YARIM ASIR SONRA
BİR RETROSPEKTİF DENEMESİ

MASONLUK TARİHİMİZDE 1965 OLAYLARI

YAVUZ SELİM AĞAOĞLU
M. REMZİ SANVER

Mimar Sinan Araştırma Locası Kitapları Dizisi No. 33

MASONLUK TARİHİMİZDE 1965 OLAYLARI

ISBN 978-605-9024-29-7
Sertifika No. 26422

Bu eserin tüm yayın hakları saklıdır.
Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz,
çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Yazarlar: Yavuz Selim Ağaoğlu - M. Remzi Sanver
Redaksiyon: Erdal Türker
Sayfa Düzeni: Ayşe Günal
Kapak Tasarım: A. Serhat Demirel

1. Basım: Nisan 2016 (300 adet)

Baskı:
Rekmay Reklam Tanıtım A.Ş.
Cihan Sok. No.19/7-8, Sıhhiye, Ankara
Telefon: (0312) 229 81 29
www.rekmay.com.tr
Matbaa Sertifika no: 13861

Yayınevi:
Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Derneği İktisadi İşletmesi
Nuru Ziya Sok. No.11, Beyoğlu, İstanbul
Telefon : (0212) 251 26 50
www.mason.org.tr

Sadece Dernek üyelerine mahsustur.

Bu kitapta yazılanlar belgeler dışında yazarların şahsi görüş ve yorumlarını ifade etmektedir. Sorumluluğu tamamen kendilerine aittir.

Bunların Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın veya başka bir masonik kuruluşun resmi görüşlerini ya da fikirlerini temsil ettiği iddia edilemez.

Tanju Koray, Celil Layiktez ve Haluk Sanver'e

Masonluk araştırmalarında bize açtıkları ufuk için...

TEŞEKKÜR

Bu kitabın ortaya çıkmasında doğrudan ya da dolaylı katkısı olan birçok kardeşimiz var. Her birini burada ayrı ayrı zikretmek mümkün olmasa da senelerdir Türk Masonluk tarihine dair araştırma birikimlerini bizlerle cömertçe paylaşmak suretiyle rehberlik eden Ergin Koparan ve Thierry Zarcone; heyecanımızı her zamanki sevecenliğiyle paylaşan Umur Çolgar; kitabın yayınlanması sürecinde desteğini bir an dahi esirgemeyen, Büyük Locamızın iz bırakan Büyük Hatibi Ahmet Şenkut; kitabı yayınlanmadan önce okuyup derin birikimlerini yansıtan eleştirileriyle bize yol gösteren Mehmet Bekar, İlker Kurtlutepe, Yalın Manço, Selim Örs ve Erdal Türker; kitap kapağının tasarımını her zamanki ustalığıyla gerçekleştiren A. Serhat Demirel'e ve mütevazı emeğimizi takdir eden Mimar Sinan Araştırma Locası'na şükranımızı sunmak isteriz. Dileriz ortaya çıkan sonuç, emeklerine layık olmuştur. Elbette ki kitapta olması muhtemel kusur ve eksiklerin tek sorumlusu yazarlarıdır.

İÇİNDEKİLER

Giriş 9

1. Geçmişten Günümüze Dünya Masonluğu'nun Büyük Resmi 13

2. Masonluk Tarihimizde 1965 Olayları Nedir? 19

3. Masonluğumuzun Kültürel Genleri 24

3.1. Büyük Loca'nın Kuruluşuna Giderken Osmanlı'da Masonluk İklimi: "Sömürge Masonluğu"ndan Kozmopolit Muhalefet'e.....24

3.2. Büyük Loca'nın Kuruluşu: Kozmopolit Muhalefet'ten Kurumsal Muhalefet'e 31

3.3. Büyük Planlar: 1909-1923 Dönemi 37

3.4. Tedirgin Kardeşlik: 1923-1935 Dönemi 45

3.5. Denge Politikasının Çöküşü: 1935 ve Uyku Dönemi'ne Giriş 133

3.6. Uyku Dönemi: 1935-1948 139

3.7. Uyanma - Uyandırma: 1948-1950 Dönemi 144

4. 1965 Süreci 150

4.1. Kurumlaşma Sancıları İçinde Bir Doğum: 1950-1956 Dönemi.....150

4.2. Yeni Bir Güzergâhta İhtilale Doğru Yolculuk: 1956-1960 Dönemi.....175

4.3. Dalgalı Denizlerden Okyanusa: 1960-1965 Dönemi 194

4.4. Konsekrasyon Sonrası: 1965-1971 Dönemi 275

5. Aslında Ne Oldu: Kardeşlikte Kırılmanın Bir Tahlili 520

6. Bugün ve Yarına Dair Düşünceler 531

GİRİŞ

"1965 Olayları" ifadesi, her ne kadar takvimde tek bir yıla atıf yapsa da, bu kavram aslında Türk Masonluğu'nda 1950'lerde başlayan ve 1971'e kadar uzanan yirmi yılı aşan bir döneme karşılık gelir. Üstelik bu dönem, çok köklü bir yeniden yapılanma dönemidir. O kadar ki Türkiye Büyük Locası'nın bugünkü kimliğinin; hatta Türkiye'de Masonluğun güncel manzarasının temellerinin o dönemdeki gelişmelerle atılmış olduğu söylenebilir. 1950-1971 arasındaki gelişmelerin ana başlıkları etkileyicidir:

- Türkiye Büyük Locası, Masonluk tarihimizde ilk defa, bağımsız bir Masonik örgüt olarak var olmuştur.
- Bu bağımsız Büyük Loca, Türkiye'de Masonlukta o zamana kadar kabul gören temel Masonluk ilkelerini değiştirmiştir.
- Türkiye Büyük Locası, o zamana kadar kullandığı ritüelleri tamamen değiştirmiştir.
- Türkiye Büyük Locası'nın dünyada ilişki kurduğu büyük localar grubu tamamen değişmiştir.
- O zamana kadar bir çatı altında bulunan Türk Masonları yollarını ayırmaya karar vermişlerdir. Bu ayrım çok sert ve kırıcı bir şekilde gerçekleşmiştir.

Bu gelişmelerin Türkiye'nin siyasetiyle de ilişkili olmaları, zaten mevcut olan Masonluğu speküle etme eğilimleriyle bir araya gelince, yaşananlara kamuoyu yoğun ilgi göstermiştir. Bu ilgi, bu dönemin olaylarına magazinel bir boyut da katmıştır.

Bu kadar köklü bir değişimin, kısa sayılabilecek bir zaman dilimi içerisinde çok sert bir süreçle gerçekleşmiş olmasının Masonlar üzerindeki etkisi sarsıntı verici hatta travmatik olarak nitelendirilebilir. Bu etki, konunun Masonlar arasındaki ele alınışının içerik ve üslubuna da yansımıştır: Döneme dair anılar ve tanıklıklarda savunma, eleştirme yahut haklılık/haksızlık ispatı çabasına yönelik bir üslup yaygındır. Bu çabanın bir sonucu olarak, olayların, oldukları gibi değil olması

dilendikleri gibi görülme hali sıkça karşımıza çıkar. Bu halin, olgularla çelişen yorumların olgu gibi takdimine kadar uzandığı dahi görülür. Bu dönemi yaşamamış olanların döneme bakışlarını şekillenmesinde ise bu anılar ve tanıklıkların oynadıkları rol kayda değerdir. O kadar ki bu şekillenme neredeyse kurumsal anlayışların bir parçası haline gelmiş ve bunun dışına çıkan analizleri fazla cesaretlendirmeyen bir iklim oluşmuştur. Bu iklim, döneme dair belgelerin tamamen olmasa da erişilebilirliğine rağmen, 1965 Olayları'na dair literatürde anılar, tanıklıklar yahut bunların ikinci ağızdan anlatımının hakimiyetine yol açmıştır.

Anılar ve tanıklıklar tarihi anlamanın unsurları olsa da, bunların öznel doğaları itibarıyla tarih olarak addedilmelerinin imkânsızlığı bilinen bir olgudur. 1965 Olayları, üzerinden 50 yıl geçtikten sonra, hâlâ, kapsamlı ve nesnel bir analize muhtaçtır. Bu analizin gözetmesi gereken iki kritik husus vardır:

- 1965 Olayları, Türkiye'de Masonluk içinde yaşanmış bir yerel kavga yahut mücadeleden ibaret değildir. Bu dönemin gelişmelerini Dünya Masonluğunun genel dinamiklerinden bağımsız açıklamak gerçekçi olmaz. Dolayısıyla, dönemin nesnel tahlili, yaşananları Dünya Masonluğunun büyük resmi içerisine yerleştirmekle mümkündür.

- 1965 Olayları'nı, Türk Masonluğu'nun kültürel genlerine atıf yapmadan incelemek, yaşananları anlamanın önündeki büyük bir engeldir. Kültürel genlerimizin belirleyici unsurlarından biri de Türkiye'de Masonlukla siyaset arasındaki tarihi ilişkidir. İki yönlü olan bu ilişkiyi göz ardı eden bir incelemenin, 1965 Olayları'nı tam tahlil edebilmesi mümkün olamayacaktır.

Kitabımız, 1965 Olayları'na dair, bu hususları gözeten; öznelliklerden mümkün olduğunca uzak durmaya çalışan; samimi bir anlama ve sorgulama çabasını yansıtan bir çalışma olmayı amaçlıyor.

1965 Olayları'nı Dünya Masonluğunun büyük resmi içine yerleştirmeyen ve buradaki dinamiklerle ilişkilendirmeyen bir tahlilinin eksik kalacağını düşündüğümüzden birinci bölümü, bu resmin ana hatlarıyla çizilmesine ayırdık.

İkinci bölüm, 1950-1971 döneminin ana gelişmelerine yol açan olay ve olguların tespitini içeriyor. Böylece, dönemin tahliline girmeden evvel, dönemde yaşananların bir özetini yapmış oluyoruz.

Üçüncü bölüm, Türk Masonluğu'nun kültürel genlerini anlama çabamızı yansıtıyor. Türkiye'de Masonluğun siyasetle yoğun ilişkileri burada önemli bir belirleyici unsur olarak karşımıza çıkıyor. İki yönlü olan bu ilişkide, gerek siyasetin Masonluğa, gerekse de Masonların siyasete müdahale çabalarının kurum kültürümüzde bıraktığı derin izlere dair ipuçları vermeye çalışıyoruz. Bu tahlili 1909-1950 dönemi için, yani hem İmparatorluk, hem Cumhuriyet dönemlerini içerecek şekilde yapıyor ve Masonluğun siyasetle ilişkileri açısından var olan sürekliliğe dikkat çekiyoruz. Ayrıca, Osmanlı Maşrık-ı Azamı'nın 1909'daki kuruluşu öncesindeki sürecin de dünya siyasetinin Masonlukla ilişkilerinden bağımsız olmadığına işaret ediyoruz. Bu bölümde, 1923-1935 dönemini ele aldığımız "Tedirgin Kardeşlik" başlığının, bu bölümün diğer başlıklarına göre çok daha detaylı ve uzun olduğu dikkatten kaçmayacaktır. Türk Masonluğu'ndaki 1930 seçimlerine dair ilk defa gün yüzüne çıktığını sandığımız bazı belgelerin, sadece ait oldukları dönemi değil, 1965 Olayları'nı anlamak için de çok önemli olduklarını düşündük. Esasen, ilgili kısımda ifadeye çalıştığımız üzere, 1930 seçimini takiben yaşananların, 1965 Olayları'nın bir nevi provası olarak görülebileceği kanaatindeyiz.

Dördüncü bölümde, 1950-1971 yılları arasını yani "1965 Olayları" ifadesiyle atıf yaptığımız dönemi ele alıyor ve bu dönemi, kitabın genel yaklaşımı içerisinde tahlil ediyoruz.

Bütün bu tespit ve tahlillerden sonra, yaşananlara dair kendi yorumlarımızı yani bizce "aslında ne olduğunu" beşinci bölümde anlatıyoruz. Burada, kardeşlikte yaşanan kırılmayı, Türkiye'deki Masonluk Kültürü penceresinden yorumlarken, yaşanan süreci kurumlar arası ilişkiler, kişiler arası ilişkiler ve yönetim teknikleri açısından da değerlendiriyoruz.

Altıncı ve son bölüm ise bir nevi sonsöz. Burada, Türkiye'deki Masonik kurum kültürlerinin ve kurumlar arası ilişkilerin bugünü ve yarınına dair, dünyadaki gelişmelerin muhtemel yansımalarını da içeren düşüncelerimizi paylaşıyoruz.

Kitabın, belgelere dayalı kimliği, okurun dikkatini çekecektir. Bu kimlik, bilhassa çalışmanın ağırlık merkezini temsil ettiğini düşündüğümüz üçüncü ve dördüncü bölümlerde iyice öne çıkmaktadır. Belgeleri, kaçınılmaz olarak, orijinal imlaları ile alıntılamamızın, Türkçe'nin imla

kurallarının yıllar içerisindeki çok hızlı değişimiyle birlikte, okumayı kolaylaştırmadığının farkındayız. Diğer yandan, Türk Masonluk Tarihi'nin kırılma noktalarına dair yaptığımız yorumların belgelerle desteklenmesi gereğinin takdir edileceğinden eminiz. Üstelik, bu belgelerin bir kısmının da ilk defa gün yüzüne çıktığını düşünüyoruz.

Bu çalışmamızla, 1965 Olayları'nın kapsamlı ve nesnel bir analizini yapmış olma iddiasını taşımıyoruz. Diğer yandan, gelecek nesillerin bu yönde -dileriz bir elli yıl daha beklemeden- atacakları adımlara bir zemin teşkil edebilmiş ve Türk Masonluğu'nun bu çok önemli döneminin daha iyi anlaşılmasına küçük de olsa bir katkı yapabilmiş olmayı umuyoruz. Hata ve eksiklerimiz mutlaka vardır, ama niyetimiz halis ve kardeşçedir.

1. Geçmişten Günümüze Dünya Masonluğu'nun Büyük Resmi

Spekülatif Masonluğun doğuşundan üç asrı aşkın zaman geçtikten sonra, Dünya Masonluk panoraması, birbirinden farklı anlayışlar ve uygulamalarla kayda değer bir çeşitlilik arz etmektedir. Bu çeşitliliği kavramsal eksenlerde sınıflandırabilmek, sadece genel olarak Masonluğu değil, Türk Masonluğu'nda 1965 Olayları'nı da anlamak açısından önemlidir. Bu anlama çabasını destekleyecek üç eksen öneriyoruz:

a. Geleneksel olan ve olmayan Masonluk,

b. Anglosakson dünyada ve Kıta Avrupası'nda Masonluk,

c. Büyük localarda ve ritlerde Masonluk.

Bir kitap bölümünü aşan tarihsel ve kavramsal zenginliğe sahip bu eksenleri, konuyu her cephesiyle inceleme iddiası taşımaksızın, Dünya Masonluğunun büyük resminin ana hatlarını çizmemize yardımcı olacak kadarıyla ele alacağız.

a. Geleneksel Olan ve Olmayan Masonluk

Bugün, Masonluk, dünyada var olduğu her toprakta, bazı Geleneksel Masonluk ilkelerinin benimsenmesi ya da benimsenmemesi ekseninde ikiye ayrılmıştır. Grand Orient de France'ın 1877 yılında Tanrı'ya inanma şartını Masonluktan çıkartması ve İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın bunu kabul edilemez bulması ile başlayan süreç, temel ilkelerde ayrışan ve birbiriyle Masonik ilişki kurmayan iki ayrı Masonluk Dünyasının varlığıyla neticelenmiştir. Bu ayrılışın 19. yüzyıldan günümüze uzanan ilginç hikâyesini burada anlatmasak da, bu hikâyenin bir sonucu olarak ortaya çıkan Geleneksel -ya da literatürdeki yaygın tabirle Muntazam- Masonluk ilkelerini zikredeceğiz. Bu ilkelerin temeli, İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın 1929 yılında yayınladığı başka büyük locaları tanıma ilkeleri beyannamesidir.[1] Bu beyannamede ifade edilen şartlar, Dünya

1 *Sekiz maddelik bu beyanname şu şartlardan oluşmaktadır:*

1. *Menşe intizamı, yani bir büyük locanın tanınmış bir büyük loca tarafından yahut en az üç menşei muntazam locanın bir araya gelmesiyle, usulüne uygun biçimde kurulmuş olması.*
2. *Evrenin Ulu Mimarı'na ve onun vahyedilmiş iradesine inancın üyeliğe kabul için temel nitelik olması.*
3. *Tekris edilenlerin, yeminlerini açık olan Kutsal Kanunun Kitabı'nın üzerine etmeleri ve böylece vicdanlarını yukarıdan gelen vahiyle bağladıklarını göstermeleri.*

Büyük Locaları arasında bazen ziyadesiyle karmaşıklaşabilen ilişkiler yumağının etkisiyle evrilmiş ve günümüzde ifadesini aşağıdaki beş ana başlıkta bulur hale gelmiştir:

1. Mason olacaklarda Tanrı'ya inanç şartının aranması;
2. Kutsal Kitaplar, Gönye ve Pergelin Masonluğun üç büyük sembolik nuru olarak kabulü; Kutsal Kitapların loca çalışmalarında açık olmaları ve yeminlerin bunlar üzerine edilmeleri;
3. Kadınların tekris edilmemeleri;
4. Din ve siyaset tartışmalarının Büyük Loca'nın kurumsal bünyesinin dışında tutulmaları;
5. Büyük Locaların Çırak-Kalfa-Üstat derecesi üzerinde tek otorite olup, bu otoritelerini doğrudan ya da dolaylı olarak başka Masonik örgütlerle paylaşmamaları.

Bugün dünyada Masonluğun var olduğu ülkelerde, kimi Mason örgütleri, Masonluğu bu beş ilke çerçevesinde anlar ve uygular; kimi Mason örgütleri de bu beş ilkeden biri ya da birden fazlasını benimsemez. Bu ilkesel ayrılığın önemli bir pratik sonucu vardır: Geleneksel Masonluk anlayışını benimseyen büyük localar benimsemeyenlerle tanışmazlar, yani Masonik ilişki kurmazlar; buna bağlı olarak da bu iki farklı anlayışın Masonları birbirlerinin ritüelik çalışmalarında bulunamazlar. Diğer yandan, Geleneksel Masonluk anlayışını benimseyen büyük localar kendi aralarında; benimsemeyen büyük localar da yine kendi aralarında Masonik temasta bulunabilirler. Dolayısıyla, bu ilkelere yaklaşım farkı, dünyada Masonluğu, var olduğu her toprakta, geleneksel (muntazam) olup olmama ekseninde ikiye ayırır.

---

4. *Büyük locanın ve locaların üyelerinin yalnızca erkeklerden oluşması ve kadınları üye kabul eden localar ya da oluşumlarla hiçbir şekilde Masonik ilişki kurulmaması.*
5. *Büyük locanın kendi kontrolü altındaki localar üzerinde hükümranlığa sahip olması, yani jüridiksiyonu altındaki sembolik dereceler (Çırak, Kalfa ve Üstat) üzerinde tek ve tartışmasız bir otoriteye sahip olan sorumlu, bağımsız ve kendi kendini idare eden bir kurum olması; bu otoritenin bir Yüksek Şûuraya veya bu dereceleri kontrol etmek ya da gözetmek iddiasında olan herhangi bir güce bağlı olmaması ya da bunlarla paylaşılmaması.*
6. *Hür Masonluğun üç büyük nurunun (Kutsal Kanunun Kitabı, Gönye ve Pergel) büyük loca ya da ona bağlı locaların çalışmaları esnasında açık bulundurulmaları - bunlar arasında Kutsal Kanunun Kitabı başta gelir.*
7. *Loca içinde siyaset ve din tartışılmasının kesinlikle men edilmesi.*
8. *Mesleğin eski Landmarklarına, örf ve âdetlerine sıkı bir şekilde riayet edilmesi.*

Bu noktada dört hususu tespite değer buluyoruz:

Birincisi, intizam ve tanışma, birbirinden ayrı kavramlardır. İntizam, benimsenen Masonluk anlayışıyla alakalı olduğundan, her büyük locanın kendi vereceği karara bağlıdır; tanışma ise, iki büyük locanın karşılıklı verecekleri bir karardır. Bu kavramlar birbiriyle ilişkilidir: Masonluk Dünyasında intizam tanışmak için gerekli ancak yeterli olmayan bir şarttır. Başka bir deyişle, muntazam bir büyük loca ancak muntazam bir büyük locayı tanır. Diğer yandan, iki muntazam büyük locanın birbirini tanımaması pekâlâ mümkündür. Nitekim, Muntazam Masonluk Dünyasında, muhtelif sebeplerden, birbirini tanımayan büyük localar mevcuttur. [2]

İkincisi, siyaseti büyük locaların kurumsal bünyesinin dışında tutma prensibine rağmen, tarih, Masonluğun toplumla ilişkisinin tamamen apolitik olduğunu söylemenin zor olduğu örneklerle doludur. Masonluğun kurumsal kimliğiyle olmasa dahi, Masonların örgütlü biçimde siyaset yaptıkları durumlar -ki buna dair Amerika'nın bağımsızlık mücadelesinden Fransız İhtilali'ne; Güney Amerika'daki özgürlük hareketlerinden İttihat ve Terakki'ye uzanan bir örnekler yelpazesi mevcuttur- Masonluğun siyasetle iç içe olduğunun algısını yaratmaktadır. Üstelik bu algı, hem Masonluğun siyasete hem de siyasetin Masonluğa müdahalesini içerecek şekilde iki yönlüdür. Bu algının ne derecede gerçeği yansıttığı her vakada ayrı bir tahlile muhtaç olsa da, Masonluğun toplumun entelektüel seçkinlerine hitap ettiği bir olgudur ve bu olgunun Masonluk-toplum ilişkilerine yansıması kaçınılmaz durmaktadır. Esasen bu yansıma, büyük locaların birbirleriyle ilişkileri için de geçerli görünmektedir. Zira, bu ilişkilerde de güç dengelerinin, dolayısıyla Masonik bir siyasetin var olduğunu düşündürecek örnekler ziyadesiyle mevcuttur.

Üçüncüsü, İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın 1929 tarihli beyannamesindeki menşe intizamı yani bir büyük locanın en az üç muntazam büyük loca tarafından kurulmuş olma şartı, bir büyük locanın benimsediği ilkelere değil kuruluş usulüne dairdir. Menşe

2 *Birbiriyle tanışmayan muntazam büyük locaların uzun sayılabilecek listesi konumuzun dışında olsa da, bir fikir vermek açısından, İtalya'da birbirini tanımayan iki Muntazam Büyük Locanın (Grand Oriente d'Italia ve Gran Loggia Regolare d'Italia) mevcut olup, dünyadaki muntazam büyük locaların bazılarının birini, bazılarının diğerini tanıdığını söyleyebiliriz. Benzeri bir resim Yunanistan'da da mevcuttur*

intizamı şartının mantığı anlaşılır olmakla birlikte bunun üzerinde Dünya Masonluğunda mutabakat sağlanmış olduğunu söylemek kolay değildir. Mesela, bu şart İskoçya Büyük Locası'nın tanıma ilkeleri arasında yoktur. Kaldı ki İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın dahi bu şartı her zaman, her durumda aynı şekilde uygulamış olduğunu söyleyemeyiz ki, bu halin bir önceki paragrafta değindiğimiz Masonluk-toplum ilişkilerinin doğasından bağımsız olmadığı düşünülebilir.

Dördüncü ve son olarak, Geleneksel Masonluk ilkelerinin beşinin birden benimsenmesinin mutlaka ortak bir Masonluk kültürünü yansıtacağı düşünülmemelidir. Esasen, Tanrı'ya inanma ve siyasetle uğraşmama şartlarının geniş bir yorum yelpazesine sahip olmaları, muntazam büyük localar arasında da kayda değer Masonik Kültür farklarına yol açmıştır. Ele alacağımız ikinci eksen, bu kültür farklarına dairdir.

b. Anglosakson Dünyada ve Kıta Avrupası'nda Masonluk

Dünya Masonluğundaki bir ikinci ayrım da aydınlanma kavramı etrafındadır. Kimi büyük localar, temelinde hakikat arayışı yatan, entelektüel ve seküler bir Masonluk kültürüne sahipken; kimi büyük localar da Masonluğu dinsel kavramlara vurgu yapılan teist karakterli bir ahlak okulu olarak görürler. Bu ayrımın temeli, ezoterizm kavramının Masonluktaki yerine dair anlayış farkıdır. Bugün dünyada ezoterizmi Masonluk anlayışının merkezine yerleştiren büyük localar olduğu gibi, bu kavramı Masonluğun ziyadesiyle dışında gören büyük localar da vardır. Bu kavramsal farklılaşma önemli kültür farklarına yol açar. Ezoterik Masonluğun benimsendiği büyük localarda, belirli bir heterodoksi kültürünü yansıtan aydınlanmacı ve entelektüel bir kimlik ağır basar. Ezoterizmden uzak duran büyük localarda ise, bu boşluk dinsel vurguların güçlenmesiyle doldurulmakta; kökeni dine uzanan bir ahlak fikri hakikat arayışının önüne geçmektedir.

Bunlardan ilki Kıta Avrupası'nın, ikincisi ise Anglosakson dünyanın kültürüdür. Anglosakson kültürünün Masonluklarında ritüel, ezoterizmin kavramları yerine dinsel unsurlara vurgu yapar; localarda fikri tartışma kültürü yok mertebesindedir; üye alımındaki kıstaslar arasında entelektüel birikimin yeri yukarılarda değildir; Masonluğun siyasetle ilgilenmemesini ise, toplumu ilgilendiren her türlü meselede tarafsızlık olarak anlama eğilimi yüksektir. İngiltere, İrlanda, İskoçya, Kuzey

Amerika ve Avustralya'da güçlü olarak karşımıza çıkan bu kimliğin, esasen Kıta Avrupası kültürüne dahil olan Türk Masonluğu'nun takip eden bölümde ele alacağımız kültürel genleriyle uyumsuzluğu, 1965 Olayları'nın anlaşılması açısından tespite değerdir. Bu açıdan tespite değer bulduğumuz diğer bir husus da Anglosakson Masonluk kültürü ile muntazam Masonluk ilkelerinin birbirinden bağımsız kavramlara işaret ettikleridir.[3]

c. Büyük Localarda ve Ritlerde Masonluk

Dünya Masonluğunun büyük resmine baktığımızda, karşımıza çıkan üçüncü bir ayrım da büyük localar ve ritler eksenindedir. Masonluğun var olduğu coğrafyalarda, bir yanda Çırak, Kalfa, Üstat derecelerinde çalışan localar ve bu localaların federatif bir örgütlenmesi olan büyük locaları görürken, diğer yanda, üyelerini Üstat Masonlardan alan; kendisine has derecelendirme sistemleri ve alegorileri olan, yine inisiyatik karaktere sahip derecelendirme sistemleri yani ritler karşımıza çıkar. Dünyada farklı sayıda dereceye sahip birçok rit mevcuttur. Türkiye'de ise sadece 33 Dereceli Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti vardır.

Büyük loca-rit ilişkilerinin mahiyeti, Masonluğun en girift alanlarından biridir. Muntazam Masonluğun penceresinden bakıldığında, Masonluğun sembolizması, Çırak-Kalfa-Üstat dereceleriyle tamamlanır. Başka bir deyişle bu üç derece, Masonluğun sembol dağarcığını bütünler. Zaten onun için Üstatlık, Masonluğun son ve âli derecesidir. Ritlerin misyonu ise, kendi sembol ve alegorileriyle, mensuplarına yeni inisiyatik bakış açıları kazandırmak ve böylece Masonluğun ifadesini üç derecede bulan sembol dağarcığını daha iyi idrak etmelerini sağlamaktır. Böyle olunca her rit, Masonluğa bir bakıştır ve her ritin kendisine has bir bakışı, yani Masonluk anlayışı vardır. Her Mason, Masonlukla kurduğu ilişkide bu anlayışlardan birini seçebileceği gibi, hiçbirini de seçmeyip Masonluk içerisindeki arayışını bağımsız olarak sürdürebilir. Her halükârda, hiçbir rit, Masonluğu sadece kendisinin temsil ettiği ve kendisinin dışında Mason olunamayacağı iddiasında bulunamaz.

---

3 Konumuzla doğrudan alakası olmasa da, Kıta Avrupası-Anglosakson ayrışmasının, İngiltere Büyük Locası'nın kuruluşundan neredeyse bir asır sonra gerçekleştiğini; Spekülatif Masonluğun doğduğu dönemde İngiliz topraklarındaki Masonluğun bugünkü Anglosakson anlayışta olmadığını belirtmek isteriz. İngiliz Masonluğu'ndaki bu büyük dönüşümün hikâyesi için bkz. Belton, John, "The English Masonic Union of 1813", Arima Publishing, Suffolk, 2012.

Bu son tespit, Muntazam Masonluk anlayışının büyük loca-rit ilişkilerine bakışında belirleyici unsurdur. Büyük Localaların Çırak-Kalfa-Üstat dereceleri üzerinde tek otorite olup, bu otoritelerini doğrudan ya da dolaylı olarak başka Masonik örgütlerle paylaşmamaları ilkesi ve buna bağlı olarak ritlerin büyük loca dışında örgütlenmeleri; büyük loca yönetimine karışmamaları ve Çırak-Kalfa-Üstat derecelerinde loca kurmamaları şartları, ritlerin kendilerine özel anlayışlarını Masonluğun bütününe yaymamaları içindir. Büyük loca-rit ilişkisinin normlarının belirlenmesi münakaşaları, dünyanın birçok yerinde ve günümüze kadar uzanan çeşitli devirlerde önemli gerginliklere yol açmıştır. Bu gerginlik, 1965 Olayları'nın da önemli dinamiklerinden biridir.

Tespit etmekte fayda gördüğümüz bir başka husus da, büyük localarla ritlerin örgütlenme modellerinin farklılığıdır. Büyük localarda esas olan locadır. Localaların temsilcileri büyük locayı oluştururlar; Masonik iktidar da locadan büyük locaya gider. Ritlerde esas olan ise, o ritin en üst derecesindeki (mesela Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Ritinde 33. derecedeki) kardeştir. Bu kardeşler bir araya gelerek Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin yönetim otoritesi olan yüksek şûrayı oluştururlar; yüksek şûra da atölyelerini kurar. Dolayısıyla burada Masonik iktidar yüksek şûradan atölyeye gider. Bu durumun önemli bir sonucu, localar olmadan büyük locanın var olamayacağı; diğer yandan yüksek şûranın atölyeler olmaksızın da faaliyet gösterebileceğidir.

2. Masonluk Tarihimizde 1965 Olayları Nedir?

Masonluk tarihimizde 1965 Olayları ifadesiyle, Türk Masonluğu'nda 1950-1971 yılları arasında yaşanan büyük dönüşümü ve kırılmayı kastediyoruz. Giriş bölümünde ifade ettiğimiz üzere bu yirmi yıl içerisinde:

- Türkiye Büyük Locası, Masonluk tarihimizde ilk defa, bağımsız bir Masonik örgüt olarak var olmuş;
- Bu bağımsız Büyük Loca, Türkiye'de Masonlukta o zamana kadar kabul gören temel Masonluk ilkelerini değiştirmiş;
- Türkiye Büyük Locası, o zamana kadar kullandığı ritüelleri tamamen değiştirmiş;
- Türkiye Büyük Locası'nın dünyada ilişki kurduğu büyük localar grubu tamamen değişmiş;
- O zamana kadar bir çatı altında bulunan Türk Masonları yollarını ayırmaya karar vermişlerdir. Bu ayrım çok sert ve kırıcı bir şekilde gerçekleşmiştir.

Bu bölümde bu beş ana başlığı açmaya çalışacağız. Süreçlerin detaylarını ve bunlara dair tahlillerimizi takip eden bölümlerde verdiğimizden, burada sadece 1965 Olayları'na dair genel bir çerçeve çizeceğiz.

Büyük Locanın bağımsızlığı konusu, Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin yönetim otoritesi olan Yüksek Şura ile ilişkilere dairdir. Türkiye'de Yüksek Şûra Büyük Loca'dan evvel kurulmuştur. 1861'de kurulan Yüksek Şûra, o zamanki adıyla Şûrâ-yı Âlî-i Osmanî, kuruluşunu müteakip fazla bir faaliyet gösteremese de, 1909 yılında yeniden çalışmaya başlamış ve Osmanlı topraklarında Çırak-Kalfa-Üstat derecelerinde çalışan Locaları yönetmek üzere kendisine bağlı Osmanlı Maşrık-ı Azamı'nı kurmuştur. Yüksek Şûra'ya bağlı Büyük Loca kavramı Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. 1935'te, üyeleri arasında devlet erkanından birçok isim bulunan Türk Masonluğu, dönemin hükümetinin talimatıyla uykuya yatmıştır. 1948'e kadar süren uyku döneminde Büyük Loca uykuya yattıysa da, Yüksek Şûra'nın faaliyette olduğuna dair güçlü deliller vardır. Zaten 1948 uyanışında Localar, herhangi bir Büyük Loca olmaksızın, doğrudan Yüksek Şûra'ya bağlı olarak uyandırılmışlardır. Uyanış, kendisine has bir şekilde, bir nevi "uyandırma" olarak gelişmiş; eski localar uyandırılmayıp yeni localar

kurulmuş; ayrıca bütün kardeşler elemeden geçirilerek hatırı sayılır sayıda kardeşin uyandırılmaması kararı alınmıştır. Neticede, Türk Masonluğu'nda 1909-1950 dönemi, Çırak-Kalfa-Üstat derecelerinin dolaylı ya da doğrudan Yüksek Şûra kontrolünde olduğu ve bağımsız bir Büyük Loca'nın mevcut olmadığı bir dönemdir. Ayrıca, bu dönem boyunca, siyasetle bağlantılı olmayı çağrıştıran iç huzursuzluklar da Büyük Loca bünyesinden eksik olmamıştır.

Gerek Osmanlı Maşrık-ı Azamı, gerekse de 1950 senesine kadar Türkiye Büyük Locası, Muntazam Masonluk Dünyasının dışındaydı. Yüksek Şûra'nın kontrolünde olmak zaten Geleneksel Masonluk ilkelerinden birinin ihlali anlamına geliyordu. Ayrıca, her ne kadar Evrenin Ulu Mimarı ritüellerin temel bir kavramıysa da, Tanrı'ya inanma ve yeminlerin Kutsal Kitaplar üzerine edilmesi temel şartlar olarak benimsenmemişti. Nihayet, siyasetin Masonluğun kurumsal bünyesinin dışında kalması gereğinin sağlandığını söylemek de hiç kolay değildi. Büyük Loca'nın bu kimliğinin doğal bir sonucu olarak, Türk Masonluğu'nun bu dönemde başka büyük localarla kurduğu ilişkiler, Geleneksel Olmayan Masonluk Dünyası içerisindeydi. [4]

Türkiye Büyük Locası'nın Muntazam Masonluk ilkelerini benimsemesi ve bu anlayışın büyük localarıyla ilişki kurması fikri, 1948 uyanışından sonra ve bilhassa 1950'den itibaren güçlenen bir akım oldu. Böylece, Türkiye Büyük Locası Muntazam Masonluk ilkelerini benimseme, yani kuruluşundaki bazı ilkeleri değiştirme sürecine girdi. Bu sürecin önemli safhaları olarak, 1956 yılında, Türkiye Yüksek Şûrası'ndan bağımsız Türkiye Büyük Locası kuruldu; bu bağımsızlık, iki kurum arasında imzalanan bir "konkordato" ile tescil edildi; Büyük Loca, 1959 yılında Tanrı'ya inanma ve Kutsal Kitaplar üzerine yemin etme şartlarını resmen benimsedi. Böylece, 1959 itibarıyla -siyasetle uğraşmama şartının sağlanıp sağlanmadığının muğlaklığı bir yana- Muntazam Masonluk ilkelerine uygun çalışan bir kimliğe büründü.

---

4 Türkiye Büyük Locası'nın Dünya Masonluğu tarafından tanınmasının Muntazam Masonluğa geçişiyle gerçekleştiği ifadesi sıklıkla kullanılır. Bu ifade, elbette ki, Muntazam Masonluk Dünyasının büyük locaları -ki bunlar arasında Dünya Masonluğunun en eski büyük locası olan İngiltere de vardır- açısından geçerlidir. Diğer yandan, 1909-1950 arasında dünyadan kopuk olduğumuz anlamına gelmez. Tersine, Büyük Locamız o dönemde, geleneksel olmayan Masonluk dünyasının büyük localarıyla kayda değer ilişkiler içerisindeydi. Bunun dikkate değer örneklerinden bir tanesi geleneksel olmayan Masonluk ailesinin o dönemdeki en önemli uluslararası örgütlerinden Uluslararası Masonluk Birliği'nin (Association Maçonnique Internationale) senelik toplantılarından birini 1932'de İstanbul'da yapmış olmasıdır. "Bü:. Meş:.ın 1930-1933 Devresi İdarî Raporu"na göre İstanbul'da yapılan bu toplantıya 33 obediyansın delegeleri katılmıştır.

Bu sürecin bir safhası da dünyada ilişki kurulan büyük localar grubunun değiştirilmesi yani o zamana kadar bir tanışma ilişkisi sağlanmamış muntazam büyük localarla tanışılmasıydı. Bu safhanın bir gereği olarak, o zamana kadar ilişki kurmuş olduğumuz büyük localarla ilişkinin kesilmesi yoluna gidildi ve ait olmaya karar verdiğimiz anlayışın büyük localarının kapıları tanışmak üzere çalındı. Bu yöndeki taleplerimiz başta, bilhassa Kıta Avrupası tarafında, olumlu karşılandı. 1957 yılından 1963 yılına kadar geçen süre içerisinde yirmiyi aşkın Muntazam Büyük Loca, Türkiye Büyük Locası'nı tanıdılar. Bunlar arasında Kıta Avrupası'ndan Hollanda, İsviçre, Avusturya ve Kuzey Amerika'nın çeşitli büyük locaları vardı.

Tanışma taleplerimizdeki bu gelişme, konuya baştan beri mesafeli duran İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın itirazıyla kesintiye uğradı. İtirazın dayanağı, menşe intizamı ilkesi, yani Büyük Loca'nın 1909'da muntazaman kurulmamış olduğuydu ve bu itirazı çürütecek bir cevap görünmüyordu. İngiltere'nin bu tavrı karşısında, İskoçya Büyük Locası'yla yakınlaşarak desteğini alma yoluna gidildi. İskoçya, dış ilişkilerinde İngiltere'ye ters düşen pozisyonlar alan bir büyük loca olmamasına rağmen, bu desteği verdi ve 14 Şubat 1963 tarihli mektubuyla Türkiye Büyük Locası'nı resmen tanıdı. İngiltere ise 22 Mayıs 1964 tarihli çok sert bir mektupla tanışma talebimize dair ipleri koparttı.

İskoçya'nın desteğinin belki de en güçlü ifadesi, 29 Nisan 1965 tarihinde gerçekleşen; süreç boyunca muhtelif isimlerle anılan ve bugün "Konsekrasyon (tahsis) Töreni" olarak atıf yapılan törendir. İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı Andrew Douglas Alexander Thomas Bruce'un (Lord Bruce) yönettiği, Necdet Egeran'ın İskoçya Büyük Locası fahri Büyük İkinci Nazır olarak görev yaptığı bu tören, menşe intizamı itirazına bir çözüm olarak takdim edildi. Töreni müteakip Muntazam Masonluk ailesine mensup 25 büyük loca daha Türkiye Büyük Locası'nı tanıdı. Bu dönemdeki bir önemli gelişme de, 1967 yılında o zamana kadar kullandığımız ritüelleri olduğu gibi yürürlükten kaldırıp, İskoçya Büyük Locası'nın ritüellerinden biri olan Modern Ritüel'i kullanma kararını almamızdır.[5] İngiltere de dahil geri kalan büyük localarla tanışmamız ise İngiltere'nin 1970 senesinde, Osmanlı Maşrık-ı Azamı'nın kuruluşunda bulunan Resne Locası'nın daha evvel Muntazam Mısır Obediyansı'na bağlı olmasını menşe intizamı şartı için yeterli saymasıyla gerçekleşti. Dolayısıyla İngiltere'nin itirazının

5 *Bu ritüel kısa bir süre sonra çok köklü değişikliklere tabi tutulacak ve 2013 yılında bir Büyük Loca kararıyla "Türk Ritüeli" olarak adlandırdığımız bugünkü bize özgü ritüelimize dönüşecektir.*

ortadan kalktığı 1970 senesini, muntazam büyük localarla tanışma sürecimizin tamamlanması olarak görebiliriz.

Bu kadar köklü bir dönüşümün sancısız geçmesi beklenmese de, yaşanan sürecin olağanüstü sertliği ve kırıcılığı, Türk Masonlarının yollarını ayırmalarıyla neticelendi. Yaşanan dönüşüm sürecine olan muhalefet bilhassa 1960 senesinden sonra şiddetlendi ve kurum içi mücadele iyice sertleşmeye başladı. 1964 yılında Adalet Partisi Genel Başkanlığı'na aday olan Süleyman Demirel'in, 1956 yılında Bilgi Locası'nda tekris edilmiş olmasına rağmen, hakkındaki Masonluk iddialarını yalanlayacağı bir belge istemesi ve kendisine böyle bir belgeyi Ankara Şubesi Başkanı sıfatıyla veren Necdet Egeran'ın Muntazam Masonluğa geçiş hareketinin lideri kimliğiyle 2 Mayıs 1965 tarihinde -iki oy farkla- Büyük Üstat seçilmesi, ipleri kopartan gelişme oldu. Seçim sonuçları kurum içerisinde bir nevi isyana yol açtı - kayda değer bir localar grubu yeni Büyük Üstada baş kaldırdılar. Başkaldırı dindirilemedi ve Egeran 14 Kasım 1965'te istifa etti. Yerine 5 Aralık 1965'te Hayrullah Örs seçildi. Bu gelişme belge olayı eksenli gerginliği genel olarak yumuşattıysa da Muntazam Masonluğa geçiş açısından Pandora kutusu açılmıştı. Bu geçişi kabul edilemez bulan kardeşler ayrılarak 1966 yılında Türk Masonluğu'nun 1909 ilkelerinde çalışacak yeni bir büyük loca olarak Türkiye Büyük Mason Mahfili'ni kurdular. Yüksek Şûra'nın yönetimi de bu kardeşlerde kaldı - zaten 1909 ilkelerine uygun olarak Büyük Mahfil de Yüksek Şûra eliyle kurulmuştu. Geleneksel Masonluk tarafında ise, Büyük Mahfili kuran Yüksek Şûra'dan ayrılan bazı 33. Derece kardeşler 1967 senesinde yeni bir yüksek şura kurdular - ya da daha yaygın kullanılan tabirle Türkiye Yüksek Şûrası'nı reorganize ettiler. Böylece Türkiye'deki Mason örgütlerinin sayısı dörde çıktı.[6]

Bu suretle, aslında dünyada Muntazam Masonluk kavramı ekseninde uzun zamandır var olan bir ayrım Türkiye'ye, kendisine has bir süreçle gelmiş oldu. Bu kendisine haslık, uzun süre boyunca, Türkiye'de farklı anlayışlarda çalışan Mason örgütlerinin birbirleriyle ilişkilerine de damga vurdu.

6 *Geleneksel Masonluk tarafında, 1909 yılında Maşrık-ı A'zam-ı Osmanî adıyla kurulmuş olan Türkiye Büyük Locası ile 1861 yılında kurulan Şûrâ-yı Âlî-i Osmanî'nin 1967'deki reorganizasyonu olan Türkiye Yüksek Şûrası; Geleneksel Olmayan Masonluk tarafında ise 1966 yılında kurulan Türkiye Büyük Mason Mahfili (bugünkü adıyla Özgür Masonlar Büyük Locası) ile 1861 yılında Osmanlı Şûra-yı Âli'si adıyla kurulan ve daha ziyade Fransızca Süprem Konsey tabiriyle atıf yapılan Yüksek Şura. 1990'lardan itibaren Türkiye'de Kadın Masonluğunun kurulmasıyla, Geleneksel Olmayan Masonluk dünyasının resmi çeşitlenecektir.*

1965 Olayları'nın yorumsuz sunmaya çalıştığımız bu genel çerçevesi hemen akla bazı soruları getirebilir:

1. 1909'da kurulan Büyük Loca'da, Muntazam Masonluğa geçiş hareketi neden 1950'den itibaren güçlenmiştir?

2. Muntazam Masonluğa geçişe muhalefet neden 1960'tan sonra şiddetlenmiştir?

3. Dünya'da yirmiyi aşkın büyük loca Türkiye Büyük Locası'nı tanımışken, İngiltere neden bu kadar açık ve sert bir itirazda bulunmuştur?

4. İskoçya neden İngiltere'ye karşı Türkiye'nin yanında durmuştur?

5. Konsekrasyon Töreninin Büyük Loca'nın Muntazam Masonluğa geçişindeki işlevi nedir? Daha genel soracak olursak, menşei muntazam olmayan bir büyük loca, kuruluşundan yarım asrı aşkın bir zaman sonra "konsekre edilirse", menşei muntazam hale gelir mi?

6. Konsekrasyondan iki yıl sonra yapılan 1967'deki köklü ritüel değişikliğinin Büyük Loca'nın Muntazam Masonluğa geçişindeki işlevi nedir?

7. İngiltere, başta öne sürdüğü menşe intizamı ilkesi kaynaklı itirazını -bu ilke vaz edildiği haliyle sağlanmamış olmasına rağmen- neden geri çekmiştir?

8. Neticede, Türkiye Büyük Locası hangi tarihten itibaren muntazam bir büyük loca olmuştur?

9. Belge olayı Necdet Egeran'ın kişisel bir inisiyatifi midir yoksa Türkiye'de Masonluk siyaset ilişkisi çerçevesinde mi değerlendirilmelidir?

10. Süreçlerin sert ve kırıcı geçmesinin bir "evveliyatı" var mıdır? Başka bir deyişle bu sertlikte Türk Masonluğu'nun önceki yıllarda yaşanmış süreçlerinin bıraktığı izlerin etkisi nedir?

Kitabın 3. ve 4. bölümlerindeki tahlillerin, bu soruların cevaplanmasına katkıda bulunmasını diliyoruz. Biz kendi cevaplarımızı, verebildiğimiz kadarıyla, 5. bölümde sunuyoruz.

3. Masonluğumuzun Kültürel Genleri

3.1. Büyük Loca'nın Kuruluşuna Giderken Osmanlı'da Masonluk İklimi: 'Sömürge Masonluğu'ndan Kozmopolit Muhalefet'e

19. yüzyıl günlük hayatın en sıradan unsurlarından en yetkin devlet kurumlarına, silahlanma usullerinden siyasi düşüncelere, ticaretten haberleşmeye, basından eğitim sistemine kadar kapsamlı değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönem tüm modernleşme çabalarına rağmen yine de parçalanmaya doğru sürüklenen Osmanlı için daha da etkileyici olmuştur. Özellikle Kırım Savaşı'nda[7] Batı ordularıyla kurulan ittifak sebebiyle yabancı ülkelerden İmparatorluğun merkezine gelenler büyük değişimleri hızlandırmışlardır.

Bu değişim döneminin İstanbul dışındaki zengin Osmanlı ticaret şehirlerini de zamanla etkileşimin merkezleri haline dönüştürdüğü muhakkaktır. Üstelik bu etkileşim sadece farklı etnik kökene sahip yerel unsurlar arasında değil, dünyanın hemen her yerinden gelip ticaret merkezlerine yerleşen yabancılarla da etkisini göstermiştir. Gelenler, geldikleri toplumun kimi özelliklerini ve müesseselerini bu Osmanlı ticaret şehirlerine de taşımışlardır. Bu şehirlerin imparatorluğun merkezine uzak oluşlarının görece bir serbestlik kazandırdığı da unutulmamalıdır. Bu sayede kentli aydın kesimin modern dünyayı etkileyen yeni fikir akımları ile tanışması doğal kabul edilmelidir.

Bu genel tablo içinde Masonluk da yer alıyor. Masonluğun bir kurum olarak Batı uygarlığı ile ilişkili olduğu bilinen bir hususdur. Osmanlı Coğrafyasına Masonluk zengin ticari ve diplomatik ilişkilerle "dışarıdan" gelmiştir. O nedenle yabancı obediyanslara bağlı locaların, ilk olarak dış dünya ile ilişkilerin yoğun olduğu bu şehirlerde kurulduğunu biliyoruz.[8] İlk örneklerine 18. yüzyılda rastladığımız locaların sayısı 19. yüzyılda giderek artış göstermiştir.

Osmanlı'da 19. yüzyılda yaşanan bu gelişmeleri sadece artan ticaret ve ekonomik ilişkilerle açıklamak yeterli olmayacaktır. Mesela

---

7 1853-1856 tarihleri arasında cereyan eden Kırım Savaşı'nda Fransa ile İngiltere Rusya'ya karşı Osmanlı ile ittifak kurmuş ve savaş müttefiklerin zaferi ile sonuçlanmıştır.

8 Atabek, Reşat, "Masonluk Üzerine", Mimar Sinan Yayınları, İstanbul, 1994, s:176-184.

Napolyon'un tüm Orta Doğu tarihini etkileyen Mısır Seferi[9] bu açıdan kayda değerdir. Bunun daha sonra Mısır'da sebep olduğu reformlar, Osmanlı'daki yenileşme hareketlerini muhakkak ki etkilemiştir. Bilindiği üzere 3. Selim ile ilk adımları atılan ve ardından 2. Mahmut'la devam eden yenileşme hareketlerinin en dikkat çekici olanı 1839 Tanzimat Fermanı'dır. Din ve mezhep ayrımı olmaksızın herkesin hukukunun Osmanlılık çatısı altında güvence altına alındığının -en azından hukuki bir metin içinde- ifade edilmesi şüphesiz ki önemlidir. Tanzimat Fermanı'nın yabancı obediyanslara bağlı locaların çalışmalarını kolaylaştırmış olabileceği düşünülse de, esas dönüm noktası Kırım Savaşı olsa gerektir. Kırım Savaşı ertesinde 18 Şubat 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı azınlıklara ve yabancılara eşitlik ifade etmesi ve yabancı tebaa mensuplarına elçiliklerin diplomatik himaye imkânını getirmiş olması ile dikkat çekicidir. Bu himaye hakkı loca faaliyetlerine de önemli bir serbestlik ve kolaylık getirmiştir.

Şurası muhakkak ki, bu tarihe kadar bahsedilen dönemde loca faaliyetlerine katılanlar hep yabancı tebaaya mensup olanlardan oluşuyordu. Zaten Masonluğun başlangıçta yerel halka cazip geldiğini söylemek pek mümkün değildir. Örneğin 19. yüzyılın ilk yarısında bile Masonluk, yerel halk arasında -yani Müslümanlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler vs...- tanrıtanımaz, karanlık, imansız, hain anlamına geliyor ve neredeyse bir küfür gibi kullanılıyordu.[10] Ancak bu yaklaşım değişecek ve zamanla yerel unsurların da bu localara girmeye başladığı ve nihayet Osmanlı bürokrasisinin elitlerinin de buna dahil olduğu görülebilecekti.

Islahat Fermanı'nın ardından yabancı obediyansların örneğin Fransa, İngiltere, İtalya, İskoçya, İrlanda, Almanya, Romanya ve Yunanistan Büyük Localarına bağlı locaların faaliyetlerini sürdürdüğünü görmek mümkündür. Hatta bazı obediyanslar bölge büyük locaları da kurmuş, ancak bu bölge büyük locaları etkinliklerini koruyamamışlardır.[11]

---

9 Napolyon'un Mısır Seferi 1798-1799 tarihleri arasında olup, buna sadece askeri bir sefer gözüyle bakmak doğru değildir. Uygarlık tarihine genel etkileri yanında özel olarak sadece Mısır'da savaş ertesi başlatılan reformlar bile başlı başına önem taşımaktadır.

10 L'Union d'Orient Locası'nın Üstadı Muhterem'i Alexandre Schinas tarafından Grand Orient de France'a yazılan 16 Nisan 1863 tarihli "İstanbul Vadisinde Masonluk Hakkında Mahrem Rapor" için bkz. Umur, Suha, "Meşrutiyetten Önce Türkiye'de Masonluk IV", Şakul Gibi No:9 (Aralık 1988), s.12.

11 Örneğin İzmir'de kurulan ve Fransız Obediyansı'na bağlı Grand Loge de Turquie buna örnektir. Bu Büyük Loca'ya bağlı altı loca olmasına mukabil çalışmaları devam edememiştir. Keza İngiltere Birleşik Büyük Locası'na bağlı bir Bölge Büyük Locası da İstanbul'da kurulmuş ve 1884'te etkinliğini yitirmiştir.

Bu genel tabloya aynı devlet sınırları içinde çalışan farklı obediyansların birbirleri ile rekabet içinde olduğunun da ilave edilmesi zorunludur. Üstelik bu rekabet sadece üye kazanmak veya birbirinden üye almak şeklinde de değildi. Unutmayalım ki 19. yüzyılın ikinci yarısında giderek kızışan ve hesaplaşma içine giren bir dünya vardı. Böyle bir iklim içinde denebilir ki, Batılı hükümetler yabancı konsoloslukların himaye ettiği locaları Doğu'daki etki alanlarının genişlemesine yardımcı birer misyoner kurum gibi görmüşlerdir. Hatta araştırmacı Paul Dumont 20. yüzyıl başına kadar sürecek bu durum için "Sömürge Masonluğu" tabirini kullanmaktadır.[12] Diğer taraftan Osmanlı'nın fütuhata dayalı klasik imparatorluğunun modern bir devlet yapısına dönüşüm projesi, hem yerel unsurların zorlaması, hem de yabancı ülkelerin baskısı altında yürüyordu. Bu çerçevede o dönemin localarının kendilerini Fransız Devrimi'nin aydınlanmacı fikirlerini ve Batı düşüncesini Doğu'ya taşıyan birer vasıta olarak görmeleri şaşırtıcı değildir.

Diğer taraftan bu aydınlanmacı fikirlerin sadece Fransız Devrimi'nden değil birçok unsurun eş zamanlı etkileşiminden kaynaklandığını söylemek yerinde olacaktır. Örneğin İtalya'da başını Mazzini ve Garibaldi'nin çektiği ve başarısızlıkla sonuçlanan 1834 ve 1848 ayaklanmaları unutulmamalıdır. Çünkü İtalya'dan kaçan devrim yanlılarının sığındığı yer Osmanlı idi ve bunlar, hiç şüphe yok ki, getirdikleri cumhuriyetçi fikirler ile İtalyan Masonluğu'nun Osmanlı'daki yansıması olmuşlardı. [13]

Bu Masonik iklimde obediyanslar arası rekabete bir örnek olarak Osmanlı'nın en zengin ve önemli eyaleti olan Mısır'da Fransız ve İngiliz obediyanslarının ilişkileri gösterilebilir.[14] Öte yandan Osmanlı'nın Mısır Eyaleti ile yaşadığı derin sorunların da, bu bölgede Masonluğun hızla örgütlenmesine zemin sağladığı iddia edilebilir. Unutulmaması gereken bir husus da, yerel halkın katılımı ile birlikte yabancı ritüellerin yerel dile tercümesinin ilk defa Mısır'da yapılmış olmasıdır.[15] Aslında localar

12 *Dumont, Paul, "Osmanlıcılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk", YKY, İstanbul, 2000, s:52.*

13 *Iacovella, Angelo, "Gönye ve Hilal", Tarih Vakfı, İstanbul, 2005, s: 11.*

14 *Koloğlu, Orhan, "İslam Âleminde Masonluk", Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2011, s:34-38.*

15 *Bir örnek olması açısından İstanbul'da da 1867 tarihinde L'Union d'Orient Locasında yerel Müslüman adayların Türkçe ritüellerle tekris edildiğini söyleyebiliriz.*

bağlı bulundukları obediyansın dili ile çalışıyorlar ve gerektiğinde toplantı içinde tercümeler yapıyorlardı. Bu güçlükler, yerel unsurların Masonluğa katılımının hızlanması ve farklı dillerde çalışan locaların açılmasıyla aşılmıştır. Ancak şurası muhakkak ki, Masonluğun Mısır'daki gelişimi ve kurumlaşması Osmanlı Masonluğu için de bir dönüm noktası olmuştur. [16]

19. yüzyılın siyasi akımları ve özelde Masonluğun özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet ve ilerleme fikirleri hem genel, hem de bölgesel sıkıntılar düşünülecek olursa, her kökenden gelen aydın zümreyi kendisine çekmiştir. Hiç şüphesiz Masonluk, farklı etnik ve dini kökene bağlı insanların bir arada bulunduğu evrensel kardeşliği temel alan yaklaşımı ile bir bileşke olarak kısa zamanda önemli ve ayrıcalıklı bir konuma gelmişti. O dönemde l'Union d'Orient Locasının açılış töreninde Üstadı Muhterem'in kullandığı şu ifadeler bugün için bile dikkat çekici kabul edilebilir:

"Bugüne kadar birbirini küçümsemekten, birbirine baskı yapmaktan ve birbirlerinden nefret etmekten başka bir şey yapmamış çeşitli ırkların oturduğu (...) medeni ya da dini kanunların, farklı tarikatların ve cemiyetlerin insanları birleştireceği yerde ayırmaktan başka bir şey yapmadığı bu ülkede, tek geçerli ilaç (...) tek amacı bu çeşitli ırkların gerçek birliğini, onların birbirini sevmesini, birbirine değer vermesini sağlamak ve karanlıklara gömülmüş olanları aydınlatmak amacını taşıyan Masonluktur." [17]

Osmanlı'da muhalif aydınların hayli ilgisini çeken bu düşünceleri Payitaht'ın da takip ettiği kuşkusuzdur. Özellikle Sultan Abdülaziz'in Masonluğa en az daha sonra iktidara gelecek 2. Abdülhamit kadar temkinli yaklaştığını bu arada hatırlatmış olalım.[18]

Diğer taraftan Masonluğun Osmanlı aydın, asker ve bürokrat çevresinde gördüğü ilgi zamanla hanedan üyelerine de yansımış ve Şehzade Murat ile Şehzade Nurettin ve Şehzade Kemalettin Efendiler

---

16 1861 yılında Mısırlı Prens Abdülhalim Paşa'nın öncülüğünde ve Fransız Yüksek Şûrası aracılığı ile kurulan ve 1869 yılında ABD Güney Jüridiksiyonu tarafından da tasdiklenen ilk milli Yüksek Şûraâ bu açıdan önemlidir.

17 Dumont, Paul, a.g.e., s:21.

18 Bu konuda bir örnek olarak Abdullah Uçman'ın Tarih ve Toplum dergisinin Ağustos 1994 tarihli sayısında yayınlanan "Bir Mektup" başlıklı makalesinin "Notlar" kısmı dikkat çekicidir.

Fransa Obediyansına bağlı bir locada tekris edilmişlerdir.[19] Tabii kendilerinin hiç bir zaman loca toplantılarına gitmesi söz konusu değildi ve ancak loca onların işaret ettiği yere gelebilirdi, ama yine de bu istisnai tekrisler, "sembolik" anlamıyla Avrupa Obediyanslarında büyük yankı uyandırmıştır.

Her halde en büyük heyecan ise, 5. Murat'ın tahta çıkması ile yaşanmıştır. Bir Mason olan 5. Murat'ın tahta çıkışı, Sultan Abdülaziz'in açıklanmakta güçlük çekilen ölümü, 5. Murat'ın tahttan sağlık nedenleri ile indirilip 2. Abdülhamit'in tahta çıkarılması, uzun süredir beklenen ancak kısa sürecek olan 1. Meşrutiyet'in ilanı, 5. Murat'ın tekrar tahta çıkarılma yolunda aralarında Masonların da bulunduğu bir grup tarafından yürütülen faaliyetler, hem Osmanlı siyasi tarihi, hem de genel Masonluk tarihi açısından hayli ilginç ve tartışmalı köşe noktalarıdır. İşte bu genel tablo, Osmanlı topraklarında Masonluğun hem içeriden, hem de dışarıdan her zamankinden daha çok dikkatle takip edilmesine sebep olacaktır.

Bu çalkantılı devirde Osmanlı topraklarında Masonluğun birbirini takip eden inişli çıkışlı dönemleri olduğu kolayca görülmektedir. Örneğin bu dönemde kimi locaların polis takibatları nedeni ile zaman içinde üye kaybederek kapandığına tanık oluyoruz. Diplomatik dokunulmazlıklara müracaat edildiği de görülmektedir; örneğin "Ser" Locası'nın kapanış zabtı bile ancak diplomatik dokunulmazlığa sahip bir Fransız avukatın bürosunda tutulabilmiştir.[20] Hatta 1901 sonunda İstanbul'da Grand Orient de France'a bağlı loca kalmadığı bilinmektedir. Diğer obediyanslara bağlı localar ise faaliyetlerini zor da olsa sürdürebilmişlerdir. İstanbul'un uzağındaki şehirlerde polisiye tedbirlerin daha az etkin olması Masonluğun oralarda daha rahat örgütlenmesine imkân sağlamıştır. Genel bir değerlendirme yapacak olursak 2. Abdülhamit'in hem Mason locaları ile hem de Jön Türklerle ilgili politikasının, dış politika dengelerini de göz önünde bulunduran hassas, dikkatli ve hatta yaratıcı bir politika olduğunu belirtmeliyiz. [21]

---

19 Koloğlu, Orhan, "Abdülhamit ve Masonlar", Eylül Yayınları, Eylül 2001, s: 97-101.

20 Dumont, Paul, a.g.e. , s: 18 ve s: 32.

21 2. Abdülhamit'in denge politikalarına örnek olarak 1897 Yunan Savaşı'nın kazanılmasının ardından dönemin güçlü devlet adamlarından Ahmet Celalettin Paşa'yı Paris'te bulunan Jön Türklerle anlaşma yapmaya göndermesi, muhalif gruplara destek yerine hayır işleri yapan localara maddi yardımlarda bulunması verilebilir. Diğer örnekler için bkz. Koloğlu, Orhan, a.g.e., s: 181-198.

Osmanlı'da Masonluğun tarihi içinde en çarpıcı konu her halde Jön Türk hareketi ile ilişkisi olmuştur. Jön Türk hareketinin örgütleniş biçiminde Masonluğun da incelenip, kimi yönleriyle örnek alındığını söyleyebiliriz. Selanik'in Boulma Giani Sokağındaki bahçe içindeki iki katlı binalarında toplanan İtalyan Obediyansı'na bağlı Macedonia Risorta Locası ise Jön Türk hareketinin tarihinde özel ve önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuda altı çizilecek ilk husus, özel olarak bu iş için yurtdışına da gidip Masonluğu inceleyen Jön Türk hareketinin en önemli isimlerinin bu locanın yetkililerinden yardım talep etmesi, ikinci husus ise Abdülhamit rejimine karşı bir muhalefetin oluşumu için bu locanın Jön Türkleri tekris etme kararıdır. Locanın o dönemde sunduğu bir diğer destek de yurt dışında ikamet eden Jön Türklerle muhaberatı sağlamaktı.[22] Bulunan bu formülün tuttuğunu söyleyebiliriz. Matrikül listelerini inceleyen araştırmacılar bu dönem için zaman zaman "tekris çılgınlığı" tabirini kullanmışlardır. Görülen o ki, siyaset bu noktada artık Masonlukla iç içedir.[23]

İtalyan Sefareti'nin himayesi altında olmanın verdiği güvenle başlayan bu ilişki sadece Macedonia Risorta ile sınırlı kalmamıştır. Hatta bir süre sonra tek bir obediyansa bağlı localar yerine farklı obediyanslara bağlı localara da geçilmesi uygun görülmüştür.[24] Aynı durum diğer şehirler için de söz konusudur. Neticede İttihat ve Terakki çatısı altında birleşecek farklı Jön Türk gruplarının örgütlenmelerini

---

22 *Iacovella, Angelo, "Gönye ve Hilal" adlı eserinde s: 37-38'de İtalyan Obediyansı'nın yetkililerinden Büyük Üstat Ettore Ferrari'nin 1910 Mayıs ayında verdiği "Masonluk ve Türk Devrimi" başlıklı konferansa değinmektedir. Ferrari bahsedilen konuşmasında bu konuda çarpıcı bilgiler vermiş ve Macedonia Risorta Locası'nın bekleme salonunun "cemiyetin merkezi" işlevi gördüğünü vurgulayarak "o fevkalade devrim eserinin orada saat saat yönetildiğini söyleyebiliriz" demiştir.*

23 *Örneğin Renaissance Locası'ndan Mişel Noradunkyan'ın Fransız Obediyansı'na yazdığı 25 Ocak 1909 tarihli mektupta yer alan "(..) Masonluk siyasal faaliyetlerimizde büyük rol oynamıştır. Özellikle de İtalyan Obediyansı'na bağlı Selanik'teki Macedonia Risorta Locası, İttihat ve Terakki'ye girmek isteyenleri tekris ederek, bu cemiyete katılmalarını sağlamıştır." ifadesi dikkat çekicidir. Bkz. Anduze, Eric, "Osmanlı Türkiye'sinde Masonluk 1908-1924", çev: Can Kapyalı, Sokak Kedisi/Omnia Yayınları, İstanbul, 2012, s:63.*

24 *Örneğin Renaissance Locası üyelerinin Fransız Obediyansı'na yazdığı 22 Ağustos 1908 tarihli mektupta yer alan "(…) Görevimiz bundan sonra Jön Türk Komitesi'nin yarattığı güçlü yapı üzerine ülkede aktif rol oynamak, felsefi ve eğitici, hümanist hamleleri geliştirerek güçlü birlikteliği sağlamak olacaktır. Selanikli Mason kardeşlerimiz bu hamlelerin gerçekleştirilmesinde her zaman yanımızda yer alacaklardır. (…) Yurttaşlarımızın Fransa'ya ve devrimde Jön Türk Komitesi tarafından slogan edinilen ve Masonluğun da mottosu kültür ve düşünceye olan sevgiyi, locamızın da koruyarak daha da etkin hale getireceğinden hiç kuşkumuz yoktur" ifadeleri dikkat çekicidir. Bkz. Anduze, Eric, a.g.e., s:43-44, 60.*

farklı obediyanslara bağlı Mason localarında yürüttüğünü söyleyebiliriz. Örneğin Grand Orient de France'a bağlı Veritas Locası, İspanyol Obediyansı'na bağlı Perseverancia Locası bu localar arasındadır.

Bu dönemde hafızalarda Masonluk tarihi açısından iz bırakan pek çok hadise varsa da, her halde en ilginç olanları 1908 ihtilali; Selanik'teki 1908 kutlamalarına regalyeleri ile katılan Masonlar[25]; Osmanlı Meclis-i Mebusanı'ndaki Mason olan İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri; 31 Mart Ayaklanması; bu ayaklanma sırasında Mason karşıtı propaganda[26] ve en tanınmış Masonlardan Emanuele Carasso (Karasu)'nun 2. Abdülhamit'in tahttan indirilmesini tebliğ edenlerden birisi olmasıdır.

Bütün bu gelişmelerin yurt dışında çok olumlu bir hava estirdiği, yabancı obediyansların bunu bir Masonik başarı olarak adlandırdığı bilinen bir konudur. Öyle ki artık Jön Türkler "İnsanlığın ve İlerlemenin Şövalyeleri"dir.[27] Bu çerçevede İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Avrupa'daki bazı lobi faaliyetleri bu ülkelerdeki Mason obediyanslarının coşkulu destekleri ile sürdürülmektedir. [28]

Tam da bu dönemde İstanbul'da yeni ve müstakil bir Büyük Loca örgütlenmesi gündeme gelmiş, farklı obediyanslar bu yeni oluşumu etkisi altına almak üzere bir güç yarışına girmişti. Örneğin yeni kurulacak Büyük Loca'nın tüm üyelerinin Grand Orient de France'a bağlı olan localara çekilmesi ile ilgili girişimler bile bu çerçevede gündeme gelmişti.[29]

Ancak 2. Meşrutiyet'in ardından kurulacak müstakil bir Masonluk teşkilatı için İttihat ve Terakki'nin planları farklıydı. Osmanlı topraklarında "Sömürge Masonluğu"ndan "Kozmopolit Muhalefet"e uzanan güzergâh çok yakında değişecek ve Masonluğumuzun kültürel genlerinde silinmez izler bırakacaktı.

25 *Apak, Kemalettin, "Ana Çizgileriyle Türkiye'de Masonluk Tarihi", 1958, s: 40.*

26 *Örneğin Mişel Noradunkyan'ın 30 Nisan 1909 tarihinde Grand Orient de France Büyük Sekreteri Vadecard'a yazdığı mektupta bu hususta yapılan karşı propagandaya ve isyancıların elindeki Mason listelerine değinilir. Bkz. Anduze, Eric, a.g.e., s:170-171.*

27 *Iacovella, Angelo, a.g.e., s: 46.*

28 *Örnek olarak Dumont, Paul, a.g.e. , s: 97-121 ve Iacovella, Angelo, a.g.e., s: 45 dikkat çekicidir.*

29 *Örneğin İstanbul'daki "I Proodos" Locası üyeleri Fransa Obediyansı'na yaptığı yazışmalardan birinde "Zaten var olan Alman ve İngiliz Locaları bizi gerilerde bırakmadan Jön Türkleri Fransız bayrağı altına çekmeye çalışmalıyız. Bu gençliğin, Maşrık ımızda halkların yeniden doğuşu ve uyanışında büyük bir rol oynamaya çağrılı olduğu bu yeni durumu göz önüne almak gerekir." diyordu. Dumont, Paul, a.g.e. , s: 38.*

3.2. Büyük Loca'nın Kuruluşu: Kozmopolit Muhalefet'ten Kurumsal Muhalefet'e

Osmanlı topraklarında müstakil bir Osmanlı Masonluk teşkilatının kurulmasına farklı obediyansların müdahil olma girişimlerinden bahsetmiştik. Bunlardan Fransız Obediyansının[30] nisbeten temkinli, Belçika, İtalya ve Mısır İngiltere Obediyanslarının ise daha etkili olduklarını söyleyebiliriz.[31] Bu çetrefilli kuruluş serüveni daha sonra çok yankı bulacaktır.

İlk Büyük Loca girişimi İtalya Grand Orient'inin görevlendirdiği Bizansio Risorta Locası'nın Üstadı Muhteremi Nicola Forte aracılığı ile 1908 sonunda başlatılmıştı. Fransa Grand Orient'inin de oluru ile hareket eden Nicola Forte'nin girişimi sonucu Muhammed Örfi Paşa'nın başkanlığında Büyük Loca'nın kuruluş sirküleri yayınlanmıştı. Ancak Nicola Forte'nin ani vefatı ve 31 Mart Ayaklanması ile memleketten ayrıldığı öğrenilen Örfi Paşa'nın meçhul durumu nedeni ile bu Büyük Loca girişimi -kuruluş sirküleri yayınlanmasına mukabil- akim kalmıştı. O dönemde Örfi Paşa'nın hem Mısır Obediyansı bağı hem de Kudüs Büyük Locası'nda görevli oluşu bazı bilinmezlikler içermekteydi. Ayrıca Örfi Paşa'nın idaresi altında olduğu ifade edilmesine rağmen hakkında bir türlü bilgi edinilemeyen ikisi şapitr toplam 45 atölye de diğer bir tereddüt konusu olmuştu.

Buna ilaveten 1908 sonu, 1909 başında başka büyük loca çalışmaları da İskoçya Büyük Locası çerçevesinde "La Turquie Locası", Mısır Obediyansı üzerinden "Resne Locası" ile yürütülen girişimler olarak tarihe geçmişlerdir.

Ancak Osmanlı Masonluğu ilk adımlarını farklı bir proje ile attı. Bu proje Belçika Yüksek Şûrası girişimi ve İtalyan Obediyansı'nın katkısı ile Fransız Obediyansı'na bağlı bazı kardeşlerin de katılımı ile gerçekleşti. Yöntem olarak da Büyük Loca yerine önce Yüksek Şûra'nın kurulması tercih edildi. Bu tercihte 1905 sonundan itibaren kendini tüm kurumların ve şahısların üstünde bir ihtilal örgütü ve "Cemiyet-i Mukaddese" olarak

---

30 Fransa'da birden çok büyük loca olduğundan "Fransız Obediyansı" ifademiz muğlaklık içermektedir. Diğer yandan, okuru detaylarla meşgul etmemek için ilgili büyük locanın belirlenmesinin konumuz açısından önem arz etmediğini düşündüğümüz durumlarda bu ifadeyi kullanmayı tercih ettik.

31 Detaylı bilgi için bkz. Erginsoy, Abdurrahman, "Türkiye'de Masonluğun Doğuşu ve Gelişmesi", Erciyaş Yayınları, İstanbul, 1996, s: 25-58

gören ve 2. Meşrutiyet'le birlikte kudretini her sahada ispatlamış olan İttihat ve Terakki'nin, Masonlukta da benzer şekilde yukarıdan aşağıya bir "Merkez-i Umûmî" otoritesi kurmak isteyebileceği göz önüne alınmalıdır.

1907 yılında Brüksel'de yapılan Yüksek Şûralar Konferansı'nda "intizam ve mevcudiyeti tespit edilen" Mısır Yüksek Şûrası vasıtasıyla Prens Aziz Hasan Paşa, Şûrâ-yı Âlî-i Osmanî'nin yeniden tesisinde görevlendirilmişti. İlk olarak 1861 senesinde kurulduğu halde faaliyet gösterememiş olan Osmanlı Yüksek Şûrası böylelikle hayata geçirilecekti. Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nde çalışacak Yüksek Şûra'nın reorganize edilmesi için yeterli sayıda Kardeşin 33. dereceye yükseltilmeleri gerekiyordu. Bu konuda Mısır Yüksek Şûrası üyesi ve aynı zamanda Belçika Yüksek Şûrası üyesi de olan Joseph Sakakini Kardeş gerekli katkıda bulundu.

Yayınlanan sirkülerlerde bu kuruluş işleminin 1786 Anayasasına ve Masonik usullere uygun olduğunun özel olarak vurgulanması dikkat çekicidir. Öte yandan Örfi Paşa'nın kurduğu ifade edilen ve hayata geçmeyen Büyük Loca'nın sirkülerinde görevli olarak yer alanlardan bazılarının bu yeni organizasyonda da yer aldığı gözden kaçmamaktadır. [32]

Hiç şüphe yok ki, 1909 yılında Osmanlı Masonluğu'nun kuruluşu, Osmanlı Coğrafyasındaki sosyal ve politik gelişmelerden ayrı değerlendirilecek bir mesele değildir. İttihat ve Terakki'nin Osmanlı Masonluğu'nu bir politik proje olarak yönlendirdiği, zaman içinde daha iyi anlaşılacaktır.[33]

3 Mart 1909 tarihinde Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nde çalışmak üzere kurulan Yüksek Şûra'dan bir müddet sonra da 13 Temmuz 1909'da yine aynı ritte çalışacak ve bu ritin ilk üç sembolik derecesinin yönetim sorumluluğunu üstelenecek olan Maşrık-ı A'zam-ı Osmanî yani Osmanlı Maşrık-ı Azamı veya bir başka ifade ile Osmanlı Büyük Locası tesis edilmiştir. Kuruluş aşamasında hazırlanan ilk davetiyede

---

32 Fransız Obediyansı'ndan Mişel Noradunkyan ve David Kohen her iki sirkülerde de görevli olarak yer almıştır. Bu Kardeşler Milli Masonluğun ilk yıllarında etkin iki İttihat ve Terakki üyesi olup bir süre sonra Osmanlı Masonluğu ile yolları ayrılacaktır.

33 Mişel Noradunkyan kurulan yeni Yüksek Şûra üyelerinin pek çoğunun kendisi gibi İttihat ve Terakki üyesi olduğunu vurgulamıştır. Bkz. Anduze, Eric, a.g.e., s:111.

bir husus unutulmamış ve iyi niyetine rağmen Nicola Forte Kardeş'in öncülük ettiği Büyük Loca kurma girişiminin Masonik usullere uygun olmadığı özellikle vurgulanmıştır.

Yüksek Şûra'nın Büyük Loca'yı kurmak üzere kullandığı insiyatif malumdur. İki kurum arasındaki ilişkinin niteliğini ve şeklini göstermesi açısından, Büyük Loca'nın ilk Büyük Üstadı seçilen Talat Paşa'nın "Yüksek Şûra huzurunda" Büyük Üstat olarak ettiği yemin metni son derece önemli bir gösterge olarak ele alınabilir. Talat Paşa'nın Yüksek Şûra'nın ritin menfaatleri için vereceği her türlü emre uyacağını belirten ve haleflerini de bağlayan Yemin metninin bir kısmı şöyledir:

"İşbu ritin nizamat ve kavanini esasiyesine riayet edeceğime ve riayet ettireceğime ve İskoç Ritine ve bilhassa 1786 büyük kavanini esasiyesinin hüsnü muhafazasına nezaret edeceğime yemin ederim; İşbu vesika ile tanıyorum ve tanıyacağım ki İskoç Yüksek Şurasının himayesi altında olarak teşekkül eden Türkiye Büyük Meşrikı birinciden üçüncü dereceye kadar olan bir kuvvei Masoniyedir .... Yüksek Şurayi bütün Türkiye ve tevabii Masonluğunun nazımı olan bir kuvvet olarak tanıdım ve tanıyacağım ve mezkur Yüksek Şuradan Ritin menfaati için sudur edecek olan evamir, buyurultu ve tamimlere riayet edeceğim ve ettireceğim ve Yüksek Şuranın Türkiye ve tevabiinde yegane muntazam bir kuvvet olduğunu ve Büyük Meşrikın onun himayesi tahtında teşkil olunarak muntazam bir surette vücude geldiğini beyan ve itiraf ederim.

Ayrıca gerek kendi namıma ve gerek Türkiye Büyük Meşrikı hesabına olarak teahhüt eylerim ki ancak Türkiye Yüksek Şurasile 1786 büyük kavanini esasiyesinin sadık muhafızı bulunan İskoç ittihadına dahil Yüksek Şuralar tarafından tanınmış olan Mason teşkilatından başka teşkilatla münasebette bulunmayacağım.... İşbu yemin büyük Üstat sıfatile beni ve Türkiye Büyük Meşrikını ve birinciden üçüncü dereceye kadar olan kadim ve makbul İskoç Ritinin bu kuvvei Masoniyesine meşru bir surette halef olarak yerimize gelecekleri de teahhüt altında bulunduracaktır."[34]

1 Kasım 1909'da Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasında imzalanan konkordato da aynı çerçeveyi teyit eder.[35] Buna göre Şûrâ-yı Âlî-i Osmanî, Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Ritinin ilk üç derecesinin yegâne

---

34 Servet Yesari'nin 23/6/1931 tarihli hitabe metni, İstanbul 1931, s: 7-8 (Orijinal imlasına sadık kalınarak alınmıştır.)

35 Fuad Süreyya Paşa, müşavir sıfatıyla katıldığı 23 Mayıs 1931 tarihli Daimi Heyet toplantısında bu konkordatonun Belçika Yüksek Şûrası ile Büyük Loca arasındaki konkordatodan aynen alındığını ifade etmiştir.

otoritesi olarak Maşrık-ı A'zam-ı Osmanî'yi tanır. Maşrık-ı A'zam-ı Osmanî de aynı ritin 4. dereceden yukarısı için yegâne kudret olarak Şûrâ-yı Âlî-i Osmanî'yi tanır ve kendisine "ilk üç derece için bahş ve tevcih olunan idari kuvvetin" Yüksek Şûra'dan "sudur ettiğini" kabul eder. [36]

1909 yılı Aralık ayına gelindiğinde kurulan Büyük Loca'nın çeşitli obediyanslarca tanınmış olduğunu görüyoruz. Bu hususta hem Yüksek Şûra hem de Büyük Loca'da Büyük Görevli olan Mişel Noradunkyan'ın Grand Orient de France'a 11 Aralık 1909 tarihli yazdığı ve kurulan Büyük Loca'yı tanımaya davet ettiği yazıda yer alan şu ifadeler dikkat çekicidir:

"(…) Yüksek Şura masonik otoritelerin direktifleri titizlikle incelenerek kurulmuş olup, halen Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti birliğinin çoğunluğu tarafından tanınmaktadır. Kurulan bu Yüksek Şura, sembolik üç derecede çalışacak olan Büyük Loca yı kurma yetkisine sahip olmuştur. Bu Büyük Loca da Yüksek Şura gibi masonik güçler tarafından tanınmış ve karşılıklı dostluk anlaşmalarında bulunulmuştur. Her iki kuruluşa da dünyada düzenli hiçbir masonik kuruluştan itiraz gelmemiştir.

Bizlerle dostluk ilişkileri içinde olan masonik kuruluşları belirtmeme izin verin:

Belçika, İsviçre, Kuzey Amerika, Merkezî Amerika, Kanada, Şili, Yunanistan, Lüksemburg, Mısır, Venezüella vb. Yüksek Şura'ları; Belçika, Lüksemburg, Mısır, Macaristan, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Haiti vb. Grand Orient'leri veya Büyük Loca'ları..

Bu arada benim de İsviçre ve Lüksemburg Yüksek Şura'larını temsil ettiğimi belirtmeliyim.

Açıkça anlaşılacağı gibi bizlerin burada kurmuş olduğu Yüksek Şura ile sizin Grand Orient'iniz arasında düzenlilik açısından hiçbir fark yoktur."[37]

Büyük Loca'nın kuruluşunda İtalyan, Fransız, İspanyol, Mısır gibi farklı obediyanslara bağlı kardeşlerin çabası açıktır. Örneğin Büyük Loca'nın kurucu localarından biri Terakki ve İttihat Hakiki Muhipleri

---

36 Apak, Kemalettin, "Türkiye'deki Masonluk Tarihi", İstanbul, 1958, s:72-73
37 Anduze, Eric, a.g.e., s:85-86 ve 163-168

Locası ismini taşıyordu ve Grand Orient de France'a bağlı Renaissance Locası üyelerinin bir bölümü tarafından kurulmuştu. Burada İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1905 tarihli yeniden yapılanması ile 2. Meşrutiyet arasında kullandığı önceki ismi olan "Terakki ve İttihat Cemiyeti" ismine bir gönderme olduğu açıktır. Büyük Loca zaten farklı unsur ve gruplardan oluşsa da, İttihat ve Terakki üyelerinin eseridir. Milli Masonluk böylece kurulmuştur, ama yine de bu dönemde hazırlanan ilk hukuki metinlerin ve tüzük, ritüel gibi dokümanların Fransızca kaleme alındığını belirtelim. Unutmayalım ki, o dönemin uluslararası kültür dili Fransızca'dır. Bununla birlikte, kurulan ilk büyük locanın geçici genel nizamnamesi olarak Belçika Grand Orient'i genel nizamnamesinin kullanılması kararlaştırılmıştır.[38] Keza ilk ritüellerin hazırlanmasında da Belçika Obediyansı'nın görüşleri alınmıştır.[39]

Bununla beraber Büyük Loca'nın kuruluşundan başlayarak yavaş yavaş bir güzergâh değişimi gözlenir. Bunu bir ölçüde doğal kabul etmek gerekir. Dev çıkar çatışmaları ile yoğrulan uluslararası ilişkilerin satranç tahtasında Masonluğun idealist etkisi belli ki çok sınırlı kalacaktı. Milliyetçiliğin yükselişi ve zorlu çıkar savaşları karşısında farklı etnik köken ve kültürden insanların bir arada kardeşçe, eşit ve özgür yaşamaları hayali yavaşça ikinci plana itilecekti.

Bu çerçevede Büyük Loca, kurulduktan kısa bir süre sonra Avrupa Obediyanslarının Osmanlı topraklarındaki etkisini azaltacak bir yola koyulacaktır.[40] Denilebilir ki Büyük Loca kurulacak tüm locaları artık tekeline almıştır.

Osmanlı'da muhalif grupları başlangıçta bir şemsiye gibi çatısı altında toplayan İttihat ve Terakki ile Masonluğun etkileşimi, hiç kuşkusuz Masonluğumuza damgasını vurmuştur. Yine de bu konuda yorum yaparken temkinli ve dikkatli davranmak çok önemlidir.

Unutulmamalıdır ki, bir öğrenci hareketi olarak başlayan İttihat ve Terakki zamanla Cenevre'deki materyalist doktorlardan, Paris'teki pozitivistlere, Kahire'deki ulemalardan, İstanbul'daki muhalif bürokratlara, çeşitli tarikat muhitlerinden düşük rütbeli subay

---

38 Mimar Sinan Dergisi, Özel Sayı, No: 157, s: 51'de verilen Maşrık-ı A'zam-ı Osmanî'ye ait 9 Ağustos 1909 tarihli tersimatın tercümesinden.

39 Özalp, Koray, "İlk Türk Ritüelleri: Mişel A. Noradunkyan ve İki Önemli Belge", Mimar Sinan Dergisi, No: 159, s:88-94.

40 Dumont, Paul, a.g.e. , s:82.

çevrelerine kadar yaygın katılımlarla fikri yapısını oluşturmuş bir örgüttür. Farklı dönemlerde farklı gruplarla etkileşim içine girmiş ve farklı tarihlerde kategorik değişimlere uğramış bir teşkilat olarak aynı şekilde yeri geldiğinde Masonlukla da ilişkiye girmiştir. Bilindiği üzere İttihat ve Terakki, Masonluğu hem örgütleniş usulleri ve idealleriyle incelemiş, hem de Masonluğun konsolosluk himayesi ve haberleşme gibi yönlerinden faydalanmıştır.

Bir örnek olarak Kasım 1908'de Adliye Nazırı Refik Bey'in İttihat ve Terakki'nin en gözde üyelerini genellikle Masonluktan devşirdiği, çünkü *"bu üyelerin diğer biraderlerin titiz incelemesinden geçtiklerini"* söylemesi anlamlıdır.[41] Bir başka örnek olarak Kâzım Nami Duru'nun "*Önceleri Mason locası toplantılarımızı gizlemeğe vesile oluyordu. Daha çok idareyi tenkit ediyor, şayet bizi dinleyenler olursa onları bu tenkitlere iştirak ettiriyorduk. Bu suretle Türk olmayan Masonlar arasında da kendimize sempati sağlayarak icabında onlardan yararlanıp yararlanamayacağımızı anlamaya çalışıyorduk"* ifadesi önemlidir.[42] Benzer tanıklıklar çoğaltılabilir.

Keza İttihat ve Terakki'nin önde gelen simalarından Dr. Nazım'ın Grand Orient de France'da 7 Kasım 1908'de yaptığı konuşmada söylediği şu sözler de çarpıcıdır: *"Özlemlerimizi bilen bizzat Fransız Masonluğu içindeki dostlarımız bizi teşkilatınız ve çalışma yöntemleriniz ile tanıştırdılar. Biz de hiç gecikmeden bunları kendi davamıza uyguladık. Varılan sonuçları bugün sizler de en az bizim kadar biliyorsunuz"*[43]

Netice olarak Büyük Loca kuruluşundaki kozmopolit doku ve Masonluğun muhalif siyasi hareketler ile yakın etkileşimi Masonluğumuzun kültürel genlerine işlemiştir.

---

41 Fransız Masonik yayını olan Acacia nın Kasım 1908 sayısından Dumont, Paul, a.g.e. , s:115'te aktarmıştır.

42 Koloğlu, Orhan, "İttihatçılar ve Masonlar", s:60 .

43 Dumont, Paul, a.g.e., s:119.

3.3. Büyük Planlar: 1909-1923 Dönemi

Osmanlı'da müstakil bir büyük loca kuruluşunun İttihat ve Terakki tarafından projelendirilmesinin İngiltere'de hoş karşılanmadığı söylenebilir. Jön Türk hareketinin İngiltere'nin Hindistan gibi Doğu sömürgelerinde, Mısır gibi önemli bir etkinlik sahasında ve özellikle Müslüman ülkelerde sempati ile karşılanması ve Osmanlı'daki siyasi hareketlerin ilgi ile takip edilmesi tedirgin edici bulunmuştur.[44] Buna ilaveten İngiltere'ye bağlı olmadan kurulmuş bir müstakil büyük locanın da İngiliz Masonluğu'nun siyasetine uygun düşmediği kolaylıkla dile getirilebilir. Zaten İngiltere, Osmanlı Yüksek Şûrası'nın reorganizasyonunda doğrudan rol oynayan Joseph Sakakini'nin İngiliz Masonluğu ile ilişkisini hemen kesmiştir.[45] Mısır Obediyansı'ndan Resne ve Uhuvvet-i Osmâniyye Localarının yeni büyük locanın kuruluşunda yer alması; Mısır'daki muhalif milliyetçilerle İttihat ve Terakki'nin duygu bağı ve Mısır gibi ülkelerde Osmanlı Maşrık-ı Azamı'nın etki alanında yeni localar açılması düşüncesi muhtemelen İngiltere'nin tutumunu sertleştirmişti.[46]

Tam da bu dönemde gündeme asıl damgasını vuran, İngiltere Büyükelçisi Sir Gerard Lowther'in İngiltere Dışişleri Bakanlığı için -baş tercümanı Gerald Fitzmaurice yardımıyla- hazırladığı "gizli" raporlardır.[47] Bu raporlarda özetle, Osmanlı'da özgürlük hareketinin ve bu hareketin güçlü örgütü İttihat ve Terakki'nin Yahudi kökenli Selanikli Masonlar

---

44 İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey, Büyükelçi Lowther'e gönderdiği mesajda "Türkiye gerçekten Meşrutiyet idaresini kurar ve bunu yaşatıp kuvvetlendirse, bu halin sonuçları daha ileriye varır. Bunun Mısır'da etkileri müthiş olur; ta Hindistan'da da kendini hissettirir. Şimdiye kadar her nerede Müslüman tebamız varsa onlara diyebildik ki, halife tarafından idare edilen ülkelerde merhametsiz bir istibdat vardır, halbuki bizim istibdatımız şefkatlidir… Fakat Türkiye'de şimdi parlamento hayatı başlarsa ve işler de düzelirse Mısır'da meşrutiyet isteği çok kuvvetlenecek, bizim buna karşı koyma gücümüz çok azalacaktır" Mim Kemal Öke'den aktaran Hepkon, Haluk, "Jön Türkler ve Komplo Teorileri", Kaynak Yayınları, Ekim 2007, s:.74-75.

45 Apak, Kemalettin, a.g.e., s: 52.

46 Koloğlu, Orhan, "İttihatçılar ve Masonlar", Pozitif Yayınları, Şubat 2005, s:151-156.

47 1908 devrimi akabinde İngiliz Konsolosu Sir Gerard Lowther'in hazırladığı raporlardan ilkinin Türkçe tercümesi için bkz. "Türkiye 1908, İngiliz Gizli Raporu", Yayına Hazırlayan: Avcı, Halil Ersin, Emre Yayınları, Kasım 2005, 29 Mayıs 1910 tarihli rapor için bkz. Hepkon, Haluk, a.g.e. s:185-204 Konuyla ilgili zengin örnekler için bkz. Koloğlu, Orhan, "İslam Aleminde Masonluk", Kırmızı Kedi Yayınları, Mart 2012, s:175-176 ve Hepkon, Haluk, a.g.e. s:71-184.

tarafından yönetildiğini anlatan bir kurgu yer almaktadır. Siyonist emelleri olan bir grup Selanikli Mason'un Müslüman halkı kendi amaçları için türlü oyunlarla kullandığı tezi toplumda çok yankı uyandırmıştır. Avrupa'da yaygın antisemitik komplo teorileri ile de uyumlu olan ve Doğulu toplumlardaki hareketlerin arka planında yabancı eller aramak gerektiğini vurgulayan bu raporlar hemen sızdırılmıştı. Raporlarda yer alan ifadeler hem Osmanlı Masonları arasında, hem İttihat ve Terakki yönetiminde, hem de Müslüman ülkelerde çok yankı bulmuştur.

Anglosakson Masonluğu'nun Osmanlı Masonluğu karşısındaki tutumuna karşı Joseph Sakakini'nin İskenderiye'de Egyptian Gazette'de yayınlanan cevabi nitelikte bir mektubu bize o günkü tartışmalar hakkında önemli bilgiler vermektedir.[48] Sakakini, yazısında Osmanlı Masonluğu'nun Fransız Grand Orient'i tarafından desteklendiği ve dinsiz olduğu şeklindeki yayınların gerçeği yansıtmayan kasti yayınlar olduğuna değinerek, Osmanlı Masonluğu'nun 1762 Beyannamesi ve 1786 Büyük Anayasası'na ve 1907 Brüksel kararlarına uygun olarak kurulduğunu ve İmparatorluktaki her dini kucakladığını belirtir. Osmanlı Masonluğu'nun muntazam ve meşru olduğuna değinerek dostluk ilişkileri kuran ülkeleri sıralar, bundan sonra Osmanlı topraklarında başka obediyansların kuracağı locaların gayrimuntazam ve "klandesten" olacağını vurgular.

İngiltere'nin bu tutumu hiç şüphe yok ki, kuruluş dönemindeki diğer hadiseler gibi Masonluğumuzun hafızasında yer almış, kültürel genlerine işlemiştir. Öte yandan İngiliz Büyükelçisi Lowther'in "gizli" raporları günümüzde bile popüler kültürün malzemesi olarak işlev görmeye devam etmektedir.[49]

Osmanlı Masonluğu'nun İttihat ve Terakki üyesi Selanik Masonları tarafından Siyonist amaçlarla kurulduğu düşüncesi, Masonluğun İslam karşıtı veya dinsiz bir örgüt olduğu propagandasına yol açmıştır. Farklı grupların ittifakından oluşan İttihat ve Terakki içinde de bu propaganda belli ölçüde etkili olmuştur.

Tam da bu dönemde ilginç bir gelişme Büyük Loca'nın Türkçe hazırlanan ilk nizamname ve ritüellerinde kendisini göstermiştir: Bu ilk metinlerde Masonluk bir "tarikat" olarak tanımlanmakta, Masonik

48 *Mektubun aslı ve tercümesi için bkz. Mimar Sinan Dergisi, No:157 Özel Sayı, s:96-97*

49 *Bu raporların popüler kültür ile ilişkisi için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Popüler Kültür ve Masonluk", Mimar Sinan Dergisi, Sayı:163, s:49-58*

törenler de aynı çerçeve içinde dinsel bir gönderme ile "ayin" şeklinde ifade edilmektedir.[50]

Şayet dönemin politik iklimi nedeni ile dinsizlik suçlamalarına karşı önlem olarak planlanmamış ise Masonluğun bir tarikat olarak ifade edilmesi veya kurumlaşmaya çalışması aslında çok şaşırtıcı bulunmamalıdır. Tarık Zafer Tunaya, kuruluşla birlikte *"Osmanlı Avrupası'nda tarikatçi bir Mason türü oluştuğunu"* ifade eder. [51]

Nitekim Büyük Loca tasarlanırken kurumun İslami yönüne de göndermede bulunacak şekilde *"Ruhen komitacı olan Talat Bey, yabancı tesirlerden kurtulmak ve aynı zamanda asıl gayesi olan siyasi teşkilata bir an evvel başlayabilmek için arkadaşlarına evvela bir İslam farmasonluğu tesisini teklif etmiştir"* yorumuna rastlanmaktadır.[52] Bir Mason olan Musa Kâzım Efendi'nin iki kere şeyhülislamlığa tayin edilmesi de bu projenin muhtemel adımlarından biri olarak değerlendirmeye müsaittir.

O dönemde unutulmaz bir tarihi şahsiyet olarak I Proodos Locası'nda tekris edilmiş Namık Kemal'in *"İslam'ın bünyesinde Batı'nın görkemli modernitesinin bir benzerini hiç zorluk çekmeden yaratabilecek Rönesans olanakları*"ndan bahsetmesinin veya Mısır Büyük Locası'nın Büyük Üstadı ve aynı zamanda El-Ezher Üniversitesi'nin rektörü Muhammed Abduh veya 19. yüzyıl Müslüman reformistlerinden Cemaleddin Afgani örneklerinin hiç şüphesiz entelektüel dünyada ve toplumsal hafızada bir karşılığı bulunmaktaydı.

Öteden beri Ahilik/lonca örgütlenmeleri ile Masonluğun loca yapısı arasında bazı benzerlikler olduğu ifade edilir. Buna ilaveten Masonluğun Bektaşîlik ve Melâmîlikle bazı törensel benzerlikleri olduğu da öteden beri dile getirilen bir başka husustur.[53] Bu kurumların bu açıdan birbirleriyle ilişkilendirildiği çok sayıda örnek mevcuttur.[54]

---

50 Örnekler için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller, Çırak Derecesi, 1909-2004", İVAL, 2005, s:197-362

51 Tunaya, Tarık Zafer, "Türkiye'de Siyasi Partiler", Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, 2. Baskı, cilt:1, s:384

52 Kuran, Ahmed Bedevi, "Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde İnkılâp Hareketleri, İstanbul, 1959 s: 181'den aktaran Koloğlu, Orhan, "İslam Aleminde Masonluk", Kırmızı Kedi Yayınları, Mart 2012, s:170.

53 İslam Ansiklopedisi, cilt:5, s: 378; Melikoff, Turcica, XV, s: 160-162.

54 Layiktez, Celil, "Ali Koç Locası", Mimar Sinan Dergisi, sayı: 145, s:28-35, Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Derviş Masonlar", Tesviye Dergisi, sayı:67, s:32-33.

Masonluğun tarihsel gelişimi içinde şövalyelik kurumunun Haçlı Seferleri nedeniyle Sünnî, İsmailî ve Dürzî inanç sistemlerinden ve Ahilik yapısından etkilendiği öteden beri dile getirilirse de, bu konuya temkinli yaklaşmakta fayda olabilir. Söz konusu etkinin veya muhtemel benzerliklerin derece sistemlerinden mi, dışa kapalı ve inisiyasyona dayalı ezoterik yapılarından mı, kullandığı sembollerden mi kaynaklandığı yoksa örgütleniş biçimi veya idealleri açısından mı olduğu dikkatle göz önünde bulundurulmalıdır.

Fakat "Masonik Nizam"ın Osmanlı'da doğrudan doğruya bir tarikat olarak tanımlanması üzerinde önemle durmak gerekir. Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar kullanılacak olan tarikat ve ayin gibi ifadeler daha sonra yazılı metinlerden çıkarılmıştır.

Ancak yine de Masonluğumuzun dinle ilişkisi, tarikatlar ve eski loncalarla benzerlikleri ile ilgili tartışmalar da tıpkı İngiliz raporlarında geçen "Devleti ele geçirmeye çalışan Selanikli dönme siyasetçi Mason" kurgusu gibi Masonluğumuzun kültürel genlerine işlemiştir.

Hiç şüphe yok ki, Osmanlı'nın çöküş süreci her kurumu, toplumun her kesimini hem fiziki şartlar, hem de fikri dünya açısından derinden etkilemiştir. Masonik teşkilatın ve Masonların da bundan etkilenmemesi düşünülemez. Zaten 1908 Temmuz ayında gerçekleşen *"İnkılab-ı Azim*"den kısa bir süre sonra ve Büyük Loca'nın kuruluşundan önce 1908 Ekim ayında Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, ardından Bosna Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından, Girit'in ise Yunanistan tarafından ilhakı yaşanmıştı. 31 Mart Ayaklanması ve Sultan Mehmet Reşat'ın tahta çıkarılması ile İttihat ve Terakki devletin kontrolünü ele geçirdi. Dr. Bahaeddin Şakir'in belirttiğine göre 1910 yılında İttihat ve Terakki, 360 şubesi ve 800.000 üyesi ile muazzam bir organizasyon haline gelmişti. 1905 sonundan itibaren büyük bir dönüşüm geçirmiş ve teşkilat giderek kişiler üstü bir *"Cemiyet-i Mukaddese"* haline gelmişti.[55] 1906 sonrasında milliyetçi akımların giderek entelektüel dünyada etkinliğini arttırarak baskıya dönüşmesi ve siyasi karşılığını bulması çok zaman almayacaktı. Büyük Loca da o devlet partisinin bir parçasıydı artık.

Devletlerarası büyük hesaplaşmanın getirdiği zorlukların aşılamadığı ve büyük umutlar beslenen yeni yönetimin uygulamalarının yeni bir

55 *Hanioğlu, M. Şükrü, Türk Tarih Kurumu Onur Üyeliği Ödül Töreni konuşması, 25 Aralık 2013.*

baskı rejimine dönüştüğü ifade edilmektedir. Yeni Osmanlı yönetiminin *"demokrasi ilkelerini kurnazca küçümsemek"*, *"mali entrikalar çevirmek", "siyasi ikiyüzlülük içinde olmak" ve "sistematik bir baskı planı uygulamakla"* suçlandığı bir dönem bu... Yurt dışından bakıldığında tablo şöyle ifade edilmektedir: *"Hürriyet savaşçıları zamanla müstebite dönüşmüştür."*[56]

Masonluk açısından gelişmelere baktığımızda ise bu dönemde obediyanslar arası yazışmalar ve girişimlerle ara buluculuk çalışmalarının yapılmak istendiğini görüyoruz.[57] Ancak bu girişimlerin başarılı olamadığı bellidir. Devletlerarası dev çıkar çatışmalarının yanında yapılan bu Masonik girişimler etkili değildir. Her yerde hayli sert rüzgarlar esmektedir ve Masonluk da bundan nasibini almaktadır. Örneğin daha bir kaç yıl önce çok iyi ilişkiler kurulan İtalya Masonluğu ile ilişkiler 1911 Trablusgarp Savaşı ve ardından gelen olaylarla sarsılır. Maşrık-ı A'zam-ı Osmanî, İtalyan Obediyansı'na yazarak Trablusgarp'ın İtalya tarafından ilhakını önlemek üzere İtalyan hükümeti üzerinde nüfuzlarını kullanmaya çağırmış ancak aradığı cevabı alamamıştır.[58] Bu, Büyük Loca ile hükümet arasındaki ilişkinin somut bir göstergesidir. Kısa süre içinde İtalyan Masonluğu ile Osmanlı Masonluğu arasında yolların ayrıldığı görülecektir.

Öte yandan 1911 yılı İttihat ve Terakki Kongresi'nde yeniden düzenlenen nizamnamenin 133. maddesi "*Hafî* (Gizli) *cemiyetlere ve siyasi muhtelif fırka ve cemiyetlere intisab edenler Cemiyet'ten tard olunur*" şeklindedir.[59] İttihat ve Terakki bünyesindeki önemli Masonların bu değişiklikten sonra da görevlerine devam etmesi, Masonluğun İttihat ve Terakki içindeki ayrıcalıklı durumuna işaret eder.

1912 yılı felaketler yılıdır. Balkan Savaşı ve ardından Selanik'in düşmesi localar arasında büyük bir infiale sebep olmuştur. Hele Müslüman Arnavutluk'un 1912 Kasım'ında bağımsızlığını ilan etmesi hayal kırıklıklarını derinleştirir. Özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve barışın tesisi için bunca yıl iyi niyetle atılan adımlar çok kötü bir neticeye doğru gitmiştir.

---

56 *Dumont, Paul, a.g.e., s:126.*

57 *Layiktez, Celil, "Türkiye'de Masonluk Tarihi, Yenilik Basımevi, İstanbul 1999, Cilt:1, s:120.*

58 *Iacovella, Angelo, a.g.e., s: 53-54.*

59 *Koloğlu, Orhan, "İttihatçılar ve Masonlar", Pozitif Yayınları, İstanbul, Şubat 2005, s:265.*

Bu dönemde kimi locaların politik arenadaki arayışlarına ilişkin bir örnek olarak Grand Orient de France'a bağlı Veritas Locası Üstadı Muhteremi'nin Selanik'ten Grand Orient de France'a yazdığı mektup üzerinde durulabilir. Bu mektupta Üstadı Muhterem zengin bir ticaret limanı olan Selanik'in refahının devamı için Osmanlı'ya iadesi mümkün değilse, uluslararası bir statüye kavuşturulması yönünde çaba harcanmasını ister. Çünkü Selanik'te ticari hayat durmuştur. Bu girişime karşılık olarak Fransa'dan elden gelenin yapılacağı yanıtı gelir ve gazetelerde bu yönde yazılar çıksa da netice alınamaz.[60]

İttihat ve Terakki hareketinin bölünmesi ile birlikte Osmanlı Masonları da kendi aralarında bölünür. Kardeşlerin bir bölümü Hürriyet ve İtilaf Fırkası çatısı altında muhalefet etmeye başlarlar. Sıkıntılı, problemli ve karamsar iklim tarafların dilini sertleştirmiştir. İttihat ve Terakki'nin silahlı 1913 Babıâli Baskını'ndan sonraki dönemde bu grup 1918'e kadar tasfiye edilecektir. O anki durumu Emanuele Carasso (Karasu) şöyle tarif etmiştir: *"Artık kimse Masonluğun tuttuğu istikameti bilmiyor."*[61]

1913'te Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın suikasti önemli bir dönüm noktasıdır. Bu suikasti düzenleyenler "*Memleketi ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni ellerine almış olan bir takım siyonist ve Masonların ellerinden kurtarmak üzere…"* harekete geçtiklerini ifade etmişlerdir.[62] Bu, o dönemde Masonluk ve güncel politikanın iç içe geçmişliğine ilişkin kuvvetli bir algıyı ifade eder. Bu algıya ilişkin örnekler çoğaltılabilir.[63]

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından hükümetin emri ile loca faaliyetleri durdurulur. Savaş yabancı obediyanslarla ilişkileri de durdurmuştur. Loca faaliyetlerine ancak 1916 senesinden sonra tekrar izin verilir. Ancak ülkede durum son derece karışıktır, hatta Büyük Üstat da Kafkas cephesinde şehit düşmüştür.[64]

---

60 Dumont, Paul, a.g.e. , s: 73.

61 Layıktez, Celil, a.g.e., s:123.

62 Hanioğlu, M. Şükrü, "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)", İletişim Yayınları, s:76.

63 Askeriye içinde İttihat ve Terakkiye muhalif bir grup olan Halaskaran-ı Zabitan'ın kurucularından Safvet Bey 1914 Ocak ayında yazdığı bir mektupta "Jön Türkler, yani İttihat ve Terakki, daha doğrusu Siyonist Farmason Cemiyeti, bir müddet daha kalacak olursa, parçalanmaya maruz kalacaktır." ifadesini kullanmıştır. Bkz. Koloğlu, Orhan, "Cumhuriyet Döneminde Masonlar", Pozitif yayınları, Ekim 2004, s:24.

64 Büyük Üstat Süleyman Faik Paşa'nın şehit düşmesi üzerine dönemi Cavid Bey tamamlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde İttihat ve Terakki kanadı kendini tasfiye etmiş ve rakibi Hürriyet ve İtilaf Fırkası iktidara gelmiştir. Bu partinin önde gelen isimlerinden olan ve Maarif Nazırı olarak görev yapan Rıza Tevfik de Büyük Üstat seçilir. Öyle görünmektedir ki, 1918 yılı ile başlayan süreç, hem Masonluk, hem de devlet ve toplum için daha az sıkıntılı bir süreç olmayacaktır. Büyük Loca siyasetin girdabı içindedir.

Büyük Üstat Rıza Tevfik İttihat ve Terakki içinde önemli bir şahsiyettir. Büyük Loca'nın kuruluşu sırasında da önemli rol oynamıştır. Ancak daha sonra yaşanan fikir ayrılıklarında sert muhalefeti ile, özellikle 1911 yılında Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi'nin Masonluğunu ifşa edişi ile Masonik hafızada iz bırakmıştır. Ancak asıl etkisi 1918'de Büyük Üstat iken İttihat ve Terakki'ye mensup Mason Kardeşlerinin listesini basına ve polise vermesiyle olmuştur. Bu dönemde loca arşivlerine emniyet kuvvetleri girmiş ve İttihat ve Terakki mensubu bazı Masonlar sürgüne gönderilmiştir. Bu karmaşık dönemde Masonlar tarafından hayata geçirilen kimi hayırsever girişimler de büyük tabloyu değiştirmeye yetmeyecektir.[65]

Bu tablo içinde kendi kardeşlerini ihbar eden Büyük Üstat figürü ve farklı partilere ayrılmış Masonların oluşturduğu panorama Masonluk kültürümüzde yerini almıştır.

1. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte özellikle 1915 olayları sebebiyle Osmanlı Devleti'ne yönlendirilen suçlamalar Avrupa'daki localarda dile getirilmekteydi. Örneğin Fransa'da 1919-1920 yıllarındaki Büyük Loca toplantılarında Osmanlı'daki azınlık meseleleri üzerine raporlar ele alınıp tartışılıyordu. Osmanlı topraklarında faaliyetine devam eden Renaissance, Homer, Meles, Harmonia gibi yabancı obediyanslara bağlı localar için de aynı durum söz konusuydu.

Bu konuda bir örnek olarak Renaissance Locası'ndan Grand Orient de France'a gönderilen 22 Ocak 1919 tarihli raporda yer alan şu ifadeler ele alınabilir:

"(…) Bildiğiniz gibi Osmanlı Grand Orient'inde yer alan herkes Müslüman olmayanlara karşı az ya da çok soykırım, katliam gibi olaylara karışmıştır; bu acı olayların içinde Talat'ın bakanlığında yer alan şimdiki Büyük Üstat Cavit Bey de bulunmaktadır.

65 *Bu sıkıntılı süreç içerisinde Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin (Çocuk Esirgeme Kurumu) kurulması olumlu bir gelişme olarak sayılabilir.*

Bu nedenle locamız Renaissance, Türk localarıyla hiçbir surette ilişkiye girmek istememektedir. Bu konuda görüşünüzü bildirmenizi istiyoruz; ancak düşüncemiz Grand Orient de France'ın bir katiller topluluğunu düzenli bir Masonik güç olarak tanımayacağı doğrultusundadır."[66]

Tüm bu ağır suçlamalara mukabil Grand Orient de France'ın olabildiğince dikkatli bir tutum sergilemeye çalıştığı gözden kaçmamaktadır. Bu çerçevede 1920 sonunda localarına gönderdiği bir sirkülerle Kurtuluş Savaşı ile ortaya çıkan yeni duruma dikkat çekmiş, ayrıca Türk Milliyetçileri ile Bolşeviklerin yakınlaşma tehlikesine işaret etmiştir. Ardından değişen uluslararası rüzgarın da etkisi ile Ekim 1921'de Fransa ile Ankara Hükümeti Ankara Anlaşması'nı imzalamıştır. Çok geçmeden 9 Nisan 1922 tarihinde de Osmanlı Maşrık-ı Azamı ile ilişki kurulacak ve yeni bir dönem başlayacaktır.[67] Bu suretle söz konusu tartışmalı konularda Türk tezleri de Fransız Localarında dile getirilmeye başlanmıştır. 1923'e girerken siyasi arenada olduğu gibi Masonluk dünyasında da rekabet bütün hızıyla devam etmektedir.

---

66 *Anduze, Eric, a.g.e., s:120.*

67 *Değişen paradigma ile birlikte Cumhuriyet'in ilanından sonra Renaissance Locası, Homere Locası ile birlikte 1927'de Grand Orient de France ile imzalanan bir konkordato yoluyla Türkiye Büyük Locası nizamnamelerine tabi olarak çalışmaya başlayacak ve nihayet Homere 1933'de, Renaissance ise 1935'te Türkiye Büyük Locası'na katılacaktır.*

3.4. Tedirgin Kardeşlik: 1923-1935 Dönemi

Angelo Iacovella, Masonluğun hassas ve kavranması güç bir alan olduğunu söyler. Bu değerlendirme Büyük Loca tarihimiz için de geçerlidir. Gerçekten de özellikle Büyük Loca'nın kurucu gücü olan İttihat ve Terakki ile ilgili arşivin yok edilerek, kaynakçanın geniş ölçüde tahrip edilmiş olması önemli bir olgudur. Bir imparatorluğun çöküşü ve yeni bir devletin kuruluşu gibi sancılı ve tartışmalı bir dönemde az kaynak ile keskin yorumlara girişmek risk taşır. Ölçülü, dikkatli ve temkinli davranmanın başka sebepleri de vardır. Örneğin zaman içinde birkaç kez kategorik dönüşüm geçiren İttihat ve Terakki'nin farklı grupları çatısı altında barındırdığı ve bunlardan sadece bir kısmının Osmanlı Masonlarından oluştuğu bilinen bir gerçektir. Öte yandan hem yıkılış, hem de kuruluşta devletin devamlılığı da göz ardı edilebilecek bir husus değildir. Nitekim yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin 1960 İhtilali'ne kadar görev yapan cumhurbaşkanları birer eski İttihat ve Terakki üyesidir. Aynı şekilde Osmanlı Masonlarının bir bölümü de yeni kurulan cumhuriyette önemli görevler üstlenmişlerdir.

1922 yılında Büyük Loca'da görevli olan İsak Jessua'nın yazdığı "Türkiye'de Masonluğun Kısa Tarihi" başlıklı broşür bize genel manzarayı anlatmaktadır. Jessua bu risalesinde "Osmanlı" yerine "Türkiye" ibaresinin kullanılması üzerinde durduktan sonra, Türkiye Masonluğu'nun samimi ve dürüst kişiler tarafından yönetildiğini, bütün Avrupa ve Amerika Büyük Locaları ve Yüksek Şûraları ile resmi ilişkiler içinde olduğunu, gayrimuntazam Masonlarla ilişkilerden kaçınıldığını ve Büyük Üstat Besim Ömer Paşa'nın yabancı Masonlarla ve özellikle İngiliz Locaları ile devamlı ve dostane ilişkiler kurmaya çalıştığını ifade etmiştir. Jessua ayrıca İngiliz Masonluğu ile yakınlaşma çabalarının *"sempatik bir yankı*" bulmadığını da ekleyerek hem Yüksek Şûra'nın, hem de Büyük Loca'nın bunun sebeplerini bilemediğinden yakınmaktadır. Bu konuda *"(…) Kadrosundan bütün istenmeyen elemanları ya da herhangi bir sıfatla bulaşmışları tasfiye etmiş olarak"* İngiliz Masonluğu'nun ileri süreceği her türlü uyarı ve görüşü uzlaşma ruhu içinde tetkik edeceğini belirtmiştir. Ayrıca Büyük Loca çerçevesinde on locada yaklaşık beş yüz Masonun Türkçe olarak Belçika Masonluğu'nun uyguladığı nizamları benimseyerek çalıştığını vurgulamıştır. Sayıları birkaç yüzü bulan uykudaki Masonlardan isimleri

şaibeye karışmamış olanları, siyaset ve din tartışmalarının yasak olduğu Mason mabetlerine davet ettiklerini belirtmiştir.[68]

Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte ritüel ve nizamnamelerde Maşrık-ı A'zam-ı Osmanî yerine Türkiye Maşrık-ı Azamı ve Şûrâ-yı Âlî-i Osmanî yerine Türkiye Yüksek Şûrası ibareleri kullanılmaya başlar, öte yandan "tarikat" ve "ayin" gibi ifadeler de zaman içinde kullanımdan kaldırılacaktır. [69]

Cumhuriyet dönemi ile birlikte farklı sıkıntılarla karşılaşıldığı da dikkatten kaçmaz. Hem ülke içi çok partili hayata geçiş denemelerindeki başarısızlığın yarattığı gerilim, hem de uluslararası konjonktür, Masonluk tarihimizi doğrudan etkilemiş gözükmektedir.

1925'te Şeyh Sait İsyanı, Terakkiperver Fırkası'nın kapatılması ve Takrir-i Sükûn Kanunu ile ülke genelinde siyasi iklim değişmiştir. Şeyh Sait ve arkadaşlarının idamından kısa bir süre sonra da Tarikat-i Salâhiyye davası başlar.

Tarikat-i Salâhiyye Cemiyeti, kurucusu sayılan Kiraz Hamdi Paşa'nın deyimi ile *"Siyasal İslam Farmasonluğu"*dur. İttihat ve Terakki karşıtı olup Hürriyet ve İtilaf çizgisinde bir gizli örgüt olarak Masonluğu taklit eden bir yapısı vardır. İttihat ve Terakki'nin Masonlukla ilişkisi gibi bir üye-örgüt ilişkisi oluşturmaya çalışmıştır. Saltanat taraftarı olup, o dönemin rejimine muhalif gruplarla irtibat kurmuştur.[70] 1925 yılında İstiklal Mahkemeleri'nde görülen dava sonucunda Tarikat-i Salâhiyye üyesi on bir kişi idam edilmiştir.[71] Kısa bir süre sonra 2 Eylül 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılması ile ilgili hükümet kararnamesi yayınlanacak ve 30 Kasım 1925'te de Meclis tarafından kabul edilecektir.

Bu hararetli günlerde Türkiye Maşrık-ı Azamı'nın Genel Kurulu'nda önemli bir gelişmeye tanık olunur. 13 Ekim 1925 tarihli Genel Kurul'da söz alan Dr. Rasim Ferid (Talay) tarihi bir konuşma yaparak, henüz 1 Ağustos 1924'te göreve seçilmiş olan Büyük Üstat Servet Yesari

---

68 Kololoğlu, Orhan, "Cumhuriyet Döneminde Masonlar", Pozitif yayınları, Ekim 2004, s:34-36.

69 Detaylı bilgi için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller, Çırak Derecesi, 1909-2004", İVAL, 2005.

70 Tunaya, Tarık Zafer, "Türkiye'de Siyasi Partiler", Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, 2. Baskı, cilt:2, s:576-593.

71 Aybars, Ergün, "İstiklal Mahkemeleri", Zeus Kitabevi, İzmir 2006, s: 236-243.

ve Daimi Heyet'in istifa etmesine sebep olur.[72] Atatürk'ün en yakın arkadaşlarından biri olan ve 1915-1918 dönemi ile 1920 yılında Büyük Loca'da Kâtib-i Azam yani Büyük Sekreterlik görevini yürüten Rasim Ferid, Genel Kurul'da yaptığı konuşmada Atatürk'ün Büyük Üstat ve görevlilere itimadı olmadığını kendisine söylediğini anlatır.[73] Bunun üzerine istifa eden Servet Yesari'nin yerine Ankara'dan gönderilmiş yazılı bir liste içinden Atatürk'ün yakın arkadaşı ve doktoru Dr. Fikret Takiyeddin (Onuralp) Büyük Üstat seçilecektir.

13 Ekim 1925 tarihli Genel Kurul toplantı tersimatı, bize Atatürk'ün Cumhuriyet öncesi dönemde Masonlar ve Masonlukla ilişkisi ile tekke ve zaviyelerin kapatılması için adım atıldığında Masonlukla ilgili tavrı, Ankara Hükümetleriyle Büyük Loca seçimleri arasındaki ilişki ve Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki ilişki hakkında önemli bilgiler vermektedir. Söz konusu tersimatın ilgili bölümünün transkripsiyonu şöyledir:

"Rasim Ferid B:. söze başlayarak: (Ma:.luğun mukadderâtını ta'yîn edecek olan bu celsede bazı sözler söylemek isterim. Fakat evvelemirde te'mîn ederim ki bu sözlerde kat'iyyen tarafımdan ilâve edilmiş hiçbir şey yoktur. Sâmi' olduğum sözleri aynen heyet-i muhtereminize nakledeceğim. Kardeşlerim bilirler ki Gazî Paşa Hazretlerinin refâkatlerinde Bursa'ya geldim. Reşid Paşa Vapuru'nda bir çok zevât-ı muhterem hâzır olduğu halde İzmit'ten hareketimizden sonra muhtelif şeylerden bahsolunduğu sırada söz tekkelerin seddi bahsine intikal etti. Bir çok birâderler hatırlarlar ki Gazî Paşa daha İstanbul'da iken Ma:.luğun mevcûdiyyetini bilir idi. Ve hattâ bu mesleğin samîmî muhiblerindendi. Kâ:. A:. bulunduğum esnâda Hey'et-i Dâime bazân evimde ictimâ' eder ve bu sırada bazı kere kendilerinin yandaki odada müzâkerâtın hitâmını beklediği vâki' olurdu. Demek isterim ki Paşa benim Ma:. olduğumu ve mesâî-i Ma:.niyeye sıkı bir faâliyyetle iştirâk ettiğimi bilirdi. İşte bu münâsebetle tekkelerden bahis açılınca bunların hakkındaki kararın esbâb-ı mûcibesini îzâh eyledikten sonra "Bütün

72 *Soyadı Kanunu 21 Haziran 1934'te kabul edilmiş ve 2 Ocak 1935'te yürürlüğe girmiştir. Metinde adı geçen kişilerin kanunun yürürlüğe girmesinden sonradan aldıkları soyadları parantez içinde verilmiştir.*

73 *Dr. Rasim Ferid Talay, Mustafa Kemal ve Ali Fethi Okyar ile birlikte Minber Dergisini çıkartmış, Mustafa Kemal'in çeşitli dönemlerde İstanbul ile irtibatlarını yürütmüş, özel hayatında da yakını olmuştur. İtalyan Grand Orienti'ne bağlı Bisanzio Risorta Locası'nda tekris olan Rasim Ferid, 1915 yılında Resne Locası'na tebenni etmiş ve sonraki dönemlerde locanın Üstadı Muhterem'liğini üstlenmiştir.*

tekkeleri kapadık yalnız bu doktorun tekkesini kapamadık" buyurdular. Hâzır bulunanlardan bazılarının bundaki ma'nâyı anlayamamaları üzerine de (Doktor farmasondur) sözüyle îzâh-ı merâm ettiler ve sevk-i kelâm ile (Ma:. localarını kapatmak istediler ise de mâni' oldum) sözlerini ilâve buyurdular. Bilâhire Bursa'da bulunduğumuz sırada Havza'daki (Meriet Umaniter) müessesesinin a'zâ-yi fahriyyeliği kabûl etmesi hakkında gelen Fransızca bir mektubu irâe ile bu müessese hakkında ma'lûmât sordular. Ben de isminden ilhâm alarak bunun Ma:. luğun hâricîleşmiş şekli olması muhtemel olduğunu söyledim. Onun üzerine (Fakat Ma:. değilim, nasıl olur da böyle bir müesseseye a'zâ olurum) dedi. Ben de (Paşam senin yaptığın eser Ma:.luğun öteden beri ideal ittihâz ettiği tasavvurları mevki-i fiile çıkarmaktır. Onun için Türk Ma:.ları seni kendilerinden bilirler) diye mukabele ettim. Ve hattâ eskiden Ma:. olmaya muvâfakat etmiş ve yalnız o zaman Enver Paşa'nın kendisini istirkabı sebebiyle müesseseye ve bizlere zarar gelebilmesi endişesiyle vaz'iyyeti te'hîr eylemiş olduğunu hatırlayarak terakki ve teceddüd yolundaki yüksek mesâîsinde Ma:.luğa istinâd etmesi muvâfık olacağını bilvesîle îzâh ettim. Bunun üzerine teşebbüsât-ı muhaddedânesinde Ma:.lukta daha fazla faâliyyet ve müzâheret bekledikleri halde göremediklerini imâ ile beraber (Gran Metr ile iş başında bulunanlara i'timâdım yok) buyurdular. Ben de mukaddemâ Ma:.lık hükûmet ile râbıtadâr olduğu zamanlarda rüesây-i tarîkatin intihâbında mingayrıresmin hükûmetin haberdâr edildiğini anlattım. Yine öyle olsa dediler. İşte Ma:.luğun mukadderatına şiddet-i ta'lîki olan bu ifâdâtı tarafımdan hiçbir kelime ilâve etmeksizin aynen naklediyorum" tarzında beyânâtta bulundu.

Bunun üzerine Üs:. A:.[74] celseyi üç dakika için ta'tîl ile Hey'et-i Dâime'yi ictimâa da'vet ettiler.

Bir müddet sonra aynı muvazzafîn makamlarında oldukları halde celse güşâd edilerek Hey'et-i Dâime'nin kararını tebliğ etmek üzere söz verildi. Na:. E:. A:[75] (Rasim Ferid Birâderin beyânâtını kemâl-i dikkatle dinledik. Hey'et-i Dâime faâliyyetini Ma:.luğun teâlisi için îfâ edilen bir vazîfe telâkki etmektedir. Bu faâliyetin Ma:.luk için mevcûd olduğu anlaşılan hüsn-i tahayyülâtı sektedâr etmesine muvâfakat edemez. Binâen aleyh Hey'et-i Dâime bilmüzâkere ba'demâ faâliyetinin müsmir olamayacağına kanâat hâsıl ettiğinden müttefikan istifâya karar vermiştir) dedi.

---

74 Üstâd-ı A'zam, Büyük Üstat

75 Nâzır-ı Evvel-i A'zam, Büyük Birinci Nazır

Fazıl Necib B:., intihâbat-ı cedîde icrâsına kadar hey'eti-i hâzırânın vekâleten tedvîr-i umûr etmesi elzem olduğunu ve bir de Ulu Gazî'ye atfen vâki' olan beyânâtın tedkiki ve âtiyen tarz-ı hareketin tesbiti için Ankara'daki birâderlerimizle temas etmek üzere bir hey'et i'zâmı muvâfık olacağını beyân ve birâderler tensîb ederlerse kendisinin de bu vazîfeyi îfâya müheyyâ olduğunu dermiyân eyledi.

Ferid Asseo B:., istifâ eden bir hey'etin halefinin intihâbına kadar vekâleten tedvîr-i umûr etmesi her yerde cârî kavâid-i külliyeden olduğunu ve hey'et-i hâzıranın de bu kaideye tevfîk-i hareket eylemesi lâzım geleceğini ve aynı zamanda nizâmâtımızın bazı cihetleri muhtâc-ı ta'dîl olduğundan ileride tekrâr tebdîlâta mahal kalmamak üzere bu ta'dîlâtın da şu fâsılada Hey'et-i Dâimece ihzâr edilmesi muvâfık olacağını beyân etti.

Yusuf Cemal Molla B:., Rasim Ferid Biraderin beyânâtı ile istifâ arasındaki münâsebeti anlayamadığını söylemekle İbrahim Necmi Birâder cevâb vererek, bu mevki-i mücerred hizmet için kabûl etmiştik hizmetimizin Ma:.luk için sû-i te'sîri mûcib olması ihtimâli mevzû-i bahs olunca muhâfaza-i makam fikri bir Ma:. zihnine bir an bile lâyıh olabilir mi? dedi.

Üs:. A:. şahsen pek büyük bir hürmet ve muhabbetle mütehassis olduğu Gazî Paşa Hazretleriyle hükûmet-i hâzıramıza Ma:.luğun da pek derin bir ihtirâm ve muhabbet beslediğini alenen beyân ederim. Yalnız Rasim Ferid B:.'den bir noktanın tavzîhini ricâ ederim. İntihâbat-ı cedîde için hükûmetin reyi alınmasından mı bahis buyurdurlar, zemîninde serd-i efkâr eyledi.

Rasim Ferid B:., Ma:.lukta şimdiye kadar emsâli görülmemiş bir âlîcenâb gösteren Hey'et-i Dâime'yi tebrîk ve arz-ı şükrân ile beraber hükûmetten değil yalnız Gazî Paşa'nın şahsından bahsettiklerini tasrîh eyledi.

Bu esnâda Haz:. A:[76]*. Saltiyel B:. de celseye dâhil oldu ve Hey'et-i Dâime'nin istifâ kararına bittabî iştirâk eylediğini bildirdi.*

Kemal B:., Maşrık-ı A'zam'ın merkez hükûmette bir delegasyonu olmak elzem bulunduğunu beyân ile böyle bir hey'et teşkîlini teklîf etti.

---

76 Emîn-i Hazîne-i A'zam, Büyük Hazine Emini

Tevfik Âmir B:., mes'elenin Ma:. mukadderâtına taalluku itibariyle Şûra-yı Âlî'nin de reyi alınması iktizâ edeceğini söyledi.

Hat:. A:.[77] *B:. cevâb vererek Maşrık-ı A'zam ile Şûra-yı Âlî'nin ayrı ayrı birer otorite olduğunu beyân etti.*

Rasim Ferid B:., Riyâset-i Cumhûr Başkâtibi Tevfik Bey'in[78] *Ma:.luğa duhûle râgıb bulunduğunu ve bunun bir eser-i ilhâm olması muhtemel göründüğünü ve mûmâileyhin mesleğe duhûlü lâzım gelen temaslar için müfîd olacağını söyledi ve Şûra-yı Âlî'ye ait bir mes'ele mevcûd bulunmadığını ilâve etti.*

Üs:. A:. Şûra-yı Âlî'nin ile mevcûd konkordato mûcibince derecât-ı selâsenin idâresi salâhiyyet-i tâmme ile Maşrık-ı A'zam'a mevdû' bulunduğundan mes'elenin Kavânîn-i Esâsiyyemize tevfikan Hey'et-i Umûmiyye'de halli lâzım geldiğini ve kendisi de dâhil olarak Şûra-yı Âlî'ye mensûb Birâderlerin cereyân-ı vakayiden gayr-ı resmî ma'lûmât vermeleri tabiî bulunduğunu beyân ile halen Ankara'da lâzım gelen temasları îfâya me'mûr Ma:.lardan mürekkeb bir hey'et teşkîlini müzâkere etmek muvâfık olacağını dermiyân eyledi.

Nazım Hamdi B:., Fikret ve Necati Biraderlerin bu heyete idhâlini ve Kemal B:. derecât-ı âlîyeden bazı birâderlerin, Ferid Asseo Mâliye Vekîli Hasan Birâderin[79]*, Muhiddin Osman Birâder Dâhiliyye Vekîli Cemil Birâderin*[80]*, Tahsin Hamdi B:. de Yunus Nadi B:.'in bu hey'ete iştirâklerini teklîf ve diğer B:.ler tarafından Doktor Hakkı Şinasi ve Edib Servet Birâderlerin de bu işe me'mûr edilmeleri ifâde olundu.*

Ali Asaf B:.,Rasim Ferid B:.in bizzat Ankara'ya gidip oradaki birâderlerle temasda bulunmasını teklîf etti.

---

77 *Hâtib-i A'zam, Büyük Hatip*

78 *Mehmet Tevfik Bıyıklıoğlu, 18 Mart 1924 ile 9 Kasım 1927 ve 4 Kasım 1928 ile 4 Mart 1932 tarihleri arasında Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği görevini yürütmüştür.*

79 *Hasan Hüsnü Saka, son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ından başlayarak, kurulduğu günden 1954 seçimlerine kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde dokuz dönem Trabzon milletvekili olarak görev yapmıştır. 3 Mart 1925 ile 13 Temmuz 1926 tarihleri arasında Maliye Bakanlığı 13 Eylül 1944 ile 10 Eylül 1947 tarihleri arasında Dışişleri Bakanlığı ve 10 Eylül 1947 ile 16 Ocak 1949 tarihleri arasında da Başbakanlık yapmıştır.*

80 *Mehmet Cemil Uybadın, 5 Ocak 1925 ile 1 Kasım 1927 tarihleri arasında İçişleri Bakanlığı yapmış ve bu görevi halefi Şükrü Kaya'ya devretmiştir.*

Fazıl Necib B:., bu temâsların idâresi ve temas edecek birâderlerin intihâbı ve umûr-u câriyyenin tedvîri ile intihâbât-ı cedîdenin ihzârı husûsâtını vekâleten îfâ-yi vazîfe edecek olan Hey'et-i Dâime'ye havâle edilmesi teklîfinde bulundu.

Bunun üzerine Hat:. A:.'ın reyine bilmürâcaa müsta'fî Hey'et-i Dâime'nin intihâbât-ı cedîdeye kadar vekâleten tedvîr-i umûr eylemesi teklîf ve Üs:. A:. tarafından reye konularak altı rey-i muhâlife mukabil ekseriyyet-i azîm ile kabûl olundu."

22 Kasım 1925 tarihinde toplanan Genel Kurul'da Dr. Fikret Takiyeddin (Onuralp) Büyük Üstat'lığa seçilmiştir. Söz konusu toplantı tersimatındaki ilgili bölümün transkripsiyonu şöyledir:

"Üs:. A:. – Müsta'fî Hey'et-i Dâime bazı temaslarda bulundu. Ezcümle Ankara'da bulunan BB:.lerimizden isimleri zikredilen Fikret, Hakkı Şinasi, Cemil ve Necati B:.lere mürâcaat olundu. Bunlardan tahrîrî olarak bir cevâb geldi. Ancak bunlardan hükûmetce salâhiyyetdâr addedilen bir zattan gelen mektubda zikredilen isimlerden ikisi söylenmemek üzere diğer üç B:.den herhangi birisi olabileceği istenilmiştir. Böyle bir mes'ele için tahrîrî bir cevâb beklenmesi Hey'et-i Umûmiyyenin tensîbine vâbeste olduğundan Maşrık-ı A'zam Hey'et-i Müsta'fiyyesi yeni intihâbât icrâsı için Hey'et-i Umûmiyyenizi toplamıştır, dedi. Ve (İntihâbâta başlandı) Evvelâ Üs:. A:. intihâb edilecektir. Murahhaslardan olması şart değildir. Üs:. olmak, Türk olmak ve iki senelik Üs:. bulunması lâzımdır, dedi.

Hat:. A:. – Alel esâmî reyler verilsin, dedi ve tensîb olundu Ka:. A:. isimleri okudu. Teş:. B:. torbayı dolaştırdı. Neticede (52) rey ile Üs:. A:.lığa Fikret B:. intihâb edildi."

Yapılan bu seçime mukabil yine de rahatsızlıkların giderildiğini söylemek kolay değildir. Çünkü bu seçim celsesi de olaylı olmuş ve hem celsede bulunmayan Büyük Üstadın, hem de Büyük Muhakkik'in istifa etmediği üzerinden tartışma açılarak, yeni seçimlerin geçerli olamayacağı öne sürülmüştür. Ancak bu görüş Genel Kurul'da yeterince karşılık bulamamıştır.

Büyük Üstadın seçimi ertesinde 1926 yılına gelindiğinde ise İzmir Suikast Davası tam anlamıyla bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu dava sonucunda Büyük Loca'nın kurucularından Cavit Bey ile birlikte İttihat ve Terakki'nin bir grup idari kadrosu daha tasfiye edilmiştir.

Önceki Büyük Üstatlardan Cavit Bey'in İzmir Suikastı Davası'nda suçlu bulunup asılarak idam edilmesi üzerine tartışmaların aradan geçen bunca yıla mukabil hâlâ sürdüğü söylenebilir.

Böylelikle dikkat çekici bir Büyük Üstatlar listesi ortaya çıkmış oluyor. Çok ağır suçlamalarla dünya tarihine geçmiş ve suikastla öldürülmüş ilk Büyük Üstat Talat Paşa, Mason Kardeşlerini ihbar eden ve sonra 150'likler listesiyle sürgüne gönderilen Rıza Tevfik Bey, İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanıp idam edilen Cavit Bey'den oluşan bir liste… Üstelik bu dikkat çekici liste zaman içinde biraz daha büyüyecektir.

1927'de Türk Ocakları Umumi Merkez Kongresi'nde *"gayr-ı milli bir müesseseye mensup zevatın Milli Türk Ocaklarına intisap edemeyeceklerine ilişkin*" tasarı metni son anda Türk Ocakları üyesi Mehmet Emin (Yurdakul) ve Tevfik Remzi (Kazancıgil) tarafından önlenir. İkna edilen önerge sahibi Burhanettin Develioğlu bir sene sonra Mehmet Emin Yurdakul'un da üyesi bulunduğu Murat Locası'nın matrikül defterine girecektir. Ancak o dönemde toplumun genelinde etkili bir cemiyet olan Türk Ocakları'nın Başkanı Hamdullah Suphi (Tanrıöver)'in Masonluğu bir tehdit olarak değerlendirmesi dikkate değerdir.

1928 yılı Masonluk açısından unutulması çok güç bir yıldır. Nisan ayında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yolsuzluk davası Yüce Divan'da sonuçlanır. Şubat ayında dokunulmazlığı kaldırılan Bilecik Milletvekili Dr. Fikret Takiyeddin (Onuralp) de Yavuz-Havuz davasında yargılananlar arasındadır ve *"nüfuzunu kullanarak devlet memurlarına tesir edip şirketleri dolandırdıkları ve maddi menfaat temin ettiği"* gerekçesiyle dört ay hapis ve yüz lira ağır para cezasına çarptırılmıştır.[81] Bilindiği üzere Dr. Fikret Takiyeddin (Onuralp) 22 Kasım 1925 ile 5 Ağustos 1927 tarihleri arasında Büyük Üstat olarak görev yapmıştır. Atatürk ile Trablusgarp Cephesi'nde başlayan dostlukları Cumhuriyet döneminde de devam eden ve bir süre doktorluğunu yapan Dr. Fikret Takiyeddin, hatırlanacağı üzere zamanında Büyük Üstatlığa da Ankara'nın isteği üzerine teklif edilerek seçilmişti. Fikret Takiyeddin ayrıca 1926-1928 döneminde Türkiye Yüksek Şûrası'nda Hâkim Büyük Âmir'dir. Kendisini yargılayan Yüce Divan'ın hakim üyelerinden birisi de dönemin Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı Fuat Hulusi (Demirelli)dir ve verilen cezayı az bularak karara muhalefet etmiştir.

---

81 Altun, Mehmet, "Havuz-Yavuz Olayı", Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı:110, Şubat 2003, s: 36-39.

Fuat Hulusi (Demirelli) 1928-1931 döneminde Hâkim Büyük Âmir olarak görev yapmıştır. Dünya Masonluk tarihinde bu şekilde aralarında hâkim-mahkum ilişkisi olup aynı zamanda halef-selef olarak Hâkim Büyük Âmir görevini üstelenen iki kişi muhtemelen hiç görülmemiştir. Yüce Divan'ın karar tarihi 16 Nisan 1928'dir ve Fuat Hulusi Bey 21 Nisan 1928'de Hâkim Büyük Âmir'liğe seçilmiştir. Fikret Takiyeddin Bey ise mahkumiyetin ardından Mason teşkilatından ihraç edilmiştir.

1929 yılına gelindiğinde, Mason teşkilatının güncel temayüllere uyarak ismini "Türk Yükseltme Cemiyeti" olarak yeniden kaydettirdiği görülür.

Bu dönemde Masonluğun siyasetle etkileşimi açısından ilginç gözlemlerde bulunmak mümkündür. Örneğin Tek Parti döneminde, Ankara'da vazifeli önemli bir grup siyasetçinin Masonluğa kabul edilmemesi veya kabul işlemlerinin belli bir aşamada kesilmesi[82], buna mukabil farklı bir bölümünün süratle 33. dereceye yükseltilmeleri[83] Masonluk ve Parti ilişkileri açısından not alınmaya değerdir.

1930 yılı, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Masonluğa doğrudan doğruya müdahale edişine tanıklık etmiştir. 1 Ağustos 1930 tarihindeki Büyük Loca seçimlerine o devirde "Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Mıntıkası Umumî Müfettişi" olan Hakkı Şinasi Paşa'nın parti adına *"tensibe iktirân eden namzet listesi budur, emr-i âlî böyledir"* diyerek müdahalesi son derece önemlidir. Masonluk tarihimizde iz bırakan bu müdahale ile yapılan seçim neticesinde beş sene önce Büyük Üstatlığı siyasi bir kararla Dr. Fikret Takiyeddin'e (Onuralp) bırakan Servet Yesari tekrar Büyük Üstatlığa seçilmiştir. Ancak olaylı seçim üzerine farklı değerlendirmeler yapılmış, tartışmalar yaşanmıştır. Bu çerçevede Necat Locası'nın 14 Eylül 1930 tarihli toplantısında söz konusu seçim üzerine yapılan müzakere sonucu bir sirküler hazırlanmasına karar verilmiş ve aynı gün hazırlanan sirküler localara gönderilmiştir. Bu sirkülerde 1 Ağustos 1930 seçimi ile ilgili olarak hem önemli bir "*manevi tazyik*"ten bahsedilmiş hem de tüzüklere aykırı olduğu ileri sürülen hususlar özetle şu şekilde sıralanmıştır:

---

82 O dönemde Cumhuriyet Halk Partisi'nin önde gelen isimlerinden Parti Genel Sekreteri Recep Peker ve Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt bu gruba örnektir.

83 Şükrü Kaya, Hasan Saka, Tevfik Rüştü, Mehmet Cemil Uybadın ve Kazım Özalp bu gruba örnektir. Detaylı bilgi için bkz. Mimar Sinan Dergisi, Sayı: 65, s: 8-17.

1. Toplantının Masonik ritüelle açılmaması,
2. Toplantının delege olmayanlar tarafından yönetilmesi,
3. Toplantıyı yöneten heyetin Masonik usule göre kıdem ve yaş kurallarına uymaması,
4. Delege yetki belgelerinin kontrolünün yapılmaması,
5. Oylamanın Masonik usul dışında yapılması,
6. Muhalif görüşlerin dile getirilmesinin engellenmesi,
7. "*Siyasi bir fırka namına*" aday listesi düzenlenmesi.

Bu sirkülerin altındaki imzalardan biri de o tarihte Necat Locası'nda Hatip olan Hazım Atıf Kuyucak'a aittir. Hem burada dile getirilen bu hususların bazıları ile, hem de Hazım Atıf Kuyucak ismi ile otuz beş sene sonra, 1965 Olayları'nda tekrar karşılaşılacaktır. Keza İsmail Hurşit, Galip Taş ve Muhiddin Osman Omay'ın da ileride aynı şekilde karşılaşılacak önemli Necat Locası üyelerinden olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Servet Yesari'nin aynı zamanda Necat Locası'na da üye olduğu unutulmamalıdır. Tüm bu tabloyu tamamlayacak şekilde 1930 yılı olaylı seçiminde ismi geçen Hakkı Şinasi Paşa ile Servet Yesari'nin aynı locanın[84] kurucu üyelerinden oluşu da dikkati çeken bir başka hususdur.

Gelişmeler üzerine hemen ertesi gün, 15 Eylül 1930 tarihinde olağanüstü toplanan Daimi Heyet'te, Necat Locası'ndaki toplantıda Büyük Müfettiş sıfatıyla bulunan Ali Ramiz Bey'in raporu okunmuş ve tartışmaya açılmıştır. Ali Ramiz Bey aynı zamanda Daimi Heyet'te 3. Büyük Muhakkik olarak görev yapmaktadır. Söz konusu raporda, yapılan seçimin usulsüz olduğu gerekçesiyle Necat Locası'nın yeni Daimi Heyeti tanımadığı; aynı gerekçeyle Loca Müfettişi'ni de tanımadığı; Daimi Heyet'in gönderdiği levhaları okumadığı ve toplantının ritüelik açılışı ile kapanışında Büyük Loca'nın isminin zikredilmediği; dolayısı ile tüzüklere aykırı bir durum hattâ "*bir anarşi ve isyan*" ile karşı karşıya bulunulduğu beyan edilmiştir. Aslında Necat Locası'ndan bir tepki geleceğinin önceden tahmin edildiği veya bilindiği ileri sürülebilir. Çünkü Daimi Heyet'in 11 Eylül 1930 tarihli bir önceki toplantısında Kemalettin (Apak) Bey'in de bu locaya "*ilave olarak müfettiş*" seçildiği kayda geçmiştir. Bunun alışılmış bir görevlendirme olmadığı açıktır.

84 Burada sözü edilen loca Murat Locası'dır.

15 Eylül 1930 tarihli Daimi Heyet toplantısına Uluslararası Mason Birliği'nin Brüksel'deki toplantısında bulunan Servet Yesari katılamamış, yerine Büyük Üstat Muavini Mim Kemal vekalet etmiştir. Bu toplantıda Necat Locası olayı ile ilgili olarak Daimi Heyet üyelerinin iki ayrı gruba ayrıldıkları görülmektedir. Bir grup tüzüklere aykırı bu durumun müsamaha gösterilmeksizin derhal cezalandırılması gerektiğini, diğer bir grup ise müsamaha gösterilmezse konunun diğer localara da sıçrayabileceğini ileri sürmektedir.

Bu toplantıda heyet üyelerinden Mehmet Ali Haşmet Bey'in asıl siyasi müdahalenin bundan önceki seçimde vuku bulduğunu hatırlatması dikkat çekicidir. Mehmet Ali Haşmet'in tersimata geçen sözleri şöyledir[85]:

"Mas:.luğa siyaset evvelki Meş:. intihabatında girmiştir. Necat murahhasları bir te'sir altında kalmışlar ise bu Mah:. kendilerini derhal azil etmesi icap derdi. Bu Mah:.in zabıtlarını istemek, kavaninimizi tetkik ederek kararımızı ittihaz etmek ve bu KK:.e de intihabatın ve intihap edilenlerin Mas:.ni kıymet ve meziyetleri hakkında izahat vererek hak ve hakikati tanıtmağa çalışmak münasip olur."

Mim Kemal ise *"İşi muslihane hal için Orhan Tahsin B:.e hususi surette müracaat ettim. Mumaileyh B:. bu kararı Mah:.inin kabul etmiş olduğunu söyledi ve Meş:.ı tanımamış olduğunu inkar eyledi. Mah:.in göndereceği levhayı görmeden bir karar ittihaz edilmemesini rica etti. (…) Neticesi müşkil bir şekle gireceği anlaşılan bu vaziyete karşı bir karar ittihazı lazımdır"* demiştir.

Müzakere sonucunda "*Mas:.luk bir tehlike karşısında bulunuyor*" kaydı ile Genel Kurul'un olağanüstü toplantıya çağrılması ve bunun yanı sıra Mim Kemal, Ahmet Nehri ve Kemalettin Bey'lerin önerdiği şekilde locanın geçici olarak kapatılarak olayın araştırılması oybirliği ile kararlaştırılmıştır.

Böylelikle 15 Eylül 1930 tarihli ve Büyük Üstat Muavini Mim Kemal imzalı bir yazı ile Necat Locası *"mezkûr müzakerat ve mukarreratın*

85 *Harf Devrimi'nin 1 Kasım 1928 tarihli olduğu ve bu tarihten sonra alfabe ve yazım kuralları değiştiği, kelimelerin hangi harflerle ne şekilde yazılacağı üzerinde henüz tam mutabakat olmadığı için 1929 yılı başından başlayarak aşağı yukarı tüm 30'lu yıllarda ve hatta bazı durumlarda uzun yıllar sonra bile kelimelerin farklı farklı yazıldığı unutulmamalıdır. Alıntı yaptığımız orijinal metinlere tamamen sadık kaldığımız için eş zamanlı metinlerde dahi bazı uyumsuzluklarla karşılaşılmasının en önemli sebebi budur.*

Mas:.luğun şan ve şerefine ve menafii âliyesine ve mahafil arasındaki ahenk ve münasebatın idamesine muhalif ve Mas:.luğun emniyet ve mevcudiyetini tehlikeye ilka edici mahiyette olduğunu nazarı dikkate alarak" geçici olarak kapatılmıştır. Ancak bununla da yetinilmemiş, henüz neticelenmiş bir soruşturma olmamasına mukabil Necat Locası üyelerinin diğer loca toplantılarına katılmaları yasaklanmıştır.

Necat Locası tarafından localara gönderilen sirkülerin üyeler arasında karşılık bulduğu kolaylıkla tahmin edilebilir. Nitekim birkaç gün sonra *"Dul Kadın Çocukları*" imzası ile bir beyannamenin localara gönderildiğini görmekteyiz. Bu metin şöyledir:

"Hakikî ve samimî Ma:.lara

Aziz ve Muhterem kardeş,

Bu beyanname ile senin büyük ve yüksek vicdanına hitab ediyoruz. (Türk Ma:.luğu) büyük bir tehlike karşısındadır. Henüz vakit ve imkân varken bu tehlikenin önünü almak senin vazifendir, borcundur ve hakkındır.

Sevgili Kardeş, 1 – Ağustos – 930 tarihinde vukua gelen bir yanlışlık ve bir zühul eseri olarak Meşriki Âzeme (SİYASET) sokuldu.

Asırlardan beri siyasiyattan uzak ve ulvî gayeler uğrunda nezih mesaisine devam eden müessesemiz bundan sonra hiç şübhesizdirki siyaset didi kodularıyla ve fırka mücadeleleriyle çalkalanacaktır. Nitekim bir kaç gün evvel (NECAT MAHFİLİNDE SERT VE ACI BİR İTTİFAKLA KABUL EDİLMİŞDİR) Gerek bu takrir ve gerek diğer emareler masonluk âleminde telafisi mümkün olmayan karkaşalıkların meydan alacağını gösteriyor. Bina berin felaket tahakkuk etmezden evvel vukua gelen hatanın izalesine çalışalım. Bir yanlışlık eseri olarak sokulan (SİYASETTEN VE SİYASET) didi kodularından uzaklaşalım ve umum kardeşler el ele virerek mukaddes gayemizin husulüne çalışalım. (SİYASETİ VE SİYASET) didi kodularını fırkalar ve âlemi hariciye bırakalım. Sanii âzemi kâinat (HAKİKAT VE HÜRRİYET) için çalışanların yardımcısı olsun."

Servet Yesari'nin aynı seyahat gerekçesi ile yine katılamadığı 24 Eylül 1930 tarihli Daimi Heyet toplantısında konunun başka yönleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Çünkü hadisenin Yarın Gazetesi'ne de

aksettirildiği anlaşılmıştır. Toplantıda Kemalettin (Apak) Bey'in konuyla ilgili olarak *"(La Turquie Libérale) Gazetasında da (Yarın)ın neşriyatı hulasaten çıkmış olduğunu, bu neşriyatın harici alemde Mas:.luk hakkında fena bir te'sir husule getirdiğini ve bir cinayet addolunabilecek bu hareketlerinden dolayı müttehaz kararın şiddetle tatbiki lazım geleceğini*" söylediği görülmektedir.

Ali Ramiz Bey ise konunun Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın bir toplantısında tartışılmasına değinerek şunları dile getirmiştir:

"Necat Mah:.inden bu işte ileri giden Ali Galip, Hazım Atıf ve Mecdettin BB:.in Meş:.in kavanini hukukiyesi mevcut olduğundan haberdar olmadıklarını ve bu KK:.in hataya kapıldıklarını kendilerile mülakatında anladığını, tahkikatına nazaran Serbest Cumhuriyet Fırkası heyetinin ictimaında bir Meb'us vasıtasile bu keyfiyetin müzakereye konulmuş olduğunu, (Yarın)ın neşriyatından Necat Mah:. inin mes'ul olduğunu ve seddolunan bir Mah:. Azasının muntazam bir Mah:.e kabul olunamayacağını (…)"

Necat Locası üyelerinin konuyla ilgili lokalde propaganda yapmalarını önlemek üzere lokal binasına girmeleri de yasaklanmıştır. Bu hususta "Büyük İdare Memuru" sıfatı ile Ahmet Nehri, Necat Locası Üstadı Muhteremi Orhan Tahsin'e sert bir uyarı yazısı yazmıştır.[86] Ahmet Nehri ismi ile kısa bir süre sonra 1932 yılında vuku bulan Azim Locası olayında tekrar karşılaşılacaktır.

Yine aynı toplantıda Ferit Asseo'nun, Necat Locası üyelerinden İsmail Hurşit'in *"en yüksek dereceyi haiz bir K:. olarak"* bu şekilde bir isyan hareketinin içinde olmasının daha büyük bir suç teşkil ettiğini belirtmesi ve aradaki konkordatoya istinaden Yüksek Şûra'ya müracaat etmeyi önermesi dikkat çekicidir. Burada adı geçen İsmail Hurşit, 1933 senesinde Yüksek Şûra'ya Hâkim Büyük Âmir olarak seçilecektir.

Localara gönderilen 27 Eylül 1930 tarih ve 36 nolu levha ile Necat Locası üyelerinin diğer loca toplantılarına katılmaları yasaklandığı gibi,

86 *Necat Locası tarafından 1930 yılında yayınlanan konuyla ilgili 2 nolu "Necat Ne Yaptı?" başlıklı broşürde bu uyarı yazısının eski yazı ile kaleme alınmış orijinali yayınlanmıştır. Büyük İdare Memuru Ahmet Nehri imzalı bu yazıda özetle Necat Locası Üstadı Muhteremi Orhan Tahsin akl-ı selimle davranması için uyarılmakta ve locasını toplamaması hatırlatılarak, lokale geldikleri takdirde İdare Memuru olarak vazife gereği "tarikatin menafi-i âliyesi" için gerekli tedbirleri alacağı ifade edilmiştir.*

incelenmek üzere istenen zabıt ve evrakını teslim etmediği, lokalde gayrimuntazam toplantılar tertip ettiği ve kanunlara aykırı broşürler yayınladıkları, toplu olarak veya bireysel olarak huzursuzluk çıkaracak hareketlerde bulundukları için lokale girmeleri de yasaklanmıştır. Necat Locası'nın kararına katılmayan üyelerin yazılı olarak bildirmeleri halinde diğer loca toplantılarına katılabilecekleri de ayrıca belirtilmiştir. Çünkü Büyük Üstat Servet Yesari de aynı zamanda Necat Locası üyeleri arasındadır. Nitekim sonradan 5 Ekim 1930 tarihli bir levha ile, o tarihte Avrupa'da bulunması nedeni ile sonradan haberdar olduğu olayları tasvip etmeyen Servet Yesari'nin Necat Locası için alınan karardan etkilenmediği ayrıca duyurulacaktır.

29 Eylül 1930 tarihinde olağanüstü toplanan Daimi Heyet'te Servet Yesari'nin yine yurtdışında olması nedeniyle toplantıya katılamadığı görülmektedir. Toplantının başında 28 Eylül akşamı Necat Locası üyelerinden bazılarının lokale zorla girdiği ifade edilmiş ve *"lazım gelen tedbirlerin daha ciddi bir surette tatbiki"* ele alınmıştır.

Bu toplantının önemi, toplantıya çağrılan Hakkı Şinasi Paşa'nın olaylı seçim celsesi ile ilgili bilgi vermesidir. Tersimata geçen söz konusu beyan şöyledir:

"Ben eski bir Mas:. K:. sıfatile zahirde Türk Yükseltme Cemiyetinin, fakat hakikaten merasimi mutadesi dahilinde Türkiye Meş:. Az:.ı Hey:. Da:.si intihabatını muvakkat Reis sıfatile idare ettim. Ve ben her ne kadar Müfettişi Umumi sıfatile zevahiri kurtarmak için lalettayin bir mürakip göndermekten ise bizzat bu işi idare etmeği deruhte etmiş isem de yalınız KK:. arasından tertip ettiğim bir listeyi terviç ederek re'ylerin itasında ve tasnifinde hiç müdahale etmedim ve hatta beyaz kağıt verenlere karşı da (kimsenin elini tutmuyorum, herkes re'yini serbestçe verebilir, beyaz kağıt vermeğe mahal yoktur KK:.im) diyerek intihabatın serbest bir surette cereyanına mani olmadım. Netice meşru olarak bazı KK:.imiz lehinde tecelli etmiş olduğundan intihap edilen Heyet 1930-1933 devresi Bü:. Meş:.Da:. Bü:. Hey:.idir"

Ardından Mim Kemal'in Hakkı Şinasi Paşa'ya bu seçimi Türk Yükseltme Cemiyeti seçimi olarak mı yoksa Masonik bir seçim olarak mı yaptığını sorması üzerine Hakkı Şinasi Paşa, bunun Türk Yükseltme Cemiyeti seçimi değil doğrudan doğruya Büyük Daimi Heyet seçimi olduğunu söylemiştir. Bunun yanı sıra Mim Kemal'in Hakkı Şinasi

Paşa'dan seçimin bir tesir altında olmadan yapıldığını beyan eden bir yazı istemesi Daimi Heyet'te tartışma yaratmıştır. Üyeler arasında yapılan müzakere sonucunda böyle yazılı bir beyana gerek olmadığı, yapılan açıklamanın yeterli olduğu kanaatine varılmıştır.

Bu müzakere sırasında Kemalettin (Apak) Bey'in "*Gizli bir cemiyetin mesaisinin aleyhdarane olmadığını anlamak için hükümetin müdahaleye de hakkı olduğunu kabul etmek gerektiğini*" söylemesi son derece çarpıcıdır.

Daimi Heyet toplantısı sırasında Necat Locası üyelerinden bazılarının diğer loca üyeleri arasına karışarak lokal binasına girmek istediklerinin bildirildiği de ilgili tersimata kaydolmuştur. Zor kullanılmadan tutanak tutulması hatırlatıldıktan sonra heyet üyeleri bu durumu önlemek için alınacak tedbirleri kendi aralarında tartışmıştır.

Bu toplantıda Yarın Gazetesi'nde çıkan haberin kaynağının bulunması ile ilgili bir komisyon kurulduğu da anlaşılmaktadır.

Aynı günlerde, önceki dönem Daimi Heyet'te 2. Büyük Nazır olarak görev yapan Esat (Sagay) Bey'in Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilmiş olması bir başka önemli gelişme olarak kaydedilmelidir.

Necat Locası cephesinden olayları yorumlayabilmek için bu locanın bastırarak dağıttığı dört broşür üzerinde durulabilir. İlk broşürde tüzüklere aykırı olduğunu ileri sürdüğü hususları detaylı olarak açıklamış ve oy kullananlara yapılan manevi baskıya örnek olarak da toplantıyı yöneten "Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Mıntıkası Umumî Müfettişi" Hakkı Şinasi Paşa'nın oylama öncesinde söylediği şu sözleri işaret etmiştir:

"Biliyorsunuz ki hükûmet sizi yükseltme cemiyeti olarak tanır, masonluk mevzuu bahis değil. Her cemiyet gibi yükseltme cem'iyetinin de hey'eti müdiresi fırkanın tasdıkına itiran etmek zaruridir. Kluplerin senelik intihabına dahi müdahale etmek vazifem iken mahza kardeşlerime itimat ittiğim için bu cihete aldırmadım. Fırkanın siyaseti aliyesi icabı olarak tanzim edilip tasdıkı aliye iktiran eden –ne demek istediğimi anlıyorsunuz değilmi? – Listedeki isimleri okuyacağım ve liste sizlere tevdi edilecektir. O suretle intihap yapacaksınız. Emir aldım münakaşa kabul etmem. Daha fazla ileri götürmeyiniz. Bu, böyle olacaktır. Emri âli böyledir."

Necat Locası tarafından yayınlanan “Necat Ne Yaptı?” başlıklı iki numaralı broşürde 14 Eylül 1930 tarihi ile 6 Ekim 1930 tarihi arasında Necat Locası üyelerinin ziyaretçi olarak gittikleri loca toplantılarına alınmadıkları, lokal binasına dahi giremedikleri ifade edilmektedir. Ayrıca yolladıkları sirkülerin localarda okunmasının da engellendiğini belirtilmektedir. Ancak bunlardan daha dikkat çekici olan, Necat Locası'nın yayınladığı bu broşürde detaylı bir Büyük Loca tarifi yaparak girişimlerini bu tarife dayandırmasıdır. Yıllar sonra tekrar karşılaşacağımız bu Büyük Loca tarifinde şu hususlar dikkati çekmektedir:

“Mas:.lıkta birinci derecede sahibi hüküm ve salâhiyet Mahfillerdir. (…) Mahafil nizamnamei umumîsinin birinci maddesinde de: (Mahfil, kârgâhı aslî ve esasîdir) denilmektedir. Binaenaleyh her türlü iktidar ve salâhiyet Mahfillerden nebean etmektedir.

Mahfiller, kendi iktidar ve hakimiyetlerinden bir kısmını, yani umum Mahfilleri alâkadar ve bilcümle Mahfiller arasında müşterek olan salâhiyet ve iktidarlarını federasyona devretmişlerdir. Bununla beraber Mahfiller devrettikleri bu iktidar ve salâhiyetin istimalinde meşrıkı âzamı murakabe etmek hak ve salâhiyetini daima haizdirler. (…)

Federasyon yani Maşrıkı Âzam, bir manevî şahsiyet olduğundan Mahfil murahhaslarından mürekkep ve (Maşrıkı Âzam hey'eti umumiyesi) namı verilen bir hey'et tarafından temsil edilir. (…)

Maşrıkı Âzamı temsil eden işbu hey'et sık sık içtima etmediğinden içtima fasıllarında Federasyon muamelatı ruzmerresini idare etmek üzere bir hey'et intihap eder ki buna (Hey'eti Muazzamai daime) namı verilmektedir. Hey'eti daimenin temsil salâhiyeti olmayup ancak Maşrıkı Âzam hey'eti umumiyesinin içtimaı fasıllarında tarikatin idaresile muvazzaftır. (Kavanini esasiye madde:27 ve nizamnamei umumî madde:60)

Şu izahata nazaren (Türkiye Maşrıkı Âzamı) dinilince yek digerine mütedahil şu üç taazzuv derhâl kendisini gösterir:

1. *Türkiyede mevcut bilcümle Mahfillerden müteşekkil (Federasyon)*
2. *Federasyonu temsil eden ve Mahfil murahhaslarından mürekkep olan (Maşrıkı Âzam hey'eti umumiyesi)*
3. *Hey'eti umumiye tarafından müntehap (Hey'eti muazzamai daime)*

Hey'eti daime, hey'eti umumiye tarafından intihap edilmiş olduğundan hey'eti umumiyenin murakabesine tabi ve ona hesap vermeye mecburdur.

Hey'eti umumiyeyi teşkil eden murahhaslar, Mahfiller tarafından intihap edilmiş olmaları hasebile Mahfillerin kontrolu altında ve her murahhas kendi Mahfiline hesap vermek mecburiyetindedir.

Murahhaslar kendi Mahfiline hesap vermedikleri veya tarzı hareketleri Mahfillerce tasvip edilmediği anda kavanini esasiyenin 13üncü maddesindeki salâhiyete istinaden Mahfiller murahhaslarını azlederler. Binaenaleyh Federasyonu teşkil eden Mahfiller Federasyon namına hey'eti umumiyeden sadır olan mukarreratı federasyonun gaye ve menfaatlerine muğayir gördükleri takdirde murahhaslarını azletmek suretile o mukarreratı akim bırakmak ve murakabe haklarını istimâl etmek salâhiyetini mutlak ve kat'î surette haizdirler. (…)

Federasyon âzasından biri yânî Maşrıkı Âzamın azasından olan (Necat Mahfili), 1 Ağustos 1930 tarihli celsenin kanuna muhalif olarak cereyanını Maşrıkı Âzamın gayesine ve menafii âliyesine mugayir buluyor ve tashih edilmesini arzu ediyor, hadisenin tashihi için hiç şüphesizdir ki yalnız (Necatın) bu arzusu kifâyet etmez: belki Federasyonun diğer âzâları dahi Türkiyede mevcut Hemşire Mahfillerin dahi hadiseyi Federasyonun menafii âliyesine muhalif bulmaları ve tashihini arzu etmeleri lâzımdır. Bunun içindir ki: Necat Mahfilli kendi kararını Hemşire Mahfillere gönderdi ve onlarını nazarına arzetti. (…)"

Necat Locası'nın yayınladığı "Necata Reva Görülenler" başlıklı üç nolu broşür de Masonluk tarihi açısından önemli bir belge olarak kabul edilebilir. Bu broşürde özetle locanın geçici olarak kapatılmasının Masonluk hukukuna ve ilkelerine aykırılığı açıklanmaktadır. Öncelikle 1 Ağustos 1930 tarihli toplantının hukuken geçerli olmaması nedeniyle aslında yapılmamış sayılması gerektiği ve seçilmemiş yani yetkisi olmayan bir makamın loca kapatma gibi bir kararı veremeyeceği belirtilmektedir. Ardından, bu toplantı Masonluk hukukuna uygun olarak yapılmış olsaydı bile, böyle bir cezanın ancak Genel Kurul tarafından karara bağlanabileceği, hatta ortada bir muhakeme de olmadığı için aslında Genel Kurul'un da böyle bir kararı veremeyeceği detaylı olarak açıklanmaktadır. Ayrıca o dönemde geçerli olan tüzüklerde geçici olarak kapatılma cezasının da mevcut olmadığı vurgulanarak şu görüşe yer verilmektedir:

"(…) her hangi bir müessesede her hangi bir makam kanun ve nizamda yeri yok iken (idareten ceza) vermek selâhiyetini haiz olursa o müessesede hürriyetten eser kalmaz. Emniyet ve itimat tamamen kalkar. Tabiri amiyanesile istipdat hükümferma olur. Bu cümle, bu gün değil mason âleminde, medenî memleketlerden hiç birinde ağza alınmayacak kadar menfurdur; çünkü bir çok müstebitlerin, bir çok diktatörlerin hürriyet ve hatta insaniyet aleyhinde kullandıkları kötü ve eski bir silahtır.(…)"

Bundan sonra da, ortaya koydukları Büyük Loca tarifine getirilen eleştiriler şöyle yanıtlanmaktadır:

"Masonluk Hakimiyeti Âmme üzerine müesses bir cemiyettir. Bu cemiyette kuvvet ve kudret umum azaya aittir. Azalar müteaddit mahfiller şeklinde taazzuv ettiklerinden haiz oldukları kudret ve kuvvet mehafilde nümayan olmaktadır. (Mehafil nizamnamesi madde 1) Bazı BB:.ler Maş:. Âz:.ın mahfillerin mafevki olduğunu söylüyorlar. Bu söz büyük bir hata ve mason kanunlarına vukufsuzluk eseridir. Masonluk demokratik bir müessesedir. Bu müessesede mafevk, madun yoktur. Hür banilerden mürekkep bir cemiyette aşağı yukarı, büyük küçük, âmir memur olamaz. Ancak işlerin intizam dairesinde cereyanı için müessesede müteaddit uzuvlar teşkil edilmiştir. Bu uzuvların vazife ve selâhiyetleri kanun ve nizamla tayin edilmiştir. Her uzuv, kanun ve nizamın kendisine bahşettiği hukuk ve salâhiyeti kemali serbesti ile istimal eder. Mahfiller asıl ve esas olmak ve umum azanın faaliyetine ve reylerini istimal edebilmelerine müsait bulunmak itibarile her türlü kuvvet ve iktidarın menbaıdırlar. Mahfillerin haiz olduğu bu iktidar maslahat icabı olarak ikiye ayrılmış, bir kısmı mahfillerde bırakılmış, diğer kısmı Maş:. Âz:.a devredilmiştir. (…) Maş:. Âz:.a devr edilen selâhiyet ve iktidar bilcümle mahfilleri alâkadar eden ve bir mahfil tarafından yalnız olarak ifa edilemeyen hususattır. Bu gibi hususattaki selâhiyet Maş:. Âz:.a devredilmiş olmakla beraber mahfiller, Maş:. Âz:. ın kararlarını körü körüne kabul etmeğe mecbur değildirler. Bilakis muvafık bulmadıkları kararlara itiraz etmek ve hatta bu gibi kararları akim bıraktırmak selâhiyetini de haizdirler. (…)"

Necat Locası'nın üç numaralı broşüründe son olarak ele alınan husus, Necat Locası'nın Masonluk usul ve kanunlarına uygun olarak kapatılmış olsa bile, üyelerinin halen Mason sıfatını taşımaya devam edeceği ile ilgilidir. O nedenle Necat Locası üyelerinin ziyaretçi olarak

diğer locaların toplantılarına katılmalarının yasaklanamayacağı ifade edilmiştir. Bir kişinin locaya alınıp alınamayacağına ilişkin kararın Masonluk gelenek ve usullerine göre ancak o locaya ait olduğu hatırlatılmakta ve Daimi Heyet'in bu yönde localara bir emir vermesini *"açıktan açığa selâhiyetini tecavüz ve kanuna tearruz*" olarak değerlendirmektedir.

Necat Locası tarafından yayınlanan "Necatın Vicdanlara Hitabı" başlıklı dört numaralı broşür de, öncekiler gibi farklı görüşlerin tetkiki açısından çok önemli bir belgedir. Bu broşürde özetle, aynı zamanda hem Necat Locası'nın, hem de başka bir locanın üyesi olanların toplantılara katılmasının önlenmesinin keyfi bir hareket olduğu belirtilmektedir. Necat Locası'nın girişimlerinin de aslında hakikatin aranmasına yönelik olduğu hatırlatılmakta ve yaşanan gelişmelerin *"Kardeşlik gözü ile*" incelenmesi talep edilmektedir. Söz konusu metinde, dile getirdikleri tüzüğe dayalı argümanlara karşı kimsenin bir cevap veremediğine de şu şekilde değinilmektedir:

"Meslekimizin ulviyeti, fikrimize karşı muhalif olan efkâra hürmet ve hürriyeti kelâm ve hürriyeti içtimaa mevki ayırmayı amirdir.

Muhterem B:.ler! mesleki mukaddesin bu esasları bu gün kendilerini mutlak ve her şeyi yapmağa kadir zanneden BB:.ler tarafından hiç nazarı itibara alınmamıştır. O biraderler hakkımızda istimale hakları olmayan ma:. Kuvvetlerini gayrı kanuni olarak tatbikata kalkışmışlardır. (…)

Yapılacak şey yukarıda izah edildiği veçhile kanun, nizam ve mesleki âlinin gayesine istinat ederek Necatla karşı karşıya geçip muhakeme olmayı talep etmekti. Bunu yapmadılar.

Kanunu kanunsuzlukla karşıladılar, kanunun tamamii tatbikatını isteyenlere asi ve bu harekete isyan dediler. İşte kanun, işte mevaddı mahsusası… biz bunları broşürlerimizde tayini madde suretiyle yegân yegân tadat ettik. Eğer muarızlarımızda ayni suretle hareket etmiş olsalardı onlara karşı hürmetimiz dübalâ olurdu. Fakat maalesef onlar kardeşlik ve müsamaha hislerini, nazarı itibara almadılar ve bize gûya söz söyletmemek, hürriyeti efkârımıza hatime vermek için mahfili muhterememizi gayri kanunî olarak sedde teşebbüs ettiler. (…)

Muhterem B:. mesleki alimizin desatiri esasiyesinden birisi de müsavattır. Her hangi bir zatı ali ve derecesi yüksek bir birader,

müptedi bir B:. ile ma:.luk kanun ve nizamları karşısında müsavidir ve aynı hukuka maliktir. (…) Eğer masonluktaki müsavat hakikî ise muarızlarımız buna riayet etmek isteyorlarsa ellerindeki kuvveti terk etmek cesareti medenîye ve Ma:.îyesini göstersinler. Ondan sonra da ma:. Kavanini huzurunda bizimle muhakeme edilsinler.(…)

6 Ekim 1930 tarihli Daimi Heyet toplantısı Uluslararası Mason Birliği toplantısından dönmüş olan Servet Yesari'nin başkanlığında yapılmıştır. Bu toplantıda hem Etoile D'Orient Locası Üstadı Muhteremi Albert Saltiyel'in seçimle ilgili girişimleri, hem de İsmail Hurşit'in konuyla ilgili Uluslarası Mason Birliği'ne başvurulması gerektiğine ilişkin beyanatı ele alınmış ve Necat Olayı'na ilişkin alınacak tedbirler görüşülmüştür. Servet Yesari'nin, kendisinin yokluğunda yapılan işlemlerle ilgili olarak Mim Kemal başkanlığındaki heyet üyelerine teşekkür ettiği tersimata geçmiştir.

Bu gelişmeler arasında, Büyük Loca'ya bağlı olarak Fransızca çalışan Etoile D'Orient Locası'nın 8 Ekim 1930 tarihindeki toplantısına Necat Locası'nın üyelerinin katılmasına izin vermesi ve locada konu ile ilgili müzakere açması, durumu daha da karışık bir hale getirmiştir. Loca'daki müzakere sırasında Etoile D'Orient Locası'nın Hatip'i olan Marko Elnekave'nin toplantıyı terk etmesi ile alevlenen konu, hemen Daimi Heyet'e de aksetmiştir. Çünkü söz konusu loca toplantısında Büyük Müfettiş olarak Ahmet Nehri de bulunmuştur.

9 Ekim 1930 tarihinde olağanüstü toplanan Daimi Heyet'te Ahmet Nehri bu toplantı hakkında bilgi vermiştir. Ahmet Nehri'nin anlatımına göre Necat Locası üyelerinin de katıldığı toplantıda seçimler ve Daimi Heyet hakkında çok sert konuşmalar yapılmış, Hatip Marko Elnekave de *"Bu hareket anarşiyi icap ettirir. Böyle anarşi hükümferma olan yerde benim oturmam caiz değildir. Bu Türk ailesini alakadar eden bir meseledir. Bir takım BB:. vardır ki aslen Türk değildir. Bu mesele aslen Türk ailesini alakadar ettiği için bu işe herkesin karışması doğru değildir"* diyerek toplantıyı terk etmiştir. Tartışmaların sürmesi üzerine Üstadı Muhterem'i uyaran Ahmet Nehri, kanuni hakkını kullanarak Üstadı Muhteremlik makamına geçebileceğini, o takdirde zor durumda kalacağını ihtar ederek toplantıyı terk etmiştir. Ancak dışarıda Büyük Üstat ile karşılaşmaları üzerine ikisi birlikte tekrar toplantıya dönmüşlerdir.

Gelinen son durum üzerine açılan müzakerede Etoile D'Orient Locası'nın da geçici olarak kapatılmasına karar verilmiştir.

Söz konusu toplantıda Mim Kemal'in tersimata geçen şu ifadeleri dikkat çekicidir:

"Mim Kemal B:. kendisini ziyarete gelen KK:.in Etual Doryan'ın bu kararına karşı mücadeleye hazır olduklarını ve Necat Mah:.ini kat'iyen affetmek taraftarı olmadıklarını söylediklerini, Türk Mas:. luğunun nasyonalist bir şekilde olması fikrinde olup bir takım ecnebi tabiiyetindeki KK:.in Türk camiasına dahil olan KK:. işine müdahaleleri kabul olunamıyacağını, bu Mah:.in isyanı kasdı olduğunu ve Orhan Tahsin B:.in Etual Doryanı siper ederek fesat ocağı kaynatması teessüfü mucip olduğunu söyledi."

Sonuçta Daimi Heyet 11 Ekim 1930 tarihli ve Büyük Sekreter Ahmet Fahri imzalı bir levha ile Etoile D'Orient Locası'nı da geçici olarak kapatmış ve Necat Locası üyeleri gibi Etoile D'Orient Locası üyelerinin de diğer localara ziyaretçi olarak giremeyeceklerini duyurmuştur. Bu levhada iki husus özellikle dikkat çekicidir: Bunlardan ilki, Etoile D'Orient Locası Üstadı Muhteremi hakkında son derece sert ifadeler kullanılması, diğeri ise bu hareketleri tasvip etmediğini yazılı olarak ifade eden loca üyelerinin diğer localara devam edebileceğinin belirtilmesidir.

Bu son gelişme localar arasındaki rahatsızlığı iyice arttırmış ve 20 Ekim 1930 tarihli Daimi Heyet toplantısında Büyük Üstat Muavini Mim Kemal, konuyla ilgili görüşünü birden bire değiştirerek *"Vukuatın umumi bir teessür uyandırdığı meydanda olduğu, Hey:. Umu:.ce verilecek karar lehde olsa bile ortadaki münakaşaların bununla bitmiyeceğini, binaenaleyh Hey:. Umu:. her ne karar verirse versin, Hey:. Da:. nin isti'fa etmesi münasip olacağını"* ifade etmiştir. Ardından yapılan müzakere neticesinde, Genel Kurul'da yapılacak oylamada seçimin geçerli olmadığına ilişkin bir karar çıkarsa, Daimi Heyet'in istifa etmesi oybirliği ile, oylamada seçimin geçerli olduğu sonucu çıkarsa, gündem tamamlandıktan sonra *"ortadaki dedikoduları bilkülliye izale etmek ve Hey:. Da:.ce hiçbir makam hırsı beslenmediğini teyit ve isbat eylemek üzere"* Daimi Heyet'in istifa etmesi oy çokluğu ile karar bağlanmıştır. Ayrıca hem Necat hem de Etoile D'Orient Locası delegelerinin Genel Kurul'a katılmalarında bir sakınca olmayacağı karara bağlanmıştır.

Böylelikle Daimi Heyet, 24 Ekim 1930 tarihinde Genel Kurul'u toplamıştır. Toplantı başında, olaylı geçen 1 Ağustos 1930 toplantısının tersimatının okunması bile büyük tartışmalara yol açmıştır. Tersimatta yer almayan kısımlarla ilgili olarak Mim Kemal, *"gerekli tashihatı yapabileceklerini, fakat bazı tafsilatın zabta geçmesi Mas:.luk için bir leke teşkil eder fikrile sükutla geçiştirilmesi de arzu edilirse o suretle de hareket edilebileceğini"* dile getirmiştir. Daha sonra tartışmalar sırasında bu ifadesini biraz daha açarak, o tarihte yapılan seçimin değil *"Mas:.luğa siyaset sokulmuştur şayiasının Mas:.luk için bir leke olacağı fikrinde olduğunu"* belirtme ihtiyacını hissetmiştir. Mim Kemal'in konuyla ilgili yorumlarının birkaç gün içinde tamamen değişmesi dikkat çekicidir.

24 Ekim 1930 tarihinde yapılan bu Genel Kurul'da uzun tartışmalardan sonra 1 Ağustos 1930'da yapılan seçimin meşru olup olmadığı Genel Kurul'un oyuna sunulmuş ve oy kullanan 88 üyenin 41'i seçimin meşru, 47'si ise gayrimeşru olduğu yönünde oy kullanmıştır. Bunun üzerine Mim Kemal sonuç ne olursa olsun *"Türk Mas:.luğunun selameti ve dedikoduların tamamen silinmesi için"* önceden hep birlikte çekilmeye karar verdiklerini ilan etmiştir. Böylelikle Daimi Heyet istifa etmiş kabul edilerek, bir sonraki Genel Kurul'a kadar görevde kalmaları kararlaştırılmıştır.

Bu toplantılarla ilgili not edilmesi gereken bir başka ilginç husus da gerek 1 Ağustos 1930 ve gerekse 24 Ekim 1930 Genel Kurul tersimatlarının yıllar sonra ancak 12 Haziran 1933 tarihinde ve yine tartışmalarla tasdik edilebilmesidir.

Servet Yesari'nin matbu olarak basılıp dağıtılan istifa metni son derece çarpıcıdır:

"Billur gibi saf olan masonluk Hayat ve ef'alimin en hurda teferruatı hakkında her masona hesap vermeğe hazırım.

Şimdilik hak, hakikat kalın perdelere büründü.

Evvelce temiz alnımdan, bu def'ada dimagçemden vurmak istiyen, içimizdeki bir iki kara pençe belki zafer buldum zannediyor; bunların nedâmetleri yövmü nemde sürmez.

Vatanımın milletimin, türk masonluğunun nef'i için şimdi susacağım.

Hey'eti daimeyi teşkil eden kardeşlerimle ta evvelce muttefikan kararlaştığımız vechile Üs:. Âz:.lıkdan istifa ediyorum.

24/10/930 Saat 18

33 :. Servet Yesari"

Servet Yesari'nin hem 1925'te, hem de 1930'da iki kez Büyük Üstat'lıktan istifa etmek zorunda kalması, muhakkak ki ortak hafızada derin iz bırakmış, unutulması mümkün olamayacak, muhtemelen Dünya Masonluk tarihinde de ender karşılaşılabilecek hadiselerdendir.

31 Ekim 1930 tarihli toplantıya bu şartlar altında girilmiştir. Önceki tartışmalı seçimde Büyük Üstat Kaymakamı olan Mim Kemal, 31 Ekim 1930 tarihli ara seçimde bu kez Büyük Üstatlığa seçilmiş ve *"Bugünkü içtimadan maksadımız artık bu çatının altında bazı dedikoduların ortadan kaldırılması ve yaşamasına müsaade edilmemesi keyfiyetidir. Biz kardeş gibi birbirimize sarılalım. Ortada ihtirası mucip bir şey yoktur"* demiştir. Önceki heyetten sadece üç üyenin yer aldığı yeni Daimi Heyet bu toplantıdaki seçimle oluşturulmuştur. Skoç Riti'nde 33. Derecede Yüksek Şûra üyesi olan Servet Yesari'nin yerine 18. derecedeki Mim Kemal'in Büyük Üstat seçilmesi not edilecek bir gelişmedir.[87]

31 Ekim 1930 tarihli bu toplantıda, yaşanan rahatsızlıkların giderilmesi için neler yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Önceki toplantıda gayrimeşru bir seçimle oluştuğu oylanarak kararlaştırılmış olan Daimi Heyet'in durumu ve geçici olarak kapatılan iki loca ile ilgili nasıl bir muhakeme yürütüleceği üzerine de görüş alışverişinde bulunulmuştur. Alınan kapatma kararlarının yok sayılması üyeler arasında kabul görmüştür. Nitekim daha sonra 6 Kasım 1930 tarihli bir levha ile bu durum localara duyurulmuştur.

Hararetli tartışmalar sırasında zaman zaman tarafsızlığının tartışıldığını gören Mim Kemal, istifa edeceğini beyan ettiyse de sonra vazgeçmiştir. Neticede bu toplantının, tartışmaların bir süre daha süreceğinin işaretini verdiği söylenebilir.

---

87 Servet Yesari, Murat Locası Matrikül Defteri'nde yer alan kişisel bilgilerine göre Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'ne 1917 yılında girmiş ve 1921'de 33. dereceye yükseltilmiştir. 1928-1931 Yüksek Şûra'da döneminde Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı, 1931-1933 döneminde de Hâkim Büyük Âmir seçilmiştir.

Kemalettin Apak, "Türkiye'de Masonluk Tarihi" başlıklı eserinde, kendisinin de tanık olduğu hatta şahsen içinde yer aldığı bu olaylarla ilgili olarak, yapılan seçimden sonrası için *"Hâdise de böylece kapandı. Türk masonluğu tarih önünde bir imtihan daha geçirmişti"* demektedir.[88] Ancak sonraki gelişmelerden, söz konusu hadisenin kapanmadığı hatta giderek büyüdüğü söylenebilir.

Nitekim yeni Daimi Heyet'in 3 Kasım 1930 tarihinde yapılan ilk toplantısı çok tartışmalı geçmiştir. Çünkü yabancı obediyanslara, yaşanan bu durumun nasıl bir dille anlatılacağı hususunda heyette görüş ayrılığı çıkmıştır. Önceki Daimi Heyet'le ilgili olarak heyet üyelerinin tam olarak yarısı açık bir şekilde istifa veya görevden çekilme, diğer yarısı ise bu detaylara hiç girmeden yapılan seçimle yeni heyete görevini devrettiğinin yazılmasının yeterli olduğunu ifade etmiştir. Hatta müzakere sırasında durumun hangi Fransızca kelime ile ifade edilmesi gerektiğine ilişkin uzun bir tartışma yaşanmıştır. Kelimelerle ilgili yapılan oylamada oyların eşit çıkması üzerine, bir sonraki toplantıda Mim Kemal, "istifa" tabirinin kullanılmasına karar verecektir. 3 Kasım toplantısında uzun süren tartışmalar sırasında Mim Kemal'in şu sözleri de sarfettiği görülmektedir:

"Ben ne suretle bu mevkie geldiğimi bilmiyorum. Belki o heyecanlı dakikada beni gördüler ve intihap ettiler. Şahit oldunuz ki eski heyetin bir çok söyleyecekleri olduğu halde bitaraflıktan ayrılmadım. Görüyorum ki bazı KK:. bitaraf değildir."

Tam da bu dönemde Mim Kemal, problemli konuları üyelerle doğrudan görüşmek üzere şaşırtıcı bir karar vererek localara 11 Kasım 1930 tarihinde şu levhayı göndermiştir:

"Türkiye Mas:.luğunun remzî derecelerine ait hususatta hususî temennileri olan her K:.in Pazartesi günleri saat 16 da doğrudan doğruya Bü:. Üs:. Operatör M. Kemal B:.e müracaat edebileceği ve ziyaretlerinin Bü:. Üs:.ın Cağaloğlundaki muayenehanelerinde memnuniyetle kabul olunacağı umum KK:.e tebliğ edilmek üzere…"

Yine bu dönemde, Servet Yesari'nin istifa ettikten sonra yayınladığı makaleler, Masonluk tarihi açısından önemli belgeler olarak önümüzde durmaktadır. Örneğin istifa ettikten kısa bir süre sonra 12 Kasım 1930 tarihinde basılan "*Türk M:.larının intibah nazarlarına*" başlıklı

88 *Apak, Kemalettin, a.g.e. s: 81.*

makalesinde olaylı seçimle ilgili sorunların kaynağını kendi açısından açıkça işaret ederek *"Türkiyede ve Türk Masonluğunun sinesinde yaşayan ecnebî biraderlerin misaferet hukuk ve vazifelerini daha sıkı bir surette nazarı itibara almalarını ve memleketin kendi evlâtları olan kardeşlerin de içimizde kendi samimî kardeşimiz gibi yaşayan ecnebi biraderlerin selâhiyet hudutlarını aşmaları ihtimaline karşı daha fazla müteyakkız bulunmalarını*" istemiştir.

Bu makale, o günlerin düşünce iklimini daha iyi anlamak adına ve toplumsal hayatla Masonluğun ilişkisi, Masonluk hukuku ve kardeşlik mefhumu açısından incelenmesi gereken belgeler arasındadır:

"Türk M:.larının intibah nazarlarına

Masonluk bir ve âlemşumuldür. Bu düstur Masonluğun teessüsünden beri daima tekrar edilmiştir ve Masonluğun en büyük kuvvetlerinden ve hattâ mevcudiyet ve devamının sebeplerinden biri de, aradaki din, ırk, milliyet farkları ne olursa olsun, yer yüzündeki bütün masonların birbirlerine kardeş gözile bakmaları ve bu kardeşlik ve tesanüt hissini daima muhafaza etmeleridir.

Bununla beraber Masonluğun böyle beynelmilel bir teşekkül halindeki mevcudiyeti, her memlekette Masonluk fikir ve prensipleri etrafında toplanan Mason ailelerinin kendi memleketleri dahilinde Mason teşkilât ve idaresinde müstakil ve hâkim bulunmalarına da mani olmamıştır.

Bir ve âlemşumul olan masonluk millî ailelere inkısam etmiş ve tam bir kardeş duygusile her aile kendi dahilî işlerinde hür ve müstakil tanınmıştır. Şurasına im'an gözile bakılmalıdır ki bu millî Mason ailelerinin her birinde ve meselâ Fransada Fransız olmayan Masonla Fransa Meşrıkı âzam veya Mahfili kebiri teşkilatına intisap ve oradaki kardeşliğin fevaidinden istifade edebilirlerse de Fransız Mason Ailesi teşkilatında ve idarî işlerinde tahakküm ve nufuz ve tesir icra edemezler.

Dünyanın hiçbir memleketinde, oradaki Mason ailesinin bu gibi işlerine orada bulunan başka bir memleket evlâdı Masonların karışabilmesi hatır ve hayale gelmemiştir ve gelemez.

Ancak Türkiyede Masonluk bidayeten ecnebî Meşrikı âzam ve Mahfili kebirlerinin obediyansları altında müteşekkil mahfillerde başladığı için

bu nâzik ve mühim nokta ötedenberi gözden kaçmış ve ihmal edilmiş idi. 1908 tarihine kadar doğrudan doğruya Türk Masonluğu teşkilâtı bile mevcut değildi.

1908 den sonra Türk Masonluğu kuvvet ve teşkilatı vücut bulunca millî Türk Masonluğunun hedef ve gayesi, bir taraftan diğer millî Mason aileleri gibi kendi millî hudutları dahilinde yegâne hakim olmak ve ecnebî odebiyanslarına tâbi Mahfilleri tedricen ve Mason kardeşliğinin ilham ve telkin edeceği vasıtalarla millî obediyansı altına almak, diğer taraftan da Türk Masonluk idare ve teşkilâtının doğrudan doğruya Türk Masonlarının elinde bulunmasını temin etmek olmuştur.

Bu gayelerden birincisi, yirmi iki seneden beri sarfedilen mütevâli himmetlerle yavaş yavaş tahakkuk safhasına yaklaşmış bulunuyor.

İkinci gayeye gelince: Türkler ötedenberi mütehassis oldukları derin tesamuh ve uhuvvet hislerinin tesiri altında bu güne kadar bu mühim esas üzerinde bir söz söylememişler ve bunu Türkiye dahilinde misafir olarak yaşayan ve Türk Masonluğu kardeşlik halakasına intisap eden ecnebi kardeşlerin kendi nezaket ve durendişliklerinden beklemişlerdi.

Halbuki maatteessüf son zamanlarda Türk Masonluğu halakasına dahil ecnebî Mason kardeşlerimizden bazılarının, Türk Masonluğunun dahilî işlerine karışmağa kendilerini mezun addettiklerinin eserlerini bariz bir surette görüyoruz.

Ezcümle: Türkiye Meşrıkı Âzamına tâbi bulunan Mahfili muhteremlerden Etval Doryan Mahfili muhtereminin Üstadı muhteremliği makamında bulunduğu halde, iki senedenberi hemen hemen ekser zamanını Avrupada geçiren İspanya tebaasından Alber Saltiyel kardaş, 1 Ağustos 930 tarihinde icra edilen Türkiye Meşrıkı Âzamı intihabatı umumiyesini parmağına dolamış ve kendisinin Avrupada bulunduğu sırada ve gıyabında icra edilen bu intihabatın bir fıkrai siyasiye tesirile vukuunu bahane ederek ve bizzat kendisi hararetli ifadelerle misafiri bulunduğu memlekete taallûk eden mesail için Mahfili muhteremin efkârını bimahaba tehyice kalkışmıştır.

Mahfili muhteremin hitabet mevkiinde bulunan ve Türk tebaasından olan bir kardeşin bu tarzı harekete muhalefet ve meyusen hitabet mevkiini terkeylemesi üzerine kendisi İspanyol olan Saltiyel kardeş takriben bir senedenberi Etval Doryana tebenni eylemiş olan ve

memleketin ve Türk Masonluğunun ahvalinden bilkülliye bihaber ve gafil bulunan ve Türkçeye hiç vâkıf olmayan Şilili ve cemiyeti akvam memurlarından Labarka Kardeşi vekâleten hatip mevkiine getirerek böylece bir ecnebînin riyaseti ve diğer bir ecnebînin hitabeti altında Türk Masonluğu intihabatı umumiyesinde bir fırkai siyasiyenin tesiri mevzuubahsedilmiştir.

(Saltiyel Biraderin bubapta el yazısile bir vesikası nezdimizde mahfuzdur. İcabında neşredeceğiz.)

Bu yakınlarda Türkiyeyi kat'iyen terk edeceği şayi olan ve Türkiye Meşrikı âzamına karşı beş bîn lira gibi mühim bir meblâğ deyni bulunan ve bu deynini edada temerrüdünden dolayı 1927-1930 Meşrikı âzam hey'eti umumiyesinin son celsesinde ait olduğu heyeti kanuniye tevdii karargir olan Saltiyel Birader bu heyecanlı celsesini yine Türk kardeşlik halkasına dahil Macar, İsviçreli, İtalyalı ve sair bir çok ecnebî kardeşlere alkışlatmıştır.

Şurası hiç bir vakit göz önünden uzak tutulmamak lâzımdır ki: Bir memlekette Mason ailesinin en yüksek kuvvetinin sevk ve idaresi o ailenin asıl hakikî evlâtlarına ait olmak lüzumu bedihîdir. Ecnebî Biraderler Masonluğun samimî ve kardeş hüsnükabulünü, hukuklarının hududunu aşmak için bir vesile sayamazlar ve saymamalıdırlar.

Türk Masonluğunun en samimî hadimleri ve Millî Türk Mason ailesinin ötedenberi istiklâlinin müdafii sıfatile bu gibi müdahaleleri şiddetle protesto ediyoruz. Türkiyede ve Türk Masonluğunun sinesinde yaşayan ecnebî biraderlerin misaferet hukuk ve vazifelerini daha sıkı bir surette nazarı itibara almalarını ve memleketin kendi evlâtları olan kardeşlerin de içimizde kendi samimî kardeşimiz gibi yaşayan ecnebi biraderlerin selâhiyet hudutlarını aşmaları ihtimaline karşı daha fazla müteyakkız bulunmalarını kemali ehemmiyetle nazarı dikkatlerine arzederiz. 12/11/930

Servet Yesari, İbrahim Necmi, Ahmet Nehri, Celal Tahsin, Fahrî, Kemalettin, Ali Ramis, Tahsin Hamdi"

Metinde yer alan sekiz imzadan yedisi, olaylı 1 Ağustos 1930 seçiminde seçilip daha sonra istifa eden Daimi Heyet'tendir ve aralarında yıllar sonra Büyük Üstatlığa seçilecek Kemalettin Apak da yer almaktadır.

Yine bu metinde sözü edilen beş bin lira borç, 1927-1930 döneminde Büyük Hazine Emini olarak görev yapan Alber Saltiyel vasıtasıyla Vlasteri Efendi'ye, satın alınan lokal binasının bedeli olarak verilen ancak mülklerine haciz konması nedeniyle tamamlanamayan satış işlemine ilişkindir. Toplantıyı terk eden Hatip görevindeki Marko Elnekave'nin eskiden Servet Yesari ile birlikte aynı locada, Murat Locası matrikülünde yer almış olması dikkat çeken bir başka ayrıntıdır.

30 Kasım 1930 tarihinde ise Servet Yesari ile önceki Daimi Heyet'ten İbrahim Necmi, Ahmet Nehri ve Celal Tahsin'in imzaladığı *"Türk Masonluğunda 1930 İntihabat Buhranı ve Mahiyeti"* başlıklı bir broşür yayınlanmıştır. Necat Locası'nın yayınlarına yanıt niteliği taşıyan bu broşürde önce toplantı usulüne ilişkin itirazlar yanıtlanarak özetle; toplantının Genel Kurul öncesinde heyet tarafından Masonik usule uygun olarak açıldığı ancak delegelerin bunu görmediği, delegelerin yetki belgesinin kontrol edilmemesinin onların oy hakkını kullanmasını engellemediği, Masonluk tarihinde delege olmayanların yönettiği başka Genel Kurul örneklerinin de bulunduğu, toplantı idare heyetinin teşkilinde eski nizamname hükümlerine uyulduğu ve yeni nizamnamede bu hususların nasıl değiştirildiğinin bilinmediği, zaten bu hususun da o kadar önem arz etmemesi gerektiği ve nihayet söz konusu oylamanın da tamamen usule uygun olarak yapıldığı belirtilmiştir.

Broşürde esasa ilişkin itirazlar yanıtlanırken, önce Hakkı Şinasi Paşa'nın tartışma yaratan sözlerinin toplantı tersimatında yer almadığı, bu nedenle kendisine müracaat edildiği ve Hakkı Şinasi Paşa'nın yazılı olarak verdiği cevapta, müfettişi bulunduğu partiye karşı cemiyetin seçimini bir Masonik vazife anlayışı ile yönettiğinin anlaşıldığı ifade edilmiştir. [89] Ayrıca Hakkı Şinasi Paşa *"Türk Masonluğuna ve onun mukadderatını idare edecek heyeti daime intihabatına merkezce verilen ehemmiyeti zikredişim Masonluğun şan ve şerefini ve memlekette ihraz ettiği itibar mevkiini göstermek maksadına müpteni idi*" demiştir. Bu broşüre göre Hakkı Şinasi Paşa bir liste sunmuş ise de, bu listenin seçilmesi için müdahaleci olmamış ve oylamaya da karışmamıştır. Öte yandan bir müdahale olmuş olsa bile oy kullananların bu müdahaleden etkilenerek oylarını değiştirmediği ve herkesin kendi vicdani kanaatine göre oy kullandığı iddia edilmektedir. Çünkü 45 oy Servet Yesari için

89 *Burada sözü edilen yazılı metinden kastın Hakkı Şinasi Paşa'nın izahat vermek üzere çağrıldığı Daimi Heyet toplantısında tutulan tersimat mı yoksa Servet Yesari'nin ayrıca kendisinden aldığı yazılı bir açıklama mı olduğu bilinmemektedir.*

kullanılırken 36 oy da muhalif çıkmıştır. Broşüre göre lehte kullanılan 45 oyun vicdani kanaate göre verilmediği kimse tarafından iddia edilemeyecektir. Seçimde muhalif oy kullanılması ve boş oyların da bulunması bu serbestinin bir tezahürü olarak gösterilmiştir. Burada söz edilen boş oylar kavramı ise 1965 Olayları'nda tekrar karşımıza çıkacak ve önemli bir tartışma konusu olacaktır.

Bunların yanı sıra bu broşürde dile getirilen en dikkat çekici husus, Masonluğa asıl siyasi müdahalenin söz konusu tarihte değil, 1924 senesinden sonra yapıldığının dile getirilmesidir. Buna göre 1 Ağustos 1924 tarihinde Büyük Üstat seçilen Servet Yesari ve Daimi Heyet, 1925 yılında siyasi bir müdahale ile istifa ettirilmiş ve Servet Yesari, yerini Dr. Fikret Takiyeddin (Onuralp)'e bırakmıştır. Broşürde o tarihte yapılan müdahalelere hiç ses çıkarılmadığı, aksine göreve getirilen heyetlere hürmet edildiği vurgulanmaktadır.

Söz konusu broşürde ayrıca 1 Ağustos 1930 seçiminde Büyük Üstat seçimine katılan ve oy kullananların çoğunun yapılan oylama ve toplantının meşruiyetini belirten yazılı beyanlarının da mevcut olduğu belirtilmiştir.[90] Öte yandan Genel Kurul'un 1 Ağustos'ta tam ve mükemmel olduğunu söylediği seçimi, bu kez 24 Ekim 1930 tarihinde gizli oyla gayrimeşru saydığı hatırlatılmıştır. Buradan yola çıkılarak *"Türk Masonluğu sinesinde misafir bir kardeş olarak yaşayan ecnebi tebaasından bir Biraderin*" hak ve hukukuna değinilmiş, yabancı kökenlilerin Masonluk üzerindeki müdahalelerinin reddedilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Unutulmamalıdır ki 1930 yılı, memleketimizde Serbest Cumhuriyet Fırkası tecrübesinin yaşandığı hararetli bir yıldır. Kurucu olarak görevlendirilen kişi de bir Mason olan Fethi Okyar'dır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın 12 Ağustos'ta kurulmasından 17 Kasım'da kendini feshetmesine kadar geçen kısa sürede, halk arasında bulduğu büyük karşılık dikkat çekicidir. Benzer durum Masonlar arasında da söz konusudur ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın yarattığı tartışmalar daha önce değinildiği şekilde kurum içi yazışmalara da yansımıştır.

Bu dönemde loca kapatma kararları, istifalar ve yeniden seçimler, tarafların konu hakkında yayınladıkları broşürler hem kurum içinde

90 Daha önce Daimi Heyet toplantılarında benzer bir öneri gündeme gelmişse de loca delegelerinden bu yönde yazılı beyanlar alınmasından vazgeçilmiştir. O nedenle Servet Yesari'nin burada kastettiği yazılı beyanların ne olduğu bilinememektedir.

giderilmesi güç izler bırakmış, hem de devletin kuruma bakışındaki şüphe ve gerilimi arttırmış olsa gerektir. Anlıyoruz ki o devirde, Masonluğun devlete karşı muhalefetin içinde yer alacağı endişesi kuvvetle duyulmuştur.[91] Devletin kurumları içinde kimi Masonların önemli görevler üstlenmesine mukabil Masonluğun devletle ilişkisi bu dönem hep gerilimlidir ve tedirginlik ile endişe adeta Masonluğun kültürel genlerine derinlemesine işlemiştir.

1930 yılının sonuna gelirken, 1 Aralık 1930'da yapılan Daimi Heyet toplantısında Mim Kemal'in olaylı 24 Ekim 1930 Genel Kurulu'nu bir "*inkılâp*" olarak değerlendirmesi dikkatten kaçmaz. Tarafların arka arkaya yayınladıkları broşürlere de dikkat çekerek, toplamak istediği Olağanüstü Genel Kurul ile ilgili şu sözleri söylemiştir:

"24 Teşrinisani 1930 inkılabından sonra da KK:. arasındaki fırtına durmadı. Eski müdafi'ler muarız ve muarızlar müdafi vaziyetine geçti. Şimdi ehemmiyetsiz görünen şeyler bilahara kesbi ehemmiyet eder. Binaenaleyh biz Mas:. menafi prensiplerini nazarı itibara alarak çalışacak isek bunları bertaraf etmek lazımdır. Türkiye Mas:.luğu bu gibi sadmeleri geçiştirmiş olduğundan salahiyetime istinaden ve KK:.imin tasviplerini nazarı itibara alarak fevkalade umum bir celse aktini münasip gördüm. Eğer Mah:.ler içtihatlarını prensip olarak ileri atıyorlarsa çok iyidir. Fakat bu şahsi ise emri ber akis olur. Önüne gelen broşür neşir edemez. Bu anarşiyi mucip olur. Mas:.luğun menafi için bunların takyidi ve sansür edilmesi lazımdır. Maziye ait dedikoduları bir tarafa bırakarak Mas:. menafi aliyesi için yeni bir tarih sahifesi açmak üzere şahsi fikrimizi Heyeti Umumiye arzederek şahsi hisler altında mücadeleye girişmiş olanları bundan vaz geçirmeğe çalışmak ve KK:. arasındaki dedikoduları gömmek için bu içtimaı kararlaştırdık. Yekdigeri ile hali mücadelede bulunan iki taraf ile de temaslar yaptım, her iki tarafta da eyi temayüller gördüm. Bu içtimaa kadar yeni broşürler çıkarabilirler ise de kanunu müdafaa şeklinde olmayıp ta bunda şahsiyattan bahis ederlerse mahkemeye verilirler."

5 Aralık 1930 tarihli Olağanüstü Genel Kurul'un açılışında Mim Kemal *"Masonluğu rencide eden hadisatın, dedikoduların devam etmek olduğunu"* tespit etmiş ve bu durumu önlemek için konuşmasında şu sözlere yer vermiştir:

---

91 Mimaroğlu, Reşat - Erol, Necmettin Tahsin - Kuran, Muhib – Örücü, Ferit Zühtü – Kermen, Haydar Ali – Altar, İsmail Memduh – Löbe, Edvar – Nuradunkyan, Hirant, "Türkiye'de Hürmasonluk Tarihi", İstanbul, 1951, s: 153.

"Türkiye Mas:.luğunun mazisinde tagallüp ve tahakküm nazarı dikkati celbeder. Halbuki yalınız Mas:.lukta değil, en küçük bir cemiyette de bu hak hiçbir ferde verilmemiştir. Mas:.lukta kanun haricinde mütehakkim bir kuvvet tanımıyorum. Mas:.lukta kuvvet değil, hakikat tagallüp etmelidir. (…)

Her vesilede, bilhassa intihabat zamanında alevlenen intikam hissi cemiyetimizi âdeta siyasî zümreler gibi bir takım gruplara ayırıyor. Halbuki ANDERSON iki yüz küsur sene evvel tarikati kurarken Mas:. luğu insanları birbirine yaklaştıran, birleştirme merkezi telâkki ve tamim etmişti. Tesanüt ve ahengi bozan sebeplerden en mühim ve müessir olanı intikam hissidir. (Terfiler gözümüzün önünde) (…)

İtiraf edelim ki eslâftan tevarüs ettiğimiz menfi hassalardan biri de budur. Bu his, maalesef, bazen pusu kuracak kadar ileri götürülüyor. Mas:.lar mert ve açık adamlardır. Her hislerini açık söylemelidirler. Belki bu sayede sui tefehhümlere, intikam ile hareket etmelere meydan verilmez."

Ardından sorunları çözmek için bir uzlaşma formülü bulunması gerektiğinden bahsederek kurul üyelerini *"yeni bir sahife, şanlı bir istikbal"* açmaya davet etmiştir. Bu davetin Genel Kurul'u etkilediği anlaşılmaktadır; nitekim söz alan üyeler geçen zaman zarfında yapılan hatalara, yayınlanan broşürlere de değinerek artık uzlaşmazlıkların sona ermesini, "*maziye bir sünger çekilmesini*" temenni etmiştir. Bu toplantıda Kemalettin Apak'ın iki Genel Kurul toplantısında aynı konuda zıt karar alan Genel Kurul'un tüm delegelerinin istifa etmesini önerdiği de görülmektedir. Ancak bu öneri kabul görmeyecektir. 5 Aralık 1930 tarihli Olağanüstü Genel Kurul, birlik çağrıları ile sona ermiştir. Öte yandan bu hararetli dönemde arka arkaya Genel Kurul toplantılarının yapılmaya devam ettiği görülecektir.

Genel Kurul'da görüşüldüğü üzere 7 Aralık 1930 tarih ve 83 nolu bir tamim localara gönderilerek broşür ve beyanname basılması şu şekilde yasaklanmıştır:

"Mas:.luğa müteallik her hangi bir husus hakkında bundan sonra beyanname ve broşürler neşir ve ilân edilmesi evvelâ bunların Da:. Bü:. Hey:.e tevdi edilerek muvafakat kararı istihsaline vabeste olduğu ve aksi hareketin mas:.luğun âlî menafine mugayir bir hareket telakki edileceği tamimen ve selâmı biraderanemize terdifen arzolunur, Muh:. Üs:. ve Az:. KK:."

5 Ocak 1931 tarihli Daimi Heyet toplantısında Cumhuriyet Locası'ndan gelen önemli bir levha görüşülmüştür. Bu levhada, Askeri Ceza Kanunu'nun 149. maddesi gereğince subayların ve askeri görevlilerin cemiyetlere devamının yasaklandığından bahisle ne yapılması gerektiği sorulmuştur. Buna Daimi Heyet'in vermeyi kararlaştırdığı cevap şöyledir:

"Zabitan ve mensubini askeriyenin siyasi ve gizli cemiyetlere duhulleri menedilmiş ise de Cemiyetimiz hayri ve layik bir cemiyet olduğundan bunların Cemiyetimize duhulleri ve devamları hususunda böyle bir tereddüt varit olamıyacağı yolunda mezkur Mah:. Muh:.e cevap yazılması…"

Ancak konu burada kapanmayacak ve daha sonraki dönemde başka gelişmelerle de karşılaşılacaktır.

1931 yılında düzenlenen Mason Balosu'na Atatürk'ün de davet edildiği ve 5 Şubat 1931 tarihli Daimi Heyet tersimatında bu konunun *"Gazi Hazretlerine takdim olunan Balo biletlerine teşekkür buyurulduğuna dair Riyaseti Cumhur Katibi Umumiliğinden Bü:. Üs:.a gelen cevap memnuniyetle okundu"* şeklinde kayda geçtiği dikkatten kaçmaz.

22 Şubat 1931 tarihinde Mim Kemal imzalı olarak gönderilen bir başka tarihi levha, farklı bir açıdan locaları bilgilendirmektedir. Söz konusu levhada 1929 yılında ismini Türk Yükseltme Cemiyeti olarak değiştiren kurumun, locaların işlerine karışmak gibi bir amacının olmadığı, hükümet nezdinden resmi bir kurum olarak yer almanın, bina sahibi olmanın ve bina işleri ile uğraşmanın dışında bir çalışma yapmayacağı şu şekilde ifade edilmiştir:

"Cemiyetin teşkilinden maksat Türk Mas:.luğunun şahsiyeti maneviyesini Cumhuriyetin kavaninine tevfikan Hükûmete tastik ettirmek ve bu suretle cemiyeti hafiye şeklinden kurtulup resmen cemiyeti hafiyeşeklinden kurtulup resmen cemiyeti hayriye şeklini ve emval tasarruf etmek hakkını iktisap etmekten ibarettir.

Esas ve gaye bundan ibaret olup İstanbul'daki Cemiyetin binasında topladığı Muh:. Mah:.leirn hiçbir işine zerre kadar karışmayup yalınız binaya müteallik mesail ile meşgul olduğuna ve idarî ve kazaî hususatın Bü:. Meş:. kavanin ve nizamatına ve Muh:. Mah:.lerin kendi hususî

nizamatına tabi bulunduğuna binaen Cemiyetin Şubelerince dahi yalınız bina hususile iştigal olunarak Muh:. Mah:.lerin işlerine zerrece müdahale edilmemesi tabiî bulunduğu tamimen beyan olunur."

27 Şubat 1931 tarihine gelindiğinde Mim Kemal, Genel Kurul toplantısında yaptığı tarihi konuşmada, o yıllarda Masonlukla ilgili kimi konulara nasıl yaklaşıldığına ve kurum olarak ne gibi hedefler üzerinde durulduğuna ilişkin önemli bilgiler vermektedir.

Mim Kemal konuşmasında önce Türk Masonluk Tarihini yazmak amacıyla bir encümen kurulduğunu duyurmuş ve şunları ifade etmiştir:

"Hiçbir teşekkül mazisi ile âlâkasını kesemez. O, tarihin eyi ve fena sahifeleri olabilir. Fakat ne olursa olsun karanlık olduğu iddia edilen mazinin bugünkü varlığımızda şerefli bir hissesi bulunduğunda şüphe yoktur. Bizler mazi derslerinden ibret alarak, bugünkü tecrübelerden istiane ederek emin ve feyizli bir istikbal hazırlamağa çalışmalıyız. (…) Mazi hakkındaki tenkitlerimizi yaparken vicdanlarımızın kontrolu altında olduğumuzu unutmamalıyız!"

O yılların Genel Kurul tersimatlarında, üyelerin kısa sayılabilecek Masonik kurum geçmişiyle ilgili gurur verici bir izlenime sahip olmadığına ilişkin çok sayıda ifadeye rastlanmaktadır. Bu olumsuz izlenimin Mim Kemal'in konuşmasına da yansıdığı görülmektedir. Öte yandan kurulan dört kişilik tarih encümeninde önceki Daimi Heyet'in iki önemli ismi Servet Yesari ve İbrahim Necmi ile her iki heyette de görev yapan Ferit Asseo'nun yer alması dikkat çekicidir ve bu durum bir denge politikasının ipuçlarını göstermektedir. Öte yandan Servet Yesari 1931 yılında Yüksek Şûra'da Hâkim Büyük Âmir olarak seçilecek ve 1933 yılında yerini Mustafa Reşat Mimaroğlu'na devredene kadar bu görevi sürdürecektir.

Bu dönemde sıklıkla karşılaşılan, Masonluğun milli ya da milletlerarası olup olmadığı tartışması, 27 Şubat 1931 tarihli bu Genel Kurul'da da Mim Kemal tarafından ele alınmış ve bu hususta *"Türk Mas:.ları bazı milletler gibi şoven bir milliyetin, ne de 'vatanım ruyu zemin, milletim beni beşer' diyenler gibi vatan ve milliyet mefhumlarını ortadan kaldıran tehlikeli bir idealizmin esiri olmamalıdırlar*" demiştir. Burada "*tehlikeli idealizme*" göndermede bulunmak için kullanılan dizenin Tevfik Fikret'e ait olması dikkatten kaçmaz.

Yine bu çerçeve içinde kalmaya çalışarak Mim Kemal, Uluslararası Mason Birliği'ne üye olunmasını da şu şekilde açıklamaktadır:

"Mas:.luk hiç şüphesiz her yerde, aşağı yukarı aynı esaslar üzerine kurulmuş, aynı prensiplerle idare edilen âlemşümul bir cemiyettir. Bu esaslara istinat eden bir cemiyetin bütün unsurlarının senbolik bir zincirle yekdigerine merbut olmaları temennisinin realize olduğu bu dakikada kabul edilse bile, Mas:.luk her memlekette olduğu gibi 'millî' vasfını gaip edemez ve etmemelidir!

Onun bütün kudret ve kuvveti evvelâ en yakını olanların saadet ve tekâmülüne tevcih edilmelidir. İdealimizin genişleyerek, hududumuzu aşarak alemüşümul kollektif bir ideal halinde tecelli edebilmesi için beynelmilel münasebatımızın idame ve inkişafına çalışmaktan haz ve zevk duyarız. Bu itibarladır ki, türk Mas:.ları birçok ecnebî Obediyanslarla münasebet tesis ettiği gibi Mas:.î münasebetlerin genişletilmesi için çalışan, Mas:.luğa âlemşümul bir karakter vermek için uğraşan A:. M:. İ:.ye de dahil olmuştur. (…) Fakat îtiraf edilmelidir ki insanlar, milletler arasındaki sıkı hududu ortadan kaldıracak kadar henüz tekâmül etmiş değildirler. İnsanların fizik ve moral tekâmülleri arasındaki fark kalkmadıkça milletler arasında fikrî bir tekarrübün kolayca temin edilebileceğini kabul etmek bir hayal olur. Bir taraftan iklimin, şeraiti hayatiyenin, bünyenin, terbiyenin seciye ve mizaç üzerine olan te'siri, diğer taraftan asırlardan beri sükûnet bulamıyan dinî ve bilhassa harbi umumîden sonra millî ve siyasî cereyanların bilâkis kuvvetlenmesinin milletler arasındaki ayrılığı idame ettirdiğinde şüphe yoktur. Filvaki ilim ve sanatın insanları bir dereceye kadar yaklaştırmağa hizmet eden âmillerden olduğunu kabul etmekle beraber, âlemşümul bir kardeşlik, yani bütün dünya insanlarının yekdiğerini kardeş telakki edivermeleri esasının realize oluvermesi buğün için çok uzak bir idealdir.

Biz bu uzak ideali sırası geldiği vakit avdet etmek üzere bir tarafa bırakalım da tahakkuku kolay ve emin olan idealler peşinde koşalım. Fazilet ve insanlık telkinatına evvelâ kendi memleketimizde, kendi hudutlarımız dahilinde başlıyalım. Her şeyden evvel kendi aramızda anlaşalım, kendi elemlerimiz üzerinde dertleşelim. O vakit Mas:.lukta âlemşümul olmasını temenni ettiğimiz ideal kendiliğinden doğar ve müessir olur.

KK:., Türk Mas:.luğu evvelâ millî bir teşekküldür. Her memlekette müesses olan Mas:.luğun bu hakimiyetini bütün dünya tanımış ve Konvanlarda prensiplerin başına konulmuştur."

Mim Kemal'in denge arayışı Masonluğun din ile ilişkisi hakkındaki düşüncelerinde de görülür. Konuşmasında bu çerçevede Anglosakson Masonluk anlayışına da değinmesi gözden kaçmamalıdır. Mim Kemal konuşmasında bu konuda şunları söylemiştir:

"KK:., ben burada Türk Mas:.luğunun din ile münasebetine temas ederken Allaha itikadı prensiplerinin başında tutan bir an'anenin varisi olduklarını iddia edenleri tenkit edecek değilim. İngilizler (deist) bir meslek takip edemiyenleri kabul etmezler; ve hakikî Mas:.luğu da böyle olmakta bulurlar. Ben Mas:.lukta şuurlu kanaat ve hislerde geniş bir liberalizme taraftarım. Yalnız şurasını da ilâveye mecburum ki, bir Türk Mas:.u bazı milletlerde olduğu gibi ne Protestanlığın ne de lâtinlerde olduğu gibi Katolikliğin kardeyeni, ne de hiçbir şeye yaramıyan budalalar gibi münkir (athé) de olmamalıdır. KK:., (Bible) nin önünde eğilmenin prensiplerin başına getirilmesinin hikmetini veya manasızlığını tetkik ve tahlil etmek sadedimin haricinde kalır. Yalnız saklamaksızın söyliyebilirim ki, bütün dünya Mas:.larını, latin ve anglosakson localarını yekdiğerinden ayıran dünki dinî temayülâtın bugün de Mas:. Camiasında yaşadığını ve halâ (laicisme) cereyanlarının icap ettiği kadar kuvvetlenemediğini görmekten mütessirim!"

Türk Masonluğunun cumhuriyetle ilişkisi üzerinde de duran Mim Kemal*, "Türk Mas:.luğunun vasfı hulâsa edilmek istenilirse: Evvela 'millî, lâik, halkcı cumhuriyetci'* bir teşekküldür" demiştir.

Mim Kemal bu önemli konuşmada Masonluğun genel durumu ve Türk Masonluğunun izlemesi gereken yol üzerinde de görüşlerini şu şekilde paylamıştır:

"(Henderson)un metafizik esaslar üzerine kurduğu (traditionel) bir Mas:.luk pek nazarî kalmış, hatta sonraları milliyet, diyanet ve siyaset gibi hakikî Mas:.ların Mabet haricinde bıraktıkları his ve icaplara boyun eğmeğe, adoğmatik olması lâzım gelirken dinî, şahsî kanaatlerin mütehakkim tesiri altında doğmatik bir vasıf almaya başlamış ve hatta bazı memleketlerde almıştır.

KK:., Türk Mas:.luğu yalınız ilimle müvazi yürüyen (évolutioniste) filozofik bir teşekkül halinde kalabilir. Terakki ve inkişafı noktai nazarından teceddüdün icap ettirdiği her türlü değişiklikleri, değiştirilemiyecek kadar layemut olan prensiplerimize sadık kalmakla beraber, kolaylıkla ve seve

seve temessül edebilir. (…) Biz hem ananata, icap ettiği kadar hörmet ederek, yani tradisiyonalist, hem de progresiv olmak üzre karışık bir program ihzar ve tatbikine çalışmalıyız kanaatindeyim. Bunun için icap ederse muhtelif dinlerin yüksek prensiplerinden de istifade edebiliriz.

KK:., artık bugün türk Mas:.luğu despotizmin meş'um te'siri altında (évolutioniste) bir programın tatbikinde müşkilâta maruz kalmıyacağını ümit edebilir; Meslekimizin yüksek prensiplerinin tatbikinde bize muzaheret eden halkcı bir Cumhuriyet devrinde içtimaî terakkinin mes'ut inkişafına hizmet eden, asrî bir medeniyetin daima önünde yürümek mecburiyetinde olan bir cemiyetin memleket için çok faideli olduğunun takdir edildiğine kani'dir. (…)

Mabetlerde yalınız muğlâk olan Ritüellerin tatbiki, fazilet ve ahlâk hakkında verilen nazarî konferanslar artık hiçbir Mas:.u tatmin edemiyor ve edemez de. Bunun ferdî tekâmül noktai nazarından faideli olmadığını iddia etmemekle beraber, Mas:.luğun cemiyete yarıyacak amelî, fil'li bir kıymeti haiz olmadığını görüyoruz. (…)

Türk Mas:.luğu yaşadığı ve müessir olmak istediği içtimaî muhitte mes'ut ve nafi bir tesir icra edebilmek için hakikati kapıyan zahirî maskemizi atmalı ve yavaş yavaş daha şuurlu ve kendimize sahip bir vaziyet almağa çalışmalıyız"

Bu noktadan sonra Mim Kemal atılacak adımlarla ilgili önerilerini sıralamış ve ilk olarak ritüellere değinmiştir:

"KK:., en çok tenkide maruz kalan ritüellerin, senbollerin bazı cihetlerinin değiştirilmesine taraftar olmakla beraber esasın muhafazasına, derinliklerine nüfuz edebilmek için tamik ve tahliline taraftarım. Aşk ve rabıta onu eyi tanımakla olur. Bizim ritüellerimiz alelâde bir tahlil ile derinliklerine nüfuz edilemeyecek kadar iglâk edilmiştir. Bunların her şeyden evvel bıktırıcı, sıkıcı bir şekilden cazip bir şekle ifrağı, bilhassa neofillerin alâka ve aşkını uyandırabilir bir hale getirilmesi lâzımdır. Vukuflarını nazarı dikkate alarak bazı Üs:. larımızdan rica ettim."

Daha sonra çalışmalara devamın önemine işaret etmiş, Masonik yargılama organlarının teşkiline ilişkin görüşlerini paylaşmış, Masonik kanun ve nizamların "*milli seciyeye*" göre gözden geçirileceğini belirtmiş, kurulan Üstadı Muhteremler Meclisi'nin localar arası ilişkileri daha

faydalı hale getireceğini söylemiştir. Bunlar, en yetkili kişinin ağzından yapılan çok önemli açıklamalardır ve ritüellerden tüzüklere kadar yapılması planlanan bu yapısal değişikliklerin Masonluk camiasınca nasıl karşılanacağını görmek için çok beklemek gerekmeyecektir.[92] Öte yandan Mim Kemal konuşmasında Üstadı Muhteremlik makamının çok uzun yıllar boyunca el değiştirmemesini de eleştirmiştir. Bu konu da daha sonra Azim Locası merkezinde gelişen çok hararetli bir tartışmaya zemin hazırlayacaktır.

Mim Kemal'in Yüksek Şûra mensuplarına ilişkin olarak da şu temennide bulunduğu görülmektedir:

"Şu:. Â:.ye mensup olan Üs:.larımızın remzî Mahafilde Şarkta oturarak en buhranlı zamanlarımızda bir mürşit gibi medetresimiz olmaları temenni olunur"

Sözlerini *"Bizi mesaîmizde serbest bırakan halkcı bir cumhuriyet devrinde yaşadığımızı görmekle müteselli ve bahtiyarız"* diyerek tamamlayan Mim Kemal'in konuşması daha sonra matbu olarak basılıp dağıtılmıştır.

27 Şubat 1931 tarihli Genel Kurul tersimatında yer alan çok dikkat çekici bir husus da önceki Daimi Heyet'ten İbrahim Necmi'nin şu sözleridir:

"Bü:. Üs:.ın ifadesinde türk Mas:.luğunun millî, lâyik türk müessesesi olduğunu söylemeleri, yanımda oturan ve Murahhas olmadığı cihetle rey ve söz sahibi olmıyan ve bahis hakkında bir konferans vermiş olan Servet Yesari B:.imizi çok memnun etti. Bu sakıf altında söylenen bu kıymetdar sözleri sarfeylediğinden dolayı Bü:.Üs:.ı samimiyetle tebrik ediyor."

Servet Yesari'nin burada sözü edilen konferansı *"Franmasonlukta milliyet ve beynelmileliyet mevzuu hakkında Hitabe"* başlığı ile Azim Locası tarafından 1931 yılı içinde ayrıca basılarak dağıtılmıştır. Bir süre sonra Masonluk tarihinde derin bir iz bırakacak olan Azim Locası'nın yayınladığı bu konferans metni de, Masonluk tarihimizde göz ardı edilemez önemde bir belgedir.

---

92 Bu girişimlerin ne kadar tepki uyandırdığını takip edebilmekle beraber, o tarihte ritüeller üzerinde yapılması önerilen değişikliklerin içeriğine ilişkin somut bilgiye sahip değiliz.

Servet Yesari bu metinde "*Masonlukta Beynelmilellik"* kavramını milletler arası ticaret veya Kızılay/Kızılhaç faaliyetlerini örnek göstererek ele almaktadır. Şoven olmamak kaydı ile, Masonlukta milli olmanın önemine işaret ederek Masonik vasiyetname soruları ile Masonik yemin metni üzerinden konuyu açıklamıştır. Uluslararası Mason Birliği'ni de *"her memleket Masonluğunun kendi memleketi dahilinde 'Milli bir aile' olarak telakkisi ve bunların birleşmesile teşekkül eden beynelmilel teşkilat"* olarak yorumlamaktadır. Bu birliğin prensiplerini içeren beyannamede yer alan şu maddeye de göndermede bulunmaktadır:

"Müşterek mefkûreden ilham alarak her millî Franmasonluk, bu beynelmilel Cemiyet dahilinde, kendi hakimiyetini, kendi hususî karakterini ve ritüel hususunda kendi hakkı tercihini muhafaza eder."

Servet Yesari'nin Milli Masonluk konusunda verdiği bir başka örnek de Almanya Büyük Locası'nın tavrıdır. Buna göre Almanya Büyük Locası, muhaliflerinin veya düşmanlarının yer aldığı hiçbir kurum ile irtibat kurmak istememiş, Uluslararası Mason Birliği'ne katılmak yerine milli bir statüyü muhafaza etmeyi tercih etmiştir. Servet Yesari ayrıca İngiliz Masonluğundan da örnek vererek, İngilizlerin Uluslararası Mason Birliği'ne davet çağrısını reddettiklerinden, hatta Paris'te yapılan Yüksek Şûralar Konferansı'na yapılan davete cevap bile vermediklerinden bahsetmiştir. Bununla birlikte Türk Masonluğunun hüviyeti için şu sözleri söylemiştir:

"Türk Masonluğu, külli ve insani gayelere müteveccih âliyen beynelmilel bir cemiyet halini alması me'mul olan ve halihazırda yalnız bazı milletlerin iştirakile yarım bir ittihat halinde bulunan Masonluğun Türk Milletine ait ve onun hududu mülkiyesi dahilinde müstakilen hâkim bir millî aile müessesesidir."

Öte yandan toplumsal özellik taşıyan kurumlar için milliyet hislerinin inkarını tehlikeli bulan ve bu tür kurumları birer "*Vatansızlar Cemiyeti*" olarak değerlendiren Servet Yesari, yazısında Tevfik Fikret'in dizesini bu yönde olumsuz bir örnek olarak kullanmıştır. Hatırlanacağı üzere Mim Kemal de aynı dizeyi aynı amaçla kullanmıştır.

Servet Yesari, Türk Masonluğunun *"kaygan bir zemin üzerinde gayet muvazeneli*" durması gerektiğinin altını çizerek, "*Ne sırf Türkçülüğe nasbı emel ederek ikinci bir 'Türk Ocağı' olmalı ne de Millî hissiyattan*

tecerrüt ederek bir 'Vatansızlar Cemiyeti' şeklini almalıdır" demiştir. Fakat Servet Yesari bununla yetinmeyecek ve Büyük Loca yönetiminin yanı sıra daimi heyet ve loca yönetimlerinin de Türk tebaasından olmasını şart gördüğünü şu sözlerle ifade edecektir:

"Her millî masonluğun kanunlarında bazı menasıp ve makamatın millî teb'aya inhisarı için hükümler vardır. Ezcümle bizim kavanini esasiyemizde Büyük Üstat ile Büyük Üstat Muavininin Türk teb'asından olmasını şart ittihaz etmiştir. Bu güne kadar bu kayt masonluğun memleket dahilindeki münasabatın hüsnü idaresi bahsinde kâfi geliyordu. Masonlar bir vakıa ile mazaratı tahakkuk etmeyen mevcut halleri kaldırmak için bazı Biraderlerin rencide hatır olmasını istemezler. Bunun için büyük bir nezaketle bu noktada söz bile söylememişlerdir. Lâkin son zamanlarda bazı vak'aların cereyanı gösterdi ki: Ecnebi teb'asından olup memlekette misafir bulunan bazı kardeşlerin bu misafirliğin vicdanlarına tahmil ettiği vazifeleri Masonluk sahasında unutarak memleket dahlinde Türk Masonluğunun vaz' ve mevkiini rahnedar edebilecek teşebbüslerde bulunmasına karşı daha bazı tedbirler almak zarureti vardır.

Meselâ: Büyük daimî hey'et ile muhterem Mahfillerin riyaseti ve murahhaslığı da Türk camiasına dahil münhasır bir hak olarak muhafaza edilmelidir. Böyle bir tedbir âtiyen zuhuru melhuz hadiseler için evvelden alınmış bir teminat teşkil edebilir."

Bu yaklaşımın arka planında Türkiye'deki genel atmosferin de payı muhakkaktır. Üstelik 1931 yılında Masonluk yine gündemdedir. 1931 yılı Ocak ayında M. Zekeriya'nın (Sertel) Son Posta gazetesinde yazdığı yazı "Şeyhler, Misyonerler ve Masonlar" başlığını taşımaktadır. Cumhuriyetle birlikte tarikatların kapatıldığını ve misyonerlerin faaliyetlerinin kısıtlandığını dile getiren Zekeriya Sertel, yabancı kültürün propagandasını yaptığını ve yabancıların nüfuzunu savunduğunu ileri sürdüğü Masonluğun kapatılmasını istemiştir. Bu yazı kamuoyunda yankı uyandırmıştır ve aynı yıl içinde yayınlar birbirini takip edecektir.

Yüksek Şûra ile ilişkiler açısından dikkat çekici bir gelişme 28 Nisan 1931 tarihli Daimi Heyet'te şu şekilde gündeme gelmiştir:

"Bü:. Üs:., İsmail Memduh B:.in mensup bulunduğu (Ziyayı Şark) Mah:.i höcre-i vasatiye mesaisinde Şu:. A:.ye müteallik söylediği bazı

sözlerden dolayı mezkur Mah:. Üs:. Muh:.inin merbut bulunduğu Bü:. Meş:.a keyfiyeti ihbar edecek yerde Rit Müddeii Umumisi sıfatile bir cürmü Mas:.i vukuu mahiyetinde Şu:. A:.ye şikayette bulunması ve Şu:. A:.nin de bu meseleyi Bü:. Meş:.a bildirmiyerek takibat ve tahkikata girişmiş olması hasebile Şu:. A:.ye hitaben celbi nazarı dikkati mutazammın bir levha tastirini teklif etti. Bu levhanın irsali ile beraber bu yine bu mesele hakkında istizahı mutazammın (Ziyayı Şark) Üs:. Muh:. ine ve Hat:.inden izahat talebini havi mezkur Mah:. Muh:.e hitaben bir levha yazılması karar iktiran etti."

Ziyayı Şark Locası'nın Üstadı Muhterem'i aynı zamanda Yüksek Şûra'da önemli bir isim olan Fuad Süreyya Paşa'dır. Ziyayı Şark Locası ile ilgili bu tartışmalar locanın kendisini uykuya mı yatıracağı, yoksa geçici olarak mı kapatılması gerektiği şeklinde uzun müddet sürecektir. Hakkında araştırma komisyonu kurulmasına, raporlar düzenlenmesine ve zaman zaman Daimi Heyet'te gündeme getirilip hatırlatılsa da, konunun yıllar içinde gündemden düşerek unutulup gittiği görülecektir.

Diğer taraftan Servet Yesari'nin istifası sonrasında Yüksek Şûra tarafından atılan adımlar yeni gelişmelere yol açmıştır. Anlaşıldığına göre Yüksek Şûra, Büyük Loca'nın bazı olaylar karşısında gerekli tavrı ve kararlılığı gösteremediğini düşünmektedir. Bu amaçla 1909 senesinde yapılmış olan konkordatoyu değiştirmeyi teklif etmiştir.

23 Mayıs 1931'de Daimi Heyet'in "*fevkalâde celsesinde*" Mim Kemal konuyu şu şekilde gündeme getirir:

"Türkiye Şu:. Â:.si bize bir teklifte bulunuyor. Ben Üs:. Â:. olduktan sonra mevcut Konkordatonun bazı noktalarının tebdilini teklif ettiler. Filhakika bunda şayanı tâdil noktalar vardır. Gûya malum son hadiseyi, Bü:. Meş:.ın başında nâzım bir kuvvet olmadığı için bastıramamış olması Konkordatonun tadilini icap ettiriyormuş. O vakit hazırladıkları bir projeyi Şu:. Â:.den bana sureti hususiyede gönderdiler. Şahsi olarak gönderilen bu teklifi salâhiyeti ilmiyelerinden istifade etmek üzere Bü:. Hat:. İsmail Ratip ve Birinci Bü:. Na:. Cevat Abdurrahim BB:.e tevdi ettim ve hazırladıkları esaslar dahilinde ihzarî mahiyette olmak üzere Şu:. Â:.den temasa memur edilen Servet Yesarî ve Nurettin Ramih BB:. ile görüştüm. Beynimizde hasıl olan îtilâfı aramızda imza ettik. Heyeti Daime bunu tetkik ederek kabul, ret veya tadil ve ıslâh edecekti. Halbuki ahiren bu îtilâf Şu:. Â:. Heyeti İdaresince kabul edilmiyerek geri

alındığı cihetle ben de imzamı istirdat ettim ve muaddel Konkordatoyu Heyeti Daimeye havale etmek üzere resmen göndermelerini istedim. Şimdi bu muaddel Konkordato projesi Bü:. Meş:.a resmen tebliğ olmuştur. Şimdi okunacaktır."

Bir kısmı Yüksek Şûra'da üst derecelere mensup olan Daimi Heyet üyeleri de gönderilen metne çoğunlukla tepki göstermiş, bu konkordato ile 33 dereceli üyelerin hem ilk üç derecenin, hem de Büyük Loca'nın kontrolünü ele almak istediğini, 22 senelik geçmişte demek ki hiç ilerleme kaydedilemediğini, aslında bunun bağımsızlığı önleyici mahiyette bir tür manda teklifi olduğunu, aradaki dengenin de bu suretle düzeltilemeyecek şekilde bozulacağını ifade etmişlerdir. Toplantıda Yüksek Şûra'nın teklifinin reddedilmesi, iade edilmesi, hatta konkordatonun feshedilmesi üzerine çeşitli görüşler beyan edilmiştir.

Bu toplantıda dile getirilen kimi ifadeler ise Türk Masonluk Tarihi açısından ilginç tanıklıklar olarak ele alınabilir. Örneğin toplantıya -yaşanan problemler nedeni ile o dönemde çokça ismi geçen- Ziyayı Şark Locası adına müşavir sıfatıyla katılan ve Yüksek Şûra'da etkili bir isim olarak bilinen Fuad Süreyya Paşa şunları söylemiştir:

"Talât Paşa merhuma bir mevki temini için Bü:. Meş:. tesis edilmiştir. Meriülicra konkordato (Belçika) Şu:. Â:. İle Meş:. Âz:.ı arasındaki konkordatonun aynıdır, oradan alınmıştır. Noktai nazarım terakkidir. BB:.in çalışmasına ve devamına taraftarım. Yeni teklif olunan projenin müzakeratının bütün safahatında bulundum. Bundan maksat iki tarafın istiklâlini muhafaza etmek ve tahakküm etmemek içindir. Genç Üstatların dedikleri gibi Mas:.luk modernize olamaz, eskiliği büyüklüğünü muhafaza eder. Kavanin ve nizamatı yenileştirilebilir. (Yeni Rit)te yenilik değil, ancak içtihat meselesidir. Tadilâtı tarafeynin müşterek bir komisyonunda kardeşçe tetkik etmek kabildir. Bu meselenin îtidal ile düşünülüp halledilmesini isterim. Şu:. Â:.deki BB:. bunu feshetmek taraftarı değildirler. Bir karar vermeden tarafeynin üçer murahhas tayin ile bir neticeye varılması münasip olur."

Yüksek Şûra'nın konkordatoyu aslında feshetmek isteyip istemediği de üyeler arasında tartışılmıştır. Toplantıya Necat Locası'ndan müşavir olarak katılan Galip (Taş), Yüksek Şûra'nın konkordatoyu feshetmek isteğinde olduğunu düşünmektedir. Yıllar sonra 1965 Olayları'nda tekrar karşılaşılacak olan bu konu tersimata şöyle geçmiştir:

"Galip B:. Türk Mas:.luğunun tedenni mi, yoksa terakki mi ettiğini ve bu teklifin sebebi ne olduğunu sorduktan sonra bunların cevaplarını yine bizzat vererek, vaki olan mücadelelerin kanunu hakim kılmak maksadile yapıldığı cihetle hürriyet esasatına muvafık ve Mahafilin tekessürü ise terakkiye delâlet ettiğini, mücadele sebeplerinin yüksek derecelerden husule geldiğini, binaenaleyh Şu:. Â:. feshe taraftar olduğunu bu teklifi ile isbat etmiş olmasına mebni mukabil bir proje gönderilmesi münasip olacağını söyledi."

Tartışmalar sonunda hem Yüksek Şûra'dan gelen teklifin hem de kurulacak bir komisyon tarafından hazırlanacak mukabil bir teklifin çağrılacak Genel Kurul'un değerlendirmesine sunulmasına karar verilmiştir. Toplantının sonunda Mim Kemal'in son derece sert bir üslupla yaptığı değerlendirme çok dikkat çekicidir:

"Bu içtimada Meş:.in salâhiyet ve kudretinin yukarı derecatta da takrir edilmesini beklerken 22 sene evvel yapılmış bir konkordatonun bile bize lâyık görülmemesi gibi acı bir vaziyet karşısında kaldık. Biz, kanunun bize bahşettiği hakkımızdan başka bir şey istemiyeceğiz. Biz, Meş:.in remzî üç derecede çalışan bütün KK:.in ve memleketimizde Mas:.luğun mukadderatı mes'uliyetini üzerine almış bir heyetiz. Salâhiyetimizin bir zerresinin bile bizden koparılmasına taraftar değilim. Bu teklif, bize 22 sene evveline avdetten daha elîm bir vaziyet hazırlamak istiyor… Böyle bir teklifin sebeplerini araştırmak çok faydalıdır. Bü:. Meş:. muvaffak olamıyor da vasî mi arıyor?... Hakikî sebeplerden en mühiminin Mahafile devam etmiyen Şu:. Â:.ye mensup BB:.in bizi ihmal etmeleri olduğu takdir edilmelidir. Kendilerini üç derecenin fevkinde müstagni telâkki ediyorlar. Bunun neticesinde derecatı remziye BB:.i yüksek dereceli KK:.in tenvirinden mahrum kalıyorlar. Halbuki, bugün Şu:. Â:. Bize ağır, îdam kararını verecek kadar ağır bir proje ile karşımıza çıkıyor. Maruz kaldığımız bu teklif ne kadar acıdır… Medeniyet ile, ilim ile, bilhassa asrîleşmek ihtiyacı ile kabili te'lif olmıyan bu teklifin âmillerini insafa davet ederim. Eğer böyle bir teklife meşru bir saik varsa söylesinler. Biz de anlayalım. Onlar söylemiyorlar. Fakat biz, bugünkü Meş:. onlara böyle bir teklifin hakikî âmillerini anlatabilecek vaziyettedir.

Hulâsa KK:., Heyeti Daime, derecatı remziyeyi temsil eden Bü:. Meş:. hiç şüphesiz, elindeki kuvvetin hiç birini feda edemez. İstibdada boyun eyemez. Bunu Bü:. Üs:. sıfatı ile söylüyorum. Aksi takdirde tarih bizi telin ve takbih ederken bilmem bizim elimizi sebepsiz bağlamak

isteyen Şu:. Â:. için ne kaydeder? Şurası takdir edilmelidir ki, rüştünü isbat eden Bü:. Meş:. eline kelepçe taktırmıyacaktır. Biz Şu:. Â:.yi evlâdını katletmek istiyen bir baba, bir ana vaziyetinden görmek istemezdik. Bütün mesuliyet bizde değil, Şu:. Â:.ye teveccüh eder ve edecektir."

Söz konusu gerilimin devam ettiği 1 Haziran 1931 tarihli Daimi Heyet toplantısında da görülmektedir. Bu toplantıda *"Remzî mah:.lere devam etmiyen yüksek derecatı haiz BB:."*in isimlerinin Yüksek Şûra tarafından Büyük Sekreterlik'ten şifahen istendiği gündeme gelmiş ve Bü:. Üs:. *"Kimin 3. dereceden yukarıda olduğunu aramak Bü:. Meş:.in vazifesi değildir*" diyerek konuyu kapatmıştır

8 Haziran 1931'de olağanüstü toplanan Daimi Heyet'te konuşan Mim Kemal, konkordato tadilatı ile ilgili olarak Yüksek Şûra'nın daveti üzerine Ankara'ya gidip temaslarda bulunduğunu belirterek *"Teklif olunan konkordato projesinin Bü:. Meş:.ın salâhiyetini mahil bulunduğunu, derecatı âliyeyi haiz BB:.in remzî Mah:.lerimize devamsızlık sebeplerini, bu derecelerin tarzı îtasındaki yolsuzlukları, Fransız riti mevzuu bahis olmadığını izah ettim ve ritin esasının değil bazı kısımlarının modernize edilmesine taraftar olduğumu ve Heyeti Daime ile Mah:.ler Üs:. Muhteremlerinin de aynı fikirde olduklarını söyledim*" demiştir. Ayrıca iki yapı arasında Masonik yargılamaların birleştirilmesi teklifinin de bu görüşmelerde hüsnü kabul gördüğünü eklemiştir.

Bu açıklama Yüksek Şûra'nın rit, ritüel ve modernleşme tartışmalarında endişe duyduğunu bir kez daha göstermektedir. Mim Kemal ise her fırsatta yüksek dereceli üyelerin sembolik loca çalışmalarına katılmamalarının, iki yapı arasındaki bağları zayıflattığını dile getirmektedir.

10 Haziran 1931'de bir kez daha olağanüstü toplanan Daimi Heyet'te Ankara'dan gelen son konkordato teklifi ele alınmıştır. Olağanüstü Genel Kurul'dan önce son bir değerlendirmenin yapıldığı bu toplantıda, gelen yeni teklifte istenen düzeltmelerin ekseriyetle yapıldığı üyeler tarafından ifade edilmektedir. Sadece *"Fran-Masonlukta Ekosizmi muhafaza ve tamim etmek Türkiye Yük:. Şu:.sı faal Âzasının aslî vazifelerindendir*" cümlesinin çıkartılması düşünülür, ancak bu da Genel Kurul'a bırakılır.

Bu toplantıya müşavir sıfatıyla Necat Locası adına katılan Galip (Taş) Bey'in *"33. dereceyi haiz BB:.in remzî Mah:.lerimize müdahalelerinin önünü almakla bu meselenin halledilmiş olacağını"* belirtmesi ilgi çekicidir. İleride görüleceği üzere Galip Taş, 1965 Olayları'nda bunun tam tersine bir hareket tarzı çizmekle tanınmıştır.

Bu çerçevede 12 Haziran 1931 tarihinde toplanan Olağanüstü Genel Kurul tarihe derin bir iz bırakacaktır. Artık üzerinde aşağı yukarı anlaşma sağlanmış bir konkordato metni olmasına mukabil Mim Kemal, Genel Kurul'da son derece sert bir konuşma yapmıştır. Büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını belirterek Genel Kurul delegelerine şöyle seslenmiştir:

"Murahhas KK:.,

Sizleri bu fevkalâde içtimaa davetin sebebi şudur: Yüksek ŞU:. ile Bü:. Meş:. arasında 22 seneden beri cari bir konkordato vardır. İntizar etmediğimiz bir zamanda ve nabemevsim olarak ŞU:. mezkûr îtilâfnamenin Bü:. Meş:.ın salâhiyetini tahtit edecek tarzda ve bir şekilde tebdilini istedi.

Bü:. Da:. Hey:. bu projeyi tetkik etti. Makbul ve İskoç Ritinin kavanini esasiyesinin 3 üncü maddesinin bahşettiği istiklâl ve hakimiyeti tanımak mecburiyetinde olan Yüksek ŞU:.nın bu teklifi KK:.imizin üzerinde fena bir tesir bıraktı. Da:. Bü:. Hey:. bunu kabul edemezdi. Çünki, Bü:. Meş:. vasâyete muhtaç bir vaziyette değildi.

Böyle bir teklifi hüsnü telâkki de edemezdi. Çünki, ortada makul ve meşru bir sebep yoktu. Bü:. Hey:., heyeti âliyelerinin tasvip buyurduğu mesai programının intacına uğraşıyor, şahsî tegallüp ve tahakkümlerin fevkinde bize âmir olan kanun ve nizamlarımızın ihtiyaca tevafuk edecek bir şekilde tadil ve tebdili için bütün Muh:. Mah:.lerin yardımından istifade ederek bir an evvel intacına çalışıyordu.

Böyle bir teklif bir ihtiyaçtan da doğmamıştı. Eğer böyle olsaydı bunu Yüksek ŞU:.dan evvel Bü:. Meş:.ın hissetmesi daha doğru idi.

İşte KK:., biz böyle çalışırken, Bü:. Meş:.ın kıymettar mesaîsini alkışlayacak zannettiğimiz Yüksek ŞU:. meğer kendisine daima hörmetkâr olan evlâdını hırpalamak istiyen bir anne gibi Bü:. Meş:.ın serbestîsini selbetmek için tedbirler alıyormuş. Bü:. Meş:.ın serbestîsini tahtit tasavvurunda imiş.

KK:., Türkiye Mas:.luğunda en ağır mes'uliyeti deruhte eden ve bütün dünya ile münasebeti en geniş olan Bü:. Meş:.ın 22 sene evvel yapılmış bir konkordatoyu arattıracak kadar ağır kayıtları ihtiva eden bir projeyi lâyık olduğu bir his ile karşılayacağında şüphe edilemezdi. Nitekim böyle oldu.

KK:., Bü:. Meş:., Yüksek ŞU:.ya karşı bir çok defa riayetkâr kalmış, hiçbir Mas:.a meçhul olmıyan hoşnutsuzluk sebeplerini memleket ve Mas:.luk selâmeti namına îtidal ve manidar bir sükûn ile karşılamağı tercih etmişti. Bu proje maalesef bu sükûneti bihakkın ihlâl etti.

Bu vesile ile KK:., daima Bü:. Meş:.ın münakaşaya salâhiyettar olmadığı ileri sürülen mühim ve bütün Mas:.luğu âlâkadar eden bir noktaya temas etmeden geçemiyeceğim. Ve bunu açık ve çok samimî bir lisanla söyliyeceğim. Rit'in değiştirilmesi rivayetleri…

KK:., vaziyeti yakından tetkik eden ciddî bir Mas:. tabi olduğumuz Ritin en basit esaslarından tutunuzda en yüksek prensiplerine kadar her yerinde çok ulvî maksatlar olduğunu takdir etmekte tereddüt edemez. Bir ritin zaman ve ihtiyaç ile değişecek bir çok noktaları olabilir ve vardır, bunlar değişmelidir. Nitekim bazı memleketler, eski makbul İskoçya Ritinin dogmatik olan en mühim bir prensibini değiştirdi. Çünki, böyle insanî ve ilmî bir teşekkül ancak ilim ve medeniyet esasları dahilinde yürüyebilirdi. Herhalde bir ritin medeniyetin içtimaî ve ilmî inkişafına lâkayıt kalamazdı. Bu tadilât hiç şüphesiz ritin değiştirilmesi değildir. Senelerden beri yaşamış bir ritin bir memlekette değiştirilmesi değildir. Senelerden beri yaşamış bir ritin bir memlekette değiştirilmesine ihtiyaç görülüyorsa bunda başka sebepler aranmalıdır. Bence buradaki mes'uliyet ritin şeklinden ziyade fena tatbik edilmesine tevcih edilebilir. Türk Mas:.luğunda maalesef itiraf edelim ki, Mas:. terbiyesini bozan keyfî hareketler, hudutsuz ve mes'uliyetsiz salâhiyetlerin doğurduğu tahakküm, KK:. arasında çok haklı ve şuurlu bir infial tevlit etmekten hali kalmamıştır. Demokratik prensiplerle idare edilen Bü:. Meş:. evlâdı daha ziyade muhafazakârlığı, aristokrasiye müteveccih kuvvetler karşısında daima manevî bir ıztırap hissetmiştir…

KK:., bir memleket sinesinde aynı gaye yolunda çalışan her hangi iki otoritenin çalışma sistemindeki ayrılık, hiç şüphesiz kuvvetlerin faidesiz inkısamını, muhadenetin sarsılmasını intaç eder. Bü:. Meş:., Mas:. mukadderati ile en yakından alâkadar olması icap eden bir

teşekkül olduğuna göre her hangi bir Mas:.î mesele mevzuu bahis olursa orada Bü:. Meş:.ın maddî ve manevî bir varlığı kabul edilmelidir. Beraber yürümek mecburiyetinde olan iki otoritenin muvaffakiyeti arada müsavî hukukta bir muhadenetin, anlaşmağı kolaylaştıran samimiyetin mevcudiyetine bağlıdır. Bilmem, insan daima maddî ve mütehakkim kuvvetlerden ziyade müşfik ve mütevazı okşayışlar bekliyor. Evet KK:., hörmet istenmez, telkin edilir. Hörmet ve muhabbet maddî kuvvetlerin değil, manevî tesirlerin kalpte doğurduğu şuurlu duygulardır.

KK:., takdir edersiniz ki,

Bü:. Meş:., eski ve makbul İskoç Ritinde mevcut derecatın ilk üç kademesinden müteşekkil olmakla beraber yukarıda arzettiğim veçhile, beynelmilel münasebatı, ferdî tekâmülün en ağır mes'uliyetini deruhte etmesi îtibarile Türkiyede Mas:.luğun en mühim ve cidden cemiyet üzerine en evvel müessir olan kısmıdır. Ritin en mühim kademesi olan bu derecelerin ihmali yalınız bir kadir-şinaslık değil, manevî ve mas:.î bir cürümdür; çünki ciddî bir Mas:. istikbalini bu ilk kademelerden aldığı nur ve feyiz ile kurar ve ilerler. En yüksek dereceye vasıl olmuş olan bir Mas:., kendisini yetiştiren Mabedine nazarı istihfaf ile değil, derin bir hörmet ve takdir ile bakmalıdır... Halbuki, KK:., bu hakikati takdir edemiyenler yok değildir…

Aramızda hakikate tahakküm eden bir haletiruhiye yaşıyor. Bü:. Meş:.'den veya her hangi bir K:. tarafından samimî bir fikir ortaya atılsa, hemen bir otoritenin yıkılması mevzuu bahis imiş gibi sui telâkki ve tefehhümler ile karşılaşır. Halbuki, KK:.im, Türk Mas:.luğunun içtimaî ve felsefî teceddütlerin doğurduğu ihtiyaca, ilim ve medeniyetin terakkisine göre asrî bir şekle sokulmasını temenni etmek gayrı ahlâkî bir hareketmi? Yoksa samimî bir duygunun tezahürü müdür?.. Sorarım, siz mes'ul KK:.ıma, birden yukarıya kadar olan derecelerdeki mesaîmiz bugün muasır medeniyetin icabatına tetabuk ediyormu? Bunu ıslâha uğraşmak Bü:. Meş:. salâhiyeti hudutları haricinde midir? Bu temenni muzaherete lâyık değil midir?... Nasıl insan düşündüğünün aynı olmak icap ederse, bir cemiyet te anı teşkil ve temsil edenlerin fikrî şahsiyetlerini inikâs ettirecek şekil ve mahiyette olmamalı mıdır? Lâyik ve demokratik bir idare sistemi kabul eden bir memlekette muhafazakârlıktan sıyrılmak, medenî inkılâplara müvazî yürümek için müşkilât varmıdır? Müfrit bir muhafazakârlığın ağır kayıtlarından kurtulmağı istemek bir cürüm müdür?...

KK:.ım, Mas:.luk zannedildiği ve telkin edilmek istenildiği gibi ne bir mezhebe istinat eder, ne de bir mezhep halinde formüle edilebilir bir teşekkül olmadığına göre aksi hareketlere isyan, şuursuz, samimiyetsiz bir hareket midir?.. Türkiyede bazı mülâhazaların tesiri ile yarım asır evvel ŞU:. Â:.ler içtimaında verilen karara rağmen en muhafazakâr şoven bir memleket gibi dogmatik bir prensibin muhafazası, lâyik bir prensip ilân eden bir memlekete çok gülünç olmıyor mı idi? Bereket versin ki son zamanda Yüksek ŞU:. Bunu nazarı dikkate alarak tashih etti. Samimî kanaat ve telâkkilere hörmeti prensiplerinin başında tutması lâzım gelen teşekkülümüzü büyük bir lekeden kurtardı. Filvaki, KK:., dünyada halâ, Mas:.luğu Protestanlığın hâmisi gibi telâkki eden memleketler vardır. İşte size (Nevyork) Bü:. Mah:.i Üs:. Âz:.ının izi kilise ile teşriki mesâiye davet eden, kiliseleri kardeşlik Mabedi olarak telkin eden bir beyannamesi bize bazı memleket Mas:.luğunun iç yüzünü gösteriyor. Bu hareketler, bize bu mevzuun daha bir çok zaman Mas:. âlemini işgal edeceğine bir misaldir. Büyük Gazinin en yüksek bir mevkiden adeta hakıkî bir Mas:. idealini bütün beşeriyete, memlekete neşir ve tamim eden beyannamesi bütün dünya Mas:.larına nazaran en bahtiyar ve mes'ut bir mevkide olan türk Mas:.larının ideallerinde muvaffak olabilmelerini teshil edecek mefkûrevî bir programdır. Bizim de takip edeceğimiz programın prensipleri, insanlarda vicdan hürriyetinin yanında ve başında müsavat fikrinin, ilimle ve içtimaî ihtiyaçlarla müvazî olarak ilerlemenin, müsavî hukukta muhadenetin bir ifadesi ve yayıcısı olmalıdır…

KK:., Mas:.luğun yüksek prensiplerinin icap ettirdiği hareketlerde müşterek bir ideal ile yekdigerine bağlı olan remzî ve yüksek derecelerdeki bütün KK:.imin müttehit ve mütefakkir bir kütle, âhenktar bir kuvvet halinde birleşmeleri lüzumunu hissedeceklerinden şüphe etmiyorum. Hele bugünki Türk Mas:.luğunu temsil eden mütefekkir KK:.imin şuurlu hareketlerile daima medeniyetin önünde ilim ve muasır medeniyetin icap ettirdiği değişiklikler hüsnü telâkki edebilecek bir kudrette olduklarını takdir ederim. Bugünkü Ma:.lar Mabetlerinde artık demokrasinin samimî icabatı haricinde yürüyen kuvvetlere serfru edecek vaziyette değildirler… KK:., Mabetlerimizin hakiki kardeşlik yuvası, sulh ve saadetin teminine, insaniyetin mümkin mertebe ıslahına çalışan bir fikir ocağı haline girmesini istiyorsak KK:. Arasında müsavat, adalet ve uhuvvetin tesisi için mütekabilen fedakârlıktan, samimî ve açık olmaktan çekinmiyelim. Fikir esaretini kaldıralım. Kanuna hörmet

edelim. Eski hamam eski tas, mesuliyetsiz salâhiyetlerle mütefekkir ve münevver bir kütle başka bir idare altında sürüklenmeğe mahkum kalacaksa kanunun bahşettiği salâhiyetler dahilinde başka bir yoldan yürümekten de çekinmiyelim…

İşte KK:.im, Heyeti Daimenizin verdiği salâhiyetle Ankara'da içtima eden Yüksek ŞU:. İle temas ederek mütekabil bir samimiyet hissi ile kararlaştırılan hususatı konkordatı müzakeresine girişmezden evvel arzediyorum:

1. *Yüksek ŞU:.ca dogmatik bir prensip olarak ipka edilmiş olan Sa:. Â:. Ka:.ın yüksek ideali remzeden filozofik bir senbol olduğu kabul edilerek tadilâta karar verilmiştir.*

2. *İki Otorite arasındaki samimiyet ve muhadeneti muhafaza maksadile Mas:. mukadderatile âlâkadar olan içtimalarda Yüksek ŞU:. nezdinde Bü:. Meş:.ın Üs:. Âz:. ile ŞU:.nın Bü:. Meş:.da Yüksek ŞU:. Mümessili ile temsili,*

3. *Terfilerde derecatı remziyedeki vaziyetin nazarı dikkate alınması, terfilerde hoşnutsuzluğu mucip olan sebeplerden tevakki edilmesi için tedbirler alınması,*

4. *Hüküm iktiran eden cürümlerin mütekabilen yekdigerine bildirilmesi,*

5. *Umumî Müfettişi Âz:.ların vazifelerinin yalınız manevî bir irşat ve tenevvürden ibaret olup, müdahale hakları olmadığını tesbit eden bir talimatname yapılması,*

6. *Mahkemelerin tevhidi. Bu hususun Yüksek ŞU:. ve Bü:. Meş:. murahhaslarından müteşekkil bir Komisyon tarafından tetkik ve intacı,*

7. *Mahafili Remziye mesaisinin haleldar edilmemesi, bütün KK:.in içtimalarda bulunabilmeleri eshabının temini için felsefî derecatı âliyenin mesaî zamanları azaltılmak ve terfiler muayyen zamanlara hasredilmek suretine tevkiti… Bu suretle zaman lüzumsuzca israf edilmemiş olacaktır.*

8. *Terfi harçları veremiyecek KK:.imizin derecatı âliye harçlarından (…) Bu suretle manevî ilim varlığını maddî sebeplere feda edilmemesi gibi çok samimî bir hareket şayanı kabul görmüştür."*

Yenilikçi bir tutum izlemeye kararlı gözüken Mim Kemal'in Yüksek Şûra'ya ağır sözlerle yüklendiği bu konuşmasının ardından, tarafların üzerinde anlaştığı taslak konkordato metni tartışmaya açılmıştır. Bu taslakta önceki konkordatoda bulunmayan *"ritüellerin tanzim ve tertibinde İskoç ritinin esas prensiplerinin muhafaza edilmesi"*nin de yer aldığı gözden kaçmamaktadır.

12 Haziran 1931 tarihli Olağanüstü Genel Kurul tersimatına geçen kimi ifadeler yine önemli tanıklıklar olarak tarihe geçmiştir. Örneğin Fazlı Necip Bey, söz konusu tartışmaların kökeninde Büyük Loca'nın Yüksek Şûra tarafından usule aykırı olarak kurulmasının yattığını dile *getirerek "Mesele madun ve mafevk meselesidir. Şu:. Â:. bütün kuvvet menbaını kendisinde farzetmiş ve Bü:. Meş:.ı kabili ihmal etmiştir. Buna delil olarak da Bü:. Meş:.ın ne suretle teessüs ettiğini izah ediyorlar. Selânikten geldiğimizde evvelâ Şu:. Â:. teşekkül etti. Birkaç Mah:.i de aralarına aldılar. Fakat usulen böyle olmaz. Dünyanın her tarafından en evvel birden üçe kadar dereceler tesis etmiş, bilâhara âlî dereceler vücuda getirilmiştir. (…) Ben ayrılalım demiyorum. Fakat Bü:. Meş:.ı hakîr görmesinler. Kat'î müsavat isteriz. Hâmî, mafevk tanımayız"* demiştir.

Söz aldığında *"Türkçeyi kâfi derecede bilmediği için*" Fransızca katkıda bulunan Edvar Löbe ise meselenin Büyük Üstadın hep 33 dereceli Masonların arasından seçilmesinden kaynaklandığını söyleyerek, *"Bir çok BB:. ile vaki olan temaslarımdan anlaşamazlığın sebebi şimdiye kadar Bü:. Meş:. Üs:. Âz:.ının 33:. dereceliler meyanından intihap edilerek daima ŞU:. Â:.nin nüfuzu altında kalmasından husule gelmiştir. Halbuki, daima göz önünde tutulacak şey Bü:. Üs:.ın 3 dereceli bir Mas:. olmasıdır. Bü:. Üs:. nutkunda yapılan îtîlaf mucibince Bü:. Üs:.ın samimî surette ŞU:. Â:. ile temasta bulunacağını söyledi. Halbuki, bu takdirde Bü:. Üs:., ŞU:. Â:.nin nüfuzu altında kalmış olacaktır. Türkiye Bü:. Meş:.ı rüştünü ispat etmiştir. İlk adımı biz atmadık. Bu fırsattan istifade ederek kuvvetimizi isbat edelim ve ilk üç derecelerde esasen müstakil bir kuvvet olduğumuzu tanıtalım. Yüksek dereceye talip olanlar ve intisap edenler tabiî tabi'dirler. Biz ancak istiklâlimizi temin etmek suretile müfit olacak mesaîde bulunabiliriz*" demiştir.

Edvar Löbe'nin Genel Kurul'da Fransızca konuşmasına önceki Daimi Heyet'in mensuplarından Ahmet Nehri ve Fahreddin Kerim Bey'ler itiraz etmiştir. Ahmet Nehri ismi ile kısa bir süre sonra Azim Olayı

çerçevesinde tekrar karşılaşılacağı malumdur. Mim Kemal, bu itiraza, tüzüklere göre Büyük Üstat ve Muavini dışındaki üyelerin yabancı tebaasından olabileceğini, ayrıca Büyük Loca'ya bağlı olarak yabancı dille çalışan locaların mevcut olduğunu ve Türkçe bilmeyen üyelerin de düşüncelerini dile getirmesini engellememek gerektiğini söyleyerek konuyu kapatmıştır. Aslında Edvar Löbe, tanınmış bir Masondur ve Uluslararası Mason Birliği'nin Eylül 1923'te Cenevre'de yapılan ikinci toplantısına Büyük Loca'yı temsilen katılmıştır.

Yapılan tartışmalar neticesinde konkordato metni Genel Kurul'da oylanıp, *"Fran-Masonlukta Ekosizmi muhafaza ve tamim etmek Türkiye Yük:. Şu:.sı faal Âzasının aslî vazifelerindendir"* cümlesi hariç uygun bulunmuş ve Yüksek Şûra ile irtibat kurmak üzere Mim Kemal'e yetki verilmiştir.

Mim Kemal'in 27 Temmuz 1931 tarihli Daimi Heyet toplantısında yaptığı açıklamaya göre Yüksek Şûra bu düzeltmeden rahatsızlık duymuş, önce bu değişiklikten tamamen vazgeçerek eski konkordatoya dönülmesini istemiş, ancak sonra yapılan bir düzeltme ile konu çözümlenebilmişti. Bu konkordato 18 Eylül 1931 tarihli Genel Kurul'da oylanarak kabul edilmiştir. Yeni konkordato metni şöyledir:

"Türkiye Büyük Meşriki (Büyük Mahfili) ile Türkiye Yüksek Şurâsı arasında münakit muaddel ahitname:

1. *Türkiye Cumhuriyeti hudutları dahilinde kadim ve makbul İskoç Ritinin nazımı ve muhafızı Türkiye Yüksek Şurâsıdır.*

2. *Türkiye Büyük Meşrıkı (Büyük Mahfili) Türkiye hudutları dahilinde birden üç dereceye kadar kadim ve makbul İskoç Riti dairesinde çalışmak üzere yegâne hâkim ve müstakil bir Mason kuvveti olduğu gibi Türkiye Yüksek Şurâsı dahi dört dereceden otuz üç dereceye kadar çalışmak üzre mezkûr derecelerin yegâne hâkim ve müstakil bir Mason kudretidir.*

3. *Türkiye Büyük Meşrıkı (Büyük Mahfili) ilk üç remzî derecelerin müstakil âmiri olmasına mebni İskoç İttihadı ve muntazam Masonluğun tanıdığı remzî Ritleri kendi tesisatı dahiline alabilir. Fakat ilk üç dereceden maada dereceleri hiçbir vecih ve suretle tevcih edemez.*

4. *Ritüellerin tanzim ve tertibinde İskoç Ritinin esas prensipleri muhafaza olunacaktır.*

5. *Türkiye Yüksek Şurâsı ve Büyük Meşrıkı (Büyük Mahfili) derecattan geçerek katiyet kesbetmiş hükümlerle herhangi bir Mahfil veya Kârgâhtan kaydı terkin olunmuş veya gayrı muntazam ilân edilmiş olan bânîlerin esamisini ve haklarında mücazat hükme iktiran etmiş olan Mahfilleri ve sadir olan hükümleri birbirine bildirmeği mütekabilen taahhüt ederler. Yüksek dereceleri haiz bânîler hakkında Mahfillerden geçerek Büyük Meşrıktan sadir olan hükümlerin suretlerini Büyük Meşrık Yüksek Şurâya gönderecektir.*

6. *İki Mason kuvveti kendi idarelerine tabi Kârgâhlar bir rasimeye iştirake davet olundukları zaman birlikte ve aynı merasimle ithal edileceklerdir. Mümessillerinin vazifeleri birbirine müsavi ise tekaddüm itibarile haricî yaşları nazarı itibara alınacaktır.*

7. *İskoç Ritine mensup Mahfiller bu Rit muvazzafini ile Yüksek Şurâ derecatını haiz kardeşler hakkında yapılacak kabul rasimesinde Ekosizm umumî nizamlarına tevfikan hareket edeceklerdir.*

8. *Âkitlerden her biri diğer tarafa Hakim Büyük Âmirin ve Millî Büyük Üstadın adresine taahhütlü mektupla üç ay evvel bildirmek kaydile işbu ahitnameyi feshe salâhiyettardırlar.*

9. *İşbu ahitname âkitlerce teati edilmiştir."*

Yeni konkordato 20 Kasım 1909 tarihli Osmanlı döneminde yapılan önceki konkordatoya göre daha kısaltılmış bir metindir; kimi keskin ifadelerin daha yumuşatıldığı dikkatten kaçmaz. Örneğin Büyük Loca'nın kendisine ilk üç derece için verilen yetkinin Yüksek Şûra'dan "südur ettiğini" tasdik edişi yeni metinde yoktur. İlk konkordatonun Yüksek Şûra'nın ağzından çıkmış gibi kaleme alınmasına mukabil, yeni metinde daha özenli bir dil kullanıldığı fark edilmektedir. Mim Kemal'in arzu ettiği neticeyi aldığı söylenebilir, ancak ritüeller bu suretle artık konkordato hükümleri arasına girmiştir. Üstelik Yüksek Şûra'ya karşı kullanılan ağır dilin bir karşılığı elbette olacaktır. Konkordato farklı konulardaki gerilimler içinde ancak 25 Kasım 1931 tarihinde karşılıklı imzalanıp yürürlüğe girebilecektir.

18 Eylül 1931 tarihli Genel Kurul'da ayrıca, 1932 yılında İstanbul'da toplanacak Uluslararası Mason Birliği toplantısı ile ilgili olarak yapılan çalışmalar üzerinde de durulmuştur. Ancak önemli bir başka konu daha gündemdedir. Muntazam bir sicil kaydı bulunmaması sebebi ile, toplam üye sayısının bile tam olarak bilinemediğinden şikâyet edilmiş ve bunun düzeltilmesi için yapılan girişimler bu toplantıda dile getirilmiştir.

1931 yılı Eylül ve Ekim aylarında Mahmut Esat (Bozkurt) Bey[93] yazdığı yazılarla kuvvetli bir antimasonik kampanya başlatmış; ayrıca Gazetelerde Masonluğun Türk gençliğinin düşmanı, Siyonist, zararlı ve gizli bir teşkilat olduğuna ilişkin beyanatlar vermiştir. Mason karşıtı bu kampanya kamuoyunu uzun süre meşgul etmiştir.

24 Ekim 1931'de Son Posta Gazetesinde Parti Genel Sekreteri Recep (Peker) Bey'in ağzından Masonluğun "*emperyalist memleketlerin ajanı*", "*dışarıdan emir alan*", "*memlekete zararlı*" bir kurum olarak ifade edilmesi son derece dikkat çekicidir. Bu dönemde, basında çıkan yazılara karşı üyeler tarafından savunma amaçlı dahi olsa hiçbir karşılık verilmemesi, lazım gelen durumlarda Büyük Sekreterliğe başvurulması ve Masonlukla ilgili tesadüf edilen her türlü neşriyatın "*derhal ve behemehal*" Büyük Sekreterliğe iletilmesi için localara yazı gönderilmiştir.[94]

Bu tablonun "dinsiz" veya "kökü dışarıda olduğu" gerekçesi ile kendisine eleştiri okları yöneltilmeye devam eden Masonluk için sıkıntıları her geçen gün büyüttüğü açıktır. Bu noktadan yola çıkarak, Masonluk hem politik çekişmelere konu olmuş, hem de kurum içinde üyeler arasında sert tartışmalara zemin hazırlamıştır.

2 Kasım 1931 tarihli Daimi Heyet toplantısı Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki önemli bir sorunun su yüzüne çıkmasına sahne olmuştur. Daimi Heyet'te Büyük Hatip olarak görev yapan İsmail Ratip, 33. dereceye terfi ettirilmesi sebebi ile Daimi Heyet'ten istifa ettiğini duyurmuş ve buna gerekçe olarak Yüksek Şûra'nın aldığı 33. derecedeki üyelerinin gerek localarda gerekse büyük locada görev alamayacaklarına ilişkin kararını göstermiştir.

---

93 Mahmut Esat Bey, Türk siyasetinin önemli figürlerinden birisidir. 1920 yılından vefat ettiği 1943 yılına kadar mecliste her dönem İzmir milletvekilliği yapmış, dördüncü ve beşinci hükümetlerde de Adalet Bakanı olarak tarihimizde iz bırakmıştır. 1934 yılında çıkan Soyadı Kanunu çerçevesinde Mahmut Esat Bey'e Bozkurt soyadını Mustafa Kemal bizzat vermiştir.

94 17 Teşrinievvel 1931 tarih ve 365 sayılı Büyük Sekreterlik yazısı.

Mim Kemal söz konusu toplantıda bu hususta şunları ifade etmiştir:

"Bu karar verildiği zaman Yüksek Şu:. nezdinde Bü:. Meş:. Mümessili sıfatile kendilerile görüştüm. Yük:. Şu:.nın kendi idaresinde bulunan 33 dereceli BB:.e emir verebileceğini, ancak Bü:. Meş:.ı alâkadar ettikçe bu kararın Bü:. Meş:. ahenk ve mesaîsini haleldar etmesi hasebile kendilerini protesto ettiğimi söyledim. Bu kararı verirken Bü:. Meş:.in Mümessili olduğum halde beni çağırmadıklarını ilâve ettim. Bü:. Meş:. ile Yük:. Şu:. arasında bir uçurum açacak olan bu karar zararlıdır. (…) Bir Mason 33 dereceli de olsa yine remzî dereceyi haizdir. Bü:. Meş:.a karşı ettiği yemine göre buradaki vazifesinden de ayrılamaz. Ahlafın tahtasını mucip olacak bir karara iştirak etmemeliyiz. Bü:. Meş:. ile Yük. Şu:.nın da ittiba etmesi lâzımdır. Yük:. Şu:.nın bu kararına Bü:. Meş:. serfru edemez."

Toplantıda söz alan üyeler Yüksek Şûra'nın aldığı bu kararın Büyük Loca'nın ve locaların çalışmasını etkileyeceğinden bahisle, hukuken Büyük Loca'nın sahasına giren bu kararın kabul edilmesinin mümkün olamayacağını dile getirmişlerdir. Bununla beraber heyet üyelerinden Osman Fehmi, *"Bu karar konkordatonun feshine bir sebep teşkil edecektir ki serbest kalarak çalışabileceğimizden dolayı beyanı memnuniyet ederim"* demiştir. Sonuçta istifanın kabul edilmeyerek, konunun bu şekilde Yüksek Şûra'ya bir yazı ile iletilmesine karar verilmiştir. Yüksek Şûra kısa bir süre sonra aldığı kararı yazı ile bildirecektir.

1931 yılının Masonluk tarihi açısından nasıl sorunlarla mücadele içinde geçtiğini görmek için, arka arkaya yapılan Olağanüstü Genel Kurul'lara bakmak yeterlidir. Nitekim 10 Aralık 1931 tarihinde de Genel Kurul olağanüstü olarak toplantıya çağrılmıştır.

Bu toplantıda, Mim Kemal'in daha önce dile getirdiği konulardan biri daha hayata geçirilmiş ve bir tüzük değişikliği ile Üstadı Muhteremlik makamının iki seneden fazla aynı kişi tarafından yapılmaması teklif edilmiştir. Buna göre aynı üyenin tekrar bu göreve seçilebilmesi için, bir yıl ara vermesi şartı getirilecektir. Bu teklif delegeler tarafından çoğunlukla kabul görmüş, ancak Nilüfer ve Murat Localarından iki delege öneri aleyhinde söz alarak, önce matrikül sayısı düşük localarda yaşanabilecek sıkıntıları dile getirmiş, ardından da böyle bir girişimin locaların özgür iradesini sınırlayıcı nitelikte olduğunu

ifade ederek *"Masonlukta ıslahın yalnız Üs:. Muh:.in değişmesi ile*" sağlanamayacağını söylemiştir.

Yapılan oylama sonucu beş aleyhte oya karşılık öneri çoğunlukla kabul edilmiştir. Yapılan bu değişiklik kısa süre içinde kamuoyuna da yansıyan büyük bir hadiseye yol açacaktır. Bu büyük hadisenin taraflarından Azim Locası'nı temsil eden delegelerin, kararın alındığı toplantıda bulunmalarına mukabil söz almaması dikkat çekicidir.

10 Aralık 1931 tarihli Olağanüstü Genel Kurul'da Yüksek Şûra'dan gelen ve 33 dereceli üyelerin localarda veya Büyük Loca'da görev almalarının yasaklandığına ilişkin yazı okunmuştur. Mim Kemal'in konuyla ilgili değerlendirmesi tersimata şöyle geçmiştir:

"Bü:. Üs:. bu bapta izahat vererek Yüksek Şûrâ ile Büyük Meşrık münasebatının bir tarihçesini yaptı ve Yüksek Şûrâ'nın mevcut konkordatoya rağmen ittihaz ettiği bu kararda isabet olmadığını ve Yüksek Şûrâ demokrasi esasına muhalif hareket ettikçe bizim demokrasi usuile çalışmamıza karşı hayırlı bir iş temin edilemeyeceğini söyledi."

Mim Kemal'in tersimatta bahsi geçen, son derece sert bir üslupla yaptığı konuşma şöyledir:

"KK:., sizlere bütün ciddî Masonları müteessir ve müteellim edecek tebligatta bulunmak mecburiyetinde olduğumdan dolayı müteessirim. Eğer salâhiyetim müsait olsaydı Mas:. ruhunu tazip edecek olan bu tebligatı yapmamağı tercih edecektim. Çünki KK:.im, bu tebligat mütekaddim tebşiratımla, yeni konkordato ile acı bir tezat teşkil ediyor. Bu konkordato ile iki Otorite ahenktar ve samimî çalışacaklar… Hakikaten bu konkordato aynı hedefe yürüyen iki Otoritenin elbirliğile çalışmasını temin eden, mesaînin birleştirilmesini ve ondan Mason ailesi efradının ümitlerine yaklaşmasını bekliyor ve istiyordu. Maalesef, Meşrıkın Yüksek Şûrâ Mümessili ve Bü:. Üs:. sıfatile resmî ve hususî yapdığım teşebbüsler mahiyeti güç, anlaşılamayan bir his önünde akim kaldı. Bu 33lü Üs:.larımızın aramızdan alınmamaları arzusu yanlış anlayış ve telakkiler ile söndürülmek istenildi KK:.im.

Yüksek Şûrâ bu veya şu fikirde bulunabilir, karar alabilir. Fakat bu zevat bilmelilerdir ki, Türk Mas:.luğunun hariçte mes'uliyetini deruhte etmiş bir kuvvet yegâne Meşrıktır. Bu itibar ile Meş:., bu hakkına riayet etmiyen kararları tatbik etmemek hakkını da muhafaza eder ve

edecektir. Meş:., tekrar ediyorum, Şûrâ Meş:.'a taalluk eden hususata manen dahi müdahale etmek isterse imzaladığı konkordatoyu kendi elile yırtmış olur.

KK:., 33lü Üs:.'lar çok eyi takdir etmeli ve unutmamalıdır ki 33:. bir B:. bu dereceye gelinceye kadar Mas:.luğun tahmil ettiği fedakârlığı kabul ettiğine dair def'atle yemin etmişlerdir. Her derecenin yemini diğer derecedeki yeminle tezat teşkil etmediği içindir ki biri diğerinin hükmünü iptal edemez. Meş:. bu BB:.e Mason kaldıkça daima vazife verecek ve onlara daima ettikleri yemini hatırlatacaktır. Bu yeminler ne nakzı, ne de taarruzu kabil olmayan taahhütlerdir. Hiçbir makam, hiç bir B:. 'sen Mason vazifesini almıyacaksın' diye yemin ettiremez. Müşterek ideal, müşterek vazife… Ben bu işin isbatına her vakit muktedir olacağım veçhile temamen hissî bir tahakkümün âmil olduğuna kaniim.

KK:., bu gibi hadisat karşısında nasıl bir ROUSSEAU bir vaka karşısında 'cerrah olduğuma pişman oldum" dediyse ben de bu gibi bir değil, bir çok hâdisat karşısında 'mason olduğuma peşiman olacağım' diyeceğim geliyor. Fakat KK:.im, buna kat'iyen inanmayınız, ne beni ne de siz ciddî Mason KK:.lerimin hepsi Mas:.î olmıyan hareketler karşısında hiçbir vakit me'yus ve münkesir olmıyacaklardır. Çünki, bir Mason meslek kutsiyetini, mefkûresini memleket ve milliyet mefhumlarile yekdigerine bağlıyan bir mevzu üzerinde yapılacak mücadelelerde insanın ilmî ve manevî kudretlerini harekete geçiren, daima onu mesleğe bağlıyan bir yükseklik varlığını hisseder. Bunun içindir ki, KK:., bizden uzaklaşanlara bir konkordatonun nazarî kalmış maddelerile bağlanmak hiç te faideli değildir. Tekrar ediyorum, Bü:. Meş:. kendini Türkiyede hükûmete ve harice karşı yegâne mes'ul bir Otorite tanır ve tanımıştır. Başında Meş:. selâhiyetine, fert hak ve selâhiyetine riayet etmiş demokrasi prensiplerine isyan eden bir kuvvet tanıyamaz. Cumhuriyeti kabul etmiş bir memleketin Masonluğu başka türlü olamaz. Ciddî türk mas:.ları cahilâne ananeye değil, muasır medeniyetin icabatına, ilim imanına bağlanır. Ruhunda bu kudreti, bu ihtiyacı hisseden bir Mas:. maddî mesuliyetler önünde hedefinden ric'at edemez. Bir Mas:., Mas:.luğun selâmeti uğurunda bir vazife deruhte ederken karşısında kollarını açan bir Mas:. mefkûresi olduğunu hisseder.

KK:., hulâsa, 33:.lü Murahhas KK:.ın Meşrıktan bu suretle çekilmelerini, iki Otorite arasında müesses olan bir konkordatoyu ihlâl ettiğini ve binaenaleyh, bu Üs:.ların aldıkları Mas:.î vazifeyi

devre nihayetine kadar muhafaza ve ifa etmeleri lüzumunun karara alınmasına, bunun bir taraftan Murahhas 33:.lü BB:e ve bir taraftan da Yük:. Şû:.ya bildirilmesini teklif edeceğim. Aksi takdirde… KK:., bildiğiniz bir hakikate temas edeceğim:

Bir cemiyetin varlığını temin eden şartlardan biri ve en mühimi şuabatıdır. Aynı hisle mütehassis olanların, yekdiğerine benzeyenlerin yekdiğerini cezbetmesi bir tabiat kanunudur. İhtiyaçların uyuşması, duyuşların benzeyişidir ki, cemiyet hayatında unsurların yaklaşmasını, birliğini temin eder. Ben Mas: olduğumdan beri görüyor ve hissediyorum ki, iki Otorite idare sisteminin birbirine benzemeyişinden doğan duygu farkları bizi, aynı ocaktan yetişmiş olmakla beraber, yekdiğerimize yaklaşmamıza mani oluyor. Bir türlü anlaşmak mümkin olmuyor. Hislerde vahdet, yekdiğerimize itimat, mefkûreye sadâkat ancak bizi birleştirebilecek âmiller olabilecektir."

Mim Kemal'in bu sert konuşmasının Genel Kurul'da derhal karşılık bulduğunu söylemek mümkündür. Çünkü çok sayıda delege söz alarak; Yüksek Şûra'dan gelen yazının ayakta dinlenmesini eleştirmiş, görevlendirilmiş bir üyenin derecesini sorgulamanın kimin görevi olduğu üzerinde durmuş, mürekkebi henüz kurumamış konkordatoya işaret ederek, böyle yapmakla asıl niyetin ne olduğunun araştırılması gerektiğini vurgulamış, söz konusu yazıyı geri çekmelerinin Yüksek Şûra'ya rica edilmesi talep edilmiş, bu noktadan sonra konkordato müzakereleri sırasında zorlukla elde edilen müstakiliyetin de, karşı tarafa duyulan hürmet hislerinin de, artık anlamını kaybettiği dile getirilmiş, Daimi Heyet'in seçildiğinden beri Yüksek Şûra konularıyla uğraşmaktan başka iş yapamadığından şikâyet edilmiş, hatta Yüksek Şûra'nın bu hareketinin bir "*hıyanet*" olduğundan bahisle, artık gelinen yol ayrımında Yüksek Şûra ile yolları ayırmanın mecburi olduğundan bahsedilmiş, üç derecenin amiri olan Büyük Loca'nın işlerine karışılmasının söz konusu olamayacağı vurgulanmış, hatta gönderilen yazının gayrikanuni olması nedeniyle hiç alınmamış sayılması gerektiği dile getirilmiştir. Öte yandan aynı zamanda Yüksek Şûra üyesi de olduğunu belirten bazı delegeler söz alarak, gönderilen bu yazıyı kendilerinin de anlayamadığını, çünkü her Şûra üyesinin aslında esasen bir sembolik locaya da üye olduğunu ifade etmişler, bazıları ise gönderilen yazının yok sayılmayıp, mutlaka protesto edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Tartışmalar sırasında delegeler arasında

Yüksek Şûra üyelerinin görevlerini bırakarak çekilmesi gerektiğini söyleyenler de olmuştur.

Müzakere sonucunda oylama yapılarak, iki aleyhte oya karşılık çoğunluk kararı ile Daimi Heyet'e bu konuda cevap vermek ve Yüksek Şûra'nın ısrarı ile karşılaşılırsa gerektiğinde konkordatoyu feshetme yetkisinin verilmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki ipler yine gerilmiştir.

Bu yetkilendirmeye dayanarak 21 Aralık 1931 tarihli Daimi Heyet'te Yüksek Şûra'ya bu hususta şu yazının gönderilmesine karar verilmiştir:

"13/12/31 tarihli ve 935 numaralı yüksek levhaları cevabıdır. 33 dereceyi haiz bazı BB:.in Bü:. Meş:.ta vazife almamaları ve vazifedar olanların terki vazife etmeleri hakkında Yüksek Şûraca ittihaz buyurulan karardan müteessir olan Heyeti Daimemiz 2/11/31 ve 739 numaralı levhasile hukuku masoniyesinin nazarı dikkate alınarak tesiri mezkurun izalesini reca eylemiş idi. Varit olan cevapnamelerinde bu esasa müteallik mütalâai aliyelerine tesadüf edilmediği cihetle keyfiyet Heyeti Umumiyeye arzedilmiş idi. Heyeti Umumiyece cereyan eden müzakere neticesinde hadise Bü:. Meş:.ın kanunu esasî ve ana munzam konkordato ile müeyyet istiklâlini ihlâl mahiyetinde görülmüştür. Heyeti Daime KK:.iniz keyfiyeti ve bunun netaicini bir kere daha nazarı dikkati aliyelerine arzederken 2/11/31 tarihli ve 739 numaralı mezkûr levhası müeddasını teyit ve on beş gün zarfında cevabı âlîlerine intizar ile kardeşçe hörmetlerini takdim eylerler."

Mim Kemal'in bu girişimi başarılı olacak ve Yüksek Şûra'nın bu kararından geri döndüğüne ilişkin levha 25 Ocak 1932 tarihli Daimi Heyet toplantısında okunacaktır.

1932 yılının Türk Masonluğu için büyük bir olayla başladığı söylenebilir. 11 Ocak 1932 tarihinde Üstadı Muhterem ve Loca görevlilerini seçmek üzere toplanan Azim Locası Başkanlığına bir dilekçe verilmiştir. 7 Ocak 1932 tarihli ve tam 33 imzalı bu dilekçe şöyledir:

"Üstadı Muhterem ve Aziz KK:.

İki seneden fazla bir mahfilde bir sene geçmedikçe tekrar Üstat yapılmasının mümkün olmadığına dair Maşrıkıazam Heyeti Daimesince

hazırlanan ve geçende müstacelen Heyeti Umumiyyeden geçirilen Maddei muadeleyi Azim Mahfili Muhteremi Evlatları Hürriyet ve Serbestîi Vicdanlarına bâriz bir Müdahale ve tehakküm olarak kabul ve telakki eylemişlerdir. Adalet, Şefkat ve İnsaniyeti Âmir olan Masonluk Mesleki Kanun ve Nizamdan ziyade vicdanlara hitap etmesi ile şimdiye kadar yaşamış ve Ensali atiye olan bizlere terki mevki eylemişti. Azim Mahfili Evlatları Meslekin bütün Umdelerine muhalif olan bu Muaddel Maddeyi sureti katiyede kabul edemezler.

Bu şerait dahilinde imkanı Mesai kalmadığına kani olan bizler bütün Avakibi derpiş ederek vakti Merhununa talikan Azim Mahfili Muhtereminin muvakkaten Uykuya yatırılmasını talep eyleriz. Bunun Mesuliyyeti Vicdaniyesi müsebbiblerine ait olsun. Üstadı Muhterem ve Kardeşler"

Azim Locası'nın 11 Ocak 1932 tarihli tersimatına göre, dilekçe üzerine müzakere açılarak yapılan oylama sonucu 37 mevcuttan 30'unun oyu ile locanın geçici olarak "uykuya yatırılması" kararı alınmıştır. Kararın altında Azim Locası'nın Üstadı Muhteremi olarak önceki Daimi Heyet'te Büyük İdare Memuru olarak görev yapan Ahmet Nehri'nin imzası bulunmaktadır.

Bir gün sonra yani 12 Ocak 1932 tarihinde Daimi Heyet, Yüksek Şûra üyeleri Nurettin Ramih ve İsmail Hurşit'in görüşme talebi üzerine olağanüstü bir toplantı yapmıştır. Toplantının sebebi Azim Locası'nda cereyan eden hadiseler ve Azim Locası Üstadı Muhteremi Ahmet Nehri'nin *"Servet Yesari'nin İzmir'de, kendisinin ise burada bayrak açacağını ve Yüksek Şûrâ'dan haiz olduğu salâhiyeti istimal edeceğini"* söylemiş olmasıydı.

Bu konuda İsmail Hurşit'in zabta geçmesi istenen beyanatı şöyledir:

"İsmail Hurşit, Nehri B:.in Servet Yesarî B:.e atfen söylediği beyanatın gayrı varit olduğunu ve bunu ayrıca Servet Yesarî B:.in şahsan tekzip ederek aynı zamanda bunun Da:. Bü:. Hey:. nezdinde de tekzibine memur bulunduğunu söyliyerek Yüksek Şûrânın her hangi bir yüksek dereceli K:.in mesaîsinde bulunduğu derecenin fevkindeki salâhiyetlerini istimal etmeğe prensip itibarile muvafakat etmediğini ve şayet böyle bir salâhiyet istimal edilirse yine Yük:. Şû:.nın buna kat'iyen cevaz vermediğini ve Nehri B:.in söylemiş olduğu sözlerin Şurayı Âlî

şahsiyeti maneviyesi namına bir şîn olduğu ve bu B:. hakkında icap eden tedabiri de derpiş edeceği ve vaki olan hadisenin remzî bir Mah:. de ikaı dolayısile de Bü:. Meş:.ın yapacağı kanunî icraata kat'iyen müdahale etmiyeceğini ve kendilerinin İzmir'de bulunduğu zaman bazı yüksek dereceli BB:.in sütunlarda oturdukları halde Üs:. Muh:.den söz almıyarak Mah:.lerde söz söylediklerini duyduklarını ve bunun da şayanı tecviz olmadığını söyliyerek İzmir'de kaldıkları müddetçe geçen vakayii hikaye etti."

Mim Kemal, bu izahattan çok memnun olmuş ve *"Bu akşamki ilk teması eyi neticeler verecek bir fali hayır telakki ettiklerini*" ifade etmiştir.

18 Ocak 1932'de toplanan Daimi Heyet, Azim Locası'nın aldığı karara itiraz eden 11 Azim Locası üyesinin verdiği yazıları ve Ahmet Nehri'nin kendisini *"tehdit ve tahkir"* ettiğini söyleyen bir üyenin şikâyetnamesini ele almıştır. Suçun şahsi mi, yoksa imza veren 33 üye sebebi ile locaya mı ait olduğu müzakere edilerek, konunun toplanacak Genel Kurul'da ele alınması kararlaştırılmıştır.

Azim Locası'nın aldığı karar 19 Ocak 1932 tarihinde bir levha ile localara duyurulmuş ve gerekli işlemlerin yürütüldüğü bildirilmiştir. Ardından 22 Ocak 1932 tarihinde "Heyet-i Hâkime" şeklinde toplanan Genel Kurul konuyu ele alarak karara bağlamıştır. Toplantıya çağrıldığı halde Azim Locası delegeleri gelmemiş, Genel Kurul'da söz alan delegelerin bir kısmı locanın tüzüklere göre suç işlediğini, bir kısmı ise doğal hakkını kullanarak kendini kapatmasında bir suç aramaya gerek olmadığını belirtmişlerdir. Ancak Azim Locası'nın kurucularından Tahsin Hamdi Bey, tersimata geçen şu sözleri söylemiştir:

"Ben (Azim) Mah:.inin müessis ve bânisi ve (Ehram) Mah:.inin Murahhasıyım. O günkü celse hakkında tenvir edeyim: İntihabat yaklaşınca bazı cereyanlar almış yürümüştü. O gün için davetiye aldık, saat 6'da toplandık. Üs:. Muh:., Kâtibin Ankara'da olduğunu ve Hazinedar B:.in de mazur olduğunu söyledi, intihabatın tehiri teklifinde bulundu. Ben îtiraz ettim ve celseyi tatil suretinde tehir etmek lâzım olduğunu söyledim. O veçhile celse tatil edildi. Sonra Cumartesi geldik, içtima yokmuş. Pazar günü bir davetiye aldık. Bir manevra çevrilmekte olduğunu ve içtimaın Pazartesi günü saat 5,30 da vaki olacağını söylediler. Saat 5'de geldik, içtimaa girdik. Celse açılınca geçen celse müzakeresine devam edildiği söylendi. Cenup sütunundan bir B:. söz

alarak '32 imzalı bir takrir var' dedi. Ben söz aldım, takririn intihabattan sonraya tehiri lüzumunu beyan ettim. Hatip B:. bu reye iştirak etti. Fakat dinlemediler. Takrir okundu. Yalınız, buna imza koyan BB:.den bir kısmı cebren ve kerhen imza ettiklerini söylediler. Vaka bu suretle cereyan etmiştir. Üs:. Muh:. bana söz vermedi. Hat:.in mütalâasını almadan takriri oya koydu. Bazı KK:. 13-14 defa söz aldılar, bize verilmedi. Üs:. Muh:. daima 'sizi dışarı atarım, Mah:. Üs:. Muh:.nin salâhiyeti vardır' diye tehdit ediyordu. Benden başka Mazhar B:.e de söz verilmedi. 'Bu Mah:. böyle kapanır, çünki burası bir Yükseltme Cemiyetidir'dedi. Matrakayı kırdı ve Mah:.i seddetti. Ben şahsiyeti maneviyeyi madelete (…) bulmam. Bu hali tevlit edenlerin cezalandırılması mütalâasındayım"

Bu toplantıda ayrıca konuyla ilgili gelen şikâyetlerin de okutulduğu, hatta bazı delegelerin Azim Locası Üstadı Muhteremi Ahmet Nehri'nin dört seneden beri locada Üstadı Muhteremlik yaptığını ve yüksek derecelerde bulunduğunu belirterek muhakeme edilmeden cezalandırılmasını teklif ettiği anlaşılmaktadır. Buna karşılık Mim Kemal'in şu sözleri tersimata geçmiştir:

"Vaktile fevkalâde kararlarla tatbik edilen usulleri bozduk. Biz eskisi gibi olmasını istemiyoruz. Kanun dairesinde karar verelim. Ben bunun taraftarıyım"

Ardından yapılan oylamada bir muhalif oya mukabil oy çokluğu ile Azim Locası üyeleri suçlu bulunarak gayrimuntazam ilan edilmiştir. Alınan karar şöyledir:

"(HEYETİ HAKİME)nin AZİM Mah:. Muh:.i hakkında ittihaz ettiği kanunî karar:

22/1/1932 tarihine müsadif Cuma günü saat 14 te HEYETİ HAKİME şeklinde içtima eden ve esamisi defteri mahsusunda muharrer Murahhas ve Murahhas Mülâzimlerinden teşekkül eden Türkiye Bü:. Meş:. Heyeti Umumiyesi Daimî Büyük Heyet tarafından sevkedilen AZİM Mah:. Muh:., hakkındaki ittihamnamenin kıraat ve müzakeresinden sonra usul ve kavanin dairesinde berveçhi âtî ittihazı karar etmiştir:

1. *AZİM Mah:. Muh:.inin kavanini hukukiyenin 14 üncü maddesinde muharrer cürmü irtikâp ettiğine seksen mevcuttan yetmiş dokuz rey ile,*

2. *Tafsilâtı zabıtnamede münderiç olduğu veçhile cürümde esbabı müşeddedenin mevcudiyetine binaen Türkiye Meşrıkı Âzamı*

kanunu esasîsinin 31 inci maddesinin üçüncü fıkrasına tevfikan AZİM Mah:. Muh:.inin tatiline ve evrakı tesisiyesinin istirdadına ve mezkûr cürme şahsan iştirak eden muvazafin ve âzasının Daimî Büyük Heyet tarafından tensip olunacak bir Mahfil tarafından usul ve kanun dairesinde muhakeme edilmesine seksen mevcudun ittifakıle karar verildi.

İşbu karar Heyeti Umumiye halinde alenen kıraat ve tefhim olundu"

Bu karar 27 Ocak 1932 tarih ve 464 sayılı bir levha ile Localara şöyle duyurulmuştur:

"22/1/1932 tarihinde HEYETİ HAKİME şeklinde inikat eden Türkiye Büyük Meşrıkı Heyeti Umumiyesince tatiline karar verilmiş olan İstanbul vadisindeki (AZİM) Mah:. Muh:.inin BB:.inin gayrı muntazam ilân edildikleri ve bu Mah:.in kanuna muhalif kararını kabul etmeyip Bü:. Meş:.a müracaat eden ve edecek olan BB:.inin haklarında da ayrıca karar ittihaz ve iş'ar olunacağı tamimen ve selâmı biraderanemize terdifen tebliğ olunur, Üs:. Muh:. ve Az:. KK:."

Daimi Heyet'in localara gönderdiği 6 Şubat 1932 tarih ve 483 sayılı levha bir başka tartışmayı gündeme taşımıştır. Buna göre Masonik Vasiyetname'de yer alan sorulardan "Halik'a karşı vazifeniz?" sorusu "Nefsinize karşı vazifeniz?" şeklinde değiştirilmiştir. İlgili levhada bu konudaki değişikliğin sebebi şöyle açıklanmıştır:

"Şimdiye kadar vasiyetnamede (Halika karşı vazifeniz) sualinin Rit'in kabul eylediği esasa memas olmadığı ve çünki Ritte Halik bir mefkûre olarak kabul edildiği halde, bir Ha:.ye mefkûre yerine îtikadiyata, dine ait sual iradı bir tezat teşkil etmekte olduğu gibi hatta 'Prensipler Beyannamesi'ne istinaden Yüksek Şûrâ nizamnamesi olan İskoçya Tariki Kadimi Makbulünün umumî nizamnamesinin 11 inci maddesinin tadilen kabul edilen fıkrası dahi (Kadim ve Makbul İskoç Ritinin mebadîi esasiyesi atîdeki beyannamede mündemiçtir: Masonluk umumiyetle varlığın Ulu Mimarı tabiri remzîsile ifade edilmekte olan âlî ve fikrî yaradıcı prensibin varlığını tanır) suretinde olmasına nazaran vasiyetnamenin şimdi en esaslı şeklini iktisap eylediğini arz ve buna mümasil tesadüf olunacak hususatın tetkikile Bü:. Meş:.a beyanını reca ve kardeşce selâmlarımızı iblâğ eyleriz, Muh:. Üs:. ve Az:. KK:."

Kendini geçici olarak uykuya yatıran Azim Locası'nın Üstadı Muhteremi olan Ahmet Nehri, aynı tarihte yani 6 Şubat 1932'de

kaleme aldığı bir yazı ile Yüksek Şûra'ya şikâyette bulunur. Hakkı Şinasi Paşa'nın müdahale ettiği 1 Ağustos 1930 seçimlerinde Daimi Heyet'e seçildiğinde Ahmet Nehri'nin 27. derecede olduğu görevli listelerinde yer almaktadır. 6 Şubat 1932 tarihli yazıda kullandığı "Amir Müfettiş" imzası nedeniyle Ahmet Nehri'nin artık 31. derecede olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu yazı, 1930 senesinin olaylı seçiminden başlayarak, Mason camiasında neler yaşandığını anlamamıza yardımcı olacak bir başka belge olarak değerlendirilmelidir. Mim Kemal ve etrafındakilerin Yüksek Şûra'ya ve rite cephe aldığını ve zarar verdiği anlatarak Yüksek Şûra'yı bu konuda hareket etmeye çağıran yazı şöyledir:

"Muhterem Üstad'lar

Bu devrenin Meşrık Âzam intihabatı ve onutâkibeden NECAT ve ETUAL DORİYAN Mahafili hadisatı ve bâzı zahirî sebepler dolayisiyle vukua gelen tehacümat ve gûna gûn harekât vatanperver Türk Masonlarının ruhunda ebediyen menkuş kalmış ve kalacaktır. Muallel bilâitiraz ikinci intihap dolayisiyle Türkiye Masonluğunun Üstad Âzamlık mevkiine getirilen Operatör KEMAL Bey'in bu işin başına geleliden beri Skoç Ritinin ve binnetice rit'in nazım hakikisi olan Şurâ-yi Âli'nin hüküm ve kudretini kırmağa mütevaliyen sâ'i olduğu ve muhtelif sebeb ve suretlerle elyevm dahi devam etmekte bulunduğu hadisât'ın suret ceryaniyle muhakkakan sabittir.

1. *Operatör askerî Kaimmekamı KEMAL Bey'in bu bapta sarf nufuz ve kuvve-i müessire etmiş ve rit'in esasını tagyir eder şekilde ve surette vasiyetname'de tâdilat icra eylemiştir. Şu halde hey'et daime itlak ettiğimiz teşekkülde birkaç arkadaş müstesna olmak üzre Operatör KEMAL Bey'in ve Kâtip Umumi RAŞİD ve Hatip İSMAİL RATİP Bey'ler ile diğer arkadaşları Skoç Riti'nden ayrılmış ve kendi kendilerini ıskat eylemişlerdir.*

2. *İSMAİL RATİP Bey, reis'i bulunduğu Şapitr'de SADİ RIZA ve arkadaşları Bey'lere taaluk mâlum ve meşhur skrüten muamelatında vazife-i resmiyesini hüsn-ü ifa etmemiş ve gayrı tabii hareket eylemiştir, bundan dolayi de bihakkin meb'uldür. Hadise zabıtlarla sabit ve erkân-ı masoniyenin mâlumatiyle âyandır.*

3. *SELAMET Mahfeli Üstadı İSMAİL KENAN Bey'in rit'in esasına ve Türkiye Şurâ-yı Âli'sinin şeref ve haysiyetine haiz te'sir olabilecek şekil ve surette vâki olan meşhur beyanatını dahi burada zikredebilirim, bu da Şûra-yı Âli erkânınca anlaşılmış bir keyfiyetdir.*

Şurâ-yı Âli'yi nazar hörmetle telakki eden ve yeminine dikkat eden arkadaşlar Operatör KEMAL Bey'in nazarında hüsrâna düşerler. Şurâ-yı Âli'nin kudret ve kuvvetine nakise vermek isteyenler Operatör Bey'in baş tâcıdırlar. Bilmem ki Şurâ-yı Âli uhdesine müterettip olan vazifesini ifaya başlayacakmı?

Amir Müfettiş AHMED NEHRİ

1. *Türkiye Şurâ-yı Âli'si riyaseti canib âlisine*
2. *Kadıköy Şifa Hastahanesi sahibi: Rit müddei umumisi FUAD SÜREYYA Paşa hazretlerine*
3. *Eskişehir'de: Mahkeme-i temyiz reislerinden Amir Hakim Âzam FUAD HULUSİ Beyefendi'ye*
4. *Ankara'da: Şurâ-yi Devlet reisi, Şurâ-yı Âli erkânından REŞAD Beyfendiye"*

Aynı günlerde 29 Şubat 1932 tarihli Daimi Heyet toplantısında yine Yüksek Şûra ile ilişkileri ilgilendiren konuların gündeme geldiği görülmektedir. Buna göre İzmir'e taşındıktan sonra İzmir Locaları Müfettişi olarak tayin edilen Kemalettin (Apak)'ın raporu ile vasiyetnamede yapılan değişikliklerin İzmir'de yarattığı tartışmalar gündeme gelmiştir. Mim Kemal, konunun Daimi Heyet'in yetki alanında olup esasen ritin esası ile ilgili bir mesele de olmadığını dile getirmiş, ardından *"İzmir Mah:.lerimizde husule gelen yanlış fikirlerin Yüksek Şûrâdan İzmir'e giden heyetin orada icra etmiş olduğu temaslardan mütevellit olduğu anlaşılmakta olduğuna göre bu fikirleri tashih etmeleri için Yüksek Şûrâ Heyeti idaresile temasta bulunacağını"* beyan etmiştir.

Yine aynı toplantıda iki Daimi Heyet üyesi, Yüksek Şûra'ya mensup bazı üyelerin Daimi Heyet'in riti değiştirdiğini düşündüğünü, o nedenle iki kurumun müşterek bir toplantı yaparak, bu konuyu çözüme kavuşturmalarını teklif etmiştir.

3 Mart 1932 tarihine gelindiğinde Daimi Heyet bir levha yayınlayarak Azim Locası hakkında yapılan ve Aydın Locası tarafından yürütülen mahkeme sürecinin sonucunu tüm localara duyurmuştur. Buna göre Ahmet Nehri ile dört üye kesin ihraç edilmiş, iki üye ise bir sene müddetle geçici olarak ihraç edilmiştir. Diğer Azim Locası üyelerinin ise locanın önceden kapatılması ve tüm üyelerin gayri muntazam ilan edilmeleri nedeniyle ancak intizama dönüş yoluyla muntazam bir locada çalışmalara devam edebilecekleri duyurulmuştur.

Azim Locası olayı, söz konusu Azim Locası üyelerinin müstakil bir büyük loca kurmaları ile en uç noktasına ulaşır. "Müstakil Türk Masonluğu Yüksek Azim Mahfili" adı ile 21 Mart 1932 tarihinde kurulduğunu İstanbul Valiliği'ne verdiği dilekçe ile resmileştiren bu yeni Büyük Loca "*tamamen milli*" olacağını duyurmuştur. Konu ile ilgili basında yer alan haberlere istinaden Ahmet Nehri'nin Milliyet Gazetesine gönderdiği açıklama metni şöyledir:

"Kıymetsiz tâc ve tahtını yıkdığımız Osmanlı İmparatorluğu zamanından beri kulağımı dolduran Avrupa nakaratı tesis ve teşkil ettiğimiz müstakil Türk masonluğu münasebetiyle Yükseltme cemiyetine mensub zevat tarafından da gazeteler ile tekrar edilmeğe başlanıldı. Telaşa mahal yok, buna cevap olarak tarih cihân'da eşi nadide olan İstiklal harbimizin iptidası ve netayic âliyesini canlı bir misal olarak gösterebilirim. Şerait kanuniye'yi haiz tek bir Masonluk vardır, o da Yüksek AZİM mahfelidir. Cemiyet'den çıkarıldığımıza gelince ben yine tekrar ediyorum ki biz çıkarılmadık, kendi arzu ve irademizle biz çıkdık. Bizi söz söyletmeye ve bütün vesaiki neşr'e mecbur etmesinler. Müstakil Türk Masonluğu AZİM Mahfel âlisi beş arkadaşla değil, bir çok âza ile dün akşam içtima etmiş ve intihabatını yapmıştır. Muhit mahsusatında âli numuneler görmeye alışkın olan bizler, hayırlı yolumuzda şuurlu bir surette yürümekteyiz."

8 Nisan 1932 tarihli Olağanüstü Genel Kurul'da iki husus dikkat çekicidir: Bunlardan ilki, önceki tersimatlarda Yüksek Şûra'yı rencide edebilecek sözlerin tersimata aynen geçirilmiş olması nedeniyle, bazı delegelerin bunların çıkarılması yönünde düzeltme isteğinde bulunmasıdır. Ancak bu istek kabul edilmemiştir. İkinci husus, Büyük Üstat ve Yardımcısı'nın başkaca bir Masonik idari vazife almamaları ve cemiyet merkezinin bulunduğu şehirde ikametlerinin şart koşulması ile

ilgili tüzük değişikliğidir. Bu konuda Fahrettin Kerim, *"Eskiden Bü:. Üs:. meb'us olsun, Ankara'da bulunsun diyorlardı. Eğer bize yine böyle bir telkin gelirse ne olacaktır?"* sorusunu sormuştur. Neticede bu değişiklik kabul edilmiştir.

11 Nisan 1932 tarihli Daimi Heyet toplantısında işyerinde Masonik konularda tartışmalar yapan Servet Yesari'ye gönderilen uyarı mektubuna ilişkin Mim Kemal'in yaptığı açıklama hemen dikkati çeker. Servet Yesari'nin o tarihte Hâkim Büyük Âmir olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. O nedenle bu uyarı mektubu son derece şaşırtıcıdır. Konu, daha önce isim vermeksizin 21 Mart 1932 tarihli toplantıda gündeme gelmiş ve kendisine bir uyarı yazısı gönderilmesine karar verilmiştir. Mim Kemal bu toplantıda konuya ilişkin olarak *"Yazıhanesinde masoni müzakerat ve münakaşatta bulunmaması recasına dair Servet Yesarî B:.e gönderilmiş olan levhadan mumaileyh B:.in müteessir olmuş olduğunu ve badema Nehri Beyi makamında kabul etmiyeceğini söylediğini tebliğ eyledi; ve kendisi Bü:.Üs:.lığa ait salâhiyetini Bü:. Hat:., Bü:. Kâ:. ve Bü:. Haz:. BB:.le daima temas ederek istimal eylediği ve Heyeti Daimenin verdiği kararlar ferdin değil, umumun kararı olması icap edeceği cihetle Servet Yesarî B:.e böyle bir levha irsaline muhalifler bulunsa bile bunun umumun kararı ile yazıldığını kabul etmek lâzım geldiğini ve bir B:.in bu karara rey vermemiş olduğunu Servet B:.'e ihsas eylemiş olduğunu"* belirtmiştir.

Aynı toplantıda Mim Kemal, Milli Savunma Bakanlığı'ndan gelen yazıya istinaden asker olması sebebi ile Genel Kurul'da görevinden istifa edeceğini duyurmuştur.

22 Nisan 1932 tarihli Olağanüstü Genel Kurul'da Fransa Grand Orient'ine bağlı olarak çalışan Renaissance ve Homere Locaları'nın Türkiye Büyük Locası'na geçmesi ile ilgili imzalanan protokol gündeme gelmiştir. Bu protokole göre, her iki loca 1 Ocak 1937 tarihinde Türk Obediyansı'na geçecektir. Ancak daha sonra yapılan girişimlerle zamanlama çok daha öne alınacaktır.

Hiç şüphesiz bu Genel Kurul'un en önemli olayı Mim Kemal'in istifa açıklamasıdır. Konuşmasında istifa gerekçesini belirtmemekle beraber şu ifadelere yer vermiştir:

"(…)Biz memleket kanun ve icabatına hörmet, mefkureye sadakat ettikçe, her türlü hareketimizle muhite emniyet telkin eyledikçe, bilhassa

bize her suretle himaye ve müzaheretini eksik etmiyen Hükûmetimizin gösterdiği îtimadı suistimal etmedikçe bütün şuursuz taarruzların bizim çelik kalelerimiz önünde kırılacağına emin olabiliriz.

KK…, Türk Mas:.ları memleket dahilinde umumî bir emniyet ve îtimat kazanmağa çalışırken diğer taraftan da milletler arasında mevki ve münasebetimizi inkişaf ettirmeğe çalışmış ve bunda muvaffak da olmuştur.

KK…, takdir edersiniz ki, mevki ve vaziyetimiz çok naziktir. Hariçte ve dahilde yanlış telkin ve telakkilere karşı alınacak tedbirlerde meslekin safiyetini şaibedar edebilecek sui tefehhüm ve telâkkilere meydan vermemeğe çalışmak mecburiyetindeyiz.

İtiraf edelim ki, Mas:.luğu hariçte henüz anlıyamamış olanlar çoktur. Bu yanlış anlayışlara en yüksek tabakalardan olanlarda, hatta en münevverler arasında da tesadüf ediliyor. Bu yanlış telakki ve telkinleri ortadan kaldırmak için Türk Mas:.larının daha fazla gecikmelerine taraftar değilim KK:.im… bizi dinsiz biliyorlar. Hiç bilmiyorlar ki, biz dinsiz, îtikatsız insanlara kapımızı kaparız. Hiç bilmiyorlar ki, biz dinî hislere müdahale eden dar ve şuursuz düşüncelerle kanaatlerimize hörmet etmiyen şoven bir zihniyetle mücadele eden bir teşekkülüz. Bana Mas:. olabilmek için dini terk edeceksin deseydiler, ben o binayı yapmağa değil, yıkmağa uğraşırdım… Bana senin Mas:. olmaklığın milliyet duygularından tecerrüt etmekliğine, memleket hudutları haricinde kalmaklığına bağlıdır, deselerdi tereddütsüz bu aziz mesleke bir türk olarak isyan edecektim. Halbuki ben buraya geldikten sonra daha emin oldum ki, bu meslek benden ne milliyet hissini, ne memleket hissini, ne de kanaatimi söndürmüyor; bilâkis bana bu hislerden tecerrüdün Mas:. mefkûresile kabili te'lif olmadığını ihtar ediyor. İşte ben bunlar içindir ki bu mesleğe, ne bahasına olursa olsun, bütün kalbimle, bütün ruhumla bağlı bir insanım.

KK:.im, artık kendimizi, bu mesleğin kutsiyetini tanıttırmak için adımlarımızı emin ve mütevazıane atalım.

KK…, Mas:.lar bugün için değil, yarın için çalışmak, emniyetini temin etmek mecburiyetinde olduğunu takdir edelim. Bugün Türkiye Mas:.luğu derecatı remziye ve âliyenin icraî heyetleri tarafından temsil edildiği için mesaîsinin bir vahdet halinde ve tam bir ahenk içinde cereyan edebilmesi ve bazı lüzumsuz ve maksatsız mücadele ve dedikodularla cemiyetin saf ve samimî havasının ihlâl edilmemesi için

el ele vermeğe karar vermiş ve bu ahtini unutmayacağına yemin etmiş; söz vermiştir. Bu kararı size tebşir etmekle bahtiyarım.(…)"

22 Nisan 1932 tarihli Genel Kurul'da söz alan delegelerin istifası ile ilgili ısrarlı sorularını cevapsız bırakan Mim Kemal, *"istifasının kat'î bir mecburiyete müstenit olup esbabını alenen tavziha lüzum olmadığını ve arzu eden KK:.in kendisine sureti hususiyede müracaatları takdirde kendilerine izahat vereceğini"* söylemekle yetinmiştir. Ancak bir yanlış anlamayı önlemek için Daimi Heyet ile aralarında hiçbir sorun olmadığını beyan etmekle yetinmiştir. Yapılan Büyük Üstat seçimini önceki dönemde Büyük Üstat Muavini olan Mustafa Hakkı (Nalçacı) kazanmıştır.

Böylelikle Mim Kemal de selefi Servet Yesari gibi istifa ederek görevinden ayrılmış olmaktadır. İstifa konuşmasında "*kat'i bir mecburiyet*"ten bahsetmesi Milli Savunma Bakanlığı'nın askeri subay ve memurların cemiyetlere özel izin almadan üye olamayacağına ilişkin yazısını akla getirmektedir. Bu husus, 7 Mart 1932 tarihli Daimi Heyet toplantısında gündeme gelmiş ve Mim Kemal konumu gereği resmi makamdan izin alana kadar bu görevinden izinli sayılmasını istemiş ve bu isteği Daimi Heyet'te kabul edilmiştir. Milli Savunma Bakanlığı'nın söz konusu isteği de, 10 Mart 1932 tarihli bir yazı ile Büyük Sekreter tarafından localara duyurulmuştur.

Askeri doktor olan Mim Kemal Öke Büyük Üstatlık görevinden istifa etmişse de, Masonluktan istifa etmemiş hatta istifa ettikten sonra toplanan ilk Genel Kurul'da Işık Locası adına delege olarak seçilip yemin ederek toplantıya katılmıştır. Işık Locası'ndan Rauf Ziya Bey'in tam o dönemde delegelik görevinden istifa etmesi ve yerine Mim Kemal'in delege olarak seçilmesinin planlanmış bir değişiklik olduğu ileri sürülebilir. Bunların yanı sıra Mim Kemal'in bir sene sonra kendi locasında Üstadı Muhterem seçilerek 1935'e kadar bu görevi sürdürdüğü de unutulmamalıdır.

İstifa sebebinin aslında Milli Savunma Bakanlığı'nın yazısı değil, Mason karşıtı siyasi baskılardan kaynaklanan bir siyasi tercih olduğu da ileri sürülebilir.[95] İstifa konuşmasında "*takdir edersiniz ki, mevki ve vaziyetimiz çok naziktir"* demesine mukabil aslında siyasi arenada

95 *Çeltikçi, Fikret, "Hür Masonluk Tarihinden Notlar", Mimar Sinan Yayınları, No:6, s:318-321.*

yeni bir gelişme yoktur. Görev süresi boyunca Masonlukla ilgili haberler zaten kamuoyunda hep gündemdedir. İleriye dönük olarak cemiyetin geleceğine ilişkin olumsuz bir bilgi almış ya da devletin üst mercilerinden kendisine ulaşan bir talimat olduysa da, Masonlukla aktif ilişkisini Genel Kurul delegesi ve Üstadı Muhterem olarak sürdürmesi bu varsayımları zayıflatmaktadır. Öte yandan Daimi Heyet tersimatlarında açıkça yazıldığı üzere, hükümetin 1932 yılı Eylül ayında İstanbul'da yapılacak Uluslararası Mason Birliği toplantısına maddi yardımda bulunmayı Mim Kemal aracılığı ile vaat etmesi de siyasi baskı ihtimalini zayıflatmaktadır.

Bununla beraber, Mim Kemal'in Yüksek Şûra ile giriştiği sert mücadeleden birden bire vazgeçerek, "*Bugün Türkiye Mas:.luğu derecatı remziye ve âliyenin icraî heyetleri tarafından temsil edildiği için mesaîsinin bir vahdet halinde ve tam bir ahenk içinde cereyan edebilmesi ve bazı lüzumsuz ve maksatsız mücadele ve dedikodularla cemiyetin saf ve samimî havasının ihlâl edilmemesi için el ele vermeğe karar vermiş ve bu ahtini unutmayacağına yemin etmiş; söz vermiştir. Bu kararı size tebşir etmekle bahtiyarım*" diyerek hitap etmesi, üzerinde durulması gereken bir başka konudur. Daha iki hafta önceki Genel Kurul'da bile böyle bir durum söz konusu değilken bu ani gelişmeyle, şimdi iki kurumun anlaşarak el ele verdiğini açıklaması şaşırtıcıdır. İki kurum adeta kendi aralarında yeni bir mutabakat sağlamıştır. Nitekim 27 Mayıs 1932'de Mim Kemal delege olarak Genel Kurul'da yerini alırken, 24 Ekim 1932 tarihli Genel Kurul'da da Servet Yesari, Murat Locası delegesi olarak göreve başlayacaktır. 1934 yılına gelindiğinde de Mim Kemal ile Mustafa Hakkı Nalçacı'nın Yüksek Şûra'da 33. dereceye yükseltildiği görülecektir. Bu iki Mason ileride, Uyku Dönemi'nden sonra Türk Masonluğu'nda Uyanış'ı örgütleyecektir.

22 Nisan 1932 tarihli Genel Kurul'da Mim Kemal'in istifasının hemen ardından Azim Olayı'nın kendiliğinden kapandığı görülür. En son 4 Mayıs 1932 tarihinde Vakit Gazetesi'nde birinci sayfada kendisine yer bulan Azim Locası meselesi sonra yavaş yavaş gündemden düşmüştür.

Ancak 2 Mayıs 1932 tarihli Daimi Heyet toplantısında Yüksek Şûra'nın yeni bir teklifi tartışmaya açılmıştır. Bu teklifin, Azim Locası'nın Valilik nezdinde yaptığı başvuru ile ilgili olarak hazırlandığı anlaşılmaktadır. Buna göre, Yüksek Şûra ile Büyük Loca'nın ikisini birden bir çatı altında toplayacak yeni bir Mason cemiyeti tüzüğü oluşturulması ve Valiliğe

sunulması teklif edilmektedir. Ancak Daimi Heyet *"Bu keyfiyetin Yük:. Şû:. ile Bü:. Meş:. arasında kapanmış dedikoduların yeniden açılmasını intaç edeceği zanınında bulunarak"* Yüksek Şûra'dan gelen teklifi oybirliği ile reddetmiştir. Konu daha sonra 6 ve 20 Haziran 1932 tarihli Daimi Heyet toplantılarında tekrar gündeme gelecektir. Çünkü Daimi Heyet'ten olumsuz cevap alan Yüksek Şûra, kendisini "Türkiye Yüksek Masonluk Cemiyeti" unvanı ile resmen tescil ettirmiştir. Şimdi ise Büyük Loca'nın resmi Türk Yükseltme Cemiyeti unvanının yanına "Türkiye Büyük Meşrıkı" tabirinin de eklenmesi gündeme gelmiş ve müzakere sonucunda konunun Genel Kurul'a taşınması kararlaştırılmıştır.

27 Mayıs 1932 tarihli Genel Kurul'da Büyük Üstat Mustafa Hakkı (Nalçacı) gündeme geçmeden önce Masonlar arasında hayli rahatsızlık yarattığı anlaşılan rit değişimi konusuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

"*Bü:. Meş:.mızca Rit değiştirmek meselesi mevcut değildir. Bu hususta sui tefehhümler varsa bu zail olmalıdır. Ben vazifeyi İskoçya Tariki Atiki Makbulü Riti ile tesellüm ettim ve yine o Rit ile teslim edeceğim."*

15 Haziran 1932 tarihli gazetelerde Mahmut Esat Bey'in Masonlukla ilgili soru önergesi üzerine İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın verdiği cevap yer almaktadır. Söz konusu haberde *"Mevcut kanunlar ahkamına mugayir bir vaziyet, bir hadise olmadığını, kanuna mugayir herhangi hal karşısında devlet makamatının takibatta bulunacağını beyan eyledi"* denmiştir.[96]

1932 yılının Eylül ayında gazetelerin birinci sayfasına çıkan Masonlukla ilgili haberlerden biri de, merkezi Cenevre'de olan Uluslararası Mason Birliği'nin İstanbul'da yapılan toplantısıdır. Büyük Loca aslında bu toplantılara, söz konusu kurumun kurulduğu 1921 yılından beri katılmıştır. Hatta sadece katılmakla da kalmamış, etkin bir üye olmuştur. Örneğin 1927 yılında yapılan toplantıda, her ülkede tek bir Masonik kurumun yapılanmasına ilişkin "territorialite" prensibinin birliğe üye ülkelerce kabulünü Türkiye delegasyonu sağlamıştır.[97] Büyük Loca bu suretle kendi topraklarındaki yabancı obediyanslara bağlı locaları belirli bir geçiş süreci sonunda kendi bünyesine katmayı planlamış ve sonra bu planını hayata geçirmişti.

---

96 Haber 15 Haziran 1932 tarihli Vakit, Cumhuriyet ve Akşam gazetelerinde yer almıştır.

97 19 Nisan 1930 tarih ve 716 numaralı Büyük Loca levhası.

Uluslararası Mason Birliği, İstanbul'da yapılan bu toplantı aracılığı ile ilk defa basında yer bulur. Toplantı büyük boy fotoğraflarla gazetelerin ilk sayfalarında kamuoyuna duyurulur. O dönemin şartları altında hükümetin onayı olmadan düzenlenmesi her halde mümkün olmayacak bu toplantı, muhtemelen Avrupa ülkeleriyle soğuk ilişkilerin yumuşatılması için veya Milletler Cemiyeti'ne üye olmak için faydalı bulunmuş olabilir. Nitekim hükümetin bu toplantı nedeniyle iki bin lira katkıda bulunmayı vaat ettiği, 24 Ekim 1932 tarihli Genel Kurul'da Mim Kemal tarafından açıklanmıştır. Aynı toplantıda Büyük Hatip İsmail Ratip de yardım konusunda Başbakan İsmet Paşa ile görüşüldüğünü belirterek, toplantı için "*devlet ricalindeki sair Biraderlerin fikirleri alındı. Memleket nam ve hesabına ecnebî Masonlarla temastan temini icap eden faydalar görüldü*" demiştir.

5 - 10 Eylül 1932 tarihleri arasında yapılan kongreye Viyana, Belçika, Bulgaristan, Paraguay, İspanya, Lehistan, İsviçre Alpina, Çekoslovakya, Yugoslavya, Meksika, Porto Riko, Salvador, Kolombiya Büyük Locaları ile Fransa ve Yunanistan Grand Orient Delegeleri, Brezilya, Şili, Ekvator, Honduras, Arjantin, Bolivya Büyük Localarının Dostluk Kefilleri katılmıştır. Bir kısım delegasyon ise mazeret bildirerek katılamamıştır.

Uluslararası Mason Birliği toplantısına Atatürk'ün gönderdiği mesaj, Mason camiasında hemen olumlu yankı bulmuş, moral vermiştir. Masonluğumuzun kültürel genlerine işlemiş olan tedirginlik ve endişe karşısında bu o kadar önemlidir ki, Atatürk'ün yolladığı mesaj 80 sene sonra bile halâ arada sırada gündeme getirilir.

Öte yandan 1930'lu yıllarda Büyük Loca'nın yabancı obediyanslarla ilişkilerinin ne kadar hareketli olduğunu görmek için, Daimi Heyet ve Genel Kurul toplantı tersimatlarına bakmak yeterlidir. Aşağı yukarı her toplantıda yabancı obediyanslarla ilişkiler bahsinde bir bilgi notuna rastlanır, Dostluk Kefilleri konusuna çok özen gösterildiği kolayca tespit edilebilir. Bu çerçevede Mim Kemal döneminde Dostluk Kefilleri konusu ayrı bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Yine Mim Kemal döneminde Nisan 1931'de gerçekleşen Fransa Grand Orienti Önceki Büyük Üstatlarından Groussier'in Türkiye ziyareti üzerinde durulabilir. Groussier, ziyaretinde 19 Nisan 1931'de özel olarak toplanan Genel Kurul'a hitap etmiştir. Ayrıca Grousseir'in 21 Nisan 1931 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde *"Metr Grosye masonluğun gayesini izah ediyor"* başlığı ile yayınlanan

röportajı geniş içeriği itibarı ile etkileyicidir.[98] Bunun yanı sıra Homere ve Renaissance Localarının Türkiye Büyük Locası Obediyansına intikali yabancı obediyanslarla ilişkilerdeki başarının bir göstergesi olarak ele alınabilir. Şaşırtıcı bir örnek olarak daha 1931 yılında New York Büyük Locası'nın Büyük Loca hakkında bilgi almak üzere başvurduğu görülür. New York Büyük Locası da 1965 Olayları çerçevesinde ileride tekrar gündeme gelecektir. Bir başka ilginç örnek olarak, Masonik geleneklere uygun şekilde kurulmaması gerekçesiyle Mısır'da sonradan kurulan ikinci Büyük Loca veya Fransa'da sonradan kurulan yeni Büyük Loca ile ilişkiye geçilmeme kararı ele alınabilir. 1930'lu yıllarda Büyük Loca ile diğer obediyanslar arasındaki ilişkilerin ne seviyede olduğuna bir örnek olarak aynı Daimi Heyet toplantı tersimatında yer alan şu ifadeler gösterilebilir:

"Belçika Bü:. Meş:.inin teşekkülünün 100 üncü yıldönümü merasiminin 5-7 Mayıs 1933 tarihine tehir edildiğine dair ve daveti mutazammin levhası henüz vakit müsait olduğundan Mart ayı zarfında mevkii müzakereye konulmak üzere tehiri;

Ruscuk'taki 'Etoile de Danube' namındaki Bulgar Mah:.inin burada bir Mason Lokali inşası için muavenet talebine ait tamimnamesinin hıfzı;

İspanya Bü:. Mah:.inden bir İspanyol B:.in burada ticarî münasebet tesisini istediğine dair levhasının hıfzı;

Viyana'dan Charles Kunderman namında bir B:.in gönderdiği mektupta Avusturya'daki Katolik kilisesinin gelecek Teşrinisanide aktedeceği kongre hakkında verdiği malûmatta itilâ hasıl olacak bu mektubun da hıfzı;

Danimarka Nü:. Mah:.ince bilmukabele Kefili Muhadenetimiz olmak üzere irae olunan Emil F. Mayer B:.in o sıfatla kabulile diplomasının irsali;

---

98 Fransa Grand Orienti Önceki Büyük Üstatlarından ve dönemin tanınmış siyasetçilerinde olan Groussier, 21 Nisan 1931 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan röportajında özetle Anglosakson Masonluğu ve Latin Amerika Masonluğu ayrımı üzerinde durmuş, Masonluğun farklı ülkelerdeki tesirlerine değinmiş, Birinci Dünya Savaşı hakkında değerlendirmelerde bulunarak Türkiye'deki Masonlukla ilgili olarak "Türkiye'de masonluğun henüz küçük bir hayatı olmasına rağmen hep mütekâmil insanların, seviyeleri yüksek zevatın, seciye sahibi ve ahlâkları çok temiz olan kimselerin mezhari muhabbet ve muaveneti olması bende iftihar hisleri tevlit etmiştir" demiştir.

Bolivia Bü:. Mah:.inden R. Tıngıryan B:.in Muhadenet Kefilleri olarak intihabı teklifi – Tıngıryan B:. evvelce intihap edilmiş olduğu Porto Riko Bü:. Mah:.i Mümessilliğinden istifa edeceğini söylemesi üzerine– tervici mutazammin cevap verilmesi ve bilmukabele Muhadenet Kefilimiz olmak üzere irae ettikleri J. Louis Gottret B.in intihap ve diplomasının irsali;

Kudüs'te açılan Bü:. Mah:.in münasebeta girişmek istediği hakkındaki levhası okutularak evvelâ bu hususta A:. M:. I:.'dan istifsar mutalâa olunması;

Alman âlimlerinden Spinoza'nın yıldönümü tes'iden Frankfurt'ta Alman Sembolik Bü:. Mah:.i tarafından açılacak 'Spinoza' Mah:.inin küşat resmine daveti mutazammın levha okunarak mezkûr Bü:. Mah:.e bir tebrikname gönderilmesi

Beynelmilel Mason İttihadı'nın 4 Kânunusani 1933 tarihinde inikat eden İcraî Komitesinde Bü:. Meş:.ımız Heyeti Murahhası Reisi sıfatile hazır bulunmuş olan Raşit B:., kendisinin müttefikan İcraî Komite Riyasetine intihabına müteakip müzakerata başlanarak

1. *A:. M:. I:. Bülteninden her obediyansa meccanen beşer nüsha gönderilmesine,*
2. *A:. M:. I:. Kanunu esasîsine muhalif olarak Brezilya'da teessüs eden Vilâyat Mahafili Kebiresine,*
3. *Mısır'daki iki Bü:. Mah:. arasında mütehaddis ihtilâf hakkında yeniden tahkikat icrasına,*
4. *A:. M:. I:.nin vaziyeti maliyesine ve malî tetkik raporunun Murahhaslarımızdan orada hazır bulunan Saltiel B:. tarafından tanzim edildiğine,*
5. *Yeniden teessüs eden Bü:. Mah:.lerin A:. M:. I:.'ye kabullerine,*
6. *Meksika'da olduğu gibi Vilâyat Bü:. Mah:.lerinin A:. M:. I:.'de temsilleri keyfiyetine,*
7. *İspanya'daki Bü:. Meş:. ve Bü:. Mah:. Arasında itilâf hasıl olduğuna,*
8. *Romanya Bü:. Mah:.inin namzetliğini vaz'a davetine,*
9. *İcrai Komitenin gelecek ictimaının 5,6,7 Mayıs 1933'de vukubulacağına dair malumat verdi."*[99]

---

99 23 Kanunusani (Ocak) 1933 tarihli Daimi Heyet tersimatı.

Öte yandan 1932 yılı Ekim ayında Mahmut Esat (Bozkurt) yazı ve demeçleriyle bir kez daha Mason karşıtı kampanya başlatır ve *"Yahudi teşkilatı*" olan Masonluğun derhal kapatılması gerektiğini savunur. Bazı yayın organlarında mecliste ve devlette görevli olan Masonların da durumları sorgulanır, böylelikle tartışma giderek büyür. Aynı dönemde Büyük Sekreterlik'ten localara gönderilen bir yazı ile savunma amaçlı dahi olsa, konu hakkında hiçbir *"neşriyat veya beyanatta"* bulunulmaması bir kez daha hatırlatılır ve Büyük Loca'nın gereken girişimleri yapmakta olduğu ifade edilir.[100]

24 Ekim 1932 tarihli Genel Kurul'da Mahmut Esat'ın özellikle İzmir'deki Mason karşıtı kampanyası ilginç bir katkıya vesile olur, İzmir'deki yeni Mabet binasının inşaatına yapılacak maddi yardım konuşulurken söz alan Fahrettin Kerim *"Bu para için hiç müzakere cereyan etmeden kabulünü teklif ederim. KK:.im hatırlarlar İzmir'den zaman zaman telgraflar geliyor. Orada bir zat ikide bir türk masonluğuna hücum ediyor. Binaenaleyh bu hücumlara en güzel cevap bir mukabele olmak üzere bu Mabet yükselecektir. Ben onun bir an evvel çatısının yapılmasını reca ederim"* demiş ve talep edilen yardımın yapılması kısa bir müzakere sonunda çoğunlukla kabul edilmiştir.

Bu dönemde Masonluk aleyhine yapılan kampanyaların basında geniş yer bulması, gerek Daimi Heyet'te, gerekse Genel Kurul'larda sürekli olarak gündeme gelmektedir. Büyük Hatip İsmail Ratip bu konuda *"Sabık Adliye Vekili Mahmut Esat Beyin vaki olan tarizlerine karşı Ankara'da cereyan eden müzakerat neticesinde oradaki bazı KK:. miz Masonluğun tescilinin faideli olacağını ihsas etmişlerdir"* demiştir. Bir başka ifade ile, hükümet nezdinde cemiyetin unvanının Masonlukla ilişkilendirilecek şekilde resmiyet kazandırılmasının önleyici bir tedbir olacağı düşünülmektedir. O nedenle tekrar gündeme getirilmiştir. Tüzük değişikliği ile "Türk Yükseltme Cemiyeti" unvanına "Türkiye Büyük Meşrıkı" tabirinin eklenmesi ve tüzüğün ilk maddesine "Bu cemiyet mensuplarına Mason denir" cümlesinin ilave edilmesi, 31 Ekim tarihli Daimi Heyet'te detaylı olarak müzakere edilmiştir. Bu çerçevede "Tekâmülü Fikri" cemiyetinin zamanında bu amaçla kurulduğu sonra "Türk Yükseltme Cemiyeti"ne çevrildiği, hükümetçe de cemiyetin bilindiği, bu nedenle ayrıca bir girişimde bulunmasına gerek olmadığı dile getirilen görüşlerin arasındadır.

---

100 2 Teşrinisani 1932 tarih ve 729 365 sayılı Büyük Sekreterlik yazısı.

Bir başka görüş, bu değişiklik yapıldıktan sonra Yüksek Şûra'nın tescil ettirdiği ismin birleştirilebileceği şeklindedir.

Büyük Üstat Mustafa Hakkı (Nalçacı) Ankara seyahatinde, önceki yıllarda Mahmut Esat Bey'in benzer girişimlerinin Halk Partisi'nde nasıl sonuçsuz bırakıldığına ilişkin edindiği bilgileri üyelerle paylaşarak bu konuda yüksek dereceli üyelerin etkili olabileceklerini düşünmediğini ifade eder. Mustafa Hakkı (Nalçacı) cemiyet unvanına eklenecek tabir için "Türkiye Büyük Meşrıkı" yerine "Türk Millî Masonluğu" tabirini teklif etmiştir.

Galip (Taş) Bey ise unvana eklenecek Masonik tabirlerin ileride hükümetin toplantıları denetlemesine imkân verebileceğinden bahisle bu konuda farklı bir düzenleme yapılabileceğini belirtmiştir. Onun teklifi Cemiyet'in senede bir yapılacak resmi toplantılarının ritüelik toplantılardan ayrı olarak hükümete ayrıca bildirilebileceği şeklindedir. Bu fikir daha sonra uygulama imkânı bulacaktır.

Osman Şerafettin Bey ise Fransa'ya yaptığı seyahatte Fransız Masonlarının kendisine Türk Masonlarının harice çok açıldığı ve Türkiye'deki gazetelerde Masonluk bahsinin çok yer bulduğu konusunda endişelerini dile getirdiğini söylemiştir.

Emin Sait Bey ise *"Masonluğun ezelden beri Hükumet için muzır olmadığı malum olduğundan kapatılmasına teşebbüs edilmediğini"* söyleyerek mevcut durumun korunmasına taraftar olduğunu ifade etmiştir.

Bu konu 21 Kasım 1932 tarihli Genel Kurul'da da tartışılmaya devam etmiştir. İsmail Ratip aynı konuda *"Dahiliye Vekili 'tescil edilmemiş her hangi bir cemiyeti kapatırım' diye ilân ediyor. Biz henüz kanunî şekilde tescil ettirilmiş değiliz. Hükûmet erkânında mensubumuz ve dostlarımız bulunması bizi hini hacette kurtaramaz. Biz bu unvan ilâvesile muaddel nizamnamemizi şimdilik, mason olduğumuzu tasrih edecek fıkraların ilâvesile, tastik ettirmek istiyoruz*" demiştir. Neticede tüzük değişikliği kabul edilmiştir. Bu tüzük 11 Ocak 1933 tarihinde İstanbul Valiliği tarafından da tasdik edilecektir.

19 Aralık 1932 tarihli Daimi Heyet toplantısında Yüksek Şûra'nın "Yüksek Masonluk Cemiyeti" unvanı ile tescil edilmesi ve tasdik edilmiş tüzüklerini Büyük Loca'ya göndermesi, bir kez daha Yüksek Şûra ile ilişkileri tartışmaya açmıştır.

Toplantıda Aydın Locası adına müşavir olarak bulunan Ferit Üpi Bey, Masonlukta alçak veya yüksek diye bir şeyin olmadığına değinerek ya bu unvanın değiştirilmesi ya da iki kurumun birlikte tescil edilmesi yoluna gidilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Necat Locası adına müşavir olarak toplantıya katılan Galip (Taş) ise, bu kez farklı bir yaklaşımda *bulunarak "Bü:. Meş:. üç derecenin hâkimi olduğu halde bu vazifesini lâyıkile ifa edememiş ve kendisi ıslâha muhtaç bulunmuş iken selâhiyetimiz haricinde kalan bir teşekkülün harekâtile uğraşmanın münasip olmadığını, Yük:. Şû:. ile iki seneden beri uğraşmaktan bir faide istihsal olunmadığını, müstakil olan Yük:. Şû:.nın şekli idaresini ve ünvanını değiştirmekte serbestîsi muhakkak olduğunu, (Yüksek Masonluk Cemiyeti) ünvanının aksini aramak hiç de doğru olmadığını ve aradaki ikiliğin halli de Bü:. Meş:.tan Şû:. ya gidecek Heyetin teşebbüsleri neticesinde anlaşılacağını"* beyan etmiştir.

16 Ocak 1933 tarihli Daimi Heyet toplantısında locaların Yüksek Şûra ile Yüksek Şûra'ya bağlı atölye görevlilerini ancak Büyük Loca Sekreterliği yoluyla localardaki merasimlere davet edebileceği karara bağlanmıştır.

Bu arada 1933 yılı Uluslararası Mason Birliği'nin toplantısına Büyük Loca'yı temsilen katılan Heyet Başkanı Raşit Bey'in kongrede oybirliği ile İcra Komitesi Başkanlığı'na seçilmesi ve orada yürüttüğü çalışmalar 1933 yılı Ocak ayında Cumhuriyet Gazetesi'nde övgüyle yer almıştır. Raşit Bey, 23 Ocak 1933 tarihli Daimi Heyet toplantısında bu konuda *"Hükûmetimizin mevki ve şerefinin Avrupa'da takdir edilmiş olmasının ve ecnebi masonlarının geçen sene İstanbul Konvanında Türkiye Bü:. Meş:.ı erkân ve müntesibini ile sıkı temasta bulunmalarının ve ailelerimizle de tanışmış ve takdir etmiş bulunmalarının bu intihaba âmil olduğu…"* demiştir.

1933 yılı Nisan ayında Almanya Sembolik Büyük Locası'nın çalışmalarını durdurduğuna ilişkin haber gelir. Bu konu Büyük Loca'nın 1930-1933 Devresi İdari Raporu'nda şu şekilde yer almıştır:

"Teessürle zikre şayandır ki Almanyada lâyik Mas:.luk aleyhine inkişaf eden cereyan iki senelik kısa bir müddet zarfında 29 Mah:. açacak kadar parlak ve tam manasile Mas:.nî bir faaliyet göstermiş olan

Alman Bü:. Locasının mesaisine nihayet vererek localarını uyutmasına sebebiyet vermiştir. Alman Mas:.luğunu Beynelmilel İttihada götürecek olan bu kıymetli rehberin az akitte yine faaliyete geçmesi imkânlarının husul bulmasını candan temenni ederiz."

1933 yılı Haziran ayına gelindiğinde ise, Türk Masonluğunda bir rit değişiminin söz konusu olup olmadığı ve Masonik Vasiyetname'de yapılan değişikliğin gerekçesinin ne olduğu sorularının localardan yazılı olarak Daimi Heyet'e sorulduğu görülmektedir. Bu sorular ile Büyük Loca'ya devir işlemleri yürütülen Homere ve Rennaissance Locaları'nın esasen Fransız Riti'nde çalışıyor olması arasında bir ilişki kurulabilir. Nitekim bu konu Büyük Loca'nın 1930-1933 Devresi İdari Raporu'nda şu şekilde yer almıştır:

"Tadil ıztırarı karşısında mevcut vasiyetnamelerdeki süallerin Karanlık Odaya giren namzetler üzerinde doğmatik zihaplar uyandırdığı defeatle görüldüğünden bu süallere Mas:.luğun lâyikliğine ve mensup olduğumuz İskoçya Tariki Atik ve Makbulünün ruh ve mahiyetine daha uygun bir formül bulunması tahtı karara alınmış ve tesbit edilen yeni şekil tab' ve tamim edilmiştir. Mevcut nizamlarımızda Türkiye Bü:. Meş:.ının himayesinde muhtelif Ritlere mensup remzî Mah:.lerin çalışabileceği ve bilhassa memleketimizde Fransız riti ile çalışan Mah:. lerin dahi son yapılan anlaşma neticesinde muayyen bir müddet sonra Meş:.ımıza iltihak edecekleri düşünülünce –ki Homer Mah:. Muh:.i iltihak bile etmiştir- bu vasiyetnamelerin her iki Ritçe de şayanı kabul bir hale ifrağının remzî Mah:.lerdeki yeknesaklığı temin bakımından bile ne kadar isabetli olduğu kendiliğinden anlaşılır."

Yine de locaların tereddütlerinin bir türlü giderilemediği görülmektedir; bunun üzerine 21 Haziran 1933 tarih ve 1043 nolu bir tamim ile localara şu duyuru yapılmıştır:

"Nizamlarımızın tadil ve ıslâhı işi ile Rit arasında hiçbir münasebet mevcut olmadığı ve Ritin tebdili katiyen varit olamayacağı – husule geldiği anlaşılan bu gibi sui tefahümlerin izalesi zımnında- Heyeti Daime kararile ve ehemmiyetle tebliğ ve kardeşçe selamlar terdif olunur, Muh:. Üs:. ve Az:. KK:."

Homere Locası'nın Türkiye Büyük Locası matrikülüne girişi 21 Ocak 1933'tür. Renaissance Locası'nın Fransız Obediyansı'ndan

ayrılarak Türkiye Obediyansı'na katılması ise 4 Ocak 1935 tarihinde gerçekleşecektir. Aynı tarihte Homere Locası'nın Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nde çalışmaya karar verdiği duyurulacaktır.

Tüm bunların yanı sıra, 1933 yılı Haziran ayında Murat Locası'nda yaşanan bir hadise, o dönemin iklimini ve bireyler arası ilişkiler dünyasını anlamak için farklı bir açıdan gözlenmesine imkân vermektedir. O dönemde Mason dünyasında yankı da bulan hadise, Murat Locası'nın yenilenen Büyük Loca Delegesi seçimleri sırasında yaşanmış ve Servet Yesari'nin istifası ile sonuçlanmıştır. Davranış modeli olarak benzerlerine daha sonra da rastlayacağımız, hatta ilerideki yıllarda Genel Kurul seviyesinde de gözlemleyeceğimiz hadise 11 Haziran 1933 tarihli Murat Locası tersimatına şöyle yansımıştır:

"(…) Ruznameye geçilerek Bü:. Meş:. Murah:.ları ile Mülazımlarının intihabına başlandı. Namzetler tespit edilmeden muvazzafin hey'etine vaki beyanatını tekrar etmek üzere fahri Üs:. Servet Yesari B:. söz alarak dedi ki: Ben Murat Mah:. Muh:.nin müessislerinden bulunuyorum. Mas:. luğa ve bahusus Türk Mas:.luğuna hizmetim ve merbutiyetim hepinizce malumdur. Muh:. Murad'ın murahhası olarak Hey'eti Umumiyede yer almak istiyorum ve namzedliğimi koyuyorum. Mes'ele Meş:. Az:. da vazife almak değil sadece Kanunların tebdili sırasında Mas:.luğa hizmet edebilmek gayesine matuf olduğunu beyan ederek kendisinin ittifaka yakın bir ekseriyetle Murahhas seçilmesini beklediğini söyledi ve aksi takdirde istifa edeceğim ve Murat Mah:. Muh:.i ile rabıtamı kat'edeceğim, dedi.

Üs:. Muh:. bu beyanat muvacehesinde Fahrî Üs:.ın Mah:. Muh:.in müessisi olmak ve mesbuk hizmetleri bulunmak gibi ahvali etraflıca teşrih ve beyan ile namzetliğini ilan ve BB:.e pusulalar tevziini emretti. Tasnif neticesinde Üs:. Muh:., Sadi Rıza B:.in 39, Ahmet Arif B:.in 25 re'yile murahhas intihap olunduklarını ve Servet Yesari B:.le Sabri B:.in 20 şer re'y almak suretile müsavi bir vaziyet husulbulmakla beraber ekalliyette kaldıkları anlaşıldı.

Tasnif neticesinin bu şekilde tezahürünü Üs:. Fahri Servet Yesari B:. kendilerine karşı bir itimatsızlık telakki ederek istifa ettiklerini söylemeleri üzerine Sıddık Veli B:. söz alarak bunu bir itimatsızlık şeklinde değil olsa olsa yeni BB:.in Üs:. fahriyi layıkile tanımamaları suretile tefsir etmemiz lazımgelir. Binaenaleyh Üs:. fahrinin bu suretle

hissiyatlarına mağlup olarak Mah:. Muh:.den istifaları doğru olamaz dedi. Üs:. Muh:. de Sıddık Veli B:.e iştirâkle beraber henüz intihabın hitam bulmadığını ve binnetice Üs:. fahrinin heyecanının yerinde olmadığını ilan buyurdukları gibi Muslihittin İhsan B:. de Sıddık Veli B:.e ve Üs:. Muh:.e iştirak eylediklerini beyan eyledikten sonra tekrar pusulalar tevzi ve neticede Üs:. Fahrinin 19 ve Sabri B:.in 20 re'y ile yine ekalliyette kaldıkları anlaşıldı.

Bunun üzerine Üs:. Fahri ayağa kalkarak bu intihabatta murahhas olmak hususundaki arzularının validini tekrar izah eyledikten sonra leffüneşri müşevveş halinde kanımla, canımla sevdiğim bu Mah:.den artık çekiliyorum, Muradın bana verdiği Diploma ile madalyayı da iade edeceğim, isterseniz bir kağıt veriniz imza edeyim, nizamnamenin tayin ettiği şekilde bir hey'et izamından da sarfınazar edilmesini ve bu hakkından da feragat eylediğini ilave ettiler. Bunun üzerine Üs:. Muh:. in ve gerekse BB:.in istifasını geri almalarına mütedair olan ricalarını dinlemiyerek Mah:. Muh:.i terk etmek istediği sırada Üs:. Muh:., Fahrî Üs:.mız Servet Yesari B:.in Mah:.i terk etmelerine müsaade etmiyerek söze başladı: Muh:. Servet B:.mizin bu Mah:.in müessisi ve bu Mah:. için cidden çalıştığı gibi Mas:.luk için de çalışmış bir Üs:.dır. Bir intihabın neticesini vesile ittihaz buyurarak henüz kabul olunup olunmadığı bir istifa ile Mah:.i terk buyurmalarına asla muvafakat etmem. Siz Murat Mah:. Muh:.inde bir mevki sahibi olan Üs:.sınız. Kendi elinizle vücuda getirdiğiniz bu Mah:. Muh:.i birdenbire terk edivererek gitmeği sizin şiarınızla mütenasip bulmıyorum. Bizi bırakmayınız. Madem ki intihapta herkes hür ve serbes olarak re'y verdi buyuruyorsunuz o halde bu hürriyete lutfen mutavaat buyurmanızı rica ederim demiş ve bu müddet zarfında Üs:. Muh:.in beyanatını istima eden Muh:. Servet Yesari B:.miz vapora yetişmek üzere kendisine müsaade verilmesini talep eylemesi üzerine bu şekilde mazeretinin ancak şayanı kabul olduğunu söyleyen Üs:. Muh:. Fahrî Üs:.mıza müsaade buyurmuş ve usulü dairesinde Mah:. Muh:.i terk eden fahrî Üs:.mıza karşı kanunî vazife ifa edilmiştir. Bunu müteakip Hayrullah Yesari B:. söz alarak gerek kendim gerekse ailemiz namına Muh:. Mah:.e teşekkür edeceğim. Çünkü asabi olan pederim bu mesainin icap ettirdiği yorgunluklara tahammül edemiyerek buradaki menfi intibaının aksi te'sirini bizlerde yani zevcesi, evlatları ve torunları üzerinde in'ikas ettiriyordu. Belki bu suretle biraz istirahat eder ve biz de huzura kavuşmuş oluruz dedi."

Bu tersimatta geçen "Fahri" tabirinin esasen "Fahri Üye" anlamında kullanıldığı düşünülebilir. Söz konusu unvan, o dönemde geçerli olan tüzüklere göre aynı locaya on beş yıl muntazam bir şekilde devam eden üyelere loca kararı ile verilmektedir. Öte yandan "Fahri Üstat" veya "Fahri Üstadı Muhterem" unvanı tüzüklerde yoktur. Buna istinaden Daimi Heyet daha sonraki bir tarihte yayınladığı tamim ile localara "Fahri Aza" dışında bir unvan bulunmadığını hatırlatmış ve hatalı uygulamaların düzeltilmesini istemiştir. Ancak bu tamim, ileride de görüleceği üzere beklenmedik ölçüde büyük tepkilere sebep olacaktır.

Öte yandan Servet Yesari, 11 Haziran 1933 itibarı ile istifa ettiği locasına 14 Nisan 1935 tarihinde dönecektir. Ancak Türk Masonluğu dünyasında gündemde kalmaya devam edecektir. Örneğin Türkiye Büyük Locası'nın 25. Yıldönümü vesilesi ile 1 Ağustos 1934 tarihinde yapılan özel toplantıda konuşma yapanlardan biri de "*Türkiye 33.'ler Yüksek Heyeti*" adına hitap eden Servet Yesari olmuştur.[101]

1933 yılı Ağustos ayına gelindiğinde Muhiddin Osman Omay'ın Büyük Üstatlığa seçildiği günlerde tarihi bir olay yaşanmıştır. Mason karşıtı kampanyanın artık daha tehlikeli bir noktaya taşındığı söylenebilir, çünkü İzmir Karşıyaka'daki Mason Mabedi kurşunlanmıştır. Kurşunlayan kişilerin bulunduğu araç durdurulduğunda, aracın içinden kamuoyunun çok iyi tanıdığı iki kişi çıkar: eski Adalet Bakanı Mahmut Esat ve İzmir Suikastı Davası muhbiri olarak bilinen Giritli Şevki. Yanlarında ayrıca Torbalılı Emin isminde bir de kabadayı bulunmaktadır.[102]

Toplantılarını İzmir Karşıyaka'daki mabette yapan Zuhal Locası'ndan Büyük Loca'ya hitaben gönderilen 5 Ağustos 1933 tarihli "*Mahrem*" yazı fevkalade dikkat çekicidir. Bu yazıda Üstadı Muhterem, loca üyeleri olan emniyet müdürü ve cumhuriyet savcı vekilinden aldığı bilgileri aktarıp, Giritli Şevki'nin özel durumuna değinerek, şikâyetçi olunmadığı takdirde kısa bir süre sonra tahliye olabileceğini, öte yandan şikâyetçi olunduğu takdirde bazı farklı sıkıntılarla karşılaşılabileceğini endişe ile dile getirmiş ve ne yapması gerektiğini sormuştur. Büyük Sekreterlik'ten gelen 9 Ağustos tarihli yazıda *"icra edilmekte olan takibat-ı adliye ile iktifa edinilmesi"* istenmiş, bu gibi hadiselerin tekrar etmemesi için,

---

101 Yesari Servet, "Framasonluk Prensipleri Züptesi", "Türkiye Millî Büyük Meşrıkı 25 inci Yıldönümü münasebetile Fevkalâde celsede Okunan nutuklar ve neşideler", İstanbul Meşrıkı, Alaeddin Matbaası, İstanbul, 1934, s:63.

102 3 Ağustos 1933 tarihinde Zuhal Locası bu konuda Daimi Heyet'e bir yazı yazarak detaylı bilgi vermiştir.

gerekli girişimlerin kendileri tarafından yapılacağı belirtilmiştir.[103] Kurşunlanma olayının üstünün birkaç günde örtüldüğü görülecektir.[104]

Bu endişe dolu dönemde arka arkaya bazı tedbirlerin alındığı görülür. Örneğin 28 Ağustos 1933 tarihli Daimi Heyet toplantısında İzmir'de vuku bulan olaylarla ilgili olarak yapılan müzakereye Hâkim Büyük Âmir İsmail Hurşit Bey de katılır, birlikte alınabilecek tedbirlerin neler olduğu üzerinde durdukları tersimata kaydedilir. Bu toplantıda ayrıca Büyük Loca'nın bankadaki nakit mevcudunu gerektiği anda çekmek üzere Muhittin Osman, Mehmet Ali Haşmet ve Mustafa Reşit Bey'lere yetki verilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu dönemde Galip (Taş) Bey'in Daimi Heyet'i temsilen İzmir'e gönderildiği, İzmir'de Üstat Derecesi'nde yapılan bir toplantıda İzmirli Masonları dinleyerek onları teskin etmeye çalıştığı, ayrıca *"yapılması istenilen resmî teşebbüslerin faidesizliğini izah ettiği*" kayıtlara geçmiştir.[105]

Öte yandan 27 Eylül 1933 tarih ve 67 nolu bir levha ile localara yabancı ülkelerden gelen ziyaretçilerin Masonik kimlik kontrolü, aidat makbuz kontrolü ile muntazam olduklarının kontrol edilmesi şu şekilde istenmiştir:

"Muh:. Mah:.lerimizi ziyaret talebinde bulunacak ecnebî memleketlerden gelen BB:.in mensup oldukları Meş:. veya Bü:. Mahfilden verilme hüviyet cüzdanları ile en yeni tarihli aidat makbuzları görülüp hali intizamda birer mason oldukları Üs:. Muh:.lerce sureti kat'iyede anlaşılmadıkça mesaiye iştirak ettirilmemeleri ve bu gibi vesaik gösteremeyenlere hüviyetlerini ve intizamlarını isbat için Bü:. Kitabete müracaatları lüzumunun münasip bir lisan ile tavsiyesi Da:. Bü:. Heyet kararile ve tamimen reca ve kardeşçe sevgiler ile iblağ olunur, Muh:. Üs:. ve Az:. KK:."

Öte yandan 14 Eylül 1933 tarih ve 80 nolu tamim ile localara mezarlıklarda kabir başında "Kardeşlik Zinciri" kurularak tören yapılması, hariçte yapılan toplantılarda Masonik alametlerin kullanımı ve Masonik seslenişlerin yapılması "şimdilik" kaydı ile Daimi Heyet

---

103 9 Ağustos 1933 tarih ve 20 numaralı Büyük Sekreterlik yazısı.

104 Kurşunlama olayını üstlenen Giritli Şevki dört gün tutuklu kalıp cezası tecil edilmiştir. Bu konuda Zuhal Locası 7 Ağustos 1933 tarihli bir mektup yazarak Daimi Heyet'i bilgilendirmiştir.

105 4 Eylül 1933 tarihli Daimi Heyet tersimatı.

tarafından yasaklanmıştır. Bunlara ilaveten 1 Mayıs 1934 tarih ve 347 nolu tamim ile de cenaze törenlerine gönderilen çelenklerde Masonik tabirlerin kullanılmaması istenecektir.

12 Ekim 1933 tarihli Daimi Heyet toplantısında Masonların yardım maksadıyla da olsa, tertip ettikleri baloların hariçte yarattığı olumsuz tesirler üzerinde durulmuş ve bu tarz organizasyonların sadece Büyük Loca tarafından veya onun özel izni ile düzenlenmesinin şart koşulması ifade edilmiştir.

27 Aralık 1933 tarihinde Loca Üstadı Muhteremlerine "Mahrem ve zata mahsus" bir levha yollayan Daimi Heyet, asker üyelerin istifa etmiş sayıldıklarını vurgulayarak, o üyelerin herhangi bir nedenle lokale gelmeleri gerekiyorsa, askeri kıyafet ile gelmemeye özen göstermeleri gerektiğini şu şekilde uyarmıştır:

"Mensubini askeriyeden olan KK:.in fi'len hizmeti askeriyede bulundukları müddetçe müstafi addedilmeleri zarurîdir. Ancak her hangi bir işleri için içtimagâhımıza gelece bu KK:.in resmî elbise ile lokale gelmemeleri Cemiyetimizin Millî Müdafaa Vekâleti Celilesinin 30/11/1933 tarih ve 128 numaralı tamimile bildirilen tebliğine zımnen müteahhit bulunduğu vaziyetle asla tevfik olunamayacağından mumaileyhim BB:.in bu hususa ehemmiyetle ve münasip bir lisanla dikkat nazarları celbolunarak temadi etmekte olan bu hallere sureti katiyede nihayet verdirilmesi tamimen reca ve saygılar takdim olunur, Muh:. Üs:. K:.im"

Daimi Heyet, 29 Ocak 1934 tarih ve 194 sayılı tamim ile localara tüzüklerde "Fahri Aza" dışında bir unvan bulunmadığını hatırlatarak hatalı uygulamaların düzeltilmesini istemiştir. Tüzüklere göre "Fahriî Aza", aynı locaya on beş yıl muntazam bir şekilde devam eden üyelere loca kararı ile verilen bir unvandır. Ancak bazı localarda bunun dışında "Fahri Üstat" veya "Fahri Üstadı Muhterem" unvanı da verilmektedir. Bu karışıklığı önlemek isteyen Daimi Heyet'in hazırladığı tamim, beklenmedik ölçüde büyük tepkilere sebep olmuştur.

2 Şubat 1934 tarihli Daimi Heyet toplantısında söz konusu levhanın *"muhtemel mahzurları nazarı dikkate alınarak"* İzmir'de okunmadığı gündeme gelecektir. İzmir'den Hamdi Nüzhet Çançar tarafından gönderilen mektupta söz konusu mahzurlardan bahsedilmektedir.

Daimi Heyet'te bu konu iki yönden ele alınmıştır. Öncelikle taltifleri icap eden Masonların isimlerinin, Türkiye Masonluğuna da mal edilecek şekilde, hizmetleri ile birlikte Büyük Loca'ya bildirilmesinin daha doğru bir yol olacağı üzerinde durulmuş, ardından da "*demokratik bir Masonluk yapabilmek için çalıştığımız halde diğer taraftan payeler ihdas etmenin doğru olmadığı"* vurgulanmıştır. Ancak İzmir'deki locaların bu konuda ikna edilemediği, 5 Mart 1934 tarihinde olağanüstü olarak toplanan Daimi Heyet'te dile getirilen hususlardan anlaşılmaktadır. Çünkü İzmir'den gelen Müfettiş raporlarına göre, Büyük Daimi Heyet'in böyle bir karar almaya yetkili olmadığı, bu kararın locaların yetki sahasına ve hürriyetlerine müdahale etmek anlamına geldiği, tüzüklerde yasaklanmayan bir payenin localar tarafından verilmesinde locaların serbest olduğu ve netice olarak bu tamimin geri alınması gerektiği çerçevesinde bir "*cereyan*" oluştuğu anlaşılmaktadır. Hatta İzmir'de bu nedenle ayrı bir obediyans teşkil edilmek üzere, yeni bir büyük locanın kurulmasının konuşulduğu, tamim geri alınmazsa işe hükümet ve basının da müdahil olacağının dile getirildiği bu toplantıda konuşulmuştur. İzmir'de Fahri Üstadı Muhterem'lik payesi verildiği belirtilen Kemalettin (Apak), Kemal Şakir (Alanbay), Zühtü Kamil (Ergin), Feyyaz Mümtaz (Savut), Ernest Bon ve Ülker Locası'ndan Rıza Bey'lerin isimleri üzerinde durulmuştur. Üstelik bazı İzmirli müfettişlerin de bu yönde görüş belirterek istifa etmeleri, tepkileri daha da ilginçleştirmiştir. Üstelik konu bu noktada kalmayacaktır. Nitekim İzmir'deki Ege, Zuhal, Merih, Satürn ve Homere Locaları'ndan konu ile ilgili yorumları içeren mektuplar Daimi heyet'e intikal etmeye devam edecektir. Daimi Heyet bu konuda "Nizamları Tadil Komisyonu"ndan görüş istemek suretiyle, tüzükler harici bir unvan verilemeyeceğine ilişkin bir maddenin yeni tüzük çalışmalarına konmasını planlamıştır. "Nizamları Tadil Komisyonu"nun başkanı ise ilginç bir tesadüf eseri olarak Servet Yesari'dir. Servet Yesari, hatırlanacağı üzere Murat Locası'nın Fahri Üstadı olarak girdiği delege seçimini kaybettiği için, 11 Haziran 1933 tarihinde istifa etmiştir. 22 Mart 1934 tarihli olağanüstü toplantıda Daimi Heyet, "Nizamları Tadil Komisyonu"nun ve heyet üyelerinin de görüşlerini dikkate alarak "Mükâfat Komisyonu" ile birlikte bir tasarı hazırlayarak Umumi Heyet'e sunması üzerinde mutabık kalınmıştır. Nitekim tutulan bu yol, sıkıntılı konunun zaman içinde çözümlenmesini sağlayacaktır.

Tüm bu olaylar arasında, Büyük Loca ile Yüksek Şûra arasındaki çekişmenin de sürdüğünü 25. yıldönümü kutlama hazırlıklarından takip

edebiliyoruz. Örneğin 24 Şubat 1934 tarihli Daimi Heyet toplantısında 25. Yıldönümü kutlamaları ile ilgili merasim programı tartışılırken Yüksek Şûra adına toplantıya davet edilen Fuat Süreyya, Türkiye'de Masonluğu kuran gücün Yüksek Şûra olması nedeniyle merasimin de Yüksek Şûra başkanlığında yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bunun üzerine yaşanan tartışma sonucu yine Yüksek Şûra'dan toplantıya katılan Necmettin Tahsin ile birlikte Fuat Süreyya toplantıyı terk etmiştir. Daha sonra programın iki kurum tarafından ortaklaşa yürütülmesi hususunda Büyük Üstadın da hazır bulunacağı "*33.ler içtimaında*" görüşülmesi kararlaştırılmıştır.

Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasında yaşanan bir başka rahatsızlık ise Yüksek Şûra bünyesinde 32. derecede bulunan Ali Rifat Bey'in diplomalarını da iade ederek, Yüksek Şûra'dan istifa etmesi üzerine yaşanmıştır. "Türkiye 33.ler Yüksek Heyeti"nden Daimi Heyet'e yazılan bir yazı ile Ali Rifat Bey ile ilgili olarak Büyük Loca'nın da gereken kararı alacağından şüphe duyulmadığının belirtilmesi 28 Mayıs 1934 tarihli Daimi Heyet'te tartışmaya sebep olmuştur. Başta Galip (Taş) Bey olmak üzere heyet üyeleri yüksek derecelerin Büyük Loca işlerine karışmasının veya yol göstermesinin uygun olmadığını belirtmişlerdir. Ancak Büyük Üstat Muhiddin Osman (Omay) Bey böyle düşünmemektedir, nitekim *"Birden sonraki derecelerin derecatı âliyeden madut olduğu fikrindeyim. Bahusus üç derece üzerindeki hakimiyet vakıa Bü. Meş.ta ise de bu salâhiyet Şurayı Âlî tarafından bir konkordato ile muvakkaten verilmiştir; hakikatte bu dereceler üzerinde de âmir olan makam Şurayı âlîdir"* demiştir. Ancak heyet üyeleri, bu fikirde değildir. Hiçbir kuvvetin birbirinin sahasına girmemesi gerektiği, yüksek derecelerde üyenin vicdanına uymayan bir husus ile karşılaştığında istifa etmesinin zaten ettiği yeminden doğan bir hak olduğu, şahsi bir tasarrufun iki Mason kurumunun gündemine alınmasının uygun olmadığı üyeler tarafından beyan edildikten sonra, yapılan oylama sonucu işlem yapılmaması oy çokluğu ile kararlaştırılmıştır.

1934 yılı içinde dikkati çeken bir başka husus ise Cumhuriyet Halk Fırkası yerel idarelerinin Mason binaları hakkında bilgi istemiş olmalarıdır. Konu 1934 yılı Nisan ve Mayıs aylarında Daimi Heyet toplantılarının gündemine gelmiş ve tedirginlikle karşılanmıştır. Gözlemlenen bu tedirginlik ve gerilim yıl boyunca devam eder ve nihayet 1935 yılı Mayıs ayında yapılan Cumhuriyet Halk Fırkası

kongresinde kabul edilen bir madde ile *"beynelmilelce maksatlarla cemiyet yapılamayacağı gibi kökü yurt dışında olan cemiyetler kurmak"* yasaklanır.[106] Gazeteler bunu Mason Derneğinin kapatılacağı şeklinde tefsir eder. Önceki Büyük Üstat Mim Kemal Öke ve Büyük Üstat Muhiddin Osman Omay, Masonluğun "*milli bir teşekkül*" olduğunu ve bu madde ile bir ilgisi olmadığını vurgulayan beyanatlarda bulunurlar.

Bu dönemde Muhiddin Osman Omay, Üstadı Muhteremlere 28 Mayıs 1935 tarih ve 729 sayılı "*Zata Mahsus*" bir yazı göndererek *"ortada endişeyi mucib hiçbir hal olmadığından telaş ve heyecana meydan verilmemesi", "hiçbir gazeteye beyanat verilmemesi", "Kardeşlerin neşriyat hakkında umumi müzakereler icrasından sakınması"* gibi hususları mesleğin yüksek menfaatlerini vurgulayarak hatırlatmıştır. Ancak yıllar süren endişeli bekleyiş artık kaçınılmaz bir sona doğru herkesi sürüklemektedir.

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın önerisi ile localar erkenden yaz tatiline girer. Yaz sonuna kadar bu meseleye bir çözüm bulunup bulunamayacağı tartışılır.

Bu dönemde Recep Peker'in yardımcısı olarak rejimin çok önemli bir mevkiinde olan Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreter Yardımcısı Münir Akkaya'nın İstanbul'daki kardeşlerine yazdığı 18 Haziran 1935 tarihli mektup, kapatma konusunda son kararın doğrudan doğruya Atatürk tarafından verileceğini göstermektedir. Mektubun içeriği de, üslubu da önemlidir:

"Fırkamızın, programlarını tatbik alanına çıkarırken ulus ve ülkeye zarar ve faydası olan şeyleri kılı kırk yararcasına incelemekte bulunduğu meydandadır. Söylediğiniz sahada henüz icra edilecek bir karar yoktur. Ulu ve yüksek önderimizin verecekleri her karar bizler için muteberdir. Çünkü bilemediğimiz nokta vardır ve işin böyle olduğuna imanımız vardır. Verilecek karara intizar her halde hayırlı olur üstadım."[107]

1935 yaz dönemi Mason Teşkilatı açısından, tatil sırasında gelebilecek bir ani kapatma kararına karşı ne önlemler alınabileceğine

---

106 Kabul edilen tasarı "Beynelmilel maksatlarla cemiyet yapılamayacağı gibi, kökü yurt dışında olan cemiyetler kurmak yasaktır. Milletler arasında beraberlik yapmada devletin faide göreceği cemiyet kurmak veya kurulu olanların şubelerini açmak için İcra Vekillerinin kararı lazımdır" şeklindedir.

107 Koloğlu, Orhan, "Abdülhamit ve Masonlar", Eylül Yayınları, Eylül 2001, s: 97-101.

ilişkin müzakerelerle geçer. Localara ait arşiv ve ritüelik malzemelerin taşınması, bankada bulunan nakit mevcudunun emniyeti gibi konular yaz dönemi boyunca tartışılır. Yaz dönemi ve akabinde bazı milletvekili Masonların istifa dilekçeleri de endişe ile takip edilir. Örneğin 9 Eylül 1935 tarih ve 759 sayılı levha ile Lütfi Kırdar, Cemal Tuncay ve Esad Sagay'ın Masonluktan istifa ettikleri duyurulmuştur.

1935 yılı Eylül ayında Masonluk yine basında gündemdedir. Örneğin Hafta Dergisi'nin 23 Eylül 1935 tarihli sayısından itibaren Nizamettin Nazif imzalı 3 bölümlük "Türk Masonları" başlıklı yazı dizisi yayınlanır. İlk bölüm şu paragrafla başlamaktadır:

"Kökleri ecnebi memleketlerinde olan yabancı teşkilât ve müesseselere, kurumlara meydan verilmiyeceği haberlerinden sonra, Türkiyedeki Mason localarının da kapanacağı duyulmaya başladı. Bu haber binlerce kişiyi alâkadar ediyor. Çünkü bir zamanlar, dedelerimizin, büyük annelerimizin Farmason diye telin ettikleri loca salikleri Türkler arasında birkaç bini geçmektedir."

Yazı dizisinin 30 Eylül 1935 tarihinde yayınlanan ikinci bölümünde ise Yunan Masonları ile Filiki Eterya ihtilalcileri arasındaki ilişki ile Türk Masonları ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ilişkilerini karşılaştırdıktan sonra konuyu o devirde hâlâ hayatta olan Atatürk'e şu şekilde getirmektedir:

"Makedonya Rizorta cemiyetinin İttihat ve Terakki yayılması üzerinde mühim tesirleri olmuştur. Hatta Türkiyede ilk (Dahilî millî ihtilâl) teşkilâtını Mustafa Kemal yaptığı halde, Abdülhamit tarafından Şama nefyedildikten sonra Selâniğe gelmiş olan bugünkü millî Önder eski arkadaşlarının bambaşka adamları olduklarını hayretle görmüş ve sanırım bunun sırrını pek kolay öğrenememişti.

Nereden bilecekti ki eskiden yalnız Abdülhamit idare sisteminin düşmanı olanlar şimdi İtalyan maşrıkı azamına tâbi Makedonya Rizorta locasının azalarıdır ve İskoç tarikatine mensupturlar. İttihat ve Terakki devresini Enverin kötü otoritesine atan ve bütün İttihat ve Terakki saltanatı devresinde Mustafa Kemali ikinci plânda bırakan kötü bir talih değildir. Mason teşkilâtının arzusu ve dikte edilmiş olan arzusudur."

Yazı dizisinin 7 Ekim 1935 tarihinde yayınlanan üçüncü bölümünde ise şu değerlendirmeye yer verilmektedir:

"Eğer masonluk devam etmek isterse atacağı her adım Türkiyenin bugünkü telâkkilerile, bugünkü ideali ile ve hattâ bugünkü rejimi ile uymaz olmağa mahkûmdur.

Tıpkı Hitlerin Alman maşrıkı azamını, Musolinin İtalyan maşrıkı azamını ve Leninin günlerinden Troçkinin Rus maşrıkı azamını ve dünya masonluğunu güttükleri rejimlere uygun bulmamış ve taramış oldukları gibi."

Ok yaydan çıkmıştır. Meclis Başkanı'ndan bakanlara, milletvekillerinden yüksek bürokrat kesime uzanan kardeşlik zinciri bir denge döneminin sonra ermesi ile birlikte kırılmak üzeredir.

Tüm bunların yanı sıra, tedirginlik ve endişe dolu 1923-1935 dönemi içerisinde 1930-1933 yılları arasında alınacak bir tarihsel kesit, farklı bir yönden oldukça şaşırtıcı bir tablo ile bizi baş başa bırakmaktadır. Çünkü bu kesit bize 1965 Olayları'nın bir benzerinin, hatta neredeyse aynısının aslında 35 sene önce yaşandığını işaret etmektedir. Bu benzerlikleri özetleyerek sıralayacak olursak:

1. Siyasetin Masonluk üzerindeki etkisi;
2. İtiraz edilen Büyük Üstat seçimleri;
3. Localarla Büyük Loca arasında doğrudan meydan okuma ve baskı kurma stratejileri;
4. Gayriresmi toplantılar ve matbu yayınlar yolu ile muhalefet;
5. Dönemsel harici tehditlere aldırmaksızın basının bu tartışmalar için araçsal kullanımı;
6. Kurumsal karar mekanizmalarının tatmin edici olmaktan uzak, hatta tereddüt uyandıran uygulamaları (Muhakemesiz cezalandırmalar, gerekçelendirilmemiş ceza iptalleri ile üstü zamanla örtülen büyük hadiseler);
7. Davranış kalıpları açısından yüksek yetki ile donatılmış kişilerin kısa sürede zıt tutum içine girmeleri, taraf değiştirmeleri ve bağlamda bireysel tutum sorunlarının ve fevriliğin kardeşlik kavramı üzerindeki zedeleyici ve iz bırakıcı etkisi;
8. Yüksek Şûra ve Büyük Loca arasındaki kurumsal iletişimsizlik ve bunun bir göstergesi olarak konkordato tadili veya feshi tartışmaları;

9. Loca ve Büyük Loca tanımlarının farklılıklarından kaynaklanan etkileşim sorunları;

10. Tüzük değişiklikleri ve rit-ritüel tartışmalarının hızla farklı anlam sahalarına taşınması.

Bununla beraber en az bu benzerlikler kadar etkileyici olan, ancak daha özel olarak nitelenebilecek beş ayrı hususa kısaca temas etmek şart gözükmektedir:

1. 1965 Olayları'nda adı geçecek olan Hazım Atıf Kuyucak ve Galip Taş bu dönemde de aynı hadiselerin içinde farklı rollerle yer almaktadır. Locaların özgürlüğü veya Yüksek Şûra ile Büyük Loca'nın hiyerarşi tipolojisi gibi konularda 1930'da savundukları ilkelere 1965'te bu kadar sert cephe almaları dikkat çekicidir. Aynı tespit 1948'de Uyanış'ı Yüksek Şûra adına örgütleyecek olan Mim Kemal için de geçerlidir.

2. Ünlü Mason kişilerdeki bu cephesel değişiklikler üzerinde rakipleri dahil hiç kimsenin durmaması şaşırtıcıdır. Bu anlamda bir tür bireysel ve kurumsal bellek tutulması örneği olarak ilginç bir gözlem teşkil etmektedir.

3. 1930'ların sorunlarında hep aynı dar çevrenin isimleri yer almaktadır. Bu kişilerin çoğu aynı localarda, aynı kardeşlik zinciri içinde yer almış, birbirini tanıyan kişilerdir. Bunların yeri geldiğinde Yüksek Şûra, yeri geldiğinde de, Büyük Loca'da görev aldıkları dikkatten kaçmaz. Masonluğun kurumsal üst yapısı içinde yer alanların aynı zamanda travmatik kurumsal sorunların yaratıcıları olarak belirmeleri, Masonik alt yapı analizleri için zengin örnekler teşkil etmektedir. (Bu kişilerin konferans metinleri, kitapları ve söyleşileri bu açıdan elverişli imkânlar sunmaya müsait gözükmektedir.)

4. Bu dönem, yaygın kanaatin aksine, Büyük Loca'nın yabancı obediyanslarla çok yoğun ve yakın ilişkiler kurduğu, hatta A.M.I. içindeki konumu veya Homere ve Renaissance Localarının obediyans değişimi örneklerinde olduğu üzere, strateji belirleyerek, bunu başarı ile uygulamaya koyan ve saygı gören bir etkinlikte olduğu bir dönemdir. Hatta kurumun bu etkinliğinin,

dönemin hükümeti tarafından dış politikalarına uygun bir şekilde kullanılmış olması son derece dikkat çekicidir.

5. 1930'lu yıllar Büyük Loca bünyesinde hem mevzuat, hem de ritüeller üzerinde çeşitli çalışmaların yapıldığı bir dönemdir. Bu dönemde referans Masonik literatür eksikliği nedeni ile yurtdışından ritüeller ve tüzükler getirilmiş, komisyonlar kurularak, yıllar süren ve bir kısmı sonuca ulaşmayan çalışmalar yapılmıştır.

3.5. Denge Politikasının Çöküşü: 1935 ve Uyku Dönemi'ne Giriş

1935 yılı Ekim ayının başında, kendisi de 33. derece bir Mason olan dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın bürosunda Büyük Üstat Muhiddin Osman Omay, Hâkim Büyük Âmir İsmail Hurşit, Fuat Süreyya Paşa, Muhip Nihat Kuran, aynı zamanda Devlet Şûrası Başkanı olan Mustafa Reşat Mimaroğlu, Milletvekili Rasim Ferit ve Ankara Valisi Nevzat Tandoğan bir araya gelirler. Bakan Şükrü Kaya hepsi 33. derece Mason olan bu gruba, cemiyetin kapatılarak mallarının Halkevleri'ne devredilmesi gerektiğini söyler. Genel Kurul'un toplanarak bu kararı alması gerektiğine ilişkin kendisine yapılan uyarıyı da dikkate almaz, derhal harekete geçilmesini ister. [108]

O dönemde Büyük Üstat olarak vazife yapan Muhiddin Osman Omay, yıllar sonra o günkü gelişmeleri şöyle özetler:

"Ben 935 senesinde cemiyetin başkanı idim. İstanbul'da bulunuyordum. O zamanki Dahiliye Vekili Şükrü Kaya beni, idare heyetinden Doktor İsmail Hurşid'i ve yine idare heyeti azasından Muhip Nihat Kuran'ı Ankara'ya çağırdı, geldik. Şükrü Kaya hükümet adına konuştuğunu ve hükümetin bu cemiyetin faaliyette bulunmasını lüzumsuz addettiğini, esasen Halkevlerinin aynı gayeyi ve vazifeyi yaptığını söyledi. Sizin bu şekilde faaliyette bulunmanıza lüzum yoktur, toplantı yapmakta ısrar ederseniz men edeceğim, dedi. Mason Cemiyeti her tarafta bulunduğu memleketin kanunlarına muti olduğundan herhangi bir toplantı yapmadan ve karar alamadan faaliyetimizi tatil ettik." [109]

Bu ifadede adı geçen Muhip Nihat Kuran, Yüksek Şûra'nın Umumî Kâtibi sıfatıyla Amerika Güney Jüridiksiyonu'na, Hakim Büyük Âmir John Cowles'a yazdığı 11 Kasım 1935 tarihli mektupta şu ifadeleri kullanır:

"Türkiye'de Masonluğun men edilmesi hakkında bugüne kadar doğru ve müsbet olarak bilinenler şunlardır:

Cumhuriyet hükûmeti kabinesinde 33 dereceli üç vekil ile Büyük Millet Meclisi'nde altmıştan fazla muhtelif derecelerde Mason milletvekili

---

108 Çeltikçi, Fikret, a.g.e., s:323-324.

109 Türk Yükseltme Cemiyeti Ankara lokal binasının geri alınması için açılan davanın 13 Nisan 1956 tarihli duruşmasında önceki Büyük Üstat Muhiddin Osman Omay'ın tanık olarak verdiği ifadeden alınmıştır. Bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Arşivimizden Önemli Belgeler", Mimar Sinan Dergisi, Sayı: 158 s:83-89.

bulunmaktadır. Milletvekilleri, Halk Partisi (Bizde, Cumhuriyetin ilanından hemen sonra kurulmuş olan tek parti) tarafından namzet gösterilip seçildiklerinden partinin arzularına itiraz ve hatta, bu konuda fikir bile beyan edemezler. Halk Partisi'nin son zamanlarda Türk Masonluğunu yasaklamak hususunda bir meyli bulunduğunu belirtmesi ve bu kararı alması karşısında bizim Yüksek Şûra, hükûmetteki 33 dereceli kardeşlere güvenmekte idi. Bu konuda hiçbir şey yapılamadı ve bu da bizi, bir müddet için olduğunu umduğumuz, Masonluğun kapatılmasına ve yasaklanmasına götürdü." [110]

9 Ekim 1935 tarihinde Anadolu Ajansı vasıtasıyla yapılan açıklama metni şöyledir:

"Türk Mason Cemiyeti, memleketimizin sosyal tekâmülünü ve günden güne artan muazzam terakkilerini nazarı itibare alarak ve Türkiye Cumhuriyetinde hâkim olan demokratik ve cidden lâik prensiplerin tatbikatından doğan iyilikleri müşahede ederek faaliyetine – bu hususta hiçbir kanun olmaksızın – nihayet vermeği ve bütün mallarını memleketimizin sosyal ve kültürel kalkınmasına çalışan Halk Evlerine teberüü muvafık görmüşlerdir." [111]

Bu suretle memleketimizde Masonluk uyku dönemine girmiştir. Bu durum 12 Ekim 1935 tarih ve 797 sayılı Büyük Üstat imzalı bir yazı ile tüm localara duyurulur. Ardından 14 Ekim 1935 tarihinde de ayrıca telgrafla haber verilir.

Uyku Dönemi'ne giriş, genellikle iddia edilenin aksine ani ve şaşkınlık yaratacak bir şekilde değil, yıllar içinde safha safha gelişerek 1935'te neticelenmiştir. Bunda 1909 kuruluşundan başlayarak Masonlukla politika etkileşiminin, kamuoyu önünde cereyan eden Masonlar arası çekişmelerin, İngiliz gizli raporlarının yarattığı çok etkili kamuoyu algısının, Siyonistlik-dinsizlik ve özellikle beynelmilellik tartışmalarının, rejimin tehdit olarak gördüğü girişimlerde yer almış Masonların oluşturduğu algının, Masonluk karşıtı kampanyaların, Masonluk karşıtı bu kampanyaların etkisini azaltacak veya yok edecek etki gücünde karşı adım atılamamasının, kardeşlerin bir kısmının giderek Masonluğa daha mesafeli veya ilgisiz davranmasının ve elbette rejim

110 Bu mektubun tercümesi Suha Umur tarafından Türkiye Fikir ve Kültür Derneği Bülteni, Sayı:7, s: 22-23'te yayınlanmıştır.

111 Layiktez, Celil, a.g.e., s: 164.

ile tedirgin edici bir denge politikası yürütmenin doğal güçlüklerinin parça parça tesiri olduğu düşünülebilir. Şayet böyle ise, bu parçaların her birinin Masonluğumuzun kültürel genlerinde birer karşılığı olduğu öne sürülebilir.

Öte yandan yurt içindeki genel tablo da unutulmamalıdır. Bu genel tabloda spor kulüpleri ile Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay dışındaki derneklerin önemli bir kısmının kapatılmış olması da vardır.[112] Nitekim 1931 yılında Türk Ocakları'nın kapanarak Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılması ve tüm mallarının partiye devredilmesi, 10 Mayıs 1935'te Türk Kadınlar Birliği'nin kendini feshetmesi önemli gelişmelerdir. Bir örnek olarak Türk Kadınlar Birliği'nin kendini fesih önerge metni şöyledir: "*Kadınlar Birliği ülkülerine kavuşmuştur. Türk kadınlığının bütün hakları tanınmıştır. Bundan sonra Kadınlar Birliği'ne ihtiyaç yoktur. Birliğin feshini talep ediyorum."*

İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın 22 Ekim 1935 tarihinde Ulus Gazetesinde çıkan beyanatı da benzer şekildedir: "*Türk Masonları kendi ideallerinin hükümetin esas programına dahil olduğunu görerek kendi teşkilatlarını kendileri feshetmişlerdir. Hükümetin bu iş üzerinde hiçbir teşebbüsü ve alakası yoktur."*[113]

Tüm bunların yanı sıra yurt dışındaki tablo da göz ardı edilmemelidir. Dünya yeni bir döneme doğru ilerlemektedir. Almanya'da, İtalya'da, İspanya'da, Rusya'da ve Portekiz'de sırayla faaliyetleri yasaklanan Masonluk, sonunda Türkiye'de de Uyku Dönemi'ne girmiş ve mal varlığını Halkevleri'ne devretmiştir.

İlerideki yıllarda Uyku Dönemi'ne giriş konusunda *"Kanun üstü verilen idârî emir üzerine faaliyetini tatil etmek mecburiyetinde kalmıştır"*[114] yorumu yapılmıştır.

Türkiye'de Masonluğun Uyku Dönemi'ne girişi sadece yurt içi basında yer almaz; yurtdışında da yankı bulur. Örneğin 2 Kasım 1935 tarihli L'Illustration Dergisinde Masonların hükümetçe kapatılıp

---

112 Layiktez, Celil, a.g.e., s: 165.

113 Koparan, Ergin, "Bursa'da Masonluk" ,Mimar Sinan Dergisi, Sayı: 165 s:87.

114 Bu ifade Türk Yükseltme Cemiyeti adına 15 Kasım 1954 tarihli Temyiz Mahkemesi 1. Hukuk Dairesi Başkanlığı'na takdim edilen dilekçeden alınmıştır. (Detaylı bilgi için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Bir Davanın Anatomisi-İzmir Lokal Binasının Geri Alınma Süreci ",İVAL Yayınları, 2011, s:101-109 Belge No: 60)

mallarına el konduğuna ilişkin yapılan yayın Türkiye'de hükümet nezdinde rahatsızlık yaratır. Bu dergiye bir cevap yazılması istenir. Dergiye yazılacak yazı İçişleri Bakanı'nın odasında istenen şekilde hazırlanır. Hazır bulunan Masonlardan bazıları da imza eder.[115] Dergiye gönderilen yazıda, "*Memleketin sosyal tekâmülünü, her gün artan büyük terakkisini nazara alan ve Cumhuriyet Türkiye'sinde hakim olan demokratik ve cidden laik prensiplerin tatbikatını ve mesut neticelerini müşahede eden Türk Mason Cemiyeti, bu mevzuda hiçbir kanun bulunmadan, faaliyetine nihayet vermeği ve bütün mallarını, halkın kültürel ve sosyal yükselmesine bihakkın çalışan "Halkevleri" teşkilatına bırakmayı muvafık görmüştür."* denmektedir. [116]

3 Aralık 1935 tarihinde Büyük Üstat Muhiddin Osman Omay İstanbul Valiliğine, dernek mührü ve ilgili dernek evrakını teslim etmiştir.[117]

Bundan sonra daha ilginç gelişmeler yaşanır. Çünkü derneğin merkez binası 23 Mayıs 1936 tarihine kadar teslim edilmez. 23 Mayıs 1936 tarihinde bina teslim edilirken hazırlanan beyannamede yer alan iki husus gözden kaçmamaktadır. Bunlardan ilki, her iki cemiyetin de yani hem Türkiye Yüksek Masonluk Cemiyeti'nin, hem de o zamanki tam adıyla Türk Yükseltme Cemiyeti Büyük Maşrık'ının faaliyetlerini durdurduklarının bu belgede yer almasıdır. İkinci husus ise, bu yazıda eşyası ile birlikte lokal binasının teslim edildiği Cumhuriyet Halk Fırkası

---

115 Mustafa Reşit Mimaroğlu o gün olanları şöyle anlatmıştır: "Hükümetçe tatil hakkında ilgililere vaki tebliğden bir müddet sonra Paris'te münteşir (Illustation) dergisinde çıkan bir yazıda, Türkiye'de Masonluğun tatile uğradığı ve malının elinden alındığı yazılmıştı. Bu neşriyatın münasip veçhile tashihi Hükümetçe istahdaf olunarak İstanbul'daki Mason idarecilerden bazıları Dahiliye Vekaletince Ankara'da bir toplantıya çağrılmıştı ki, bu arada Ankara'daki Masonlardan bazıları da vardı. Bu toplantıda dergiye verilecek cevap istenilen şekilde yazılmıştı. Toplantı fırsatından istifade eden Vekil, idarecilere, Halkevlerine teslim olunacak malların bir an evvel teslim olunarak işin çabuk bitirilmesini de tekrarlamıştır. Bu arada bulunmam dolayısıyla ve hazır olanlar arasında müntesip bulunduğum meslek itibariyle şu beyanda bulundum:'Devr-ü hibe edilecek malların mutasarrıfı ve söz sahibi, cemiyetin Umumî Heyeti ve onun kararı ile İdare Heyeti olması iktiza eder, bu hususta heyette bir karar alınmadan başka türlü muamele yapılmasının kanuni mevzuata uymayacağı tabiidir, bu yola gidilmelidir.'Bu söze uyulmadı, bu suretle işin uzayacağı ityan olundu ve malların acilen teslimi tekid edildi. Bundan sonra da hazırlanmış olan mektup hazırundan bazıları tarafından imzalandı."Bkz. Tunaşar, Seyhun, "Türk Ulusal Masonluğunda 1935 Uykuya Yatma Olayı", Piramit Yayınları, Ankara, 2005, s:42.

116 Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Bir Davanın Anatomisi", a.g.e., s:214.

117 Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Arşivimizden Önemli Belgeler",Mimar Sinan Dergisi, Sayı: 158 s:87.

Yetkilisi Mekki Hikmet'in aynı zamanda Türk Yükseltme Cemiyeti'nin İdare Kurulu'nda[118] da görevli ve Büyük Loca'nın "İkinci Büyük Teşrifatçı"sı[119] olmasıdır.[120]

Benzer şekilde, derneğin İleri Sokak'taki binasını teslim alan Cumhuriyet Halk Fırkası Kadıköy İdare Meclis Üyesi Yusuf Ziya Kalafatoğlu da aynı zamanda Cumhuriyet Yıldızı Locası eski üyelerindendir. Ankara binasını teslim alan Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreter Yardımcısı ve Giresun Milletvekili Münir Akkaya da Türk Yükseltme Cemiyeti Ankara Şubesi Başkanı ve Cumhuriyet Locası Üstadı Muhteremi'dir.

Bu sürecin zaman zaman, derneğin daha sonra tekrar açılmak üzere planlı bir şekilde kapatılmış olduğu şeklinde yorumlandığı da olmuştur. Ancak bunun planlanmış ve ilerisi düşünülmüş bir kapatma olması çok düşük bir ihtimaldir. Çünkü hem mülklerin teslimi neredeyse zorla gerçekleşmiş, hem de ileride binaların geri alınması sürecinde davada kullanılabilecek hemen hemen hiçbir evrak bulunamamış ve büyük zorluklarla karşılaşılmıştır. Öte yandan bu süreçte rejimde etkili üyelerin de dahil olduğu farklı kutuplaşmaların etkisi ve zorlaması ihtimal dışı bırakılmamalıdır. Çünkü uyanış çalışmaları sırasında bir bölüm kardeşin uyku dönemine girişle ilgili suçlandığı görülmektedir.

---

118 Uyku Dönemi'ne girişte Türk Yükseltme Cemiyeti İdare Heyeti şu isimlerden oluşuyordu:
Reis: Muhiddin Osman (Omay)
A'zâlar: Mehmet Ali Haşmet (Kırca), Av. Ali Galip (Taş), Yusuf Ziya, Av. Sadi Rıza (Dağ), Dr. Muhiddin Celâl (Duru), Dr. Şükrü Hazım (Tiner), Dr. Fahreddin Kerim (Gökay), Dr. İhsan İsmail, Mustafa Reşit (Çavdar), Emin Sait, Feridun Dukakin (Dirimtekin), R. Tınguryan, Mekki Hikmet (Gelenbeğ), Psalti Piyer

119 Mekki Hikmet, Büyük İkinci Tören Üstadı olmasına mukabil toplantılara katılmadığı için 18 Şubat 1935 tarihli Genel Kurul'da görevinden istifa etmiş sayılmıştır.

120 23 Mayıs 1936 tarihli beyanname metni orijinal imlasıyla şöyledir: (TÜRKİYE YÜKSEK MASONLUK CEMİYETİ) ve (TÜRK YÜKSELTME CEMİYETİ BÜYÜK MEŞRIK) namları altında müteşekkil ve Cemiyetler kanunu mucibince İstanbul Vilayetince müseccel olan iki mason teşekkülü faaliyetlerini tatil eylemişler ve keyfiyeti birer beyanname ile İstanbul Vilayetine bildirmekle beraber mezkûr cemiyetlere ait mühürlerle evraki esasiyelerini de İstanbul Vilayetine tevdi eylemişlerdir.Mezkûr cemiyetlerin Beyoğlu'nda Nuru Ziya sokağında kâin (25) numaralı lokalinde mevcut bilumum eşya yazılmış ve baptaki envanter Dâhiliye Vekâletine takdim ve mezkûr lokal dahi işbu envanterde yazılı eşyanın tamamıyla birlikte Beyoğlu Halkevi için Cumhuriyet Halk Partisi Beyoğlu Reisi Mekki Hikmete teslim olunmuş ve muamele bu suretle ikmal edilmiştir" bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Bir Davanın Anatomisi", a.g.e., s:215.

Bu suçlamalar da Masonluğumuzun kültürel genlerinde silinmez izler bırakmıştır.

Uyku Dönemine girilirken derneğin üye profili dikkat çekicidir. Uyku Dönemi'ne girerken 2161 üye mevcuttur. İkisi faal olmayan (Samsun-Işık ve İzmir-Satürn Locaları) toplam 32 loca mevcuttur. Bunlardan 2013 üye Türk, 148 üye ise yabancı tabiyetlere mensuptur. 523 üye artık sınırlarımızın dışında kalan topraklarda doğmuştur. Yaş ortalaması 44'tür. Doktorlar, memurlar, tüccar, öğretmenler ve bankacılar, üyeler arasında en kalabalık ilk beş meslek grubunu oluşturmaktadır.[121] Bu profil de Uyku Dönemi sonrası değişecektir.

121 Bu bilgiler Orhan Okay'ın arşivdeki matrikül kayıtlarından yola çıkarak hazırladığı "1935 Öncesi Üye Profilimiz" başlıklı yayımlanmamış çalışmasından alınmıştır.

3.6. Uyku Dönemi : 1935-1948

Uyku Dönemi, hakkında çok az bilgi sahibi olduğumuz, ama Masonluğumuzun ortak hafızasında çok önemli tesiri bulunan bir dönemdir. Faaliyetlerin sona ermesi üzerine bir özeleştiri veya durum değerlendirmesi yapıldığını tahmin etmek zor değildir. Faaliyeti şu veya bu şekilde durdurulmuş bir kurumun üyeleri olarak muhtemelen çok dikkatli davranıyorlardı. O dönemde resmi loca toplantılarının yapılamamasına mukabil, üyelerin mevcut şartlar çerçevesinde irtibatlarını olabildiğince sürdürmeye çalıştıklarını biliyoruz.

Bununla beraber Uyku Dönemi'nde göz ardı edilemeyecek bir örnek İzmir'de yaşanmıştır. Uyku Dönemi'ne girişin hemen ardından İzmir'de, muhtemelen Zuhal Locası üyeleri tarafından "Zuhal Kulübü" ismiyle bir girişimde bulunulduğu ve resmi takibata uğrayarak "*Mason locasının yeniden yapılanmış hali olan Zuhal Kulübü adıyla bir derneğin kurulduğu"* açıklamasıyla haklarında dosya açıldığı bilinmektedir. Ancak Başbakanlık Arşivi'nde bulunan ve üzerinde gizlilik kaydı olan bu dosyanın içeriğine şu an için ulaşmak mümkün değildir.[122]

Öte yandan Yüksek Şûra'nın, Büyük Loca'dan farklı bir kurumsal yapıya sahip olması sebebi ile yani en az dokuz kişiden oluşan bir üst yapı ile atölyeler de olmadan faaliyet gösterebilmesinden dolayı Uyku Dönemi'nde kendisini "aktif" olarak tanımladığı öteden beri dile getirilmiştir. Bu itibarla Yüksek Şûra'nın söz konusu dönemde yapması gereken 33 dereceli en az 9 kişiyi bir arada tutmaktır.

Uyku Dönemi'nde 33. dereceye yükseltilen Masonlar şunlardır: [123]

1938 yılında: Galip Taş, İsmail Memduh Altar, Cevdet Hamdi Balım.

1939 yılında: Hüseyin Mazlum Tozan.

1940 yılında: Mecdi Ali Akasya, Halid Tekin, Burhanettin Develioğlu, Ziya Osman Gökşin, İsmail Hakkı Köni, Hüsamettin Fuat Sunol.

1944 yılında: Cemil Hamdi Balım, Cevat Abdurrahim Gücü, Baba Kurbangil.

---

122 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Katalogları, Dosya: 3. Büro, Fon Kodu: 490, Yer No: 611.123

123 Apak, Kemalettin, a.g.e. s: 171,190,191.

1945 yılında: Kemalettin Apak.

1948 yılında: Hazım Atıf Kuyucak, Ferid Üp, Hasan Yusuf Başkam, Hamdi Nüzhet Çançar, Mehmed Raşit Erer, Zühdü Kamil Ergin, Mustafa Reşid Çavdar, Refet Diker.

1935-1948 Döneminde iki Hâkim Büyük Âmir seçimi yapılmıştır. Buna göre 1938 yılındaki seçimde Nurettin Ramih Hâkim Büyük Âmir, Mim Kemal Öke ise yardımcısı seçilmiştir. 1945'te ise Mim Kemal Öke'nin Hâkim Büyük Âmir, Mustafa Hakkı Nalçacı'nın ise yardımcısı olarak göreve geldiği anlaşılmaktadır. Hatırlanacağı üzere bu son iki isim, olaylı 1930 seçimleri sonrasındaki dönemde Büyük Üstat ve Yardımcısı olarak görev yapmış, sonraki dönemde ise Mustafa Hakkı Nalçacı Büyük Üstat seçilmişti.

1935-1948 arasında ilk "Uyanma" girişiminin 1938 yılında yapıldığı bilinmektedir. Buna göre 28 Haziran 1938 tarihinde Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklik nedeni ile Sembolik Locaların tekrar faaliyete geçme ümidi ilk ortaya çıktığında, Yüksek Şûra üyelerinin aktif rol üstlendiği dile getirilir. Bir başka ifade ile Uyku Dönemi'nde Sembolik Locaların kuruluşunda Yüksek Şura insiyatif kullanmış ve bu insiyatif neticesinde İstanbul'da 1938 yılında İdeal, 1939'da da Kültür ve Ülkü Locaları kurulmuştur. [124]

Kurulan yeni locaların bu şekilde eski localardan farklı isimlerle kurulması muhtemelen eski çekişmelerden uzak, yeni ve farklı bir organizasyon kurma düşüncesinden kaynaklanmıştır.

Öte yandan bu dönemle ilgili bilgilerimizin çok kısıtlı olduğunu baştan ifade etmeliyiz. Bunun sebepleri üzerinde bir parça durmak, Masonluğumuzun özelliklerinden birini daha incelemek için fırsat olabilir.

Uyku Dönemi'nde binaların devlete teslim edilmesi nedeni ile eldeki bir kısım arşivin kardeşlerin evlerine dağıldığı malumdur. Bir kısım arşiv ise, yetkili bir kardeş vasıtasıyla Hayvanları Koruma Cemiyeti'ne ait bir binada uzun süre çuvallar içinde saklanmıştır.[125] Uyanış Dönemi'nden sonra geri alınan bahis konusu belgelerin önemli bir kısmı ise -o

124 Layiktez, Celil, a.g.e., s: 167.

125 Layiktez, Celil, "Türkiye'de Masonluk Tarihi", Cilt.3, Yenilik Basımevi, İstanbul 2003, s: 105.

günkü zor koşulların da etkisiyle olsa gerek- tasnif işlemi yapılamadan yakılmıştır. Altmışlı yıllara geldiğimizde, elde kalan arşivin bir kısmının yine yakıldığını, bir kısmının da dolaylı yoldan eskicilere satıldığını ve hatta oradan da bir gazetenin eline geçtiğini öğreniyoruz.[126] Keza ileride yaşanacak olaylar da geriye kalan arşiv bünyesinde kopukluklara sebep olmuştur. Arşiv konusunun aslında galiba biraz da iş işten geçtikten sonra dikkatli bir şekilde ele alınmaya başlandığı söylenebilir.[127] Yine de bu konuda alınacak mesafe çoktur. Ayrıca bu tablo Masonluğumuzda belgeye dayalı araştırmaları güçleştirmektedir. Kişisel tasavvurların zamanla birer olgu gibi ele alınması tartışmalı dönemleri anlamamıza yardım etmemektedir. Kişisel değerlendirmelerden olgular, olgulardan da değişmez kanaatler çıkarma riski adeta Masonluğumuzun kültürel genlerine işlemiştir.

1938 sonrası kurulan üç yeni locanın belki de araya giren 2. Dünya Savaşı nedeni ile sürekli ve düzenli bir çalışma yürütemedikleri hep dile getirilir. Bu dönem için elimizde bu Locaların o dönemki çalışmalarına ışık tutacak yeterince belge olmadığı için, bu locaların ne şekilde faaliyette bulunduklarını ve neler yaşadıklarını belgeler üzerinden okuyup değerlendiremiyoruz.

1935 Ekim ayı ile 1945 Haziran ayı arasındaki on yılı yeterince bilemiyorsak da elimizde yine de son derece önemli bir belge var[128]: İdeal Locası'nın 3 Haziran 1945 tarihli tersimatı ile başlayan defter… Bu belgede yer alan ifadeler ileride Uyanış Dönemi'ne giriş ile ilgili bize bazı ipuçları veriyor:

"İdeal Mahfil-i Muhterem üstat ve biraderleri 2 Eylül 1945 Pazar günü saat 15'de malum nokta-i hendesiyede toplanarak celse açıldı. Okunan zabt-ı sabık hakkında söz verildi. Zabıt hakkında hiçbir mütalaa dermiyan edilmeyerek aynen kabul olundu. Menafi-i umumiye namına söz verildi. Evvelki celsede Mahfil'e iltihakı istenen bazı biraderler ve haricilere ait tertip edilmiş olan esami listesi tekrar gözden geçirilerek buna bir iki isim daha ilave edildi ve bu listeye [Beyaz Liste] ismi verildi. Aynı suretle masonluğa iştirakı muvafık bulunmayan hatta evvelce

126 *Cever, Ali Oktay, "Yakılan Evrak" başlıklı makale, Tesviye Dergisi, Sayı:51 , s:24-25.*

127 *Örs, Hayrullah, "Büyük Üstadın Mesajı", Mimar Sinan Dergisi, Mart 1967, Sayı: 2, s: 4-6.*

128 *Büyük Loca Arşivi 402.01/936.*

intisabı dahi teessürle karşılanan bir takım sabık biraderlerin isimleri de diğer bir listeye yazılıp bu listeye de [Kara Liste] denildi ve bu minval üzere ilerideki ictimalarda bu şekle riayet olunmak suretiyle tedricen her iki listenin ikmal olunması takarrür etti."

Bu tersimattan anlaşıldığına göre çalışmaya katılacak eski biraderler için de bir "beyaz" ve "kara" liste oluşturulmaktadır. Buradan yola çıkarak Uyku Dönemi'ne girişin üzerinden 10 yıl geçmiş olmasına rağmen eski tartışmaların kapatılmadığını görmekteyiz. Tekris edilmiş olması "üzüntüyle hatırlanan" kardeşler dolayısıyla oluşturulan beyaz ve kara listelerin ismi daha sonra değişecektir.

"İdeal Mahfil-i Muhterem üstat ve biraderleri 4 Kasım 1945 Pazar günü saat 14,30'da malum nokta-i hendesiyede toplanıp celse açıldı. Okunan zabt-ı sabık hakkında söz isteyen olmadığından reye konularak aynen kabul olundu. Halen Mahfil'e yeni biraderlerin şimdilik iltihakına imkan görülemediği cihetle camiamıza intisaplarında faide mülahaza edilen gerek uykudaki biraderlerden ve gerek haricilerden münasip olanların biraderler tarafından teklifi ile ileriye ait ihzari mahiyette tetkik listelerinin tanzimi ile bu listeye A Listesi ismi verilmesine ve keza her hangi suretle olursa olsun camiamıza iltihakında mahzur görülen uykudaki biraderlerin isimlerinin de tesbiti suretiyle hazırlanacak listeye de B Listesi denilmesine ve B Listesine yazılacak olanların ne gibi Masonik bir mahzura müsteniden teklif edildiğinin suçların ve tolerans ölçülerinin tesbiti bakımından menafi-i umumiye ve hususiye sırasında müzakere ve münakaşa olunmasına karar verildi."

Bu tersimatlarda "uyandırılmak" istenen bir kardeşin Yüksek Şûra onayı olmadan ve locada oybirliği ile hakkında karar alınmadan uyandırılamayacağı ifade edilmektedir. Tekris olmuş muntazam bir Kardeşin Masonik faaliyetlere katılması için tekrar bir elemeden geçirilmesi üzerinde dikkatle düşünmek gerekir.

Öte yandan tersimatlarda kimi zaman "müsait bir yer olmadığı için umumi bir yerde" toplanmanın zorluklarına da değinilmiştir. Bu arada Türkiye'de ilk Genel Seçimler 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılır. Ancak 1 Eylül 1946 ile 12 Haziran 1948 arasındaki dönemde *"hasıl olan endişe üzerine"* tersimat tutulmamış olduğu ifade edilmektedir. Bu dikkat çekicidir, çünkü genellikle uyanış için 5 Haziran 1946 tarihinde Dernekler Yasası'nda yapılan değişikliklerden sonra ortaya çıkan

olumlu atmosferden bahsedilir. Halbuki toplantı tersimatı tutulmasından bile endişe edilmiş olması, o dönemde endişelerin devam etmekte olduğuna bir işaret sayılabilir.

Her halükârda “uyandırma” tabiri bundan sonra Masonluğumuzun hafızasına nakşolacaktır.

3.7. Uyanma - Uyandırma: 1948-1950 Dönemi

5 Şubat 1948 tarihinde "Türkiye Mason Derneği" kuruluşu için İstanbul Valiliği'ne resmi başvuruda bulunulmuştur. Ancak yapılan bu girişim yine Yüksek Şûra üyelerinin insiyatifi ile gerçekleşmiştir. Başvuruda bulunan Yüksek Şûra üyeleri Hazım Atıf Kuyucak, Mustafa Hakkı Nalçacı, Orhan Tahsin, Muhip Nihat Kuran, Cemil Hamdi Balım, Cevdet Hamdi Balım ve Mecdi Ali Akasya'dır.[129]

Bu kurucu isimlerinin hepsi Mason dünyasında önceden tanınan isimlerdir. Hepsi 33. derece Mason olan kurucu üyelerden Hazım Atıf Kuyucak, Orhan Tahsin, Mecdi Ali Akasya Necat Locası üyelerinden olup, Masonluk tarihimizde daha önce bahsi geçen Necat Olayı'nda önemli rol oynamışlardır. O dönemde Üstadı Muhterem olan Orhan Tahsin, Mim Kemal Öke ve Mustafa Hakkı Nalçacı ile birlikte 1934 yılında 33. dereceye yükseltilmiştir. Muhip Nihat Kuran Uyku Dönemi'ne giriş sırasında Yüksek Şûra'da etkin isimlerdendir. Mustafa Hakkı Nalçacı, Mim Kemal Öke'den sonra seçilmiş olan Büyük Üstat'tır. Diğerleri de Uyku Dönemi'nde çalışmaya devam ederek 33. dereceye yükseltilmiş az sayıda Yüksek Şûra üyelerindendir.

Bu isimlerle birlikte hareket eden bir başka isim de Galip Taş'tır. Galip Taş, Uyku Dönemi'nde kurulan ilk loca olan İdeal Locası'nın ilk Üstadı Muhteremi'dir. Onu, Uyanış'a kadar sırasıyla Mecdi Ali Akasya, Ziya Osman Gökşin ve Hazım Atıf Kuyucak takip etmiştir. Adı geçen Üstadı Muhterem'lerden Galip Taş'ın 1938 yılında, Mecdi Ali Akasya ve Ziya Osman Gökşin'in 1940 yılında, Hazım Atıf Kuyucak'ın ise 1948 yılında 33. dereceye yükseltildiği hatırda tutulmalıdır.

Uyanış'ın zamanlaması ile ilgili olarak Eski Büyük Üstat Muhiddin Osman Omay şunları söylemiştir:

"935'den 48'e kadar geçen zaman zarfında muhtelif tarihlerde hükümetle cemiyetin faaliyete başlaması mevzuunda temasa geçtik; fakat hükümetler eski noktay-i nazarda ısrar ettiler. Ancak faaliyete başlamak imkanını ve müsait zemini 948 senesinde bulduk."[130]

Bu ifade Masonluğun en yetkili ağzından Uyku Dönemi'nde hükümet yetkilileri ile müzakerelerin yapıldığını bize anlatmaktadır.

---

129 Apak, Kemalettin, "Türkiye'deki Masonluk Tarihi", İstanbul, 1958, s:175.

130 Muhiddin Osman Omay'ın lokal binalarının geri alınması ile ilgili davanın 13 Nisan 1956 tarihli duruşmasında tanık olarak verdiği ifadeden alınmıştır.

Mason Localarının tekrar açılması ile ilgili girişim hemen basında da yer bulur.[131] Basında çıkan haberler yeni döneme ait bazı önemli ipuçları taşımaktadır.

10 Şubat 1948 tarihli Son Posta Gazetesinde *"Eski Masonluk ihya edilmeyecektir. Yeni derneği kurmak isteyenler cemiyetin malları üstünde de hak iddia etmiyorlar. Eskisinden ayrı bir mahiyet taşıyacak. Yalnız ilmi ve fikri sahada çalışacak. Vilayet Hukuk İşleri ve Emniyet Müdürlüğü başvuruyu tetkik ediyor. Yoğun tartışmalar var."* denilmektedir.

11 Şubat 1948 tarihli Son Posta Gazetesinde yayımlanan konuyla ilgili söyleşide *"Madem ki hükümet demokrasi yolunu kabul etmiştir, masonluğa da müsaade edecektir.*" sözleri yer almaktadır.

17 Şubat 1948 tarihli Son Posta Gazetesinde ise bu konu *"Cemiyetler kanununa göre beyannamesi vilayete varan ve anayasaya aykırı olmayan her cemiyet hemen faaliyete geçebileceğinden Mason Derneği kurucuları da derneğin statüsünü yayınlayarak faaliyete geçmiştir."* şeklinde verilmektedir.

Yüksek Şûra üyelerinin insiyatifi ile gerçekleşmiş olan uyanış sürecinde dikkat çekici hususlardan birisi de, Hâkim Büyük Âmir Mim Kemal Öke'nin tutumu ile ilgilidir. Mim Kemal, sanki bu girişimde bir rol oynamadığının altını çizecek şekilde bu dönemde basında yer almaktadır. Örneğin 6 Şubat 1948 tarihli Vatan Gazetesindeki beyanatı şöyledir:

"Ben de bir şayia halinde bazı şeyler duymakta idim. Fakat bu kadar kat'i bir safhaya girmesinden haberim yoktu. Yalnız bir müddet evvel bazı arkadaşlar böyle bir teşebbüse geçmek istediklerini söylemişlerdi. Onlara daha vakti değil, demiştim.

Masonluk muazzam bir teşkilattır. Faaliyeti hükümet tarafından tatil edilmeyen, kendi verdiği bir kararla kendini tasfiye eden, daha doğrusu bir uyuma devresine giren bu teşkilat namına söz söylemek, onun uyku halinden çıkarıp faaliyete geçirmeye kalkışmak bir kişinin veya birkaç kişilik bir heyetin hakkı değildir. Bu hak Mim Kemal Öke'de

---

131 Bu konuda örnekler için bkz. 6 Şubat 1948 tarihli Vatan Gazetesi, 7, 10, 11 ve 17 Şubat 1948 tarihli Son Posta Gazeteleri ile 11 Şubat 1948 tarihli Son Havadis Gazetesi.

dahi yoktur. Siyasi, dini cephesi bulunmayan, sadece fikri bir cemiyet olan masonluğun tekrar faaliyete geçmesinin zamanı gelmiş midir? Bu cemiyetin kuruluşu memlekete faydalı mı, yoksa zararlı mı olur? Bu suallerin üzerinde durmak lazımdır. Masonluk faaliyetini tatil etmiş olmasına rağmen, onu kalbinde yaşatan eski bir mensubu olmam dolayısıyla bu cemiyetin memleket için faydalı olacağı kanaatindeyim. Bilhassa dünyanın bu zamanında temin edeceği faydanın daha bariz olacağı muhakkaktır. Fakat evvelce dediğim gibi, buna karar vermek geniş bir zümreye aittir. Bahis mevzuu teşebbüs hakkında tahkikat yapıyorum. Birkaç güne kadar bu hususta fikirlerimi açıklayacağım."[132]

Mim Kemal'in, uyanışın planlamasında belirleyici rol oynadığı kuşkusuzdur. Nitekim yardımcısı dahil tüm Mason yakınları bu işte insiyatif kullanmış, görev üslenmişlerdir. Kendisi de 1948 yılı içinde uyanışla ilgili seyahatlere çıkmış, toplantılara katılmıştır.[133] O nedenle aynı zamanda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün özel doktoru olan Mim Kemal'in daha çok politik sebeplerle en azından sürecin başında çok ön planda gözükmek istemediği düşünülebilir.

Türkiye Mason Derneği'nin İstanbul'u müteakip 1948 yılı Aralık ayında İzmir Şubesi, 1949 yılı Ocak ayında da Ankara şubesi açılmıştır. Ardından İzmir'de "İzmir", Ankara'da "Uyanış" Locaları çalışmaya başlamışlardır.

Netice itibarı ile o tarihte Sembolik Locaların yeniden organizasyonunu Yüksek Şûra yürütmüş ve Masonik faaliyetler artık yeni isimli bir dernek çatısı altında ve yeni kurulan yeni isimli localarda icra edilmeye başlanmıştır.[134]

Her ne kadar yeni bir dernek çatısı altında, yeni localarda, yeni bir Masonik yapılanma ile çalışma hedeflense de, eski döneme, eski localara ilişkin kimi konularda devamlılığa da dikkat edildiği eski tersimatlarda görülmektedir. Bir örnek olarak İdeal Locasının tersimatlarında Necat Locası yardım sandığından zamanında borç almış olan kardeşlerden borçlarının tahsili ve bu borçlu kardeşlerin uyandırılmaları hususu üzerinde hassasiyetle durulduğu görülmektedir.

---

132 Koloğlu, Orhan, "İslam Aleminde Masonluk", a.g.e., s:240

133 Bir örnek olarak Masonluğun İzmir'de uyanışını planlamak üzere İzmir'e seyahat ettiğini ve burada 1 Haziran 1948'de bir toplantı tertip ettiğini söyleyebiliriz.

134 "Türkiye Mason Derneği" yeni derneğin ismidir; eskiden gelen "Türk Yükseltme Cemiyeti" ise zamanında Uyku Dönemi'ne girerken Halkevleri'ne devredilen lokal binalarının geri alınması amacıyla 1950 yılında tekrar faaliyete geçirilmiştir.

1950 yılının Eylül ayına kadar Büyük Loca'nın ismi dahi yoktur. Bu aşamada atılan adımlar açısından en dikkat çekici husus, uyanış ile birlikte eski locaların tekrar "uyandırılmaması" olduğu kadar, eski Mason üyelerin yeni derneğin kendiliğinden üyesi kabul edilmemesi ve sadece "uyandırılması" hususunda ittifakla karar alınanların yeni loca çalışmalarına katılmalarına izin verilmesidir. Bu konuda uygulama kararının çok önceden verildiğini, Uyanış öncesi dönemde 1945 yılında İdeal Locası tersimatlarından biliyoruz.

Masonlukta "uyandırma", Masonik hukukta yeri olan bir kavramdır, ancak bu, "locanın uyandırılması" olarak bir anlam ifade eder. Nitekim 1909 ve 1910 tarihli ilk tüzüklerimizde de, Uyku Dönemi'ne girerken geçerli olan 1932 tarihli Localar Genel Tüzüğü'nde de bir locanın "uyku" haline girişi ve nasıl uyandırılacağına ilişkin hükümler yer almaktadır.

Ancak Uyanış Dönemi'nde uykudaki locaların uyandırılması yerine, yeni localar kurulması kararlaştırılmıştır ve bu nedenle zamanında uykuya yatmak zorunda kalan kardeşler için bir uyandırma süreci oluşturulmuştur. Ancak bu dönemde "uyandırılmayanlar" kimi zaman birer harici olarak değerlendirilmiştir.[135] Kimi zaman ise uyandırma işlemi gayrimuntazam bir Mason'un intizama dönüşü şeklinde tarif edilmiştir. İlk locaların evrakı üzerinden takip ettiğimiz bu işlemler, en hafif ifadeyle, eski dönemlerde sıkıntılara sebep olduğu düşünülen kimselerin yeni kurulan Mason topluluğuna katılmalarının engellenmeye çalışıldığı bir tür engelleme işlemi olarak değerlendirilebilir. Anlaşılan o ki, kapanışın üzerinden 13 sene geçmiş, ama eski yaralar kapanmamıştır.

İlk kurulan locaların arşivlerinde yer alan ilk belgeler *"uyandırılmasında mahzur olmayan biraderler"* ile *"uyandırılması muvafık görülmeyen biraderler*"in listeleridir.

Bir başka ilgi çekici husus da Yüksek Şûra'nın kurulan ilk localara bazı talimatlarının "sözlü" olarak verilmesidir. Bir örnek olarak Ülkü Locası'nın Yüksek Şûra Başkanlığı'na yazdığı 9 Eylül 1948 tarihli yazıda *"Teşkilatın kurulmuş ve tekemmül etmekte olduğunu göre Mahfil-i Muhterem Şuray-ı Ali emirlerinin şifahi değil yazı ile*" bildirilmesi hususuna değinmektedir.

1949 başında beş loca ile başlatılan girişim 1950 senesi sonunda loca sayısını 13'e çıkarmıştır. Bu süreç içerisinde başta sadece

135 Erendağ, Dündar, "İdeal Muh:. L:.sı Tarihçesi", 2004, s:24'de bu hususlar vurgulanmıştır.

uyandırılan kardeşlerle çalışan localar, Yüksek Şûra'nın 1 Ekim 1949 tarihli levhası ile uyandırılma işlemlerinin yanı sıra haricilerin de tekris edilmesine izin vermesiyle birlikte üye sayılarını hızla arttırmışlardır.[136] Bu dönemde İdeal Locası'na ilk tekris edilen hariciler arasında Nuri Pere ve Selami Işındağ da yer almaktadır. Her ikisinin de ismi 1965 Olayları'nda sıklıkla geçecektir.

Bu dönemin loca kayıtlarının nihayet gün ışığına çıkmasıyla birlikte artık bir kardeşin "uyandırılmasının" hangi aşamalardan geçtiğini takip edilebilmekteyiz.[137] Örneğin İzmir Muhterem Locası'nın tersimatları üzerinden uyandırma aşamaları şöyle özetlenebilir:

Locada "Uyandırılacak Kardeş" hakkında bilgi verilmesi, Üstat kardeşler tarafından yazılı teklif edilmesi, teklifin müzakeresi ve oylanması, olumlu olması halinde "rehberleri" tarafından o kardeşten talepname alınması, talepnamenin müzakeresi ve skrüten, skrütenin olumlu olması halinde durumun Yüksek Şûra'ya bildirilmesi, Yüksek Şûra'nın localara liste halinde uyandırılmaya aday olanları duyurması, localardan olumlu veya olumsuz cevapların alınması ve akabinde Yüksek Şûra'dan onay alınmasından sonra toplantıda yemin ettirilerek yeminin imza altına alınması, Çekiç üzerine üç darbe ile uyandırılmanın ilanı ve ardından Kelime'nin verilmesi.

Söz konusu yemin metni de dikkat çekicidir:

"Türkiye Yüksek Şurası'nın İskoç Tarik-i Atik ve Makbulünün Türkiye'de yegâne nâzım ve hâkimi olarak tanıdığımı beyan ve işbu Şura'nın kanun ve nizamlarına, salahiyetli heyetlerince verilecek kararlara riayet edeceğime söz verir ve şimdiye kadar Mason sıfatı ile ettiğim taahhütleri tekrar te'yid ederim."

Bunlara ilaveten kardeşlerin yazılı müracaat ederek de, uyandırılma talebinde bulunduğuna ilişkin çok sayıda dilekçe artık gün ışığına çıkmıştır. Tersimatlarda Yüksek Şûra tarafından uyandırılma talebi reddedilen kardeşin iki yıl geçmeden tekrar uyandırılma talebinde bulunamayacağına ilişkin bölümler de yer almaktadır. Keza farklı localarda uyandırılmak istenen kardeşler için localar arasında yapılan yazışmalar da dikkat çekicidir.

---

136 Bekiroğlu, Erdur, "50 Yıllık Masonik Kültür", Mimar Sinan, Sayı:110, s: 42.

137 Detaylı bilgi için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Uyku Döneminden Uyanış'a İzmir'de Masonluğa Bir Bakış", İVAL Yayınları, 2011.

Hiç kuşkusuz bu işlemler sırasında kimi zaman uyandırılma talebinin farklı aşamalarda reddedilmesi çeşitli sıkıntılara yol açmıştır. Tartışmaların yarattığı bu sıkıntılar kardeşler arasındaki ahengi ve Masonik faaliyetleri muhakkak ki etkilemiştir. Uzaktan bakıldığında bir merkezi tasfiye olarak yorumlanmaya müsait olan bu durum, bir başka bakış açısı ile eski dönemlerde yaşanan bazı gerilimlerin yeni döneme taşınmama çabası olarak da değerlendirilebilir. Ancak yıllar önce tekris edilerek Masonluğa adım atmış bir kardeşin Masonluğunun yeniden böyle bir süreçten geçmesi kardeşlik mefhumu açısından üzerinde düşünülmeye değerdir.

Uyandırılma süreci zamanla daha geliştirilecek ve tahkikat aşaması da bu sürece eklenecektir. Tahkikat levhalarında, adayın *"uyuduğu tarihten bugüne kadar Mason prensiplerine aykırı hiçbir ef'âl ve harekette bulunmadığı*" Tahkikat Üstatları tarafından belirtilmektedir.

1959 yılı Localar Genel Tüzüğü'ne kadar Masonik hukukumuzda bir Masonun uyandırma işlemine ilişkin tüzüksel bir hüküm bulunmamaktadır. 1959 yılı Localar Genel Tüzüğü'nde de uyandırma işlemi "intizama rücu" maddesi altında yer almaktadır. Bu noktada uyandırılacak kardeşlerin "gayrimuntazam" olarak değerlendirilmesi, uyandırılmayan kardeşlerin bir harici olarak görülmesi düşündürücüdür.

Uyku Dönemi'ne giriş sırasındaki çekişmelerin aradan geçen onca yıla rağmen unutulmaması ve Uyanış döneminde de kardeşlerin arasına girmesi son derece önemli bir olgudur.

Uyandırma işlemleri kısa bir döneme ait geçici bir uygulama değildir; altmışlı yıllara taşınan uyandırma işlemleri Masonluk kültürümüzün genlerine işlemiş ve 1965 Olayları'nın zeminini muhakkak ki etkilemiştir.

4. 1965 Süreci

4.1. Kurumlaşma Sancıları İçinde Bir Doğum: 1950-1956 Dönemi

24 Mayıs 1950 Genel Seçimleri ile Türkiye'de 27 Mayıs 1960 İhtilali'ne kadar sürecek Demokrat Parti Dönemi başlamıştır. Bu yeni dönemin etkileri Masonluk tarihimizde de kendisini hissettirecek ve 1965 Olayları'na giden sürecin bir parçası olacaktır.

1948 yılında uyanışla birlikte Yüksek Şûra yukarıdan aşağı bir yapılanma ile eskisinden farklı yeni bir kurumsal yapı kurmuş ve elemeden geçirdiği eski üyelerine, titizlikle seçtiği yeni üyelerini de eklemek suretiyle, iki yıl içinde Ankara, İstanbul ve İzmir'de toplam loca sayısını 13'e çıkarmıştı. Öte yandan aynı dönemde bu üç şehirde yüksek derecelerde çalışan atölyelerini de kurmuştu. Böylelikle hem sembolik derecelerin, hem de yüksek derecelerin yönetiminde Yüksek Şûra tek hakim otorite olmuştu.

Bir Büyük Loca'nın var olmadığı bu Masonik düzen zamanla gözden geçirildi. Uyanış'tan yaklaşık iki buçuk sene sonra 30 Eylül 1950 tarihli Yüksek Şûra toplantısında bir büyük loca kurulma kararı alındı. Ancak bu büyük loca tamamen Yüksek Şûra'ya tabi olacaktı. Öyle ki ismi bile "Türkiye Yüksek Şûrası'na tabi Büyük Mahfil" olarak tespit edilmişti.

Büyük Loca'nın neden zamanında kurulmadığı sorusu kolaylıkla akla gelebilir. Bu hususla ilgili bazı ipuçlarına 30 Eylül 1950 tarihli Yüksek Şûra toplantı tersimatında rast gelmek mümkündür:

"Yüksek Şuramız Rit Ekosse Ansiyen ve Akseptenin esaslarına göre 1909 senesinde kurulduğu zaman ilk üç derecede çalışan mahfilleri de kendi bünyesi içinde idare etmiş ve bir müddet sonra bu üç derece localarının muhtariyetini kabul etmek suretiyle bir Maşrık-ı Azam vücuda gelmiş olduğu fakat her iki kuvvet arasında ikide bir tehaddüs (karşılıklı) eden ihtilaflar yüzünden Türk Masonluğu bünyesinin geçirmiş olduğu sarsıntılar karşısında zamanı gelince bu ikiliğin bertaraf edilmesi kaçınılmaz bir zaruret almış olup 1909'dan 1935 yılına kadar böylece devam eden Maşrık-ı Azam, 1935 senesi Ekim ayının onikinci gününden itibaren siyasi zaruretler dolayısı ile faaliyetini tatil etmek mecburiyetinde kaldığı..."[138]

---

138 Layiktez, Celil, "Türkiye'de Masonluk Tarihi", a.g.e, s: 171.

Yine aynı toplantıda onaylanan "Türkiye Yüksek Şûrası'na tabi Büyük Mahfil Nizamnamesi"nde; Büyük Mahfil'in isminde de belirtildiği üzere Yüksek Şûra'ya tabi olduğu, sembolik dereceleri Yüksek Şûra adına idare etmekle görevlendirildiği, hariçte Yüksek Şûra'nın onayı alınmadan Masonluğu temsil edemeyeceği gibi dikkat çekici ifadeler yer almaktadır. Bu durum özetle, Büyük Loca'nın bağımsız ve sembolik derecelere hakim bir otorite olmaktan ziyade Sembolik Localar için Yüksek Şûra'ya bağlı bir "ara merci" olarak görev yaptığı anlamına gelmektedir. 28 Ocak 1951'de toplanan Büyük Mahfil, Yüksek Şûra tarafından tahsis edilmiştir ve yapılan seçimde Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı Mustafa Hakkı Nalçacı, Büyük Loca'nın Büyük Üstadı seçilerek bu tablo tamamlanmıştır.

Hatırlanacağı üzere Nalçacı daha önce 1932 yılında, istifa eden Mim Kemal Öke'nin yerine Büyük Üstat seçilmiş ve bu görevi 1 Ağustos 1933'de Muhiddin Osman Omay'a devredene kadar sürdürmüştü.

28 Ocak 1951 tarihinde yapılan seçimle ilgili olarak Yüksek Şûra'ya gönderilen 2 Şubat 1951 tarih ve 1 numaralı tarihi levha şöyledir:

"Pek Mün:. ve Muk:. Bü:. Â:. Hak:. ve Aziz Üs:.lar,

Yüksek Şura'nın 30.9.1950 tarihli celsesinde kabul edilmiş olan nizamname hükümleri dairesinde çalışmak üzere tesis buyurulan ve 28.1.1951 tarihli beratı yedine tevdi buyurularak mezkûr tarihte vazifedaran intihabatı icra ve is'at merasimi ikmâl buyurulmuş olan Büyük Mahfil'in fi'len vazifesine iptidar etmiş bulunduğunu arz vesilesiyle minnet ve şükranlarımızın kabulünü rica ve sevgi ve saygılarımızın teyidini kendimize vazife ittihaz ediyoruz."

Yüksek Şûra'ya yazılan 24 Şubat 1951 tarih ve 12 sayılı "YÜKSEK ŞURAYA bağlı BÜYÜK MAHFİL" başlıklı yazı Büyük Mahfil'in hangi şartlar altında çalışmaya başladığını şu şekilde anlatmaktadır:

"Pek Muk:. ve Mün:. Bü:. Amiri Ha:. ve Bü:. Müfettişler,

Bü:. Mahfilin Da. He:. Toplantıları, şimdilik, her hafta geceleyin yapılmak zarureti hasıl olmuş ve saat 21'den sonra Lokal binasında toplanmanın teshinat ve hademe müşkülâtı bakımından kabil olamıyacağı anlaşıldığından, muvakkaten Üs:. Az:. Muavini doktor Fethi Erden B:.in laboratuarında içtima etmek iktiza eylemiştir.

Esasen Mabette dahi her zaman sandalya noksanıyle karşılaşılmakta olduğundan, birkaç sandalya satın alınarak şimdilik mezkûr laboratuara götürülmesi ve mesaimiz normal seyrine girer girmez mabede devrü teslim edilmeleri, Da:. He:.in 13 Şubat 1951 toplantısında karargir olmuştur.

Bu maksatla alınan sekiz sandalyenin bedelini teşkil eden 65,50 liralık fatura ile posta ücreti ve kâğıt bedeli olarak sarf edilmiş bulunan 460 kuruşluk makbuzu ilişik olarak Yüksek Makamınıza sunar ve Bü:. Hz:. Em:.ine tesviyesi için Lokal komsiyonuna emrü müsadelerini reca ederiz.

Bu vesile ile yüksek saygı ve sevgilerimizi tekrarlarız, Pek Muk:. ve Mün:. Bü:. Amiri Ha:. ve Bü:. Müfettişler."

Büyük Loca'nın kullanımı için lokal binasında yer tahsisinin ancak 1952 yılının Ekim ayında yapıldığı görülmektedir. Daimi Heyet ve Sekreterlik için lokal binasının dördüncü katında iki oda verilmiştir. [139]

Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki ilişkilerdeki ast üst ilişkisinin temeli -hatırlanacağı üzere- kuruluş dönemine kadar gitmektedir. Yüksek Şûra'nın 1909'da Büyük Loca'yı kurmak için yaptığı girişimler malumdur. İki kurum arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından, Büyük Loca'nın ilk Büyük Üstadı seçilen Talat Paşa'nın "Yüksek Şûra huzurunda" Büyük Üstat olarak ettiği yemin metni önemli bir gösterge olarak ele alınabilir. Bölüm 3.2'de yer verdiğimiz bu yeminin bir yerinde Büyük Üstat; "*Yüksek Şûrayı bütün Türkiye ve tevabii Masonluğunun nazımı olan bir kuvvet olarak tanıdım ve tanıyacağım ve mezkur Yüksek Şûradan Ritin menfaati için sudur edecek olan evamir, buyurultu ve tamimlere riayet edeceğim ve ettireceğim ve Yüksek Şûranın Türkiye ve tevabiinde yegane muntazam bir kuvvet olduğunu ve Büyük Meşrikın onun himayesi tahtında teşkil olunarak muntazam bir surette vücude geldiğini beyan ve itiraf ederim."* demektedir.

1 Kasım 1909'da Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasında imzalanan konkordato da aynı çerçeveyi teyid eder. Buna göre Maşrık-ı A'zam-ı Osmanî, Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Ritinin *"ilk üç derecesi için bahş ve tevcih olunan idari kuvvetin*" Yüksek Şûra'dan *"sudur ettiğini"* kabul eder.[140]

---

139 Tahsisi yapılan bu iki odada çalışabilmek için Yüksek Şura'ya 14 Ekim 1952 tarih ve 286 sayılı bir yazı ile müracaat edilerek bazı düzenlemelerin yapılması için izin verilmesi istenmiştir.

140 Apak, Kemalettin, a.g.e., s:72-73.

Özetle, Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasında, aynı rit çerçevesi içinde bir ast-üst ilişkisinin varlığı gayet açıktır.

1931 yılında bu konkordato metni revize edilecektir. Önceki Büyük Üstatlardan Servet Yesari, 25 Kasım 1931'de yeniden tanzim edilecek konkordato metni ile ilgili olarak 23 Haziran 1931 tarihinde yaptığı konuşmanın bir yerinde iki kurum arasındaki bu ast-üst ilişkisine işaret eden şu ifadeyi kullanmıştır:

"B*aşlangıcından beri bir pırlanta gibi her türlü lekeden muarra olan teşekkülümüzde tashih edilmiş ve temizlenmiş hiç bir leke yoktur ve olmadığına kuvvetle inanıyoruz. Daima hakka ve hakikate sarılmış olan Yüksek Şura hakikate tehakküm eden haleti ruhiyyeden ötedenberi muarradır. Kendi sevgili evladı olan Türkiye Büyük Meşrikına istihfafla bakmayı hatırından geçirmez ve geçirmeyi bile küçüklük sayar. Ve onu gözü gibi sakınır."*[141]

Daha önce de üzerinde durduğumuz bu ikinci konkordatonun ilk maddesinde Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin Türkiye hudutları dahilindeki temsilcisinin Yüksek Şûra olduğunun belirtilmesine mukabil Büyük Loca'dan bahsedilmemesi, localarda daha yüksek derecelerdeki üyelerin ve atölye görevlilerinin rit nizamına göre yer alacağının vurgulanması, ritüellerle ilgili olarak Skoç Ritine göndermede bulunulması dikkatten kaçmaz.

Bu hususta, görevlendirilmiş bir komisyon tarafından hazırlanıp 1951 yılında basılan ve hiç şüphesiz 1948 sonrası dönemin dernek yöneticilerinin görüşünü yansıtan "Türkiye'de Hür Masonluk Tarihi" adlı eserde geçen 1909 konkordatosu ile ilgili şu ifadeler çok etkileyicidir:

"*Metnin tahlilinde görülür ki, hükümler Büyük Maşrık için kuvvetli ve ana kuvvet olan Şûrâyi Âli için zayıftır… Bu teşkilatın icrasından bir müddet sonra başlayıp tâ 1935 senesi içindeki Türk Masonluğunun bir müddet için tatili faaliyet ettiği zamana kadar iki Heyet arasında bir hayli sızıltılar ve rahatsızlıklar olmamıştır, denemez. Burada en ziyade göze çarpan nokta, Şûrâyi Âlinin kendi Rit'ine ait esaslardan te'âmi etmiş (*görmezlikten gelmiş*) gibi görünmesidir. Yahut da kendini terkip edenlerin ve ön safta olan bazı rehberlerin –çoğunun dereceleri yükseltilmekle beraber- rit'in esas nizamlarını ihmal ederek yalnız üç*

141 Servet Yesari'nin broşür şeklinde basılan 23 Haziran 1931 tarihli konuşma metni, İstanbul 1931, s:13.

dereceli sembolik locanın istiklâli tâmı fikri mahsusunun baskısı altında kalmalarıdır.

1935 yılındaki tâtil-i faaliyetten sonra yeni teşkilatta ise Türk Masonluğunun yürüyüşü, Rit ahkamına tamamiyle uygun bir hale ifrağ olunmuştur. "[142]

Bu ifadelerin sertliği dikkatten kaçmamaktadır. Burada hem derecesi yükseltildiği halde ritin esaslarına uymayan Mason yöneticilerden bahsedilmekte, hem de Sembolik Locaların öne çıkarılarak ritin esaslarının ihmal edildiği vurgulanmaktadır. Ayrıca her iki kurum arasında geçmişte yaşanan rahatsızlıklara da değinilmektedir. Söz konusu rahatsızlıkların ancak uyanıştan sonra giderilerek rite uygun bir hale getirildiğinin açıkça ifade edilmesi, uyanış sonrası uygulamaların ipuçlarını vermektedir.

Bu dönemin başlangıcında, yeni locaların kurulması aşamasında Yüksek Şûra ile loca "heyet-i müteşebbise"sinin arasındaki ilişkiler üzerine bir örnek olarak 4 numaralı İzmir Muhterem Locası'nın kuruluşunda Yüksek Şûra ile ilişkileri yürüten iki kardeşten Hamdi Nüzhet Çançar'ın İzmir Locası'nın kurucu Üstadı Muhterem'i, Hasan Başkam'ın ise Yüksek Şûra adına Locanın Daimi Müfettişi olarak görev yapması gösterilebilir.[143] Bu suretle Yüksek Şûra'nın yeni açılan locanın yönetim ve denetimini yakından takip ettiği ifade edilebilir.

Bu noktada, müfettişlerin teftiş yetkilerini tarif eden talimatname üzerinde durulması yararlı olacaktır. Müfettişlere kapsamlı yetkilerin verildiği bu talimatın Uyanış Dönemi'nin ilk aylarında 22 Mayıs 1949 tarihinde düzenlenmiş olması dikkat çekicidir. Buna ilaveten Yüksek Şûra'nın locaları birer kârgâh yani birer atölye olarak değerlendirdiğini göstermesi de bir başka önemli husustur. Söz konusu talimatname şöyledir:

"MA:. KÂRGÂHLARININ TEFTİŞİNE AİT TALİMATNAME:

Madde 1: Müfettişler teftişine memur oldukları kârgâhları, mevcut nizam ve talimat hükümlerinin tamamen tatbiki zımmında teftiş ve murakabe ederler. Celselerde mevzuata aykırı hareketlere tesadüf

142 *Mimaroğlu, Reşat - Erol, Necmettin Tahsin - Kuran,Muhib – Örücü, Ferit Zühtü – Kermen, Haydar Ali – Altar, İsmail Memduh – Löbe, Edvar – Nuradunkyan, Hirant,"Türkiye'de Hür Masonluk Tarihi", a.g.e., s: 93-94.*

143 *Detaylı bilgi için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Uyku Dönemi'nden Uyanış'a İzmir'de Masonluğa Bir Bakış", İVAL Yayınları, 2011.*

edildiği ve yaptıkları ikaz ve ihtara inkiyat edilmediği takdirde üç gün zarfında raporla Yüksek Şura İdare Encümenine bildirirler.

Madde 2: Müfettişler haricilere ait tahkikat evrakının noksansız olmalarına, kabul ve tekris merasiminin usul ve mevzuata uygunluğuna ve nafaka tezyidinin de aynı ciddiyet ve ihtimamla yapılmasına dikkat ederler. Mevzuata aykırı hareket veya ihtarı mucip noksan görürlerse, fiili müdahaleye kalkışmaksızın, hadiseyi raporla Yüksek Şura İdare Encümenine bildirmekle iktifa ederler.

Madde 3: Müfettişler vezne ve hasenat hesaplarile matrikül, karar zabıtlarını ve muhabere dosyalarını incelerler.

Madde 4: Müfettişler muvazzaflarla âmil üyelerin mesaiye devamlarını dikkat nazara alırlar. Devam etmeyenler hakkında mevzuat hükümlerinin tatbik edilip edilmediğini tetkik ederler.

Madde 5: Müfettişler kârgâhların zabıt, vezne ve hasenat defterlerini ve diğer bilcümle evrak ve dosyalarını tetkik ve muayene selâhiyetini haiz oldukalrına göre reislerle Ka:., Em:. Haz:., Em:. Has:. Biraderler ilk talepte defterleri, hesapları, evrak ve dosyaları lokal dahilinde Müfettişlerin tetkikine hazır bulundururlar.

Madde 6: Müfettişler aile celselerine dahi serbestçe girmek hakkını haizdirler.

Madde 7: Müfettişler iki ayda bir raporlarını idare encümenine vereceklerdir.

Madde 8: Kârgâhlar bütün celselere ait ruznamelerini göndererek müfettişleri de davet ederler.

Madde 9: Müfettişlere vazifelerinin ifasında kârgâh resileri vesair muvazzaflar azamî kolaylaık göstermekle mükelleftirler.

İşbu talimatname Yüksek şûra Umumî Hey'etinin 22 Mayıs 1949 tarihli içtimaında ittifakla kabul edilmiştir."

1950 yılı aynı zamanda yeni Çırak Derecesi ritüelinin basıldığı yıldır. Bu ritüelin üzerinde Türkiye Yüksek Şûrası ibaresi yer almaktadır. 1950 yılı ritüeli ile daha önceki ritüeller arasında bazı farklılıklar mevcuttur. Örneğin bu ritüelin "Masonluğun Prensipleri" bölümünde yer alan,

Türkiye Masonluğunun hâkimiyeti ile ilgili kısımda hâkimiyet, önceki ritüelde genel oylamaya bağlanmış iken bu ritüelde "Nizâmlara tevfikan kurulan heyetlerin kararları ile tecelli eder" şeklinde değiştirilmiştir.[144]

Kurumlar arası hiyerarşinin hangi seviyede olduğuna ilişkin çok açık bir örnek olarak 24 Mart 1951 tarihli Daimi Heyet (Büyük Görevliler Kurulu) tersimatı ele alınabilir. Bu tersimatın yazıldığı "Türkiye Yüksek Şûrasına Bağlı Büyük Mahfil" başlıklı kağıtta, "vefat teavün sandığı" ve "uyandırma" işlemleri ile ilgili şu ifadeye rastlanmaktadır:

"Her iki konu hakkında Yüksek Şura'nın yakın alakası bulunduğunu bilen ve hatta hiçbirisinin bir prensip olarak kendi daire-i selahiyeti içinde bulunmadığını takdir eden Büyük Mahfil'in bu baptaki düşünceleri, şimdilik ancak birer temenni mahiyetindedir. Fakat müşterek Masonik çalışmaların en hayırlı neticeler vereceğine içimizde iman etmeyen yoktur."

Yetkili bir Masonik kurulun, üyeleri ile ilgili bu konularda yorum dahi yapamaması, üstelik sadece temennilerde bulunabileceğinin farkında olduğunu yazılı olarak ifade etmesi fevkalade dikkat çekicidir. Bu ifadelerde normal bir durum yaşanmadığı çok açıktır. Böyle bir ast-üst ilişkisinin Masonluk kültürümüzde kalıcı iz bırakmaması mümkün değildir.

Tüm bunların yanı sıra, üzerinde önemle durulması gereken bir başka husus, 1948'de Türk Masonluğu'nun yeniden kuruluşunu organize eden ve Yüksek Şûra'nın Büyük Loca üzerinde gerçekten baskın bir güç oluşturmasını sağlayan tarihi kişilerin Masonlukta önceden oynadıkları roldür. Başta Mim Kemal Öke, Mustafa Hakkı Nalçacı, Hazım Atıf Kuyucak, Galip Taş, Mecdi Ali Akasya, Orhan Tahsin olmak üzere 1930'lu yıllarda Yüksek Şûra'nın Büyük Loca üzerindeki etkisine kuvvetle karşı çıkan, bu çerçevede makaleler yayınlayan, bu yöndeki girişimleri nedeni ile ceza almaktan çekinmeyen, zaman zaman Daimi Heyet ve Genel Kurul'larda bu hususta çok sert konuşmalar yapan üyelerin, yıllar geçtikten ve Yüksek Şûra'nın 33 dereceli etkin üyeleri olduktan sonra tamamen tavır değiştirmeleri dikkatten kaçmaz. Bu başlı başına incelenmesi gereken ve şimdiye kadar hep göz ardı edilen bir olgudur.

---

144 Bu ritüelin önceki ve sonraki ritüellerle farkı için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller, Çırak Derecesi, 1909-2004", a.g.e., s: 491-497.

Öte yandan Türk Mason Dergisi'nin Ocak 1951'de yayınlanan ilk sayısında "İngiliz Masonlarının Beyannamesi" başlığı altında İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın Ağustos 1938'de yayınladıkları beyannamenin tercümesine yer verilmesi de dikkate değerdir. Bu tercümede sözü edilen beyannamenin dokuzuncu maddesinde ilk üç derece üzerinde hâkim olan müstakil büyük locanın kendisinden başka üstün bir kuvvetin mevcudiyetini tanımayacağı yer almaktadır. Bir başka ifade ile 1930'lu yıllarda gözlemlediğimiz şekilde, bu dönemde de Türk Masonlarının diğer ülkelerdeki Masonluk teşkilatlarının ilkeleri hakkında bilgisi bulunduğu rahatlıkla söylenebilir.[145]

28 Ocak 1951'de toplanan Büyük Mahfil toplantısı gazete gündemlerinde yer bulunca, Masonluk bir kez daha kamuoyu önünde tartışılır. Böylelikle Türkiye Büyük Millet Meclis'inde Masonluk tartışmaları da gündeme gelir. Aynı dönemde Demokrat Parti Milletvekillerinden Ahmet Gürkan, Masonluğun kapatılması için Meclis'e bir kanun teklifi sunar. Kanun teklifine göre Masonluk hem komünist eğilimler taşımaktadır, hem de beynelmilel bir kurumdur. Beynelmilel olması sebebiyle Cemiyetler Kanunu'na göre kapatılmalıdır. Öte yandan Masonluk bir tarikat olarak örgütlendiği için tekke ve zaviyelerle ilgili kanun hükümlerine göre de kapatılmalıdır. 27 Nisan 1951 günü bu teklifle ilgili Adalet Komisyonunca hazırlanan rapor görüşülür, hararetli tartışmalardan sonra açık oya sunulan teklif reddedilir. Ancak toplantıda karar almak için yasal çoğunluk olmadığından, 30 Nisan 1951 tarihinde bir kez daha oylanır ve bir kez daha reddedilir. Fakat bu vesile ile Masonluk basında geniş yer bulmuştur.

Mecliste olan bitenin siyaset dünyasında elbet bir karşılığı vardır; anlaşılan, CHP içinde olduğu gibi DP içinde de Masonlar ve Mason karşıtları olmak üzere bir gruplaşma yaşanmaktadır. Türkiye'de artık yeni bir siyasi iklim vardır ve bu iklimin Masonların üzerinde de kalıcı izler bırakması doğal kabul edilmelidir.

Bunun ilk ipuçları 1950'de kendini göstermiştir. 14 Mayıs 1950'de yapılan Türkiye Genel Seçimleri'nden hemen sonra Hürriyet Locası'nın 23 Ekim 1950 tarihli ve Üstadı Muhterem imzalı olarak kardeşlere yolladığı, ülkenin içinde bulunduğu politik duruma işaret eden ve kardeşlerin görüşlerini *"memleket namına"* istediği çağrı yazısı bir örnek olarak değerlendirilebilir.[146]

145 "İngiliz Masonlarının Beyannamesi", Türk Mason Dergisi, Yıl: 1, Sayı:1, Ocak 1951, s:6-8.

146 Tesviye Dergisi, Sayı: 13, s: 32.

Bu dönemde Demokrat Parti'nin Halkevleri'ni kapatma ve mallarını hazineye devretme projesi Yüksek Şûra'yı hareketlendirir. 1935'te Halkevleri'ne devredilmiş binaları geri almak için bazı adımlar atılır. Geri alınmak istenen binaların sahibi Yüksek Şûra tarafından 1948 yılında açılan Türkiye Mason Derneği değildir; o nedenle 1935'te kapatılan Türk Yükseltme Cemiyeti'nin yani eski derneğin "*ihyâ edilmesi*" gündeme gelir. Yapılan planlama sonucu 21 Şubat 1950 tarihinde, binaların eski sahibi olan Türk Yükseltme Cemiyeti adına Cemil İpekçi İstanbul Valiliği'ne bir dilekçe vererek Cemiyet'in "*fevkalade*" bir toplantı yapmak sureti ile faaliyete geçeceğini duyurur. Cemil İpekçi'nin Türk Yükseltme Cemiyeti adına yaptığı girişim uzun ve sıkıntılı bir hukuki sürecin ilk adımı olacaktır.[147]

Cemil İpekçi, Uyku Dönemi'nde kurulan 2 nolu Kültür Locası'nın ilk üyelerindendir. Kültür Locası'nın 1 nolu üyesi ise Mustafa Hakkı Nalçacı'dır. Cemil İpekçi'nin daha sonra Mim Kemal Öke'nin de üyesi olduğu 3 nolu Ülkü Locası'nda Üstadı Muhterem görevini üstlendiği görülecektir. Ülkü Locası'nın ilk matrikül listeleri incelendiğinde, Muhip Nihad Kuran'dan Reşat Mimaroğlu'na, Fuad Hulusi Demirelli'den Burhanettin Develioğlu'na kadar pek çok 33 dereceli Masonun üye oldukları anlaşılmaktadır. Bu loca üyeleri arasında -daha önce detaylı olarak incelediğimiz- Necat Locası hadiselerinde ismi geçen Etoile D'Orient Locası Üstadı Muhteremi Albert Saltiyel de yer almaktadır.

Bu dönemde Demokrat Parti girişimi ile Halkevleri kapatılarak mallarının Hazine'ye devri gerçekleştirilirken, Türk Yükseltme Cemiyeti'nin de zamanında zorla devrettiği binalarını geri almak için girişimlerde bulunması zamanlama olarak dikkatten kaçmaz. Ancak bu girişime isnat edilecek hemen hemen hiçbir resmi evrak mevcut değildir. Bu nedenle çeşitli zorluklarla karşılaşılır. Zamanında devlet daireleri arasındaki bürokratik yazışmalarla tapu kaydı değiştirilen cemiyet binalarının geri alınma serüveni hayli çetrefilli ve inişli çıkışlı bir hukuki süreç sonunda, ileride, ancak 1957'de tamamlanabilecektir. Bu zorlu süreçte devletin gösterdiği direnç de, cemiyet hukuk ekibinin gösterdiği manevra kabiliyeti de, devlet-cemiyet ilişkileri açısından Masonluk hafızamızda iz bırakmıştır.

---

147 Lokal binalarının geri alınma süreci ile ilgili olarak bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Bir Davanın Anatomisi: İzmir Lokal Binasının Geri Alınış Süreci", İVAL Yayınları, 2011.

Bununla beraber 1950 Genel Seçimleri ile başlayan bu dönemde Batı dünyası ile ilişkilerin büyük bir hızla kurulmaya başlandığı görülür. Bu yakın ilişkilerin elbette Masonluğa da yansımaları olur. Hem de şaşırtıcı bir hızla… Türkiye'yi ziyaret eden Masonların durumu, kurulan Büyük Locanın Büyük Daimi Heyeti'nin (Büyük Görevliler Kurulu) ilk toplantılarından birinde 12 Nisan 1951 tarihinde gündeme gelmiş ve Yüksek Şûra'dan ilişkide bulunduğumuz obediyansların listesinin istenmesi kararlaştırılmıştır.

Öte yandan 1951 yılında Masonluğun *"kökünün dışarıda olduğu"* ve milli bir teşkilat olmadığı tekrar gündeme gelmiştir. TBMM'nde DP Milletvekili Ahmet Gürkan'ın Masonluğun kapatılması için teklifte bulunması ve CHP'nin yayın organı olan Ulus Gazetesi'nde, bazı milletvekillerinin politik geleceklerini düşünerek Mason olmak üzere başvurduklarına ilişkin haberler çıkması ile, Masonluk 1951 yılının Şubat ayı gündemini doldurmuştur. İçişleri Bakanı'nın TBMM'nde mevcut kanunlara göre kapatılmayı gerektirecek bir durum olmadığını açıklaması üzerine, 30 Nisan 1951'de Meclis'te yapılan oylama sonucu Ahmet Gürkan'ın teklifi 59'e karşı 169 oyla reddedilmiştir.

1 Kasım 1951 tarihli Büyük Daimi Heyet toplantısında ise, Yüksek Şûra'dan gelen ve yabancı obediyanslara mensup Masonların Sembolik Locaları ziyaretlerinin kolaylaştırılmasına ilişkin 20 Ekim 1951 tarihli *"talimat*" dikkat çekici bir tartışmaya sebep olmuştur. Toplantıda bulunan Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı bu levhayla ile ilgili sebeplerin hepsini bilemeyeceğini ifade ettikten sonra, *"Ankara'ya sık sık gelip gitmekte olan ecnebi Kardeşler ile masonik temas ve rabıtaların sıklaştırılabilmesinin müessesemizin umumi menafi için faideli telakki edilmiş olmasından ileri geldiğini tahmin ettiğini"* belirtmiş, anlaşılmayan hususların Yüksek Şûra'ya sorulması gerektiğinde diğer heyet üyeleri ile mutabık olduğunu eklemiştir. Bu tersimatta yer alan ve Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki ilişkileri tanımlamaya yardımcı olabilecek şu bölüm göz önüne alınmaya değerdir:

"Bu müzakere esnasında, Büyük Mahfil'in, Yüksek Şura'ya tabi ve emirlerine her zaman riayetkâr olmakla beraber, remzi mahfillerin idaresi bakımından da nizamnamemizin 3.cü maddesi ahkâmı dairesinde kendi şahsiyetine sahip bulunması gerektiği ve böyle olmayacak olsa ne mes'uliyet ne de selahiyet bakımlarından mevcudiyetinin bir varlık ifade edemiyecek duruma düşmüş bulunacağı bilmünasebe

tezekkür edilerek, Büyük Mahfil'in, esasen varidi hatır olmayan bir ikilik fikrinin doğmasına mahal vermeksizin, Yüksek Şura'ya bağlı fakat nizamnamesinin verdiği mes'uliyet ve selahiyetlerle mükellef bir idare organı olarak kurulmuş olduğu hususunda birleşildi."

1951 yılı sonbaharında obediyans olarak tanınmadığımız için Amerika'daki Mason mabetlerine alınmayan bir kardeşin Büyük Sekreterliğe yazdığı şikâyet mektubu Büyük Daimi Heyet toplantısının gündemine gelmiştir. Büyük Daimi Heyet'in Yüksek Şûra'ya gönderdiği 13 Kasım 1951 tarihli levhada ise o tarihte tanışılan obediyanslara ilişkin şu ifade yer almaktadır:

"Yüksek Şuramız emir ve talimatı dairesinde olarak Bü:. Mah:.imizin şimdiye kadar Almanya, Fransa ve Colombia Bü:. Loca:.ları ile temasa girişmiş ve Garan Damitye teati eylemiş olduğunu yüksek bilgilerinize arz ediyoruz."

Aynı konu ile ilgili olarak 28 Ocak 1952 tarih ve 214 nolu Büyük Loca tamiminde Yüksek Şûra ve Büyük Loca'nın temas halinde olduğu obediyanslar listesi şu şekilde verilmiştir:

"Amerika (cenubî), Amerika (şimalî), Arjantin, Avusturya, Almanya, Belçika, Brezilya, Bolivya, Dominikana, Ekuador, Fransa, Filipin, Guatemala, İspanya, İsviçre, Kolombia, Cuba, Meksika, Mısır, Peru, Panama, Paraguay, Şili, Venezuela, Yunanistan, Uruguay"

Bu çerçevede, 1952 yılının başında, 31 Ocak 1952'de İzmir Locası'nın toplantısında neden İngiliz Obediyansı'nın bizi tanımadığı sorusu İzmirli Masonlar tarafından sorulmaya başlamıştır. O tarihte bu sorulara, İngiliz Obediyansı'nda yeminlerin İncil üzerine yapılması nedeniyle bizim de pek çok obediyans gibi o obediyansla "hal-i münasebette" bulunmadığımız şeklinde cevap verildiği görülmektedir.

Tersimatlardan takip ettiğimiz bir başka örnek olarak, 10 Nisan 1952'de İzmir Locası'nın toplantısı'nda Kanada Obediyansı'nın ilişki kesme kararını değerlendiren İzmir Masonluğu'nun önemli simalarından Hasan Yusuf Başkam, *"Anglosakson Mason âleminin İncil yüzünden bu kadar inat etmelerine bir mana veremediğini"* belirtmiştir.

11 Aralık 1952 tarihli İzmir Locası toplantısında İzmir'de NATO'da görevli Amerikalı ve diğer yabancı Masonlarla bir araya gelmek için ne gibi aktiviteler yapılabileceği görüşülmüştür. Sonraki yıllarda İzmir'de

NATO'da görevli yabancı Masonların Square and Compass Masonic Club çatısı altında buluşmaları, Robert Sime vasıtasıyla önemli gelişmelere zemin hazırlayacaktır.

Bu arada Büyük Loca'nın Amerika ile irtibatı Ahmet Cemil Tahir Erk aracılığı ile gerçekleşmiş ve 19 Şubat 1953 tarihli bir mektupla Ahmet Erk, New York Büyük Locası ile irtibat kurulacağına dair ilk bilgileri vermiştir. Konu 3 Mart 1953 tarihli Daimi Heyet toplantısında ele alınmıştır.

Ardından 28 Eylül 1953 tarihinde New York Büyük Locası Büyük Üstadı Wart Arbury'nin Türkiye'ye geldiğini görüyoruz. Kendisi hem Hakim Büyük Âmir hem de Büyük Loca adına Büyük Sekreter ile görüşmüştür. Aynı gün toplanan Büyük Daimi Heyet, Wart Arbury'nin karşılıklı tanınma için anlattığı şartları ele alır. Tersimatta geçen şartlar şunlardır:

1. Evrenin Ulu Mimarı'nın tanınması,
2. Büyük Loca'nın Sembolik Locaların yönetiminde bağımsız olması,
3. Yemin Kürsüsü'nün üzerinde Kitab-ı Mukaddes ile her kardeşin vicdanını bağlayacak şekilde inandığı kutsal kitabın bulundurulması,
4. Büyük Locaların birbirini tanıma işlerinde "teritoryal prensiplere riayet edilmesi",
5. Localarda siyaset ve din tartışmalarının yapılmaması.

Ayrıca Wart Arbury'nin bu şartlar dikkate alınarak ilerleme kaydedilebilirse yardımcı olabileceğini ifade ettiği belirtilmektedir.

28 Ocak 1951'de görevlilerini seçerek çalışmaya başlayan Büyük Mahfil'de 1953 yılında yapılan seçimde Fethi Erden Büyük Üstatlık makamına seçilir. Bu seçimle ilgili olarak Yüksek Şûra'ya yazılan 9 Şubat 1953 tarih ve 347 sayılı levha, Yüksek Şûra ile ilişkileri tarif etmesi açısından dikkate değer bir belgedir. Söz konusu yazı şöyledir:

"1.2.1953 günü remzî mahafil delegelerinin içtimaı ile teşekkül etmiş olan Bü:. Mah:.in 1953 – 1954 devresi için seçtiği Bü:. Üs:., Bü:. Üs:. Muavini ve Da:. Hey:. erkânının bir listesini ilişik olarak yüksek huzurunuza sunuyoruz.

Kudsî meslekimizin hedef ve gayelerinin tahakkuku yolunda sarf edeceğimiz gayretlerin hayırlı neticeler verebilmesi için tam bir ahenk ve tesanüt dahilinde çalışmak niyet ve hazırlığında olduğumuzu arz ederken, bu uğurda muvaffakiyete erişebilmek için daima Yüksek Şu:. mızdan ilham ve irşad temennisinde bulunduğumuzu ilâve eder, bu vesile ile K:. sevgi ve hürmetlerimizi sunarız Pek Muk:. ve Pek Mün:. Hâk:. Bü:. Â:. Üs ve Umu:. Bü:. Müf:. Üs:.lar."

Bu dönemde Büyük Mahfil İstanbul'dan bütün localarla muamele ve yazışmalarını sürdürmüşse de, hem işlemlerin yavaş hem de iletişimin zor yürütülmesi çeşitli sıkıntılara sebep olur. Bu sıkıntıları aşmak üzere başlatılan arayışlar 1954 yılına gelindiğinde kendine has çözümle sonuçlanır: Üniteler.

Bulunan çözüme göre işlemleri kolaylaştırmak amacıyla, İstanbul'daki Büyük Loca'dan bağımsız ve doğrudan Yüksek Şûra'ya bağlı olarak İzmir ve Ankara'da birer ünite kurulacaktır. Buna göre ünitelerin başında bir Yüksek Şûra Temsilcisi olacak ve yönetimde localaların Üstadı Muhteremleri ile bunların seçeceği bir muhasip üye bulunacaktır. Süprem Konsey üyeleri ise müşavir sıfatı ile toplantılara katılabilecektir. Büyük Loca'nın yetkilerine sahip olarak Yüksek Şûra ile müstakilen irtibat kuran bu iki ünite, kısa sürede yönetim yapısını da değiştirmiştir. Bu durumda İstanbul'daki Büyük Loca da kendiliğinden bir ünite haline dönüşmüş ve ismi de İstanbul Gran Loju olarak değiştirilmiştir. Ardından İzmir ve Ankara üniteleri de benzer uygulamaya geçerek önce Ankara ardından İzmir Gran Loju seçimle kurulacaktır. Ancak bu yeni yapılanma modeli, işleri düzene koymak yerine çok başlı bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. Bunda İstanbul'daki Büyük Loca'nın merkezi kimliğini yitirmesi, idari birimlerin sorumluk ve yetki sahalarının yeterince açık tarif edilmemesi ve her Gran Loj'un başında bir Gran Metr'in (Büyük Üstat) olması gibi etkenler sayılabilir. Öte yandan özellikle Ankara'daki üyelerin sahip çıktığı, Yüksek Şûra'dan bağımsız bir büyük loca kurma talebi de gündeme gelmiştir. Aslında bununla ilgili dikkat çekici bir açıklama, Hâkim Büyük Âmir Mim Kemal Öke'nin imzasıyla Türk Mason Dergisi'nin 1 Ocak 1954 tarihli 13 nolu sayısında *"Türkiyede Masonluğun Karakteri Hakkında Bir Tavzih*" başlığı altında yayınlanmıştır. Bu açıklamada İsviçre Hâkim Büyük Âmiri'nin 6 Haziran 1953 tarihli *"régularite ve tanışma*" konuları ile ilgili sorularından yola çıkarak şu hususları sıralamıştır:

1. *"1. Türk Masonluğu (Grand'lge)u ve (Supreme Conseil)i ile (Rite Ecossais Ancien et Accepté)yi takip eder.*
2. *(Grand Architecte de l'Univers) sembolüne izafetle başlar ve öylece bitirir.*
3. *Kürsisi üzerinde her esasî dinin mukaddes kitapları bulunur.*
4. *Mahfillerinde ne dinî, ne de siyasî mevzular üzerinde münakaşaya asla müsaade etmez.*
5. *"Monothéiste"dir; "athées stupides"leri sinesine kabul etmez.*
6. *"Territorialité" prensipini memleketinde kabûl ve tatbik eder.*
7. *(Gran'loge)u idarî hususlarda tamamen müstakil ve "souveraine"dir. (Locaların "souveraineté"sini kabûl eden bir rittefederasyonu olan "Gran'loge"un da hakimiyetini pek tabii bulur.)* [148]

Bu açıklamanın bir süre önce Türkiye'ye bir ziyarette bulunarak Hâkim Büyük Âmir ile de görüşen New York Büyük Locası Büyük Üstadı Wart Arbury'nin dile getirdiği tanınma şartlarını da kapsadığı kolaylıkla görülmektedir. Ancak bu metinde yer alan yedinci maddenin gerçek uygulamayı ne derece yansıttığı elbette tartışmalıdır.

30 Ocak 1955 tarihinde Hâkim Büyük Âmir Mim Kemal Öke vefat etmiş ve yerine Fuad Hulusi Demirelli geçmiştir. Bu tarihten sonra da bağımsız bir büyük loca kurulma taleplerinin dile getirildiği görülmektedir. Hatta 20 Nisan 1955 tarihinde Fikret Çeltikçi tarafından Ankara'da Bilgi Locası'nda verilen *"Türkiyede Gran-Loj Müessesesi"* başlıklı konferans, kitapçık olarak basılıp dağıtılmıştır. Çeltikçi, yayınlanan bu konferansında, meseleyi hem Masonluk tarihi açısından, hem de idari yönden ele alarak Türkiye'de bağımsız bir büyük locanın kurulmasının önemine çok açık bir şekilde değinmiştir.[149] Ankara'da loca temsilcilerinin Yüksek Şûra'ya bağlı olmayan müstakil bir büyük loca kurma talepleri 3 Mayıs 1955 tarihli Ankara Ünite tersimatına şu şekilde geçmiştir:

"Süp. Kon.'den gelen ve Ankarada bir büyük Mahfel teşkiline mütedair olan yazı okundu.

---

148 Öke, Mim Kemal, "Türkiye'de Masonluğun Karakteri Hakkında Bir Tavzih", Türk Mason Dergisi, Yıl: 4, Sayı:13, 1 Ocak 1954, s:618.

149 Çeltikçi, Fikret, "Türkiyede Gran-Loj Müessesesi", Ankara, 1955.

M.Tarhan birader Üs. Muh.'ler arasında yapılan bir toplantının varılan neticesini bildireceğini ifade ederek büyük mahfelin Süp. Kon.'in himayesi altında ve ona bağlı bir teşekkül olmasının doğru bulunmadığını bütün dünya obediyanslarında büyük mahfellerin tamamen müstakil olduğunu bu itibarla Üs. Muh.'lerce müstakil bir büyük mahfel (Müstakil Türkiye Büyük Mahfeli) kurulmasının mültezem ve karargir olduğunu ifade ve bunun imkânlarının araştırılmasını teklif etti.

K. Apak birader bugünki duruma kadar Mah. teşkilatının geçirdiği safhaları izah etti ve bu inkişaf tarzının esasen (Müstakil Türkiye Büyük Mahfeli)ne müntehi olmakta bulunduğunu bu bakımdan bunun bir tabii netice telâkki edilmesi lâzım geldiğini ifade ettikten sonra ertesi günü idare komitesi toplantısında bulunmak üzere İstanbula hareket edeceğini bildirerek bunun tarzı icrası hususunda teşebbüsata geçeceğini ifade etti.

Yapılan uzun müzakerelerden sonra : Asıl hedefimiz müstakil Türkiye Büyük Mahfeli teşkil etmek olup bir taraftan buna ait statü hazırlanmakla beraber bir taraftan da Ankara Büyük Mahfelinin bugün mer'i olan nizamat çerçevesi içerisinde teşkili ile hazırlanacak statünün burada sür'atle müzakere ve istanbul Büyük mahfeline teklif edilmesine bir taraftan da Kemâlettin Apak biraderin bu kararı ve gayemizi İstanbulda izah ve müdafaa etmesi lüzumuna ittifakla karar verildi."

Neticeyi 10 Mayıs 1955 tarihli Ankara Ünite toplantı tersimatında şöyle takip etmek mümkündür:

"K. Apak Birader İstanbulda yapılan idare encümeni toplantısında Büyük Mahfeller istiklâlinin esas itibariyle kabul edilmiş olup konkordato akti için Ankara Büyük Mahfelinin teşekkülüne intizar edildiğini bildirdi.

M.Tarhan Birader maksadın Türkiye Müstakil Büyük Mahfelinin teşkili olduğunu Süp.Kon.'in bunun için müsaade vermesinin veya bunu kabul etmesinin mevzuu bahis olamıyacağını bütün Üs. Muh.'lerin bu fikirde olduğunu ifade etti.

B.E.Tekand birader bu noktai nazarı teyitle Süp.Kon.'in bidayeten bu yolda bir beyanat yapabileceğini ifade etti. Uzun münakaşalardan sonra evvelce kararlaştırılmış olduğu veçhile asıl hedef Türkiye Müstakil'granloju olduğunun tebarüz ettirilmesine buna müteallik olup

hazırlanmakta olan Statünün ihzarının teşriine ve mümkün olursa bu statünün ilk celsesinde müzakeresini teminen şimdilik mer'i mevzuata göre Bir Ankara Büyük Mahfelinin teşkil edilmesine ve keyfiyetin ve murahaslarla yedeklerinin seçilmesi lüzumunun Mahfellere sür'atle tamim edilmesine ittifakla karar verildi."

Yüksek Şûra, 26 Haziran 1955 tarihli toplantısında tarihi bir adım atarak hem bağımsız bir büyük loca kurulması, hem de ortaya çıkan bu çok merkezli karmaşık yönetim yapısının düzenlenmesi için bir beyanname yayınlamıştır. Bu bir bakıma, yaygın bir şekilde gündeme gelmiş ve kaçınılmaz olarak gerçekleşeceği anlaşılan bir adımın, daha fazla vakit geçirmeden ve inisiyatif alarak atılması şeklinde yorumlanabilir. Bütün localara ve ilişkide bulunulan Yüksek Şûuralara gönderilen beyannamede Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti esasları saklı kalmak üzere sembolik dereceler için mutlak hâkim ve yegâne bir bağımsız büyük loca kurulması ve mevzuatın buna göre düzenlenmesi ile ilgili karar aldığını duyurmuştur. Bu çerçevede Bölge Gran Loj'ları, yönetimleri ve localar arası düzen yeniden tesis edilecektir.

Hakim Büyük Amir Fuat Hulûsi Demirelli ile Büyük Umumi Katip İsmail Memduh Altar'ın imzalarını taşıyan 26 Haziran 1955 tarihli beyanname şöyledir:

"Türkiye Süprem Konseyi Beyannamesi

Türkiye Cumhuriyeti hudutları içinde Mason faaliyetinin Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti esasları dairesinde yegâne nâzımı bulunan Türkiye Süprem Konseyi, memleketimizde bu ritin hükümleri ve nizamları çerçevesinde taazî eden Masonluğun son senelerde gösterdiği şükrana değer gelişmeler karşısında üç remzî derecenin tamamen müstakil bir otorite halinde teşkilâtlanması zamanının geldiğine inandığı için, Türkiye Süprem Konseyinin kuruluşunun (94) üncü yıl dönümüne tesadüf eden 26 Haziran 1955 tarihli toplantısında ittihaz eylediği karara dayanarak Türkiye Cumhuriyeti hudutları içindeki bütün remzî Mahfillere ve bu Mahfillere mensup muhtelif derecedeki kardeşlere beyan ve ilân ederki:

1. *Bütün kardeşler tarafından esaslarının muhafazası taahhüt edilmiş ve o suretle Masonluğa intisapları vaki'olmuş bulunan Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti esaslara mahfuz almak üzere*

üç remzî dereceye ait çalışmaların tarz ve usullerinin tesbiti ve bu derecelere ait çeşitli mevzuatın tedvin ve ta'dil işleri ile yine bu derecelerdeki Masonik faaliyetlerin her türlü malî, idarî ve kazaî selâhiyetleri mutlak olarak halen kurulmuş veya ileride yeniden kurulacak Provensiyâl Gran Lojlara yahut bunların bilâhara aralarında anlaşıp bütün Türkiye Remzî Mahfillerine şâmil olarak Türkiye Gran Loju namı altında teşkil edecekleri müttehid bir otoriteye ait bulunacaktır.

2. *Vadilerin ta'yin edilecek hudutları içinde remzî derecelerin mutlak hâkimi olan bu otoritelere üç remzî dereceye ait işleri tedvir etmek hususunda hiçbir Masonik teşkilat ve kudret üstün mevkide sayılmayacak ve idarelerine müdahale olunmıyacaktır. Ancak, ileride Türkiye Gran Loju teşkil edince bu selâhiyetler Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki topraklara şâmil olmak üzere bu müttehid Gran Loja ait bulunacaktır.*

3. *Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti esasları mahfuz kalmak üzere, Türkiye dahilindeki bütün Remzî Mahfillerde tatbik edilecek ritüellerin kaleme alınması ve diğer remzî obediyanslarla üniversitalite bakımından münasebât tesis ve idâmesi işleri Türkiye Gran Lojunun teşekkülünü müteakip münhasıran bu Gran Loj tarafından tedvir edilecektir.*

4. *Bu tarihten itibaren remzî üç derecenin açılış ve kapanışlarında ve diğer her türlü çalışmalarında ve sair hususlarda Süprem Konseyin hakimiyetine ve himayesine yapılmakta olan muameleler veya bu şekilde mevcut bütün metinler, bu otoriteler tarafından yeni mevzuat vücuda getirilinceye kadar otomatik olarak ta'dil edilmiş sayılacak, Süprem Konsey de kendi mevzuatına bu esaslara muvazi gerekli ta'dilleri yapacaktır.*

5. *Bizzat Süprem Konsey azâları da dahil olduğu halde 4-33 Derecelerdeki bütün kardeşler dahi remzî bir Mahfilin azâsı bulunduklarına, bundan sonra da Yüksek derecelere geçecek biraderlerin yetişme ve seçilme muhitleri yine Remzî Mahfiller olacağına göre, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Masonluğunun anânevî tesanüt bağlarının bil'umum kardeşler arasında tam ve kâmil bir surette muhafazası tabiî görüldüğünden gerek Süprem Konsey gerekse Remzî Derecelerin yegâne ve mutlak hâkimi*

olan otoriteler arasında her hâl ve zamanda memleketimizdeki Masonluk hayatının başarılar ve inkişaflar göstermesini sağlamış olan kardeşlik havasının devamı için Süprem Konsey bütün imkânları ile çalışacaktır.

6. *Türkiye Mason Derneğinin mevzuatına ve Cemiyetler kanunu muvacehesindeki icablara intibak bakımından Süprem Konsey ile Türkiye Gran Loju gerekli tedbirleri müştereken ittihaz edeceklerdir.*

Süprem Konsey bütün kardeşleri bu vesile ile de en derin sevgi ve saygıları ile selâmlar ve kendilerine Sanii Âzamı Kâinattan başarılı faâliyetler diler. [150]

Bu beyannamede bir büyük loca olmadan önce bölge büyük localarının kurulmasından bahsedilmesi ve Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin Masonluk faaliyetlerinin tek düzenleyicisi olarak kabul edilmesi dikkat çekici olmakla beraber yine de ilk üç derece için müstakiliyet sağlanması önemli bir gelişmedir.

Bu beyannamenin yayınlanmasından bir süre sonra İstanbul Gran Loju, "Gran Metr Fethi Erden" imzası ile 11 Temmuz 1955 gün ve 998 sayılı bir yazı ile Yüksek Şûra'ya şükranlarını şu şekilde sunmuştur:

"Muhterem Süprem Konseye

P:. M:. ve P:. Mü:. Gr:. Ko:. ve S:. K:. Um:. Ens:.ler,

Türkiye Süprem Konseyinin bütün vadilerdeki üç Remzi derece Localarının ayrı otoriteler halinde tam istiklâlini müjdeleyen Levhai Uhuvvetkâraneleri ve eki beyanname alındı. Bu suretle bütün dünya Masonluğunun tabi bulunduğu esaslara uyulurken yüksek Heyetiniz beyannamede bilhassa belirttiği =Masonluğun son senelerde gösterdiği şükrana değer gelişmeler= kaydi İstanbul Gran Loju Daimi Heyetini büyük bir sevinç ve sürur içinde bırakmıştır.

Remzi Localarda çalışan, eski ve yeni bütün kardeşlerinizin Türk Masonluğu için verilen bu tarihi karar karşısında ayni sürur ve heyecanı his ettiklerine eminiz.

Büyük bir kiyaset ve isabetle verilen bu istiklâlin selahiyetini, hukuk ve vecaibini İstanbul Gran Lojunun kendi idaresindeki Mahfillerde ifaya

150 Çeltikçi, Fikret, "Hür Masonluk Tarihinden Notlar", a.g.e. s:358-360.

himmet ve gayret sarf edeceğine Heyeti Âliyenizin kani bulunmasını istirham ederiz.

İskoç eski ve kabul edilmiş Ritinin bütün Türkiye hudutları içinde yegâne Hâkim ve Amiri, Nazımı =Türkiye Süprem Konseyi= bulunduğundan Remzi Locaların merbut bulundukları otoritelerle, muhtelif vadilerde otoritelerin birbirlerile olan münasebetlerinde Kardeşlik havasının idamesini, ahenk ve tesanüdün hükümferma olması hususunda irşat, delâlet, müzaheretinize her an ve zaman muntazır bulunduğumuzu iblağ eder ve İstanbul Gran Loju Daimi Heyetinin şükran ve minnettarlık hislerini Muhterem Süprem Konseyin Riyaset ve azalarına yegân yegân arzederiz. P:. M:. ve P:. Mü:. Gr:. Ko:. ve S:. K:. Um:. Ens:.ler"

Beyannamenin sağladığı müstakiliyeti hayata geçirmek üzere birleşik bir Türkiye Gran Loju kurmak amacıyla müzakereler sürmekteyken, 12 Ağustos 1955 tarihinde Ankara'da Türkiye Gran Loju kurulur. Bu girişim bir emri vaki gibi algılanıp uzun süre tartışılacaktır. Çünkü İstanbul ve İzmir bu yeni oluşumun dışında kalmıştır. Diğer taraftan bu yeni oluşuma Ankara'da da muhalefet edenler bulunmaktadır. Ankara'da Yükseliş Locası'nın 1956 yılı başında hazırladığı "*Türkiye Gran Loju Mes'elesi"* başlıklı açıklama metni bu açıdan bir örnek olarak ele alınabilir. Bu metinde yer alan şu ifadeler dikkat çekicidir:

"8-9 Ağustos 1955 tarihinde Mahfellerin Ankarada bulunan murahhas ve mülazımları bir toplantıya davet edildiler. (...) Bu toplantıda Amerikanın bizi tanımak istediği ve fakat bir müstakil Türkiye Büyük Mahfelinin mevcut olmaması yüzünden tanıyamamakta olduğu, Nuyork Büyük Mahfeli Üstadı Azamı olan bir Amerikalının Türkiye'ye geleceği, o tarihe kadar teşkilatımızı Amerikan Mason teşkilatına uydurmamızın ve bir müstakil Türkiye Büyük Mahfeli kurmamızın elzem olduğu, Amerikada vazifeten bulunan ve orada yüksek dereceler iktisab etmiş olan bir biraderimizin mektup ve tavsiyesine atfen bildirildi.

Bu beyanata karşı Yükseliş Muhterem Mahfilinin iki murahhası Ankara Büyük Mahfelinin teşekkül etmiş bulunduğunu beyan ve şekli müzakeratı hikaye ederel Türkiye Büyük Mahfelinin de kurulmak üzere olduğunu izah, böyle bir topluluğun bu yolda karar vermeğe hak ve selahiyetleri bulunmadığını ve esasen tatil sebebiyle bütün murahhasların bir araya toplanmasına imkan olamayacağını ifade

ettiler. Uzun müzakerelerden sonra 12/8/1955 tarihinde yeniden toplanılarak bu mevzuun konuşulması kararlaştırıldı.

12/8/1955 tarihinde ekseriyeti murahhas olmıyan ve bir kısmı da murahhas mülazımı sıfatını dahi haiz bulunmıyan 25 kadar birader lokalde ve gayrı resm olarak toplandılar. (…) Yükseliş ve Doğuş Mahfelleri müstesna diğer beş Mahfel adına ve hair bulunan biraderlerin şahısları namına müteşebbis hey'et sıfatiyle Türkiye Büyük Mahfelinin kurulduğunun ilanına karar verildi."[151]

Ankara'daki girişimin Masonik rite aykırı bir tutum olup olmadığı, bunun gayrimuntazamlık yaratıp yaratmadığı, Masonik üst yapı merkezinin İstanbul mu Ankara mı olması gerektiği böylelikle tartışmaya açılmıştır. Bu dönemde yeni düzenin hangi mevzuat üzerine ne şekilde kurulacağı ve locaların hangi üst yapı ile nasıl irtibat kuracağının belirsizliği sürmektedir. Öte yandan bu yeni oluşuma karşı gösterilecek reaksiyonun neye istinaden, ne şekilde yapılması gerektiğine dair farklı fikirler ileri sürülmektedir. Bir başka ifade ile muhalefet usulleri üzerinde de henüz uzlaşma sağlanamamıştır.

Aynı dönemde yapılan yorumlar arasında 26 Haziran 1955 tarihli beyannamenin Yüksek Şûra'nın Sembolik Localar üzerindeki idari otoritesinin farklı bir tezahürü olduğu yorumu da vardır. Hatta bu noktadan yola çıkarak, yeterince hızlı hareket edilmezse Yüksek Şûra'nın arka planda kontrol altında tutup velayetini sürdüreceği bir büyük loca kuracağı da ileri sürülmektedir. Üye sayısı itibarı ile çok daha büyük bir kitle olan Sembolik Localaların, İstanbul'da bulunan Yüksek Şûra'nın etkisinin uzağında Ankara'da bir büyük loca kurmasının önemli olduğu da bu çerçevede dile getirilmiştir.[152]

Tam da bu dönemde, beklenen ziyaretçi gelir. Tanınmış bir Amerikalı Mason olan Charles W. Frossel, Afrika seyahati esnasında Türkiye'yi ziyaret eder. Bu ziyarette Türkiye'deki Masonluk kurumları hakkında da bilgi almak isteyeceği, Birleşmiş Millletler Temsilcisi Selim Sarper

---

151 "Türkiye Gran Loju Mes'elesi", Türkiye Büyük Locası Arşivi-Belge No:401.01/1192.

152 Bu çerçevede yapılan yorumlara örnek olarak Zühtü Hilmi Velibeşe'nin Mart 1956'da "Mason derneği âzalarına mahsustur" ibaresi ile yayınlanan "Türkiye'de Fran Masonluk" başlıklı kitabı gösterilebilir. 1950-1951 yılları arasında Ekonomi ve Ticaret Bakanı olarak görev yapan Demokrat Parti Milletvekili Velibeşe, bu kitapta hayli sert ifadelerle Yüksek Şûra'nın Masonluk anlayışını ve idari tutumunu eleştirmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Velibeşe, Zühtü Hilmi, "Türkiye'de Fran Masonluk",Güneş Matbaacılık, Ankara, 1956.

tarafından duyurulmuştur. Bu ziyarette Frossel'i hangi kurumun kimin adına karşılayacağı önemli bir sorun olur. En sonunda Ankara grubu öne çıkar ve Ahmet Salih Korur başkanlığındaki heyet 29 Ağustos 1955'te Frossel ile görüşür. Bu gayriresmi ziyarette Frossel özetle, Türk Masonluğu'nun Amerika'da tanınması için üç şartın sağlanması gerektiğini dile getirir. Bunlar, meşru bir kurum olmak; kutsal kitaplar ve yemin tarzının uygunluğu ile büyük locanın bağımsızlığıdır. Bu gelişmeleri Konvan'da da ele alarak Ankara'da Türkiye Gran Loju'nun hızla kurulması ile Frossel'in ziyaretini ilişkilendirerek yorumlayanlar olacaktır.[153]

1955 yılı Eylül ayında bir başka gelişme olur ve o tarihte Söke'de bir fabrikanın genel müdürü olarak çalışan İskoçya Büyük Locası'nın üyesi Robert T. Sime İzmirli Masonlarla tanışır.[154] Bu tanışma sonraki yıllarda gerçekleşecek çok önemli gelişmelerin ilk adımı olacaktır.

Bir başka önemli gelişme yine 1955 yılında, daha sonra 1965 Olayları'nda kilit rol oynayacak olan Necdet Egeran'ın Care Yardım Teşkilatı Başkanı arkadaşı vasıtasıyla gittiği Square and Compass Masonic Club'da çeşitli yabancı obediyanslara mensup Masonlarla tanışmasıdır. O tarihte Üstadı Muhterem olan Necdet Egeran böylelikle muntazam-gayrimuntazam kavramları hakkında detaylı bilgi edinir.[155] Aynı dönemde Robert Sime da İzmir'deki Square and Compass Masonic Club'ın yöneticilerindendir.

---

153 6 Kasım 1955 ve 5 Şubat 1956 tarihlerinde İstanbul'da toplanan Konvan tersimatlarına göre Frossel, Türkiye'deki "işçi, mason ve adli teşkilatına ilişkin malumat almakla görevlendirilmiş" hem Amerika'da harici görevleri ile önemli bir mevkide hem de hatırı geçen Masonlardan biri olarak tanımlanmaktadır. Bu yoruma göre Ankara'da hızla ve neredeyse emrivaki olarak, Masonluk nizamlarına uymadan bir Büyük Loca kurulması Frossel'in ziyaretine bir hazırlık olarak projelendirilmiştir. Bu yoruma göre göre bu çalışmalar Amerika'da görevli olan Selim Sarper ve Ahmet Cemil Tahir Erk'in Ankara'daki üyeleri yönlendirmesi ile planlanmıştır. Bununla beraber umulan olumlu etki Frossel üzerinde yaratılamamıştır.

154 Robert T. Sime, İskoçya Büyük Locası matrikülünde 573 numara ile kayıtlı Livingstone St. Andrew Locası'nda 1951 yılında tekris edilmiş ve 1722 numaralı Fleur de Lys Locası'nda Üstadı Muhterem olmuştur. Söke'de Mac Andrews and Forbes şirketinin meyankökü işletmesinin başında yönetici olarak görev yapan ve ilk olarak İzmir Vadisi Ümit Locası üyesi Sadi Aral vasıtasıyla İzmirli Türk Masonlarla tanışan Robert Sime, aynı dönemde İzmir'de NATO'da görevli yabancı Masonların faaliyet gösterdiği İzmir Square and Compass Masonic Club'ın da yöneticilerindendi. Sime, 1968 yılı Haziran ayında Türkiye'den ayrılmıştır.

155 Egeran, Enver Necdet, "Gerçek Yüzüyle Masonluk", Kazancı A.Ş. Yayını, İstanbul, 1996, s: 4-5.

Hatırlanacağı üzere farklı obediyanslara mensup yabancı ülke vatandaşı Masonların Türkiye'deki loca çalışmalarına katılmaları daha önceleri başlamıştır. Hatta bu, zaman zaman tartışma konusu da olmuştur. Örneğin 1952 yılında Ankara'da bulunan farklı ritlere mensup yabancı Masonların rit farklılıklarına rağmen loca çalışmalarına katılmaları 17 Kasım 1952 tarihli Büyük Daimi Heyet toplantı tersimatına şu şekilde geçmiştir:

"Rit farkı gözetilmeksizin her muntazam Masonun sütunlarımıza ziyaretçi olarak kabul edilebileceği hakkındaki Yüksek Şura'nın 22 Ekim 1952 tarihli levhası istima olundu. Büyük Katip Birader, bu mukarreratın Mahfillere tamim edilmiş olduğunu bildirdi."

Bu dönemde bir başka tartışma konusu da ritüellerle ilgilidir. 1 Ekim 1955 tarihli Büyük Daimi Heyet tersimatında Büyük Üstat Yardımcısı Muhittin Celal Duru'nun *"Elimizdeki geçerli Birinci, İkinci, Üçüncü derece ritüellerinin Ekose olmadığı, merhum Mim Kemal Öke Üstat zamanında Süprem Konsey'in bunları aslına irca etmek kararı vermiş bulunduğu"* ancak neticeye ulaşmadığına ifadeleri dikkat çekicidir. Diğer taraftan Muhittin Celal Duru, orijinal ritüelleri kendi nezdinde muhafaza ettiğini belirtmektedir.

İşte bu tartışmalı dönemde İstanbul Gran Loju tüm localara çağrıda bulunarak 6 Kasım 1955 tarihinde İstanbul'da bir konvan düzenlemiştir. Bu toplantıda bir Türkiye Gran Loju'nun kurulması kararlaştırılmış ve gerekli idari ve tüzüksel çalışmaları yapmak üzere bir heyet seçilmiştir. Ancak bu kez de Ankara'daki localaların çoğu söz konusu toplantıya katılmamıştır. Sorun giderek büyümektedir.

Özellikle Ankara'da bu yeni harekete taraftar olan localarla yüksek dereceli üyelerinin etkisi itibarı ile Yüksek Şûra görüşlerine yani İstanbul'a meyilli olan localar arasında yaşanan rahatsızlıklar göz ardı edilemez.

Bir örnek olarak İstanbul'daki Türkiye Gran Loju Gran Metr Muavini olup Ankara'da oturan Galip Menteşe'nin İstanbul'daki Gran Metr Ekrem Tok'a yazdığı 12 Mart 1956 tarihli mektupta yer alan şu ifadeler o devrin hassasiyetlerini işaret etmektedir:

"Muhterem Büyük Üstadım, İstanbul muntazam mahfelleri, güzel bir lokali ve zengin mesaisi içerisinde bu hadiseyi pek ehemmiyetli telâkki

etmiyebilir. Hatta (Ankarada bir kaynaşma) diye de tavsif edebilir. Ancak aciz kanaatımca kat'i inşikakın vukuu halinde bu biraderlerimin bir yeni dernek kurmağa kalkışacakları muhakkak gibidir. Türkiyede iki Mason derneğinin mevcudiyeti bütün Masonluk için iyi birşey olmasa gerektir. Diğer taraftan Ankarada bulunan ve bu işte pek alâkası bulunmıyan ve fakat mahfelini idare edenlere imtisâlen ayrılmış bulunan ve fakat bu ayrılığı hiç istemiyen 3-4 yüz biraderi gücendirmek için de sebep yoktur. Binaenaleyh tensip buyuracağınızzatı üstadanelerinin riyasetindeki bir hey'etin Granlojdan verilmiş selâhiyetnameleri hamil olarak Ankaraya gönderilmesi uygun olur kanaatındayım"

Bir diğer örnek de, Türkiye Mason Derneği'nin Ankara Şubesi'nin 14 Nisan 1956 tarihli Genel Kurul toplantısı hakkında önceki Şube Başkanı Muhiddin Osman Omay ile önceki Şube Umumi Katibi Galip Menteş'in, Tepebaşı 111'deki Türkiye Mason Derneği Başkanlığına gönderdiği rapordur. Bu raporda yeni yapılan idari heyet seçimlerinde Ankara'daki Türkiye Gran Loju tarafında yer alanların öne çıktığı şu şekilde ifade edilmiştir:

"İdare Meclisi üyeliklerine intihab edilenler halen İstanbul merkezimize bağlı kalmak istemeyen ve Ankaradaki Gran Lojun himayesinde bulunan Kollara mensup zevâttandırlar. Böylece, Şubenin yeni İdare Kurulu azalarının son teşekkül ve terekkübündeki çok gayrı tabii bir durum açıkça göze çarpmaktadır. Yani, Merkezimizden ayrılmayı hedef ve gaye ittihaz etmiş bulunanlar Derneğimizin merkezine bağlı olan Ankara Şubesine tesahub etmek üzeredirler.

Şu garib vaziyeti arz ederken, bu halin İstanbul'a bağlı (Yükseliş) ve yeni tesis edilmiş bulunan (Yıldız) mahfillerinin mesaisi üzerinde müessir olacağı endişesinde bulunduğumuzu da kayd ederiz.

Şubenin İdare Meclisi üyelikleri intihabatı henüz yeni yapılmış ve Dernek Şubesi Reisliğini alacağını kuvvetle tahmin ettiğimiz sayın Naki Cevat Akkerman, süratle halen mevcut olan ihtilâfın halline çalışacağını muhterem Nazım Arman'a ifade etmiş bulunduğundan, alıncak tedbirler hususunda bu günlük kati bir fikre sahip değiliz.

Durumun inkişafına göre mutalaamız arz edilecektir. Bu itibarla, tasdik muamelesinin, vaziyetin inkişâfına kadar te'hir edilmesinin şimdilik uygun olacağı mutalaasındayız."

Netice olarak 1955 yılının ikinci yarısından itibaren giderek ağırlık kazanan; büyük locaların bağımsızlığı ve localar tarafından serbest seçimle oluşturulması, Ankara'lı kardeşlerin rit değişikliğine gidip gitmeyecekleri; yüksek dereceli atölye üyelerinin Sembolik Localardaki konumları; loca ile büyük loca ilişkileri; dünyada Masonluk vasıflarının neler olduğu; Yüksek Şûraların Sembolik Loca kurup kuramayacağı; yabancı Masonlarla ortaya çıkan intizam konuları; İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın beyannamesi; "Amerikan Bölgesel Büyük Locaları"nın yapısı; hükümetin büyük loca kuruluşuna etkisi olup olmadığı gibi çeşitli konularda hararetli müzakereler yaşanmıştır. Bu müzakerelerin bir taraftan çeşitli kırgınlıklara sebep olmakla beraber, diğer taraftan da bağımsız bir büyük loca kuruluşuna zemin hazırladığı kuşkusuzdur.[156]

Zamanla İstanbul ve Ankara ağırlıklı olarak ortaya çıkan yapının yarattığı rahatsızlıkları gidermek üzere yapılan girişimlerin en sonunda başarılı olduğu söylenebilir. Ancak kurumsal yapı çerçevesinde, 1954 yılında ünitelerin kurulması ile su yüzüne çıkan bu tartışma pek çok taşı yerinden oynatmıştır.

Nihayet 16 Aralık 1956 tarihine gelindiğinde İstanbul'da, bütün loca temsilcilerinin katıldığı bir toplantı düzenlenebilmiştir.

Bu tarihte kurulan Büyük Loca, Masonluk camiasının bir araya gelip sorunlarını müzakere ederek ve seçim yaparak çözdüğü bağımsız bir Büyük Loca olarak tarihe geçmiştir. Bir başka ifade ile 1909 ve 1948 kuruluşlarından farklı olarak Büyük Loca bu kez uzlaşan locaların bağımsız iradesi ile kurulmuştur. Büyük Loca'nın Büyük Üstat koltuğunda ise Demokrat Parti hükümetinin en güçlü bürokratlarından biri olan Ahmet Salih Korur oturmaktadır.[157]

---

156 Bu tartışmalara ilişkin örnekler için bkz. Çeltikçi, Fikret, a.g.e. , s: 346-370.

157 Ahmet Salih Korur bürokrasideki konumu nedeni kendisine yöneltilen eleştirileri, katıldığı 5 Şubat 1956 tarihli İstanbul Konvan toplantısında şöyle yanıtlamıştır: "Betahsîs Başvekâlet Müsteşarı olmamla basit bir ihtilata sebep olan müdahalelerin, yani hükûmet müdahalesinin veya tesirinin vârid olduğu hakkındaki düşünceleri yersiz bulduğum gibi, bu mesele ayrıca bir parti davası da değildir ve hâşâ olmamıştır ve olmıyacaktır da… Bu hususta en büyük teminatımızın, hükûmetin bu işle hiç alakalanmamış olduğu ve parti mevzuuna da girmediğini söylemekle ve tekrar etmekle yapıldığına kailim. Bizler Ankara'da, güçlerimizin yettiği nisbette gayret ve faaliyet sarf etmekteyiz, fikirlerimize ve hareketlerimize müzahir olursanız, birçok şahsî fedakârlık ve feragatlerden de çekinmiyeceğimiz muhakkaktır. Hattı hareket ve isteklerimizi tasvip buyurmazsanız, kararlarınız bizlerce de hürmete lâyık olup, ileride sizlere müzahir olarak hizmet arz edeceğimize şüphe edilmemesini rica ederim."

1950-1956 Dönemi, "1965 Olayları" sürecini tetikleyen pek çok unsurun eş zamanlı olarak gözlendiği bir dönemdir. Bunlar ana hatları ile:

Yüksek Şûra ve Büyük Loca arasındaki hiyerarşik yapının bütün yönleriyle keskinleşmesi ve bu keskinliğin zamanla bir sorgulamayı başlatması, bu çerçevede Yüksek Şûra'nın tarihi bir beyanname yayınlayarak bağımsız bir Büyük Loca kurulması için adımlar atmasına mukabil çok zor ilerleme kaydedilmesi;

"Gizli oy açık tasnif"le yapılan ilk Türkiye Genel Seçimlerinin ardından siyasi iklimin değişmesi ve eski dönem iktidarının gruplaşmış CHP üyeleri ile yeni iktidarın DP üyelerinin Masonlukla etkileşimleri; bu çerçevede bir tarafta Meclis'te Masonluğun kapatılması önergesi ile diğer taraftan Halkevlerinin kapatılarak devredilen eski binaların geri alınması süreci;

Batı dünyası ile etkileşim içine giren Masonların yabancı obediyanslar ve ziyaretçi yabancı Masonlarla karşılaşarak kendi konumlarını sorgulama ve anlama çabaları;

Kurumsallaşma ve fikri üst yapı ile ilgili "*Yüksek Şûraya Tabi Büyük Mahfil*", üniteler, Gran Loj'lar, Birleşik Gran Loj konularında yaşanan tartışmalı kurumsal süreç ve İstanbul, Ankara ve İzmir arasında beliren görüş farklılıkları;

Aynı vadi içinde localar arasında yaşanan cepheleşmeler ve kişisel çekişmeler.

Bu beş unsur locaların iradesi ile kurulan bağımsız bir Büyük Loca ile yaşanacak 1956 sonrası dönem için Masonluk kültürümüzde ve ortak hafızamızda iz bırakmışlardır.

4.2. Yeni Bir Güzergâhta İhtilale Doğru Yolculuk: 1956-1960 Dönemi

1956 ile 1960 yılları arasında bağımsız Büyük Loca yönetiminde hayata geçirilenler Masonluk tarihimizde çok önemli bir yer tutar. Bu dönemde birbiriyle ilişkili üç ana konuda yapılanlar Masonluğumuzun ilerideki güzergâhını doğrudan etkilemiştir. Bu üç ana konu:

Yeni oluşan Büyük Loca için kurumsal yönetim modeli ve mevzuatın oluşturulma adımları;

Yabancı Masonlar ve Masonik kurumlarla irtibatlar sonucu güzergâh tesbiti çalışmaları;

Ritüelik uygulamalara ilişkin düzenlemeler;

Bu dönemde her halde en dikkat çekici konu, yıpratıcı müzakerelerle dolu son yılların ardından locaların uzlaşması ile Büyük Üstat seçilen Ahmet Salih Korur'un direksiyona tam anlamı ile geçmesidir. Seçildiği günden 27 Mayıs 1960 İhtilali'ne kadar geçen sürede her tamimin altında kendisinin imzası vardır. Hatta niye böyle bir yöntem seçtiğine ilişkin bir levhası bile mevcuttur. Dernek Merkezi'nin Ankara'ya getirilmesi ile birlikte Ahmet Salih Korur'un ve içinde yer aldığı Ankara siyasetinin rüzgarlarının etkisi hissedilecektir.

Masonluğumuzun bu döneminde, Türkiye'nin yeni siyasi iklim içinde kapılarını dışa açıp yabancı Masonlar ve kurumlarla etkileşime girmesiyle birlikte birçok gelişme yaşanmıştır. Bir taraftan rit ile ilgili tartışmalar devam ederken, bir taraftan da kurulan Türkiye Büyük Locası'nın hazırlanmaya çalışılan Masonik mevzuatıyla ilgili tartışmalar gündemde sürekli olarak yer bulmaktadır. Buna göre zaman zaman *"henüz tastikten geçmemiş ve müsvedde halindeki bazı nizamnameler ve ritüellerle hareket edildiği (…) tastiksiz olanların makbul olmadığı"* gibi konularda localara uyarı yazıları yazıldığı görülmektedir.[158]

Bağımsız Büyük Locanın Masonik mevzuatı oluşturulmaya çalışılırken loca, bölge büyük locası ve büyük loca arasında sağlıklı çalışacak bir idari yapı ve ilişkiler ağı kurulmaya gayret edildiği görülmektedir. Öyle ki üye kayıtlarından mali tablolara kadar pek çok konunun bu dönemde tekrar yapılandırılması gerekecektir.

---

158 Bir örnek olarak İzmir Gran Loju'nun 15 Mayıs 1956 tarihinde İzmir Localarına gönderdiği yazı ele alınabilir.

1 Şubat 1957 tarihli bir tamim ile 16 Aralık 1956 tarihinde kurulan Büyük Loca'nın isminin "Hür ve Kabul Edilmiş Türk Masonlarının Türkiye Büyük Locası" olduğu belirtilerek açılış, kapanış ve yeminler ile yazışmaların bu isim kullanılarak yapılması localara duyurulmuştur. Farklı uygulamaların devamı üzerine 28 Mart 1957 tarihli levha ile bir daha localara uyarı yapılmıştır.

21 Nisan 1957 tarihine gelindiğinde Büyük Loca ile Yüksek Şûra aralarındaki ilişkileri sağlıklı bir zemine oturtmak üzere konkordato imzalanır. Bu konkordatonun hazırlanması safhasında Büyük Loca'yı temsil eden heyet içinde Zühtü Hilmi Velibeşe'nin de yer alması dikkat çekicidir. Velibeşe bir yıl önce Mart 1956'da "Türkiye'de Fran Masonluk" başlıklı bir kitap yayınlayarak Yüksek Şûra'nın Masonluk anlayışını, idari tutumunu çok sert ifadelerle eleştirmişti.

Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki ilişkilerin uygulama sahasında düzenlenmesinin kolay olmadığı hemen anlaşılacaktır. 15 Mart 1957 tarihli bir levha ile üst derecelerde çalışma yapmak isteyenlerin Yüksek Şûra'ya intikal ettirilebilmesi için, Türkiye Büyük Locası'na bu hususta teklif getirilmesi gerektiği ve teklifi getirilecek Üstat Kardeşin tekris tarihi, geçiş ve yükseliş tarihleri ile devam ve hazine ile ilişkilerinin muntazamlığı gibi bilgilerin bildirilmesinin de şart olduğu duyurulmuştur. Ancak bu uygulamanın bazı hassasiyetler doğuracağını tahmin etmek zor değildir.

Nitekim bu durum localarda çeşitli tartışmalara yol açmış ve 11 Eylül 1958 tarihinde yine aynı konuda ama çok farklı bir levha yayınlanmak zorunda kalınmıştı. Bu levhada 1957 tarihli konkordato hükümlerine atıfta bulunularak esasen üst derecelere geçmek için Büyük Loca'nın *"müsaade ve muvafakat vermesine lüzum olmadığı*", localarda bu hususlarda hiçbir tartışma yapılmadan gerekli bilgilerin Büyük Loca'ya iletilmesinin gerektiği, Büyük Loca'nın kendisine intikal etmiş bilgilerden liste hazırlamak suretiyle Yüksek Şûra'yı bilgilendireceği ifade edilmiştir.

Masonluğumuzda bu yıllarda yaşanan hareketli tablonun farklı yansımaları da söz konusudur. Örneğin bu dönemde Türkiye'de üç resmi Mason Derneği kurulmuştur. 1948'deki uyanış yeni kurulan "Türk Mason Derneği" bünyesinde gerçekleştirilmişken, binaların geri alınması amacıyla "Türk Yükseltme Cemiyeti" 1950'de yeniden faaliyete geçirilmiş ve bu iki derneğe Ankara'da Türkiye Gran Loju

adına kurulan “Türkiye Masonları Büyük Locası Derneği” de eklenerek sekiz senede resmi dernek sayısı üçe ulaşmıştır. 1958 yılında üç dernekten Türk Yükseltme Cemiyeti’nin Büyük Loca üyelerini, Türkiye Mason Derneği’nin Yüksek Şûra üyelerini kapsaması ve zamanında Ankara’da kurulan Türkiye Masonları Büyük Locası Derneği’nin ise kendi kendini ilga etmesi kararlaştırılmıştır.

1958 yılı sonuna gelindiğinde nihayet mevzuatla ilgili bazı gelişmeler olur ve Localar Genel Tüzüğü 26 Ekim 1958 tarihinde İzmir’de toplanan Genel Kurul tarafından tartışılarak kabul edilir. Bastırılan tüzük 1 Mart 1959’da localara ulaşır. Bölge Büyük Mahfilleri Nizamnamesi de 31 Ocak 1959 tarihli Genel Kurul’da tartışılarak kabul edilir. Öte yandan aynı toplantıda Necdet Egeran Büyük Sekreter seçilmiştir.

Bir başka adım 6 Ocak 1960 tarih ve 487 numaralı tamim ile Büyük Loca ile localar arasındaki yazışmaların artık doğrudan yapılacağı duyurularak atılır. Aynı tarihte toplantı açılış ve kapanışlarında kullanılan, o devrin tabiriyle *“Kâinatın Ulu Yaradanının Yüce Şanına İzafetle*” ifadesinden “*izafetle*” kısmının çıkarılması da bir tamim ile duyurulmuştur. Keza bir başka ilginç gelişme de, aynı tarihte Büyük Daimi Heyet kararlarının localarda tartışılmaması gerektiği konusunda localaların uyarılmasıdır. Aynı tamimde loca müfettişlerine söz verilmediğine ilişkin gelen bilgiden duyulan rahatsızlık da dile getirilmiştir.

11 Mart 1960 tarih ve 533 sayılı bir tamim ile localaların ve bölge localarının hazine bakımından Büyük Loca ile henüz intizama girmediğine değinerek, bu durum düzeltilinceye kadar yeni üye kaydının durdurulması istenmiştir.

14 Mart 1960 tarihli bir tamim ile “Bölge Büyük Mahfilleri” ibaresinden “Büyük” kelimesinin çıkarıldığı localara duyurulmuştur. Kurumsal yapı yeniden düzenlenmeye çalışılmaktadır.

1956-1960 döneminde yabancı Masonlar ve obediyanslarla ilişkiler bağımsız bir Büyük Loca’nın 1956 yılında kurulması ile farklı bir seyir izlemeye başlamıştır. Bu seyri daha iyi görmek açısından, bu ilişkileri uyanıştan itibaren takip etmekte fayda olabilir. Bizi 1965 Olayları’na götüren olaylar zincirinin ipuçlarını Daimi Heyet tersimatlarından takip etmeye çalışalım:

Bu süreç ilk defa 7 Kasım 1951 tarihli tersimatta geçen *"Yüksek Şuramızın müsaade ve tavsiyesiyle diğer Mason Kuvvetleri ile dostane münasebet teminine başlanmış (…) ve bu cümleden olarak Frankfurt Almanya Müttehit Büyük Mahfili ve Paris Fransız Büyük Mahfili ile dostane münasebet tesis edilmiştir.*" cümlesi ile başlamıştır. Bu ifadede Yüksek Şûra'nın tesiri açıktır.

Ardından 25 Kasım 1951 tarihinde *"Cenubi Amerika'da Bogota vadisinde kain Colombia Büyük Mahfili ile tesisi münasebet edilmiştir."* ifadesi dikkat çeker.

21 Ocak 1952 tarihli tersimatta *"Büyük Mahfil'in teşekkülünden sonra, doğrudan doğruya olsun Yüksek Şura delalet ve müsaadesiyle olsun Masonik temas ve muarefe peyda etmiş ve edecek olduğumuz ecnebi obediyansların mensuplarını mütekabiliyet esasları dahilinde mabetlerimize kabul edebileceğimizden, bu hususta tebligatın Yüksek Şura'nın ilham ve direktifleri dairesinde tadili iktiza etmektedir."* denilmektedir.

Yaklaşık bir ay sonra 15 Şubat 1952 tarihinde bu kez *"Bütün insanlığa şamil bulunan meslekimizin memleketimiz hudutları dışındaki Masonik fikir ve cereyanlarından faydalanabilmesi, aynı zamanda Türk Masonluğunun vatan sevgisi ve milli çerçevesi içinde elde edebildiği başarıların başka memleketlerdeki münevver zümrelere iftiharla aksettirebilmesi için hariç Mason obediyanslarıyla temas ve muarefe tesisi yolunda da ilk adımlarımızı atmış bulunuyoruz. Fransa, Almanya ve Kolombiya Büyük Mahfilleriyle Kefili Muhadenet teati etmiş bulunduğumuzu evvelce de arz etmiş idik. Son günlerde Şimali Amerika'da Kentucky Büyük Mahfili ile de muhabere teessüs etmiştir. Ayrıca Yüksek Şuramız tarafından Büyük Mahfil'in teessüsü bütün muntazam obediyanslara bildirilmiş olup Brezilya, Paraguay, Ekvator, Arjantin ve İspanya Büyük Mahfillerinden ve Fransa Maşrıkı Azamından tebrik mektupları, muarefe tesisi temennileri gelmiş ve cevaplandırılmıştır. Türk Masonluğu alemşümul Masonlukta şerefli yerini almaktadır."* denilmektedir.

3 Nisan 1952 tarihli tersimatta birkaç husus önemlidir. Burada hem Anglosakson Mason dünyasının Türkiye Büyük Locası'nı muntazam kabul etmediğine ilişkin bilgiler, hem de Yüksek Şûra'nın bu konuda Büyük Loca'yı atlayarak localara beyanda bulunması dikkat çekicidir.

Üstelik bu durum Büyük Loca'nın Daimi Heyet tersimatına şu şekilde geçmiştir: *"İngiltere ve Kanada obediyanslarının Türk Masonluğunu muntazam telakki etmedikleri hakkında Yüksek Şura'ya gelen bir malumat neticesinde Yüksek Şuraca kaleme alınmış bulunan bir prensip beyannamesinin mahfil kardeşlerine bildirilmesi (…) Yüksek Şuranın bu tensibine bittabi mütavaat edilmekle beraber, mezkur prensip beyannamesinden Büyük Mahfil'in malumattar edilmemiş ve remzi mahfillere Büyük Mahfil kanalı ile tebliğine lüzum görülmemiş bulunması teessürle (…)"*

1953 yılı Daimi Heyet raporunda 28 Eylül 1953 tarihinde Türkiye'ye gelip çeşitli görüşmeler yapan New York Büyük Locası Büyük Üstadı Wart Arbury hakkında bilgi verilmiş ve *"Türk Masonluğunun görüşleri ile Newyork Büyük Üstadı'nın ifade ettiği görüşleri arasında bir aykırılık his edilmemiştir. Bu temastan sonra, ritimizin sahip ve nazımı olan Yüksek Şura'nın kanun ve nizamatı dairesinde muameleye devam edileceğinden, kısa bir zamanda şimali Amerika obediyansları ile peyderpey resmi Masonik münasebetlerin kurulduğunu tebşir edebilmeyi ümid ediyoruz."* şeklinde görüş belirtilmiştir. Bu ifade hayli şaşırtıcıdır, çünkü Wart Artbury'nin dile getirdiği şartlardan biri olan Büyük Locanın bağımsızlığı bu açıklama metninde bile zedelenmektedir.

Aynı raporda Yunanistan Büyük Locası hakkında da şu bilgiler verilmektedir*: "Öteden beri Masonik bir resmiyeti olmaksızın temasta bulunduğumuz Yunan Büyük Locası, ahiren resmen tanışmaklığımız ve Garan Damitye teati etmekliğimiz arzusunu izhar etmiş ve bu arzu bizde de mevcut olduğu için memnuniyetle karşılanmıştır."*

1955 yılına gelindiğinde daha önce bilgi verdiğimiz üzere Amerika'dan Charles W. Frossel Kardeş'in ziyareti, İskoçya Büyük Locası'nın üyesi Robert T. Sime ile yapılan görüşmeler ve Ankara'da "Square and Compass Masonic Club" üyesi Masonlarla irtibatlar da bir taraftan Daimi Heyet gündemlerinde yer almaktadır.

5 Şubat 1956 tarihli Genel Kurul'da Ahmet Salih Korur: *"Charles Frossel Birader Amerika'dan geldi, kendisiyle temas ettik (…) Lütfen bunun neticelerini bekliyelim. Maksadımız Amerika ile masonik konularda ciddi bir temasın teminidir, bir çok faidelerin de bu suretle elde edileceğine kailiz."* demiştir. Ahmet Salih Korur o yılın sonunda Büyük Üstat olacaktır.

1956 yılı Eylül ayında dış münasebetler açısından iki önemli hadise dikkati çekmektedir. Daha önce Dostluk Kefili ataması yapılan New York Enok Büyük Locası'nın gayrimuntazam olduğunun öğrenilmesi nedeni ile yapılan işlemin iptal edilmesi dikkate değerdir. Ancak daha çok dikkat çeken şu ifadedir:

"Fransız Granlojunun 4 Eylül 1956 tarihli levhasile, 23 Eylül 1956 günüakdedilecek umumi heyet toplantısına ve bunu takip eden ziyafete Gran metr ve Granlojumuzdan bir murahhas heyetini davet eyleyen levhası okundu. Bu nazik davete bugünkü hal ve şartlar dolayısile icabet edilemeyeceğini ve teşekkürlerimizi bildirir bir levha yazılması kabul olundu."

1957 yılında bir başka grup Anglosakson Mason ile irtibat kurulduğunu 1 Şubat 1958 günü sunulan 1957 yılı Çalışma Raporu'ndan takip ediyoruz:

Son zamanlarda Birleşik Amerika'nın Kansas Eyaleti Büyük Locası'na bağlı olduğu anlaşılan Mr. Linthicum isimli yüksek dereceli bir Mason, Büyük Locamızla temas etmiş ve Ankara'da muhtelif obediyanslara bağlı yabancı Masonların kurdukları "Anadolu Mason Kulübü"nde 50 kadar yabancı biraderin aylık toplantılar yapmakta olduğunu ve bu biraderlerin mahalli bir locaya tebenni etmek için kendi bağlı bulundukları Büyük Localar tarafından Türkiye Büyük Locasının tanınmasına tavassut etmek istediklerini bildirmiştir.

Bu teşebbüs tarafımızdan da müsait karşılanmış ve mezkur Anadolu Mason Kulübünün reisi İngiliz uyruklu ve Londra Büyük Locasına bağlı Mr. Coleman'ın başkanlığında beşi Amerikalı ve üçü İngiliz 8 kişilik bir komite 6.11.1957 ve 4.12.1957 tarihlerinde Localarımızın bulunduğu lokalimizde kabul edilmiştir.

Locamızı ziyaret ederek tezyinat, kordonlar, aletler ve bijularla çalışmalarımız ve tarihçemiz hakkında etraflı malûmat aldıktan sonra memnuniyetlerini ifade eden bu komite üyeleri, kendi Büyük Locaları ile temasta lüzumlu telakki ettikleri bazı dokümanların kopyalarını istemişlerdir. Bunlardan Yüksek Şura ile aramızdaki mün'akit Konkordato ile Büyük Locamızın kuruluş beyannamesinin suretleri kendilerine verilmiş ve en son aldığımız malûmata göre bunlar Komitenin tavsiye yazısile birlikte muhtelif Büyük Localara sunulmuştur."

1957 yılında Türkiye Büyük Locası'nın bütün gayreti ile dış temaslarda adım atmaya çalıştığını gösteren girişimlerden biri de şu şekilde ifade edilmektedir:

"Türkiye Büyük Locası'nın teşekkülünü müteakip neşrettiğimiz İngilizce bir beyanname, Amerika ve Avrupa'da 32 muhtelif büyük locaya gönderilmiş, bunlardan 9 büyük loca teşekkürleri ile beraber kendi daimi heyetlerinin isimlerini bildirmiş, 3 büyük loca Ocak 1958'de toplanacak umumi heyetlerinde görüşüleceğini bildirmişlerdir."

Ancak henüz büyük bir ilerleme kaydedilemediği anlaşılmaktadır. Yine de 1958 yılı Çalışma Raporu'nda yer verilen gelişmeler dikkat çekicidir:

"Geçen sene başlamış bulunan harici münasebetler 1958 yılı içinde büyük gelişme göstermiş ve İngiltere, İskoçya, Hollanda, Fransa, Almanya, New York, Kansas, Connecticut, Colarado, İsrail, Cuba, Brezilya'nın Santa Catarine ve yine Brezilya'nın Sao Paulo Büyük Localarıyla muhaberatta bulunulmuştur. Bunlardan Hollanda, Kansas, Brezilya ve Cuba ile karşılıklı büyük temsilciler tayin edilmiş ve Almanya ile devamlı dostluk yazıları teati olunmuştur. Son günlerde Fransa ile karşılıklı büyük temsilci teatisi de yapılmıştır.

Fransa Büyük Locası da bizi muntazam tanınan Avrupa Büyük Localarının azası bulundukları Lüksenburg Konvansiyonuna iştirake davet etmiştir. Bu davet üzerine Fransa Büyük Locası Büyük Üstadına Konvansiyonda bizi de temsil etmesi rica olunmuş ve bu ricamız fevkalâde hüsnü kabul görmüştür. Hollanda ve Almanya'nın da azası bulundukları Lüksenburg Konvansiyonuna Büyük Locamızın da muntazam aza seçilmesi için namzetliğimizin konulmasına izin istemiş olan Fransa Büyük Locası Büyük Üstadına bu hususta da gereken yetki verilmiştir.

Umarız ki, gerek Lüksenburg Konvansiyonuna dahil bütün Avrupa Memleketleri Büyük Localariyle ve gerekse İngiltere ve Amerika Büyük Localarıyle dostluk münasebetlerimizi nihai safhaya getirerek önümüzdeki sene içinde Büyük Temsilciler teati ederiz."

1958 yılı Çalışma Raporu'na ek olarak Dış Münasebetler Komitesi tarafından çıkarılan ve 1 Ocak 1959 tarihini taşıyan "Dünya Masonluklarının Durumu" başlıklı kapsamlı rapor üzerinde ayrıca

durmak gereklidir. Raporu hazırlayan komisyonun başkanı Zühtü Hilmi Velibeşe olup üyeleri Celal İmre ve Naki Cevad Akkerman'dan oluşmaktadır. Hatırlanacağı üzere Zühtü Hilmi Velibeşe, Mart 1956'da "Türkiye'de Fran Masonluk" başlıklı bir kitap yayınlayarak Türkiye'de Yüksek Şûra'nın Masonluk anlayışını ve idari tutumunu çok sert ifadelerle eleştirmiş; ardından Büyük Loca ile Yüksek Şûra arasında 21 Nisan 1957 tarihinde imzalanan konkordatonun hazırlanması safhasında Büyük Loca'yı temsil eden heyet içinde yer almıştır.

"Dünya Masonluklarının Durumu" başlıklı raporun girişinde komitenin görevleri sayılmıştır ve bunların arasında Masonluk dünyasında çoğunluk tarafından kabul edilmiş tanınma esaslarını tespit etmek, ardından Türkiye Büyük Locası'nın tanınmasını sağlayacak adımları atmak ve bu çerçevede ritüel ve nizamnameleri intibak ettirmek üzere teklif hazırlamak gibi önemli görevler vardır. Söz konusu metin şu şekildedir:

"Komitemiz 958 Şubatı sonlarında alınmış bir kararla teşekkül etmiş bulunmaktadır. Kendisine tevdi edilen vazifeler arasında masonluğun ekseriyetine mensup obedyanslar tarafından, Türkiye Büyük Locasının tanınmasını temin edecek faaliyetlerde bulunmak ve bu hususta çoğunluk tarafından kabul edilmiş, tanınma esaslarını tespit etmek, tanınmış ve tanınmamış obedyansların cetvelini tanzim ve günü gününe tutmak, bu baptaki muhabereleri hazırlamak hususları başta gelmektedir.

Bundan başka, çalışma usullerimizi, ritüellerimizi, Anayasa ve umumi nizamnamelerimizi, mason âleminin ekseriyetindeki cari esaslara intibak ettirmek için Daimi Büyük Heyete arz ve teklif, mason âleminde cereyan eden hâdiseleri tâkip ve Daimi Büyük Heyeti bunlardan haberdar etmek de komitemizin vazifeleri arasındandır.

Binaenaleyh Komitemiz Türkiye Büyük Locasını, kendi içinde ve dış âlemdeki duruma göre hareket hattının vechesi hakkında devamlı olarak tenvir etmekle vazifeli teknik bir hüviyet taşımaktadır."

Bu raporun ilk bölümünde "*Masonluğun Tarihi Seyri*" başlıklı bir kısa tarihçenin ardından "*Kabul Edilen Meşrutiyet Kıstasları*" başlıklı bölümde şu bilgilere yer verilmiştir:

"Bunlar 4 Eylül 1929 tarihinde ilk defa İngiltere Birleşik Büyük locası tarafından ilân olunmuştur. 1938'de İngiltere, İskoçya ve İrlanda Büyük

Localarının bir arada yaptıkları konvanda aynı esaslar teyid edilmiş, bütün Kanada ve Amerika Büyük Locaları da bunları kabul ederek ekserisinin Anayasalarına ithâl edilmiştir. Bu esaslar birkaç cümle ile hülâsa edilebilir:

1. *Masonluk ancak Masonluktan teşe'up eder. Bu umumi kaidedir. Buna menşe şartı denilir. (…)*

2. *Mason Obediyansı müstakil olmak şarttır. Bu kaidenin tatbikatta mânası şudur. Masonluk yalınız çırak, kalfa ve üstad derecelerinden ibarettir. Masonik hiçbir teşekkül bunların dışında derece ihdas edemez. Yukarıdaki kaide mucibince Mason olmayan hiçbir teşekkül de Mason terkip eden bu üç dereceyi tesis ve idare edemez. Ritler yardımcı teşekküllerdir, fakat Masonluğun kendisi değillerdir. Loca kuramayacakları gibi bunlara veya Büyük Localara hiç bir suretle müdahale edemezler. Böyle bir müdahaleye ve kontrol tâbi olanlar Mason değillerdir.*

3. *Mason kurulları içlerine yalınız iman sahibi olanları almak mecburiyetindedirler. Kâinatın Ulu Mimarı denilen hâkim bir Hâlikin vücuduna ve ruhun ebediyetine inanmayı, Masonluğa kabul için şart koşmayan ve bunu mevzuatında tespit etmeyen teşekküller diğer iki şartı haiz olsalar da Masonik kurul değildirler. Keza aynı kaidenin icabı olarak yeminler, o memlekette mevcut semavi dinlerin veya tekris olunan kimsenin salik olduğu dinin mukaddes kitabı üzerine yemin edecektir; yoksa o teşekkül Masonik addedilmez. Bu mevzû büyük münakaşalara sebep olmuştur. Fransa Büyük Meşriki 1876 da bu mecburiyetleri kaldırdığı ve evrakından Kâ. U. M. remizlerini sildiği içindir ki Anglo Sakson obedyansları kendisini gayrı meşrû sayarak münasebetlerini kesmişlerdir. Vaziyet hâla aynıdır. Çünkü eski teşekkülün esas prensiplerinden ayrılmış addedilmiştir. Münakaşalar sırasında iki tarafın da serd ettikleri mütalâaların esaslı noktaları bulunduğu şüphesizdir. Ancak objektif ve sosyolojik cepheden bakıldığı zaman Anglo Saksonların görüşü ruha ve içtimai hayata daha uygun olduğunu kabul etmek doğru olur. Nitekim bugünkü dünya telâkkisi de bunu göstermektedir. Daimi bir müessese olan Masonluğun bekası şartı, her çağda değişen felsefi görüşler modasına uymaya müsait değildir.*

4. *Masonluğa kadın âza alınmayacaktır. (…)*

5. *Masonluğun üç büyük nuru vardır: Semavi bir dinin Mukaddes kitabı, gönye ve perger. Bunlar lokal içinde görünürde bulunulacaktır.*

6. *Siyasî ve dinî münakaşalar Localarda katiyetle yasak edilecektir.*

7. *Masonluğun eski anane ve âdetlerine ve değişmez prensiplerine (Landmarklara) riayet olunacaktır.*

Yukarıda zikredilen şartların her hangi birine, bir kaçına veya hepsine aykırı olarak teşekkül veya hareket eden kurullar Mason sayılmamaktadır. Bu gayrı meşrû teşekküllerle münasebete girenler de gayri muntazam olurlar ve kendileri ile her türlü temas kesilir."

Görüldüğü üzere Büyük Loca'nın görevlendirdiği Dış Münasebetler Komitesi, daha 1958 yılının sonunda Geleneksel Masonluğun tanınma şartlarını incelemiş ve bununla ilgili değerlendirmesini de yaparak, üyelere hazırlayıp yayınladığı bir raporla duyurmuştur. Yorumunda Anglosakson görüşünün *"ruha ve içtimai hayata daha uygun*" bulduğunu belirtmesi dikkat çekicidir.

Bu raporun ikinci kısmında bölge bölge ve ülke ülke Masonluk faaliyetleri ele alınarak genel bilgiler verilmiştir. İkinci kısmın sonunda da bir özet yapılarak Dünya Masonluğu üç ana gruba ayrılmış; ilk grup Anglosakson, İskandinav ve Kuzey Amerika Masonluğu olarak, ikinci grup ilk grubun tanıyıp tanımamasına göre Münferitler olarak değerlendirilmiş, üçüncü büyük grup olarak Orta ve Güney Amerika obediyanslarına yer verilmiştir. Bu özette ilk grubun diğerlerinin yirmi katı büyüklükte üyeye sahip olduğuna ilişkin rakamsal bilgi verilmesi gözden kaçmaz. Bir başka ilginç husus da Fransa Grand Orient'i ile Lüksemburg'un diğerlerinden tamamen tecrit edildiğinin vurgulanmasıdır.

Raporun üçüncü kısmında ise Türk Masonluğu'nun durumu ele alınmaktadır. Buna göre *"hareket hattı ve yönelecek istikamet"* bellidir. Sayılan tanınma şartları dışında da başka hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlar şöyle sıralanmıştır:

1. *Teşekkülün başında bulunanların şahsiyeti, tanınmaları, başka Obedyans Üstadlarıyla görüşmeleri;*

2. *Teşekkülün faaliyeti, şekli, bilhassa çeşitli hayır işlerindeki başarıları;*

3. *Gayrı meşru camialarla münasebet tesisinden kaçınmış ve onlara kapılmamış olması;*

4. *Teşekkül içinde mutlak ahlâk mefhumuna, kardeşlik icaplarına titizlikle riayet edilmesi, memleket içinde iyi telâkki edilmesi (…)*

5. *Teşekkülün milli mahiyeti içine girenlerin memleket halkından olması, geçici yabancı unsurlarla doldurulmaması.*

Raporun bu son kısmı tamamlanırken mevzuat ve ritüellerin intibak ettirilmesi, obediyanslar arası iyi ilişkilerin teşkil edilmesi, şahsi temasların sağlanması, hayır ve hasenat işlerine dikkat edilmesi ile bir taraftan Genel Kurul'a aksettirilecek raporların İngilizce tercümelerinin hazırlanması, diğer taraftan da halkın Masonluk hakkında daha çok bilgilendirilmesi üzerinde durulmaktadır.

Bu dönemde Masonik mevzuatın çok yavaş düzene girebilmesi, tüzüklerle ilgili sürecin uzaması, ritüellerle ilgili düzenlemelerin henüz tamamlanamaması, üye kayıtlarının ve mali konuların yeterince düzgün bir hale getirilememesi gibi aksamalar, aynı şekilde yabancı obediyanslarla tanışma işlerine de yansımıştır. İşlerin arzu edildiği şekilde gitmediğine ilişkin ifadelere 31 Ocak 1959 tarihli Genel Kurul tersimatında rastlıyoruz:

"Galip Menteşe ve Zühtü Hilmi Velibeşe Üstadlar, harici münasebetler mevzuunda ve dünyaca tanınmamız hususunda teşebbüsler üzerinde konuşmuşlar ve Kemalettin Apak Üstad da tanınma mevzuunda Süprem Konsey'in yardımının istenmesinde fayda mülâhaza olunacağını ifade etmişlerdir. Harici münasebetlerin tesis ve takviyesi için şahsi fakat programlı ziyaret ve temasların yapılması ve davetlere delegelerle iştirake gayret gösterilmesi…"

Bu ifadeler aslında tanışma konusunda Büyük Loca'nın gelecek her tür yardıma ihtiyacı olduğunu açıkça göstermektedir.

1958 yılı içinde çeşitli obediyanslara yapılan tanışma davetleri arasında İngiltere Birleşik Büyük Locası ve Robert T. Sime yardımıyla yürütülen İskoçya Büyük Locası yazışmaları özel bir yer tutmaktadır. 7 Mayıs 1958 tarihinde Türkiye Büyük Locası tarafından yazılan bu yazılara önce İskoçya Büyük Locası cevap vermiş ve tüm üyelerimizin

Tanrıya inancı şartının olup olmadığı, çalışmalar sırasında Kutsal Kitabın açık olup olmadığı ve politika ile din tartışmalarının localarda yapılıp yapılmadığı gibi konularda bilgi verilmesini rica etmişti. Yanıt olarak bu şartların sağlandığı belirtilerek ayrıca Muntazam Masonluk dünyasında bilinen Hollanda ve Kansas Büyük Locaları ile kurulan dostluk münasebetlerine değinilmiştir. İskoçya ile yazışmalar belli bir seyir izlerken İngiltere ile durum o kadar iyi gözükmemektedir.

İngiltere Birleşik Büyük Locası ile yapılan yazışmalarda söz konusu tüm şartların sağlandığı madde madde anlatılıyor ve bunlara ilaveten münasebette bulunulan büyük localar sıralanıyordu. 18 Mart 1959 tarihli mektupta belirtilen bu büyük localar:

Hollanda, Kansas, Küba, Brezilya'nın Sao Polo ve Santa Katerine, İsviçre Alpina ve Almanya Birleşik Büyük Locasıydı. Bu listede bir de Fransa Büyük Locası (Grand Lodge de France) yer alıyordu ki, bu büyük locanın İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından gayrimuntazam görülmesi kendiliğinden bir sorun teşkil etmekteydi.

İngiltere Birleşik Büyük Locası 24 Mart 1959'da Büyük Loca'yı oluşturan localarımızın menşeini soran bir yazı gönderdi. Buna 30 Mart tarihinde cevap verildi ve bu cevapta özetle uyku döneminde Büyük Loca'ya ait tüm arşivin imha edildiği ve uykuya girmemiş olan Yüksek Şûra'nın insiyatifi ile 1948'de başlatılan girişimin 1956 yılında bağımsız bir büyük locanın kurulması ile sonuçlandığı anlatıldı. Ancak İngiltere bu konuyla ilgili sorularını ısrarla sürdürecekti.

İngiltere ile yazışmalar bu şekilde devam ederken İskoçya ile kurulan irtibat olumlu bir seyre girmişti. Başlatılan girişim sonucu İskoçya Büyük Locası Önceki Büyük Üstadı Lord McDonald ile Büyük Sekreter Alexander Buchan'ın Hindistan ve bazı Uzak Doğu ülkelerinde çalışan localarını ziyaretleri dönüşünde Türkiye'ye uğramaları herkesi heyecanlandırdı. Söke'den Robert T. Sime'ın ara buluculuğu ile yürütülen üç günlük gayriresmi Ankara ziyareti, yapılan hazırlıkların da etkisiyle meyvesini verdi.

Bu ziyaret hakkında 1959 yılı Çalışma Raporu'nda şu ifadeler yer almaktadır:

"Büyük Locamızın dünya masonluk alemi ile tanışmak ve cihanşümul mahiyetini kazanmak maksadiyle öteden beri yapmakta olduğu temaslara ve gösterdiği gayretlere bu yıl istikamet vermeğe ve gayretleri, bütün dünyada altı milyon kadar âzası bulunan Anglosakson

Masonluk âlemi ile ve onların muntazam tanıdığı Büyük Localarla tanışmaya teksif etmek imkânı hasıl olmuştur.

Bu imkân esas itibariyle, İskoçya Büyük Locası Büyük Katibi ile Eski Büyük Üstadının Orta Şarkta yaptıkları bir ziyareti geçen Mart ayında Ankara'ya kadar uzatmaları ve Büyük Daimî Heyetimizle doğrudan doğruya temas etmeleri neticesinden meydana gelmiştir.

Bu heyet Ankara'da Büyük Locamızın misafiri olarak üç gün kalmış ve Büyük Daimî Heyetimizden Büyük Locamızın ve Türk Masonluğunun durumu hakkında izahat alarak Mabedimizi görmüş ve Masonik çalışmalarımızın şekil ve tarzı hakkında malûmat almıştır. Görüşmeler kardeşçe sevgi ve saygı içinde pek samimi bir şekilde cereyan etmiş ve biz de bu heyetten dünya masonluğu ve Anglosakson Masonluğu hakkında sıhhatli malûmat almak imkânını bulmuşuzdur.

İskoçya Büyük Locası Heyetinin bu ziyareti, yabancı obediyansları tanıma mevzuunda esasen kendileri ile beraber yürümekte olan İngiltere Birleşik Büyük Locası ve İrlanda Büyük Locası ile de muhaberata yol açmıştır. Bu arada Anglosakson Masonluk âleminin muntazam tanımadığı ve fakat Büyük Locamızla temasa geçmek için gayret etmekten tevakki olunmuş ve gerek Avrupa'da ve gerekse Amerika'daki muntazam Büyük Localarla tanışma imkânları aranmıştır."

Anlaşıldığı kadarı ile İskoçya Büyük Locası, İngiltere ve İrlanda ile kurmak istediğimiz ilişkiler için istediğimiz yardımda bulunacaktı. Heyetin Ankara'da yaptığı görüşmelerde bazı uygulama farklılıkları tespit edilmişse de, bu farklılıklara mukabil ritüel, mabet tezyinatı ile çalışma usullerimizde bir değişiklik yapmamıza gerek olmadığı belirtilmişti. Fakat yabancı obediyanslarla ilişkilerde çok dikkatli bir tutum izlenmesini özellikle hatırlatmışlar, Fransa ve İtalya'nın durumuna işaret ederek Güney Amerika obediyanslarına özellikle dikkat edilmesini tavsiye etmişlerdi.[159]

---

159 İskoçya Büyük Locası'ndan gelen heyetin 22-24 Mart 1959 tarihleri arasında yaptıkları temaslarla ilgili olarak Büyük Sekreter Necdet Egeran ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda heyetin hassasiyetle üzerinde durduğu konular arasında Büyük Locamız ile güncel siyaset arasında tarihsel bir ilişki olup olmadığı, "Kâinatın Ulu Mimarı"nı bir varlık mı yoksa bir ideal olarak mı anladığımız, yemin kürsüsü üzerindeki Kutsal Kitaplar ile Gönye ve Pergelin konumları, Yüksek Şûra ile ilişkilerin olduğu görülmektedir. Yöneltilen sorulara Büyük Görevliler tarafından verilen cevaplar bu konularda önceden bir hazırlık yapıldığı izlenimini vermektedir.

Zaten bir süre sonra İrlanda Büyük Locası'nın, Grand Lodge de France'ı tanıması nedeni ile Türkiye Büyük Locası ile süreci ilerletemeyeceği ortaya çıkmıştı. Grand Lodge de France'ın hem Evrenin Ulu Mimarı kavramının tefsiri, hem de kutsal kitapların çalışma sırasında açık bulundurulması konusunda localarını serbest bırakması ve ayrıca Grand Orient de France ile iyi ilişkiler içinde olması bu tutumun sebebi olarak izah ediliyordu.[160]

Buna ilaveten 1958 yılı Çalışma Raporu'nda bahsi geçen Lüksemburg Konvansiyonu'na üye olmak için Grand Lodge de France ile kurulan irtibat, hem İrlanda Büyük Locası, hem de İskoçya Büyük Locası açısından tereddüt uyandırmıştı. Üstelik bu oluşumu Muntazam Masonluk için bir tehdit olarak algıladıklarını yazı ile de bildirmişlerdi.

Bunun üzerine 5 Mayıs 1959'da Grand Lodge de France ve Grande Oriente d'Italia ile ilişkilerin askıya alındığı, Lüksemburg Konvansiyonu'na katılmaktan da vazgeçildiği ilgili büyük localara duyuruldu.

1959 Mayıs ayı içinde Necdet Egeran bir iş seyahati için gittiği New York'ta, New York Büyük Locası Büyük Üstadı Froessel ve Önceki Büyük Üstadı Arbury Kardeşlerle Büyük Daimi Heyet tarafından kendisine verilmiş yetki çerçevesinde görüştü. Tüzük ve ritüellerde yapılacak düzenlemelerle tanışma meselesinin çözümlenebileceği izlenimini edindi.

1959 yaz aylarında yeni hazırlanan "Birinci Derece" ritüeli bastırıldı ve Eylül ayı içinde de bu ritüelin süratle dağıtılmasına karar verildi.

27 Eylül 1959 tarihli Daimi Heyet toplantısında alınan kararlardan biri de şöyleydi:

"Birinci derece ritüelinde tasrih edildiği veçhile localarda bulunan ve 3 Nuru Ziya menbaını teşkil eden kutsal kitaplar ile gönye ve pergelden mukaddes kitapların Loca çalışmaları esnasında açık olarak, gönye ve pergelin ayrı ayrı olarak yemin kürsüsü üzerinde bulundurulmasına ve yemin esnasında da hangi kitap üzerine yemin edilecek ise o açık kitap üzerine gönye ve pergelin, çalışma derecesine göre vaziyet verilmek

160 İskoçya Büyük Locası Büyük Sekreteri Alexander Buchan Necdet Egeran'a gönderdiği 22 Nisan 1959 tarihli mektupta bu hususları detaylı olarak açıklayarak Grand Lodge de France ile ilişkilerin kesilerek durumun İrlanda Büyük Locası'na bildirilmesini önermiştir.

suretile yerleştirilmesine azami dikkat gösterilmesinin Bölge Localarına tamimine ve localarda müfettişlerin bu hususun yerine getirilmesine ehemmiyet vermelerine"

1959 yılı sonbaharında başlayan yazışma trafiği Türk Masonluğu tarihinde bir dönüm noktası teşkil etmektedir. O nedenle bu mektupların üzerinde kısa kısa durmak, gelişen seyri anlamak açısından faydalı olabilir.[161]

29 Eylül 1959 tarihinde Amerika'ya Froessel'a yazdığı mektupta Necdet Egeran, Mayıs ayında karşılıklı konuştukları konuları hayata geçirdiklerini belirterek, Allah'a müphem bir kudret olarak değil, kutsal kitaplarda anlatıldığı şekliyle manevi bir varlık olarak inandığımızı, çalışma sırasında Kutsal Kitapların açık ve Gönye ile Pergelin dereceye göre yerleştirildiğini, yeminlerin Kutsal Kitaplar üzerine el konarak yapıldığını ve ruhun ölmezliğine inandığımızı ifade etmiştir. Ayrıca aynı mektupta Hollanda, Kansas, İsviçre Alpina ve Almanya Birleşik Büyük Locaları ile karşılıklı tanıştığımızı da eklemiştir.

İskoçya Büyük Locası Büyük Sekreteri Buchan'ın Necdet Egeran'a yazdığı 15 Ağustos 1959 ve 11 Kasım 1959 tarihli mektuplar İskoçya Büyük Locası'nın Türkiye konusunda New York Büyük Locası ile irtibatta olduğunu göstermektedir. Bu mektuplarında Buchan özetle, İskoçya Büyük Locası'nın Türkiye Büyük Locası'nı tanımasının artık "bir zaman meselesi" olduğunu ancak İngiltere açısından menşe konusunun çözümlenmesinin de şart olduğunu ifade etmiştir. Menşe konusuna önerdikleri çözüm, ya zamanında muntazam kurulmuş localardan yola çıkılması ya da Türkiye Büyük Locası'nın İskoçya Büyük Locası tarafından "tesis ve tanzim" edilmesidir.

Yavaş yavaş izlenecek bir güzergâh belirmeye başlamıştır. 18 Kasım 1959'da Necdet Egeran, nizami bir teşekkül olmamıza mukabil bunu kanıtlayacak orijinal bir doküman bulmanın mümkün olmadığını dile

161 Yabancı obediyanslarla yapılan ve orijinalleri arşivimizde bulunan bu yazışmaların tercümeleri için Büyük Loca'nın ilgili dönemdeki yayınlarından ya da Nafiz Ekemen'in "Arşivlerimiz İçinde 1965 Olayları" adlı kitabı ile Celil Layiktez'in "Türkiye'de Masonluk Tarihi" adlı eserinden yararlanıyoruz. Öte yandan bu bölümde ele aldığımız 29 Eylül 1959 ile 4 Ocak 1960 tarihleri arasındaki yazışmaların orijinal evrakı arşivimizde bulunmamaktadır. O nedenle sadece bu tarihler arasındaki mektuplar için Necdet Egeran'ın kitabına müracaat ediyoruz. Bkz. Egeran, Enver Necdet, "Gerçek yüzüyle Masonluk", Kazancı Kitap A.Ş., İstanbul 1996, s: 46-56.

getirir. Öte yandan bir büyük locanın başka bir büyük loca tarafından "tesis ve tanzim" olunmasının ne demek olduğunu da öğrenmek istemektedir.

25 Kasım 1959 tarihinde İskoçya'dan yazılan cevap iki açıdan önem taşımaktadır. İlki menşe konusunun aşılmasının zorlaştığı dikkate alınarak, "Tesis ve Takdis" seçeneğinin üzerinde durulması, ikincisi ise ritüel olarak Kıta Avrupası ritüellerinin yerine Anglosakson ritüellerinin kullanılmasının önerilmesidir. "Tesis ve Takdis" tabiri bu yazıda biraz daha açılarak, bu amaçla İskoçya'dan gelen bir heyetin bir kardeş locanın "Tesis ve Takdis" töreni gibi "sade" bir törenin uygulanabileceği, bu şekilde "regülarize" edilen Büyük Loca'nın İskoçya Büyük Locası'na tabi olması anlamına da gelmeyeceği dile getirilmektedir.

9 Aralık 1959'da bu kez Necdet Egeran, Buchan'a Genel Kurul'da bu konunun gündeme alındığını ancak "Tesis ve Takdis[162]" gibi bir töreni şahsen uygun bulmadığını belirterek, daha sade bir tanışma töreninin formüle edilip edilemeyeceğini sorar.

16 Aralık 1959'da yolladığı mektupta Büyük Sekreter Buchan, "Tesis ve Takdis" töreni yerine sadece "Takdis" kısmının üzerinde durulabileceğini belirterek, "Takdis" törenini anlatmıştır. Bu mektuptaki açıklamaya göre Takdis töreni "Locanın Hatibi bir dua okur ve biz de ilahi iyiliği, neşeyi ve huzuru remzeden buğday, şarap ve zeytinyağını locaya serpme töreni yaparız" şeklinde tarif edilmektedir.

27 Aralık 1959 tarihli Daimi Heyet tersimatında bu durum şöyle neticeye bağlanmıştır: *"İskoçya Büyük Locası Büyük Katibi ile Büyük Katibimiz arasında vaki muhaberat okunup ıttıla kesbedilerek Büyük Locamızın takdisi yolile Anglo-Sakson Mason alemince muntazam tanınmamızın prensip itibarile kabul edilmesine, ancak bu teklifin İskoçya Büyük Locası tarafından resmen gönderilmesi halinde nihai karar varılabileceğinin mezkur Büyük Loca Büyük Katibi'ne bildirilmesine."*

---

162 Necdet Egeran tercümesini neşrettiği yazışmalarda kimi yerde "Takdis" kimi yerde de "Tanzim" tabirini kullanmaktadır. Aynı dönemdeki Daimi Heyet tersimatlarında "Takdis" ifadesi geçtiği için burada "Tanzim" tabirini kullanmadık. Necdet Egeran, orijinali arşivimizde bulunmayan bu mektubun ilgili kısmını kendi kitabında şöyle yayınlamıştır: "Ancak, açık yüreklilikle şunu belirtmem gerekir ki, Büyük Locamızı kendi locanızı tesis ve tanzim eder gibi bir törene tâbi tutmanızı şahsan uygun bulmuyorum. Teklifinizi bütün incelikleriyle Büyük Daimi Heyetimize sunmadan önce bunu daha sade bir tanışma töreni hâline koymanızı özellikle tavsiye ederim." Bkz. Egeran, Enver Necdet, a.g.e., s: 54.

Nitekim alınan bu kararı Necdet Egeran 4 Ocak 1960 tarihli mektubuyla Buchan'a bildirir. 31 Ocak 1960 tarihli Genel Kurul'da tanınma konuları ile ilgili yapılan çalışmalar genel kabul görür.

1959 yılı Çalışma Raporu'nda bu dönemle ilgili olarak yer alan bilgi şöyledir:

"Bir sene zarfında Büyük Locamızın Avrupa'da Anglosakson Masonluğunca muntazam tanınan İsviçre Alpina Büyük Locası, Avusturya Büyük Locası ve Birleşik Almanya Büyük Locası ve Amerika'da Mişigan Büyük Locası ile dostluk münasebeti kurmaya muvaffak olduğumuzu ve karşılıklı muhadenet kefilleri teati etmek suretiyle tanışma muamelesini tamamladığımızı ve ayrıca Yunanistan ve İsrail Büyük Locaları ile de tanışmaya yol açacak dostluk temaslarına giriştiğimizi memnunlukla arzederiz.

Bu suretle hâlen Amerika'da Kansas ve Mişigan; Avrupa'da da Hollanda, Almanya, İsviçre ve Avusturya Büyük Locaları ile muntazam tanınmış durumdayız.

Geçen sene içinde İsviçre Alpina Büyük Locası nezdindeki muhadenet kefilimiz Ankara'ya ziyaretimize gelmiş ve Barış Locası çalışamlarında Şark'ı tezyin ederek kendisini kendi Locasında hissedecek kadar muntazam bir çalışmaya şahit olduğunu sitayişle ifade etmiştir. Bundan başka tanımaya yarıyacak malumatı toplamak üzere İsrail'den bir delege Ankara'ya gelerek Daimî Heyetimizle temas etmiştir.

Yukarıdan beri arzettiğimiz gerek Amerika ve gerekse İngiltere muntazam Mason camiâsının Büyük Locamızı tanımalarındaki gayretlerimi, son aylar zarfında İskoçya Büyük Locası Büyük Kâtibinden aldığımız bir teklif üzerine daha müsbet bir safhaya intikal etmiş bulunmaktadır. Gerekli formaliteler ikmâl edilerek tanınma muamele ve merasiminin tekemmülüne önümüzdeki sene içinde de devam edilecektir. Daima bir pürüz olarak hatırlatılan menşeimizin intizamını tevsik arzusundan doğan formül, Büyük Locamızın İskoçya Büyük Locası tarafından tanınmasını temin edecek mahiyettedir."

28 Şubat 1960 tarihli Daimi Heyet tersimatında alınan kararlardan bazıları çok dikkat çekicidir. Örneğin -muhtemelen muntazamlık konularındaki hassasiyet nedeni ile- Büyük Loca ile tanışmayan

obediyanslara mensup "haricilerin" sembolik loca çalışmalarına kabul edilmemesi, sadece lokal binası ile çalışma yapılmadığı zamanlarda mabetleri ziyaret etmelerine izin verilmesi tersimata geçmiştir. Ayrıca İstanbul'a gelen "Grand Komandörler"den sadece tanışılan obediyanslardakilerin ziyaretçi olarak localara kabul edilebileceği vurgulanmıştır. Bununla beraber alınan bu kararların Yüksek Şûra tarafından nasıl karşılanmış olduğunu bilemiyoruz.

16 Mart 1960 tarihli 539 sayılı levha ile tanıştığımız obediyanslar şöyle duyurulmuştur:

"Grand Lodge of Kansas, Grand Lodge of Michigan, Grand Lodge Swiss Alpina, Grand Lodge of Austria ile United Grand Lodge of Germany ve Grand East of Holland"

Öte yandan 1956-1960 döneminin önemli kilometre taşlarından biri de yeni ritüellerin basılmasıdır. Bu dönemde bağımsız bir büyük locanın ilk defa kurulmasının ardından ritüeller de ele alınmıştır. "*Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti esasları mahfuz kalmak üzere, Türkiye dahilindeki bütün Remzi Mahfillerde tatbik edilecek ritüellerin kaleme alınması*" yetkisinin Büyük Loca'ya devredilmesinin ardından konu ilk defa 1957 yılının sonunda gündeme gelmiştir.

Büyük Daimi Heyet'in 3 Aralık 1957 tarihli toplantısında, "*Ritüeller ve diğer mevzuatın gözden geçirilmesi*" hususu ilk defa olarak yer almıştır. 31 Ocak 1958 tarihli Konvan'da da "*Bütün ritüellerin lisanının yenileştirilmesi ve müstacelen bastırılması için*" Büyük Daimi Heyet'e yetki verilmiştir.

İlk defa bu ritüelde mabet detaylı olarak tarif edilmiş ve çizimlerle açıklanmış, mabetin ortasında bulunan Yemin Kürsüsünden, kürsünün üzerinde çalışma sırasında açık duran Kutsal Kitaplar, Gönye ve Pergelden açıkça bahsedilmiştir. Daha önce hiçbir ritüelde böyle bir Yemin Kürsüsü tarifi mevcut değildir.

Aslında Yemin kürsüsü ve Kutsal Kitaplar konusu daha 1956 yılında gündeme gelmiştir. 11 Haziran 1956 tarihli Daimi Heyet toplantısında *"Yemin kürsüsün'de Kutsal Kitapların celse yoksa kapalı. Celse sırasında ise Kuran ve Tevrat Kapalı, Yuhanna'nın ilk sayfası ise açık olacak şekilde düzenlenmesi"* görüşülmüştü.

1959 yılında hazırlanan ritüelde yapılan yurtdışı temasların izlerine bir örnek olarak İskoçya'dan gelen heyetin görüşmelerde değindiği Fransız Devrimi sloganı ile ilgilidir. Eski ritüelin kapağında en üstte yer alan –orijinal imlasıyla- "*Hürriyet Müsavat Ühüvvet*" ifadesi bu ritüelin kapağından kaldırılmıştır.

Ritüelde kullanılan bazı tabirlerin günlük dile biraz daha yaklaştırıldığı bu ritüelde Çırak derecesi bilgilerinin açıkça yazılması dikkat çekici bir husustur.[163] Nitekim bir müddet sonra bu durum rahatsızlık yaratacaktır.

2 Mart 1960 tarihinde bölge localarına yazılan bir yazı ile yeni basılan Birinci Derece Ritüelinde mabedin tertip ve tezyini ile ilgili her türlü yanlış anlamayı önleyecek şekilde açıklama ve çizimlerin bulunduğuna değinilerek buna göre üniformluğun bu ritüeldeki şartlara göre sağlanması istenmiş ve bunun harici münasebetlerimiz açısından önemine işaret edilmiştir.

1959 yılı çalışma raporunda "*Birinci ve İkinci Derece ritüelleri gerek lisan bakımından yeni terimlere göre düzeltilmesi, gerek vuzuhsuz görülen bazı metinlerin daha açık bir ifade ile izahı suretiyle yeni baştan hazırlanarak tab ve teksir ettirilmiş (…) Ritüellerimizin bu mükemmeliyet derecesine gelmesine kadar mesaisi geçmiş olan kardeşlerimize şükranla anarız.*" denilmektedir.

Tüm bu gelişmeler arasında 9 Nisan 1960 tarihinde İstanbul'a gelen New York Büyük Locası Önceki Büyük Üstadı Arbury Kardeş ile yapılan görüşmeler de olumlu geçmiştir. Masonik mevzuat oluşturulmuş, çeşitli birimlerin çalışma talimatları hazırlanmış, ritüeller gözden geçirilmiş, üye kayıtları ve mali tablolar düzenlenmiştir. Dışarıdan bakıldığında her şey yoluna giriyormuş gibi gözükürken 27 Mayıs 1960 İhtilali ile bir dönem sona erer.

Çok büyük bir yol ayrımına daha gelinmiştir.

---

163 Bu ritüelin özellikleri ve öncekilerle kıyaslamaları için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller, Çırak Derecesi, 1909-2004", a.g.e. , s:521-533.

4.3. Dalgalı Denizlerden Okyanusa : 1960-1965 Dönemi

1960 İhtilali ile başlayan 1960-1965 dönemi siyasetle Masonluğun etkileşimi açısından dikkatle incelenmesi gereken bir dönemdir. Ama bu kadarla kalmaz, aynı zamanda Masonluk anlayışında güzergâh değişiminin de hayata geçtiği görülür. Söz konusu güzergâh değişiminin ne kadar bilgi ve tecrübeye dayandığı, ne kadar bilinçli yapıldığı ise incelenmesi gereken bir başka konudur. Bu çerçevede yabancı obediyanslar tarafından tanınma konusunun zamanla bir özgüven sorunu haline dönüşmesi de dikkatten kaçmaz. Bu özgüven sorunu giderek konsekrasyon ile ritüel, mevzuat ve uygulama değişikliklerini kaçınılmaz çözümler gibi gündeme getirmiştir. Öte yandan sınırlı üyeden oluşmuş olmasına mukabil idari kurulların iç dinamikleri de bu dönemde önemli rol oynamıştır. Localardan yükselen seslerin bu kurullara ve kişilere ne derece ulaşabildiği ve ne derece etkileyebildiği bir başka tartışma konusudur. Bu durumun, kişisel ve kurumsal rahatsızlıklara yol açması doğaldır. Bütün bu gelişmeler bir yandan Masonluk kültüründe derin izler bırakırken, diğer yandan yokuş aşağı bir yuvarlanışı hazırlamışlardır.

1960 İhtilali'nin Masonluğumuzda nasıl bir yol ayrımına sebep olduğuna ve kültürel genlerimizde nasıl bir iz bıraktığına değinmeden 1960-1965 dönemi kolaylıkla anlaşılamaz.

Hatırlanacağı üzere ilk defa "gizli oy açık tasnif" usulüyle yapılan 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri ile Türkiye yeni bir siyasi iklime girmişti. Bu siyasi iklimin ilk bakışta Masonluğumuz üzerinde birkaç yönden tesiri olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, yeni dönemin Türkiye'sinin yüzünü Batı Dünyası'na, özellikle Amerika'ya dönmesi ile eş zamanlı olarak Masonluğumuzda da Anglosakson dünyaya yaklaşma eğilimidir. Diğeri ise farklı bir toplumsal siyasetin temsilcisi olmaya soyunan yeni kuşak Demokrat Partililerin Masonluğa girişleridir. Bu dönemde çok sayıda partilinin, milletvekilinin, bakanın yanı sıra birçok önemli bürokrat da dernek içinde etkin olmuşlardır.

Bunlar arasında en dikkat çekici olanı aynı zamanda 16 Aralık 1956'da kurulan ilk bağımsız Büyük Loca'nın Büyük Üstadı Ahmet Salih Korur'dur. Bir dönem Başbakanlık Müsteşarlığı görevini üstlenmiş olan dönemin en önemli bürokratlarından Ahmet Salih Korur, 1956-1960

dönemi içinde iki kez de Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı (Hizmet Reisliği) yapmıştır.[164]

Devlette (ve şüphesiz Demokrat Parti'de) böylesine aktif olarak görevdeyken, aynı zamanda Büyük Üstatlık görevini de sürdüren Ahmet Salih Korur, ilk bakışta 1960 İhtilali'nden en fazla etkilenmiş dernek üyesi olarak akla gelebilir. Keza Demokrat Parti iktidarının en çok eleştirilen isimlerinden İçişleri Bakanı Namık Gedik de bir başka örnek olarak verilebilir. Bilindiği gibi Namık Gedik kolektif hafızamızda sadece bakanlığı döneminde aldığı eleştiriler dolayısı ile değil, ölüm şekli ile de sarsıcı bir iz bırakmıştır.[165] Bununla beraber 1960 İhtilali'nin Masonluğumuz üzerindeki tesiri birkaç kişi ile sınırlı değil, çok daha kapsamlıdır: İhtilal sonrası kurum içinde gösterilen tepkiler, deklarasyon girişimleri, istifa tehditleri ve zaman içinde Demokrat Partili üyelerin bir kısmının tasfiye edilmesi üzerinde durulmaya değer konulardır. Özellikle tasfiyeler, tıpkı daha önce bahsettiğimiz uyandırma sürecinde ya da Hürriyet ve İtilaf Fırkası iktidarında olduğu gibi Masonluk kültürümüzde iz bırakmış ve 1965 Olayları'nın zeminini hazırlayan unsurlar arasına eklenmiştir.

Bilindiği üzere 1957 Genel Seçimlerinden sonra başlayan dönem, özellikle 1958 ve 1959 yılları, Türkiye için sarsıntılarla geçmiştir. Bu dönemde toplumsal hayatta kutuplaşmanın giderek artması, hatta zamanla keskinleşmesi Masonluğumuza da tesir etmiştir. Buna ilave olarak yine aynı dönemde, geleneklerine çok bağlı bir yapıya sahip olan Masonluk içindeki yeni yol arayışlarının üyeler üzerinde yarattığı tesir de göz ardı edilmemelidir. Başkent Ankara'dan yönetilen Büyük Loca'nın Kıta Avrupası'ndan Anglosakson Masonluk dünyasına doğru direksiyon kırması hiç şüphe yok ki tedirginliği arttırmıştır. Bütün bunların yanı sıra İstanbul'da bulunan Yüksek Şûra yönetimi ile Ankara'daki Büyük Loca arasındaki mesafenin ve soğukluğun bu

---

164 Milli İstihbarat Teşkilatı web sitesi, Ahmet Salih Korur'un Hizmet Reisliği görevini 18 Nisan 1957-23 Eylül 1957 ile 21 Temmuz 1959 - 2 Ekim 1959 tarihleri arasında yürüttüğünü belirtmektedir.

165 Cumhuriyet tarihimizde bir başka tartışmalı isim olan Şükrü Kaya'dan sonra en uzun süre İçişleri Bakanlığı yapan Namık Gedik tutuklu bulunduğu Ankara Harp Okulu'nda 29 Mayıs 1960 tarihinde pencereden düşerek veya atlayıp intihar ederek vefat etmiştir. Büyük Loca kayıtlarımıza göre Namık Gedik 15 Nisan 1952 tarihinde Doğuş Locası'nda tekris olmuş ve 2 Aralık 1952 tarihinde de Kalfa Derecesi'ne terfi etmiştir. Bundan sonra Ebedi Maşrık'a intikal ettiği tarihe kadar başka bir matrikül hareketi yoktur

dönemde giderilemediği, tersine arttığı da unutulmamalıdır. 27 Mayıs 1960'a bu genel görünüm içinde girilmiştir.

27 Mayıs İhtilali sonrası ilk Daimi Heyet toplantısı, ilan edilen sıkıyönetim nedeni ile ancak 12 Haziran 1960 tarihinde yapılabilmiştir. Ahmet Salih Korur tutuklandığı için yapılan ilk toplantıda önce bu konu ele alınır. Büyük Üstat Kaymakamı Kemalettin Apak başkanlığında o gün toplanan 13 kişilik heyetin bir kısmı Ahmet Salih Korur'un *"ıskat edilmesini*" yani üyeliğinin düşürülmesini ister. Buna gerekçe olarak kendisinin siyasi kimliği, önceden de "*Masonluk aleyhinde bazı durumlara sebep olması*", zaman zaman *"fevri ve kırıcı hareketlerinin olması"* üzerinde durulur; hatalarının da önceden bilinmesine mukabil zamanında müdahale edilmediği vurgulanır. Bu konuların İhtilal sonrası bir anda gündeme gelmesi düşündürücü bulunabilir. Çünkü heyettekiler birbirlerini yıllardır tanımakta ve Ahmet Salih Korur ile uzun yıllardır aynı çatı altında birlikte çalışmaktadır. Yine de "ıskat" kararının henüz mahkum olmamış birisi için ağır olacağı ve böyle bir dönemde fevri verilebilecek bir kararın Masonluğu ikiye ayırabileceği endişesi açıkça dile getirilir. Ahmet Salih Korur'un izinli veya istifa etmiş sayılması seçenekleri üzerinde de durulmasına mukabil en sonunda konunun çözümü, yapılacak olağanüstü genel kurula bırakılır.

Bu toplantıda Büyük Üstat Kaymakamı Kemalettin Apak'ın tersimata geçen şu tarihi ifadeleri üzerinde dikkatle durulmalıdır:

"(...) Hayrullah Örs B:. telefon etti. Konvanı toplamanın lâzım geldiğini söyledi ve siz toplamazsanız biz toplıyacağız diye ilâve etti. Ahmet Salihi iskat etmemiz lâzım geldiğini ve bundan sonrada siyasetle ilgili şahısların böyle vazifelere getirilmemesi icap ettiğini söylemesi üzerine kendisine Konvanın toplanmasının paraya mütevakkıf bulunduğunu söylediğim zaman paraca İstanbul'un yardım edeceğini ve biran evvel böyle bir kararın verilmesini tekrarladı.

Mahfillerin çalışmasını kararla durdurmamıştık. Binaenaleyh Örfi İdare kararları kaldırılınca toplantılar yeniden başladı. Heyeti Daime Azaları ile hususi konuşmalarımda hepsi istifa etmek istediklerini ve Konvanı toplıyarak hem kendileri ve hemde bütün daimi hey'etin müstafi addedilmesi hususunu bildirdiler. Ben şahsan Üstadı Azam iskat edilerek yerini almam diye bir düşüncem olmamıştır. Ben Masonlukta olabileceğimi olduğum kanaatındayım.

Hulasa Umumi Heyeti derhâl toplantıya çağırmağı istiyorum. Durumun müzakeresi ve icab ederse yeni seçimlerin yapılması lâzımdır. Ben şimdiye kadar siyasi bir partiye girmedim ve girmek niyetinde de değilim. Hamdolsun şimdiye kadar partiye girme mecburiyetinde bırakılmadım. Hayrullah Örs B:., Ahmet Salihin iskatından bahsetti . Heyeti umumiye ne karar verir bilmem. Mason olarak konuşacağım. Ahmet Salih B:.le en az bağdaşacak benim. Zira ben iskat edilerek o Üstadı Azam olmuştur. Buna rağmen mevkuf bulunan Ahmet Salih için henüz bir mahkûmiyet kararı yok. Bir kardeşimize, bugün ayağını sürçmüş diye bir tekme de biz mi atalım? Hatta mahkûm olmadan onu Masonlar mı mahkûm etsin? Hatta dedim ki inşallah beraat eder, tekrar Mason olarak (Herhangi Siyasi bir mevkii olarak değil) Üs:lık vazifesini alır ve yeni konvan seçimine kadar vazifesinde kalır. Bu kubbe altında hiçbir zaman partizanlık veya siyaset mevzuu olmamıştır. Ahmet Salih de burada hiçbir veçhile partizanlık yapmış değildir. İstediğiniz kadar konuşalım. Masonluğu ikiye ayırmıyalım. Konvanı, Nizamname hükümlerini de bir tarafa bırakıp derhâl toplantıya çağıralım. Hatta Masonluk Merkezini İstanbul'a nakletmeği faydalı görürüm. İleride de siyasi ihtilâtlar önlenmiş olur. Herşey Konvanda yapılabilir. Yeter ki Masonlukta inşikak olmasın."

Kemalettin Apak bu ifadesinde yer alan "iskat edilmişliği", kendisinin zamanında Ankara Bölge Büyük Locası Büyük Üstadı iken 1955'te Ankara'da Türkiye Büyük Locası'nın kurulması ile birlikte Büyük Üstatlığa Ahmet Salih Korur'un geçmesinden kaynaklanmaktadır.

Yine aynı ifadede geçen ve o tarihlerde hem İstanbul Bölge Locası Üstadı, hem de Ahenk Locası Üstadı Muhterem'i olarak görev yapan Hayrullah Örs'ün temasları üzerinde durmak faydalı olacaktır. Hayrullah Örs'ün getirdiği eleştiriler 12 Haziran 1960 tarihli toplantıda üyelerin bir kısmı tarafından beğenilmiş, bir kısmı tarafından da *"hissi ve şahsi"* bulunmuştur. Ancak asıl etki daha sonra görüşecektir.

Bu toplantıda dile getirilen eleştiriler açısından geriye dönülüp bakıldığında, Ahmet Salih Korur'un Büyük Üstatlığı döneminde bazı tatsız hadiselerin gündeme geldiği hatırlanacaktır.

Örneğin 1959 yılı Mart ayı sonunda CHP Ankara Milletvekili M. Ali Caritoğlu'nun Meclise verdiği soru önergesi gündemi epey karıştırmıştır. 30 Mart 1959 tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan önergede

"Korur'un Masonluk derecesi nedir? Hükümet locaya maddi, manevi yardım yapıyor mu? İslam dinine aykırı bir teşekkül olduğuna göre kapatılması hususunda hükümetçe ne düşünülüyor" soruları sorulmaktadır. Bu konu epey tartışma çıkarır ve 1959 yılı Çalışma Raporu'nda da bu olaya yer verilir. Aynı yıl Peyami Safa'nın çıkardığı Türk Düşüncesi Dergisinin Eylül-Ekim 1959 sayısı da tamamen Masonluğa ayrılmıştır.[166]

Bu döneme ait dikkat çekici bir örnek olarak Demokrat Parti'ye sert muhalefetiyle tanınan Kim Dergisi'nin 63 nolu Ağustos sayısı ele alınabilir. Dergide yayınlanan ve Ahmet Salih Korur'u mercek altına alarak, dönemin Başbakanı Adnan Menderes'le yakınlığı üzerinde duran ve hatta Korur'un Menderes'e "taptığını" ifade eden yazı çok tepki toplamıştır. Bu yazıya Ahmet Salih Korur'un verdiği cevap metni Türk Mason Dergisi'nde de şu sunuşla yayınlanmıştır:

"Pek muhterem Ahmet Salih Korur Büyük Üstadın (Kim) mecmuasına verdiği (Zarurî cevap), çok değerli bir kardeşimizin sırf politika sevkiyle, ne gibi isnatlara ve iftiralara maruz kaldığını ve fakat aziz üstadımızın nasıl sarahatle ve vicdan paklığı ile savunduğunu göstermek bakımından önem talımaktadır. Masonlar ferdî ve sosyal hizmetlerde bir Allahın, bir de vicdanının emirlerini dinler ve ancak bu kudretler önünde eğilir. Bu bakıma (Zaruri cevap), aynı zamanda masonluk vesikasıdır ve bu itibarla Dergimize nakil ve iktibasında fayda bulduk"

Ancak içinde Ahmet Salih Korur'un bu yazısını bulunduran sayı, İhtilal'den sonra Hayrullah Örs tarafından toplatılarak yakılmak suretiyle imha edilmiştir. Türkiye Büyük Locası arşivinde bulunan derginin[167] ilgili sayısının kapağında Hayrullah Örs'ün el yazısı ve imzası ile şu açıklama yer almaktadır:

"Tarafımdan toplanıp yakılan nüsha. Zarurî Bir Cevap buna neden olmuştu ve bu nüsha 27 Mayıs'tan hemen sonra yayınlandı."

Bu olay yıllar sonra, 3 Ekim 1965 tarihli Genel Kurul'da da Hayrullah Örs tarafından anlatılmış ve tersimata geçmiştir. Hayrullah Örs'ün 5 Aralık 1965 ile 21 Nisan 1973 tarihleri arasında Büyük Üstat olduğu unutulmamalıdır.

---

166 Koloğlu, Orhan, "Cumhuriyet Döneminde Masonlar", a.g.e., s: 139-140
167 Türk Mason Dergisi, Yıl:10, Sayı:37, Türkiye Büyük Locası Arşivi 403.03/325

Ahmet Salih Korur'un İhtilal şartları altında sonradan toplatılıp yakılan yazısı şöyledir:

"Zarurî bir cevap

Aix-les-Bains'de tedavide bulunduğum sıralarda intişar eden 63 sayılı nüshanızdaki bana ait satırları okuyan ve beni de çok yakından tanıyan bir bir dostumdan aldığım mektupta;

Bak kardeş, meğer sen ne imişsin de bizler bilmiyormuşuz, oku da kendini anla ve gül diye sana (Kim) mecmuasını gönderiyorum, diyordu.

12 Ağustos'ta 63 sayılı (Kim) dergisini postadan aldım. 12 gündür sükûnet içinde tedavide bulunduğum "Kür" kasabasında, Derginizde şahsıma tahsis edilen satırları okudum, arkadaşımın pekiyi tahmin ettiği gibi, bazı mütalealar bakımından hayretimi mucip olmakla beraber, sükûnetimi bozmadı, ancak düşündüm; bu yazıyla elbetteki elde edilmek istenilen bir netice mutasavverdir.

Eğer bu, benim düşündüğüm gibi, doğru malumata dayanan mütalea ile umumi efkâra bilgi vermek ise, müsaadenizle yazıdaki bazı noktaları düzeltmek ve bazı noktaları da tavzıh etmek lüzumunu hissettim. Bu suretle hem mecmuanız, hem de umumî efkâra karşı vazifemizi yapmış olmakla müsterih oluruz. Bu itibarla, bu satırların aynen neşrini sizden rica ediyorum:

Başvekâlet Müsteşarı oluncaya kadar memuriyet safhalarımın sıralanışından kayda değer bir noksan yoktur. Ancak Ankara'ya ilk gelişimin Kadastro Mühendisi olarak değil, İstiklâl harbi esnasından gönüllü olarak 1338 yılında olduğunu kaydetmek isterim. Bu hususu kısaca tespit ettikten sonra, Sayın Adnan Menderes ile tanışıklığımızın Hukuk Fakültesine devamdan çok evvel olduğunu ifade etmek isterim. Şu kadar ki, bu tanışıklık hiçbir zaman ve maalesef arkadaşlık seviyesine yükselecek imkânları bana bahşetmemiştir. Hukuk tahsilimiz de, Ankara Hukuk Fakiltesinin aynı tahsil devresine tesadüf eder ve yine samimiyet ve esefle ifade ederim ki, bu tahsil devresinde de Adnan Bey ile münasebetimizin bir tanışma ve selâmlaşmadan ileri gidememiş olması, sadece benim için bir mahrumiyet olmuştur.

C.H.P. iktidarı zamanında Toprak İşleri Umum Müdürlüğü teşkilâtının kurulması ve Toprak kanunun tatbikatına geçilmesi bana tevdi edilmişti.

Ve yine bu iktidar zamanında Toprak ve İskân Umum Müdürlüklerinin birleştirilmesini samimiyetle ve inanarak mevzuubahis eden ben oldum. Her iki Umum Müdürlük birleşince, Umum Müdürlüğe yine beni tayin ettiler. Bu her iki vazifeyi 1945 den 14/Ağustos/1950 ye kadar büyük bir dikkat ve itina ile yürüttüm.

Toprak Kanunun Büyük Millet meclisindeki müzakerelerini takip etmiş olanlar bu kanunun o yıllarda tatbikatından nasıl bir netice beklenildiğini pekiyi hatırlarlar.

Sayın Başvekil tarafından benim Müsteşarlığa getirilmemde eğer bir sebep aranıyorsa, Toprak Kanununun ilk 5 yıllık tatbikatında hiçbir hisse ve tesire kapılmaksızın teenni ile ve kanunun memleketin menfaatine imale etmek suretiyle hareket edişim ve bu suretle umulan ve beklenilen nahoş neticelere hiçbir yerde sebebiyet verdirmemiş olmaklığımda aramak lâzımdır kanaatındayım.

Bununla beraber, Sayın Başvekilin nasıl bir düşünce ile hareket ettiği tamamiyle kendilerine ait bir keyfiyet olup, bu hususta en ufak bir hissim dahi yoktur.

Beş yıllık Toprak, Toprak ve İskân Umum Müdürlüğüm esnasında muhalefet partisinin kurucularından olan sayın Adnan Menderes ile hiçbir yerde on dakikalık bir görüşmemiz olmamıştır. Bazen benim böyle bir arzuya kapıldığım olmuştur. Fakat bilhassa sayın Menderes, benim için zararlı olur mülahazasiyle bu hususa çok dikkat ve itina göstererek, hergün Dairemin önünden yürüyerek geçtikleri halde dahi birgün bir dakikalık tevakkufta bulunmamışlardır.

Bu itibarla, görülen lüzum üzerine kaydiyle, C.H.P. iktidarı hakkımda bir muamele tatbik etmiş olsaydı, bu şahsî veya meslekî kusurumdan başka bir sebebe istinat ettirilemezdi.

İşaret edilmek istendiği gibi, manevî cephenin maddî cephemden çok daha kuvvetli olmasiyle müftehirim. Evliliğimin Hacı Bayram ahvadından birisi ile oluşu bana, kendi çağımda hayat mücadelemde ayrıca bir kuvvet olmuştur. İntisap ettiğimde bu aile, Ankara'ya 20 kilometre mesafede Alacaatlı köyünün sahibi idi. Toprak Umum Müdürü olduğum ilk aylarda bu köyden kendi aileme isabet eden kısmın üçte ikisini köylüye icarından daha aşağı bir bedel ile sattım ve bir kısmını da köye ortak malı olarak terk ettim, kendime ayırdığım küçük bir kısmı

üzerinde, köye örnek bir çiftlik olarak, 14 sene emek verdim. Köylüye ağaç dikme, hayvan yetiştirme sevgisini aşıladım. Ankara'ya bir kilo süt satamıyan bu köy, şimdi ayda vasatî 10 ilâ 15 ve bazen da 20 ton süt satar hale gelmiştir.

Kavak ve meyve ağacı yetiştirmekte olan köy beni taklid etti. Basit birer ortakçı olan köylüler, bugün müstakil birer işletme sahibidirler. Bu yönden tasarladığım hizmeti yaptıktan sonra ve artık şahsen eskisi gibi çalışmaz bir durumda da olduğumdan, yine köylü ile alakamı devam ettirmek için küçücük evimle bahçemi alıkoyarak, 16 senelik tesislerimi ve hayvanlarımı elden çıkarttım, sattım. İşte Ankara civarında pek meşhur kaydıyle tanıtmak istenilen çiftlik budur.

Kavaklıderede Başbakanınkinden sonra semtin en mükemmel ve muazzam diye vasıflandırılan apartımana gelince: evvelâ Kavaklıdere'de Sayın Başvekile ait bir apartımandan malumatım yoktur. Şayet bu, sayın Menderes'in yıktırıp yerine yaptırdığı bina ise, bu da, nihayet bir evdir. 'Ondan sonra en mükemmel ve muazzam olarak gelenin' de yine bir ev olması tabiidir. Zannederim ki, bu bina da, görmeden ve bilmeden hikâye üzerinde bu şekilde vasıflandırılmış olmaktadır. Bina, Kavaklıderede Güneş sokağında 19 numaralı ve 4 katta 4 daireli ve 2 de bodrum katı bulunan bir binadır. Zarif ve sevimli yapılmış bir bina olduğunu söylüyorlar, ve öyledir kanaatındayım. Fakat her katının ayrı ayrı sahibi olan bu binada ancak ve ancak bir dairesi de benimdir. Gücüm ancak ona yetebilmiştir.

34 senelik memuriyetimin ilk seneleri Ankara'da Tapu ve Kadastro Mühendisliği ile geçmiştir.

Muamelelerini bizzat yaptığım bir çok muhterem zevat bilirim ki, üç bin liralık tarla ile üç milyonun sahibi olmuşlardır. Bu, benim için de hiç ama hiç değilse 500 liralık bir sermaye ile, temenni ettiğiniz diyeceğim, bahis mevzuu apartıman gibi birkaç binaya, daha çok zaman evvel sahip olmak kolaylıkla mümkündü.

Kâinatın Ulu Yaradanından gayrı hiçbir kudret ve kuvvete tapınamam. Nazıri olmıyan yalnız bu kudret ve kuvvetin emir ve iradelerini kabul ve tatbik ederim.

Vatan ve millete hizmeti aşk mertebesine getirmiş olanların kölesiyim. Onalrın emrinde çalışırken, kendi varlığımı hiçe sayarım.

Bu yönden kendilerini biraz daha hissettiğim sayın Adnan Menderes'e bağlılığımı işte siz bu bakımdan tapınma diye vasıflandırıyorsunuz.

Hakkımda fazla hiçbir şeyin sahibi olmak gibi küçük düşüncelerle zedelenmediğim için, çok müsterih olduğum bu bağlılıkla, ancak vazifemi yapabildiğime kaniim.

Yazınız şu cümle ile bağlanmaktadır:

"Amma onun yerine Başbakanlık Müsteşarlığına kim gelir ve Ahmet Salih'İn bu makamı doldurduğu kadar iş başında kalabilir mi, işte burası belli değil."

Müsaade buyurunuz, gayet açık ve gayet samimi olarak beyan edeyim ki; yazının mütalâa kısmında düşüncemelerime hiç uymıyan cihet de budur. Çünki;

Bu memlekette bir vazifeye sahip kılınan kimseden sonra, o vazifeyi daha üstün bir anlayış ve kabiliyetle yürütecek şahısların mevcudiyetinden şüphe edilirse, o memlekette değil ilerleme ancak durma ve hatta gerileme müşahede edilir. Başvekâlet Müsteşarlığından Ahmet Salih herhangi bir sebeple giderse, yerine gelecek, en aşağı onun kadar bu vazifeyi yürütür kanaatındayım. Amme hizmeti durmaz, devam eder.

Yaznın diğer kısımlarını, mutat latifeler şeklinde kabul ettiğim için, üzerinde durmadım. Bu açıklama fırsatını bana vermiş olduğunundan dolayı cidden müteşekkirim.

Başlangıçtaki ricamı tekrarlayarak hürmetlerimi sunarım."

Devrin güçlü bürokratı Korur'un yönetim tarzı da zaman zaman tepki toplamıştır. Bir örnek olarak 31 Ocak 1960 tarihli Genel Kurul toplantısı ele alınabilir. Bu toplantıda "Kâinatın Ulu Yaradanı" tabirinin "Kâinatın Ulu Mimarı" şeklinde değiştirilmesi teklif edilir. Korur'un karşı çıkmasına mukabil bu teklif destek görür. Bunun üzerine Korur oylar sayılmadan ayağa kalkıp istifa ettiğini söyleyerek, çekicini Büyük Üstat Kaymakamı Kemalettin Apak'a verir ve toplantıyı terk eder. Derhal ara verilen toplantı bir süre sonra tekrar açıldığında oylar sayılmadığı için teklif bir kez daha oylanır ve reddedilince Ahmet Salih Korur görevine devam etmeye karar verir. [168]

168 Layıktez, Celil, a.g.e., Cilt:2, s: 76-77.

O dönem kulaktan kulağa fısıldanan bir başka olay da, Ahmet Salih Korur'un bir tekris sırasında törenle içeri girmek istemesi, buna mukabil Büyük Üstat regalyesinin üzerinde olmaması gerekçesiyle Üstadı Muhterem'in kendisini birkaç kez reddetmesi ile ilgilidir. Bunun üzerine regalyesini kuşanarak gelen Büyük Üstat tekrise ara verilerek törenle içeri alınır ve tekris törenini, çekici alan Büyük Üstat tamamlar. [169]

Bu konular Ahmet Salih Korur'un tutuklanmasının ardından sıklıkla gündeme gelmiştir. İhtilal sonrası 12 Haziran 1960 tarihindeki Daimi Heyet toplantısında tartışma yaratan bir başka konu da, Masonluk adına 27 Mayıs İhtilali'ni destekleyen bir deklarasyon yayınlanıp yayınlanmayacağı meselesidir.

Necdet Egeran'ın da üyesi bulunduğu Bilgi Locası, İhtilal'in hemen akabinde 1 Haziran 1960 tarihinde Üstadı Muhterem Fikret Çeltikçi imzası ile Daimi Heyet'e hitaben bir yazı yazmıştır:

"Türkiye Büyük Locası Daimi Heyetine

Büyük Üstat ve Aziz Kardeşler

27 Mayıs 1960 günü Türk Silahlı Kuvvetlerinin başarmış olduğu inkilap hareketinin Masonluğun üzerine titrediği Hürriyet ve Kardeşlik mefhumları ile bilhassa yakinen ilgili olduğunu müşahede eden kardeşlerimiz bu hareketin, milletimizi en iyiye, en güzele ve en doğruya götüren yolu açmış olduğuna inanmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Sayın Ord. Prof. Sıddık Sami Onarın başkanlığındaki ilmi heyetin neşrettiği Ön-Raporda[170] belirtilen bütün fikirlere aynen iştirak eden kardeşlerimizin bu düşüncelerini Büyük Locamızın gecikmeden Türk Masonluğu namına Türk milletine duyurulması hususunda gerekli beyanların yapılmasına delaletlerini kardeşçe sevgi ve saygılarımızla arz ve rica ederiz."

Bu kapsamda bir deklarasyon yayınlanıp yayınlanmaması hususunda Daimi Heyet'te bir karar verilemez. Tartışmalar sırasında iki sakınca üzerinde durulmuştur:

---

169 Layıktez, Celil, a.g.e., Cilt:2, s: 78-79.

170 Sıddık Sami Onar, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Hüseyin Nail Kubalı, Ragıp Sarıca, Naci Şensoy, Tarık Zafer Tunaya ve İsmet Giritli'den oluşan bir grup üniversite öğretim üyesi, 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası askeri bir uçakla Ankara'ya giderek, Milli Birlik Komitesi'ne 28 Mayıs 1960 tarihli bir rapor sunmuşlardır. "Bugün içinde bulunduğumuz durumu adî ve siyasî bir hükûmet darbesi saymak doğru değil" diye başlayan rapor Demokrat Parti'nin meşruluğunu yitirdiğini vurgulayarak 27 Mayıs 1960 İhtilali'nin meşru olduğunu ilan ediyordu.

Birincisi böyle bir deklarasyon yayınlanmasının siyasete karışmak olacağı, ikincisi ise *"memlekette hakkımızda maalesef telakki edilen dinsizlik ithamlarının Milli İnkılap hareketine sıçratılma*" ihtimalidir.

Sonuçta Daimi Heyet beyanname konusunda şu kararı alır:

"Bilgi Muhterem Locası tarafından Büyük Daimi heyete sunulan 1/6/1960 tarihli levha okunarak esas muhtevasına ittifakla mutabık bulunulduğuna, ancak 15 gün zarfında Umumİ Heyet içtimaa davet edilmiş bulunduğuna göre mevzuun ruznameye alınarak orada görüşülmesi suretiyle camianın hissiyatına daha geniş bir şekilde tercüman olunmasına"

Bilgi Locasının İhtilal'i destekleyen bir deklarasyonda bulunma teklifi aslında pek çok kişiyi harekete geçirmiştir. Bu kişilerden birisi de Daimi Heyet'te Büyük Birinci Nazır olarak görev yapan Orhan Alsaç'tır. Daimi Heyet'in hemen toplanıp reaksiyon gösterememesinden rahatsız olan Orhan Alsaç, iki gün sonra yani 3 Haziran 1960 tarihinde bir istifa mektubu yazar. İlerideki yıllarda Büyük Üstat seçilecek Orhan Alsaç'ın bu metinde hem Masonik hem de haricî bir üslubu tercih etmiş olduğu görülecektir:

"Türk Yükseltme Cemiyeti (Türkiye Büyük Locası)

İdare Heyetine (Daimi Heyetine)

Yurdumuzda yok edilmeye çalışılan hürriyetin yeniden elde edilmesi ve ilelebet yerleştirilmesi için ordumuz tarafından girişilen milli hareketin ve zaten bizim benimseyip telkin ettiğimiz umdeler olan kardeşliğin ve insan haklarının korunması için başlayan çalışmaların insanlara bu fikirleri öğreten ve bu yolda yetişmelerini istiyen cemiyetimiz tarafından herhangi bir tarzda tasvibi için Bilgi Kolu (Locası) tarafından vaki teklifin, idare heyetindeki bütün kardeşlerin candan taraftarı ve arzulayıcısı olduğunu ayrı ayrı ifade etmelerine rağmen, mevcut örfi idare kararlarını tetkik edip imlkanlar aramadan ve fevkalade zamanlarda lüzumlu fevkalade kararları almayı düşünmeden, toplanamayacağımız mülahazasile mevzuu tehir etmek suretile geçen toplantının dağılması, içimde vazifelerimizi layıkı ile yapmadığımız üzüntüsünü doğurmuştur. Mensubu bulunduğum bütün diğer teşekküller muntazam toplanırken bizim toplanmama kararımız üzerine idare heyetinde (Daimi Heyette) kalarak bu tarihi anda Umumi Heyete (Büyük Locaya) karşı sorumlu durumda kalmak istemediğimden istifayı uygun buldum. Hepinize kardeşçe sevgi ve saygılarımı sunarım."

Ancak Orhan Alsaç, Daimi Heyet'in 12 Haziran'daki toplantısına katılmış ve 18 Haziran 1960 tarihinde de istifasını geri almıştır.

26 Haziran 1960 tarihinde hem Yüksek Şûra toplantısı hem de Büyük Loca Genel Kurulu vardır. İstanbul'da toplanan Olağanüstü Genel Kurul'da Büyük Üstat Kaymakamı, Kemalettin Apak gelinen durumu *"Karanlık bir geceden uyandığımız zaman, hakiki güneşle Hürriyet güneşinin bir arada doğduğunu ve memleketin yıllardır hasretini çektiği temiz bir havaya kavuştuğunu gördük. İnkılap mes'ut hadisesinin akabinde Büyük Üstat Ahmet Salih Korur nezaret altına alındı. Bu arada sıkıyönetim hükümleri icabı olarak, bazı yerlerde Masonik çalışmalar yapamadık."* sözleriyle özetler. Daimi Heyet'in istifası oylamaya sunulur, reddedilir. Heyet göreve devam edecektir.

Deklarasyon teklifi ise İhtilal'den bu kadar zaman geçtikten sonra yapıldığı takdirde yanlış anlaşılabileceği ve cemiyet olarak bu şekilde ortaya çıkılmasının doğru olmayacağı düşüncesiyle reddedilir.

Genel Kurul'un toplantısından sonra Daimi Heyet'te Büyük 1. Muhakkik olan Refet Hakul şu yazı ile istifa eder:

"Türkiye Büyük Locası Daimi Heyetine

Pek Muhterem Büyük Üstad ve Aziz Üstadlar,

Daimi Heyet'in son toplantısında Büyük Üstadın –Milli vicdan önünde suçlu ve tutuk bulunması dolayısile- vazife göremez bir vaziyette bulunduğu cihetle müstafi ad edilmesi teklifim, Daimi Heyetce bir tek kendi reyimle akalliyette kaldım. 26/6/1960 tarihindeki Umumi Heyet toplantısında da bu teklif ve kanaatimin aksi tezahür ettiği cihetle prensip ve vicdanıma muhalif olan bu karar muvacehesinde, Daimi Heyette vazife göremeyeceğim cihetle istifa ediyorum. Derin kardeşçe saygı ve hürmetlerimi arz ederim Büyük Üstad ve Aziz Üstadlar"

27 Haziran 1960 tarihinde bir başka istifa yazısı da Necdet Egeran'dan gelir, ancak istifa gerekçesini farklı yazmıştır.

"Türkiye Büyük Locası

Büyük Daimi Heyetine

Büyük Üstadım ve Aziz Kardeşlerim:

Dün İstanbul'da yapılan Büyük Loca Fevkalade Umumi Heyet toplantısında Nisan 1961 tarihine kadar Büyük Daimi Heyetin vazifesine

devamı hakkında verilmiş olan kararla şahıslarımıza karşı gösterilen teveccüh ve itimada minnettarım. Ancak işlerimin çokluğu sebebile bir buçuk seneden beri azami hüsnüniyet ve gayretle yapmaya çalıştığım Büyük Kâtiplik vazifesinden ve dolayısı ile Büyük Daimi Heyet azalığından ayrılmak mecburiyetindeyim. İstifamın kabulünü Kardeşçe sevgi ve saygılarımla rica ederim."

Bununla beraber Necdet Egeran 28 Haziran 1960 tarihli ve altında sadece kendisinin imzası bulunan bir başka istifa yazısı daha göndermiştir. İlerideki yıllarda Büyük Üstat seçilecek olan Necdet Egeran'ın kolektif hafızamıza giren yazısı şöyledir:

"Türkiye Büyük Locasına,

Aşağıda isimleri yazılı bizler, Masonluğun aşıladığı namusluluk, dürüstlük ve dinlerin yüksek ahlâk umdelerine bağlılık prensiplerine sadık olarak ve kanaatlerimize serbestçe uyarak:

1. *Hürriyete aşık ve İnsan Haklarına riayetkâr Türk Masonluğunun memleketimizde bu ana esaslara dayanan 27 Mayıs 1960 Millî İnkılabımızı yürekten ve samimiyetle desteklediğimizi;*

2. *Büyük Üstadlık vasfı ile siyasi mevkufiyeti hiçbir veçhile bağdaşmayan Ahmet Salih Korur'un temize çıkmasına ve Büyük Üstadlıktan fiilen ayrılmasına değin, teşevvüşten kurtulamıyacağına inandığımız Türk Masonluk camiasından uyumak sureti ile muvakkaten ayrılmaya karar verdiğimizi beyan ederiz."*

Burada örnek olarak verilen tüm istifa yazıları 3 Temmuz 1960 tarihli Daimi Heyet toplantısında taleplerin yerine getirilmesi üzerine geri alınmıştır.

Aynı dönemde dikkat çekici bir başka beyanname de, 1 Temmuz 1960 tarihinde İstanbul'dan Ahenk Locası Üstadı Muhteremi Hayrullah Örs imzalı olarak gönderilmiştir. Bu yazıda loca üyelerinin Ahmet Salih Korur ile ilgili Genel Kurul kararını kabul etmedikleri, onaylamadıkları ve bu karardan elem ve ızdırap duydukları belirtilmiştir. Beyannamenin altında imzası bulunan Hayrullah Örs de ileride, 5 Aralık 1965 tarihinde Büyük Üstat seçilecek ve 1973 yılı Nisan ayına kadar bu görevi sürdürecektir. Hayrullah Örs'ün gönderdiği yazı şöyledir:

"Muhterem Türkiye Büyük Locasına

Muhterem Locamızın 29/Haziran/1960 tarihli toplantısında, Muhterem locamız amil azaları, amme vicdanın mahkum ettiği ve halen mevkuf bulunan Ahmet Salih Korur Biraderin, makamında ibkası kararını kabul ve tasvip etmediklerini ve Büyük Loca Umumi heyetinin bu kararından büyük elem ve ıstırap duyduklarını beyan etmişler ve bu hususu bildirmeye ittifakla karar vermişlerdir.

Yegane gayesi ahlâk ve insaniyete hizmet prensipleri olan Türk Masonluğunun bugünkü durumuna son verilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını kardeşçe sevgi ve saygılarımızla rica ederiz."

3 Temmuz 1960 tarihli Daimi Heyet toplantısında Ahmet Salih Korur'un istifa etmiş sayılması kararlaştırılır. Karar tersimata şöyle geçmiştir:

"26 Haziran 1960 tarihinde fevkalâde olarak İstanbul'da toplanan Büyük Loca Umumi Heyeti, bütün Türk Masonluğunun da kalben tasvip ettiği ve kendi ana prensiplerine tamamen uygun bulduğu 27 Mayıs 1960 Milli İnkılâbımız sırasında nezaret altına alınan ve o zamandan beri vazifesine devam edemeyen Büyük Üstat Ahmet Salih Korur Biraderin bütün vazife ve selâhiyetlerini Büyük Üstat Kaymakamı Kemalettin Apak'a tevdi etmiştir.

Daimi Heyetimiz, Türk Mason Camiasının umumi efkârına tercüman olarak, Umumi heyetce selâhiyetlerinden tecrid edilmiş olan ve fiili durumu dolayısıyla Daimi Heyet toplantılarına iştirak edemeyen ve Hükümete karşı Türk Yükseltme Cemiyeti reisi olarak da mes'ul ve muhatap bir mevkide kalmasına imkân bulunmıyan Ahmet Salih Korur Biraderin Büyük Üstatlık ve Türk Yükseltme Cemiyeti Reisliği vazifelerinden müstafi sayılmasına ve durumun Ankara Valiliğine ve Muhterem Localar ile Bölge Mahfillerine bildirilmesine;"

Öte yandan cemiyet içerisinde bu konularda görüş ayrılıkları olduğu bellidir. Bu nedenle aynı toplantıda *"Türk Masonluğunun bütünlüğü ile yüksek menfaatlerinin korunması ve Masonlar arasında mevcudiyeti hissedilen bazı görüş ayrılıklarının bir an evvel izalesi için"* yaz tatilini müteakip Daimi Heyet'in yeniden seçilmesi için Ekim ayında bir başka olağanüstü genel kurul toplanması karara bağlanmıştır.

Tam da bu dönem içerisinde 24 Ekim 1960 tarihinde Ülkü Locası üyelerinden Enis Naci Kafalı[171] tarafından Konvan Delegesi Edip Seydi'ye yazılan bir mektup, bize o günlerde arka planda hangi konuların konuşulup dikkatle takip edildiği hakkında bize önemli ipuçları vermektedir.

Enis Naci Kafalı, söz konusu mektubunda kendi değerlendirmelerini özetle Yüksek Şûra'nın *"haksız tasarruf veya Büyük Loca hak ve selâhiyetlerine tecavüzleri"* şeklinde sert bir üslupla yapmaktadır. Yüksek Şûra'nın Türk Mason Derneği adını kullanarak Sembolik Locaları da temsil etme iddasında bulunduğunu, hatta imtiyaz sahibi Yüksek Şûrası olan Türk Mason Dergisinin künyesinde imtiyaz sahibi olarak "Organe de la Franc-Maçonnerie Turque" şeklinde bir ibarenin bulunduğunu ifade etmektedir. Bunlara ilaveten bu dergide yayınlanan politik içerikli bir yazı nedeniyle *"Masonluğumuzun bekasını tehlikeye düşürebileceğini"* hatırlatmakta ve Mason Dergisi'nin daha önce toplatılmasına karar verilmiş olmasına rağmen, felsefi derecelerden gelen bazı üyeler tarafından dağıtıldığını vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra Tepebaşı 111 numaralı binanın alış bedelini ödeyenler arasında felsefi derecelere gitmeyen üyelerin de olduğunu belirterek, binanın mülkiyeti ile ilgili eleştirilerini paylaşmaktadır. Daha 1960 yılında bu hususlara vurgu yapması dikkatten kaçmayan Enis Naci Kafalı, yazısına şöyle son vermiştir:

"Bilerek, bilmeyerek; isteyerek, istemiyerek bu yüksek idareciler kendilerine ait olmak şöyle dursun memnu bulunan Büyük Locaya izafetle bütün Türk Masonlarını temsil fiilini işlemişlerdir.

Burada aynı idarecilerin veya onların tilmizlerinin Uyanışdan bugüne kadar, sebebini ancak bir İktidar Hırsı ile ifade edebileceğim, her vesile ile ve bilhassa seçimlerde vâki kulis faaliyetleri pek çoğumuzun malûmu olduğu için bahs etmeyeceğim. (...)

Bugün seçeceğiniz Büyük Daimi heyetimizin bu haksız hareketlerin derhal durdurulmasını Türkiye Yüksek Şurasından resmen ve mevzuun ciddiyetiyle mütenasip bir şekilde bildirerek:

1. *Ancak kendilerini temsil edebilecek Türk Mason Derneği adının bu yolda iltibaslarameydan vermeyecek şekilde tadilini,*

---

171 Enis Naci Kafalı, 13 Mart 1926'da İzmir'de Homere Locası'nda tekris edilmiş, 20 Nisan 1950'de Ülkü Locası'nda uyandırılmış ve 2 Mayıs 1984 tarihinde vefat etmiştir.

2. *Dergideki (Organe de la Franc-Maçonnerie Turque) ibaresinin kaldırılmasını,*

3. *Dergi satışlarının bedellerinin aidat meyanında Remzi Localardan tahsiline nihayet verilmesini,*

4. *Türk Mason Derneği mülkiyetinde görünen Tepebaşındaki 111 No.lu Lokal Binasının mübayaa bedeli içinde halen felsefi derecelerle ilgisi olmayan Biraderlerin de iştiraki bulunduğuna göre bütün İstanbul Masonlarının müşterek mülkü, dolayısiyle Türkiye Büyük Locası'na izafeten Türk Yükseltme Cemiyetinin malı olması gerektiğinin sarahatle bildirilerek aksi halde konkordatonun, hükümlerine kendilerince tam riayetine kadar, yürürlükten kaldırılabileceğinin tefhimini reca ve teklif eylerim. (...)"*[172]

30 Ekim 1960 tarihli Olağanüstü Genel Kurul'una gelindiğinde, Ahmet Salih Korur'un istifa etmiş sayılması ile ilgili Daimi Heyet'in aldığı karar üyeler tarafından eleştirilmiştir. Genel Kurul'un bile almaya yetkili olmadığı bir kararı Daimi Heyet'in alması tartışmaya açılmış ve konuya Kemalettin Apak şöyle bir açıklama getirmiştir:

"Eski Üstad-ı Azam'ı geçen umumi heyette müstafi addetmediniz. Fakat toplantıdan sonra aşağıdaki manzarayı gördüm. Ankara'da da mahfilleri tetkik ettim. Öyle zamanlar oldu ki Türkiye Masonluğunun devamında tereddüt belirdi. Masonluktan istifasını cebine koyarak toplantıya gelenleri gördük. Akıl ve Hikmet rehberimiz oldu. Masonluğu yıkılmaktan koruduk. Bugünkü fevkalade toplantının ekim ayına bırakılması, locaların faal olmadığı bir devreye rastlayışımızdandır. Masonluğu yıkılmamış olarak çok şükür sizlerin huzuruna kadar getirmiş bulunuyoruz."

Böylelikle 30 Ekim 1960 tarihli Olağanüstü Genel Kurul'unda Daimi Heyet seçimi tamamlanır ve Kemalettin Apak Büyük Üstat koltuğuna oturur.

12 Aralık 1960 tarihinde Yüksek Şûra'ya gönderilen Büyük Üstat imzalı yazıda Daimi Heyet'in toplantı günleri bildirilerek 33 dereceli iki heyet üyesinin yapılan Yüksek Şûra toplantılarından mahrum kalmaması için toplantı günleri tespitinde bu durumun göz önünde

172 Türkiye Büyük Locası Arşivi, Belge No: 402.03/2612.

bulundurulması şuranın *"yüksek müsaadelerine istirham*" edilmektedir. Ankara, İstanbul'a, Yüksek Şûra'nın merkezine doğru bir adım atmaktadır.

12 Mart 1961 tarihli Daimi Heyet toplantı tersimatında, *"Felsefî dereceye inha edilenlerle ilgili muamelenin Daimi Büyük Heyete intikal ettirilmeden Büyük Üstatlıkla Büyük Kâtiplik tarafından Yüksek Şûraya bildirilmesi"* kararı yer almaktadır.

22 Nisan 1961 tarihli Genel Kurul'da 1953-1954 döneminin Büyük Üstadı Fethi Erden'in yeni mevzuat çalışmaları ile olarak *"Tasarılarda Büyük Loca'ya 'mutlak hakim', 'yegane mümessil' diye vasıflar verildiğini, 'eşit ve üstün kuvvet tanımaz' gibi iddialı cümleler kullanıldığını, locaların esas ve kök olduğunu, Büyük Loca'nın o membadan kuvvet aldığını, demokratik prensiplere uymak iktiza ettini"* söylemiştir.

Bu Genel Kurul ayrıca Büyük Loca'nın merkezinin tekrar İstanbul'a alındığı toplantı olmuştur. Bu amaçla Büyük Loca Anayasası'nın ilgili 2. maddesi 28 muhalif oya karşı 59 kabul oyuyla değiştirilerek merkez İstanbul yapılmıştır. Böylelikle zamanında siyasi bir gerekçe ve strateji sonucu alınan kararla Ankara'ya taşınan merkez, bir kez daha benzer nitelikte bir kararla İstanbul'a alınmış olur. Anlaşılan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri süren İstanbul ve Ankara çekişmesi, Masonluğumuzda da karşılığını bulmuştur. Alınan bu karar 25 Nisan 1961 tarihli bir yazı ile de localara duyurulmuş, ancak tahmin edileceği üzere tüm üyeleri memnun etmemiştir. Tartışmalar yapılan değişikliğin Danıştay tarafından tasdik edildiği 17 Kasım 1961 tarihine kadar sürecektir. [173]

22 Nisan 1961 tarihli Genel Kurul'da suların henüz durulmadığına ilişkin bir işaret de *"Cemiyet içinde ağır töhmetler altında kalmış bazı şahısların camiamıza teklif edilmekte olduklarını belirterek bu hususta titiz davranılması*" gerektiğine ilişkin uyarıdır.

Bu yönde dile getirilen görüşler 20 Eylül 1961 tarihli Daimi Heyet toplantısında karşılığını bulacaktır. Bu toplantıda camiaya intisap edecek haricilerin vasıfları sıralanırken, herhangi bir sebeple mahkûmiyetlerinin

173 Bu sürecin uzamasının resmi işleyişte kanunen kusurlara sebep olduğu gerekçesiyle zaman zaman uyarılarda bulunan heyetin Ankaralı üyesi Necmettin Sahir Sılan 25 Kasım 1961'de istifa etmiştir. Kendisinin arşivimizde 12 Aralık 1961 tarihli bir başka istifa dilekçesi daha mevcuttur.

olmaması gerektiği, bu şekilde olanların matrikülden silinmesinin şart olduğu kararlaştırılmıştır. Bu noktadan hareketle mevzuatımız gereği *"mahkum olmuş üyelerin de Masonluk sıfatlarının otomatik olarak zeval bulmuş olduğuna ve adlarının matrikülden silinmesi gerektiği*" oybirliği ile kararlaştırılmıştır. Bu karar 9 Ekim 1961 tarihli tamim ile localara duyurulur. Nitekim bu tamim gereğince aralarında Ahmet Salih Korur'un ve eski Demokrat Parti Milletvekillerinin de bulunduğu çok sayıda dernek üyesinin kayıtları 23 Aralık 1961 tarihli Daimi Heyet toplantısında silinecektir.[174] Artçı sarsıntıları 1962 yılında da devam eden bu tasfiye depremi böylelikle Masonluk tarihimizde benzerlerinin arasına eklenmiş, kolektif hafızamızdaki yerini almıştır.

12 Kasım 1961 tarihli Daimi Heyet toplantısında tedirgin edici bir tespit yapılır. Yeni localar kurulmaktadır ve loca kuruluşlarının altında kırgınlıkların veya gruplaşmaların olup olmadığının incelenmesi gerektiği vurgulanır. Varsa kırgınlıkların nasıl çözümleneceği üzerinde durulur.

23 Aralık 1961 tarihli Daimi Heyet toplantısında Yüksek Şûra'nın Büyük Loca lokalinde bir toplantı yapmak istediğini bildiren Yüksek Şûra'nın Büyük Umumi Kâtibi Muhiddin Osman Omay imzalı dilekçe, Bölge Mahfili'ne yazılmış olduğu ve konkordato hükümlerine uygun olmadığı için iade edilir. Öte yandan lokalin tahsisinin zevkle yapılacağı da eklenir. Hatırlanacağı üzere Muhiddin Osman Omay, Uyku Dönemi'ne girerken Büyük Loca'nın Büyük Üstadı'dır ve ayrıca 1965 Olayları sürecinde de zaman zaman etkin rol oynayacaktır.

1962 yılında da Yüksek Şûra ile ilişkilerde Sembolik Localardan Felsefi Atölyelere geçiş ile ilgili prosedürel sıkıntıların sürdüğü görülmektedir. Örneğin 10 Şubat 1962 tarihli Daimi Heyet toplantısında felsefi derecelerde çalışmak isteyenlerin teklif edilmesi sürecinde Konkordato hükümlerinin localar tarafından dikkate alınmadığı üzerinde durularak *"bu yüzden Türkiye Yüksek Şurası ile Büyük Locamız arasında birçok*

---

174 23 Aralık 1961 tarihli Daimi Heyet Toplantısında kaydının silinmesi onaylanan Ahmet Salih Korur, 1 Ekim 1933'te Ankara'da Cumhuriyet Locası'nda tekris olmuştur. Uyanış Dönemi'nde Doğuş Locası'nda uyandırılan Korur, 16 Aralık 1956 tarihinde kurulan ilk bağımsız Türkiye Büyük Locası'nın ilk Büyük Üstadı'dır. 9 Aralık 1961'de Yüce Divan'da mahkum edilmesine istinaden 23 Aralık 1961 tarihinde de dernek matrikülündeki kaydı silinmiştir. 11 Mart 1973'te Büyük Görevliler Kurulu tarafından intizama dönmesi kararlaştırılan Korur, 27 Mart 1973'te Pınar Locası'nda intizama dönmüştür. Ahmet Salih Korur 1 Mayıs 1973'te 33. dereceye terfi ettirilmiş ve 2 Şubat 1982'de Ebedi Maşrık'a intikal etmiştir.

yazışmalara mahal verildiği ve bu sebeple ilgili Biraderlerin işlerinin de sürüncemede kaldığı nazara alınarak bütün bu işlerin gereği gibi işlemesini" temin etmek için konkordatonun ilgili maddesinin localara duyurulmasına karat verilmiştir. Bu amaçla 5 Şubat 1962 tarih ve 226 numara ile localara *"Envara Mahsus"* bir tamim göndermiştir.

1960 yılında dış ilişkiler açısından her şey askıya alınmış iken, 1961 yılına gelindiğinde bazı adımlar atılmaya başlanır. 12 Şubat 1961 tarihli Daimi Heyet toplantısında ilk defa bu konu gündeme gelmiştir. İlgili tersimat İhtilal sonrası kurulan kabine ve Meclis'te bulunan Masonlar hakkında da bilgi verdiği için son derece dikkat çekicidir:

"Muntazam tanınmış Büyük Localara Büyük Locamız hakkında malûmat verilmesine ve bu meyanda eski Büyük Üstat Ahmet Salih Korur'un harici vazifesi dolayısıyla tahtı muhakemede bulunduğuna ve hükümetin Masonluk aleyhinde bir tedbir almadığına, aksine olarak Kabinede 4 Vekilin ve temsilciler meclisinde de 18 Biraderin mevcut bulunduğuna ve Büyük Daimi heyet içinde faal politik görev almış veya hükümetin en yüksek kademesinden bir Birader olmadığına işaret edilmesine, ittifakla karar verildi."

Aynı toplantıda Küba, Sao Paolo ve İtalya Büyük Locası'ndan gelen yazılarla birlikte, Grand Orient de France'dan gelen bir toplantı davetinin de okunduğu ifade edilmiştir.

Bu tarihten itibaren dış ilişkilerin gündeme gelmeye başladığı gözlenmektedir. Nitekim 12 Mart 1961 tarihli Daimi Heyet tersimatında, *"Kolorado Obediyansı ile münasebet kurulduğunun localara tamimine, bununla birlikte bugüne kadar tanıştığımız obediyansların sayısının yediye ulaşmış olduğunun açıklanmasına ve diğer muntazam obediyanslarla tanışma fırsatını temin için de teşebbüse geçildiğinin ilâveten bildirilmesine"* karar verildiği kayda geçmiştir. 17 Mart 1961 tarihli 769 nolu tamim ile de bu durum localara bildirilmiştir. Buna göre tanıştığımız yedi obediyans şöyle sıralanmaktadır:

"Amerika'da Kansas, Michigan, Colorado Büyük Locaları

Avrupa'da Hollanda, Birleşik Almanya, Avusturya, İsviçre Alpina Büyük Locaları"

22 Nisan 1961 tarihli Genel Kurul'da Necdet Egeran'ın yabancı obediyanslarla ilişkiler konusundaki sözleri tersimata şöyle geçmiştir:

"Enver Necdet Egeran Birader Büyük Katipliği sırasında haricî münasebetlerle yakinen alakalanmış olduğundan bu konuda üç mevzu ile karşı karşıya kalındığını izah etti ve

1. *Büyük Loca'mızın 'athe' olmayıp 'théist' olduğunun mevzuatımızda gösterilmesi,*
2. *Büyük Loca'nın Yüksek Şuraya bağlı olmayıp müstakil olduğunun dünya Mason efkârına duyurulması,*
3. *Teşekkülümüzün politik tesirler altında bulunmadığının tebarüz ettirilmesinin mutlaka lazım olduğunu bildirdi."*

Bu Genel Kurul'da ayrıca yeni görevliler listesinin İngilizce bastırılarak tanıştığımız veya ilişki kurmakta olduğumuz obediyanslara gönderilmesi karar altına alınmıştır. Nitekim 7 Mayıs 1961 tarihinde de yeni görevliler listesini içeren İngilizce mektup yabancı obediyanslara gönderilmiştir.

Necdet Egeran 10 Mayıs 1961 tarihinde İskoçya Büyük Locası Büyük Sekreteri Buchan'a bir mektup yazarak, son genel kuruldan bahsetmiş, bu genel kurulda Türkiye Büyük Locası'nın mesleğin eski geleneklerine sahip çıkmayı bilecek olgunluk ve birlik içinde olduğunu bir kez daha gördüklerini ifade ederek, yeni görevlilerin listesini mektubuna eklemiştir. Ayrıca mektubunda Buchan'ın intizam konusundaki yardımlarının bu yeni dönemde de sürmesini umduğunu söylemiştir.

Bu arada Robert T. Sime da girişimlerine kaldığı yerden başlamıştır. 21 Mayıs 1961 tarihli Daimi Heyet toplantısında İskoçya Büyük Locası ile ilişkilerin tekrar gündeme geldiği görülmektedir. Süreç kaldığı yerden başlayacaktır.

"Söke'de mukim Sime Birader'den gelen mektup okundu. Necdet Egeran Birader gerek Sime Birader hakkında gerekse bundan evvelki Büyük Daimi Heyet'in Skoçya Büyük Locası ile tanışma konusundaki teşebbüslerine dair izahat verdi.

Evvelki girişilmiş olan teşebbüsler Büyük Daimi Heyet tarafından kabul edilmiş olduğundan "consecration" muamelesi hakkında Skoçya Büyük Locası'na bir levha yazılarak keyfiyetin bildirilmesine ve Sime Birader'e de kendisine bir yetkiyi mütezammın olmamak kaydile,

teşekkür ve başarılar temennilerini havi bir levha ile yine cevap verilmesine oybirliği ile karar verildi."

23 Haziran 1961 tarihli Daimi Heyet toplantısında Almanya Birleşik Büyük Locaları ve Colorado Büyük Locası'ndan gönderilen tebrik mektupları ile, Avusturya Büyük Locası'ndan gönderilen 1960 yılı Faaliyet Raporu'nun okunduğu belirtilmiştir. Yabancı obediyanslarla yapılan bu yazışmalara özel önem verilmektedir. İskoçya Büyük Locası'ndan gelen 2 Haziran 1961 tarihli mektup ise toplantı tersimatına şöyle geçmiştir:

"Türkiye Büyük Locası'nın merkezinin İstanbul'a nakli suretile faaliyetine devam edilmesinden duyulan memnuniyet yanında, tanınma işimizin Birleşik Krallık, İrlanda ve İskoçya Büyük Localarının sonbaharda yapacakları müşterek toplantıda konuşulacağının bildirildiği ve neticenin hayırlı olacağı tahmin edildiği, bu tanıma işinin her hangi bir güçlüğe uğramaması için İskoçya Büyük Locası tarafından muntazam tanınan obediyanslardan gayrısı ile münasebeta girilmemesinin tavsiye edildiği öğrenildi.

Büyük Kâtip Birader bu arada bahis konusu listenin de vürut etmiş olduğunu bildirdi. Bu listenin teksir edilerek Büyük Daimi Heyet azasına gönderilmesine oybirliği ile karar verildi."

Bunlara ilaveten 2 Haziran 1961 tarihli mektubunda Buchan, kendisine gönderilen tanışma listemizde yer alan yedi büyük locanın da İngiltere, İskoçya ve İrlanda Büyük Locaları tarafından tanındığını eklemiştir. Bu suretle başlayan dışarıdan kontrol işlemi ilerideki yıllarda da devam edecektir.

Aynı tarihli Daimi Heyet toplantısında Amerikan Care Teşkilatı Başkanı ve bir Mason olan Christopher Fallon'un ziyareti üzerine de fikir alışverişinde bulunulmuş, yapılacak yardımın miktarı da saptanmıştır. Bu konu sonraki yıllarda da takip edilmiştir. Hatta localarda bu teşkilatı tanıtıcı mahiyette konferanslar da verilmiştir.[175]

24 Haziran 1961, 29 Temmuz 1961 ve 11 Kasım 1961 tarihli toplantılarda da tanıştığımız Büyük Localara ait karşılıklı Dostluk Kefilleri konusu ele alınmıştır.

---

175 Bir örnek olarak İzmir Locası'nda 5 Kasım 1964 tarihinde Güres Çarkoğlu tarafından verilen konferans gösterilebilir.

30 Temmuz 1961 tarihli toplantıda uzun süredir üzerinde çalışılmakta olan Agap, Matem, Açık Celse ve Evlenme Ritüelleri oylanarak kabul edilmiştir.[176] Öte yandan aynı toplantıda ritüelik açılış ve kapanışların düzenini sağlamak amacıyla hazırlanan değişikliğin ritüele eklenmek üzere bastırılması da kabul edilmiştir. Ancak bu değişikliğin 6'ya karşı 5 oy ile kararlaştırılması dikkat çekicidir. Konu, 30 Eylül 1961 tarihli Daimi Heyet toplantısında bir kez daha müzakereye açılmıştır. Ritüellere ilişkin böyle bir tadilatı yapmaya Daimi Heyet'in yetkisinin olmadığı tekrar dile getirilmişse de netice olarak, alınmış bir kararın tekrar oylanamayacağı hususu kayda geçirilmiştir. Böylelikle değişiklik metni 19 Ekim 1961 tarihli 109 numaralı tamim ile "*Mesainin açılış ve kapanışının vakar ve ciddiyetini ve Muhterem Locaların çalışmalarındaki ahenk ve insicamı temin maksadıyle"* localara gönderilmiştir.

1959 tarihli ritüel üzerinde yapılan bu değişikliklerle özetle: Yemin Kürsüsü etrafındaki sütunların konumları yeniden düzenlenmiş; Yemin Kürsüsünün üzerindeki Kutsal Kitaplar, Gönye ve Pergelle ilgili düzenlemeler yeniden ele alınmış; görevlilerin ve loca üyelerinin giriş çıkışı, sütunların ışıklarının açılış ve kapanışları, mabedin ışıklarının açılışı gibi konularda yeni uygulamalara gidilmiştir.[177] Bir süre sonra 15 Kasım 1961 tarihli bir yazı ile locaların elinde bulunan ve artık yürürlükten kalkmış tüm eski ritüellerin ve nizamnamelerin birer zabıtla toplanıp Büyük Loca'ya gönderilmesi istenir.

Öte yandan 4 Ağustos 1961 tarihli tamim ile Bolivya Büyük Locası ile, 4 Ekim 1961 tarihli bir tamim ile de Peru Büyük Locası ile tanışma işlemlerinin tamamlandığı localara duyurulmuştur.

Bu çerçevede ilginç bir gelişme de 11 Kasım 1961 tarihli Daimi Heyet toplantısında şöyle dile getirilmiştir:

"(…) Peru Büyük Locası nezdindeki dostluk kefilimizin şahsi mektubunda Amerikalı Büyük Localar toplantısında, kendilerine tanışma için müracaat ettiğimiz takdirde Güney ve Orta Amerika Büyük Localarının Türkiye Büyük Locası ile dostluk münasebatı kurmağa amade olduklarını ifade ettiklerinin yazıldığını ve Peru Büyük Locası'nın da böyle bir tavassuta amade olduğunun bildirildiğini söyledi.

---

176 1961 yılında basılan "Tören Ritüelleri" kitabında sekiz ritüel metni yer almaktadır.

177 Bu değişiklikler için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller, Çırak Derecesi, 1909-2004", a.g.e. s:561-567

Bu yöndeki görüşmeler sonunda, İskoçya Büyük Locası'ndan gelen liste dışına çıkmamak kayd ve şartiyle, Güney ve Orta Amerika Büyük Locaları ile dostluk tesisi için gerekli levhaların Büyük Katip tarafından hazırlanarak Dostluk Kefilimize gönderilmesine (…)"

Böylelikle Amerika kıtasındaki Büyük Localarla irtibat kurmanın yolları da yavaş yavaş belirmeye başlamıştır. 11 Kasım 1961 tarihli toplantıda konsekrasyon konusu da şu şekilde tersimata yansımıştır:

"Özel işleri için İngiltere'ye vaki yolculuğundan dönmüş olan Sime Biraderin verdiği izahata göre, İskoçya Büyük Locası'nca derpiş edilen "consecration" Heyetinin Şubat veya Mart 1962'de geleceği anlaşıldı."

1961 yılının ikinci yarısında itibaren yabancı obediyanslardan gelip localarımıza ziyaretçi olarak katılanlar veya tebenni etmek isteyenlerin sayısında bir artış olduğu dikkati çeker. Benzer durum Türkiye'den gidenler için de geçerlidir.

10 Şubat 1962 tarihli Daimi Heyet toplantısında İngiltere Birleşik Büyük Locasına mensup bir loca üyesinin Dikmen Locası çalışmalarına katılması ile ilgili Dikmen Locası'ndan gelen levha okunmuş ve kendisine izin verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak bu tartışmalar sırasında *"(…) bizleri çalışmalarına almıyan yabancı obediyanslara mensup Biraderlerin bizim müsamahamızdan istifade etmelerinde bir fayda mülahaza etmediğini(...)"* ifade ederek bu talebin reddedilmesini isteyen heyet üyeleri de olmuştur. Alınan karar tersimata şöyle geçmiştir:

"İskoçya Büyük Locası tarafından muntazam obediyans olarak tanındığı bilinen ve bir cetvel halinde bize de bildirilen ve bir kısmı ile esasen tanışdığımız, mütebaki ile de yakın zamanda tanışmamız mukarrer ve mukadder olan ecnebi localara mensup Kardeşlerin masonik hüviyet ve intizamları tetkik edilmek şartıyle, mesaiye alınabileceğinin, diğer obediyanslara mensup Biraderlerin sureti kat'iyede alınmamasının ve harice gidecek Biraderler, pasaport istedikleri takdirde, kendilerinden bu obediyanslar dışındaki Localara ziyaret etmiyecekleri yolunda taahhüt alınacağı hususlarının bir tamimle Localara bildirilmesine oy birliği ile karar verildi."

Bu karar gereğince yapılacaklar 15 Şubat 1962 tarih ve 216 nolu tamim ile tüm localara duyurulmuştur. Tamim ekinde *"Türkiye Büyük Locası'nın kısmen münasebette olduğu kısmen de münasebete*

girişmek üzere bulunduğu muntazam Mason Obediyanslarının Listesi" de eklenmiştir. Bu liste aslında Türkiye Büyük Locası'nın içinde yer almak istediği Mason dünyasının sınırlarını göstermektedir:

"Avrupa: Almanya, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa Milli Büyük Locası, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İskoçya, İsveç, İsviçre, İzlanda, Norveç, Yunanistan

Asya: Filipin Adaları, Endonezya, İsrail, Japonya

Avustralya ve Yeni Zelanda: New South Wales, South Australia, Queensland, Victoria, New Zeland, Western Australia, Tasmania

Kanada: Alberta, Brtish Columbia, Canada (Ontario), New Brunswick, Nova Scotia, Prince Edward Island, Saskatechawan

Birleşik Amerika: Alabama, Arizona, Arkansas, California, Colorado, Connecticut, Delaware, District Columbia, Florida, Georgia, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maine, Maryland, Massachussetts, Michigan, Minnesota, Mississippi, Missouri, Montana, Nebraska, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, North Dakota, Ohio, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, South Dakota, Tennessee, Texas, Utah, Vermont, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin, Wyoming

Orta Amerika: Guatemala, Küba, Kosta Rika, Meksika (York Gr. L.), Panama, Portoriko, San Salvador

Güney Amerika: Arjantin, Bolivya, Brezilya, Kolombiya Barranquil, Kolombiya Bogota, Kolombiya Cartagena, Ekuador, Paraguay, Peru, Şili, Venezuella"

22 Nisan 1962 tarihli Genel Kurul'da Büyük Üstat Kemalettin Apak, bu listeden yola çıkarak nasıl bir tanışma politikası izlediklerini şöyle izah etmiştir:

"Bugün için Türk obedyansının takip ettiği tanışma politikasının, anglo-amerikan Masonluğu ile tanışma yolunda senelerden beri gayret sarfedildiğini, nitekim Muhterem Localara tamim edilen listelerde mevcut obedyansların anglo-amerikan Masonluğunun tanışma sistemi içindeki Mason kuvvetleri olduğunu, bizim de bugüne kadar tanıştıklarımızın

bunlardan bazıları ve bu listeye dahil olmayıp geride kalanlar ile de tanışmak için teşebbüslerin devam ettiğini söyledi."

10 Şubat 1962 tarihli Daimi Heyet tersimatında Necdet Egeran'ın New York ve İskoçya Büyük Locaları hakkında izahat verdiği ve *"Arbury'den aldığı mektup hakkında izahat verdi ve İskoçya Büyük Locası'nın 'consecration' muamelesinin tabii mecrasını takip etmekte olduğu hususunun bu mektuptan anlaşılmak olduğunu"* bildirdiği görülmektedir.

Robert Sime, 14 Şubat 1962 tarihinde arkadaşı Sadi Aral'a bir mektup yazarak, Freedom Locası çalışmaları hakkında kendisine gönderilen malumata teşekkür etmiş, yapılan davete icabet edip locayı bir gün şahsen ziyaret etmeyi umduğunu dile getirmiştir. Bu mektupta Sadi Aral'dan kendisine locada kullanılan ritüelin bir kopyasını, mümkünse Türkiye'deki Masonluk çalışmaları ile ilgili dokümanla birlikte göndermesini rica etmiştir. Böylelikle İskoçya Büyük Locası tarafından kullanılan ritüellerle bir kıyaslama yapabilecektir. Bu şahsi mektupta 1961 Aralık ayında İngiltere'de iken İskoçya Büyük Locası'nın ilke olarak tanışma kararını verdiğini şahsi ilişkileri ile öğrendiğini ve yaz aylarından önce bunun uygulamaya geçmesini ümit ettiğini yazmıştır.

Necdet Egeran 18 Nisan 1962 tarihinde Sime'a bir mektup yazar. Sadi Aral'a gönderilen mektubun bir nüshasının Büyük Loca'nın Dış İlişkiler Komitesi Başkanı olması nedeniyle Büyük Sekreterlik'ten kendine iletildiğini belirtir. Bu vesile ile Robert Sime'dan İskoçya Büyük Locası'nın tanıma konusunu yeniden gündeme getirmek için yardım rica eder. Muntazamlık yolunda çok yol alındığını vurgulayarak, İskoçya Büyük Locası'nın tanıması yönünde yeni bir hamlenin yeterli olacağını düşündüğünü belirtir. Aksi takdirde bu tanımanın hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini düşünen üyelerin ümitsizliğinin yayılmasından korktuğunu yazar. İngilizce çalışan Ankara'da Dikmen ve İstanbul'da Freedom Localarının kullandığı birinci derece ritüelini mektubuna ekler. Bu arada Hollanda'dan iki Masonun Dikmen Locası'nın çalışmalarına düzenli olarak katıldığını belirterek, Hollanda'nın kullandığımız eski Kıta Avrupası ritüellerini uygun bulduğunu ve bizim de bu ritüelleri kullanmaya devam etmeyi düşündüğümüzü ayrıca vurgular.

Burada da bahsi geçtiği üzere yabancı dilde çalışan locaların açılması ile, başka obediyanslardan ziyaretçilerin toplantılara katılması ve dostluk münasebetleri kurulacak bir zemin yaratılma

çabası gözden kaçmamaktadır. Ancak zaman zaman kimi üyelerin uygulamalardan rahatsızlık duyduğu da anlaşılmaktadır. Örneğin 24 Mart 1962 tarihli Daimi Heyet toplantısında bu rahatsızlık *"Freedom Muhterem Locası'nda, ritüellerimiz dışında bazı muameleler istihbar edildiğinden, herhangi bir Rit değişikliğine yol açabilecek hareketlerden sureti kat'iyede tevekki olunması ve ritüellerimizin aynen ve harfiyen tatbiki"* şeklinde tersimata geçmiştir. Daha sonra 21 Nisan 1962 tarihli toplantıda Freedom Locası'nda yapılan incelemenin raporu ele alınmış ve "*ritüellerimiz dışında bir muamele yapılmadığı"* öğrenilmiştir. Ancak bu konu gündeme gelmeye devam edecektir. Örneğin 1 Kasım 1962 tarihinde localara gönderilen bir tamim ile Büyük Loca ritüellerinin dışına çıkılmaması ve özellikle loca açılış kapanışları ile tekris törenlerinin ciddiyetle ve titizlikle uygulanması istenmiştir. Anlaşılmaktadır ki, rit ve ritüel konuları Masonluk camiası içinde hassas konulardan biridir.

22 Nisan 1962 tarihli Genel Kurul toplantı tersimatında, kurulan dostluk münasebetlerinin pratik neticeleri olarak "*Hollanda Büyük Maşrıkı", "Alpina Büyük Locası"* ve *"İngiltere Büyük Locası"*na mensup bazı Masonların localara yaptığı ziyaretlere değinildiği görülmektedir. Yabancı dille çalışan locaların çalışmalarına katılan yabancı obediyanslardan gelen ziyaretçilerin *"Masonluğumuz hakkında son tereddütlerin izalesi çarelerini"* sağladığı vurgulanmaktadır.

22 Nisan 1962 tarihinde yapılan Genel Kurul'a sunulan çalışma raporunda dış münasebetlerle ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:

"Türkiye Büyük Locası'nın anglo-sakson Mason alemi ve bu Mason otoriteleri tarafından muntazam tanınmış obedyanslar tarafından tanınması ve bu obedyanslarla dostluk münasebeti kurması uğrundaki çabalarımız başarılı bir safhaya gelmiştir. Bu hareketin öncülüğünü yapan İskoçya Büyük Locası temsilcileri ile temaslarımız tanıma meselesinin hal yolunda olduğunu göstermektedir. Tanınma merasimini tekemmül ettirmek için Şubat ayı içinde gelmesi takarrür etmiş olan heyet, dış amillerin tesiri altında, erken bir tanımanın kendileri için doğurabileceği neticeleri düşünerek ziyaretlerini geciktirmişlerdir. Önümüzdeki haftalarda bu mes'elenin hüsnü suretle intaç edileceğini ümit ediyoruz.

Geçen devre zarfında, Peru ve Bolivya Büyük Locaları ile tanışma mektupları teati edilmiş ve karşılıklı dostluk mümessilleri tayin edilmiştir. Ekuador Büyük Locası'na teklif edilen dostluk kefilimiz için agreman beklenmektedir."

Bu raporda ardından karşılıklı dostluk mümessillerimiz bulunan Büyük Localar şöyle sıralanmaktadır: Almanya, Avusturya, İsviçre, Hollanda, Michigan, Kansas, Colorado, Peru, Bolivya.

Büyük Üstat Kemalettin Apak'ın Ağustos 1962'de Ebedi Maşrık'a intikal ettiğini duyuran levhaya Hollanda, Almanya, Yunanistan, Colorado, Bolivya, Michigan Büyük Locaları'ndan ve şahsi olarak New York Büyük Locası Büyük Üstadı Arbury'den taziye mektupları gelmiştir.

22 Eylül 1962 tarihli toplantıda Büyük Loca ile Almanya, İsrail, Peru, Kentucky ve Virgina Büyük Locaları arasında yapılan yazışmalardan bahsedilmiştir. Aynı toplantıda ayrıca Robert Sime'ın İskoçya Büyük Locası tarafından tanınma sürecinin ilerlemekte olduğunu bildiren 1 Eylül 1962 tarihli mektubu okunmuştur.

Bu mektupta Robert Sime, İskoçya Büyük Locası'nın Türkiye Büyük Locası'nı tanımak için politik düzenin stabilize olmasını beklediğini yazmıştır. Bunun yanı sıra Büyük Sekreter Buchan'ın gelişmeleri ve Türkiye'deki Masonlukla ilgili edindiği bilgileri İngiltere ve İrlanda Büyük Sekreterleri ile de paylaştığını belirtmiştir. Bu dönemde gayrimuntazam büyük localarla muhtemel ilişkiler konusunda dikkatli davranılmasının önemine işaret ederek, tanışılan büyük locaların güncel bir listesinin yollanmasını da rica etmiştir. Yaşanan gecikmenin Türkiye'de sebep olduğu rahatsızlığı anladığını, ama aceleye getirilemeyecek bu konuların sonunda olumlu bir şekilde çözümleneceğine ikna olduğunu ve kendisin de bu konuda mümkün olan her katkıyı yapacağını söylemiştir.

Bu dönemde İskoçya Büyük Locası ile yürütülen sürecin yeterince hızlı ilerlemediği, zaman zaman şikâyet konusu olmuştur. Örneğin 27 Ekim 1962 tarihli Daimi Heyet toplantısında bir heyet üyesi *"İskoçya Büyük Locası'nın tanıma ve takdis muamelesini sürüncemede bıraktığını, kendilerine kesin bir müracaat yapılması, aksi takdirde muallâkta tuttuğumuz eski dostları ihya etmemiz lazımgeldiğini"* belirtmiştir.

4 Eylül 1962 tarihinde İzmir'den Mahmut Yalay, Büyük Sekreter Nafiz Ekemen'e hususi bir mektup yazar ve kendisini İzmir'de ziyaret eden Robert Sime ile yaptığı görüşmeyi özetler. Bu mektupta bahsedilenler Robert Sime'ın 1 Eylül 1962 tarihli yukarıda geçen mektubunun içeriği ile aynıdır.

Robert Sime'ın 1 Eylül 1962 tarihli mektubuna Necdet Egeran, 19 Eylül'de cevap verir. Verdiği cevapta, politik düzenin stabilizasyonunun yakında sağlanacağına ilişkin düşüncelerine yer veren Egeran ayrıca bu dönemde Masonik faaliyetlerin rahatça yapılabildiğine ve memleketimizdeki Masonların sayısının hızla arttığına da değinir. Tanıma konusunun yıllardır gecikmesinin üyeler üzerindeki etkilerine işaret eder. Öte yandan büyük localarla tanışma konusunda son derece titiz davranıldığını ve İskoçya Büyük Locası'nın tanıdığı büyük localar listesi ile kontrol etmeden işlem yapılmadığını özellikle vurgular. Bu mektupta 19 Eylül 1962 itibarı ile tanışılan Büyük Loca listesi de şu şekilde yer almaktadır:

"Avrupa'da: Almanya, Avusturya, Hollanda, İsviçre

Amerika Birleşik Devletlerinde: Colorado, Kansas, Kentucky, Michigan, Rhode Island

Güney Amerika'da: Peru, Bolivia

İşlemi devam etmekte olan: Ekvator, İsrail ve Virgina (A.B.D.)"

Aynı toplantıda İskoçya Büyük Locası ile yapılan 15 Ekim 1962 ve 26 Ekim 1962 tarihli karşılıklı yazışmalar da okunmuştur. Bu yazışmalara binaen toplantıda Necdet Egeran sürecin iyi yolda ilerlemekte olduğunu ifade etmektedir.

11 Ekim 1962 tarihinde Büyük Sekreter Nafiz Ekemen, İskoçya Büyük Locası'ndaki mevkidaşına kaleme aldığı mektupta, Filipinler Büyük Locası ile dostluk ilişkileri kurmak üzere yapılan yazışmalardan bahseder ve görüşlerini sorar. Genel Sekreter Buchan da buna 15 Ekim 1962 tarihinde cevap vererek, muntazam kabul edilen Büyük Loca'nın "Grand Lodge of Free and Accepted Masons of Phillippines" olduğunu belirtmiş ve o itibarla mektupta sözü edilen Masonik kuruluş ile dostluk ilişkilerine girilmemesini tavsiye etmiştir. Ayrıca Muntazam Mason localarının listesini içeren bir kitabı göndereceğini, ileride bundan birkaç nüsha edinilmesinin faydalı olacağını ifade etmiştir. Mektubunda Buchan, Robert Sime'ın düzenli olarak Türkiye'deki gelişmelerle ilgili kendisine bilgi verdiğini, tanıma işlemi gerçekleşmemiş olsa da ilgilerinin sürdüğünü eklemiştir. İsim vermeden 1960 İhtilali'ni kastederek iki yıl önce ülkede ortaya çıkan rahatsızlığın geçip düzene girmesi için beklendiğini hatırlatmıştır. Konsekrasyon Töreninden

önceki ilk aşamanın tanıma olduğunu vurgulayarak sabırla beklenip, mevcut çalışma düzeninin devam ettirilmesi üzerinde durmuştur.

26 Ekim 1962 tarihinde bu kez Nafiz Ekemen, Buchan'a cevap vererek nezaketle yaptığı tavsiyenin kesinlikle dikkate alınacağını ve bu dönemde hiçbir gayrimuntazam kuruluşla ilişki kurmak istemediklerini, öte yandan Robert Sime'ın kendisi ile doğrudan veya Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Necdet Egeran aracılığı ile irtibatta olduğunu belirtmiştir. Ülkedeki durumun ise artık düzene girdiğine emin olduklarını da ekleyerek, "consecration"la olsun veya olmasın İskoçya Büyük Locası olarak tanınma sürecini endişe ve merakla beklediklerini ifade etmiştir. Mektubunda ayrıca 1963 Nisan ayında Büyük Üstat ve Görevlilerin seçimi olacağına işaret ederek bu tarihten önce tanıma işlemi gerçekleşirse Genel Kurul'un beklentilerinin karşılanmış olacağını hatırlatmıştır.

1 Aralık 1962 tarihli Daimi Heyet toplantısında İskoçya Büyük Locası'ndan gelen resmi listede isimleri yazılı bütün muntazam obediyanslara ve ayrıca tanışmamız için uygun görülecek kişilere verilmek üzere bir kitap hazırlanıp basılması karara bağlanmıştır. Bu arada aynı dönemde 797 nolu tamim ile Illinois Büyük Locası ile tanışma ilişkilerinin kurulduğu localara duyurulmuştur.

1963 yılına gelindiğinde 4 Şubat 1963 tarih ve 500 sayılı tamim ile localara çalışmaların intizamı bakımından bazı uyarılarda bulunulduğu dikkatten kaçmaz:

"Birçok Localarımızda, çalışmalar açılırken Nazır Biraderlerin yoklama yapmak için Mabedi ve sütunları teftiş ettikleri sırada,[178] *Şarka geldikleri zaman Üstad-ı Muhterem'i çekiçleri ile selamladıkları görülmektedir. Nazırlar Şarkı değil sütunları teftiş ettiklerine ve Şarktan geçerken ancak başları ile selâmlamaları kâfi bulunduğuna göre, çekiçle selâmlamaktan tevekki olunması (…)"*

1963 yılında sunulan 1962 yılına ait Çalışma Raporu'nda Rhode Island, Kentucky ve Massachussetts Büyük Locaları ile tanışma işlemlerinin tamamlandığı ve 70 Büyük Loca ile de yazışmaların sürdüğü dile getirilmektedir. Aynı çalışma raporunda İsrail, Virginia,

178 Söz konusu teftiş eski ritüelik uygulamada şöyleydi: Açılış sırasında Üstadı Muhterem Nazırlara Locada hazır bulunanların hepsinin Mason olup olmadığını sorduğunda, Birinci ve İkinci Nazır kürsülerinden iner, sağ ellerinde tuttukları çekiçleri göğüslerine bastırmış olarak yürüyerek sütunlarını gözden geçirirlerdi.

District of Columbia ve Peru Büyük Locaları adına temsilcilerin ziyarette bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca New York Büyük Locası Önceki Büyük Üstadı Charles Froessel'in ziyaretine değinilerek *"kendisinden alınan haberlerin ümitleri kuvvetlendirdiğinden*" bahsedilmiştir.

8 Şubat 1963 tarihinde Nafiz Ekemen'in Robert Sime'a yazdığı mektup, bize Froessel'in söz konusu ziyareti ile ilgili bilgi vermektedir. Ekinde 1962 yılı Çalışma Raporu da bulunan bu mektupta Nafiz Ekemen, Froessel ile yaptıkları görüşmelerin her iki Büyük Loca arasındaki kardeşlik sevgi ve anlayışını gösterdiğine değinerek, Froessel'in işbirliğine ilişkin ümitlerini ifade etmek suretiyle kendilerine güven verdiğini belirtmiştir. Ekemen ayrıca Froessel'in bahsetmeden geçemediği lehte konuşmaları nedeniyle Sime'a müteşekkir olduğunu da dile getirmiştir.

Bu mektuba Robert Sime 14 Şubat 1963 tarihinde cevap verecektir. Mektubunda İskoçya Büyük Locası toplantısında karşılaştığı Charles W. Froessel ile resmi tanımanın onaylanması başta olmak üzere, Türkiye'deki Masonlukla ilgili faaliyetleri ele aldıklarını anlatan Sime, konunun gelişme göstermesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Froessel'in Türkiye Büyük Locası'nın tanınması konusunda aldığı olumlu bilgileri New York Büyük Locası'na döndüğünde kullanacağına inancının tam olduğunu ifade etmiştir. Kendisinin Büyük Sekreter Buchan ile sürekli irtibatta olduğunu ve sarf edilen tüm bu gayretleri taçlandıracak başarı için hâlâ ümitli olduğunu dile getiren Sime, tanıma ile ilgili gelecek iyi haberleri Ekemen'in kendisinden duymayı arzu ettiğini de eklemiştir.

Sonunda 7 Şubat 1963'te İskoçya Büyük Locası, Büyük Locamızı tanımıştır. Bu açıdan Buchan'ın 14 Şubat 1963 tarihli Ekemen'e yazdığı mektup bir dönüm noktasını işaret eder. Bu mektupta birlikte İskoçya Büyük Locası'nın 7 Şubat 1963 tarihinde Türkiye Büyük Locası'nı tanıdığını haber vermektedir. Ayrıca, başka büyük locaların tanınması veya tanımanın geri çekilmesi konusunda İngiltere, İrlanda ve İskoçya'nın tarihte çok nadir olarak birlikte hareket etmediği vurgulanmış ve bu kez İskoçya Büyük Locası'nın doğru olduğuna inandığı yolda tek başına hareket ettiği ifade edilmiştir. Bu noktadan yola çıkarak Türkiye Büyük Locası'nın sadece İskoçya Büyük Locası'nın tanıdığı büyük localarla tanışma yolunu seçerse müteşekkir olacakları belirtilmiştir. Bu uyarı ileride de sürekli olarak gündemde kalacaktır.

Bu büyük dönüm noktası, 18 Şubat 1963 tarih ve 504 nolu tamim ile tüm localara *"Dünya Mason âlemine ilk girişimiz"* ifadesiyle şu şekilde duyurulmuştur:

"Dört seneden beri devam edegelen muntazam çalışmalarımız neticesinde İskoçya Büyük Locası ile tanışma muamelesinin tamamlanmış olduğunu ve karşılıklı dostluk mümessillerinin teatisi için gerekli tekliflerin yapıldığını bildirmekle hususi bir zevk duymaktayız.

Diğer muntazam obedyanslarla tanışma konusundaki temaslarımızın bundan böyle hayırlı neticeler vermesine intizar edilmektedir.

Dünya Mason âlemine ilk girişimizin müjdecisi olan bu sevinçli haberi Muhterem Localarımıza ve bütün Kardeşlerimize duyururken bu hayırlı neticenin istihsali için çalışan bütün Kardeşlerimize alenen teşekkür etmeği ve bu uğurda çok hizmeti sebketmiş olan Büyük Üstadımız Kemalettin Apak'ın manevi şahsiyeti önünde bir daha hürmete eğilmeği vazife telaki ederiz."

19 Şubat 1963 tarihinde Nafiz Ekemen'e bir mektup yazan Robert Sime, özetle mektubunda önce dört yıldır süren çabaların karşılığını bulmasından dolayı duyduğu mutluluğu paylaşır. Ardından bundan sonra üstlenilecek sorumluluklara da değinip, özellikle muntazam olmayan büyük localarla ilişkiler konusuna dikkat çekerek, İskoçya Büyük Locası tarafından tanınmayan obediyanslarla görüşmeme konusuna dikkat edilmesi ve İskoçya ile birlikte hareket edilmesi gerektiğini yazmıştır. Ayrıca Masonlukla ilgili diğer konularda olduğu gibi bu konuda da karşılaşılabilecek tereddütlerde Büyük Sekreter Buchan'ın yardım etmekten mutlu olacağını eklemiştir. İskoçya'nın bu tanıma kararında tek başına hareket etmesi nedeni ile, kardeş İngiltere ve İrlanda Büyük Locaları tarafından şiddetle eleştirileceğinin altını çizen Sime, ayrıca kendi Masonik kişisel kariyerini de ortaya koymak suretiyle, ısrarlı çalışmaları ve kendi Büyük Locasına sunduğu şahsi raporlar dikkate alınarak bu tanıma kararının alındığını hatırlatmıştır. Sonuç olarak Ekemen'in, Türk Masonlarını mesleğin eski landmarkları ve kaidelerine bağlı kalıp devamını temin etmek üzere yönlendireceğinden emin olduğunu, kendisinin de bundan sonra iki Büyük Loca'nın ilişkilerini geliştirme konusunda tüm gayreti ile çalışacağını ifade etmiştir.

21 Şubat 1963 tarihinde Ekemen, Buchan'a bir mektup yazarak bu aşamaya gelene kadar gösterdiği çabalarından dolayı teşekkür etmiş ve bu dönüm noktasıyla birlikte sadece Türk Masonluğunun

gelişmesinde yeni bir dönem değil, aynı zamanda genel Masonluk için de önemli bir aşamanın kaydedilmekte olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca muntazam olmayan bir locayı tanımanın muhtemel sonuçlarının farkında olduklarını ve İskoçya Büyük Locası ile mutabık kalmadan hiçbir Büyük Loca ile tanışılmayacağından emin olması istenmiştir.

Aynı tarihte yani 21 Şubat 1963'te Ekemen, Robert Sime'a da bir mektup yazarak, bu girişimin mutlu bir sona ulaşmasında oynadığı öncü rolden ötürü Türk Kardeşleri ve Büyük Loca adına teşekkür etmiştir. Böylelikle Türk Masonluğu için yeni bir dönemin açıldığını ve gelecekte de kendisinin yardım ve danışmanlığına başvurmaktan kaçınılmayacağını belirtmiştir.

Benzer mektupları Necdet Egeran'ın da yazdığı görülmektedir. 22 Şubat 1963 tarihinde Robert Sime'a bir mektup yazarak bu tanıma sürecinde gösterdiği şahsi çabalara müteşekkir olduğunu, Büyük Loca'nın da aynı şekilde müteşekkir olacağına emin olduğunu belirtmiştir. Buna ilaveten Buchan'ın gayrimuntazam localarla ilişkiler konusundaki hassasiyetinin titizlikle ele alındığını ve hem Sime hem de Buchan'ın yardımıyla bu konunun kolaylıkla üstesinden gelineceğini düşündüğünü bildirmiştir. Bu mektupta ayrıca İzmir'de İngilizce çalışacak bir loca açma arzusunun farkında olduğunu ve konunun Daimi Heyet tarafından çoktan gözönünde bulundurulmaya başlandığını ve gelecek kışa kadar çalışmaların başlayacağına da emin olduğunu ekler. Kurulacak bu locanın İskoç tipi bir örnek teşkil edeceğini ve bu suretle Masonik çalışmalarımızı da günümüze uygun hale getireceğini ifade eder. Bu loca 1965 yılında Ephesus ismiyle açılacaktır.

Egeran aynı tarihte Buchan'a da benzer çerçevede bir mektup yazarak teşekkürlerini sunmuş, böylelikle birlikte uzun yıllar sürecek mutlu ve verimli bir kardeşliğin başlamasını ümit ettiğini belirtmiştir. Gayrimuntazam obediyanslarla ilişkiler konusunda da dikkatli olunacağını vurgulayarak İngiltere ve İrlanda Büyük Localarının hemen tanıması konusunda aceleci olmayacaklarını ve bunun zaman içinde gerçekleşeceğinin farkında olduklarını ifade etmiştir.

13 Mart 1963 tarihli bir mektupla Necdet Egeran'ın İskoçya Büyük Locası'nın Türkiye temsilcisi olmak üzere teklif edilir. Bu teklif 2 Mayıs 1963 tarihli mektupla İskoçya tarafından kabul edilir. 4 Eylül 1963'te de Martin Bexter, Türkiye Büyük Locası'nın İskoçya'daki Dostluk Kefili olarak ilan edilir.

Bu dönemde İskoçya Büyük Locası'nın yurt dışı Masonik faaliyetlerinin yoğunluğu gözden kaçmamaktadır. Örneğin 1963 yılı Mart ve Nisan aylarında İskoçya Büyük Locası Büyük Üstat ve Büyük Sekreteri'nin Karayip Adaları, İngiliz Guyanası, Panama, Peru, Şili ve Batı Afrika'da ziyarette bulundukları görülmektedir.

İskoçya Büyük Locası tarafından tanındıktan sonra Mart 1963'te Türkiye Büyük Locası bir sirküler yayınlayarak, tüm düzenli obediyanslara tanışmak üzere gönderir. Sirkülerde özetle, İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından tanınan muntazam obediyanslarla ilişki kurmak istendiği ifade edilmiştir. Yazıda Türkiye Büyük Locası'nın henüz İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından tanınmış olmamakla beraber, Muntazam Masonluğun eski landmark ve gelenekleri ile Muntazam Anglo-Amerikan Masonluğu prensiplerine bağlılığına istinaden, çok yakın bir gelecekte bunun gerçekleşmesini ümit ettiği belirtilmektedir. Türkiye'deki Masonların 1956'da beri Türkiye Büyük Locası çatısı altında İstanbul, Ankara ve İzmir'de bulunan 37 locada çalıştığı belirtilerek hali hazırda tanışılan obediyanslar şu şekilde sıralanmıştır:

"Avrupa'da: İskoçya, Almanya, İsviçre Alpina, Hollanda, Avusturya Büyük Locaları

Amerika Birleşik Devletleri'nde: Kansas, Colorado, Michigan, Rhode Island Büyük Locaları

Güney Amerika: Peru, Bolivya ve Ekvator Büyük Locaları"

Gönderilen bu sirküler İngiltere Birleşik Büyük Locası'nda rahatsızlığa sebep olur. Öyle ki İngiltere Büyük Sekreteri Stubbs 1958'deki yazışmalarında mevkidaşına Büyük Sekreter olarak hitap ederken, 1 Nisan 1963 tarihinde Büyük Sekreter Nafiz Ekemen'e "Sayın Bay" hitabıyla bir mektup göndererek bu rahatsızlığı dile getirir. Geniş bir çevreye dağıtılmış olan bu sirkülerde bahsi geçen, *"İngiltere tarafından çok yakın zaman içinde tanınmak için beslenen ümidin"* nereden kaynaklandığını sorar. Geçmiş yazışmalarda bu hususta hiçbir şey bulamadığını eklemeyi de unutmaz.

Stubbs'ın gönderdiği yazı Türkiye'yi telaşlandırır. 11 Nisan 1963'te Ekemen, Stubbs'a yazdığı cevapta, ortaya çıkan rahatsızlıktan dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirir. Geleneksel Masonluk ilkelerini

benimseyen ve bulunduğu coğrafyada Masonluğun ülküsünü ilerletmek için çaba harcayan her Masonik kurumun bir gün İngiltere Büyük Locası tarafından tanınmak istemesinin doğal olduğunu anlatır. Muhtemelen İngilizce lisanına yeterince hakim olamamaktan dolayı bu isteklerini farklı şekilde dile getirmiş olabileceklerini ifade eder. Bu açıklamanın şüphe ve endişeleri gidermesini ümit ettiğini ifade ederek mektubuna son verir.

Ancak Ekemen'in içi rahat değildir. 12 Nisan 1963'te bu kez Amerika'ya, Froessel'e bir mektup yazar. Konuyu açıkladıktan ve yazışmaların birer nüshasını da paylaştıktan sonra, İngiltere Birleşik Büyük Locası'nı müşkül durumda bırakacak böyle bir şeyi akıllarından bile geçirmediklerini ifade eder. Her zaman bize yardımcı olması ve yol göstermesi nedeniyle bu kez ne yapmayı önerdiği sorulur.

20 Mayıs 1963 tarihinde Türkiye yine olaylıdır. Talat Aydemir ve arkadaşlarının ikinci darbe girişimi bastırılmıştır. Bu olay yurt dışından da takip edilmektedir.

31 Mayıs 1963 tarihinde Büyük Sekreter Nafiz Ekemen, Robert Sime'a bir mektup yazarak yeni seçilen Büyük Görevlilerin listesini gönderir, isim vermeden Talat Aydemir darbe girişiminden bahseder ve şu an için ülkede endişe edecek bir durum olmadığını anlatır. Amerika Birleşik Devletleri'nden birkaç büyük locanın daha tanışma sürecini başlattığına değinerek, New York Büyük Locası'nın tanıma işleminin de yakında tamamlanabileceğini belirtir.

5 Haziran 1963'te Robert Sime cevap verir. Bu mektupta irtibatta olduğu Massachussetts'ten Roy isminde bir Masonun yıllar önce Harput'ta toplanan eski bir Türk Locası hakkında sorular sorduğunu, şayet mümkünse bu konuda Ekemen'in bilgi vermesini rica eder. İngiltere Büyük Locası ile yaşanan yanlış anlama sorunu konusunda belki bir katkıları olabileceğinden bahseder. Ekemen'in istediği Üstat Diploması örneği ile Büyük Loca Temsilcileri için kullanılan formlardan edindiğini de ekler.

19 Temmuz 1963'te Sime bir mektup daha yazar. Bu mektupta İzmir'de İskoçya Büyük Locası ritüelleri ile İngilizce çalışan bir loca kurma dileğini paylaşarak, kış aylarında bunu hayata geçirmek için Ekemen'den yardım istemiştir. Bunun yanı sıra İzmir'de bazı Amerikalı

Masonlarla bir araya geleceğini, bunları Masonik çalışmalara davet edebilmek için tanışılan Amerikan Büyük Localarının listesini ister.

Aslında Robert Sime bu dileğini ilk defa İskoçya Büyük Locası'nın Türkiye Büyük Locası'nı tanımasının hemen akabinde dile getirmiştir. 26 Mart 1963'te Nafiz Ekemen'e yazdığı mektupta, İskoçya Büyük Locası Tüzük ve Anayasası ile kendi locasının içtüzüğünü incelemek üzere gönderirken, bunun yanı sıra İzmir'de İskoçya Büyük Locası ritüelleri ile İngilizce çalışan bir loca kurma dileğini de paylaşmıştır. Amacının kullanılan ritüellerin eleştirisini yapmak değil, Türk Masonların başka Masonik derece uygulamaları da olduğunu görüp, karşılaştırma yapmalarını teşvik etmek ve aynı zamanda Masonik çalışmaları "Ana Ülkede" yapılan şekle uyumlu hale getirmek olduğunu belirtmiştir.

24 Temmuz 1963'te Nafiz Ekemen, Sime'a mektup yazarak İskoçya Büyük Locası ritüelleri ile İngilizce çalışan bir loca kurulması için ellerinden geleni yapacaklarını, ama önce 29 Eylül'deki Daimi Heyet'te müzakere edilmesi gerektiğini anlatıp, istediği tanışılan Amerikan Büyük Locaları listesini göndermiştir.

29 Temmuz 1963 tarihinde İskoçya Büyük Locası Büyük Sekreterliği ile ilginç bir yazışma yaşanır. Buchan'ın önceden gönderdiği Muntazam Büyük Localar listesinde bulunan ve Türkiye Büyük Locası ile tanışmak isteyen Meksika Büyük Locası'nın (Nuove Leon Grand Lodge) İskoçya Büyük Locası tarafından tanınmamış olması bir karışıklık yaratır.

7 Ağustos 1963 tarihinde İskoçya'dan detaylı bir cevap gelir. Büyük Sekreter Buchan, Meksika'da da Brezilya örneğinde olduğu gibi yaklaşık yirmi kadar Büyük Loca bulunduğunu, bunların intizam durumlarının da zaman içinde değişebildiğini belirterek, Türkiye Büyük Locası İngiltere ve İrlanda Büyük Locaları tarafından tanınmadan bu yönde adım atılmamasını tavsiye eder. Mektuptaki ifadeye göre ilk karşılaşılacak soru kendileri tarafından tanınmayan bir Büyük Loca ile ilişki kurulup kurulmadığı olacaktır. O nedenle Türkiye Büyük Locası'nın kendi hâkim otoritesi olmakla beraber, bu dönemde sadece İskoçya Büyük Locası'nın tanıştığı localarla tanışma ilişkisi kurması rica edilmektedir. Bu mektupta Buchan, ayrıca muhtemelen çok yakında İsrail Büyük Locası'nın Türkiye Büyük Locası'nı tanıyacağına ilişkin bir haber de verir. Burada stratejiyi artık İskoçya'nın belirlemeye başladığı söylenebilir.

16 Ağustos 1963'te Nafiz Ekemen cevap verir ve uyarıları için Buchan'a teşekkür ederek, söz konusu Büyük Loca ile dostluk ilişkisi kurulmayacağını belirtir. Ayrıca İngiltere ve İrlanda Büyük Locaları'nın tanıma sürecinin daha uzayıp uzamayacağını sorar. Grand Orient de France ve Grand Lodge de France ile ilişkilerin kesildiğini belirten mektupların birer nüshasını kendisiyle paylaşır. İsrail Büyük Locası ile tanışma sürecinin tamamlanmak üzere olduğunu haber verir. Mektubunu, Buchan'ın akılcı tavsiyelerine minnettar olduklarını, ışığının yollarını aydınlattığını vurgulayarak bitirir.

Nitekim 29 Eylül 1963 tarihli Büyük Daimi Heyet tersimatında *"Grand Orient de France ve Grande Loge de France ile teati edilmiş olan dostluk kefillerinin vazifelerine son verildiği ve bu Kardeşlerin isimlerinin neşredilecek bültenlerde zikredilmemesi ricasının mezkur iki obedyansa iletildiği*" ve Meksika'dan gelen büyük loca tanışma teklifinin de kabul edilmediğine yer verilmiştir.

4 Eylül 1963'te ise Ekemen Buchan'a, Grande Loge Nationale Française'dan (Fransa Milli Büyük Locası) gelen mektubun bir nüshasını göndererek, Fransa'dan gelecek yetkiliyi ağırlamak ve ortak sorunları tartışmaktan mutlu olacaklarını dile getirir. Bu locanın istediği referansı vermesi için Buchan'dan ricada bulunur. Ayrıca adresini de verdiği Porto Riko Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası ile tanışma sürecini tamamlamak için bir itirazı olup olmadığını sorar.

11 Eylül 1963 tarihinde Buchan, Ekemen'in sorularına cevap verir. Mart ayında yurtdışında seyahatte iken, Fransa Milli Büyük Locası'ndan İskoçya'ya böyle bir mektup gelmiş olmasına mukabil yanlışlık sonucu, istenen referansın yazılamadığını, ancak şimdi Genel Sekreter'e cevap yazdığını, ayrıca Paris'e gittiğinde de Türkiye Büyük Locası hakkında bilgi vereceğini söyler. Öte yandan Fransa Milli Büyük Locası temsilcisi Jean Baylot'un yapacağı görüşmeler sonucu iki Büyük Locanın dostluk ilişkisine gireceğini düşündüğünü paylaşır. Ayrıca söz konusu Porto Riko Büyük Locası'nın İskoçya Büyük Locası tarafından tanındığını belirtir, hakkında kısaca bilgi verir, hatta Ekemen'in elindeki Porto Riko adresini de düzeltir.

Ritüel ve uygulama değişiklikleri bu arada gündemden düşmez. 5 Ocak 1963 tarihli Daimi Heyet toplantısında "Açılış ve Kapanış merasiminin ve Mabet içindeki yürüyüşlerin tanzimi hakkındaki ritüelde

bazı değişiklikler yapılmasının" Daimi Heyet'in yetkisinde olup olmadığı, yetkili değil ise, konunun Genel Kurul'a bırakılması yolunda bir locadan gelen yazı değerlendirmeye alınır.

5 Ocak 1963 tarihli Daimi Heyet toplantısında New York Büyük Locası Önceki Büyük Üstadı Charles W. Froessel'in Büyük Loca'ya ay sonunda yapacağı ziyaret ele alınarak şu karar kayda geçirilmiştir:

"Tanınmamız için Nuyork Büyük Locasının ehemmiyeti ve Charles Froessel Biraderin de bu Büyük Locadaki nüfuz ve kudreti göz önünde tutularak, bu Kardeşimize Büyük Üstat tarafından bir davet levhası gönderilmesine, İstanbul'daki ikameti sırasında kendisinin misafir edilmesine ve ağırlanmasına, bu hususstaki programın bilahare yapılması lüzumuna oybirliğiyle karar verildi."

25 Ocak 1963 tarihli Daimi Heyet tersimatında da bu ziyaret hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

"1956 senesinde vaki son seyahatinden beri Türk Masonluğunu muazzam terakki halinde görmüş olduğunu belirttiğini, vadimizi vaki ziyaretinin gerek Nuyork gerekse İngiltere Büyük Localarının talimat ve emirleri gereğince yapmakta olduğunu bildirdiği, muntazam Mason obediyansı olarak tanınmamız yolunda büyük adımlar attığımızı ve neticeden ümitli olmamız gerektiğini söylediği, bütün bu tanışma gayretlerimizde Sime Biraderin hizmetlerini sempati ile andığı anlaşıldı. Hakim Büyük Amiri'nin de misafirimiz olarak bulunduğu yemekte Büyük Locamızın istiklalinin bu Kardeşimizin beyaniyle de teeyyüd ettiği, bu hususun da Froessel Biraderi ziyadesiyle memnun ettiği bildirildi."

27 Nisan 1963 tarihli Genel Kurul toplantısında Suad Beriker söz alarak *"camiamızdan değişik sebeplerle ayrılmış olanların aramıza yeni katılanlardan oldukça fazla olduğunu öğrenmekle çok müteessir olduğunu*" söylemiştir.

27 Nisan 1963 tarihli Genel Kurul toplantısında Büyük Üstat Kaymakamı seçimi öncesinde söz alan Necdet Egeran, Ankara'nın hükümet merkezi olması dolayısıyla kardeşlerin Büyük Üstat Kaymakamı'nın Ankara'da olmasını istediklerini, bunu "*öğünmek için değil Masonluğa ve Masonluk kanalıyla yurda hizmet"* için dile getirdiğini ifade etmiştir. Galip Taş ve Necmettin Sahir Sılan da buna mukabil söz almışlar ve yapılan seçimde 92 mevcut üzerine 50 oy

alan Necdet Egeran tekrar aynı göreve seçilmiştir. Bu üç isim 1965 sürecinde yine karşımıza çıkacak, Necmettin Sahir Sılan ve Necdet Egeran 1965'te bir başka olaylı seçim ile Masonluk kültürümüzde unutulmaz iz bırakacaktır.

27 Nisan 1963 tarihli Genel Kurul toplantısında "Yaradan" tabiri yerine "Mimar" tabirinin kullanılması teklifi yıllar sonra tekrar gündeme gelmiştir. Yıllar önce Ekim 1958'de ve özellikle 31 Ocak 1960 Genel Kurulu'nda olaylara sebep olan konu bu kez de tartışmalara sebep olmuştur. Genel Kurul tersimatına göre bir üye *"Ulu Yaradan tabirinin zamanında tazyik altında kabul edildiğini, bu tabirin ise Masonik olmadığını"* dile getirerek teklife destek vermiş; ancak bazı üyeler şeklen anayasanın tadilinin bu şekilde yapılamayacağını dile getirirken, bir üye de *"Bunun bir terim meselesi olmadığını, arkasında bir prensip ve zihniyet saklı bulunduğunu, tetkiki gerektiren bir mesele ile karşı karşıya bulunulduğunu, bunun bir rey işi olmadığını"* dile getirmiştir. Sonunda oylanan öneri 54 oy ile kabul edilmiş, Necmettin Sahir Sılan'ın nisap ve ekseriyet hakkındaki usul itirazları da ayrıca tersimata geçirilmiştir.

27 Nisan 1963 tarihli Genel Kurul toplantısında Necdet Egeran'ın dile getirdiği Anglosakson Masonluk camiasına ait büyük obediyansların ritüel ve anayasalarının tercüme edilmesi, locaların açılış ve kapanış merasimi ile yürüyüş düzeninin yeniden düzenlenmesi, Masonik Eğitim Localarının kurulması gibi öneriler konusunda Daimi Heyet yetkilendirilmiştir. Bu konu ilerideki yıllarda defalarca gündeme gelecek ve her seferinde tartışmalara yol açacaktır.

Yurt dışındaki obediyanslar tarafından tanınmak gündemin en önemli maddesi olmaya devam etmektedir. Nitekim 1963 Nisan ayında 345 nolu tamim ile Rhode Island, Kentucky ve Massachussetts Büyük Locaları ile tanışma muamelesinin tamamlandığı localara duyurulmuştur. 28 Ağustos 1963 tarihli 667 sayılı tamim ile de tatil devresi zarfında tanışılan yeni obediyanslarla birlikte geçerli son Büyük Loca listesi localara duyurulmuştur:

"Avrupa'da: Almanya, Avusturya, Hollanda, İskoçya, İsviçre Alpina Büyük Locaları

Kuzey Amerika'da: Arizona, Arkansas, Colorado, District of Columbia (Washington), Connecticut, Kansas, Kentucky, Indiana, Maryland,

Massachussetts, Michigan, Nebraska, New Hampshire, Rhode Islan, Virgina Büyük Locaları

Güney Amerika: Peru, Bolivya ve Ekvator Büyük Locaları"

Bu listeye nihayet New York Büyük Locası da eklenir. 19 Eylül 1963 tarih ve 685 nolu tamim ile New York Büyük Locası'nın tanışma kararı aldığı localara duyurulur.

29 Eylül 1963 tarihli Daimi Heyet toplantı tersimatında *"İzmir ve Ankara'da çalışmak isteyen İskoçyalı, İngiliz ve Amerikalı Biraderlerin durumları ve vaki müracaatları üzerinde görüşüldü. İleride herhangi bir ihtilâta meydan vermemek ve Konkordato hükümlerine aykırı düşmemek iktiza ettiği esası üzerinde mutabık kalındı. İzmir'deki Kardeşlerin Muhterem Localarımıza tebenni etmek suretiyle bizim bünyemiz içinde bir muhterem Loca kurmak yoluna gitmeği tercih ettikleri iştimam edilmekle beraber, İzmir'de Halid Arpaç, Ankara'da Necdet Egeran Biraderlerin bu yoldaki temaslarını genişletip müsbet teklifler gelmesini sağlamaları lüzumuna oybirliği ile karar verildi"* denilmiştir.

Bu çerçevede 16 Ekim 1963'te Robert Sime, İzmir'de Ümit Locası'na tebenni etmiştir.

22 Ekim 1963 tarih ve 720 nolu tamim ile Delaware Büyük Locası ve Fransa Milli Büyük Locası (Grande Loge Nationale Française) ile tanışma muamelelerinin tamamlandığı duyurulmuştur. Bu tamimde ayrıca Grande Loge de France ve Grand Orient de France ile ilişkilerimizin kesildiği de localara haber verilmektedir.

27 Ekim 1963 tarihli Daimi Heyet toplantısında *"Halit Arpaç Birader, İzmir'de Üstad-ı Muhteremlerle birlikte muntazam toplantı yaptıklarını, İzmir'deki İskoçyalı, İngiliz ve Amerikalı Biraderlerin Türkiye Büyük Locası'na mensup Muhterem Localara tebenni ettikten sonra, Büyük Locamızdan patent alarak bir Türk Locası kurmağı düşündüklerini, Yüksek Derecelerde çalışma hususunda bir mütalâa ve mütalebeleri olmadığını"* belirtmiştir.

27 Ekim 1963 tarihli daimi Heyet *toplantısında "Selâmi Işındağ Birader tarafından, masrafı Büyük Loca tarafından karşılanmak suretiyle 1. Derece felsefesi hakkındaki broşürün bastırılması*

yolundaki teklif müzakere olundu. Büyük Hazine Emini, halen böyle bir eseri bastırmak için gerekli karşılık olmadığını bildirdi. Araştırma Komisyonu'ndan geçmedikçe Büyük Loca'yı ilzam edecek mahiyette bir eserin bastırılmamasına, böyle bir eserin Büyük Loca'nın takip ettiği tanışma politikasını tehlikeye koyabileceğini, bu itibarla Büyük Loca tarafından sübvanse edilecek neşriyatın behemahal bir noktaya müteveccih olması gerektiğini, bununla beraber camiamız içinde, şahsî mesuliyetleri altında, her Biraderin istediği şekilde Masonik yazı yazmalarına ve konuşma yapmalarına bir engel bulunmadığını düşündüklerini bildirdiler. Bu hususların Işındağ Birader'e bildirilmesine ve teklif olunan neşriyatın şimdilik yapılamasına oybirliği ile karar verildi." denmektedir. Selami Işındağ'ın ismine 1965 sürecinde rastlayacağız.

Bu dönemde dikkat çekici bir gelişme de Selami Işındağ ile Hazım Atıf Kuyucak'ın Büyük Loca için çok önem arzeden iki büyük locaya Büyük Üstat Ekrem Tok tarafından Dostluk Kefili olarak teklif edilmeleri ve ardından atanmalarıdır. Hazım Atıf Kuyucak New York Büyük Locası'na, Selami Işındağ ise Texas Büyük Locası'na Dostluk Kefili olmuş ve bu durum, 1965 Olayları'nın ardından 20 Eylül 1966 tarihli Büyük Loca levhası ile dostluk kefilliği beratlarının iade edilmesinin istenmesine kadar sürmüştür.

1948 uyanışı ile birlikte gündeme gelen uyandırma sürecinden daha önce detaylı olarak bahsetmiştik. 1963 yılına gelindiğinde dahi bu işlemlerin devam etmekte olduğu görülmektedir. 1963 yılında ilginç bir uyandırma işlemi dikkatleri çekmektedir. Celal Tevfik Karasapan'ın uyandırma işlemi Büyük Loca ile yazışma yapılmadan yürütüldüğü için şikâyet konusu olmuştur. 29 Eylül 1963 tarihli Daimi Heyet toplantı tersimatında *"Yıldız Muhterem Locası'nda usule riayet edilmeden Celâl Tevfik Karasapan'ın uyandırılmış olması hasebiyle Üstad-ı Muhterem'e yazılan yazıya cevap gelmediği görüldü. Necdet Egeran Birader'in mezkûr Muhterem Loca'ya bir ihtar yapmasına ve bu hususun Üstad-ı Muhterem'e bildirilmesine oybirliği ile karar verildi."* denmektedir.

Bir sonraki 27 Ekim 1963 tarihli Daimi Heyet *toplantısında* aynı konu yine gündeme gelmiş ve *"Necdet Egeran Birader, Yıldız Muhterem Locası'nda usulsüz uyandırılan Celal Tevfik Karasapan Birader hakkında mezkût Muhterem Loca'nın Üstad-ı Muhterem'i ile görüştüğünü, meri Localar Umumi Nizamnamesinde Büyük Daimi Heyet'ten sorulması lüzumuna dair bir kayıt olmadığından Üstad-ı Muhterem'in*

sormakta zühûl ettiğini ve özür dilediğini, bununla beraber Karasapan Birader'in muntazaman çalışmalara iştirak etmekte olduğunun bizzat şahidi bulunduğunu söyledi. Filhakika, Nizamnamede bu konuda bir boşluk bulunduğu tesbit edildi ve ileride bu kabil hadiselerin tekerrür etmemesi için, uykuda bulunan Localara mensup iken halen uyanacak Biraderler hakkında Büyük Loca'dan tasvipname mahiyetinde bir belge alınmasının usul ittihaz edilmesi hususunda Muhterem localara bir tamim gönderilmesine oybirliği ile karar verildi." denmiştir.

Burada yer verdiğimiz örnek birkaç yönden dikkat çekicidir. Öncelikle siyasetçilerin Masonlukla ilişkisi konusunda 1960 İhtilali döneminde gündeme getirilen uyarıların bir sebeple unutulduğu veya güncelliğini yitirdiği anlaşılmaktadır. Çünkü vaktiyle Ehram Locası'nda tekris olup 1963 yılında uyandırılan Celâl(ettin) Tevfik Karasapan önemli bir siyasetçidir. Ahmet Salih Korur'un halefi olarak Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı'na (Hizmet Reisliği) tayin olmuş ve 2 Ekim 1959 - 2 Haziran 1960 tarihleri arasında bu görevi yürütmüştür. Bir başka ifade ile İhtilal sırasında bu önemli kurumun başında olduğu için siyasi açıdan ismi gündeme gelmiştir. 1961-1966 Dönemi'nde Cumhuriyet Senatosu üyesi olan Karasapan, 25 Haziran 1962 ile 17 Haziran 1963 tarihleri arasında Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı yapmıştır. Bu örneğin bir başka dikkat çekici yönü bazı durumlarda loca matrikül işlemlerinin sağlıklı takip edilemediği ve kayıtlarının tam olarak tutulamadığını göstermesidir. Nitekim bu konu birkaç yıl sonra unutulmayacak bir şekilde tekrar gündeme gelecektir.

1963 yılı sonu ve 1964 yılı başında Porto Riko, Iowa, Georgia, Texas, Pennsylvania, Arjantin ve İsrail Büyük Locaları ile tanışma işlemelerinin tamamlandığı localara duyurulmuştur.

1964 yılı hayli sıkıntılı başlar. 6 Ocak 1964 tarihinde Robert Sime, Büyük Sekreter Nafiz Ekemen'e çok sert hatta Masonik nezaket sınırlarını da zorlayan üslupta bir mektup kaleme alır. Bu mektupta özetle, kullandığımız birinci ve ikinci derece ritüellerinin kendisine ulaştırıldığını; bu ritüellerde Kelime ve Dokunuş gibi Masonik sırların açıkça yazılıp tarif edilmesinden son derece rahatsız olduğunu; Masonluğun sırlarının hiçbir şekilde ifşa edilmeyeceğine ilişkin temel kuralı ihlal eden bu durumu ve ritüel basılırken bütün sırların yetkisiz kimselerin gözleri önüne serilmesini önleyici hiçbir tedbirin alınmamasını anlayamadığını dile getirmiştir. Dağıtılan tüm ritüellerin toplanıp imha

edilmesini tavsiye eden Sime, İskoçya'da kullanılan Modern Ritüel'in sırların korunup, hiçbir zaman açıklanmamasıyla ilgili bir referans olarak değerlendirilmesini ister. Öte yandan kendisinin Türkiye Büyük Locası, İskoçya Büyük Locası tarafından tanınırken, Türkiye Büyük Locası'nın eski landmarklara ve ilkelere bağlı kaldığından emin olmak üzere görevlendirildiği için bu uyarıda bulunmayı görevi saydığını ekler. Hiçbir şeyin bir yabancı büyük locanın eline düşecek bu ritüeller kadar kardeşlik ilişkilerine zarar verip Türk Masonlarının gözden düşmesine sebep olamayacağını da ekler. Bunun tanıma kararlarının geri alınmasına bile sebep olabileceğinin altını çizer. Kullandığı ifadelerin ağır gelebileceğini, ancak İskoçya Büyük Locası tanıma kararını geri çekerse, bunun hem diğer büyük localar nezdinde İskoçya Büyük Locası'nı hem de bu tanıma kararının alınmasında oynadığı rol nedeni ile kendisini mahcup edeceğini belirtir. Ardından hiçbir sırrı hiçbir suretle ifşa etmeyeceğine dair ettiği Çırak Mason Yemini'ni mektubuna yazar. Hiçbir memlekette Masonluk sırlarının böylesine açık basıldığını görmediğini vurgulayarak, bunun uluslararası Masonluk camiasında nelere sebep olabileceğini bir kez daha anlatır ve basılan bütün ritüellerin hiçbir iz bırakmayacak şekilde toplanıp imha edilmesini *"en kuvvetli şekilde"* talep eder.

Bu mektubun etkisi hemen fark edilir. 19 Ocak 1964 tarihli Daimi Heyet toplantısında derecelere ait sır kabul edilen bilgilerin çıkarılması kararlaştırılmıştır. Bu karar tersimata şöyle geçmiştir:

"I, II ve III cü derecelerimize ait olup 1959 tarihinde bastırılan ritüellere ilave edilmiş olan ve bu derecelere ait sırların (işaret, kelime vs.) buradan çıkarılmadığı takdirde tanışma işlerimizin sekteye uğrayacağı hakkında Sime Birader'in gönderdiği 6 Ocak 1964 tarihli levha okundu ve konu üzerinde müzakere yapıldı. Netice itibariyle bu hususların ritüellerde açıkça gösterilmesinin doğru olmadığına ve bu itibarla henüz tedavüle çıkarılmamış olan nüshalarda bu kısımların Büyük Kâtip Nafiz Ekemen Birader'in nezareti altında imha olunması, tedavüldeki kitaplardan da çıkarılması için Üstad-ı Muhterem'lere şahsî birer mesaj gönderilmesine oybirliğiyle karar verildi"

Bu karar 25 Ocak 1964 tarih ve 924 nolu tamim ile "*Çok Önemlidir*" notuyla localara gönderilmiştir. 27 Ocak 1964 tarihinde Robert Sime'a yazılan bir mektupla da uyarısından dolayı hem Büyük Üstadın, hem de Daimi Heyet üyelerinin teşekkürleri sunulmuş, gereği hemen yapılmak üzere harekete geçildiği ifade edilmiştir.

Büyük Loca için sıkıntı dolu Ocak ayı bir türlü bitmez. 28 Ocak 1964 tarihinde Nafiz Ekemen, Buchan'a bir mektup yazarak; Lozan'da yapılacak Avrupa Büyük Üstatlar Konferansı'na katılmak üzere Büyük Üstat Ekrem Tok'un İsviçre Alpina Büyük Locası tarafından davet edildiğini haber verir. Ancak davetli listesinde yer alan Belçika, Finlandiya, Lüksemburg ve Grande Oriente d'Italie ile tanışıklık ilişkisi olmadığı, bu locaların muntazamlığını da bilmedikleri için ne yapılması gerektiğini sorar.

Buchan 30 Ocak tarihinde verdiği cevapta Belçika ve Lüksemburg Büyük Locaları ile Grand Orient d'Italie'yı tanımadıklarını belirterek, bu üç Büyük Loca'nın durumu nedeniyle Büyük Üstadın daveti kabul edemeyeceğinin yazılmasını önerir. Buchan ayrıca İsviçre Alpina Büyük Locası'nın Fransa'daki Grand Lodge de France ve Grand Orient de France ile irtibatları nedeni ile İngiltere ile arasında geçmişte bazı yazışmaların da yaşandığını eklemiştir. Son zamanlarda İngiltere Birleşik Büyük Locası ile uyum içinde olmaya özen gösteren İsviçre Alpina Büyük Locası'nın bu son tutumunu şaşırtıcı bulduğunu da eklemiştir. Öte yandan, İngiltere, İskoçya ve İrlanda Büyük Localarının muhtemelen önümüzdeki altı ay içinde bir konferansta bir araya geleceğine değinerek, bunun bu Büyük Localara tanınma talebini iletmek için bir fırsat olduğunu da hatırlatmıştır. Bunun üzerine Ekemen harekete geçecek ve bir süre sonra çok pişman olacaktır.

23 Şubat 1964 tarihli Daimi Heyet toplantısında İrlanda ve İngiltere ile yazışmalar konusu ele alınarak şu karar alınmıştır:

"1949 beyannamesindeki esaslara Türkiye Büyük Locası'nın riayet etmekte olduğundan bahisle Büyük Locamızla dostluk münasebeti kurmaları hususunun İngiltere ve İrlanda Büyük Locaları'ndan talep edilmesi hususunu tavsiye mahiyetinde İskoçya Büyük Locası büyük Kâtibi Dr. Buchan'dan Büyük Kâtip Nafiz Ekemen Birader'e gönderilen 30 Ocak 1964 tarihli levha gerekli ehemmiyetle ele alındı ve verilecek cevabî levhanın Büyük Üstat tarafından imzalanarak gönderilmesi lüzumuna oybirliği ile karar verildi."

23 Şubat 1964 tarihli Daimi Heyet toplantısında Ligue Universelle des Francs-Maçons teşkilatı ile ilgili olarak:

"Bazı Kardeşlerin, Ligue Universelle des Francs-Maçons LUF teşkilatında aza oldukları bu durumun diğer mahzurları yanında Büyük Loca'mızın tanışma gayretlerini de sekteye uğratacak mahiyette

olduğu hususunda fikir birliğine varıldığından, bu teşkilatta aza bulunan Kardeşlerin derhal ayrılması gerektiği, ayrılmayan Biraderlerin durumlarının inceleneceği ve gerekirse Haysiyet Divanına sevk edilecekleri hususunun tamimen bildirilmesine oybirliği ile karar verildi" denmiştir. Bu konuda ayrıca 25 Şubat 1964 tarih ve 984 nolu tamim localara gönderilmiştir.

22 Mart 1964 tarihli Daimi Heyet tersimatında Louisiana Büyük Locası ile tanışma muamelesinin tamamlandığına ilişkin 27 Şubat 1964 tarihli levhanın okunduğu belirtilmektedir.

5 Mart 1964 tarihinde Türkiye Büyük Locası İngiltere Birleşik Büyük Locası'na yazdığı mektupta tanınma için başvuruda bulunularak, sembolik derecelerde tek hâkim Masonik otorite olduğu; eski landmark ve geleneklere kayıtsız şartsız uyduğu; Evrenin Ulu Mimarına ve ruhun ölümsüzlüğüne inandığını; çalışma sırasında localarında Üç Büyük Nur'un bulunduğunu; sadece erkekleri bünyesine aldığı; siyasi ve dini konuları localarında tartışmadığını; ırk, renk, milliyet farkı gözetmeksizin her iyi ve hür insana kapılarını açtığını; devlet tarafından gözetim veya kontrol altında olmadığını belirtmiştir. Aynı mektupta tanıştığı locaların listesini vererek Grand Lodge de France, Grand Orient de France, Lüksemburg ve İtalya Büyük Locaları ile hiçbir ilişki kurmadığını da ayrıca eklemiştir. Bu mektuba iliştirilmiş listede Avusturya, Fransa Milli, Almanya Birleşik, Hollanda, İskoçya, İsviçre Alpina, Arizona, Arkansas, Kolorado, District of Columbia, Connecticut, Delaware, Georgia, Illinois, Iowa, Indiana, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maryland, Massachussetts, Michigan, Nebraska, New Hampshire, New York, Pennsylvania, Rhode Island, Texas, Virginia, Porto Riko, Arjantin, Bolivya, Ekvator, Peru ve İsrail Büyük Locaları yer almaktadır.

Bu mektuplar yeni bir iletişimi başlatmıştır. Nitekim konu 22 Mart 1964 tarihli Daimi Heyet tersimatına şöyle geçmiştir:

"İskoçya Büyük Locası Büyük Kâtibi'nin 5 Mart 1964 tarihinde kendisine gönderilen levhaya teşekkürü ve bilhassa dış münasebetlerimizin aldığı ciddî ve şayanı memnuniyet durum karşısında, yakın zamanda bütün obediyanslarla tanışma işlemlerimizin tamamlanacağı hususuna mutmain olmamızı bildiren 11 Mart 1964 tarihli levhası okundu.

Tanışma hakkında müracaat ettiğimiz İngiltere Büyük Locası Büyük Kâtibi J.W. Stubbs Biraderin Büyük Locamızın menşeini de bildirmemizi mütezammın 12 Mart 1964 tarihli mektubu okundu, gerekli cevabın Büyük Üstat Kaymakamı ile birlikte kararlaştırılarak Büyük kâtip tarafından verilmesine oybirliği ile karar verildi"

8 Nisan 1964 tarihinde söz konusu cevap verilmiş ve Genel Sekreter Stubbs'a Masonik gelenekler gereği Genel Sekreter olarak Büyük Üstat'la değil Büyük Sekreter'le iletişim içinde olması gerektiği hatırlatılmıştır. (Ancak Stubbs bunun altında kalmayacak, cevap verdiği 22 Mayıs tarihli mektubunda çok daha ağır bir mukabelede bulunacaktır.) Bu mektupta Ekemen özetle, İskoçya Büyük Locası ve New York Büyük Locası tarafından tanınmadan önce Büyük Locamızın menşei intizamı konusunun son beş yıldır yoğun yazışmalarla müzakere edildiğini, bu nedenle ikna edici argümanları doğrudan almak üzere bu iki Büyük Loca ile irtibata geçilebileceğini belirtmiştir. Büyük Loca'nın, İngiltere Birleşik Büyük Locası ile hali hazırda dostluk ilişkileri içinde olan diğer Avrupa Büyük Locaları ile aynı veya daha erken bir tarihte kurulduğunu ve Büyük Loca'nın İngiltere Birleşik Büyük Locası'nı diğerleri gibi Muntazam Ana Büyük Loca olarak kabul ettiğini ifade etmiştir. Türk Masonlarının Ana Büyük Loca tarafından tanınmanın en kısa zamanda gerçekleşmesini ve özlemini çektikleri en parlak ışığa ulaşmayı heyecanla beklemekte olduğunu da eklemiştir.

22 Mart 1964 tarihli Daimi Heyet tersimatında çok dikkat çekici bir karar da locaların belirlenmiş konular üzerinde araştırma yapılmaya davet edilmesidir. Bu konular arasında Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti ile ilgili olanlar ağırlıktadır; ayrıca muhtemelen Kıbrıs Olayları sebebiyle ulusal görevleri gündeme getiren politik çağrışımlı olanlar da yer almaktadır. Bu hususta alınan karar tersimata şöyle geçmiştir:

"Muhterem Localardan, Büyük Locanın vereceği bazı temalar üzerinde araştırma yapmaları hususunun rica olunmasına ve bu hususta hazırlanan bir talimatnamenin gönderilmesine ve Cevat Memduh Altar Birader ve Velit İsfendiyar tarafından teklif olunan:

1. *Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti açısından bugünün Türk Masonluğu nasıl olmalıdır ve Türk Masonluğunun gelişmesi için neler düşünülebilir?*

2. *Tarih boyunca insan hak, hürriyet ve moraline yöneltilmiş olan ana fikirler ile bunların tatbikinden doğan neticeler nelerdir?*

3. *İskoç Ritinin teolojik, metafizik, filozofik prensip ve ilkeler arasında denge sağlamadaki rolü ve neticeleri nelerdir?*

4. *Franmasonluğun, ferde ve topluma: hürriyet, bağımsızlık ve ruh yüceliği sağlamadaki aktif rolü ile bu yolda elde edilen nazarî ve amelî neticeler nelerdir?*

5. *I. Derece ritüelinde yer alan fazilet ilkelerinin tarihteki eski kaynakları ile bu kaynakları tesbite yarayan vesikalar nelerdir?*

6. *Masonik İlkeler, millî eğitim ilkeleri bakımından nasıl değerlendirilebilir?*

7. *Bugünkü Türkiye Masonlarına düşen ulusal görevler ve bu görevlerin uygulanma çareleri nelerdir?*

mevzularının tema olarak bildirilmesine, bu konuların gönüllü Biraderler arasında incelenip bildirildikten sonra umumi sentezin yapılmasına oybirliği ile karar verildi"

18 Nisan 1964 tarihli Genel Kurul'da bu konu gündeme gelmiş ve Fikret Çeltikçi *"Remzi Locaların rit münakaşalarına karışması caiz olmadığından, rite müteallik olan üç konunun verilmesine muhalif olduğunu"* söylemiştir. Rasim Adasal ise bunun tersini savunmuştur. Sonuçta bu çalışmaların Türk Masonluğu için faydalı olacağı kanaati hasıl olmuş ve bu karar 26 Nisan 1964 tarih ve 1086 numaralı tamim ile localara duyurularak, çalışmaların 1964 senesi sonuna kadar Büyük Loca'ya gönderilmesi istenmiştir. Bu tamimde dikkatli bir dil kullanıldığı hemen dikkati çeker, çünkü tamim *"Muhterem Localarımızın çalışma serbestisine müdahale ve bu serbestiyi ihlal etmeyi asla düşünmeksizin (…) Muhterem Localar içinde bazı konuların gönüllü birkaç Birader tarafından serbestçe işlenmesi(..)"* şeklinde kaleme alınmıştır.

Aynı Genel Kurul'un ikinci gününde, 19 Nisan 1964 tarihli toplantıda, bir önceki gün rahatsızlığı nedeni ile toplantıdan erken ayrılan Büyük Üstat yerine toplantıyı yöneten Büyük Üstat Kaymakamı Necdet Egeran'ın toplantı yönetim şeklinden şikâyet edilmiştir. Büyük Üstat da idare makamında bulunan kişinin *"elektriklenen toplantıyı sükunete sevketmek için otoritesini kullanmak mecburiyetinde"* olduğunu ifade etmiştir.

Genel Kurul'un 19 Nisan 1964 tarihli ikinci gününde söz alan Necmeddin Sahir Sılan'ın zaman zaman gündeme gelen tüzük değişikliği ile ilgili yıpratıcı tartışmalara değinerek *"idare raporunda belirtilmiş olduğu veçhile anglo-sakson obedyanslarına ait mevzuat ve ritüellerin tercümeleri yapılmakta olduğuna göre artık nizamname tadilleri ile uğraşmayıp bu tercüme işine kuvvet vermek lazımgeldiğini, içimizde bir bölgeleşme hevesinin belirdiğini, böyle bir hareketin bizi parçalayacağını ve bu gibi gidişlerin önlenmesi lazımgeldiğini"* ifade etmesi dikkat çekicidir. Necmettin Sahir Sılan bir yıl sonra gündeme gelecek tartışmaların odağında olacaktır.

18 Nisan 1964 tarihli Daimi Heyet toplantısında New York Fuarı münasebeti ile yapılan davet de gündeme gelir ve tersimata şu karar geçer:

"Nuyork Fuarı vesilesiyle Nuyork Büyük Locası'nın 183üncü yıllık toplantısına, bütün dünya obedyansları ve bu meyanda Türkiye Büyük Locası Büyük Üstadı ile Büyük Kâtibi'nin de davet edilmiş olduklarını mutazammın levha okundu.Tanıma işlerimizi kolaylaştıracağından şüphe olmıyan şahsî temasların tesis ve idamesi için Büyük Üstat Kaymakamı Dr. Enver Necdet Egeran'ın 4/7 Mayıs 1964 tarihinde yapılacak bu toplantıda Türkiye Büyük Locası'nı temsil etmesine oybirliği ile karar verildi."

18 Nisan 1964 tarihli Genel Kurul'da yürüyüş ve açılış kapanış töreninin değişmesi üzerinde yapılan tartışmalar sonucu mevcut uygulamanın aynen devam ettirilmesine karar verilmiştir.

18 Nisan 1964 tarihli Genel Kurul'da sunulan 1963 yılı Faaliyet Raporu'nda mevzuat ve ritüel tercümeleri konusunda şu bilgiler yer almaktadır:

"Anglo-Sakson camiasına mensup obedyanslara ait mevzuat ve ritüelleri tedarik etmek kolay olmamıştır. Birçok yazışmalardan sonra derlemeğe muvaffak olduğumuz bu eserler elde edildikten sonra çalışmaya başlayan Kardeşlerimiz, İngiltere, İskoçya, İsrail, Yunanistan ve Fransa Millî Büyük Localarına ait mevzuatı incelemişler, bunlar arasında hemen hemen hiçbir fark olmadığını tesbit ettikten sonra, İskoçya Büyük Locası'na ait mevzuatı tercüme etmeğe koyulmuşlardır. Bu çalışmalar halen iyi bir safhadadır ve sonu alınınca Kardeşlerimizin bilgisine arz olunacaktır.

İstitraden şunu arzetmek isteriz ki, bu çalışmalar neticesinde, mevzuatımızı, Anglo-Sakson mason camiasına mensup bütün obediyanslarda, pek ufak bazı farklarla mer'î ve carî olan esaslara göre ayarlamakta fayda olacağı düşüncesinde olan Büyük Daimî heyetiniz, aynı zamanda dış münasebetlerimizin göstermekte olduğu inkişafları da nazara alarak, bir Anayasa ve Mevzuat değişikliği konusunu müzakereye koymağı şimdilik faydalı görmemiş ve bu sebeple, 1961 senesinde hazırlanan bu baptaki tasarıların görüşülmesini bugünkü toplantının gündemine almamıştır. Yalnız tatbikatta rastlanan bazı mahzurların ortadan kaldırılması lüzumuna kâni olduğu için, mucip sebepleri ileride ayrıca bildirilen bazı tâdil ve tefsir tekliflerini gündeme almıştır."

Aynı raporda dış münasebetlerimiz hakkında da şu bilgiler yer almaktadır:

"Anglo-Sakson Masonluk camiasının intizam telakkisine uymak lâzımgeldiği hususundaki direktiflerinizin icabını yerine getirmek için, bu camiaya mensup muntazam obedyanslarla temasa giriştik. Bugün 102 obedyansla muhabere halindeyiz. Bu muhaberelerimizin, bu anda 35'i müsbet netice vermiş ve 35 muntazam obedyansla tanışma muameleleri tekemmül ettirilerek karşılıklı Dostluk Kefili ve Büyük Mümessiller teati olunmuştur. Bu hususdaki gerekli bilgileri, bir tablo halinde, bu raporumuza eklemiş bulunuyoruz. Her obedyansın tanışma muamelesini neticelendirmek için, umumî prensipler dışında, kendine göre aradığı bazı özelliklerin mevcut olduğunu yakinen görüyoruz. Türkiye Büyük Locası, vakar, samimiyet ve ciddiyetle takip etmekte olduğu 'İntizam' mefhumuna riayette sebatkâr olduğu takdirde, çok yakın bir istikbalde, hemen hemen bütün muntazam obedyanslarla tanışma muamelesinin tekemmül ettiğini göreceğiz.

Bu gayeye erişmek için Masonluk âleminin mümtaz simaları ile şahsi münasebetlerin kurulmasında faydaya inanıyoruz ve elde ettiğimiz neticeler bu düşüncemizin doğru olduğunu bize göstermektedir. Son yıl içinde Colorado Büyük Locası eski Büyük üstadı Snyder Biraderi Musavat locasında, Almanya Büyük Locası eski Büyük Üstadı Theodor Vogel Biraderi Libertas Muhterem Locasında, Fransa Millî Büyük Locası eski Büyük Üstadı ve halen Büyük İkinci Nazırı Jean Baylot Biraderi, tatile rastgeldiği için, lokalimizde ve vadimizi ziyaret eden muhtelif obedyanslara mensup birçok Biraderi de muhtelif Localarımızda kabul ettik. Bu Kardeşlerimizin bilmedikleri, tahmin etmedikleri bir Mason ailesini tanımaktan ve öğrenmekten duydukları sevince şahit olduk.

Bu Kardeşlerimiz bu intibalarını kelime ile ifade etmekle kalmamışlar, tanışma faaliyetimizde bize yardımcı olmuşlardır ve olmaktadırlar.

Yine 'intizam' konusu ile ilgili olarak iki tasarrufumuzu bilgilerinize arz edeceğiz:

1. *Kendilerine has bir masonluk anlayışı içinde çalışan Grand Orient de France ve Grande Loge de France'la olan münasebetlerimiz esasen kesilmiş olduğu halde, tanışmanın mevcut olduğu intibaını yaratan neşriyata son vermelerini istedik ve bunu sağladık.*

2. *Obedyanslar arasındaki bazı prensip ihtilaflarının kardeşlik zincirinin bütün dünyaya yayılmasına engel olduğu, bu itibarla mensup olduğu obedyansta muntazam olmak kaydiyle her masonu, obedyansı ne olursa olsun azalığa kabul etmek suretiyle bütün dünyaya şamil bir kardeşlik zinciri kuracağını iddia eden Ligue Universelle des Francs-Macons, kısaltılmış adıyla LUF cemiyetinin, camiamıza da sokulduğunu ve bu neticeyi bir çok dillerde yayınladığı dergileri ile bütün dünyaya ilan ettiğini ve bunun camiamıziçin zararlı neticeler vermek istidadını göstermekte olduğunu gördük. Netice itibariyle, LUF'un faaliyeti, gayrı muntazam obedyanslara mensup kimselerle muntazam obedyanslara mensup Biraderleri aynı potada kaynatmakla, anglo-sakson obedyanslarının 'intizam' prensibini, başka bir yoldan tesirsiz kılmağa matûftur. Kardeşlerimizin bu cemiyette aza olmalarını, hem tanışma siyasetimiz bakımından hem de Cemiyetler Kanunu bakımından zararlı gördük, kendilerinin çekilmesini ve bu vadideki neşriyatın durdurulmasını sağlamalarını istedik. Bu kararımızı yürüteceğimiz tabiidir."*

18 Nisan 1964 tarihinde sunulan 1963 yılı Faaliyet Raporu'nun ekinde yer alan "Türkiye Büyük Locasının Dostluk Münasebeti Kurmuş Olduğu Büyük Locaların Listesi" tanışma tarihi ile birlikte şu şekildedir:

"Arizona Büyük Locası	*–*	*22 Nisan 1963*
Arkansas Büyük Locası	*–*	*19 Kasım 1963*
Colorado Büyük Locası	*–*	*27 Ocak 1963*
Delaware Büyük Locası	*–*	*2 Ekim 1963*
District of Columbia Büyük Locası	*–*	*8 Mayıs 1963*
Georgia Büyük Locası	*–*	*Ekim 1963*
Illinois Büyük Locası	*–*	*Ekim 1963*

Indiana Büyük Locası	–	*22 Mayıs 1963*
Iowa Büyük Locası	–	*Eylül 1963*
Kansas Büyük Locası	–	*13 Mart 1963*
Kentucky Büyük Locası	–	*Ocak 1952*
Louisiana Büyük Locası	–	*4 Şubat 1964*
Maryland Büyük Locası	–	*21 Mayıs 1963*
Massachussetts Büyük Locası	–	*15 Mart 1963*
Michigan Büyük Locası	–	*Ocak 1961*
Nebraska Büyük Locası	–	*4 Haziran 1963*
New Hampshire Büyük Locası	–	*15 Mayıs 1963*
New York Büyük Locası	–	*1 Eylül 1963*
Pennsylvania Büyük Locası	–	*27 Aralık 1963*
Rhode Island Büyük Locası	–	*Haziran 1962*
Texas Büyük Locası	–	*5 Aralık 1962*
Virginia Büyük Locası	–	*Şubat 1963*
Güney ve Orta Amerika		
Arjantin Büyük Locası	–	*Aralık 1963*
Bolivya Büyük Locası	–	*1 Temmuz 1963*
Ekuador Büyük Locası	–	*4 Nisan 1962*
Peru Büyük Locası	–	*14 Ağustos 1961*
Porto Riko Büyük Locası	–	*4 Eylül 1963*
Avrupa		
Almanya Birleşik Büyük Locası	–	*1951*
Avusturya Büyük Locası	–	*1959*
Fransa Millî Büyük Locası	–	*7 Aralık 1963*
Hollanda Büyük Locası	–	*14 Nisan 1958*
İskoçya Büyük Locası	–	*7 Şubat 1962* [179]
İsviçre Alpina Büyük Locası	–	*30 Mayıs 1959*
Asya		
İsrail Büyük Locası	–	*9 Ocak 1964"*

179 Doğrusu 1963 olacaktır.

Buchan'ın önerisi ile yapılan son girişime İrlanda Büyük Locası'ndan 27 Nisan 1964 tarihinde sarsıcı bir cevap verilir:

"Türkiye Büyük Locası Büyük Üstadı Bay Ahmet Salih Korur tarafından tevdi edilmiş bulunan 26 Mart 1959 tarihli beyanattan anlaşılacağı üzere Türkiye Büyük Locası, İrlanda Büyük Locası'nca saf ve kadim Masonluk olarak tanınmayan Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti Türkiye Yüksek Şurası tarafından kurulmuştur. Bu itibarla Türkiye Büyük Locası, İrlanda Büyük Locası açısından tanınması mümkün olmayan menşei gayrı muntazam teşekkül durumundadır."

17 Mayıs 1964 tarihli Daimi Heyet toplantısında *"Tanışma muamelesinin tekemmül etmesi için müracaat ettiğimiz İrlanda Büyük Locası'ndan gelen 27 Nisan 1964 tarihli levha okundu. Türkiye Büyük Locası'nın Yüksek Şuraca kurulmuş olması hasebiyle bu hususun tekevvününe imkan görülemediğinin bildirilmekte olduğu anlaşılmağla, Kaymakam Üstatla görüştükten sonra muktazi tavzihin cevaben gönderilmesine oybirliği ile karar verildi."* denmektedir.

Necdet Egeran'ın 22 Mayıs 1964 tarihli raporunda, Mayıs ayı başında görevlendirilerek gittiği New York Büyük Locası toplantısı izlenimleri yer almaktadır. Yazdığı raporda Egeran, İngiltere ve İngiltere'ye yakın Mason çevrelerinin iştirak etmedikleri bu toplantıda, Türkiye'nin diğer ülkelerden gördüğü özel ilgiye işaret etmiştir. Üstelik İsrail Büyük Üstadı'nın kendisinden Türkiye Yüksek Şûrası'nın İsrail'de bir Olgunlaşma Atölyesi açması yönünde katkısını rica ettiğini de izlenimleri arasına eklemiştir. Froessel'in kendisine *"Sizin masonluğunuz dünyadaki pek çok muntazam masonluktan üstündür, bu itibarla mütebaki muntazam obediyanslara tanışma istidasını siz değil, bırakınız onlar yazsınlar"* dediğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra izlediği törenlerin intizam ve mükemmelliğine de değinen Egeran, beğendiği uygulamalardan bahsetmiş ve örneğin ritüelik açılışta Üstadı Muhterem'in en son içeri alınması usulünün bizde de tatbik edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Ekemen'in 8 Mayıs 1964 tarihli mektubuna İngiltere'nin cevabı 22 Mayıs 1964'te gelecektir. Büyük Sekreter Stubbs Masonluk hafızamızda derin iz bırakan bir üslupla bu mektupta şöyle demektedir:

"Teşkilatınız İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından muntazam olarak kabul edilip tanışma muamelesi tekemmül edinceye kadar bana

Masonik tabirlerle hitap etmekten vazgeçmenizin daha uygun olacağını sanıyorum. Zira size aynı tabirlerle mukabele etmek durumunda olmadığımı takdir buyuracaksınız.

Menşeinizin muntazamlığı sorusunu cevaplandırmaktan kaçınmakta olduğunuzu müşahade etmekle müteessirim; bu mevzuda diğer Büyük Localarla istişarelerde bulunmaktan bir şey elde etmek mümkün olmaz, anlaşılan diğer Büyük Localar tanışmak için bu hususu şart koymamaktadırlar."

Ardından Türkiye Büyük Locası muntazam bir Büyük Loca tarafından kuruldu ise,hangi Büyük Loca tarafından kurulduğu, muntazam üç veya daha yukarı sayıda loca tarafından kuruldu ise, bu localaların isimleri ile nereden berat aldıklarını sormuş ve mektubunu şu şekilde sonlandırmıştır:

"Bu cevapları 1 Temmuz 1964 tarihine kadar veremediğiniz takdirde, Heyet'e hiçbir terakki elde edilemediğini arz edip semere veremeyeceği anlaşılan bu muhaberatı kesmek için müsaadelerini almak mecburiyetinde kalacağımı bildiririm."

Bu mektubun yarattığı suskunluk İskoçya'dan bozulur. 25 Mayıs 1964 tarihli mektubunda İskoçya Büyük Locası Büyük Sekreteri Buchan konuyla ilgili bir değerlendirme yapar. Bir kopyası kendine de gönderilmiş olan Stubbs'ın mektubunu okumuştur. İngiltere'nin menşei muntazamlığını ilk şart olarak gördüğünün artık anlaşıldığını, keza Yüksek Şûralar tarafından kurulan büyük locaları onaylamadığını belirtir. Bu konuda ne tavsiye edeceğini bilmediğini, muhtemel bir çözümün İskoçya Büyük Locası veya başka bir büyük loca temsilcilerinin gelerek Türkiye Büyük Locası'nı konsekre etmesi olabileceğini ifade eder. Bunun İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından kabul edilebilir bulunup bulunmayacağını bilmediğini de ilave eder. İskoçya Büyük Locası'nın 1953'te İsrail'de "Kuruluş ve Konsekrasyon Töreni" icra ettiğini ancak o günkü şartlarda İsrail'de İskoçya Büyük Locası'ndan berat almış beş locanın bir Büyük Loca oluşturduğunu ve bu formülün hiç şüphesiz Türkiye'nin durumu için geçerli olmadığını da ekler. Böylelikle konsekrasyon bir kez daha tartışmaya açılmış olur.

1 Haziran 1964'te ameliyat olan Genel Sekreter Ekemen adına Buchan'a yazan Faiz Poroy, İngiltere'nin 22 Mayıs 1964 tarihli

mektubunun yarattığı haleti ruhiyeden bahseder ve Buchan'dan bir sonraki adım için yardım talep eder. İngiltere'ye gönderilecek cevabın bir nüshasını da ekleyerek görüşlerini sorar. İskoçya'dan Buchan'ın yardımcısı hemen cevap verir, Buchan seyahattedir ve bu mektubu zamanında alamayacaktır. Türkiye Büyük Locası kendi başına karar almak zorunda kalmıştır.

15 Haziran 1964 tarihinde Stubbs'a sakin bir üslupla ve muhtemelen büyük bir çaresizlik hissiyle cevap yazılır. Görünüşe göre birbiriyle ilgisiz pek çok argüman arka arkaya istiflenir. Bu mektupla birlikte İngiltere Birleşik Büyük Locası'na bağlı Türkiye Bölge Büyük Locası'nın 15 Aralık 1865 tarihli tersimat defterinin kopyası gönderilmiştir. Poroy mektubunda Halep, İskenderiye ve Kahire'deki localar dışında o tarihte İstanbul, İzmir ve Efes'te çalışan locaların isimlerini sıralar. Ayrıca İstanbul ve İskenderun'da kurulmuş İskoçya Büyük Locası'na bağlı dört locanın İskoçya Büyük Locası Yıllığında yer aldığını da ekler. Bunun dışında yabancı obediyanslara bağlı başka locaların da olduğunu, bunların bir kısmının kapanıp uykuya girdiğini, bir kısmının ise İstanbul'da Türkiye Grand Orient'ini meydana getirdiğini anlatır. Bunun yeterli bir kanıt olup olmayacağını Stubbs'a soran Poroy, o günlerden bugüne kimsenin sağ kalmadığını da ekler. O tarihlerde Türkiye'deki baskı rejimi nedeni ile Masonlukla uğraşanların aslında kahramanca bir iş yaptıklarını ve o dönemden bu güne kalan her şeyin imha edildiğini de hatırlatır. Froessel'in şans eseri British Museum arşivlerinden bulduğu belgelere de değinen Poroy, bundan sonra İngiltere'den gelecek yanıtı bekleyeceklerini ifade eder. Ayrıca eğer bu girişim de İngiltere'yi ikna etmezse İngiltere Büyük Locası'nın Büyük Locayı konsekre etmeyi düşünüp düşünmeyeceğini sorar.

Ekemen hemen akabinde, 19 Haziran 1964 tarihinde Stubbs'ın mektubu ile ona verilen cevabı da eklemek suretiyle Froessel'e yazar ve İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın Türkiye'yi tanıma konusunda gösterdiği tavra mukabil bundan sonra ne yapmayı tavsiye ettiğini sorar. Bu konuda sürekli danıştıkları Buchan'ın da seyahatte olmasından dolayı ne yapacaklarını bilemediklerini belirtir. Bir yol göstericiye ihtiyaç vardır. Froessel'in British Museum'da bulup paylaştığı Türkiye Bölge Büyük Locası tersimat defterlerinden yararlanarak, muntazam locaların o tarihteki mevcudiyetinden bahsetmek veya İskoçya Büyük Locası'nın Yıllığında Türkiye'de Masonluk başlığı altında yer alan dört eski loca

bilgilerine gönderme yapmak dışında bir yol önerip önermediğini sormuştur.

Froessel, 8 Temmuz'da Ekemen'in bu mektubuna cevap verecek ve daha önce de ifade ettiği gibi Türkiye'nin New York ve İskoçya ile dostluk münasebeti sürdüğü müddetçe zamanın bu sorunları çözeceğini söyler ve fırsat çıkar çıkmaz yine yardımcı olacağını ekler.

21 Haziran 1964 tarihli Daimi Heyet toplantısında *"Büyük Kâtip Nazif Ekemen Birader, son toplantıdan beri İskoçya Büyük Locası Büyük 1. Teşrifatçısı Col. Campbell ve Büyük Vazifelilerden Erskine Orr, Manitoba Büyük Locası Eski Büyük Üstadı Alex Cambell, İsrail Büyük Locası Büyük Kâtibi Zarankine, Büyük Hazine Emini Gheel, Büyük Mümessilimiz Shubinski, Almanya Büyük Locası Büyük Kitâbet Kançeları Jürgen Diener Biraderin Büyük Locanıza resmi ziyarette bulundukları" ve loca toplantılarına katıldıkları*" tersimata geçmiştir.

23 Temmuz 1964'te Stubbs, kendisine gönderilen mektupta yer alan argümanları ele alarak, önce Türkiye Bölge Büyük Locası 1884'te kapandığı için gönderilen tersimatların Türkiye Büyük Locası'nın kuruluşu ile ilgisi olamayacağını belirtir. Ardından isimleri verilen locaların ise, biri hariç hepsinin 1884 ile 1895 arasında kapandığını, kalan tek loca olan Oriental Locası'nın ise 1949'a kadar sadece İngiltere Birleşik Büyük Locası'na bağlı olarak çalıştığını belirtir. İskoçya Büyük Locası'na bağlı olarak zamanında İstanbul ve İskenderun'da kurulmuş dört loca için bir şey söyleyecek durumda olmadığını belirterek, bunların Türkiye Büyük Locası'nı kurmak üzere nasıl bir yardımda bulunduklarını kendisinin de öğrenmek istediğini ekler. Son olarak tekris edilmek dışında muntazam Mason olunamayacağından bahisle, şu anki mevcut duruma göre Muntazam Olmayan Masonlardan müteşekkil bir Büyük Loca'nın konsekrasyonu için bir sebep göremediğini de belirtir.

Ekemen'in 24 Ağustos 1964 tarihinde Buchan'a yazdığı mektup bu dönemde Daimi Heyet'teki duygu ve düşünce halini anlamak açısından dikkat çekici bir örnektir. Stubbs'ın cevabını Buchan ile paylaşan Ekemen bu mektupta özetle, aynı ülküde birleşen insanların oluşturduğu kardeşliğe bir halka daha eklemek için çaba harcadığı görev süresinin Nisan ayında sona ereceğini bildirir. İskoçya ve New York'un gösterdiği gibi iyi niyet, tolerans ve kolaylaştırıcılıkla ya tanıma ya da olmuyorsa, işbirliği ve dostlukla yardımcı olma seçenekleri yerine

bu süreçte 'Bay' Stubbs'ın iğneleyici, azarlayıcı üslubu ile karşısına hep eskimiş engellerin ve aşılmaz teknik zorlukların çıkarıldığını vurgular. Bir Mason'a öğretilen en başta gelen görevin tolerans göstermek olması gerekirken, Ana Büyük Loca'nın bir görevlisinin bunu dikkate almaması üzerinde durur ve aynı fikirde olmamanın mutlaka kaba davranmayı gerektirmediğini söyler. Kullanılan buz gibi ve dışlayıcı tonun amacına ulaştığını ve kendi şahsi gayretleri açısından daha ileri hiçbir adım atmayacağını ve hali hazırda kendi hevesiyle bu girişimi zaten olması gerektiğinden de ileriye taşıdığını ilave eder. Bu süreçte yardımlarından dolayı Buchan'a minnettarlığını ifade ederek mektubuna son verir.

28 Ağustos 1964 tarihinde Buchan, Ekemen'e bir mektup yazarak İngiltere'nin menşei intizamı ile ilgili ortaya çıkan meselenin çözümü için tanışma politikasını zaman içinde değiştirmelerini beklemekten başka çare göremediğini dile getirir. Öte yandan Robert Sime'dan Türkiye'deki Masonluktaki gelişmelerle ilgili aldığı olumlu bilgilerden ve tanışma listesindeki ülkelerin sayısının artmasından duyduğu memnuniyeti belirtir. New York'ta gerek Önceki Büyük Üstatlarla, gerekse Kanada'dan seçkin Masonlarla Türkiye'deki durumu görüştüklerini de ekler.

Bu arada yabancı obediyanslarla tanışma süreci devam etmektedir; bu dönemde Japonya, Minnesota, Alabama, South Dakota, West Virginia ve Wyoming Büyük Locaları ile tanışma sürecinin tamamlandığı duyurulmuştur.

1 Kasım 1964 tarihli Daimi Heyet tersimatında Yüksek Şûra'dan gelen bir levhadan şu şekilde bahsedilmiştir:

"*Fransa Yüksek Şurasının Fransa Büyük Locası ile münasebetlerini kestiği hususuna bilgi edinilmesi için mezkûr Yüksek Şuradan Türkiye Yüksek Şurasına gönderinle levhanın bir suretinin 12 Ekim 1964 tarih ve 531.01/167 levhasına ekli olarak Türkiye Yüksek Şurası tarafından Büyük Locamıza gönderilmiş olduğu hususuna bilgi edinildi, gösterdiği alâkadan dolayı Türkiye Yüksek Şurasına bir levha ile teşekkür edilmesine karar verildi.*"

1 Kasım 1964 tarihli Daimi Heyet tersimatında İsrail Büyük Locası Büyük Kütüphane Memuru Biezunski, Minnesota Büyük Locası Büyük 2. Nazırı Joseph Seltzer ve Illinois Büyük Locası Büyük Üstat Kaymakamı Myron Lingle'nin Büyük Loca'mızı ziyaretleri ile Ankara'daki Dikmen ve İstanbul'daki Freedom Localarına tebenni edecek Amerikalılara verilen izin tersimata geçirilmişti.

1 Kasım 1964 tarihli Daimi Heyet tersimatında *"Türkiye Büyük Locası tarafından neşredilen 1962 Bülteninde mevcut Türkiye'deki Masonluk tarihçesinde, Türkiye'deki ilk Locanın 1721 senesinde kurulduğu hakkındaki fıkranın mesnetlerinin bildirilmesi hususunu natık İskoçya Büyük Locası'nın 24 Ağustos 1964 tarihli levhası okundu. Bu ifadenin neye dayandığı hususlarını araştırılması ve verilecek cevabın hazırlması için Büyük Kâtip vazifelendirildi"* denmiştir.

Hakikaten de 24 Ağustos 1964 tarihinde Buchan, Nafiz Ekemen'e bir mektup yazarak, 1964 Çalışma Raporu'nda yer alan 1721 yılında Türkiye'de kurulmuş bir locanın uyandırdığı ilgiden bahisle bu loca hakkında bilgi rica etmiştir. Ancak muhtemelen bu talebi cevaplandırılmadığı için, 17 Aralık 1964'te aynı konuda tekrar yazarak, bu loca ve Sait Çelebi hakkında bir kez daha bilgi rica etmiştir. Buna ancak 4 Mart 1965'te cevap verilebilecek ve eski dönemde tüm locaların yabancı obediyanslara bağlı olmasından dolayı ellerinde hiçbir arşiv belgesi bulunmadığı anlatılarak, Mehmet Çelebi, Sait Çelebi, İbrahim Müteferrika, Humbaracı Ahmet Paşa ile ilgili rivayetler aktarılacak ve Kemalettin Apak'ın bu bilgiler için verdiği referans kitabın ismi paylaşılarak, bu kitap veya konu hakkında bilgi edinilirse, Türkiye ile de paylaşılması rica edilecektir.

1 Kasım 1964 tarihli Daimi Heyet tersimatında *"İngiltere Büyük Locası ile vaki yazışmanın vardığı neticeye göre şimdilik bu yazışmanın kesilmesini ve İngiltere Büyük Locası ile tanışma muamelesinin tekemmülü için resmî müracaatın durdurulmasına oybirliği ile karar verildi"* denmiştir.

1 Kasım 1964 tarihli Daimi Heyet tersimatında, *"Büyük Üstat, bazı Kardeşlerin büyük bir çalışma mahsulü olmakla beraber remzî Masonluk felsefesini aşan yayınlarını remzî localarda sattıklarını ve bunun önlenmesi için bir tamim gönderilmesini emrettiğini bildirdi. Oybirliği ile tasvip edildi"* denmiş ve 19 Ekim 1964 tarih ve 1342 numaralı bu tamimde bu konu "Mühim Not" başlığı ile ve dikkatli bir lisanla duyurulmuştur. Ancak bu tamimde daha da dikkat çekici olan, Genel Kurul'da alınan karar gereği incelenmesi istenen konularla ilgili olarak bütün localara duyuru yapılmış olmasına mukabil, sadece tek bir üyenin makale göndermiş olmasıdır.

1 Kasım 1964 tarihli Daimi Heyet tersimatında localarla ilgili bazı ifadeler dikkat çekicidir:

"Bütün Biraderler son zamanlarda Muhterem Localarda din konusunun pek fazla ele alındığını müşahade ettiklerini, bunun doğru olmadığını ve bu gidişin anayasanın bu hususu men'eden maddesinin zikri suretiyle durdurulması gerektiğini söylediler."

"Remzî mahfillerde son zamanlarda Yüksek Şuraya mensup atelyeler çalışması ile tedahüller olduğu ve bu atelyelerde cereyan eden olayların ve konuşmaların aynen intikal ettiği, Büyük Loca çapında üç dereceden sonra derece olmadığı halde İskoç ritine mensup derecelerin sayıldığı ve bazı frottement'ları mucip kılabilecek hareketlerin yapılmakta olduğu bildirildi ve bir levha ile Türkiye Yüksek Şurası'nın dikkat nazarının çekilmesi hususuna oybirliği ile karar verildi."

"Ankarada mevcut Anadolu Mason kulübünün azası olan ve muhtelif Büyük Localara mensup bulunan Biraderlerin bu kulüp faaliyetini tatil ederek Dikmen Muhterem Locası'na tebenni etmek ve ondan sonra da Türkiye Büyük Locası'nın patenti ile kuracakları bir locada Nuyork Büyük Locası'nın ritüeline göre çalışmak istediklerini bildirdi. Tebenni muamelelerinin bir an evvel neticelendirilmesi için gerekli kolaylığı göstermesi hususunda Dikmen Muhterem Locası'na talimat verilmesine, ritüel meselesinin de bahis konusu Muhterem loca kurulduktan sonra teemmül olunmasına oybirliği ile karar verildi."

1964 yılı Kasım ayında yapılan Adalet Partisi Kongresi sadece Türkiye siyaseti için değil, aynı zamanda Türkiye Masonluğu için de bir dönüm noktası olmuştur. 29 Kasım 1964 tarihli bu kongrede Haziran ayında vefat eden Ragıp Gümüşpala yerine genel başkan seçimi yapılacaktı. İki adaydan birisi Sadettin Bilgiç, diğeri ise Süleyman Demirel'di. Kongre öncesi Sadettin Bilgiç'i destekleyenler Bilgi Locası'nın albümünden yararlanarak Süleyman Demirel'in Masonluğunu *"teşhir eden"* bir yayın hazırlayıp dağıtmışlardı. Bu propagandaya karşılık olarak Süleyman Demirel 14 Kasım 1964 tarihli Türk Yükseltme Cemiyeti tarafından verilmiş bir belgeyi açıklayıp dağıttı. Antetli kağıtta ikinci başkan imzası ve Ankara Şubesi mührü taşıyan bu belgede "İsteğinize uyarak yapılan tetkiklere göre cemiyetimizde kaydınızın bulunmadığı anlaşılmıştır" ifadesi yer alıyordu. Demirel sadece bununla kalmadı, ayrıca bir de açıklama yaparak:

"Şimdi sizlere, yüksek vicdanlarınıza sadece hakkın kölesi olan asil vicdanlarınıza, bir mahkeme huzurunda imiş gibi hitap ediyorum.

Ben Mason değilim. Aynı tezvirat Demokrat Parti ileri gelenleri için de senelerce yapılmıştır. Aynı fotoğraflar ve kitaplar onlar için de dağıtılmıştır. 14 Kasım 1964 tarihli, yani bundan iki hafta evvel mason cemiyetinden aldığım ve mezkur cemiyetin azası olmadığıma dair yazının fotokopisini divana takdim ediyorum" dedi. Ailesinin *"her sabah Kur'an okumadan kahvaltıya oturmayan dindar kişilerden oluştuğunu"* da ekledi. [180]

Süleyman Demirel bu kongreyi kazanarak Adalet Partisi Genel Başkanı oldu, ama hem siyaset dünyasında hem Masonluk dünyasında tartışma bitmedi. Siyaset sahasında bu konu uzun bir süre kamuoyu önünde tartışıldı.

Masonluk dünyasında ise büyük bir sarsıntı yarattı. Çünkü bu beyan doğru değildi, Süleyman Demirel aktif olarak toplantılara katılmasa da, Bilgi Locası'nın matrikülünde yer alıyordu. Üstelik bu belgeyi imzalayan da aynı locanın bir üyesiydi. Ayrıca bu belgeyi imzalayan kişi sıradan bir kişi değildi; son yıllarda Masonluk'ta çok önemli bir güzergâh değişimine ismini yazdırmış, hayli tartışmalara sebep olmuş bir isim, Necdet Egeran'dı.

Necdet Egeran yıllar sonra bu konuyu şöyle anlatmıştır:

"O kardeşimizin müracaatı Türk Yükseltme Cemiyeti'ne yapılmıştı. Bizim bulunduğumuz teşekkül ise Türk Mason Derneği idi. Türk Yükseltme Cemiyeti binaların geri alınması için uykudan uyandırılmıştı ama muvakkaten… Nitekim binalar alındı, ondan sonra da lağvedildi. Müracaatı tabii bunu bilerek yapılmıştır. Ben Büyük Üstat Kaymakamı olarak Ankara'da bunun başkanı vaziyetinde idim. Müracaatı kâtibim Hikmet Tural[181] getirdi, böyle bir yazı var cevap verelim, çünkü parti başkanlığı mevzuu var. Kardeşimizi müdafaa, muhafaza etmemiz lazım, dedi. (...) Bu müdafaa sırf masonik olarak müdafaadır. Herhangi bir menfaatim ne olmuştur, ne olacaktır. Ben zaten o bahsedilen zatı yakın tanımam. Bilgi Locasında yakın tanımış da değilim, kendisiyle yakınlığım da yokutr, ahbaplığım da yoktur. Dostluğum da olmamıştır. Sonradan hiçbir zaman karşı karşıya gelip konuşmuş da değildiriz. Ben mason olarak müracaatı ele aldım. Müracaat yerinde hiçbirimizin kaydı yok. Binaenaleyh yalan bir şey de yazılmış değil. (…) Çarpıtılmış

---

180 Koloğlu, Orhan, "Cumhuriyet Dönemi Masonlar", a.g.e., s:156-157

181 Hikmet Turat aynı zamanda Devlet Su İşleri'nin Süleyman Demirel'den önceki Genel Müdürü'dür.

şekilde gazetelere intikal ettirilmiştir. Sahte vesaik denmiştir. Hiçbir sahteliği yoktur. Binaenaleyh ben vicdanen çok huzurluyum" demiştir.[182]

Diğer taraftan Necdet Egeran'ın Bilgi Locası'nda 1954-1955 döneminde Hatip, 1955-1957 döneminde 2. Nazır, 1957 yılında da Üstadı Muhterem görevlerini üstlendiği unutulmamalıdır. Bir başka ifade ile, Süleyman Demirel'in 15 Şubat 1956 tarihli tekrisinde Bilgi Locası'nın 2. Nazırı'dır.

Olayların basına yansıması ve Masonluğun bir aşağılama vesilesi olarak kongreye aday her iki tarafça da dile getirilmesiyle, Masonluk çevrelerinde rahatsızlık meydana gelir. Hatta bu konu localarda da tartışılmaya başlanır.[183]

6 Aralık 1964 tarihli Daimi Heyet toplantısında da bu konu gündeme gelmiş ve tersimata şöyle kaydedilmiştir:

"Son zamanlarda basında mesleğimiz hakkında leh ve aleyhte tapılan neşriyat vesilesiyle Büyük Üstat Biraderlere söz vereceğini bildirdi. Netice itibariyle bir polemiğe mahal verecek şekilde bu neşriyata bir beyanname ile cevap vermek gibi bir istikamete tevcih edilmesinin Masonluk prensipleri ile uygun olamıyacağına oybirliğiyle karar verilmekle beraber, bu konu hakkında haklı ve yerinde bir hassasiyet gösteren Kardeşlerimize muhitlerinde, Masonluğu anlatacak şekilde açıklamalar yapmalarının yerinde olacağının bir tamimle duyurulmasına karar verildi."

Bunun üzerine 7 Aralık 1964 tarih ve 1426 sayı ile localara bir tamim gönderilerek konu hakkında şu açıklama yapılmıştır:

"Son zamanlarda mesleğimizin fiilî politika konularına karıştırıldığı ve basınımızda leh ve aleyhimizde birçok yazıların çıktığı bir vakıadır.

Bir çok Kardeşlerimiz sesimizi duyurmamız ve ne olduğumuz hakkında bilgi vermemiz lâzımgeldiği yolunda devamlı telkinlerde bulunmaktadırlar.

---

182 "Türkiye'de Yüksek Şûra ve Büyük Loca Münasebetleri" panel metni, Basiret Hakim Şapitri Yayını, İstanbul 1996, s:36-39

183 Bir örnek olarak İzmir Locası'nın 3 Aralık 1964 tarihli toplantısının tersimatı gösterilebilir. Bu tersimatta Masonluğun Genel Yararları bahsinde konunun ele alınıp tartışıldığı ve bazı loca üyelerinin bu evrakın verilmemesi gerektiğine ilişkin görüşlerini paylaştığı görülmektedir.

Konu Büyük Daimi Heyetin 6 Aralık 1964 tarihli toplantısında lâyık olduğu ehemmiyetle ele alınmış ve neticede:

Türkiye Büyük Locası'nın herhangi bir polemiğe karşımasının karşılıklı yazışmaları ve cevaplaşmaları tahrik edecek neşriyat yapmasının Masonluk umdelerine uymadığı gibi menfaatlerimizle kabil telif olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir.

Bununla beraber, büyün Kardeşlerimizin teker teker, muhitleri içinde, Masonluğun ne olduğu ve ne olmadığı hakkında aydınlatıcı izahat vermeleri ve mesleğimizi tanıtmaları hususlarının da faydasız olmadığı cihetinin bütün Kardeşlerimize duyurulmasına da aynı toplantıda oybirliği ile karar verilmiştir.

Keyfiyeti bilgilerinize arzeder, asırlar boyunca isabeti tesbit edilmiş olan vakarlı duruşumuzun değiştirilmesi için bir sebep görülmediğini hatırlatırız."

Bu tutum dikkat çekicidir. Çünkü konu anlaşıldığı kadarı ile dernek üyelerinin şahsi girişimlerine ve inisiyatiflerine bırakılmış gözükmektedir. Ancak mesele durulmayacaktır. Nitekim 28 Aralık 1964 günü 1473 nolu Büyük Sekreter imzalı bir tamim gönderilerek, bu konu hakkında çok dikkat çekici bir değerlendirme yapılmıştır:

"Son zamanlarda bir Muhterem Zatın, Türk Yükseltme Cemiyeti azası bulunup bulunmadığına dair Derneğimizden bir vesika istihsal edip bunu kendisine ait bazı konular içi istimal ettiği duyulmakta ve bu şayia Kardeşlerimizin hayret ve bazen infialini mucip olmaktadır.

Konuya el koyan Büyük Daimi Heyetiniz, ismi geçen zatın gûya mensup olduğu iddia edilen Bilgi Muhterem Locası'nın 1 numaradan halen baliğ olduğu 109 numaraya kadar olan aza defterini incelemiş, bu zatın mezkûr Muhterem locamız matrikülünde kaydına rastlıyamamıştır.

Bununla da yetinilmiyerek, Büyük Kâtiplikte mevcut olan eski "Haricî müracaat listeleri" de incelenmiş ve bu zatın ismine yine rastlanamamıştır. Gayrı Muntazam ilânı suretiyle camiamızdan ayrıldığı iddia olan bu zatın ismine, gayrı muntazam listelerimizde de tesadüf edilmemiştir.

Durum böyle olduğuna göre, bu zatın muamelesini intaç ve bil'ahara gayrı muntazam ilân etmek suretiyle bizimle alâkasının kesilmesine

karar vermiş bir Muhterem Loca var ise, bu Muhterem Locanın bütün bu hareketleri bildirmekle mükellef bulunduğu Büyük Kâtipliğe karşı vazifesini ifa etmemiş olmasına hükmetmek lâzımdır.

Adı geçen zata, Büyük Üstadın ve Büyük Daimi Heyet'in bilgisi altında hiçbir belge verilmemiştir. Hatta, böyle bir belgenin verilip verilmediği de kesin olarak tayin edilememekle beraber, verilmiş ise, yetki dışında ita edilmiş olduğunda şüphe yoktur.

Bir insanın bir cemiyette aza olduğuna dair kendisine vesika verilmesi usulü cair olduğu ve aksinin mütasavver olamıyacağı cihetle bundan böyle, bu şekilde harici âleme hitap edecek mahiyette belge veren ve Türk Yükseltme Cemiyeti'nin faal politika cereyanlarına karışmasına yol açacak hareketlerde bulunan Biraderlerin bu hareketlerinin tasvip edilmiyeceğini bütün Kardeşlerimize duyurmanızı ehemmiyetle ve Büyük Üstadımızın emirleri olarak duyuruyorum."

Localara gönderilen bu yazı da Masonluk hafızamızdaki yerini almıştır. Nitekim Süleyman Demirel'e verilen mektubun localardaki yankılanması sürer ve bu durum Daimi Heyet toplantılarına da yansır. Devrim Locası Üstadı Muhterem'i ve bazı temsilcileri 16 Aralık 1964 tarihli bir yazı ile mektup konusundaki tutumunu eleştirdikleri Daimi Heyet'in 10 Ocak 1965 tarihli toplantısına, kendilerine yapılan davet üzerine katılırlar. Temsilcilerin Daimi Heyet'ten talepleri, Demirel'in cemiyetle ilişkisi üzerindeki esrar perdesinin kaldırılması; hakikaten kendisine böyle bir belge verilmiş ise kimin verdiğinin açıklanmasıdır.

Necdet Egeran'ın mazereti nedeniyle katılamadığı bu toplantıda Büyük Sekreter Nafiz Ekemen tersimata geçen şu açıklamayı yaparak sorulara yanıt verir:

"Bü. Üs.'ın müsaadeleri ile, Büyük Kâtip, Bilgi Muhterem Locasının kuruluşu tarihinden bugüne kadar giren ve çıkan azasının isimlerini havi olarak bu Muhterem Locanın 30 Temmuz 1963 tarihinde gönderdiği ve «Bilgi Muhterem Locası'nın Türkiye Büyük Locası'na intikal eden azasının isimlerini havi matrikül listesi» başlığını taşıyan matrikül cetvelini Büyük Daimi Heyet'e ve bu meyanda huzura alınmış Kardeşlere ibraz etti. Bu listede, filhakika bahis konusu zatın isminin münderiç olmadığı görüldü. Büyük Hazine Emini Birader, vaktiyle Büyük Loca'nın iştikakı sırasında Ankara'da tutulan bir matrikül defteri

daha mevcut olduğunu hatırlatması üzerine, bu defter de tetkik edildi, ve ilgili zatın isminin burada da mevcut olmadığı tesbit edildi.

Büyük Kâtip Birader, 1956 senesinden bu yana elde mevcut bütün haricî listelerini ve istifa ve gayrı muntazam ilânına mütedair listeleri birer birer incelediğini, ve bu tetkikatının da müsbet bir netice vermemiş olduğunu söyledi. Netice itibariyle, bu zat camiamıza girmiş ise, mensup olduğu Muhterem Loca'nın bu hususu vaktü zamanıyle Büyük Kâtipliğe intikal ettirmemiş olması lâzım geldiğine, ancak bugün için artık bu konuda her hangi bir işlem yapılmasına mahal olmadığına oy birliğiyle karar verildi. Huzura alınan temsilci Kardeşler de bu izahattan tamamiyle tatmin edilmiş olduklarını bildirdiler.

Verilen belgeye gelince, bunun ne şekilde ve kimin tarafından ve ne maksatla verilmiş olmasının Nisan ayında toplanacak Umumi Heyet tarafından sorulması mukadder olduğuna göre, bu konuyu incelemek üzere Halit Arpaç, Hulusi Selek ve Saffet Rona Biraderler'in Ankara'ya gönderilmelerine karar verildi.

Büyük Üstat, aleyhimizde yapılan neşriyata karşı neşriyatla bizim cevap vermekliğimizin Mason geleneklerine uymadığını, aleyhte olduğu kadar lehte de neşriyat yapılmış olduğunu, bu gibi hallerin dünyanın her tarafında mevcut olduğunu, Masonların polemik suretiyle değil icraatları ile ittiham ve iddiaları cevaplandırdıklarını ve bundan böyle de hareket tarzında değişiklik yapılması için hiç bir sebep mevcut olmadığını bildirdi. Temsilci Kardeşler bu noktai nazarı tamamiyle anladıklarını bildirdiler, bu konu hakkında görüşülecek başka bir husus kalmadığından huzura alınan Biraderler toplantı yerini terk ettiler"

Önceki Büyük Üstatlardan Süha Aksoy Devrim Locası'nın temsilcileriyle ilgili tersimatta yer alan ifadeler üzerine şu yorumu yapmıştır:

"Büyük Dâimî Heyet'in tersîmâtına göre, huzûra alınan temsilci KK, verilen izâhattan tamâmı ile tatmîn olduklarını söylemişlerdir. Fakat daha sonra Devrim Locasındaki girişimleri, tatmîn edilmemiş olduklarını gösterir şekilde gelişmiştir. Zâten, Dâimî Heyet toplantısında, belge verilen zâtın cemiyetimize girmiş olup olmadığı açıklığa kavuşturulmadığı gibi, belgeyi veren Kardeşin ismi de açıklanamadığına göre tatmîn edilmiş olma gibi bir durumdan bahsedilmesi de zordur." [184]

184 Aksoy, Süha, "Masonlukta 50 Yıl", Ülkü Locası Yayınları, İstanbul 2009, s:112.

30 Aralık 1964 tarih ve 1490 nolu tamimde 17 Kasım 1964 tarihinde Ankara'da Dikmen Locası'na tebenni eden 12 Amerikalı'nın isimleri localara duyurulmuştur. Aynı dönemde Robert Sime da İzmir Square Club üyelerine bir mektup göndererek, İngilizce çalışmak üzere İzmir'de kurulacak locada kurucu olarak yer almak isteyen Masonları davet etmiştir. [185]

1964 yılının Aralık ayında basında ilginç bir yazı hemen dikkati çeker. Galip Kardam'ın 18 Aralık 1964 tarihli haftalık Akis dergisinde çıkan yazısı "Ben Bir Masonum" başlığını taşımaktadır. Yazının sunuşu da son derece ilginçtir:

"Süleyman Demirel'in A.P. Büyük Kongresinde, kendisinin mason olduğu iddiasını bir suç gibi ortaya atan partidaşlarına karşı 'Ben vallahi de, billahi de mason değilim. Ben sabahleyin Kuran okumadan kahvaltı masasına oturmayan bir ailenin çocuğuyum' tarzında kendisini savunması bilhassa aydın çevrelerde akisler yapmakta devam etmektedir. Anlaşılmayan bir başka nokta, Mason Derneğinin Süleyman Demirelin eline kendisini temize çıkaran, dolayısıyla masonluğun kabahat, kusur olduğunu kabul ediyor manâsını taşıyan 'İşbu Süleyman Demirel mason değildir' tarzında bir kağıt vermesidir. Yeni bir zihniyetin sahibi olarak lanse edilen Süleyman Demirelin bu tutumu hiçbir çevrede medeni cesaret örneği sayılmamıştır. Ama asıl hiddet Masonların kendisinden gelmiştir. Aşağıda bulacağınız yazı bir masonun bu davranış karşısındaki tepkisini dile getirmektedir" denmektedir.

O tarihte Dikmen Locası'nda Üstadı Muhterem olan Galip Kardam Akis'te yayınlanan yazısında Mason olmakla övündüğünü belirterek özetle, Masonluğun manevi değerleri üstün tutarak, cehalete karşı mücadele eden demokratik bir kurum olduğunu belirtmektedir. Kardam, Mason olabilmenin ilk şartının Tanrıya inanmak olduğunu dile getirerek, Masonluğun gizli bir müessese olmadığını, politik bir tutum içine girmediğini vurgulamış; Masonluğun Tanrı ile insan arasına hiçbir şeyin girmediği bütün dinleri kapsayan bir inanç olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Masonluğun sadece Masonların değil, tüm insanların mutluluğuna hizmet etmeyi amaç edindiğini, ancak bu aydın ve ilerici

185 Robert Sime'ın İzmir Square Club üyelerine gönderdiği 23 Aralık 1964 tarihli davet mektubu için bkz. "Kuruluş'tan Bugüne 50. Yıl ", Efes Locası Yayınları, İzmir, 2015, s:9.

Tanrı sevgisine ve buna eşit olan insan sevgisine karşı softaların ve yobazların kendi çıkarları nedeni ile karşı çıktığını, Masonluğa düşman olduğunu açıklamıştır.

2 Şubat 1965 tarihinde Buchan, Ekemen'e tarihi bir mektup bir mektup yazarak bir süre önce İngiltere, İrlanda ve İskoçya Büyük Localarının müşterek toplantısına katıldığını, bu toplantıda ele alınan Türkiye'nin tanınma konusunun yine menşe intizamı engeli ile karşılaştığını ve kendince bu soruna bir çare aradığını ifade eder. Ardından İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı Lord Bruce'un Afrika'daki localarını kapsayan uzun bir seyahate çıkacağını ve seyahatinin son durağı olan İran'da, oradaki localarını Bölge Büyük Locası çatısı altında toplayacak bir Konsekrasyon Töreni yapacağını, daha sonra arzu edilirse Türkiye'ye de uğrayabileceklerini belirtir. Akabinde eğer bir Konsekrasyon Töreni yapılmasında fayda görülüyorsa, bu görevi de Lord Bruce'un zevkle yerine getireceğini ekler.

Hemen akabinde Robert Sime Nafiz Ekemen'e 9 Şubat 1965 tarihli bir mektup yazarak, İngiltere ve İrlanda Büyük Locaları'nın Türkiye Büyük Locası'nı tanıma meselesini çözmek üzere İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı ile Büyük Sekreteri'nin Nisan ayı sonunda bir Konsekrasyon Töreni yapmak için Türkiye'ye geleceğini teyid eder. Sime, mektubunda özetle, 1964 Eylül'ünde İrlanda Büyük Locası Büyük Sekreteri ile görüştüğünde anayasalarına uygun bir şekilde çözüm bulunursa, Türkiye Büyük Locası'nı tanıma konusunda bir engel çıkarılmayacağını kendisine söylediğini belirtir. Bu Konsekrasyon Töreninin bu anlamda yeterli olmasını ümit ettiğini de ekler. Teklif edilen törenin Daimi Heyet tarafından onaylandığının bildirilmesini rica eder ve bu ziyarete kendisinin de katılıp yardımcı olmak istediğini belirtir. Öte yandan Ümit Locası'na tebenni etmek üzere locanın kararını bekleyen yedi Amerikalının beklediğini ve 19 Şubat tarihli toplantısında bu kararın alınması için Ekemen'den yardım ister.

15 Şubat 1965'te Ekemen Sime'a bir cevap yazarak, İskoçya Büyük Locası Heyeti'nin ziyaretine onun da katılmasından memnun olacaklarını bildirir. Ayrıca yedi Amerikalı'nın tebennisi için gerekli talimatın Ümit Locası'na gönderildiğini de ekler.

17 Şubat tarihinde Buchan, Ekemen'e bir mektup yazar. Mektupta özetle, Tahran'dan Türkiye'ye geliş programları üzerinde durarak toplantı

için tercüman ihtiyacına değinir. Şahsen Konsekrasyon Töreninin İngiltere'nin aradığı intizam şartını sağlayacağını sanmadığını, ama bunun doğru istikamette atılacak bir adım olduğunu belirtir. Törenin metnini göndererek buğday, şarap ve zeytinyağı ile kutsama hakkında bilgi verir; törende Kutsal Kitap'tan da bir bölüm yer aldığını, tercih edilirse Kuran'dan da bir bölüm okunabileceğini ekler. Törenden önce Büyük Görevliler ile diğer detaylar üzerinde konuşulabileceğini anlatır.

17 Şubat 1965'te Ekemen'e bir mektup yazan Sime konaklama üzerinde durur ve yedi Amerikalı Masonun tebennisi ile ilgili yardımlarından ötürü Ekemen'e teşekkür eder.

Bu arada Konsekrasyon Töreni öncesi tanışma işlemleri tamamlanan Büyük Localar arasına Şili, Connecticut ve Wisconsin Büyük Locaları da eklenir.

21 Şubat 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında yapılacak tören hazırlıkları ile ilgili şu bilgiler tersimata geçmiştir:

"İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı Lord Bruce Birader ile Büyük Katibi Alexander Buchan Birader'in 29 Nisan 1965 tarihinde Türkiye Büyük Locası'nı resmen ziyaret edeceklerini bildiren 2 Şubat 1965 tarihli levha ile bu toplantıda kendisinin de hazır bulunması için İskoçya Büyük Locası'ndan tebligat yapıldığını bildiren Sime Birader'in 17 Şubat 1965 tarihli levhası okundu, bilgi edinildi. Bu levhalardan, İngiltere ve İrlanda Büyük Locaları'nın menşeimiz hakkında vaki itirazları ve tanışmamız için mevcut telakki ettikleri engelin de halli için, öteden beri mutabakatimizi bildirdiğimiz "Consecration" muamelesinin de icra edilmesinin mümkün olabileceği hususunun bildirilmekte olduğu cihetinin anlaşılmakta olduğu görüldü.

İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı Lord Bruce Birader ile eşi Lady Bruce'ın, Büyük Katibi Alexander Buchan Birader'in ve Sime Birader'in İstanbul'da Türkiye Büyük Locası adına misafir edilmelerine, dışarıdan gelen ziyaretçilerimize uygun birer hediye alınması işiyle Necdet Egeran, Nafiz Ekemen, Albert Arditti ve Faiz Poroy Biraderlerin vazifelendirilmeleri ve diğer kabul ve ağırlama işlerinin hazırlanması ile de aynı Biraderlerin vazifelendirilmelerine oybirliği ile karar verildi."

5 Mart 1965 tarih ve 1675 nolu "Envara Mahsus" bir levha ile Kutsal Kitaplar ile Gönye ve Pergelin *"gelişi güzel ve her türlü sembolik*

mana dışında" kullanılmaları önlenmek istenmiştir. Bu konu ile ilgili uygulamalar bir türlü düzeltilemeyecek ve daha sonra da localara levhalar gönderilecektir. 5 Mart 1965 tarihli metinde şu ifadelere yer verilmiştir:

Mukaddes kitapların peşinen açılması ve çalışmalara başlarken üzerlerinde bulunan örtünün kaldırılması ile iktifa olunması usulsüz ve yersizdi; mukaddes kitapların Biraderler huzurunda açılmasına ait ameliyedir ki bu törene Masonik bir manâ bahşetmektedir.

Pergel, Üstadı Muhteremin remzettiği 'Akıl ve Hikmet' nurunun Muhterem Locaya yayılmasını sağlayan alettir.

Bu sebeple, pergelin baş tarafı Şarka, Üstadı Muhtereme ve kolları da Garba ve sütunlara müteveccih ve aynı zamanda gönyenin altında olmalıdır.

Birinci derecede mesaide, pergelin iki kolu ve ikinci derece mesaide ise pergelin bir kolu gönyenin altında, diğeri üstünde ve üçüncü derece mesaide de pergelin her iki kolu gönyenin üstünde bulunmalıdır.

Gönye ve pergelin üstünde de, kuvvet ve adaleti remzeden kılıç behemehâl bulunmalıdır."

14 Mart 1965 tarihine gelindiğinde önemli bir rapor gündeme gelir. Söz konusu rapor 10 Ocak 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında mektup olayını tahkik etmek üzere görevlendirilen üç üyenin raporudur. Bu üç üye ilerideki tarihlerde Büyük Üstat seçilecek olan Halit Arpaç, binaların geri alınması dava sürecinde ekip lideri olarak görev yapan Hulusi Selek ve Saffet Rona'dır. Üç kişiden oluşan heyet bu raporu hazırlarken, ilerideki tarihlerde Büyük Üstat seçilecek olan Bilgi Locası Üstadı Muhteremi Şekür Okten ve Ankara Bölge Locası Üstadı Rauf Meleksoy başta olmak üzere çeşitli yetkililerle görüşmüşlerdir. Hazırladıkları raporda özetle:

1. Süleyman Demirel'in teklif, tasvip, tekris ile Kalfalığa Geçiş süreçleri izah edilmiş ve istifa etmediği ya da gayrimuntazam ilan edilmediği için halen camiaya dahil göründüğü;

2. Demirel'in 14 Kasım 1964 tarihli dilekçesinin Türk Yükseltme Cemiyeti Ankara Şubesi'nde evrak kabul kaydının bulunmadığı,

3. Hikmet Turat'ın bu müracaatın söz konusu olduğu dönemde Ankara Bölge Sekreterliğinden Türk Yükseltme Cemiyeti antetli kağıt istediği;

4. Büyük Üstat Kaymakamı'nın yani Egeran'ın *"bir kardeşin istikbalinin tehlikeye düşmemesi"* ve "*bu yardımın ileride camia için büyük kazanç doğuracağını düşünerek*" girişime ses çıkartmadığını belirttiği;

5. Dağıtılan fotokopinin Bilgi Locası'nın 1959 senesinde bastırdığı resimli albümü olduğu;

6. Demirel'in kaydının Büyük Loca matrikülünde bulunmamasının da bir hakikat olduğu, esasen kayıtlarda noksanlıkların olduğu, ayrıca 1961 senesinden beri Bilgi Locası'nın gönderdiği senelik matrikül listesinde de Demirel'in kaydının yer almadığı belirtilmektedir.

Netice olarak da "*Ortada bilerek isteyerek işlenmiş bir suç unsuru olmadığı gibi yapılan jestlerin camiamızın siyasete karışmasından çok uzak tamamen insanî hislerin tesirleri altında karşılıklı yardım gayesine matuf olduğu"* şeklinde bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu rapor locaları yatıştıramadığı gibi zamanlaması da talihsiz olmuştur. Rapor hayli geç hazırlanmış, sorulan soruların bir kısmını yanıtlayamamış ve basında bu konunun tekrar gündeme gelmesi ile eş zamanlı olarak açıklanmıştır. Çünkü Kasım ayında başlayan "mektup olayı" tartışması gündemden düşmediği gibi tam tersine, 11 Mart 1965 tarihli Kim Dergisinin *"Süleyman Demirel Mason Olduğunu Niçin Sakladı?"* başlıklı kapakla çıkması sonrasında iyice alevlenmiştir. Konu Akşam, Ulus, Yön, Cumhuriyet gibi gazetelerde tekrar tekrar işlenmiştir. Masonluk, bu olayla birlikte bir kez daha kamuoyu önünde çeşitli yönleri ile tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar localara da yansıyarak *"Son zamanlarda Masonluğun bazı siyasi gayelere alet edilmek istendiği ve bu cereyanlara karşı müteyakkız olunması*", *"Masonluğun yapılan yayınlara karşı niçin pasif kaldığının sorgulanması"* gibi konular konuşulmaya başlamıştır.[186]

Tam da bu dönemde önemli bir gelişme daha olur. Hikmet Turat, localara 17 Mart 1965 tarihli bir yazı göndererek söylentilerin aksine belge olayı ile bir ilgisinin olmadığını açıklamıştır. Açıklamasında

186 Bir örnek olarak İzmir Locası'nın 14 Ocak 1965 ve 11 Mart 1965 tarihli toplantı tersimatları gösterilebilir.

Daimi Heyet'in, yayın organlarına tekzip göndermesine izin vermediği için, localara bu şekilde duyuru yapmak zorunda kaldığını ima etmesi üzerine, 20 Nisan 1965 tarihinde Büyük Sekreter Nafiz Ekemen tarafından kendisine şu yazı gönderilmiştir:

"Hikmet Turat Birader,

Camiamız içinde ve harici âlemde lüzumsuz ve netice itibariyle faideli olmaktan uzak birçok çekişme ve yazışmalara sebebiyet veren bir hadisenin, Büyük Loca vazifelileri tarafından kardeşlik ruhuiçinde kapatılması çareleri aranmakta olduğu bir sırada, bu hadiseyi büsbütün iğlak eder mahiyette bir yazınızı, her türlü Masonik icap ve gelenek hilâfına, Büyük Daimi Heyetten gayrı bütün localara ve Bölge Mahfillerine tamim ettiğiniz istihbar olunmuş ve bu yazınız celp edilerek büyük daimi heyetin 18.4.65 tarihli toplantısında okunmuştur.

Bu yazınızla tekzip etmek istediğiniz hususun;

1. *Vesika verilmiş,*
2. *Hakkınızda tahkikat açılmış,*
3. *Gazete ve dergilere tekzip göndermekten men edilmiş*

şıklarından hangisine matuf olduğu anlaşılamadığı gibi, böyle bir tekzibi tamim etmekle ne maksat güttüğünüz hususu da anlaşılamamış ve keyfiyetin tarafınızdan tavzih edilmesi lüzumuna karar verilmiştir.

Cevabınızı bekler, kardeşçe sevgi ve saygılarımı sunarım."

Hikmet Turat bu yazıya 26 Nisan 1965 tarihinde şu şekilde cevap vermiştir:

"Muhterem Büyük Üstat ve Üstadlarım,

20/4/1965 tarihli levha ile cevaplandırılması arzu ve emir buyrulan hususlar hakkındaki cevaplarımı sırasile özetleyerek arzediyorum:

1. *Bütün localara tarafımdan bir tekzip mektubu gönderilmiştir. Bu tekzipte gazete ve dergilerde hakkımda çıkan yazıların doğru olmadığı ifade edilmiştir. Gerçi biraz müphemiyet görünüyorsa da dikkatle mütalea edildiği takdirde tarafımdan imza edilmiş bir vesika olmadığını ifade etmektedir.*

2. *Esasen hakkımda açılmış bir tahkikat bulunup bulunmadığımdan haberim yoktur.*

3. *Gazete ve dergilere bir tekzip göndermekten men edildiğim hususunda herhangi bir muamele bulunmadığı yüksek malumlarıdır. Böyle bir tekzip neşretmek belki umumi efkarda ve bilhassa hususi ehemmiyet verdiğim bazı mehafil ve makamlarda hakkımda husule gelebilecek şüphe ve tereddütleri izale bakımından yerinde bir hareket olması lazımgelirken, Büyük Daimi heyetimizin, Sayın Büyük Kaymakamımız vasıtasile (Bir polemiğe yol açabileceği ve bundan kaçınılması lüzumu) hakkındaki arzusu isabetli bir direktif kabul edilerek böyle bir yol tutulmamıştır. (Tekzip göndermekten men edilme) gibi bir durum olmadığı yüksek Daimi Heyetimizce de malumdur.*

4. *Gönderdiğim levha yalnız localara gönderilmiş, Bölge Mahfellerine gönderilmemiştir. Loca Muhterem Üstadları kendi Muhterem Localarında arzu ederlerse okuturlar, arzu etmezse okutmazlar, Hususi bir Levhanın bir suretinin de Büyük Daimi Heyetimize gönderileceği hususu, ne bir gelenek ve ne de Masonik bir icabdır.*

5. *Ne maksat güdüldüğüne gelince: Bir sahtekarlık töhmeti yükü altında bulunan bir Mason'un Kardeşlerine durumu izah etmesi kadar tabii bir şey olamaz. Ankara Vadisinde bulunan pek çok Kardeşimin ısrarlı teşviklerile bu yol tutulmuştur. Kardeşçe sevgi ve saygılarımı sunarım."*

Diğer taraftan konsekrasyon hazırlıkları da sürmektedir. 14 Mart 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında konu tersimata şöyle geçmiştir:

"Nuyork Büyük Locası'nın 3 ile 6 Mayıs 1965 tarihlerindeki toplantısına davet olunduğumuzu mütezammın 15 Şubat 1965 tarihli levha okundu, başarı temennilerimizin ve mazeretimizin bildirilmesine oybirliği ile karar verildi.

İskoçya Büyük Locası Büyük üstadı Lord Bruce ve Büyük Katibi Buchan Birader'lerin 29 Nisan 1965 tarihinde vaki olacak ziyaretleri hasebiyle gelen levha ve buna ekli olarak gönderilen tören ritüeli okundu, bu ritüel icaplarına göre tanışma muamelesinin icrasına muvafakat edildiği hususu reye kondu ve oybirliği ile kabul edildi.

Bu ritüel gereğince, Kuran'dan okunacak parçanın "Elhamdülillah suresi"[187] *olmasına da oybirliği ile karar verildi.*

Netice itibarı ile keyfiyetin Muhterem Localara duyurulmasına, Büyük Üstat, Büyük 1. ve 2. Nazırlar ve Büyük Hatip Biraderlerin gönderilecek tamimin tahririnde hazır bulunmalarına ve Büyük Loca toplantısının da bu ziyaret tarihine göre ayarlanmasına oybirliği ile karar verildi"

23 Mart 1965 tarihinde 1727 nolu tamim ile bu ziyaret localara "ritimizin tanışma ziyareti" olarak duyurulmuş ve bu tanışmanın bizimle menşe intizamı şartları nedeni ile ilişki kurmayan obediyanslar düşünülerek düzenlendiği izah edilmiştir.

14 Mart 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında İngilizce çalışmak üzere kurulması için girişimde bulunulan İzmir'de Ephesus ve Ankara'da Friendship Localarının ilgili Bölge Locaları tarafından gönderilen evrakı incelenmiş ve bu locaların kurulma kararının toplanacak Genel Kurul'a bırakılması kararlaştırılmıştır.

1 Nisan 1965'te Ekemen'e yazan Sime, başka bir vesile ile 8 Nisan 1965 tarihinde İstanbul'da olacağını ve bir ay sonra yapılacak törende kullanılacak kimi eşyayı yanında getireceğini bildirir. Bu arada İzmir'de kurulacak loca ile ilgili bir gelişme varsa, onları da mümkünse kendisinden öğrenmek isteyeceğini belirtir.

8 Nisan 1965'te Ekemen, Froessel'e bir mektup yazarak gelişmelerden haberdar eder. 29 Nisan 1965'te Konsekrasyon Töreni için Lord Bruce ile Buchan'ın İstanbul'da olacağını, bu törenden sonra Büyük Loca'nın tüm Masonik jürisdiksiyonlar tarafından tanınacağını umduğunu ekler. Froessel 14 Nisan 1965'te yazdığı cevapla bu haberden duyduğu memnuniyeti ifade eder.

Ancak yapılan törenin ismi konusunda bir karışıklık olduğu anlaşılmaktadır. O güne kadar "Konsekrasyon" tabiri kullanılmakla birlikte, gönderilen davetiyelerde "Konsekrasyon" tabiri yerine "Tanışma Töreni" tabirinin kullanıldığı görünmektedir. Gündemde ilgili madde *"İskoçya Büyük Locası Büyük üstadı Muhterem Lord Bruce Birader ve Büyük Kâtibi Muhterem Alexander Buchan Biraderle refakatlerindeki Biradelerin kabulü ve tanışma töreni*" şeklinde yazılmıştır.

---

187 Kur'an-ı Kerim'de bu isimde bir sure yoktur ancak içinde "Elhamdülillah" ifadesi geçen surelerden Fatiha Suresi'nin kastedildiği malumdur. Zaten Fatiha, açılış anlamına gelmektedir ve nitekim konsekrasyonda ilk okunan duanın son kısmında Fatiha Suresi'nin tercümesine yer verilmiştir.

29 Nisan 1965 tarihli Konsekrasyon Töreni için hazırlanan kitapçıkta Büyük Loca tarafından kullanılan başlık *"İskoçya Büyük Locasının Türkiye Büyük Locasını Muntazam Masonluğa Tanıtma Merasimi*"dir.

Konsekrasyon Töreni öncesinde bir konuşma yapan Lord Bruce, törenden "Yeniden İthaf Töreni" (the ceremony of rededication) olarak bahseder.

Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti Güney Jürisdiksiyonu resmi yayını olan New Age Magazine Dergisinin Kasım 1965 sayısında bu tören Büyük Loca'nın Konsekrasyonu (ceremony of consecration) olarak yer almıştır.

Konsekrasyon Törenine Necdet Egeran İskoçya Büyük Locası Fahri II. Büyük Nazırı olarak İskoçya Heyeti ile birlikte sonradan törenle alınmış, törende de Fahri Büyük Hatip olarak dua okumuştur. Robert Sime ise aynı törende Fahri Büyük Teşrifatçı (Tören Üstadı) görevini üstlenmiştir.

Tören öncesinde Büyük Üstat Ekrem Tok, bu törene kadar getiren süreci kısaca şöyle özetlemiştir:

"(…) 1956 yılında gerek Yüksek Şura ve gerekse mevcut localar Türkiye'de Masonluğun kâfi derecede kuvvet bulduğunu ve bütün Türkiye'de masonluğu idare edebilecek müstakil bir Büyük Loca kurulabileceği kanaatine varmışlardır.

Her Locadan delegeler seçilerek 16 Aralık 1956'da İstanbul'da bir konvan toplanmıştır. Bu konvanda 29 locayı temsil eden delegeler Yüksek Şuradan müstakil Türkiye Büyük Locasının kuruluşunu kabul ve ilân etmişlerdir.

(…) Türkiye Büyük Locası böylece istiklâlini alınca bütün Dünyadaki muntazam obediyanslara kitle halinde müracaatlarda bulunarak tanınmasını istemiştir.

Bu müracaata ilk Hollanda Büyük Locası cevap vermiş ve Büyük Locamızı tanımıştır. Bunu Birleşik Amerika'daki Kansas Büyük Locası takip etmiştir. Her iki kardeşlik münasebeti 1958'de teessüs etmiştir. Fakat arkası kesilmiştir.

Sonradan anladık ki, diğer muntazam obediyanslar bizim Büyük Locamızın menşeindeki intizamda bâzı tereddütleri olduğunu ileri sürerek bizi tanımakta çekingen davranmaktadırlar.

Muntazam bir mason teşekkülü olarak masonik bütün ilkeleri en ufak teferruatına kadar takip eden bu Büyük Locanın yeri şu halde ne olacaktı? Muntazam bir obediyans olarak tanınabilmesi için yegâne mâni teşkil eden menşeini intizama getirmek üzere bir çare bulmak gerekiyordu.

(…) İskoçya'nın bizi tanıması üzerinde sarfedilen gayretler müteakiben İskoçya Büyük Locası Büyük Kâtibinin yaptığı bir teklifle müsbet safhaya intikal etmiştir. Ortaya atılan ve menşei daima bir mania olarak beliren Büyük Locamızı intizama koyma isteğinden doğan formül, muhtemelen İngiltere Büyük Locası tarafından da tanınmamızı sağlayacak nitelikte idi.

Düşünülen formül, İskoçya Büyük Locası'nın Türkiye Büyük Locası'nı Konsakre etmesi yâni tanıtması ve böylelikle intizama getirmesidir

Bu formülü biz kabul edince Konsekrasyon merasimi yapılmadan dahi İskoçya Büyük Locası Büyük Locamızı 1962 başlarında tanımış ve bunu Avrupa ve Amerika'daki birçok Büyük Locaların bizi tanıması takip etmiştir.

Nihayet işte bugün yapılacak olan bu Konsekrasyon merasimile Büyük Locamızın hak ettiği bütün Dünya muntazam Büyük Locaları meyanındaki lâyık olduğu mevkii alacağından emin bulunuyoruz."

Daha sonra İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı Lord Bruce kısa bir konuşma yaparak:

"Bu Yeniden İthaf Merasimi sizlerle bizim aramızda müştereken yapılacak bir muameleden ibarettir. Bugün burada birlikte yapacağımız merasim pek sâdedir; zira bizzatihi Masonluk sâdedir ve girift olmayan bir sistemdir" diyerek memleketler arası bir dostluk halkasının kurulduğunu ifade etmiştir.

Ardından Büyük Hatip duasını okumuş ve Konsekrasyon Görevlileri locayı bir defa dolaşarak Güney'de durmuş ve Büyük Üstat buğday serpmiş, benzer şekilde Batı'da şarap ve Doğu'da da zeytinyağı dökerek ithaflarını gerçekleştirmiştir. Görevliler yerine dönünce Büyük Hatip tekrar bir dua okumak suretiyle töreni sona erdirmiştir.

Tören sonunda önce Lord Bruce sonra da Ekrem Tok birer konuşma yapmışlar ve ardından toplantıyı usulünce kapatmışlardır. Böylelikle "K*onsekrasyon*" Töreni gerçekleşmiştir.

1965 yılında Genel Kurul üç gün toplanmıştır. İlk gün bu tören için tahsis edilmiştir. Diğer iki gün ise çalışmalara ve seçime ayrılmıştır.

1965 yılı Genel Kurulu'na sunulan İdari Rapor'da 27 Nisan 1963 tarihli iki toplantı öncesinden kalan işler arasında "*Anglo-sakson mason camiasına mensup belli başlı obediyansların mevzuat ve ritüellerinin dilimize çevrilmesi*" başlığı altında şu açıklama yapılmıştır:

"Bu hususla vazifelendirilmiş olan Kardeşlerimiz çalışmalarına devam etmektedirler. Konu tahmin ettiğimizden daha zor ve daha girift bir şekil gösterdiği için 1964 senesi içinde bu mesaiyi neticelendirmek mümkün olamamıştır. Daimî Heyete seçilecek yeni vazifeli kardeşlerimizin bu işi başarı ile sonuçlandırıp Yüksek Heyetinize arzetmelerini temenni ederiz."

Ritüeller dışında regalyelerle ilgili yapılan şu açıklama da dikkat çekicidir:

"Şu hususu da arzedelim ki, gerek Büyük Locada gerekse Muhterem Localarımızda vazifeli kardeşlerimin kullandıkları eşarp, kordon ve önlükler, girdiğimiz muntazam mason obedyansların hiçbirinde müstamel değildir, hatta bizim kendilerinden model ittihaz ettiğimiz obedyanslarda bile artık bu şekilleri ile kullanılmakta değildirler.

Bu itibarla, bunların hepsinin değişmesi âcil bir zarurettir. Ancak, değiştirme kararı vermekle iş bitmemekte ve ne ile ikame etmek gerektiğini tesbit hususu önümüze çıkmaktadır. Konu bu açıdan ele alınınca da tahminden çok daha muğlak bir şekle girmektedir. Ortaya ritler hususu, yeni ritüelleri kabul ettiğiniz takdirde yeni vazifelilerin seçilmesi lüzumu gibi yeni meseleler çıkmaktadır. Binaenaleyh, bu mevzuun, bilhassa büyük malî külfetleri de icap ettirdiği nazara alınmak suretile, iyice tetkik edildikten sonra, karara bağlanması gerekmektedir. Yeni seçilecek Büyük Daimî Heyetinizin bu vadideki çalışmalara devam edeceği ve neticeleri Muhterem Kardeşlerimize arzedeceği tabiîdir."

Bunun akabinde İngilizce çalışmak üzere biri Ankara'da biri İzmir'de kurulacak localarla ilgili şu açıklama yapılmıştır:

"Bunlar, bu vadilerde sakin olan ve mensup bulundukları obedyanslarla aramızda dostluk münasebeti bulunmadığı için Localarımıza devam edemeyip, birer klüp hayatı şeklinde masonluk

toplantıları yapan İskoçyalı, İngiliz ve Amerikalı Kardeşlerimizin bu kerre, dostluk münasebetlerinin kurulması hesabiyle, tam masonik faaliyette bulunmak için obedyansımıza dahil birer Muhterem Loca kurulmasına mütedairdir. Bu kardeşlerimiz, kurdukları bu Localarda, bizim obedyansımız altında kendi ritüelleri dairesinde masonik faaliyette bulunacaklardır. Bu suretle ve ritüellerimizin intikal ve intibakında bizim için de kendilerinden büyük istifadeler sağlanabilecektir" diyerek localaların kuruluşu Genel Kurul'un onayına sunulmuştur.

Gündemde yer alan hadiseler hakkında Genel Kurul'a sunulan İdari Rapor taslağında yer alan şu kısa açıklama daha sonra matbu metinden çıkarılmıştır:

"Bazı olaylar ilcaatıyle camiamıza karşı yöneltilen haksız iddiaları resmen ve alenen cevaplandırmamız ve mesleğimiz dışında kalması gerekli bazı konular hakkında cephe almamız, fikri yürütmemiz, aleniyete çıkmamız gerektiği yolunda Büyük Daimî Heyetiniz çeşitli tazyiklere maruz bırakılmış, hatta korkaklık ve fırsatçılıkla suçlandırılmıştır.

Büyük Daimî Heyetiniz kendisine mevdu emaneti, masonluk prensipleri, masonluk gelenekleri ve masonluk usulleri dairesinde muhafaza etmek ve gelecek nesillere intikal ettirmek hususları ile vazifeli olduğunu ve bunun sorumluluğunu taşıdığını tamamiyle müdrik olduğu için, bu tazyiklerin bundan böyle de semeresiz kalması ile sabit olacaktır."

1965 yılında sunulan İdari Rapor'da çok önemli bir bilgi daha mevcuttur. O da matrikül kayıtlarının düzgün tutulamamış olması ile ilgilidir. Büyük Loca'nın merkezinin Ankara'dan İstanbul'a intikali sırasında hiçbir matrikül bilgisinin olmadığına değinilmekte ve ancak 31 Aralık 1964 tarihinde bir tablonun oluşmuş olduğunun sanıldığı ifade edilmektedir. Burada loca üye hareketleri ile pek çok bilginin özellikle Ankara'daki Locaların çoğu tarafından bildirilmediğine ilişkin bir şikâyet de mevcuttur. Güncel hadiselere de değinerek şu ifadelere yer verilmiştir:

"Son bazı olayların açıkça isbat etmiş olduğu gibi, bu durum, camiamızı bazı nahoş neticelerle karşı karşıya getirmek tehlikesini göstermektedir. Bugün şunu kesin olarak ifade etmek mevki ve mecburiyetindeyiz ki, Türkiye Büyük Locasının vazifeli ve sorumlu

organlarının elinde "Uyanma" tarihinden bu yana giren, çıkan azanın listesi mevcut değildir. Sorumlu organların elinde mevcut olmadığı gibi, resmî sorumluluk taşımamakla beraber, en çok ilgili olan Muhterem Locaların elinde de mevcut değildir. Bugün bize bırakılan acı tablo budur.

Bir olayın tesbiti için yaptığımız çok kesif çalışmalar, bize bu içler acısı durumumuzu bütün açıklığı ile göstermiştir. Bu olay, ilgili bir Muhterem Locanın kuruluşu gününden bugüne kadar bütün tersimatının birer birer gözden geçirilmesi suretiyle ancak tesbit olunabilmiştir."

1965 yılında sunulan İdari Rapor'un "*Dış Münasebetlerimiz*" kısmında özetle muntazam obediyanslarla yapılan yazışmalar ve şahsi temaslar hakkında bilgi verilmekte, Necdet Egeran tarafından gerçekleştirilen New York seyahatine değinilmekte ve Türkiye'yi ziyaret edip loca çalışmalarına katılan yabancı obediyans temsilcileri hakkında bilgi verilmektedir. Bunun ardından İskoçya Büyük Locası'ndan gelen ziyaretçiler hakkında bilgi verilmekte ve :

"Dış münasebetlerimizin inkişafından bahsederken şu hususu Yüksek Heyetinize bütün açıklığı ile bildirmek mecburiyetindeyiz ki yayınladıkları ve anayasalarının bir cüz'ünü teşkil eden 'İntizam ve Tanışma Beyannamesindeki" Menşe şartlarına uymadığı için İngiltere ve İrlanda Büyük Locaları ve bunları takiben Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, diğer Commonwealth Büyük Locaları ile diğer bazı Büyük Localar, Türkiye Büyük Locası ile tanışma işini tekemmül ettirmek imkanı bulamadıklarını bize bildirmiş bulunmaktadırlar.

Bu konu, Türkiye Büyük Locasının dış münasebetlerinin inkişafı bakımından önemli olduğu gibi bugünkü durumun muhafazası bakımından da aynı derecede önemlidir. İskoçya'dan gelen kardeşlerimizin bu ziyaretleri vesilesiyle, kendilerine Türk Masonluğunun hakiki değerinin ne olduğunu ifade ve isbat etmemiz ve Dünya Masonluk âlemi içindeki tanışma işlerimizi tamamlamak için bize yardımcı olmalarını sağlamamız hususları Türk Masonluğunun hepimizden beklediği tarihî bir hizmet olacaktır."

1 Mayıs 1965 tarihli Genel Kurul'da Büyük Üstat Ekrem Tok'un şu sözleri ritüeller açısından ileride yaşanacakların işaretini vermektedir:

"Her sene bizden muntazam obedyanslara ait ritüellerin tercümesini istediniz. Bu ritüelleri ele geçirmek hususunda çok müşkilatla karşılaştık.

Ritüelleri elde ettikten sonra da çok kapalı bir tarzda yazılmış oldukları için uzun müddet çözülmeleri ile uğraştık. Nihayet iki gün evvel Büyük Locamızın tanzim muamelesini tamamlamış olan Lord Bruce Birader ile Buchan Birader'den gerekli yardımı yardımı göreceğimiz vaadini aldık. Binaenaleyh, bu ritüel tercümelerinin önümüzdeki devre zarfında tamamlanacağını ümit ediyorum.

Gerek yabancı obedyansları ziyaret eden Biraderlerimizin müşahadelerine, gerekse bizim Localarımızı ziyaret eden yabancı Biraderlerden bizlerin vaki müşahadesine nazaran, bugüne kadar tatbik edegeldiğimiz yürüyüş nizamı, selâm ve esas vaziyetlerimiz hiçbir muntazam obediyanstakine uymamaktadır. Kıymetli misafirlerimiz de bu husus hakkında dikkat nazarımızı çekmişlerdir. İzmir ve Ankara'da kurulacak İngilizce çalışacak Locaların azası, dostluk münasebeti kurduğumuz muntazam obedyanslara mensup Biraderlerdir. Bu Locaların esas gayesi, hem bu Biraderleri obedyansımızda toplamak, hem de bunlar kanaliyle kısa bir müddet için yurdumuza gelen Biraderleri nuruziyaya kavuşturmaktır. Her tarafa yayılacak olan bu Biraderlere, yanlış olduğu tahakkuk eden bizim işaretlerimizi değil ileride bizim de kabul etmemiz gerekecek kendilerine mahsus işaretleri vermek lazımdır. Kendi ritüelleri gereğince çalışmak istemelerindeki sebep te budur. Bu Locaların kurulmasında bu bakımdan bizim için de fayda vardır"

Ancak bu konu toplantıda tartışmalara sebep olmuştur. Ritüellerin düzeltilmesinin başka, kendi obediyansımız içinde başka ritlerde çalışacak locaların kurulmasının başka olduğu dile getirilmiştir. Ayrı ritte çalışacak localara izin verilmemesi gerektiği vurgulanarak, farklı ve hatta o günkü şartlarda ne olduğu bilinmeyen bir ritüelin aynı obediyans içinde uygulanmasının sakıncaları üzerinde durulmuştur. Kimi üyeler ise rit ile ritüelin ayrı konular olduğunu, yabancıların Büyük Locamız çatısı altında toplanmasından zarar değil ancak fayda sağlanabileceği görüşünü savunmuştur. Sonuçta bu locaların kurulmasına ama mevcut ritüellerle çalışmasına karar verilmiştir.

1 Mayıs 1965 tarihli aynı toplantıda mektup olayı tekrar gündeme gelmiş ve Necdet Egeran sözü alarak bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Bu açıklamada özetle Hikmet Turat'ın kendisine müracaat ettiğini ve bu müracaata karşılık yaptırdığı tetkik sonucu kayda rastlanamadığı için İkinci Başkan sıfatıyla ilgili yazıyı vermekte bir

sakınca görmediğini anlatmıştır. Kendisinden yardım isteyen Hikmet Turat'a *"Bir dul kadın çocuğunun istediği yardım*" çerçevesinde cevap verdiğini ekleyerek, asıl sorunun daha sonra Hikmet Turat'ın tüm localara birer levha göndererek konu ile ilgisinin olmadığını beyan etmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Büyük Üstat Ekrem Tok da aynı konuda Genel Kurul'a şu şekilde hitap etmiştir:

"Hadise duyulduktan sonra gerekli incelemeleri yaptırdım ve bunlara bizzat nezaret ettim. Büyük Loca merkezi Ankara'dan İstanbul'a geldikten sonra, Büyük Kitabet, matriküllerin tanzimi işini büyük bir ciddiyetle ele aldı. Birçok noksanların mevcut olduğunu tesbit ettikten sonra Muhterem Localardan evvelâ o günkü mevcutlarına göre matrikül listelerini istedi. Bu listeler tamamlanınca, kuruluş tarihinden bu yana Muhterem Localara girip çıkan Biraderlerin tam listelerinin gönderilmesini istedi. Bu listeler de geldi ve biz Büyük Loca olarak, 1948 tarihimizdeki uyanışımızdan bu yana Cemiyetimize giriş çıkan ve halen içimizde bulunan Biraderlerin tam matrikülünü kurduğumuzu huzuru içinde idik. Şunu itiraf ve kabul etmeliyiz ki bugün bu işlere verilen önem, 1948'den bu yana verilmiş değildi ve çektiğimiz zorluklar hep o günlerin ihmalinden ileri gelmektedir. Büyük Kitabet'te bulunan bütün matrikül kayıtlarında, Localar tarafından gönderilen listelerde, Cemiyetimize girmek için müracaat eden hariciler hakkında yapılan ilân listelerinde ve Localara bu husus için gönderilen tasvipnameler dosyasında böyle bir kayda rastlamadık.

Bununla da iktifa etmek istemedim ve keyfiyeti mahallinde de incelemesi için Ankara'ya üç kardeşi gönderdim. Bu kardeşler, bir kolumuzun tersimat defterinde, Türk Masonluğu misline dünyanın hiçbir yerinde tesadüf edilmiyen 'Ünite' tesmiye olunan bir teşkilât halinde çalışırken, o zamanki usule uyarak Ankara Ünitesinin bir tasvipnamesinin o celsede okunduğu ve gereğinin yerine getirildiği kaydına ve aynı locanın arada neşrettiği bir tanıtma kitabında bazı malûmata rastladılar, fakat bu kayıtlar ve kitap, ne merkezimizin ne de şubemizin dosyalarında mevcut değildi.

Politika, dışarıda istediğini yapsın, fakat bizim aramıza girmesin. Bugün birçok sebeplerle bu kitabın teksir edildiğini ve dağıtıldığını işidiyoruz. Bundan bize ne?

Bana tevcih ettiğiniz şerefli vazifeyi kimseyi kırmadan, kimseyi incitmeden, elimden geldiği kadar ifa etmeğe çalıştım, amma sizi

temin ederim ki bu iki sene zarfında on yaş ihtiyarladım: hepinizden rica ediyorum, ellerinizden yanaklarınızdan öpüyorum, birbirimizi incitmeden başka bir netice vermiyecek olan bu konuyu burada kapatalım, artık üzerinde konuşmıyalım."

İşte bu sorunlu zeminde gerçekleşen Genel Kurul'un 2 Mayıs 1965 tarihli toplantısında tarihi bir seçim yaşanmıştır. 88 üyenin katılımı ile gerçekleşen seçimlerde Büyük Üstatlığa Nuri Pere kendi adaylığını koymuş, Yüksek Şûra'nın adayı olduğu dile getirilen[188] Necmettin Sahir Sılan ise Fuat Aydemir tarafından aday gösterilmiştir.[189] Fikret Çeltikçi tarafından aday gösterilen Necdet Egeran ise adaylığı kabul etmediğini açıklamıştır.

Egeran'ın adaylığı ile ilgili olarak iki husus üzerinde ayrıca durulabilir:

Birinci husus, Necdet Egeran'ı aday gösteren Fikret Çeltikçi ile ilgilidir. Fikret Çeltikçi, 1956 yılı Aralık ayında Türkiye Büyük Locası kurulması öncesinde yaşanan Ankara ve İstanbul Büyük Loca çekişmelerinden başlayarak Ankara grubunda ağırlığı bilinen bir üye olarak iz bırakmıştır. O nedenle fikri duruş ve tutumu ile yer aldığı taraf bellidir.[190]

İkinci husus ise Büyük Üstat Ekrem Tok'un Süleyman Demirel'e verilen belge olayı nedeni ile kendisine şikâyette bulunup rahatsızlıklarını bildiren bazı Loca Üstadı Muhteremleri ile Müfettişlerine Egeran'ın aday olmayacağı konusunda önceden "*vaadde*" bulunmasıdır.[191]

Ekrem Tok ile yapılan toplantıya ilişkin olarak Kemal Locası'ndan Nuri H. Rüstem tanıklığını şu şekilde dile getirmiştir:

"1965 yılı Şubat ayında Büyük Üstat Ekrem Tok Birader'den Üstad-ı Muhterem'lere bir davet geldi. İstanbul'da bizlere yapacağı, gündemsiz

---

188 Aksoy, Suha, "Masonlukta 50 Yıl", a.g.e. s: 127. Ayrıca Cevat Memduh Altar'ın benzer ifadeleri 25 Temmuz 1965 tarihli Daimi Heyet toplantı tersimatında, "Yüksek Şûra'nın en yetkili insanları seçimlere istedikleri istikameti vermek için oy pusulası dağıttılar" şeklinde yer almaktadır.

189 Aksoy, Suha, "1965-1966 Olayları", Ülkü Locası Yayınları No:9, İstanbul , 2003, s: 93.

190 O dönemde Gran Metr Muavini olan Galip Menteşe, Gran Metr Ekrem Tok'a yazdığı 12 Mart 1956 tarihli mektupta Fikret Çeltikçi için "ihtilafın başı" tabirini kullanmıştır. Bkz. Türkiye Büyük Locası Arşivi, Belge No:401.02/1189.

191 "Türk Masonluğu İçinde Bir Olay ve Tahlili", Türkiye Büyük Mason Mahfili, İstanbul, 1966, s:9-10.

özel bir toplantı amaçlanmıştı. (…) Büyük Üstat bu toplantıda; bu belgenin verildiğini, verenin kendisine itirafta bulunduğunu, bunu "dul kadının çocuğuna yardım" amacıyla yaptığını, kendisine belge verilen kimsenin, Büyük Türkiye'nin yarınlarının mimarı olacağını, bizim de bundan mutluluk ve gurur duyacağımızı içeren bir konuşma yaptı. Konun bu cephesi ile değerlendirilmesi gereğini vurguladıktan sonra, sütunlarda bu konuda konuşma yapmak isteyen kardeşlere söz vermememizi, bu tip müzakereleri önlememizin, Masonluğun 'âlî menfaatleri' açısından 'hayati önem' taşıdığına olan inancını belirterek sözlerini bitirdi.

İstanbul'lu Üstad-ı Muhterem'ler, öyle zannediyorum ki, daha önceden bir şeyler duymuşlar ki; Necdet Egeran'ın ismini de ortaya atarak, kendisinin Büyük Üstat'lık için kulis yaptığını, bu takdirde olacakları düşünmek bile istemediklerini dile getirdiler.

Büyük Üstat, böyle bir şeyin olamayacağını, kendisinden bu konuda şeref sözü aldığını belirtti.

Ben İzmir'in olaydaki görüşünün çok değişik olduğunu; kendisinin Haysiyet Divanı'na verilerek yargılanması ve bu konuda yasalarımız ne diyorsa, Divan üyelerini takdirleri hangi doğrultuda gelişirse, buna uyulması gerektiğini söyledim ve suç duyurusunda bulunduğumu belirterek, Büyük Üstat'dan Haysiyet Divanı'nı göreve çağırmasını istedim. İstanbul'lu Üstad-ı Muhterem'ler de bu görüşü hemen benimsediler.

Ancak Büyük Üstat kendisine güvenmemizi, bu konuda kurumun 'âlî menfaatlerinin' gereklerini yerine getireceğine inanmamızı, bir Büyük Üstat'ımız olarak bizden rica ettiğini bizleri muhabbetle kucakladığını belirterek toplantıyı noktaladı.

Toplantının yankıları hiç olumlu değildi. Ancak yaklaşan 'Umumi Heyet' toplantısı bir umud olarak beklenecekti. [192]

Necdet Egeran ise o günkü adaylığı ile ilgili olarak yıllar sonra şunları ifade etmiştir:

"Bilgi Locası'nın ana, esas direği Fikret Çeltikçi Kardeşimizdi. Fikret Çeltikçi Kardeşimiz nedense söz aldı ve birden bire benim aday olmamı

---

192 Rüstem, Nuri H., "Kemal Muhterem Locası'ndan Namık Kemal Muhterem Mahfili'ne", Yayınlanmamış Konferans metni, Nisan 1991, s.3-4.

istedi. Vaktiyle Büyük sekreter seçilmem için de o beni ortaya sürmüştü. Çünkü bu işin yapılmasını (…) muntazam ahle gelmemizi isteyenlerden biridi. Binaenaleyh ben, ismim bahis konusu edilince, evvela ben aday değilim, bana oy vermeyin, dedim. Ama oy verdiler. Her halde Fikret Çeltikçi ve etrafındakiler bir arada, birden bire on onbeş oy verdiler. (…) Bu herhangi bir tertip değildi, vaktiyle düşünülmüş, tertiplenmiş bir şey değildi."[193]

Yapılan ilk tur oylamada çoğunluk sağlanamamış, ancak Necdet Egeran kendi adına çıkan oylara istinaden aday olmayacağını, ama kendisine vazife verilmek istenirse verilen vazifeyi kabul edeceğini duyurmuştur. İkinci tur oylamada da çoğunluk sağlanamamış ve Nuri Pere, Egeran lehine adaylıktan çekildiğini duyurmuştur.

Üç temsilcinin daha toplantı salonuna girmesi ile birlikte 91 üyenin katılımıyla gerçekleşen üçüncü tur sonunda da çoğunluk sağlanamayınca en çok oyu alan iki aday balotaja kalmıştır. Son turda balotaja kalan Necdet Egeran 44, Necmettin Sahir Sılan ise 42 oy almış ve beş oy pusulası da boş atılmıştır. Bunun üzerine seçimin tamamlandığı ilan edilerek Büyük Üstat is'ad edilmiştir. Keza diğer Büyük Görevli seçimleri de akabinde tamamlanmıştır. Bu arada Necdet Egeran'ın daha önceden aday olmayacağını açıklamış olması, seçimlerin yapılış şekli ve boş oyların seçim sonucuna etkisi de üyeler arasında tartışılmaya başlanmış, hatta bazı üyeler de toplantıyı terk etmiştir.[194]

Genel Kurul'un Yararlar kısmına geçildiğinde ele alınan konular arasında ritüellerle ilgili yapılan tartışmalar dikkat çekmektedir. Hassaslaşan konularda üsluplar da sertleşmeye başlamıştır. Tartışmalar esnasında İskoçya Büyük Locası veya bir başka muntazam obediyansın kullandığı ritüellerden birinin kabul edilmesi de öneriler arasında yer almıştır. O toplantıda Büyük Üstat seçimini kaybeden Necmettin Sahir Sılan Yararlar kısmında söz alarak hem yeni seçilen Büyük Daimi Heyet'e başarılar dilemiş, hem de yeni ritüellerin tercüme ve tanzimi ile ilgili olarak, Büyük Loca İç Tüzüğü hazırlanıp onaylanmadan bu konunun ele alınmayacağına ilişkin görüşünü dile getirmiştir.

---

193 "Türkiye'de Yüksek Şura ve Büyük Loca Münasebetleri" panel metni, a.g.e., s:47.

194 Bu durum daha sonra 3 Ekim 1965 tarihinde olağanüstü toplanan Genel Kurul tersimatında detaylı olarak anlatılmıştır.

2 Mayıs 1965 tarihli Genel Kurul'la birlikte;

1. Süleyman Demirel'e verilen mektup olayının bir kez daha su yüzüne çıkarttığı siyaset Masonluk ilişkileri;
2. Masonlukta çok önemli görevler üstlenen kişilerin etik açıdan sorgulanmaya müsait tutumları;
3. Masonik Yönetim Kurullarının tatmin edici olmaktan çok sorunların üstünü örten yaklaşımları;
4. Muntazamlık ve tanınma ile ilgili konularda bilgi eksikliğinin de etkisiyle uzaktan yönlendirilmiş bir güzergâhta sürükleniş;
5. Dualarla yapılan Konsekrasyon Töreni nedeni ile ortaya çıkan dini hassasiyetler;
6. Yabancı ritüellerin ve yabancı ritüelik uygulamaların kullanılma taleplerinin gündeme gelmesi ile tekrar canlanan rit tartışmaları;
7. Bu tartışmalı zemin üzerinde gerçekleşen hayli çekişmeli ve rahatsızlık uyandırıcı Büyük Üstat seçimi, sıkıntılı bir iklim yaratmıştır.

Bu iklim kısa sürede sert idari tedbirler, kurumsal çatışmalar ve talihsiz kişisel tercihler ile büyük bir kırılmaya doğru yokuş aşağı yuvarlanışı başlatacaktır. Aslında bu yaşananlar ilk defa yaşanmış değildir, hatırlanacağı üzere 1930'lu yıllar siyaset Masonluk ilişkileri, Masonlukta önemli görevler üstlenen kişilerin tartışılmaya müsait tutumları, mevzuat ve ritüel tartışmalarının hızla farklı anlam sahalarına taşınması, kurumlar arası hiyerarşi sorunlarının yarattığı çekişmeler gibi konular üzerinde şaşırtıcı bir benzerlik arzetmektedir. Öte yandan bu tablo içerisinde Türkiye siyasetinin 10 Ekim 1965 tarihinde yapılacak hayli çekişmeli bir Genel Seçime doğru ilerlediği de unutulmamalıdır.

4.4. Konsekrasyon Sonrası: 1965-1971 Dönemi

2 Mayıs 1965'te yapılan Genel Kurul, tarihsel süreç içerisinde çözümlenememiş pek çok konunun yıllar içinde birike birike ve giderek tırmanan bir gerilimle neredeyse sürüklenerek geldiği bir dönüm noktası olarak yorumlanabilir. Konsekrasyon sonrası yaşanan Büyük Üstat seçimi de gerilimin zirvesini teşkil etmektedir. O nedenle 1965-1971 Dönemi bu dönüm noktasından sonra olayların çözülme ve çözümlenme dönemi olarak değerlendirilebilir. Ancak bu çözümlenme süreci rahatsız edici ve yaralayıcı bir şekilde yaşanarak ortak hafızadaki yerini almıştır. Bu travmatik olaylar zincirini takip ederken, meselenin neden yıllar içinde hızla bir tabuya dönüştüğünü de gözlemlemek mümkündür.

2 Mayıs 1965 tarihli Büyük Üstat seçiminin hemen akabinde yapılan loca toplantılarında, seçimle ilgili tartışmaların açıkça yapıldığı görülmektedir. Bu konuşmalarda Demirel'e verilen belge olayı ile Genel Kurul'un atmosferi başta olmak üzere, Büyük Üstat seçiminin yapılma şekli ve kullanılan boş oyların seçim neticesine etkisi üzerinde durulmaktadır. Bunun yanı sıra toplantıya katılmayarak localarının iradesini oylamaya yansıtmayan delegeler de eleştirilerden payını almaktadır.[195] Hatırlanacağı üzere olaylı seçimin son turunda toplam 91 üye oy kullanmıştır.

Toplantı tersimatlarında *"Süleyman Demirel'in durumunun aydınlanması maksadı ile harice verilen vesika hakkında Umumi Hey'ette müzakere ve münakaşaların yapıldığı ve fakat neticenin kat'i bir karara bağlanmadığı"* ifadelerine de rastlanmaktadır. Buradaki ifade, aylar önce gündeme gelen belge olayı ile ilgili olarak locaların rahatsızlıklarının hâlâ giderilemediğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Seçilen heyetin 9 Mayıs 1965 tarihinde gerçekleştirdiği ilk Daimi Heyet toplantısında, Erenler Locası Büyük Müfettişi Asaf Sirman'ın tersimata geçen şu ifadesi dikkat çekicidir:

"7 Mayıs 1965 tarihli toplantıda, bu Muhterem Loca Biraderlerinden Muhittin Osman Omay Biraderin Locanın Büyük Loca Temsilcilerinden

195 Örneğin 6 Mayıs 1965 tarihli İzmir Locası toplantı tersimatına göre, bu toplantıda söz alan Kaya Mamaoğlu(Manoğlu) İzmir'den delegelerin ancak üçte ikisinin toplantıya katılmasının seçim sonuçlarına doğrudan tesir ettiğini ifade etmiştir.

Büyük Loca toplantısı hakkında izahat vermesini istediğini, bunun üzerine Cemal Kıpçak, Enver Şazi Sirel ve Abdullah Arif Atasagun Biraderlerin ağır lisanla Büyük Üstadın verilen vesika yüzünden Haysiyet Divanına verilmesi gerektiğini ve boş rey pusulaları yüzünden de seçimlerin gayrı nizami olduğunu ifade ettiklerini söyledi."

Netice olarak 9 Mayıs 1965 tarihli toplantıda yer alan Daimi Heyet Görevlileri hadiselerin birbirini takip edeceğini öngörerek, kararlı bir tutum içinde hızlı hareket edilmesi ve henüz mevcut olmaması yüzünden seçimlerin bile tartışmalı hale geldiği Büyük Loca İçtüzüğü'nün hemen hazırlanması gerektiğini dile getirmişlerdir. Büyük Üstat Necdet Egeran'ın sözleri ise tersimata şöyle geçmiştir:

"Büyük Üstat, Hakim Büyük Amir Hazım Atıf Birader'le görüştüğünü, seçimlerden memnuniyetini izhar etmiş olduğunu ve Yüksek Şuranın da Türkiye Büyük Locası'nın dış münasebetleri inkişaf ettirdikçe, tanışma çevresini genişletme olduğunun bir vakıa olduğunu belirtmiş bulunduğunu, Yüksek Şuranın Büyük Loca seçimlerine karışmaması gerektiğini ve seçimlerde liste vermelerini ayıpladığını, söyledi."

Tersimata geçen bu ifade şaşırtıcı bulunabilir. Çünkü Hâkim Büyük Âmir Hazım Atıf Kuyucak bundan birkaç hafta sonra seçim sonuçlarını tanımadığını ve seçimlerin yenilenmesi gerektiğini sert ifadelerle vurgulayan tarihi bir yazıyı Büyük Loca'ya gönderecektir.

9 Mayıs 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında yapılan tartışmaları Nuri Pere şu şekilde özetler:

"Seçimlerimiz kanunî ve nizamidir, bu hakikati enerji ve vakarla belirtmeliyiz.

Yüksek Şura ile Büyük Loca arasında bir ihtilâf yoktur, o camiaya mensup bazı Biraderlerin bizimle uğraşmasından ibaret şahsî bir gerginlik vardır. Buna karşı durmak ta vazifemizdir, başkaca temas aramıya lüzum yoktur."

Bu arada 11 Mayıs 1965 günü Robert Sime başkanlığında bir grup Mason, İzmir'de İngilizce çalışacak yeni locanın kuruluş çalışmaları için toplanmıştır. Locanın ismi, kurucu üyeler tarafından önceden "St. John" olarak belirlenmiştir. St. John, Anglosakson dünyasında Masonların koruyucu azizi olarak bilinmektedir. Ancak Necdet Egeran,

gelmesi muhtemel tepkileri de öngörerek "St. John" yerine "Ephesus" ismini önermiş ve bu isim 11 Mayıs 1965 günü yapılan toplantıda kurucu üyeler tarafından da kabul edilmiştir.

18 Mayıs 1965 tarihinde ise Yüksek Şûra üyelerinden Selami Işındağ, kendisi gibi Yüksek Şûra'nın 33. dereceli üyelerinden olan Önceki Büyük Üstat Ekrem Tok'u Yüksek Şûra'ya yazdığı bir dilekçe ile şikâyet etmiştir. Daha sonra iki ayrı üye de (Cemal Kıpçak ve Enver Şazi Sirel) Büyük Üstat Necdet Egeran'ı Yüksek Şûra'nın Haysiyet Divanı'na şikâyet edecektir.[196]

Selami Işındağ'ın Ekrem Tok'u şikâyet ettiği 18 Mayıs 1965 tarihli yazı şöyledir:

"Türkiye Yüksek Şûra Başkanlığına

Pek Münevver Pek Muktedir Hakim Büyük Amir ve Büyük Umumi Müfettiş Üstatlar,

Yüksek Şûra'nın Amil azalarından Ekrem Tok Umumi Müfettiş, Türkiye Büyük Locası'nın 1 ve 2 Mayıs 1965 tarihli toplantısında:

1. *Daimi Heyetin raporunda yazılı: (Son bazı olayların açıkça isbat etmiş olduğu gibi, bu durum, camiamızı bazı nahoş neticelerle karşı karşıya getirmek tehlikesini göstermektedir) ibaresinin aydınlatılmasını ve müzakeresi için delege Biraderlerin söz istemelerine karşı ayağa kalkarak yüksek sesle: 'Bu mes'elenin konuşulmasını istemiyorum. Sizlere rica ederim, yalvarırım, yanaklarınızdan, ayaklarınızdan öperim. Konuşursanız ben ölürüm, buradan ölüm çıkar. Hiç kimseye söz vermiyorum. Celseyi kapıyorum. Yarın sabah saat on'da gelirsiniz' diyerek oturuma son vermiş, bu suretle Masonluğun temeli olan söz hürriyetine tecavüz etmek, Masonluk vekar ve şerefine aykırı konuşmak suçunu;*

2. *Enver Necdet Egeran Birader Büyük Loca toplantısında delege ve sami Biraderler huzurunda 'Kendisine müracaat eden Hikmet Turat Biraderin isteği üzerine, bir kardeşe yardım etmek maksadıyla Süleyman Demirelin Türk Yükseltme cemiyetinde kaydı olmadığı hakkındaki vesikayı kendisinin verdiğini ikrar*

196 Aksoy, Suha, "1965-1966 Olayları", a.g.e., s: 70-71.

ve itiraf etmesi üzerine bu mes'ele hakkında konuşmak için söz isteyen delegelere, ezcümle Refet Hakol Biradere söz vermemek suretiyle ikinci def'a söz hürriyetini bozmak suçunu;

3. *Büyük Loca toplantısından evvel Muhterem Localar Üstadı Muhteremleri ile bazı Üstatları toplayarak (Süleyman Demirel Biradere Türk Yükseltme cemiyetinde kaydı olmadığı hakkındaki vesikayı Enver Necdet Egeran Biraderin verdiğini kendisine ikrar ve bunun bir kusur olduğunu itiraf ve bir daha böyle bir şey yapmıyacağını vaat ederek af dilediğini ve kendisinin de affettiğini, bu mes'elenin böylece kapanmasını istediğini söylemiş, Enver Necdet Egeran Biradere Büyük Üstatlığa namzetliğini koydurmıyacağımı vaat ediyorum) demesine rağmen Büyük Loca toplantısında Enver Necdet Egeran Biraderin namzetliğinin konulmasını sükûtla karşılayarak Üstadı Muhteremleri iğfal suçunu;*

4. *Büyük Üstat seçiminde beş müstenkif rey çıktığı, gerek Localar umumi nizamnamesinin 56 ıncı maddesi hükmü, gerekse Mason teamülleri, istinkâf halinde seçimin yenilenmesini âmir olduğu halde Enver Necdet Egeranı Büyük Üstat ilân ve Büyük Üstat makamına is'ad ederek Masonluğun esaslarından olan fazilet, adalet mefhumlarını çiğnemek suçunu;*

işlemiş olduğundan kendisini şikâyet eder, hakkında Yüksek Şûra Nizamnamesinin ilgili maddelerinin tatbik edilmesini dilerim. Şahit listesi ilişik olarak sunulmuştur."

Bu yazının ekinde sunulan şahit listesinde Mukbil Gökdoğan, Fethi Erden, Antuvan Zoletti, Muhsin Türen, Edip Seydi, Cemal Gücü, Tarık Ziyal, Fuat Aydemir, Viktor Alfandari, Ali Ratip Dinçer, Reşad Atabek ve Burhaneddin Erilkurt'un isimleri yer almaktadır.

Ekrem Tok, kendisinden istenen savunmayı 29 Mayıs 1965 tarihli bir yazı ile gönderir. Ekrem Tok bu tarihi savunma yazısında özetle:

1. Belge olayı ile ilgili olarak Genel Kurul'da Egeran'ın gerekli izahatı açıkça yaptığını, kendisinin de ayrıca daha önceden localara gerekli izahatın verildiğini Genel Kurul'da hatırlattığını, hatta Büyük Loca olarak bu belgenin verilmesini doğru bulmadıklarını da ifade ettiklerini belirtmiştir. Demirel ile ilgili kayıtların Büyük Loca'ya intikal etmeden yıllarca Ankara Lokalinin bir köşesinde

kaldığını tespit ettiklerini; tekrisine katılan birinin uyarması üzerine, kurdukları araştırma heyetinin zorlukla meseleyi aydınlattığını, Demirel'in aradan geçen irtibatsız uzun yıllar nedeniyle artık kaydının silinmiş olacağını tahmin ederek böyle bir vesika istemiş olabileceğini;

2. O dönemde bu konuyu Hâkim Büyük Âmir ile bir Şura toplantısında konuştuğunu, Hâkim Büyük Âmir'in konuyla ilgili gönderilen tamim ile alınan tedbirleri yeterli ve uygun bulduğunu kendisine söylediğini;

3. Kanuna göre kurulmuş bir cemiyet olan Türk Yükseltme Cemiyeti'ne vilayet kanalı ile bir başvuruda bulunulmuş olsa, bu başvurunun cevapsız bırakılamayacağı, hatta kayıtların Büyük Loca'ya intikal etmemiş olması nedeniyle verilen cevabın da yanlış sayılmayacağını;

4. Genel Kurul'da meselenin anlaşılmamış bir tarafı kalmadığı, Masonluğun yüksek menfaatleri ile kendisi Genel Kurul'da bulunmayan ve hâlâ Kalfa derecesinde bir Masonun haysiyetini de düşünerek, siyasi bir konunun içine düşmemek için münakaşa yapılmasını istemediğini;

5. Toplantıda kimsenin 'ayağını öpmek' gibi bir söz söylemediğini;

6. Bir Büyük Üstadın uygun bulmadığı durumlarda söz vermemek, hatta verdiği sözü kesmek hakkına da sahip olduğunu, ayrıca söz hürriyetinin herkesin hürriyeti ile sınırlı olduğunu;

7. Loca Üstadı Muhteremleri ile önceden yaptığı toplantıda vesikayı veren kişinin ismini zikretmediğini, ancak adaylık ihtimali gündeme gelince bu kişi ile konuşup aday olmamasını söyleyeceğini ifade ettiğini, aynı gün evine davet ettiği Necdet Egeran'la bu çerçevede görüşüp durumu izah ettiğini, zaten kendisinin bu sene için katiyen böyle bir niyeti olmadığını söylediğini, ayrıca Egeran'ın seçim günü de adaylığını teklif edenlere *"kendimi Büyük Üstat olacak kadar henüz yetişmiş bulmuyorum*' dediğini;

8. Seçimlerde kendisinin birinin adaylığı kabul etmemek gibi bir hakka sahip olmadığını, zaten 80-90 delegenin bu adaylığa

itiraz etmediğini, şayet delegelerden bir itiraz gelirse, ancak o takdirde adaylığın müzakere edilebileceğini;

9. İmzasız gelen bir pusulayı bir kısım delegenin itirazına mukabil okuttuğunu, okunan bu pusulada Egeran'ın Ankara'da oturup İstanbul'daki Büyük Loca'ya nasıl aday olacağının sorulduğunu, Necdet Egeran'ın bu soruya *'Ben Ankara'da oturuyorum, fakat her on beş günde bir buraya gelirim, lüzum hasıl olunca da derhal ve her hafta gelebilirim diyerek, bu seyahatlerim için dahi, seçildiğim takdirde, Büyük Loca'dan hiçbir masraf ve para istemem, kendi vasıtam var derhal gelirim'* dediğini, buna da hiçbir delegenin itiraz etmediğini;

10. Seçimlerde beş imzasız oy nedeni ile seçimin iptal edilemeyeceğini, çünkü burada localardaki gibi bir skrüten yapılmadığını, asıl o beş oyun hiç atılmaması durumunda seçimin iptal edileceğini, zaten seçim günü yapılan uygulamaya hiçbir delegenin itiraz etmediğini, itirazların resmi toplantı haricinde sonradan gündeme geldiğini;

ifade etmiştir.

Bu savunmasına rağmen Ekrem Tok'a, Yüksek Şûra'nın 13 Haziran 1965 tarihli toplantısında *"Bir yıl müddetle Masonluk hak ve hizmetlerinden mahrumiyet"* cezası verilecektir. Egeran ise tesis edilen mahkemenin yetkisizliğini ileri sürerek savunmasını göndermeyecektir. Yüksek Haysiyet Divanı'nda kurulan Mahkeme Başkanı Sırrı Enver Batur'a[197] yazdığı 12 Temmuz 1965 tarihli yetkisizlik yazısı şöyledir:

"Türkiye Yüksek Şurasının 31. Derecesinde seçildiğinizi bildirdiğiniz haysiyet Divanı adına gönderdiğiniz 1 Temmuz 1965 tarihli yazınızı 3 Temmuz 1965 tarihinde aldım.

197 *Sırrı Enver Batur, Devrim Locası'nın kurucularından olup aynı zamanda Defne Olgunlaşma Atölyesi'nin kurulduktan sonraki ikinci başkanıdır. Aynı loca ve atölyede Sırrı Enver Batur ile yıllarca birlikte çalışmış olan Suha Aksoy, gerek "1965-1966 Olayları" gerekse "Masonlukta 50 Yıl" kitaplarında Sırrı Enver Batur'un Egeran'ı Masonluktan ihraç eden heyetin başkanı olduğunu hiç belirtmemiştir. Devrim Locası bu dönemde gündeme gelen girişimleri ile dikkat çekmiş bir locadır, Süleyman Demirel'e verilen belge olayı ile ilgili olarak Daimi Heyet'in tutumunu eleştiren 6 Aralık 1964 tarihli bir yazı yollamış, ardından Devrim Locası'nın Üstadı Muhteremi ve delegeleri 10 Ocak 1965 tarihinde yapılan Daimi Heyet toplantısına kabul edilerek konu ile ilgili müzakereye katılmışlardır. Aynı delegeler 3 Ekim 1965'te toplanacak Olağanüstü Genel Kurul öncesinde, 27 Eylül 1965 tarihinde İstanbul'daki locaların Üstadı Muhteremleri ile delegelerini bir yazı ile gayriresmi toplantıya çağırarak görüş alışverişlerinde bulunmuşlardır.*

Bu yazınızda bahis konusu ettiğiniz husus Türkiye Büyük Locası bünyesini ilgilendirmekle tetkiki, başkanı olduğunuzu beyan ettiğiniz topluluğun yetkisi dışındadır.

Bu itibarla sorularınıza her hangi bir cevap itasına mahal ve lüzum görmediğimi bildiririm. Saygılarımla"

Bununla beraber Egeran, Yüksek Haysiyet Divanı'nın kurduğu Mahkeme Heyeti'nin 25 Ağustos 1965'te kendisine ceza vermesinden sonra bu kararı temyiz edecektir. Bunun neticesini öğrenmesi ise 30 Ekim 1965 tarihini bulacaktır.

Öte yandan Mayıs ayının hareketli günlerinde İzmir'den sekiz Büyük Loca delegesi bir araya gelerek bir mektup kaleme almış ve 19 Mayıs 1965 tarihinde Büyük Üstat Necdet Egeran'a göndermişlerdir. Bu mektubun içeriğinde özetle, camiayı yaralayıp kardeşler arasında infial yaratan belge olayı ile ilgili olarak, Büyük Daimi Heyet'in konuya el koyduğunu ve gerekenleri yapacağını bildirmesine mukabil hadisenin üstünün kapatıldığı ve Genel Kurul'a sunulan raporda da "*nahoş bir hadise*" tabiri ile meselenin geçiştirildiğine değinilmekte ve bu durumun localarda rahatsızlık yarattığı ifade edilmektedir. Yaygın kanaate göre Necdet Egeran'ın "*Masonluğa leke sürücü"* ve *"Masonluk düzenini bozacak ve Biraderler arasında nifak doğuracak mahiyette*" davranmakla zan altında kalmış olduğu belirtilerek, bu şekilde Büyük Üstatlık vazifesini yürütmesinin mümkün olamayacağından bahisle durumun ortaya çıkarılması için hakkında *"tahkikat ve takibat"* yapılması talep edilmektedir. Bu yazı, 6 Haziran 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında ele alınarak toplanacak ilk Genel Kurul'a havale edilmiş ve durum imza sahiplerine Büyük Sekreterlik levhası ile bildirilmiştir.

Ancak imza sahiplerinden İrfan Locası Üstadı Muhterem'i, gelen bu cevapla ilgili bir olağanüstü toplantı yaparak konuyu locasında müzakere etmiş ve kendisine verilen cevabın yeterli olmadığını ifade edecek şekilde 20 Haziran 1965 tarihinde şu yazıyı kaleme almıştır:

"Pek Muhterem Büyük Üstat ve Aziz Üstat Kardeşler,

İzmir Vâdisi Locaları temsilcilerinin vâki müracaatına cevaben mümessillerimize gönderilmiş bulunan 10.6.1965 tarih ve 1891 sayılı levha alınarak 19.6.1965 gün ve 1965/12 sayılı fevkalâde celsemizde konuşulmuştur.

Yapılan müzakere neticesinde: Mevzuun, normal Umumi heyet toplantısına kadar bekletilmesinin, birçok reaksiyonlar ve hatta dağılmaları mucip ve dolayısile Türkiye Masonluğu umumî menfaatlerini haleldar edeceği mülâhaza edilerek, mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda, hatta Temmuz ayı içinde Fevkalâde olarak toplanılması ve huzura biran evvel kavuşulması temennisine, müttefikan karar verilmiştir.

Muktezasının teminini ehemmiyetle rica eder, bilvesile Kardeş sevgi ve saygılarımızı arz ederiz."

Bir başka yazı 26 Mayıs 1965 tarihinde İstanbul'dan on kadar Büyük Loca delegesi tarafından imzalanarak gönderilir. Bu yazıda da Selami Işındağ'ın Ekrem Tok'u Yüksek Şûra'ya şikâyet ettiği metinde yer alan argümanlar dile getirilmektedir. Özetle, seçimin usulüne uygun olarak yapılmadığı, belge olayı ile ilgili tartışmalarda da Büyük Üstadın delegelere söz vermediği üzerinde durulmuş, Olağanüstü Genel Kurul'un toplantıya çağrılması ve seçimin yenilenmesi ile Önceki Büyük Üstat Ekrem Tok'un da Haysiyet Divanı'na verilmesi istenmiştir.

Tüm bu olaylar arasında Ephesus Locası'nın kuruluş toplantısı gerçekleşmiştir. 28 Mayıs 1965 tarihinde Büyük Üstat Necdet Egeran, Büyük Birinci Nazır Halit Arpaç, Büyük Hatip Sacit Öncel ve Büyük Sekreter Nafiz Ekemen tarafından locanın Tesis Töreni yapılmıştır. Bu tören vesilesi ile İzmir'e gelen Büyük Görevliler, İzmirli tüm üyeleri davet ettikleri bir toplantı tertip etmişlerse de, ancak 15-16 üyenin katıldığı bu toplantıda katılanların arasında sadece bir tane Üstadı Muhterem ve bir tane Birinci Nazır'ın bulunduğu kayıtlara geçmiştir.[198]

Bu gelişmeler arasında, 28 Mayıs 1965 tarihinde Yüksek Şûra'dan Türkiye Büyük Locası'na, Hâkim Büyük Âmir Hazım Atıf Kuyucak ve Büyük Umumi Katip Muhiddin Osman Omay imzalı olarak gönderilen sert üsluplu tarihi yazı şöyledir:

"Türkiye Büyük Locası umumi heyetinin 2 Mayıs 1965 tarihli toplantısında 1965-1967 devresi için seçtiği Büyük Daimi heyet üyelerini ve görevlerini bildiren 7 Mayıs 1965 tarih ve 1795 sayılı yazınız alındı.

Bahis konusu seçim hakkında çeşitli kaynaklardan ve yapılan şikayetlerden aldığımız bilgilere nazaran mason esas nizamlarına ve ilkelerine aykırı bazı hareketler olmuş ve seçimler usulü dairesinde

198 Yapılan toplantı hakkındaki bilgileri İzmir Locası'nın 3 Haziran 1965 ve 23 Haziran 1965 tarihli toplantı tersimatlarından öğreniyoruz.

yapılmamıştır. Bu sebeple seçiminizi daha tebrik edecek durumda olmadığımızı ve 13 Haziran 1965 tarihine kadar durumun düzeltildiğini bildirmenizi üzülerek beyan ederiz."

Bu yazı 6 Haziran 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında ele alınmış, bu tutumun asla kabul edilmeyeceğini belirten, ancak Masonik "üslup ve eda" korunmak kaydı ile kaleme alınan bir cevap verilmesi kararlaştırılmıştır. Yüksek Şûra'ya gönderilen 7 Haziran 1965 tarihli cevap yazısı şöyledir:

"Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası ile Türkiye Yüksek Şurası arasında mün'akit konkordatonun beşinci maddesi ruhunun ifade ettiği mana icabı, ve üyeleri Mason Kardeşlerimizden ibaret iki ayrı teşekkül arasında bir nezaketin ifadesi olarak tarafınıza irsal ettiğimiz 7 Mayıs 1965 tarih ve 1795 sayılı mektubumuza karşı gönderdiğiniz 28 Mayıs 1965 tarih ve 531.01/182 sayılı yazınız Büyük Locamıza gelmiştir.

Her şeyden evvel yazınızda masonik muhabere usullerinin dışına çıkılarak mutad hitap cümlesile selâm ibaresinin dahi esirgenmiş olmasını üzüntü ile kaydetmek isteriz. Masonluk mükemmel geleneklerimizi dahi unutturacak kadar hissî tesirler altında kaleme alınmış olduğu açıkça görülen bu yazının müstakbel mason kuşaklarına tarihî bir ibret vesikası halinde intikal etmesini hiç arzu etmezdik. Masonların tam tekâmülünü sağlamaya matuf felsefî derecelerin en bariz hususiyeti olan masonik zarafetten sarfı nazar edilse dahi, bu yazının Büyük Locamız işlerine müdahale ve hatta direktif verme temayülünü görmezlikten gelmeye imkân yoktur.

Usul ve nizamına uygun olarak yapılmış bulunan Büyük Loca seçimleri hakkında Türkiye Büyük Locasından üstün bir otorite ve yine kendisinden başka bir şikâyet mercii mevcut olmamasına rağmen, bağımsız bir Büyük Loca düzenine bir türlü ayak uyduramıyan bazı Yüksek dereceli kardeşlerimizin eski bir alışkanlıkla yersiz şikâyetlerini Yüksek Şuraya ve ona bağlı atölyelere getirmek ve o yoldan Büyük Locamıza bağlı Loca Üstad-ı Muhteremleri üzerinde baskı yapmak gayretlerini masonluğa yakıştırmamaktayız. Yakışıksız ve Masonluğun yüksek menfaatlerine aykırı hareketleri önliyeceğini beklediğimiz bazı Biraderlerin, Türk Masonları arasındaki birlik ve beraberliği zedeleyen fevrî tesirlere kapılarak muayyen bir tarih zikretmek suretiyle

seçimlerimiz hakkında durumun düzeltilmesi gibi yersiz bir talebi ileri sürmesini zühul eseri kabul etmekteyiz.

Türk Masonlarını bünyelerinde toplayan teşekküllerimiz arasında mevcut iyi münasebetleri daha da takviye etmek için karşılıklı anlayış ve gönül birliği tesisine en muhtaç olduğumuz bir devrede masonik mükemmel vasıflarımızı beraberce harekete getirmemiz en büyük arzu ve temennimizdir. Türkiye Yüksek Şurasının değerli üyelerinin tarihî vecibelerini yerine getireceklerinden emin bulunuyoruz.

Kainatın Ulu Mimarından Türk Masonlarına tesanüt zincirimizi kuvvetlendirmek için gereken basireti ihsan eylemesini gönülden niyaz eder, Kardeşçe sevgi ve saygılarımızı sunarız."

Öte yandan Önceki Büyük Üstat Ekrem Tok'un asil üye, Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı Galip Taş'ın ise katılmış üyesi olduğu İdeal Locası'nın Üstadı Muhterem'i Enver Bakırcı, 31 Mayıs 1965 tarihinde Egeran'a şahsen bir mektup yazmıştır. Bu mektupta Ekrem Tok ile seçimlerden önce yapılan toplantıya değinerek, Egeran'ın Ekrem Tok'a söz vermesine mukabil sonradan vazifeyi kabul etmesi, Büyük Loca toplantısında bu konuda konuşmak isteyenlere söz verilmemesi ve oylamanın şekli ile ilgili itirazlarını bildirmiştir. Bu durumun "*Mason ananeleri ile kabil-i telif*" olmayacağını belirten Bakırcı, Egeran'ın bu tutumunun sonunda Türk Masonluğunun bir çözülme ve parçalanma ile karşı karşıya bırakacağını ifade etmiş ve ardından Egeran'ı istifaya davet etmiştir.

Aynı günlerde Egeran'a yazılan imzasız istifaya davet mektupları da bu çerçevede dikkate alınmalıdır. [199]

Tam da bu dönemde 3 Haziran 1965 tarihli Kim Dergisi'nde belge olayı tekrar gündeme getirilir. Ateşi körükleyen bu yazı, üyeler arasındaki rahatsızlıkları daha da arttırmıştır.

Aynı şekilde dikkati çeken bir başka reaksiyon da İstanbul Bölge Locası Başkanı'ndan gelmiştir. 6 Haziran 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında İstanbul Bölge Locası Başkanı Nebil Sarper'in *"Necdet Egeran'ın Büyük Üstat bulunduğu süre zarfında"* Masonlukla ilgisini kestiğini belirten yazısının ele alındığı görülür. Nebil Sarper'in hem

199 İmzasız istifaya davet mektuplarından 30 Mayıs 1965 tarihli bir örnek için bkz. Layiktez, Celil, "Türkiye'de Masonluk Tarihi", Cilt.3, a.g.e., s:206-209.

kendi locasından, hem de Bölge Locası Başkanlığından ayrılmasına mukabil Bölge Locası toplantılarına başkanlık etmeye devam ettiği ve *"Büyük Üstadı istifaya davet etmek üzere İstanbul Vadisindeki Muhterem localar ve Üstad-ı Muhteremlerinden karar istihsaline çalıştığı, Büyük Üstat ve Türkiye Büyük Locası hakkında çok tahrik edici konuşmalar yaptığı*" Daimi Heyet tersimatına geçmiştir. Hatta bu konuda yapılan müzakerelerde Bölge Locaları'nın uygun bir zaman ve zeminde kapatılması yönünde fikirler ifade edilmiştir.

Aynı toplantıda Cevat Memduh Altar'ın Türk Mason camiasındaki huzursuzlukla ilişkin yaptığı üç tespit çarpıcıdır:

1. *Politik: Dış politika ile içimizdeki gizli partizanlık,*
2. *Hiyerarşik: Yüksek Şuracıların üstünlük iddiaları,*
3. *Personel: Kişi menfaatleriyle ilgili gruplaşmalar ve kişisel baskılar.*

Cevat Memduh Altar, Kim Dergisi'nde yayınlanan ve üyeler arasındaki huzursuzluğu arttıran yazının bu üç hususun sentezi olduğunu da sözlerine ilave eder.

Öte yandan 6 Haziran 1965 tarihli bu Daimi Heyet toplantısında Büyük İkinci Muhakkik Celal Olcay'ın yeni bir Genel Kurul toplantısı yapılarak tartışmalı konuların ele alınması önerisi kabul görmez.

Toplantı sonucunda, yaşanan huzursuzlukları önlemek için biri Büyük Üstat, diğeri Büyük Üstat Kaymakamı tarafından imzalanacak "*gayet ciddi"* iki tamim yayınlanmasına ve bu tamimlerin icabının yapılıp yapılmadığının loca müfettişleri tarafından takibinin istenmesine karar verilir. Bir başka ifade ile Daimi Heyet ileri bir hamle yapmaktadır.

Bu karara göre 7 Haziran 1965 tarihinde Büyük Üstat Necdet Egeran imzası ile yayınlanan ve hayli sert bir üslupla kaleme alındığı gözden kaçmayan 1864 sayılı Büyük Üstat Mesajı şu şekildedir:

"*Sevgili Kardeşlerim,*

Türkiye Büyük Locası seçimlerinin üzerinden bir aydan fazla bir zaman geçmiş bulunuyor. Seçimlerden evvel ve seçimler esnasında, bir Üstadın, seçimlere müdahale etmiş olması yetmiyormuş gibi,

Localarımızda benim aleyhime Kardeşlerimizi kışkırttığını ve Türk Masonluğunun birlik ve beraberliğini yıkmaya çalıştığını müşahade etmekteyiz.

Masonik toleransın azamisini göstererek bu üstadın hareketlerine aklu hikmetin rehber olacağını ve bozguncu faaliyetlerine kendiliğinden son vereceğini bugüne kadar sabırla bekledim. Bu bekleyişi acz telakki ettiğini ve yıkıcı faaliyetlerini aksine genişlettiğini ve Türkiye Yüksek Şurasındaki vazifesinden de faydalanarak Dünya Masonluk tarihinin kaydetmediği pervasızlıkla, aradaki Konkordato'dan başka hiçbir münasebet ve alâkası bulunmayan Hür ve Müstakil Büyük Locamıza dil ve el uzattığını üzüntü ile kaydetmiş bulunuyorum.

Bu meyanda, Kardeşlerimin usule ve nizama uygun intihabile deruhte etmiş olduğum Büyük Üstatlık vazifemi de hiçe sayarak, tamamen ayrı bir masonik teşekkül olan ve Büyük Locamızın Türk Masonluğu üzerindeki yüksek otoritesini bir konkordato ile tanımış bulunan Yüksek Şûraya bağlı bir haysiyet divanına beni sevkettirmek tertibinde bulunmuştur. Bütün bu hususlar dikkate alınarak hislerinin zebunu bu üstat hakkında gereken masonik muamele yapılacaktır.

Bir daha açık ve sarih olarak ifade etmek isterim ki, siyasetle hiçbir zaman uğraşmadım ve siyasi hayata girmeğe de niyetim yoktur. Bu itibarla beni, Masonluğumuzu siyasete karıştırmış olmak gibi bir töhmet altında bulundurmak isteyenlerin nasıl siyaset yapmakta olduklarını görmekten üzüntü duymaktayım. Ne acıdır ki hakkımda asılsız dedikodular çıkarmak suretiyle beni yermeğe çalışanlar, değil yalnız Masonluğu siyasete âlet etmek, siyaseti Masonluğumuzun tâ can evine kadar sokmakta asla tereddüt göstermemektedirler. KİM Mecmuasındaki yazı bunun en bariz misalidir. Bu yazıyı hazırlatanlar Masonluk ilkelerine ve onun kutsiyetine ihanet etmiş olmak şaibesinden hiçbir zaman kurtulamayacak bedbahtlardır.

Bu itibarladır ki, alnım açık olarak Mason camiasının içinde bana yüklenen şerefli vazifeyi yürütmekten kaçmıyorum. Büyük Daimi Heyetin sayın üyelerini yanımda ve ittifakla beni destekler görmekten aldığım cesaretle siz kardeşlerime elimden gelen hizmeti yapmaktan daima bahtiyarlık duyacağımdan şüphe etmeyiniz.

Siz Kardeşlerimden şu anda beklediğim, saflarınızı sıklaştırmanız ve Türk Masonluğunun ayrılmaz bütünlüğünü zedelenmekten

kurtarmak üzere gereken beraberliği temin etmenizdir. Beraberliğimiz, Büyük Locaya dışarıdan gelecek bütün hücumları def'etmeğe yetecek kuvvet ve kudreti verecektir. Unutmayınız ki, Dünya Masonluğunun nazarları da Büyük Locamızın tesanüt ve beraberliği üzerine temerküz etmiş bulunmaktadır. Tesanüdü ve disiplini gevşettiğimiz anda Türk Masonluğunun yıkılmasına, haysiyet ve şerefinin onarılmaz yaralar almasına ve muntazam Dünya Masonluğunca tanınmamızı sağlamak için yapılan 10 yıllık büyük gayretlerin heba olmasına yol açacaktır. Bunun vebali de, hiç şüphe yok ki, şu veya bu tesir altında Localarda karıştırıcı rol almış bulunanlara raci olacaktır.

Bu tarihi mesajımın, Masonluğu ciddi olarak benimsemiş, siz mütekâmil kardeşlerimin dikkatinizi zararlı faaliyet göstermek istidadında olanlar üzerine çekmeye kâfi geleceğini ve Masonluğumuzun âli menfaatlerine aykırı bu gibi hareket ve faaliyetleri daha oluş yerinde durduracağını bütün imanımla beklemekteyim.

Masonlukta şahıslardan ziyade mukaddes vazifelerin dokunulmazlığını göz önünde tutarak Mason yeminlerinize sadakatle bağlanmanız Büyük Locamızı bahtsız saldırılardan koruyacaktır.

Siz sevgili Kardeşlerime her bakımdan sonsuz itimadım vardır. Yalan ve tezvirlere dayanan hakkımdaki hücumlara bakmadan, sizlerin de bana karşı itimadınızın tam olduğuna inancım büyüktür. Türk Masonluğunun şereflerini kurtarmak ve Büyük Locamızın istiklalini müdafaa etmek için her beraber ittihad zincirimizi kurmaya sizleri davet ediyorum.

Kâinatın Ulu Mimarından yanınızda ve yardımınızda bulunmasını niyaz eder, Kardeşçe sevgi ve saygılarımı sunarım."

Yine aynı Daimi Heyet kararına istinaden hazırlanıp 7 Haziran 1965 tarihinde gönderilen 1865 sayılı Büyük Üstat Kaymakamı Nuri Pere imzalı, aynı sert üslupla kaleme alınmış diğer tarihi tamim ise şu şekildedir:

"Üstad-ı Muhterem ve Aziz Kardeşler,

6 Haziran 1965 tarihinde toplanan Türkiye Büyük Locası Daimi Heyeti, Kardeşlerimizi tenvir maksadile bütün teşkilâtımıza aşağıdaki hususları tamim etmeği ittifakla kararlaştırmıştır:

1. *Anayasamızın 4ncü maddesinin sarahatle ifade ettiği gibi, Türkiye Büyük Locası, Türk Masonlarının Türkiye hudutları dahilinde yegâne mümessili ve Localar ile Masonluğun yegâne ve mutlak hakimi olup Masonluğun idaresi ve murakabesi kudretini nefsinde cem'eden en yüksek mason merciidir. Kendisinin fevkinde veya kendisine muadil hiçbir mason mercii tanımaz.*

   Diğer taraftan Türkiye Büyük Locasile Türkiye Yüksek Şûrası arasında 21 Nisan 1957 tarihinde akdolunan Konkordatonun 1. maddesinde:

   'Yüksek âkit taraflar, çırak, kalfa ve üstat derecelerine şamil olan Masonluğun (yani bütün masonların) Türkiye sınırları içinde en yüksek otoritesi ve mutlak hakimi Türkiye Büyük Locası olduğu ve bu masonik kudretin bütün salâhiyetleri kendi nefsinde mündemiç olup münhasıran kendi aldığı ve alacağı kararlara ve eski masonik gelenek ve nizamlarile bu memleket kanunları hükümlerile mukayyet bulunduğu ve bu otoritenin hiç bir surette münakaşa edilemeyeceği ve Türkiyede bu derecelere hakim üstün veya eşit hiç bir masonik kuvvet tanımayacağı hususlarında ittifak etmişlerdir.'

   Hükmü konulduktan sonra 3.cü maddesinde de:

   'Âkit taraflar yukarıdaki maddelerde yazılı esasları uzaktan, yakından ihlâl edecek hiçbir harekette bulunmamayı taahhüt ve kabul etmişlerdir.'

   denilmektedir.

   Yukarıda belirtilen Anayasa ve Konkordato hükümlerinden çok açık olarak görüldüğü gibi Türkiye Yüksek Şûrasının Türkiye Büyük Locasına karşı hiçbir hierarşik hüviyeti bulunmadığı gibi Türkiye Büyük Locasının aldığı kararlar hakkında da uzaktan yakından her hangi bir müdahaleye hakkı yoktur.

2. *Anayasanın 21. maddesi gereğince, Türkiye Büyük Locası resen veya nizami şekiller dairesinde bir vadi locaları tarafından vaki talep üzerine, lüzum gördüğü takdirde, o vadinin locaları arasında bölge ahenk ve nizamını temin maksadile Bölge*

Mahfilleri veya Heyetler teşkil ederek salâhiyetlerinden lüzum gördüklerini bu heyetler marifetile kullanabilir.

Bölge Mahfilleri Nizamnamesinin 12. Maddesine göre de:

'Bölge Mahfillerinin faaliyeti, icabında, Türkiye Büyük Locası tarafından, mahdut veya gayrı mahdut zaman içinde tatil edebilir.'

Anayasanın 10. maddesinde ise:

'Daimi Heyet, Türkiye Büyük Locasının icra organıdır. Bu sıfatla, Büyük Locanın toplantı halinde bulunmadığı sıralarda vazife ve selâhiyetlerinin icab ettirdiği bilcümle muamelâtı icra ve icab eden kararları ittihaz ve tatbik eder.'

hükmü sarihtir.

Bu itibarla Büyük Daimi heyet, her hususta olduğu gibi, Bölgelerdeki idari işlerle meşgul Bölge Localarının da fevkinde tam ve mutlak bir otoritedir.

3. *Daimi Heyetimiz, Türkiye Büyük Locasının 29 Nisan ilâ 2 Mayıs 1965 tarihleri arasında akdetmiş olduğu celselerde alınan bilcümle kararların ve ezcümle yapılmış olan seçimlerin usul ve nizamlarımıza tamamen uygun olduğunu;*

   Büyük Locadaki izahlarından sonra Büyük Üstadın seçilmiş olmasile kendisine bazı kardeşlerimiz tarafından izafe olunmak istenen masonik suçluluğun ekseriyet oylarile açıkça reddedilmiş bulunduğunu,

   tesbit ve kabul etmiştir.

4. *Masonluğun en önemli taahhütlerinden olan ketumiyet kaidesine riayet malum iken, Büyük Loca Umumi Heyetinde cereyan eden müzakerelere ait doğru veya yanlış bilgilerin basına aksettirilmiş olması eşine rastlanmamış masonik suçtur.*

5. *Yukarıda belirtilmiş olan hususlar muvacehesinde Kanun, Nizam ve Geleneklerimize aykırı müdahale, münakaşa ve hareketlerin Türk Masonluğu için büyük zararlar tevlit edeceğine işaretle ve Mason yeminlerine dayanarak Kardeşlik bağlarının çözülmesine hiçbir veçhile imkân verilmemesini rica ederim.*

Büyük Daimi heyetimiz camiamız içindeki tahriklere bundan böyle müsamaha etmemek hususunda kesin karar varmıştır.

Bu itibarla, hakikate aykırı ve birliğimizi sarsma istidadındaki iddia ve görüşmelerin artık Localarımızda ileri sürülmesine son vermek lâzım geldiğini bildirmeğe lüzum görülmüştür.

Bütün Kardeşlerimizin ve Muhterem Localarımızın camia içindeki disiplin ve kardeşlik ruhunun korunması için gerekli tedbirleri titizlikle alacaklarına emin bulunuyoruz.

Bilgi edinilmesini, bütün Kardeşlere duyurulmasını diler, Kardeşçe sevgi ve saygılarımı teyid ederim."

Gönderilen bu sert tamimler localardaki huzursuzluğu daha da arttırır ve tepkileri keskinleştirir. Kimi localarda bu tamimlerin Masonik üslubun dışına çıkılmak suretiyle, oturularak dinletildiği görülür. Hatta bazı localarda bu tamimler için olağanüstü toplantı daveti çıkarılır ve tamimler hakkında müzakere açılır. Bu müzakerelerde zaman zaman çok sert ifadelerin kullanıldığı ve sonuçta muhalefet şerhleri de belirtilmek kaydı ile localardan Büyük Loca'ya yazılar yazılmasına karar verildiği görülmektedir.

Bu hususları incelemek ve localarda nasıl bir atmosfer olduğunu anlayabilmek için, sert muhalefeti nedeni ile İzmir'den seçilmiş örnekler üzerinde durulabilir:

Bu örneklerden ilki İzmir Locası'nın 23 Haziran 1965 tarihinde yapılan olağanüstü toplantısıdır. Bu toplantının tersimatında önce sekiz Büyük Loca delegesi tarafından imzalanarak Büyük Üstat Egeran'a gönderilen yazı hatırlatılmış ve Üstadı Muhterem'in şu ifadelerine yer verilmiştir:

"Masonlukta en yüksek mevkii işgal eden zatın, isim vermeden, peşin hüküm verir gibi bir tavır takınarak bir biraderi ağır kelimelerle itham etmesi, bize çok acı geldi. Matbuattaki neşriyata dikkatinizi celp ederim. Bu arada Kim mecmuasında çıkan yazıyı yazana suçlu gözü ile bakarız. Bu anlattıklarım işin bir cephesidir. Bir de Nuri Pere Üstadımızın tamimi vardır. Ben bu tamimi takriri sükun kanununa benzetirim. Tamamen hür insanlar olarak, cemiyetimizin menfaatleri için yapacağımız konuşmalara sed çeken bir karakter taşıdığını görmekle

İzmir masonluğunda yeni teessürler uyandırdı. İrfan Locası olağanüstü bir toplantı yaptı. İntisap ettikleri bu cemiyetin bugünki durumundan eza duyduklarını, bu hareketin Büyük Üstatlık makamına, şerefine uygun düşmediğini samimiyetle ifade ettiler. Bu tamimin diktatoryal ve faşist bir mahiyet taşıdığını, bu kadar ağır tarizlerin değil bir Masona, lalettayin bir insana yapılamayacağını bildirdiler. (…)

Bir hususu daha arz etmek istiyorum. Localar Müfettişlerine gönderilen levhalar vardır. Bu levhalar bazı müfettişler üzerinde büyük infial uyandırmıştır. Bu infiallerini de Müfettişlikten istifa etmek suretiyle belli etmişlerdir. Size müfettişlerden Zeki Rıza Şahinoğlu'nun istifasını arz ediyorum.[200] (…)"

Daha sonra söz konusu tamimlerin müzakeresi için oylama yapılmasına geçilmiş, İzmir Locası Müfettişi Hulusi Selek ile İzmir Locası Üstadı Muhteremi arasında usul üzerine sert bir tartışma yaşanmış ve Hulusi Selek toplantıdan ayrılmıştır. Hatırlanacağı üzere Hulusi Selek bu dönemde aynı zamanda Daimi Heyet'te Büyük Hasenat Emini olarak görevlidir. Bu olaydan sonra İzmir Locası'nın Müfettişliği görevinden ayrılacaktır.

23 Haziran 1965 tarihli bu loca toplantısında, muhalif oylar ayrıca belirtilmek suretiyle ve çoğunluğun kararı ile, gelen tamimler tartışmaya açılmış ve tartışma sonucunda, önceden hazırlanmış taslak yazı loca tarafından kabul edilerek *"İzmir Muhterem Locası'nın 23 Haziran 1965 günlü toplantısında ittihaz ettiği karar"* başlığı ile Büyük Locaya gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Dört muhalif oya karşı yirmi dört oyla kabul edilerek gönderilen yazı şöyledir:

"Pek Muhterem Büyük Üstat ve Aziz Üstatlar,

Muhterem Locamız Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'nın 7 Haziran 1965 tarih ve 1864 sayılı 'Büyük Üstat Mesajı' işaretli ve aynı tarih ve 1865 sayılı levhalarının okunmasını saygıyla dinledi.

---

200 Zeki Rıza Şahinoğlu, o tarihte Ümit Locası'nın Büyük Müfettişi olup, istifa yazısı ile istifanın Büyük Üstat tarafından kabul edildiğine ilişkin yazı 3 Temmuz 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında ele alınmıştır. Şahinoğlu yerine sonradan Hulusi Selek tayin edilecektir. Hatırlanacağı üzere Hulusi Selek olaylı geçen 23 Haziran 1965 tarihli İzmir Locası toplantısından sonra İzmir Locası'nın müfettişiliğinden ayrılmıştır.

Mensupları adedi esasen zaten çok cüz'i olan Türk Masonluğu camiası içinde son aylarda zuhur eden ve levhalarda da işaret edilen anlaşmazlıklar son derece üzüntü vericidir. 'Bütün insanlar için sulh ve saadet yuvası olacak bir fikir mabedi inşası' idealini güderek 'insanlığın fikrî ve içtimaî tekâmülüne çalışan bir kardeşlik topluluğu olduğu iddiasında bulunan bir cemiyet azası arasında bu derece hâd ihtilâfları Teşekkülün bünyesini kemiren ve mevcudiyetini dahi tehlikeye koyabilecek bir vehamet arzeder.

1864 sayılı levhada Muhterem Locamızca kim kasdedildiği malûm olmayan (ve isminin zikredilmemiş olması maalesef bir çok dedikoduya yol açan) bir Üstat sureti mahsusada hedef tutulmuş ise de ortada biraderleri ayıran bir ihtilâfın mevcut olduğu, hiçbir biraderin bu ihtilâfa lâkayıt kalmadığı ve mevcut iki düşünüşten birine iltihak ettiği gayri kabili inkâr bir vakıadır. Esasen mezkûr iki levhanın gönderilmesi, gönderilmesine lüzum hissedilmiş olması biraderler arasında derin ve geniş bir hendeğin açıldığının ve açılmakta olduğunun delilidir.

Muhterem Locamız mezkûr ihtilâf hakkında kimin haklı kimin haksız olduğunu araştırmadan bu mevzudaki umumî mahiyetteki düşüncelerini ve 1865 sayılı levhada bazı görüşmelerin Muhterem Localarda yasaklanmak istemesi münasebetiyle bu hususstaki görüşünü Muhterem Büyük Loca'ya saygı ile arzetmekte faide ve zaruret duymuştur. Şöyle ki:

1. *Evvelemirde her iki levhada ve hususiyle 1864 sayılı levhada kullanılan ve alışmış bulunmadığımız sert ifadeden ve henüz hakkında mahkûmiyet kararı bulunmayan ve ismi zikredilmeyen bir biraderin şeref ve haysiyetini muhil tabirlerden duyduğumuz teessürü arzetmek isteriz. Masonluğun en büyük makamından sadır olacak levhaların Muhterem Loca'ların masonik üslûp numunesi ittihaz edebilecekleri bir lisanla kaleme alınması gerektiği düşüncesindeyiz.*

2. *Anayasamızda ve ritüellerimizde ifadesini bulan Masonluk ideali ve ilkeleri her şeyin üstünde olup hiç bir husus bu ideal ve ilkelerin bir an dahi gölgede bırakılmasını istilzam edebilecek kadar değerli sayılamaz.*

3. *Masonluk ideal ve ilkelerinin tahakkuku için müracaat edilmesi gereken yol ve vasıtalar da mutlak surette masonik kaidelere uygun olmalıdır. Başka bir ifade ile gayenin meşruluğu yol ve vasıtayı meşru kılmağa yetmez.*

4. *Türk Masonluk Camiasındaki söz konusu ihtilâf en kısa zamanda giderilmeli, bu ihtilâfa yol açan sebepler ortadan kaldırılmalıdır. Camiamızı sulh ve sükûna kavuşturmak için, gerekirse şahsî fedakarlıklardan da kaçınmamalı, hususiyle masonlukla bağdaşmayan şahsî prestij düşüncelerinin etkisi altında kalmamalıdır.*

5. *İhtilâfın zamanla kendiliğinden yatışması veya sönmesi ümidi mevcut olmadığından 1966 senesi nisan ayı beklenmeksizin Büyük Loca Umumî Hey'etin ihtilâfı doğuran mes'eleler ve hususiyle disiplin şikâyetnamesi hakkında selâhiyeti dahilindeki kararları ittihaz etmesini huzursuzluğun giderilmesi için zarurî görmekteyiz.*

6. *Muhterem Loca'mızın Kanun, Nizamname ve yeminlerimizin lâfzı ile ruhuna ve geleneklerimize tamamen riayetkâr olarak çalışagelmekte olduğunu ve aynı şekilde çalışmağa devam edeceğinden şüphe etmemek gerektiğini, her türlü sahte tevazudan âzade olarak beyan ederiz. Bu itibarla 1865 sayılı levhada işaret edilen 'hakikate aykırı' ve 'birliğimizi sarsma' amacını güdebilecek görüşmelerin Muhterem Loca'mızda cereyan edebileceğini düşünmemekteyiz. Derhal ilâve edelim ki hiç bir Muhterem Loca'nın Masonluk kaidelerine ve bağlılığına riayette bizden daha az titizlik gösterdiğini ve göstereceğini de asla düşünemeyiz. Samimi olarak şuna inanıyoruz ki Muhterem Loca'lar maruz nizamî ve disiplinli çalışma metodu sınırları içinde Anayasamızın 1 inci ve Localar Umumî Nizamnamesinin 2 nci maddelerinin kendilerine tanıdıkları muhtariyetle ve Nizamnamenin 3 üncü maddesindeki sarahat gereğince din, mezhep ve siyasete müteallik olmamak kaydiyle her konuyu serbestçe tetkik ve müzakere edebilirler. Hiçbir makamın Anayasa ve Umumî Nizamname hükümlerini ölü metin haline getirmeğe yetkili olmadığı gibi Muhterem Loca'lara bu serbestî tanınmayacak olursa, bunlar 'Hürriyet, Eşitlik ve Kardeşlik' düsturlarına bağlı 'âdil, hürriyetsever, cesur' olmağı vazife edinen 'hür insanlar' topluluğu, tek tabirler mason topluluğu olmaktan çıkar, Masonluğun temel taşarlı olan Localar, hava ve güneşten mahrum bir çiçek gibi solar ve binnetice Masonluk da çöker ve yıkılır. Ne kadar nazik olursa olsun, bir konunun kuliste, yanlış*

ve mübalâğalı haberlerin yayılmasına müsait gayrı mes'ul küçük topluluklar halinde konuşulmasına mani olmanın yegâne çaresi bunun, masonik kaidelere ve âdaba uygun olarak Muhterem Loca'larda açıkça müzakere edilmesidir.

Muhterem Loca'mızın çalışmalarına, arzedildiği şekilde, kanunlarımız sınırları içinde hürriyet prensibi hâkim olmuştur ve bundan böyle de çalışmalarına aynı masonik prensibin hâkim olması gerektiğine kani bulunmaktadır."

Yayınlanan tamimlerin localarda yarattığı reaksiyona ilişkin bir başka örnek olarak Gönül Locası tarafından Büyük Loca'ya gönderilen 2 Temmuz 1965 tarihli şu yazı ele alınabilir:

"Pek Muhterem Büyük Üstat ve Aziz Üstatlar

Muhterem Locamızın 24/Haziran/965 günlü toplantısında;

a. *Muhterem Büyük Üstat Dr. Necdet Egeran imzalı ve 1864 sayılı levha ile,*

b. *Muhterem Büyük Üstat Kaymakamı Nuri Pere imzalı ve 165 sayılı levha;*

Tekraren saygı ile okunup dinlendikten sonra bu levhalara bir cevap verilip verilmemesi müzakere konusu yapılmış ve '3' muhalif oya karşı 25 oyla cevaplandırılması ve aşağıdaki hususların Büyük Loca Daimi Hey'etine ulaştırılmasına karar verilmiştir.

1. *Muhterem Locamız, söz konusu iki levhayı, gerek muhtevasını teşkil eden ana fikirler, gerek ifade bakımından masonik ideal ve düsturlarına uygunluğunu sezememekten mütevellit üzüntüsünü arzetmek zorunda kalmıştır.*

2. *1864 sayılı levhada, ne sebeple isminin zikredilmediği anlaşılmayan bir üstada karşı son derece ağır ithamlarda bulunmaktadır. Bu ithamların doğru olup olmadığı ancak usullerimize göre, yapılacak disiplin takibatı neticesinde verilecek kararla subut bulacaktır. Böyle bir karardan evvel masonluğun en yüksek makamını teşkil eden Büyük Üstadın bir levhasında şahsî polemiklerin mevzu ittihaz edilmiş olmasının, masonluk an'anelerine aykırı düştüğü kanaatindeyiz.*

3. *Yukarıdaki kanaatımıza karşı, camiamızın bütünlüğüne yönelmiş bir tehlikeye işaret ve bütünlüğü koruma arzusu ileri sürülebilir. Ancak, camiamızın bütünlüğünün korunmasının mevcut durumun olduğu gibi ve tam objektif bir şekilde gözler önüne konulması ve bu suretle ortaya çıkacak hakiki tehlikenin istilzam ettiği çarelerin aranması ve tatbiki ile mümkündür. Muhterem Locamızın bütün biraderlerinin hissiyatına tercüman olabildiğimize kani olarak diyebiliriz ki, hakiki durum söz mevzuu iki levhada, maalesef aksettirilmemiştir. Ortada, ne 1864 sayılı levhada beyan edilen 'bir' üstadın şu veya bu şekildeki hareketleri, ne de hatta birçok biraderin muahaza edebilecekleri bir davranış söz konusudur. Bugün hakiki durum maalesef şudur ki, küçücük camiamız fiilen ikiye bölünmüş bulunmaktadır. Münakaşa mevzuu hâdiseler ve noktai nazarlar Biraderlerin cümlesinin iki görüşten birini benimsemek zorunda bırakmış ve benimsetmiştir. Bu işte bir kanaat sahibi olmayan, iki düşünüşten birine iltihak etmeyen tek bir Biraderin mevcudiyetine inanmıyoruz. Bu derece yaygın bir hal alan ihtilâfta, bir Üstat, iki Üstat veya 10 Üstat söz mevzuu değildir. Hakikati araştırmakla mükellef masonlar asgari olarak herkesin görebileceği açık hakikatleri olduğu gibi görmek zorundadırlar. Bu gün örtülemeyecek olan hakikat ise, Türk Masonluğunun iki kampa ayrılmış bir durumda bulunması ve bu ihtilâfa yol açan hadisenin bir şahsa, cemiyetimize mensup olmadığı yolunda bir belge verilmiş olmasıdır.*

   Büyük Loca Umumi Hey'et toplantısı hakkında Muhterem Locamızda verilen bilgilere göre, sözü geçen belge talibine, cemiyetimize mensup olduğu bilindiği halde verilmiş bulunmaktadır.

   Camiamızdaki huzursuzluğun bu belgeden başladığının inkârına imkân görmemekteyiz.

4. *Camiamızdaki huzursuzluğun mebdei, sözü geçen vesika olduğunu kabul ettiğimiz gibi, başlayan ve gittikçe büyüyen ve devam edegelen ihtilafta vesikanın verilmesini tenkit edenlerin masonik kaidelere aykırı olan bütün davranışların da, bu meyanda toplantılarımızdaki müzakerelerin kısmen veya tamamen harici âleme ifşasını da bittabi muahaza etmekteyiz.*

Ancak halen camiamız için çok âcil olan husus, bu ihtilafların en kısa bir zamanda sona erdirilmesidir. Aksi takdirde gün geçtikçe hastalık derinleşecek ve yayılacak ve tedavisi zorlaşacak veya büsbütün imkânsız hal alacaktır.

5. *Umumî mülâhazalar ile iktifa edip hal çaresi hakkındaki düşüncelerimizi kısaca dahi olsa belirtmediğimiz takdirde vazifemizi yapmamış olacağımızdan aşağıdaki hususları da arzetmekte zaruret görüyoruz.*

   a) *Bu ihtilafta bazı Üstat ve Biraderlerin disiplin takibatına tabi tutulması, ve hattâ mahkûm edilmesi hiçbir şeyi halletmeyecektir. Tasavvur edilebilineceğinden çok adette Biraderler, disiplin kararları ile düşüncelerini aksi teze tevcih etmeyeceklerdir. Aksine gayrı masonik buldukları davranışlara yenilerinin eklendiğine ve adaletin tek taraflı olarak istikametli bir şekilde işletildiğine tam kanaat hasıl edeceklerdir. Bu mevzu ile ilgili olarak, Büyük Üstat hakkında disiplin takibatı yapılması talebi ile verilen takririn muameleye ancak şeklen konulduğunu düşünen ve 1966 nisan ayına kadar bekletilmesinin adalet icaplarının yerine getirilmemesi şeklinde telakki eden Biraderler kahir ekseriyeti teşkil etmektedir. Bu düşünüşü ortadan kaldırmak için Büyük Loca Umumi hey'etini derhal toplantıya davet etmek zaruretine inanıyoruz.*

   b) *Topluluğumuzun huzursuzluğunu, Masonluğun yaşamasını mümkün kılan hürriyetlerin kısıtlanmak suretile giderileceğine asla ihtimal vermiyoruz. Muhterem Localarda yegâne yasak olan din, mezhep ve Siyaset mevzuları dışında herhangi bir mevzuun müzakeresinin men'edilmesi teşebbüsü ihtilâfı ancak körüklemeğe yarayabilir. Fikirleri serbestçe dermeyan edilemeyecek bir locaya mensubiyet hiçbir mana ifade edemez. Locada hür ve serbest olarak düşünemeyen ve düşündüğünü aynen ifade edemeyen bir şahıs esasen mason sıfatına lâyık değildir.*

   c) *Her hangi bir tehdidin ve bu meyanda locaların kapatılması veya masonluktan ihraç tehditlerini, cemiyetimize mensubiyeti her hangi bir maddi menfaata bağlı olmayan, aksine kendilerini maddi fedakârlıklar yapmaya teşvik edici mahiyet arzeden masonlar üzerinde zerre kadar tesir icra*

edemez. Hakikî masonlar herhangi bir oldu bittiyi kabul etmektense, masonik prensiplerine bağlılıkları locanın kapatılmasına veya masonluktan ihraçlarına sebebiyet verecek ise bu kapatılmayı veya ihracı göze almağı birinci derece masonik vecibe addederler.

Bu mülâhazaların tesiri altındadır ki, Muhterem Locamız Biraderleri 1865 sayılı levhadaki ifade tarzı ile bir terör havası yaratılmak istendiği ve bunun ancak tersine bir reaksiyon yaratabileceği kanısına varmışlardır.

d) Yukarıda kısaca arzetttiğimiz tedbirler, meseleyi halleden ve cemiyetimizi huzura kavuşturabilecek çare olmayınca geriye diğer çareler aramak kalır. Bunları tâyin ve tesbit etmek için yegâne yolumuz kanunlarımız ve ritüellerimizde belig ifadelerini bulan masonik prensiplere samimi olarak bağlılık göstermek ve onları tatbik etmekten ibarettir.

Hiçbir âlî menfaatin, mezkûr prensiplere tekaddüm edemeyeceğinin kabulü şarttır. Masonik kaide ve düsturların tervic etmeyeceği bir yoldan mesleğimizin yüksek menfaatlerine uygun düşeceğine kani olduğumuz bir neticeye erişebileceğini düşünmek en hafif tabirile saflıktır.

Mason bu tarz hareketi siyasilere bırakır. Mason düşünür ki, hakikate aykırı her hangi bir davranış, -gaye ne kadar saf ve temiz olursa olsun- sonunda hüsran verici olur. Doğru ve güzel ancak, doğru ve güzel üzerine bina edilebilir. Türk masonluğunun mukadderatını ellerinde bulunduran Üstadlarımızın bu basit hakikatleri bizden daha çok müdrik olduklarını ve hiç bir şahsi menfaat, hiç bir izzeti nefis düşüncesinin masonik prensiplere uygun hareket etmelerine engel teşkil etmeyeceğini ümit etmek isteriz.

Locamız toplantısında, mevcut 28 Birader'den 3 Birader, sözü geçen iki levha münderecatını tasvip etmemekle beraber, bu hususta Muhterem Büyük Loca'ya yazı yazılmasına mahal olmadığı muhalif reylerine karşı, diğer 25 Birader'in oyu ile muhterem locamız düşüncelerini belirten işbu levhanın yazılmasını tasvip etmişlerdir.

Keyfiyeti Kardeşçe sevgi ve saygılarımızla arzederiz, Pek Muhterem Büyük Üstat ve Aziz Üstatlar.

Gönül Locası'nın müfettişi aynı zamanda Daimi Heyet'te Büyük Birinci Teşrifatçı (Tören Üstadı) olan Süreyya Akalın'dır. Süreyya Akalın'ın Büyük Görevli seçildikten sonra Daimi Heyet'in 9 Mayıs ve 12 Haziran tarihli iki toplantısı dışında, istifa ettiği 1 Eylül 1965 tarihine kadar dönemin Daimi Heyet toplantılarına katılmadığı görülmektedir.

Yayınlanan tamimlerin localarda yarattığı reaksiyonlara ilişkin bir başka örnek olarak Kemal Locası'ndan Nuri H. Rüstem, şu sert ifadelerle tanıklığını dile getirmiştir:

"Toplantı açılışında Locamız Müfettişi Celal Olcay Üstadımıza dönerek, gelen Büyük Loca levhalarını, yalanla dolu içeriği ve saygı sınırlarını aşan ifadesi nedeniyle bundan böyle kardeşlerime ayakta dinletmeyeceğimi, bunun bütün sorumluluğunun bana ait olduğunu, kendisinin durumu bir raporla Büyük Loca'ya bildirmesini rica ettim. Sonra da bu levhaları okuttum.

Bu levhalar okunduktan sonra, yararlarda söz alan kardeşlerimin düşünce ve görüşleri; bu iftira, yalan ve tehditlerin yanıtlanması gerektiği doğrultusunda gelişti. Suçluların birlik ve beraberlik çağrılarının kendi yasa tanımazlıklarını ört-bas etme gayreti, ifadelerindeki tehditlerin de gereksinmesini duydukları güç'ün bir gösterisi olduğu görüşleri, oldukça sert bir dille sözlendirilmişti.

Toplantının sonunda, hemen bir envar toplantısı yaparak, konunun tüm vadi kardeşlerine açık, önce 1. Derece ve aynı gün yapılacak bir 3. Derece toplantısında tartışılmasına ve sonucun, bu levhalara yanıt olacak bir yazı ile Büyük Loca'ya bildirilmesine karar aldık."

Kemal Locası tarafından Büyük Üstat Egeran'a gönderilen 7 Temmuz 1965 tarihli, çok sert ifadelerle kaleme alınmış yazı şöyledir:

"Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası

Muhterem Büyük Üstat,

Büyük Loca'nın 7 Aralık 1964 tarih ve 1426 sayılı, 28 Aralık 1964 tarih ve 1472 sayılı levhalarında bahsi geçen ve basına konu olan, mesleğimizle ilgili olaylar, bir siyasî parti liderine verilen belge ve bunun ortaya koyduğu ihtilatlar, Büyük Loca seçimi ve bunun elem verici yankıları dolayısı ile kardeşler arasında aylardan beri süregelen bir tedirginlik konusu vardı. Bu kere Büyük Loca 7.6.1965 tarih ve

1865 sayılı levhaları ile, BÜYÜK ÜSTAD MESAJI başlığı ile gelen aynı tarih ve 1864 sayılı levhalar, kardeşlerin aylardan beri üzerinde durdukları konu ile doğrudan doğruya ilgili görüldüğünden, adı geçen levhaların okunması, müzakere ve karar bağlanması 23.6.1965 tarihli 1. ve 3. Derece gündemlerimize alındı. Yapılan müzakere ve varılan kararların hülasası aşağıya çıkarılmıştır. Mütalaaları ile gereken işleme bağlanmasının müsaadelerini Kardeşçe sevgi ve saygılarımızla rica ederiz:

I. Büyük Üstat mesajının okunması ve müzakeresi:

Mesaj Kardeşler arasında büyük bir hayret, şaşkınlık ve üzüntü kaynağı olmuştur.

a) *Türkiye masonlarının yegane ve mutlak hakimi Büyük Locanın Büyük Üstadı bu mesajında masonik literatürde emsaline pek rastlamadığımız ağır bir dil ve üslup kullanmakta ve fakat kimi, ne için, hangi hukukî, ahlakî, masonik mesnetlere dayanarak, yine kendi öz deyimleri ile Dünya masonluk tarihinin kaydetmediği bir pervasızlıkla bu kadar ağır bir suçlamağa tabi tutmaktadır? Bu hususta zihinlerimiz asgarî bir vuzuha ulaşamamıştır.*

b) *Pek Muhterem Büyük Üstat mesajlarında, ismini vermedikleri Yüksek Şura üyesi ve vazifelisi bir mason üstadı hedef tutarak, kendilerini Yüksek Şura Haysiyet Divanına vermek tertibinde bulunduğunu, siyasete karışmakla itham ettiğini, Büyük Üstatlık sıfatını da hiçe saydığını, hakkında bir takım dedikodular yapmakta olduğunu bildiriyorlar.*

   Büyük Üstadın tamamen şahsî ilişkilerini ve yine tamamen şahsî ve sübjektif hükümlere bağlayarak bizlere iletmek ve ilân etmekteki maksatlarını da anlayamadık. Seçimlerden önce, seçimler sırasında ve halen, kanunlarımız, masonik ilke ve esaslarımıza tamamen aykırı fiil ve hareketlerde bulunan bir mason ve ilgili teşekkül varsa, bunlar kanunlarımızın tayin ettiği yargı kurumlarına sevk edilir ve ancak bu kurumlardan elde edilen hükümlerle bir masonun mahkûmiyeti ilân edilir.

c) *Mesajda suçlama derece derece şümulünü arttırmakta, netekim, Yüksek Şura üyesi üstadın lanetlenmesi, masonik*

bir teşekkül olan Yüksek Şuraya kadar genişletilmekte ve oradan da (Büyük Üstadın şahıslarını desteklemekten uzak olduğu takdirde) localarımızda ortaya atılmış ve atılacak her fikir ve kanaate kadar şümullendirilmektedir.

d) *Büyük üstadın suç teşhisleri de suçlama metodları kadar bizi şaşırtmaktadır. Bahsi geçen Yüksek Şura üyesi bir üstadın, Büyük üstadımızı, Yüksek Şuranın bir yargı kurumu olan haysiyet divanına sevketmek isteği, bir suç sayıldığı gibi, bu hal aynı zamanda Yüksek Şuranın Büyük Locamızın istiklal ve tamamiyetine bir tecavüz sayılmaktadır. Zira ne mesajda ve ne de Büyük Loca levhasında, bundan gayrı bir olaydan bahsedilmemektedir. Yüksek Şura müstakil bir teşekkül olarak üyelerinden birini (lüzum gördüğü takdirde pek tabii olarak) kendi yargı kurumlarından birinde sigaya çekebilir. Büyük üstadımızın da aynı şuranın bir üyesi olarak kendi haysiyet divanında yargılanmasını pek tabii karşılıyoruz. Temiz, hakiki bir mason için bu bir nimettir. Zira haksız isnat ve ithamlardan arınmanın biricik yolu da budur. Buna mani olmak temayülü iddia olunanın aksine, akit taraflarca bir konkordato ile tesbit edilmiş Yüksek Şuranın kendi iç bünyesine ait tasarruf hakkına Büyük Locamızca bir müdahale ve tecavüz anlamı taşır.*

e) *Mesajda Büyük Üstat makamına geçiş, bir çeşit lâyüsellik ve lâyuhtilik iktisabı vehmini aksettirmektedir. Zira Büyük Üstat, tamamen kendi şahsına müteveccih her ithamı, Büyük Loca ve onun Büyük üstatlık makamlarının kanun ve konkordatolarla tesbit edilmiş hak, yetki ve vazifelerine dokunulmazlıkla bir ve aynı saymak zihniyetini göstermektedirler. Netekim (hep bir ipham içinde de olsa) ortaya konulan bütün ithamlar, dil uzatmalar kendilerince de, doğrudan doğruya şahıslarına ait olduğu bildirilmekte ve fakat masonluğun genel yapısı, ilke ve temellerine, Büyük Loca, Büyük Üstatlık makamları teşkilat ve kanunlarına dokunur hiçbir müdahale ve teşebbüs örneğinden bahsolunmamaktadır.*

f) *Büyük Üstat mesajlarında biz pek garip bir savunma örneği de vermektedirler. Masonluğu fiilî politikaya sokmadıklarının delili olarak (siyasetle hiçbir zaman uğraşmadım ve siyasî*

hayata girmeğe de niyetim yoktur.) buyuruyorlar. Halbuki biz her masonun siyasî hayata girmekte tam bir hürriyet içinde olduğuna inanıyoruz. Büyük üstadımız da siyasî hayata girebilir, hatta bir siyasî partinin lideri de olabilirdi. Ve bu onun masonik şahsiyetinde en küçük bir sorun olmazdı. Yeter ki masonluğu ve onun asla dokunulmaz yüce haysiyet ve şerefini siyasî hayatının çamuru içine sokmamış olsun. Suç olan budur. Ve bu hiçbir siyasî hayatı olmayan tarafından da işlenebilir.

g) *Dr. Enver Necdet Egeran Büyük Üstadımız, son zamanların bütün bu ters oluşlarına çekirdek olan (seçimlerden evvel de, seçim sırasında da, halen de) türlü çalkantıları kendisinde nüveleştiren olaydan, yani bir siyasi parti lideri veya adayın verilen belgenin mahiyetinden hiç bahis buyurmuyorlar. Halbuki kardeşleri türlü iphamlardan kurtaracak, olayların değerlendirilmesinde objektivite sağlayacak olan, büyük üstadın şahsı ile ilgili tek ciddi konu budur. Büyük Üstat ise bize bu hususta hiçbir ışık tutmamaktadırlar*

SONUÇ:

Bu mesaj, zihinlerimizde tek başına masonik bir suç olduğu zehabını uyandırmaktadır. Şöyle ki:

1. *Hiçbir hukukî, ahlakî, masonik mesnet, belge ve kanıtlara dayanmadan kardeşleri kardeşlere jurnal etmekte, haysiyet ve şereflerle oynamaktadır.*

2. *Hiçbir ciddi sebep ve kanıt göstermeden locaları bir diğer kardeş masonik teşekkül olan Yüksek Şura hakkında iphamlara sevketmekte, kardeşlerin kardeşlere olan ve yeminleri ile teyid edilen sevgi, sonsuz samimiyet ve güven duygularını yitirerek karşılıklı suizanlar yaratmak sureti ile masonluğun bölünmesine yol açmaktadır.*

II. Büyük Locanın 7.6.1965 gün ve 1865 sayılı levhalarının okunması ve müzakeresi:

Bu levhanın okunması kardeşler üzerinde büyük bir şaşkınlık, hayret ve mesleğimizin hal ve geleceği hakkında ciddî endişelerin doğmasına sebep olmuştur:

1. *Levha Büyük Loca anayasamız, kanunlar, nizamnamelerle tespit edilmiş, hepimizce belli maddelerinin özel bir tertiple sıralanıp tekrar edilmesi ile başlıyor. Fakat esas maksat açıkça belirtilmiyor. Alınan tek belirli intiba ile bu levha (nerede ise hemen her maddenin sonuna eklenen 'Büyük Locanın Büyük Daimî Heyetinin' her hususta tam ve mutlak otorite olduğu yorumu ile) bir terör havası, bir tehdit ve tazyik devrinin başlangıç ilânı ve ilâmıdır.*

   Ne hazin bir tecellidir ki, içinde her birimizin teker teker de haysiyet, şeref ve onurlarımız bulunan Türkiye masonlarının aylardan beri süregelen çalkantıları karşısında, en yetkili bir organımızın ortaya koyduğu zihniyet, metot ve taktiğin iç bunaltan son örneği, işte bu..

2. *Büyük Loca ve onun icra organı bulunan Daimî Heyet, bütün vazifelerinin, yetki ve işlemlerinin, masonluğun kanun, nizam ve yasaları ile sınırlı olduğunu ve bütün gücünü de yalnız buradan aldığını unutmaktadır. Büyük Loca ve onun daimî heyeti, Büyük Üstat, localar kapayamaz. Masonluğun diğer kardeş teşekküllerle ilgisini kesemez, tek mason kardeşi dahi masonluk hak ve vazifelerinden mahrum edemez. Bu güç, anca kanunlar, nizamlar, mason geleneksel kural ve mevzuatındadır. Masonlarca bu yasaları yürütmekle görevli bir heyet, bir üstat bu hakları keyfince çıkarınca kullanıp kullanmamakta da hür ve müstakil değildir. Bunun masonik tolerans anlayışı ile de ne yakından ne de uzaktan hiçbir ilgisi yoktur. Her çeşit yetkilerle cihazlandırılarak kanunlarımızı yürütmek ayrıntısız uygulamakla görevli bu heyet, olaylar ve suçlar karşısında yürütüp uygulamadıklarından da hiç şüphe edilemez ki aynı derecede sorumludur. Bu hususstaki her ihmal, yerine ve işin mahiyetine göre, tolerans değil ihanettir.*

   Hal böyle iken, bu ne garip masonik bir vazife anlayışıdır ki, gerek Büyük loca levhasında ve gerekse Büyük Üstat mesajında (bizzat kendi kayıt ve ifadeleri ile) masonluğun iç ve dışta haysiyet ve şerefi ile ilgili bütünlüğünü bozmağa, temelinden yıkmağa matuf birçok fiil ve hareketler müsamaha ile karşılandığı rahatça söylenebiliyor.

3. *Müzakerelerde en çok ele alınan, Büyük loca ve vazifelilerimizin mesleğimize ait meseleleri ne derecede ciddiyetle ele alıp almadıklarını belirten şu konu olmuştur:*

Bir siyasî parti liderine veya adayına, masonluğun mutlak hakimi ve yegâne temsilcisi makamın mühürü ile (mason olmak şaibesinden münezzeh bulunduğunu seçmenlerine isbat maksadı ile) mason olmadığını bildiren bir belge veriliyor. Bu olay basında, halk arasında, siyasî partiler pazarında bir işporta malı gibi kullanılıyor. Halâ da devam eden ve türlü ihtilatlara sebep olan bu olay mesleğimizin politika alanında daha ne gibi istismarlara sebep olacağı şimdiden tahmin olunabiliyor.

28.12.1964 gün ve 1473 sayılı bir levha geliyor. Bu konuya Büyük Loca ve Daimî heyetin el koyduğu, en derin ve ciddî araştırmaları sonucu olarak: böyle bir zatın ne localarımız matriküllerinde, ne de hatta harici müracaat listelerinde asla bulunamadığı bildiriliyor. Durum bu olduğuna göre, böyle bir belgenin de verilmemiş olduğu, aksinin mutasavver dahi olamıyacağı, böyle bir halin Türk Yükseltme Cemiyetinin faal politika ceryanlarına karışmasına yol açacağı ve dolayısı ile asala tasvip edilemeyeceğinin Büyük Üstadın da kesin emirleri meyanında olduğu duyuruluyor. Zaman geçiyor türlü dedikodulardan sonra 17.3.1965 tarihli Hikmet Turat biraderin tebliğini alıyoruz. Bu konu ile ilgili olmadığını, basına da tekzibe Büyük Daimi heyetin müsaade etmediği gerekçesi ile kardeşlere hakkındaki haberlerin doğru olmadığını açıklıyor. Büyük Locanın kesin inkârına rağmen gazete ve dergiler bu zatın biraderliğini bütün kayıtları ve matrikül numarasına kadar ilan ediyor ve sahte belgenin verilişinde de ısrar ediyor.

Zaman geçiyor, seçimlerden dönen temsilcilerimiz, adı geçen parti liderinin gerçekten biraderimiz olduğu, konu edilen hilafı hakikat belgenin, bir kardeşe yardım gerekçesi ile o günkü Büyük Üstat Kaymakamı Dr. Necdet Egeran Büyük Üstadımız tarafından verildiğinin bizzat kendileri tarafından ifade edildiği localarımızda açıklanıyor. Bu tek misalin ışığında bir gün bir kardeşimiz çıkar da 'Biz kendimize ait gerçekleri Kim Dergisi veya emsali basından ve bütün hilafı hakikat şeyleri Büyük Loca levhalarından mı öğreneceğiz?' derse, nasıl karşılamamız

daha uygun olur? Yoksa bunun cevabı Büyük Locamızın bu son tarihî levhalarının 3. Maddesinin ikinci bendinin medlûlünde mi gizlidir?

Levhanın, Localardaki konuşmaları sınırlayıcı son kayıtları ayrı bir üzüntü ve şaşkınlık konusu olmuştur. Hele Büyük Müfettişlere yapılan tamimdeki, localarda olup bitenleri bildirme veya jurnal etme direktifi, locaların istiklaliyet ve kendi bünyesindeki hakimiyet haklarının almakta olduğunu bu yeni mana üzerinde de uzun uzun düşünülmüştür.

Bu arada bazı kardeşler, daha geniş bir mülahaza ile, bu çöküntünün esas faktörünün bizzat kendi bünyemizde, teker teker her kardeşin masonik vazifelerini yerine getirmekteki kayıtsızlığında aramak gerektiğine işaret ettiler. Zira ortamın kontrolundan yıllar yılı bu kadar uzak bulunan, başıboş kendince hareket ve işlemlerine bu derece göz yumulan, liyakat ve değerleri sağlam hiçbir ölçüye vurulmamış her insanın, her görevlinin er veya geç bu sonuca ulaşmasında şüphe etmemek gerektiğini ileri sürdüler ve sonuç olarak da Büyük Daimî Heyet ve diğer ödevlilerin daha çok bizim kayıtsızlığımızın kurbanı durumunda olduğunu bildirdiler.

Bazı kardeşler de, her zafer biraz da hasar ister fehvasınca, son olaylar ve bu iki levhanın Türk Masonluğunun ciddî ve köklü uyanışına belki de bayrak olabileceğini, kendimize gelmenin, bir Rönesans idrakinin, hepimizi bu kadar derinden sarsan, içimizden yıkan bu ters faktörler ve olayların belki de zaruri şartları idi. Buna göre belki de Büyük Loca, Büyük Daimî Heyet ve Büyük Üstat gibi bugünkü vazifelilerimize uyanışımızın, gerçek hüviyetimizi alışımızın minnet ve şükranını borçlu olacağımız tesellisini ortaya attılar. Bütün bu fikir ve mülahazaların muhassalası olarak Hücrei vasatinin Büyük Üstat makamına arzedilmesine karar verdiği husus:

Bu müzakerelerin dayandığı esbabı mucibe ile, olağanüstü bir genel kurul toplantısının acele sağlanmasının teminidir."

Bu tabloyu tamamlayacak şekilde, Kemal Locası'nın müfettişi ve aynı zamanda Daimi Heyet'te Büyük 2. Muhakkik olan Celal Olcay'ın

İzmir'den Büyük Üstat Egeran'a 5 Temmuz 1965 tarihinde gönderdiği mektup şöyledir:

"Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası İSTANBUL

Muhterem Büyük Üstat,

Büyük Daimi heyetin 6 Haziran 1965 tarihli toplantısında müzakere edilen konular meyanında, İzmirli bazı delege Kardeşlerin, disiplin tüzüğüne uyarak yapmış oldukları ve Zati Üstadanelerince, bir birader hakkında verilmiş bulunan bir vesika sebebiyle şuyu' bulan suçluluk durumunuzun mevcudiyetinin tesbitini isteyen müracaatlarına karşı Büyük daimi heyetin tutumunun ne olacağı mevzuubahs edilmiş idi.

Bu konuda, disiplin tüzüğünün amir hükmüne göre Büyük Loca Umumi heyetine sevk yolunda karar alınırken bendenizin, siz büyük üstadlarımızın salâhiyetlerini kullanarak, normal toplantıyı beklemeksizin umumi heyeti derhal fevkalâde toplantıya davet etmelerinin Masonluk için çok faydalar temin edeceği şeklinde bir teklifim olmuştu.

Bendenizin bu teklifi arzederken Localarda ve hatta muhtelif gayrıresmi Kardeş topluluklarında bu mevzuun ileri geri söz konusu edilmekte ve Masonluk örf ve adetlerine uygun olmayan tarzda münakaşalara girişilmekte olduğunu, binaenaleyh bir an evvel umumi heyete gidildiği takdirde bu çeşit müzakere ve münakaşaların kesileceğini, böyle hareket edilerek netice istihsal edildikten sonra verilecek karar üzerinde yine de münakaşa etmek isteyecekler hakkında bile müsamaha ve sür'atle masonik takibata gitmenin Masonluğun âlî menfaatleri için çok yerinde olacağını arzetmiş ve bidayette İzmirli Kardeşlerin, tasvip etmediğim mezkûr müracaatlarının o günkü atmosfer muvacehesinde bir can kurtaran simidi telâkki edilebilecek hale gelmiş olduğunu da ilâve etmiştim.

Gerek zati Üstadaneleri ve gerekse Büyük Daimi Heyet üyeleri bulunan muhterem Üstadlarımın büyük bir ekseriyeti bu teklifime iltifat göstermediler ve dolayisiyle reddedilmiş oldum.

Muhterem Büyük Üstadım, diğer vadilerdeki Locaların durumu hakkında tam ve sahih bir bilgiye sahip olmamakla beraber şu hususu kat'iyetle belirtebiliriz ki, İzmir vadisindeki bütün Localarda ve kardeşlerde büyük bir huzursuzluk sürmektedir. Tatile girinceye

kadar malûm mevzuun münakaşa edilmediği celse aktedilmemiştir denebilir. Hatta o kadar ki, gerek 7.6.1965 tarihli Büyük Üstad mesajı ve gerekse aynı tarihli Büyük Üstad Kaymakamı tarafından imzalı levha Localarda mevcut tansiyonun büsbütün yükselmesine vesile olmuş, bunlara cevap verilip verilmemesi hususları resmi celselerde müzakere mevzuu yapılarak kararlara bağlanmıştır. Tahmin ederim ki, bu toplantılar ve neticeleri yüksek malûmları olmuştur. Müzakere ve münakaşalarda bittabi taraflar teşekkül etmekte ve ileri geri ithamlarla masonluk tesanüdü iyice zedelenmektedir.

Acı da olsa hakikati görmek ve söylemek masonik başlıca vazifelerimizden olduğu cihetle üzülerek arzedeceğim müşahadelerim odur ki, İzmirli Kardeşler büyük bir ekseriyetle maalesef Büyük Üstada ve Büyük Daimi heyete sempatizan olmayıp hatta karşıdırlar.

Bu durum muvacehesinde, İzmir vadisinin kontenjanından seçilmiş bir üye olarak daimi heyetteki şerefli vazifeme devamda kendimi haksız ve salâhiyetsiz bulmaktayım. Diğer taraftan kıymetli teveccühlerinizle tevdi edilmiş bulunan Kemal Muhterem Locasının müfettişliği vazifesinin ifası da, yukarıda arz ve izah ettiğim sebeplerden dolayı imkânsız hale gelmiş bulunmaktadır.

Tevdi edilen vazifenin ifası kaçınılmaz mukaddes bir vecibe olarak telâkki edilip var gücü ile çalışmanın Masonluğun en önde gelen umdelerinden biri olduğunu hiç hatırımdan çıkarmamama rağmen, yine Masonlukta hakikati görmenin ve neticesinde feragat ve fedakârlıkta bulunmanın da vazife ifası kadar değerli olduğunu düşünerek gerek Büyük Daimi heyet üyeliğinden ve gerekse Muhterem Kemal Locası Büyük Müfettişliğinden istifamın kabulünü arz eder, bilvesile siz Büyük Üstadıma ve Büyük Daimi Heyet üyesi bulunan Üstadlarıma en derin saygı ve Kardeş sevgilerimi sunarım Büyük Üstadım."

Böylelikle 5 Temmuz 1965 tarihinde hem müfettişlikten, hem de heyet üyeliğinden istifa eden Celal Olcay sonraki Daimi Heyet toplantılarına katılmayacaktır. Süreyya Akalın ise 1 Eylül 1965'te Daimi Heyet'teki görevinden istifa edecektir. Celal Olcay'ın istifasında yer verdiği tespitlerine mukabil, aynı hadiselere tanık olan Daimi Heyet görevlileri Hulusi Selek ve Halit Arpaç'ın görüş açıları üzerinde de durmak faydalı olabilir.

Örneğin 3 Temmuz 1965 tarihinde yapılan Daimi Heyet toplantısında Hulusi Selek olaylarla ilgili olarak *"Bir kaynaşma olduğu ve muhalefet yapıldığı bir vakıadır. İzmir Vadisinde cereyan eden hadiseler muayyen bazı unsurların Kardeşler üzerinde yaptıkları tazyikin tesiridir. İzmirdeki fikir, seçimlerin meşruiyeti hakkında bir itiraz yoktur; en aykırı olanlar bile bu hususta bir itiraz ileri sürmüyorlar. İtiraz Büyük Üstat'ın şahsına karşıdır. Fakat bu iş o kadar dejenere edilmektedir ki emri vakileri karşılamak imkânı yoktur*" demiştir.

3 Temmuz 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında söz alan Halit Arpaç, *"Umumi heyetin fevkalade toplantıya çağrılması buna çare olacaksa, düşünelim ve bu daveti yapmasını Büyük Üstat'tan rica edelim"* demiştir. 25 Temmuz 1965 tarihli toplantıda ise Cevat Memduh Altar'ın arkalarındaki üye çoğunluğu desteğinin artık sarsıldığını gördüğünü ifade etmesi üzerine Halit Arpaç, *"Çoğunluk bozulmuş değildir. İzmir'de Nur, Prométhée, Ümit ve Ephesus Muhterem Locaları bizimledir. Konunun ele alındığı Muhterem Localarda da ekseriyet yapılan tahrikleri hoş görmemekte ve bunlara katılmamaktadır. Bizim zaafımız, bize karşı kullanılan silaha aynı vasıtalarla mukabele etmemekte olmamızdadır*" demiştir.

Ancak birkaç ay içinde her iki heyet üyesi de fikir değiştirerek istifa edilmesini tek seçenek olarak göreceklerdir.

1965 Haziran ayı içinde Büyük Üstat ve Daimi Heyet üyelerine yazılan başka loca yazılarına örnek olarak Şefkat Locası'ndan gönderilen 9 Haziran 1965 tarihli yazı ele alınabilir. Yazı şöyledir:

"Muhterem Büyük Üstat ve Aziz Kardeşler,

Muhterem Loca'mızın 31 Mayıs 1965 tarihli toplantısında, gündemimizin Umumî Menfaatler kısmında, seçimlerde; delegelerimizin Loca'yı tenvir etmeleri umumî isteği üzerine, bu konuda söz almış bulunan Loca'mız delegeleri, seçimlerin cereyan tarzı ve oylamalar hakkında kendi kanaat ve görüşleriyle birlikte gerekli izahatı verdiler.

Söz alan Biraderler, bu konuyu tartışarak serdettikleri mütalaaları ve bunun neticesi Muhterem Loca'mızın almış olduğu karar sureti aşağıda özetlenmişti:

1. *Delegelerimizin izahatı ve camiamızı ilgilendiren bir takım rivayetler ve bilhassa vesika verilmesi üzerinde durularak, seçimin mevzuatımızla kabili telif olmadığı,*

2. *Yapılan açıklamalara göre, yukarıda işaretlenen hususa rağmen cereyan eden seçimin; gerek söz hakkı verilmemek ve gerekse mevzuata ittiba edilmeyerek masonik tolerans, usul ve nizamlarımızın dışında olduğu,*

3. *Bu konuda Muhterem Loca'mız tarafından alınan kararın takibi ve gereken teşebbüslerin yapılması için delegelerimizin de vazifelendirilmiş olduğu,*

4. *Bu hususun Türkiye Büyük Locası'na duyurulması isteğinin Muhterem Loca'mızca ittifakla karar altına alınmış olduğunu kardeşçe sevgi ve saygılarımızla arzederiz."*

16 Haziran 1965 tarihinde İdeal Muhterem Locası Üstadı Muhterem'i bir kez daha Büyük Üstat Egeran'a şahsen hitap eden bir yazı gönderir ve önceki yazısında dile getirilen görüşlerin değişmediğini şu şekilde ifade eder:

"Zatı âlilerinin 7.6.1965 tarih ve 1864 sayılı, Büyük Üstad Kaymakamı Nuri Pere Biraderin aynı tarih ve 1865 sayılı levhalarındaki emirlerin gereği bittabi yapılmaktadır.

Ancak, evvelce yazmış bulunduğum 31/Mayıs/1965 tarihli levhada arz ettiğim görüşlerin muhafaza edilmekte bulunduğunu ve Türk Masonluğunun maruz kalabileceği nahoş durumları önlemek gayesiyle zatı âlilerinin feragatta bulunmanız gerektiği hususundaki mütaleada bir değişiklik olmadığını bir kere daha arz etmeyi Masonik vazife olarak telakki etmekteyim. En derin saygılarımla"

Benzer şekilde Sevgi Locası'ndan 22 Haziran 1965 tarihinde gönderilen yazı ise şu şekildedir:

"Pek Muhterem Büyük Üstat ve Aziz Kardeşlerimiz,

Muhterem Loca'mız 21 Haziran 1965 Pazartesi günü saat 18:30 da malûm hendesî noktada yapmış olduğu resmi celsesinde bir Kardeş'imizin vâki teklifi üzerine cereyan eden uzun müzakereler sonunda teklifi gizli oylama neticesinde kabul etmiş ve 2 Mayıs 1965

tarihinde yapılan seçimler neticesinde Büyük Üstatlık makamına seçilmiş bulunan Necdet Egeran Kardeş'imizden, bir yerine binlerce masona ve masonluk müessesinin istikbaline hizmet ve yardım edebilmesi için Büyük üstat'lık makamından istifa etmesini taleb ve ricaya karar verilmiştir.

Keyfiyeti takdirlerinize kardeşçe sevgi ve saygılarımla arzederiz."

22 Haziran 1965 günü bir başka gelişme daha olur ve Dikmen Locası'nda çalışmak üzere yaklaşık yedi ay önce, 17 Kasım 1964 tarihinde tebenni etmiş on Amerikalı Masonun locadan istifa ettiği duyulur. Bu istifalar Daimi Heyet'in 3 Temmuz 1965 tarihli toplantısında *"dış münasebetlerimizde akisler yaratabileceği"* endişesi ile gündeme geldiğinde, önce mesele tam olarak anlaşılmaz, ölüm yardımı sandığına katılmayı reddettikleri için istifa ettikleri ihtimali tersimatlara geçer. Ancak daha sonra, 25 Temmuz 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında konu aydınlanır ve aslında 1 Mayıs 1965 tarihli Genel Kurul toplantısında, başka rite ait ritüellerle çalışma yapılmayacağına ilişkin alınan karara istinaden 5 Mayıs 1965 tarihinde bu on Amerikalı Masonun locadan istifa ettikleri tersimata geçirilir.

Hürriyet Locası da Büyük Loca'ya 2 Temmuz 1965 tarihinde bir yazı göndererek Büyük Loca delegelerinin kendi localarına sunduğu rapora istinaden 29 Haziran 1965 tarihinde konuyu müzakere ettiklerini belirtmiş ve bu müzakerede *"Masonik bir hata addedilebilecek bir vesikayı tanzim ve imza eden bir Üstadın, bu iddiadan henüz uzaklaşmadan, şahsî değer ve kıymetine rağmen Büyük Üstat mevkiinde bulunmasının mahzurlu olduğu*", delegelere söz verilmemiş olmasının Masonik örf ve adetlere uygun olmadığı, oylama turlarında ve balotajda tereddüt uyandıracak hadiselerin yaşandığını ifade etmiştir. Locada yapılan oylama sonucu bu görüşlerin Büyük Loca'ya aksettirilmesi, Olağanüstü Genel Kurul toplantısı ile tereddüt uyandıran durumların açıkça tartışılıp neticeye bağlanması ve bu yazının delegeler tarafından yapılmış bir Olağanüstü Genel Kurul toplantı daveti olarak kabul edilmesi istenmiştir.

Öte yandan Albert Arditti, Büyük Sekreter Ekemen'e 6 Temmuz 1965 tarihinde İzmir'den bir mektup yazarak mevsimin son toplantısında müfettişi bulunduğu Nur Locası'nda tanık olduklarını paylaşmıştır. Toplantının Genel Yararlar kısmında "*malum olayla*" ilgili olarak üzüntü verici ifadeler kullanmak suretiyle "*şahsi ithamlara*" ve "*hücumlara*" tanık

olduğunu, ardından *"meselenin bir an evvel toplanacak bir Konvan'a havale edilmesine dair görüşmeler olurken"* konunun tekrar aynı şahsi ithamlara dönmesi üzerine, yaptığı uyarıların ve hatırlatmaların sonuçsuz kaldığını görerek toplantıyı terk etmek zorunda kaldığını belirtmiştir. Albert Arditti mektubuna *"Kardeşlik tolerans, sevgi, anlayış, birbirimize hürmet nerelere düştü!"* diyerek son vermiştir.

Bu arada loca çalışmalarının yaz tatiline girmesinden de yararlanarak, bir grup Masonun Büyük Ada'da toplanıp ara bulucu bir girişim başlattığı gözlenmektedir. Bu ara bulucu heyetin nüvesini Reşad Atabek, İsmail Hüsrev Tökin, Sahir Erman, Ali Ratip Dinçel ve Rifat İnsel teşkil etmektedir. Heyet, yaptığı toplantılarda, yaşanan sorunu esas olarak ikiye ayırmıştır: Birincisi Büyük Loca ile Yüksek Şûra arasında yaşanan anlaşmazlık, ikincisi ise Necdet Egeran'ın seçimi ile ilgili ortaya çıkan anlaşmazlık. Bunun çözümü için her iki tarafın yetkilileri ile irtibata geçilerek, Yüksek Şûra'nın konkordatoya bağlılığını açıkça deklare etmesinin sağlanması ve Büyük Üstadın istifasının temin edebileceği faydaların kendisine telkin edilmesi düşünülmüştür. Tüm bu girişimlerin her aşamada düzenlenen yazılı tutanaklar sayesinde Türkiye Masonluk Tarihi'ne kaydedilmesi değerli bir çaba olarak kabul edilmelidir.

Girişimin ilk adımı olarak 17 Temmuz 1965 tarihinde Büyük Üstat Necdet Egeran ve Büyük Sekreter Nafiz Ekemen ile bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda grubun önerileri yetkililere aktarılmış ve Egeran'dan özetle şu cevaplar alınmıştır:

1. Yüksek Şûra anlaşmazlığının esasını yeni ritüel hazırlığının oluşturduğu, mevcut ritüellerin Yüksek Şûra tarafından hazırlanmış olduğu, İngiltere ve İskoçya tarafından tanınmamızın şartlarından birinin de ritüellerin değiştirilerek muntazam locaların kullandığı ritüellerinden birine geçilmesi olduğu, bunun *"mükerreren vaad edildiği*", bunun Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nden ayrılmak anlamına gelmediği ifade edilmiştir. Eğer bu yapılmayacaksa, bu durumun bizi tanıyan büyük localara duyurulması gerektiği, ancak bunun tanınma konusunu yirmi sene geriye götüreceğini de eklemiştir. Egeran, Yüksek Şûra'nın ritüel değişikliğine karşı olmadığını açıklamasının anlaşmazlığı gidermede önemli rol oynayacağını vurgulamıştır.

2. Demirel'e verilen belge konusunda kendini suçlu görmediğini ifade ederek, kendisinin çekilmesini isteyenler olduğu kadar,

çekilmesini istemeyen Masonların da olduğunu, hatta *"Çoğu Ankaralı olan bu biraderlerin istifa ettiği takdirde ardından istifa edip yeni bir Büyük Loca kurmayı düşündüklerini*", öte yandan şu anda istifasının yaklaşan Türkiye Genel Seçimi nedeni ile politik tefsirlere yol açabileceğini söylemiştir. Genel Seçimlerden sonra Genel Kurul'u toplayarak ortaya çıkan duruma göre ya istifa edeceğini ya da göreve devam edeceğini, istifa ederse bir daha aday olmayacağını, ama göreve devam kararı çıkarsa artık müsamaha göstermeyip disiplini sağlayacak tedbirlere başvuracağını ifade etmiştir. Öte yandan şu anda istifa ederse *"istifa sebeplerini yabancı büyük localara duyurmak zorunda kalacağını, böyle bir bildirme neticesinde de yabancı büyük localaların Türkiye Büyük Locası'nı bültenlerinden çıkaracaklarını ve yeniden tanımak için elli sene geçebileceğini"* vurgulamıştır.

Sahir Erman'ın Genel Kurul toplantısının Genel Seçimlerden sonraya bırakılmasının sonradan seçim sonuçları ile ilişkilendirilebileceği ve bunun çeşitli sakıncalar doğuracağını işaret etmesi üzerine Egeran, 10 Ekim 1965 Türkiye Genel Seçim'inden önceki bir tarihte Genel Kurul'u toplayacağını ifade etmiştir. Bu çok önemli bir gelişmedir. Bununla beraber Egeran'ın görüşmede, Büyük Loca'nın tanınma süreci ile kendi konumunun ve geleceğinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini çok açık olarak vurgulaması dikkat çekicidir.

Daha sonra aynı ara bulucu grup, 19 Temmuz 1965 tarihinde Yüksek Şûra'dan Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı Galip Taş ve Kemal Eyüboğlu ile görüşmüşlerdir. Bu toplantıda da grubun önerileri yetkililere aktarılmış ve bu çerçevede Hâkim Büyük Âmir ile bir görüşme yapılması için yardımları istenmiştir. Yetkililerden özetle şu cevaplar alınmıştır:

1. Galip Taş, Yüksek Şûra'nın Büyük Loca üzerinde bir tesiri olmadığını, esas sorunun Büyük Üstat meselesi olduğunu, Yüksek Şûra ile ilgili konuda yapılacak girişimlerin huzursuzluğu gideremeyeceğini, ama yine de söz konusu girişime karşı olmadığını belirtmiştir.

2. Kemal Eyüboğlu ise Hâkim Büyük Âmir Hazım Atıf Kuyucak ile grubun talep ettiği teması sağlayacağını ifade etmiştir.

Bu girişim sonucu 23 Temmuz 1965 günü Hâkim Büyük Âmir ile bir araya gelinmiş, grubun önerileri Hazım Atıf Kuyucak'a aktarılmış ve kendisinden özetle şu cevaplar alınmıştır:

Demirel olayından önce Yüksek Şûra'nın Büyük Loca üzerinde bir tesiri olduğuna dair kimsenin bir şey dile getirmediği, Yüksek Şûra üyesi bir Masonun Büyük Loca seçimlerine girme hakkının doğal karşılanması gerektiği, iddia edilenin aksine İskoçya Büyük Locası tarafından gerçekleştirilen Konsekrasyon ile ilgili menfi bir düşüncelerinin olmadığı ve Büyük Loca'nın işlerine karışmak gibi bir çabalarının da söz konusu olmadığı dile getirilmiştir. Ayrıca 1956 yılından beri Büyük Loca'nın tanınması için Yüksek Şûra'nın gayretler sarf ettiği ve konkordatonun da zaten bunu temin etmek için tanzim edildiği vurgulanmıştır.

Görüşülen bu hususların Yüksek Şûra toplantısına getirilmesi için, aracı grubun dile getirdiği çözüm önerilerini bir yazı ile de bildirmesi istenmiştir.

Bu istek üzerine Yüksek Şûra'ya yazılan beş imzalı ve 27 Temmuz 1965 tarihli yazı şöyledir:

"Pek Muktedir ve Pek Münevver Hakim Büyük Amir ve Aziz Büyük Üstatlar,

Türkiye Büyük Locası Büyük Üstat seçimlerinden beri Türkiye Büyük Locası ile Yüksek Şura arasında bazı görüş ayrılıklarının meydana çıktığı ve Yüksek Şura'nın Büyük Loca'nın işlerine müdahale etmek istediği, icabında mevcut konkordatoyu fesh ederek yeni localar kurmak temayülünde olduğu, Türkiye Büyük Locası'nın kendisine bağlı remzî Localarda kullanılmakta olan ritüelleri değiştirmek ve muntazam Büyük Locaların ritüellerine uygun bir hale getirmek fikrinin benimsenmediği yolunda bir takım rivayetler Biraderler arasında dolaşmaktadır.

Sadece bu rivayetlerin tekrarlanması ve yaygın bir hale gelmek istidadını göstermesi dahi, Biraderler arasında üzüntü ve tereddüt yaratmakta ve mevcut Kardeşlik sevgi ve samimiyetine gölge düşürmektedir.

Bu sebepledir ki aşağıda imzaları olan biz Kardeşleriniz, Yüksek Şura'ya müracaatla görüşünü açıklamasını ve böyle bir müdahale arzu ve niyetinin dahi olmadığını ve olamayacağını bir tamim ile felsefi kârgâhlara duyurmasının ve bu meyanda işbu tamimin bir nüshasının bilgi edinilmek zere Büyük Loca'ya gönderilmesinin faydalı olacağına kanaat getirmiş bulunmaktayız.

Böyle bir tamimin yapılmasına karar verilmesi halinde kârgâhların tatilde bulunduğu göz önünde tutularak, bu tamimin birer nüshasının diğer Biraderlere gösterilmek üzere tarafımıza tebliğini ayrıca arz ve rica ederiz.

Böyle bir talepte bulunmak cesaretini gösterdiğimizden dolayı engin toleransınıza sığınır, bu vesile ile Kardeş sevgi ve saygılarımızı teyid ederiz Muhterem Hakim Büyük Amir ve Aziz Büyük Üstatlar.

Reşad Atabek, Sahir Erman, Ali Ratip Dinçel, İsmail Hüsrev Tökin, Rıfat İnsel"

Tam da bu dönemde, 25 Temmuz 1965 tarihinde toplanan Daimi Heyet toplantısında Egeran, kendisini ziyaret eden ara bulucu heyetin girişimlerinden heyet üyelerine bahsetmiş ve ayrıca "*Yüksek Şura Disiplin Kurulu'na 11 Ağustos 1965 tarihi için davet edildiğini ve gelmediği takdirde gıyabında karar verileceğinin de gelen levhaya ilâve edilmiş olduğunu, keyfiyeti Hakim Büyük Amire şifahen bildirdiği hale mumaileyhin 'Ben bu işlere karışmıyorum' demek suretiyle konuyu ciddiye alır görünmediğini, binaenaleyh konkordatonun açıkça ihlâl mahiyetinde telâkkisi mümkün olan bu konuların vaktü zamaniyle ele alınması ve gerekli teşebbüslerin yapılması lüzumunu"* belirtmiştir.

Büyük Üstadın açıklamaları sonrasında, hem gelen ara bulucu heyetin, hem de Disiplin Kurulu davetiyesinin Daimi Heyet üyeleri tarafından Yüksek Şûra'nın yeni hamleleri olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Daimi Heyet üyeleri bu toplantıda ayrı ayrı görüş belirterek bu girişimlerin hem Büyük Üstat üzerinde baskı oluşturulmasının, hem de konkordatonun ihlal edilmesinin yeni göstergeleri olduğu, gerekirse konkordatonun Büyük Loca tarafından feshedilmesi yoluna gidilebileceği, Yüksek Şûra'ya mukabele edilmesi gerektiği yolunda fikir beyan etmişlerdir. Ardından Yüksek Şûra'ya bu hususlarda bir yazı yazılması kararlaştırılmıştır. 27 Temmuz 1965 tarihli söz konusu yazı şöyledir:

"Pek Muktedir ve Pek Muhterem Hakim Büyük Amir ve Büyük Umumi Müfettiş Üstatlar,

25 Temmuz 1965 tarihinde yapılmış olan Türkiye Büyük Locası Daimi heyeti toplantısında, Yüksek Şûranızın devamlı baskı hareketleri nazara alınmak suretiyle aramızdaki münasebetler tezekkür edilerek:

1. *Türkiye Büyük Locasının manevî şahsiyetini rencide eden bir ifade ile Büyük Locamız işlerine müdahale eden, istiklâli ile hükümranlığı hiçe sayılarak direktif veren 28 Mayıs 1965 tarih ve 531.01/182 sayılı yazınız üzerine 7 Haziran 1965 tarih ve 1863 sayılı levhamıza cevap dahi verilmediği;*

2. *Büyük Loca seçimleriyle Büyük Loca ve Büyük Üstat aleyhinde felsefî derece kârgâhlarında Yüksek Şûra yöneticileri tarafından tahrik yollu konuşmalar yapıldığı ve bu konuşmaların yapılmasına cevaz verildiği;*

3. *Meşru bir seçimle iş başına getirilmiş olan Büyük Üstadın üzerinde baskı yapmak ve Masonluk üzerindeki kutsal otoritesini zedelemek maksadiyle Yüksek Şûraya bağlı bir haysiyet divanına verilmiş bulunduğu ve usulüne dahi riayet edilmeden tertiplenen bu divanda gıyaben muhakeme edilmesinde ısrar edildiği;*

4. *Tetkiki ancak Türkiye Büyük Locasına bağlı kurullarca mümkün olan konular ileri sürülerek eski Büyük Üstadın tecziye edildiği ve bunun atölyelerde okutturulmasıyla Yüksek Şûranın Türkiye Büyük Locası üzerinde hâkim bulunduğu kanaatinin uyandırıldığı;*

5. *Yüksek Şûranın bazı yöneticileriyle daimi kâtibinin Türkiye Büyük Locası delegeleri üzerinde baskı yapmak suretiyle Büyük Üstadın istifaya davet edilmesini temin için çalışıldığı;*

6. *Yukarıda belirtilen sebep ve hareketlerle 30 Nisan 1957 tarihinde Büyük Daimi Heyetçe kabul edilmiş bulunan Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki mün'akit konkordatonun tarafınızdan ihlal edilerek işlemez hale getirilmiş bulunduğu tesbit olunmuştur.*

Bu hareketleri kat'i olarak Yüksek Şuranızca durdurulmadığı ve metnine ve ruhuna harfiyen riayet olunmadığı takdirde mezkûr konkordatonun feshi cihetine gidileceğine ittifakla karar verilmiştir.

Keyfiyeti bilgilerinize sunar ve cevabınızı beklediğimizi Kardeşçe sevgi ve saygılarımızla arz ederiz."

Büyük Loca'nın 27 Temmuz 1965 tarihinde Yüksek Şûra'ya gönderdiği yazıya 3 Ağustos 1965 tarihinde Hâkim Büyük Âmir ve Büyük Umumi Katip imzalı şu cevap verilir:

"Pek Muhterem Kardeşler,

27 temmuz 1965 tarih ve 1931 sayılı yazınız alınmış ve incelenmiştir. Daha önce beş birader tarafından Hakim Büyük Amir Hazım Atıf Kuyucak biraderimize vaki yazılı müracaat üzerine, kendileri tarafından kaleme alınmış ve Yüksek Şuraya bağlı bütün biraderlere tebliğ edilmiş olan sirkülerin bir sureti, yukarıda adı geçen yazıdaki tereddütleri izale edeceği ümidiyle cevap mahiyetinde taktim edilmiştir.

Kardeş sevgi ve saygılarımızla"

Söz konusu yazı, ara bulucu heyetin Yüksek Şûra'ya yazdığı 27 Temmuz 1965 tarihli yazıya Hâkim Büyük Âmir Hazım Atıf Kuyucak tarafından verilen cevaptır. 31 Temmuz 1965 tarihli bu cevap, hem adı geçen beş heyet üyesine gönderilmiş, hem de felsefi derece atölyelerinde çalışanlara tebliğ edilmiştir. Söz konusu metin şöyledir:

"Muhterem ve Aziz Kardeşler,

27 Temmuz 1965 tarihli yazınızı aldım ve masonluk namına hüzünle tetkik ettim. Üzüntünüze sebep olduğu anlaşılan bazı yersiz rivayetlerin husule getirdiği tereddüdü izale etmek maksadı ile samimi bir endişeden doğan suallerinize Masonluğa has dürüstlük ve açıklıkla cevap vermeği vazife bildim. İhtiyaç duyuldukça fikirleri aydınlığa kavuşturmağı Yüksek Şûra mensubu her kardeşin de emel bildiğinden eminim. Bu görüşle sizi tatmin edeceğini umduğum düşünceleri sıra ile arzediyorum:

1. *Türkiye Büyük Locasının 1 ve 2 Mayıs günleri yaptığı seçimlerin nasıl ve hangi şartlar altında cereyan ettiği o toplantıda bulunan biraderlerce bilinmektedir. Ancak ne Yüksek Şûra be ne de Yüksek Şûra mensubu biraderlerinizden her hangi biri Şûra üyeliğinin kendisine verdiği sıfat ve selâhiyetle bu konuda mütalâa yürütmüş değildir. Eğer bazı biraderlerimiz, her üç dereceli biraderin sahip olduğu hakkı kullanarak, kendi öz düşüncelerini derecelerinin ilgili bulunduğu mahfillerde, serd ve ifade etmiş bulunuyorlarsa bu da hiçbir surette Yüksek Şûranın Büyük Loca işlerine müdahalesi manasına alınamaz ve öyle telakki edenler hataya düşmüş olur.*

2. *Masonluğun temel kurallarından bir doğruluk ve dürüstlük, diğeri de politikanın mahfil kapularından içeri sokulmamasıdır. Buna*

rağmen her iki esas prensibe muhalefet eden bir birader maalesef üstad seçilmiştir. Bu seçimin masonluk kaide ve geleneklerine ne dereceye kadar uygun olduğunu takdir hususu da yine remzi localar mensuplarına ve bu locaların delegelerinden terekküp eden Büyük Loca Umumî Heyetine aittir.

3. *Bildiğiniz gibi bugün Türkiye Büyük Locası ile Yüksek Şûra arasında 30 Nisan 1957 tarihli bir konkordato vardır. Böyle bir anlaşmaya bağlı olarak her iki teşekkül arasındaki münasebetler milletlerarası münasebetleri andırmaktadır. Devletler arası hukukta herhangi bir devletin idare sisteminde veya esas bünyesinde milletlerarası ahlak ilkelerine aykırı bir değişiklik vukua geldiği takdirde o devleti tanıyıp tanımamak yetkisi devletler ailesindeki her milletin hakkıdır. Bunun gibi gerekdirici bir sebebin ortaya çıkması halinde Yüksek Şûra Büyük Locayı ve karşılıklı olarak Büyük Loca da isterse Yüksek Şûrayı tanımamak hususunda serbesttir.*

4. *Her Yüksek Şûranın remzi loca kurma selahiyeti vardır ve gerektiği zaman bu selahiyeti kullanır. Nitekim bugünkü Türkiye Büyük Locasını teşkil eden mahfillerin nüvesi de Yüksek Şûra tarafından kurulmuş ve sonradan üç derecenin idaresi Büyük Locaya devrolunarak Konkordato akdedilmiştir. Büyük Loca bu Konkordatoya ve masonluğun temel ilkelerine riayetkâr kaldığı ve özellikle Büyük Locayı ve dolayısiyle Türkiye Remzi Masonluğunu Dünya Masonluğuna karşı temsil eden zatı seçerken masonluğun dürüstlük ve politikadan uzaklık gibi umdelerine uyduğu müddetçe Yüksek Şûranın remzi mahfiller açmak hususunda hiç bir düşüncesi vârid olamaz ve 1-2 Mayıs seçimlerine kadar da olmamıştır.*

   Yüksek Şûra, konkordatonun akdinden beri Büyük Locanın hiçbir işine müdahale etmemiştir, bugün de etmek niyetinde değildir. Pek tabii olarak takdir edersiniz ki masonluğun genel kurallarına aykırı bir seçim neticesini tanımasını Yüksek Şûradan istemek de Büyük Locanın Yüksek Şûra işlerine müdahalesinden başka bir şey değildir.

5. *İskoç ritinin esaslarına uygun ritüeller Yüksek Şûraca makbuldur. Şimdiye kadar Büyük Loca Yüksek Şûradan bu hususta bir şey sormadığı gibi menfi bir mukavemet de görmemiştir.*

6. *Masonluğun hemen her memlekette 1-3 ve 4-33 derecelere ayrılmış olması bir geleneğe hürmet ve idarede kolaylık düşüncesinden doğmuştur. Gerçekte her yüksek kârgâh mensubu bir birader Büyük Locanın bir üyesi olduğu gibi her Büyük Loca üyesi de ya bugün bir yüksek atölye mensubudur yahut yarın olabilecek bir namzettir. Yoksa masonlukta idare bakımından, görünüşte ne gibi tefrikler yapılmış olursa olsun, birlik esastır.*

7. *Pek iyi takdir buyurursunuz ki aslı olmayan rivayetlerin yayılması ve tekrarlanması sadece bir politika taktiğinden ibaret telakki olunur.*

İmdi Yüksek Şûranın reisi sıfatiyle ve masonluğa yakışan dürüstlük ve samimiyetle, ve kemâl'i ihlâs ile beyan ederim ki;

a. *Yüksek Şûra sadece masonluğun vahdeti ve masonluk prensip ve geleneklerinin korunması gayesiyle çalışmaktadır.*

b. *Yüksek Şûra meşru Türkiye Büyük Locasının işlerine hiç bir zaman müdahale etmemiştir ve etmeyecektir.*

c. *Yüksek Şûra gayr'i meşru ve gayr'i muntazam telâkki edeceği bir Büyük Locayı tanıyıp tanımamakta tam bir serbestiye sahip olduğu kanısındadır. Her hangi bir gerekçe ile bir Büyük Locayı tanımakta sakınca gördüğü takdirde alacağı tedbirlerin takdiri de yine yalnız Yüksek Şûraya aittir."*

Bu yazıda birkaç husus hemen dikkati çekmektedir. Tıpkı Egeran'ın Demirel'e verilen belge konusunun üzerinde durmaması gibi Kuyucak da Yüksek Şûra'nın Büyük Loca'ya gönderdiği ve seçimlerini yenileyerek sonuçlarını yeniden bildirmesini isteyen yazısını göz ardı etmekte, Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı sıfatını taşıyan bir Mason olarak Galip Taş'ın Büyük Üstat seçiminde Necmettin Sahir Sılan lehine yaptığı seçim çalışmalarını veya Yüksek Şûra'nın Büyük Üstatlık makamında bulunmuş Ekrem Tok ile Necdet Egeran'ı bu şekilde yargılamasını Masonluk gelenekleri ile değerlendirmeye gerek görmemektedir. Yine aynı şekilde, Egeran'ın, istifası halinde muntazamlık ve tanınma çalışmalarının sekteye uğrayacağını ya da Ankara'da bir grubun yeni bir Büyük Loca kurmasının muhtemel olduğunu söylemesi gibi Kuyucak

da Yüksek Şûra'nın dilediğinde Sembolik Localar kurma salahiyetini kullanabileceğini ifade etmektedir. Bu ifade, yıllar önce bağımsız bir büyük loca kurulması için deklarasyon yayınlayan Yüksek Şûra'nın tutumu ile karşılaştırıldığında her iki taraf için de düşündürücüdür.

Tüm bu tablo içinde bir başka şaşırtıcı ayrıntı da, aslında hem Egeran'ın hem de Kuyucak'ın harici hayatta aynı şirketin iki yöneticisi olmalarıdır.[201]

22 Ağustos 1965 tarihinde toplanan Daimi Heyet toplantısında, yaşanan sorunlarla ilgili olarak tüm üyelere dağıtılmak üzere hazırlanan ve *"Bütün Kardeşlere Açıklama"* başlıklı kitapçık üzerinde çalışılmıştır. Anlaşıldığı kadarı ile 3 Ekim 1965 tarihinde toplanacak olan Olağanüstü Genel Kurul öncesi bu şekilde bir hazırlık yapılması uygun görülmüştür. Bu da Daimi Heyet'in yeni bir hamlesi olarak değerlendirilebilir. Broşürde ağırlıklı olarak muntazamlık hedefine yönelik çalışmalar, Konsekrasyon Töreni ve Türkiye Büyük Locası'nın tanıştığı muntazam büyük localar üzerinde durulmuş ve ardından Büyük Üstat seçimine ve Yüksek Şûra ile yazışmalara yer verilmiştir. Broşürdeki tanışılan muntazam büyük localar listesinde Konsekrasyon'un hemen sonrasında dostluk münasebeti kurulan Hindistan, South Carolina, Nevada ve Utah Büyük Locaları ile birlikte toplam 51 Büyük Loca'nın ismi yer almaktadır.

Söz konusu broşür 7 Eylül 1965 tarih ve 1983 sayılı bir tamim ile localara gönderilir. Büyük Sekreter Nafiz Ekemen imzalı söz konusu tamim şöyledir:

"Üstad-ı Muhterem ve Aziz Kardeşler,

Camiamız içinde Türk Masonluğunun yüksek menfaatlerine zarar veren ve çalışmalarımızı aksatan huzursuzluklar olduğunda ve bu huzursuzlukların birlik ve beraberlik içinde bir an evvel bertaraf edilmesi gerektiğinde bütün Kardeşlerimizin hemfikir bulundukları şüphesizdir.

Şu kadar var ki, mes'elelerimizin ancak ve ancak Türkiye Büyük Locası içinde ve TÜRKİYE BÜYÜK LOCASI organları tarafından ele alınması, incelenmesi ve karara bağlanması hallerinde hem konular

201 Her ikisi de aynı dönemde Mobil şirketinin çatısı altında ayrı şirketlerde görev yapmıştır. Necdet Egeran petrol arama ve üretimi yapan Mobil Oil Exploration Mediterranean Inc.'in yöneticisi, Hazım Atıf Kuyucak ise Mobil Oil Türk dağıtım şirketinin hukuk müşaviridir.

bir çözüm yolu bulacak hem de Türk Masonluğu, Dünya Masonluğu içinde ihraz etmeğe başladığı şerefli mevkii muhafaza ve bunu daha fazla inkişaf ettirmek imkânlarını sağlayacaktır.

Hür ve müstakil bir Büyük Loca düzeni ile telifi mümkün olmayan hal çareleri ise, uzun senelerin mahsulü olan dış münasebet ve tanışmalarımızı tehlikeye koyacaktır.

Bu sebepledir ki, Büyük Daimî Heyetiniz, bütün Kardeşlerimizi uyarmak maksadiyle ve elindeki belgeleri konuşturmak suretiyle bir "AÇIKLAMA" yapmak ve bütün Kardeşlerimize muntazam bir Büyük Loca düzeninin icaplarını hatırlatmak lüzumunu görmüştür.

Bu açıklamayı havi broşürden ….. nüshayı ekli olarak takdim ediyorum: Muhterem Locanız âmil azasına dağıtılmasını ve her âmil azanın bir nüsha edinmesine yardımcı olmanızı rica ederim."

Bu arada daha önce bahsettiğimiz üzere Gönül Locası'nın Müfettişi ve Nur Locası delegesi olup Daimi Heyet'te Büyük Birinci Teşrifatçı (Birinci Tören Üstadı) olarak görev yapan Süreyya Akalın'ın 1 Eylül 1965 tarihli Daimi Heyet'ten istifa yazısı da ulaşmıştır. Söz konusu istifa yazısı şöyledir:

"Muhterem Büyük Üstadım,

Yakın geçmişteki bilinen hâdisenin yarattığı ve bir takım çeşitli ihtirasların körükleyerek beslediği ayırıcı tutumun devamından endişe duymaktaydım. Her biri ayrı ayrı birer kıymet olan aziz kardeşlerim arasındaki gerginliği, masonlara yakışan anlayış içinde giderecek tecrübeli ve bağdaştırıcı Üstadlar bulunabileceğini umarak bugüne kadar boşuna bekledim.

Bana göre vicdani bir sorumluluk taşıyan pek şerefli vazifemi, sükûn içinde layikiyle yapmama mani olan üzüntülü ruh halimden bir türlü kurtulamadım. Bundan ötürü, şimdilik yalnız Muhterem Büyük Loca Daimî Hey'etinden ayrılıyorum. İstifamın kabulünü arz ederim."

Yüksek Şûra'ya intikal eden şikâyet nedeni ile 25 Ağustos 1965 tarihinde toplanan Yüksek Haysiyet Divanı'nın Yüksek Mahkeme Heyeti, Büyük Üstat Necdet Egeran'ı *"Mektup hadisesi ile Masonluğu siyasete alet etmek ve Yüksek Şura'nın muallel saydığı seçimlerden sonra Büyük Üstatlığı haksız yere işgal etmek suçları ile Masonluktan*

tard ve ihracına temyizi kabil olmak üzere" oybirliği ile cezalandırmıştır. Bunun üzerine Egeran 19 Eylül 1965 tarihinde kararı temyiz etmiştir. Yüksek Haysiyet Divanı Başkanlığına gönderdiği temyiz yazısında şöyle seslenmiştir:

"*Her şeyden evvel belirtmek isterim ki, kararı temyiz edişim, Yüksek Haysiyet Divanının bu konuyu tetkike ve karar ittihazını yetkili olduğunu kabul eylediğimden değil, fakat binnetice haysiyet kırıcı ve icabında Cemiyetler Kanunu ve Medenî Kanun hükümleri gereğince adlî mercilerce iptali mümkün ve muktezi bir ihraç kararı karşısında bulunmam itibariyle, bu merciler huzuruna nizamî yolları ihmal etmiş bir durumda çıkmak zorunda kalmamak maksadına matuftur.*

(…) Üzülerek belirtmek isterim ki, ittihaz ve tebliğ edilen karar, bidayeten verilmiş olan bir hükmün yazılı ifade edilmesinden ibaret olup, usulüz tertip edilen ve tâtil esnasında faaliyete sevkedilen ve tesir altında tutulan bir Heyet tarafından adalet ve bitaraflık mefhumlarile hiçbir alakası olmayan ve noksan bir tahkikat tarizle verilmiş olduğu gibi, hem görev ve yetki, hem esas ve hem de tahkikat tarzı bakımlarından mualleldir. Ayrıca -acı da olsa belirtmek zorundayım- bütün bu hareketler, Yüksek Şuranın Büyük Loca üzerinde vaktile tesis ettiği ve fakat Türk Masonluğunun bugüne kadar muntazam tanınmasına ve inkişafına mani olduğu için uzun mücadeleler sonunda bertaraf edilmekte olan bir tahakküm zihniyetinin takviyesi şeklindeki bir maksadın örtülmesine sa'yeden bir paravandan başka bir mahiyet taşımamaktadır."

Ardından kendisini şikâyet eden kişinin Yüksek Şûra'nın ücretli sekreteri Cemal Kıpçak olmasına işaret edilerek bu işin bir talimatla yaptırıldığını gösterdiğini, şikâyetçi kişinin aynı zamanda mahkeme heyetinin kurulduğu Yüksek Haysiyet Divanı'nın 31. dereceli bir üyesi olmasının da adaleti zedelediğini dile getirmiştir.

Yüksek Şûra'nın hâkimi noktasında bulunan Hâkim Büyük Âmir'in 31 Temmuz tarihli yazısı ile esasen başında olduğu Yüksek Haysiyet Divanı'nın Mahkeme Heyeti'nin alacağı kararı doğrudan etkilediğini ve ağır ifadeler kullandığını, öte yandan peşin hükümlerin sadece heyetin kararını etkilemediğini ayrıca *"neşren hakaret ettiğini"* belirtmiştir.

Söz konusu yargılamanın yetkisizce yapılmakta olduğunu, 12 Temmuz 1965'te yazdığı yazı ile bildirdiğini hatırlatan Egeran, bunun iki kurum arasında yapılan konkordatoya açıkça aykırı olduğunu

ifade ederek, zaten suçlamanın dayandırıldığı maddenin de geçerli olamayacağını ilave etmiştir. Egeran'a göre söz konusu hadiselerin hiçbiri atölyelerde cereyan etmemiştir veya sivil mahkemelerde bu hususta alınmış bir karar da olmamıştır; dolayısı ile bir cezalandırma yapılması da mümkün değildir.

Temyiz yazısında belge olayına da değinen Egeran, Hikmet Turat vasıtasıyla kendisine intikal ettirilen bir dilekçeye, kayıtları tetkik ettirmek suretiyle cevap verdiğini, kayıtlarda böyle bir ismin bulunmaması nedeniyle işlenmiş bir suçun da olamayacağını ifade etmiştir.

Belge olayında ayrıca kendisine yapılan böyle bir müracaatı cevapsız bırakmasının söz konusu olamayacağını da ekleyerek, bu kişinin sıradan bir kişi olmadığına işaret etmiş, amme hizmetlerinde birinci derece rol alacak bir şahsiyetin Masonluğu gerekçe gösterilerek hizmetine mani olunmak istendiğini vurgulamıştır. Buna ilaveten konunun 1-2 Mayıs 1965 tarihli Genel Kurul toplantısında müzakere edildiğini hatırlatmıştır.

Bununla beraber mahkeme heyetinin, üyeliğe ilişkin resmi matrikül kaydı ve ilgili tersimatları incelemeden bir karar vermesinin mümkün olamayacağına değinmiştir. Kararda bahsedilen tamimin de Yüksek Haysiyet Divanı üyelerini ilgilendirmediğini, tamimde bir isim de zikredilmediğini, hakaret de içermediğini belirterek yazısının sonuç kısmında şu ifadelere yer vermiştir:

"(…) Kemali ehemmiyetle arz etmek isterim ki, bu mâruzatım ve bazı vesikaları takdim ederek isnat edilen suçun mevcut olmadığını isbat edişim, gerek Haysiyet Divanının ve gerekse muhterem Heyetinizin bu konuyu muhakeme edip karar bağlamak yetkisini haiz olduğunu kabul ettiğimden değildir. Daha muhakeme başlamadan evvel bidayetten localarda biraderleri kışkırtmak suretiyle mahkûm edilmeye çalışılmış bir insan olarak yalancılık ve masonluğu siyasete sokmak isnadının hilâfı hakikat olduğunu izah ederek haysiyetimi muhafaza ve müdafaa etmek isteğimdendir(…)."

Necdet Egeran bu temyizin sonucunu Yüksek Şûra'nın 30 Ekim 1965 tarihli yazısından öğrenecektir.

Öte yandan üyelere gönderilen "Açıklama" kitapçığı da ayrı bir soruna yol açmıştır. Kitapçık içinde yer alan 1 Mayıs 1965 tarihli Genel

Kurul tersimatına itiraz edilmektedir. Belge olayında ismi gündeme gelen Hikmet Turat'ın yaptığı bu itiraz tersimatta yer alan şu kısmadır:

"Bir gün Hikmet Turat Kardeşimiz, bana müracaat etti ve bugün artık Cemiyetimizde kayıtlı bulunmıyan bir kardeşimizin Türk Yükseltme Cemiyeti Ankara Şubesine hitaben yazılmış mektubunu getirdi. Bu mektubunda, halen Cemiyette kayıtlı olup olmadığının bildirilmesini istiyordu. Kayıtlarımızı tetkik ettirdim ve halen Cemiyette kaydı bulunmadığını tespit ettirdikten sonra "halen Cemiyetimizde kaydınıza rastlanmamıştır" diye bir cevap vermekte Derneğin İkinci Başkanı olarak mahzur görmedim ve bu şekilde yazılmış ve Ankara Şubesi mührü ile mühürlenmiş olarak bana getirilen bu cevabı imzalıyarak Turat Kardeşime verdim. Bir dul kadının çocuğunun benden istediği yardımı yapmakla ne gibi bir kötü harekette bulunduğumu anlamaktan acizim. Raporda 'nahoş hadise' diye adlandırılan olay olay, benim bu yazıyı vermiş olmaklığım keyfiyeti değil, bu yazının bil'ahara kullanılış tarzıile Hikmet Turat Kardeşimizin bütün bunlardan tegafül ederek her Locaya bir levha göndererek hadise ile olan ilgisini inkâr etmiş olmasıdır."

Daha önce bahsettiğimiz üzere 17 Mart 1965'te localara kendi insiyatifi ile bir açıklama metni gönderen, ardından Daimi Heyet'in kendisine localara bu yazıyı yollamasındaki amacını soran 20 Nisan 1965 tarihli yazısına 26 Nisan 1965'te cevap veren Hikmet Turat, 24 Eylül 1965'te Daimi Heyet'e Ankara'dan şu yazıyı yazar:

"Muhterem Büyük Üstat ve Üstatlar,

Muhterem Büyük Locanın 22/8/1965 tarihini taşıyan (Açıklama) kitabı 25. sahifesinde 1/5/1965 tarihindeki büyük loca umumi heyet toplantısına ait zabıttan bir pasaj alınmaktadır.

Bu pasajın, Necdet Egeran Birader tarafından verilen izahat kısmında bâzı yanlışlıklar görülmüştür. Bu yanlışlıklar, ya konuşmanın iyi zaptedilmemesinden, veyahut Necdet Egeran Biraderin hadiseyi biraz muğlak izah etmesinden mütevellit olabileceğini zannetmekteyim.

Hâdisenin tam mânasıyla anlaşılabilmesi e hakikatin belirlenmesi bakımından bu açıklamayı göndermeyi uygun mütalaa ve zaptın buna göre tashih edilmesini rica etmekteyim.

Necdet Egeran biraderin sözleri arasında bulunan (ve bu şekilde yazılmış ve Ankara şubesinin mührü ile mühürlenmiş olarak bana getirilen cevabı imzalayarak Turat kardeşime verdim) (raporda nahoş hadise diye adlandırılan olay, benim bu yazıyı vermiş olmaklığım keyfiyeti değil, bu yazının bilahara kullanılış tarzı ile, Hikmet Turat kardeşimizin bütün bunlardan teafül ederek her locaya bir levha göndererek hâdise ile olan ilgisini inkâr etmiş olmasıdır) tarzındaki iki cümle hâdisenin cereyan tarzını tam manası ile belirtmemekte ve bir takım şüpheleri mucip olmaktadır. Hakiki durum aşağıdaki maddelerde yazdığım gibi cereyan etmiştir:

1. *Cemiyette kaydının bulunup bulunmadığını sıran eski bir biradere verilen cevap, aceleye getirilip ve bir emri vaki ile imza ettirilerek verilmiş değildir. Üzerinde düşünülmüş ve on yıldan beri gayri muntazam olan bir eski biraderin hakiki durumunu kendisine bildirmekte bir mahzur olmadığı mütalaâ edilerek verilmiştir.*

2. *Verilen yazı (Türk Yükseltme Cemiyeti) başlığını taşır ve bana Necdet Egeran tarafından verilmiştir.*

3. *Egeran Birader haiz olduğu selâhiyete istinaden (halen Cemiyette kaydınıza rastlanmamıştır) ifadeli yazıyı imza etmiş ve mühür icap ed ip etmediği hakkındaki sualine verdiğim müsbet cevap üzerine çekmecesinden çıkardığı bir mühürle imzasının üstünü mühürlemiştir. Bu mühürün (Türk Yükseltme cemiyeti) merkezine mi, yoksa (Ankara Şubesi)ne mi ait olduğuna dikkat etmedim. Mamafih kendisine bu mektup verilen zatın elinde bulunan asıl nüshadan bu ciheti tesbitetmek her zaman mümkün olabilir. (Halen seyahatte olduğu için bu anda tahkik imkanı bulamadım)*

4. *Türkiye Büyük Locası 1964-1965 yıllık raporunda, bu hâdise ile ilgili olarak (nahoş hâdise) tabiri bulunmadığına ve matriküllerin iyi takip edilmemesi hâdisesi ile ilgili olarak (bu durum camiamızı bazı nahoş neticelerle karşı karşıya getirmek tehlikesini göstermektedir) denildiğine göre Necdet Egeran biraderin bu hususdaki tefsir tarzı da yanlıştır. Bütün localara gönderdiğim mektup, bazı dergilerde vesikanın tarafımdan imza edilmiş gibi gösterilmesine karşı yazılmıştır. Esasen Büyük Daimî Heyetin*

20.4.1965 tarihli levhasına karşı vermiş olduğum 26.4.1965 tarihli mektupta da bu cihet sarih olarak ifade edilmiştir. Ne hâdise ile ilgi derecemi inkâr etmiş ve ne de tegafül göstermiş değilim.

Bugün masonluk camiasını kaplıyan anlaşmazlık, kanaatimce tamamiyle yön değiştirmiş ve bir Büyük Loca-Yüksek Şura rekabeti halini almıştır. Bunun sebeplerini ve köklerini ise daha derinlerde aramak yerinde olur. Kâinatın Ulu Mimarı hepimize aklı selim ihsan buyursun. Kardeşce sevgi ve saygılarımla."

Hikmet Turat'ın bu yazının bir nüshasını da Ankara Bölge Locası'na göndermesi üzerine Ankara Bölge Locası, Daimi Heyet'e bu konuda 28 Ekim 1965 tarihinde, Bölge Locası Üstadı Rauf Meleksoy imzalı bir yazı yazmak gereğini duyacaktır. Bu yazı şöyledir:

"Pek Muhterem Büyük Üstat ve Aziz Üstatlar,

Bölge Envarımızın 27/10/1965 tarihli toplantısında Hikmet Turat Birader tarafından kaleme alınan ve Daimi Hey'ete hitaben yazılan yazının bir sureti bilgi için Bölgemize verilen 24/9/1965 tarihli yazı okundu:

Eski bir kardeşimize verilen belgenin, Bölgemiz başkanlığın antetini taşıyan kâğıda yazılması sebebiyle, durum oturumda müzakere konusu yapıldı.

Alınan bilgiye göre; tezkere tarihini taşıyan günlerde Hikmet Turat Birader bizzat müracaat ile başlıklı bir kâğıdımızı istedi. Arzusuna uygun hareketle boş bir kâğıdın kendisine verildiği, Mühürün Ankara Vadisine ait mühür olduğu, Ancak Bölge mühürünün ise Raif Tanalı Biraderin çalışma masası çekmecesinde saklı olduğu anlaşılmıştır.

Yukarıda açıklanan 24/9/1965 tarihli yazının 2.ci maddesini tavzihen Büyük Daimi Hey'ete duyurulmasına ittifakla karar verilmiştir. Kardeşçe sevgi ve saygılarımızla arz ederim."

Bu süreç içerisinde 3 Ekim 1965 tarihli Olağanüstü Genel Kurul'un hemen öncesinde yapılan bir gayriresmi toplantı çok dikkat çekicidir. Daha önce 10 Ocak 1965 tarihli Daimi Heyet toplantısında belge olayı ile ilgili müzakereye dışarıdan davet edilip katılan Devrim Locası heyetinden Önceki Üstadı Muhterem Muin Küley ile iki Büyük Loca

delegesi Feyzi Cin ve Galib Dolun, bu kez İstanbul'daki tüm Loca Üstadı Muhteremleri ile delegelerini 27 Eylül 1965 tarihinde gayriresmi bir toplantıya davet ederler. Davet mektubu şöyledir:

"Muhterem Üstadımız,

Son günlerde camiamızda vukua gelen görüş ayrılıkları dolayısıyla Biraderlerin fikirlerinin alınmasına ve kardeşlik bağları ile ittihat zincirinin kuvvetlenmesine vasat hazırlamak maksadı ile, muhterem mahfillerin Üstadı Muhteremleri ve Büyük Loca delegelerinin gayrı resmi bir sohbet toplantısına çağrılması, Devrim Locası delegeleri ile aşağıda isimleri yazılı Kardeşlerimiz tarafından uygun görülmüştür.

27.9.1965 tarihine rastlayan Pazartesi günü saat 18:30'da siz Üstadımızın da, bu maksatla yapılacak toplantıya katılmak üzere Nuruziya sokağındaki lokalin giriş katındaki salonuna teşrifinizi kardeşçe sevgi ve saygılarımızla rica ederiz.

Devrim Locası Büyük Loca Delegeleri

Feyzi Cin Muin Küley Galib Dolun"

3 Ekim 1965 tarihinde 113 delegeyle toplanan Olağanüstü Genel Kurul tarihi bir önem taşımaktadır. Çünkü böylelikle locaların büyük bir kısmından gelen talep karşılanacak ve Demirel'e verilen belge meselesi delegeler tarafından açıkça tartışılacaktır. Toplantı tersimatından takip edildiğinde; bir tarafın Necdet Egeran'ın üzerinde baskı oluşturarak istifa etmesini sağlamak, diğer tarafın ise konuyu son gelişmeler üzerinden Yüksek Şûra ile Büyük Loca ilişkilerine getirerek bir karşı hamle oluşturmak üzere hareket ettiği düşünülebilir. Sonuçta toplantı somut bir netice alınamadan dağılacak, ancak ilerleyen günlerde her iki tarafın da amaçlarına farklı yollardan ulaştığı görülecektir. Bir taraftan Egeran üzerinde baskı oluşturularak yalnızlaştırılmak suretiyle istifa etmeye mecbur bırakılacak, diğer taraftan da Yüksek Şûra'ya karşı Büyük Loca'nın bağımsızlık mücadelesi yepyeni bir safhaya girecekti.

3 Ekim 1965 tarihli toplantıda yapılan müzakereler ve delegelerin beyanları belki de toplantının neticesinden daha önemli kabul edilebilir. Bir şekilde kurumun ortak hafızasına aktarıldığı söylenebilecek bu beyanlar üzerinde kısaca durmak, konunun çeşitli yönlerini gözler önüne sermeye yardımcı olabilir.

Bu toplantıda önce Büyük Üstat bir açıklama yapmak suretiyle, gelinen durumu kendi cephesinden anlatmış ve özetle, uzun süre önce cereyan etmiş belge olayının tekrar tekrar gündeme getirilmek, baskı yapılmak ve Haysiyet Divanı'nda peşin hükümle tahkikata lüzum görmeden mahkum etmek suretiyle muntazamlık yolunda büyük ilerlemeler kaydeden Büyük Loca'ya ve onun bağımsızlığına zarar verilmek istendiğini belirtmiştir. Konuşmasının sonunda delegelerin şu iki konu üzerinde görüşlerini belirtmelerini istemiştir:

"1. Muntazam masonluğa ulaşmak için şimdiye kadar yapılmış olan mesaiye devamı uygun buluyormusunuz?

2. Yüksek Şuranın Büyük Loca üzerinde hakimiyet kurmasına meydan verilmeyerek, kendi hakimiyetimizi korumak için Masonca mücadelede devam etmemizi tasvip ediyormusunuz?"

Ancak anlaşıldığı kadarıyla delegelerin Büyük Üstat Egeran'ın bu yönlendirmesine aynen uymaya niyeti yoktur. Örneğin söz alan Refet Hakul, kendisinin Yüksek Şûra veya derecelerle bir ilgisinin olmadığını vurgulayarak, Ekrem Tok'un seçimlerden önce söz vermesine mukabil Egeran'ın adaylığı ile karşılaşıldığını, belge konusunun ise önceki Genel Kurul'da Masonik usullere göre tartışılamadığını ifade etmiş, belge olayında hatalı davrandığını düşünmesine rağmen yine de seçim günü oyunu Egeran'a verdiğini, şimdi ise kimseden direktif almamış biri olarak seçimlerin yenilenmesini istediğini belirtmiştir.

Rasim Adasal ise, zamanında Yüksek Şûra'nın mühim azalarının elini öperek Mason olduğundan yola çıkarak herkesin "*şuuraltı kompleksleri"* bulunduğunu hatırlatıp, Ankaralı bir delege olarak Egeran'a bu şartlarda aday olmamasını teklif ettiklerini, oylama sırasında da Necmettin Sahir Sılan'a oy verdiklerini, ancak Nuri Pere'nin çekilmesi ile sonradan tablonun değiştiğini anlattı. Seçimden sonra belge konusunun gündeme getirilmesini samimi bulmadığını anlatan Adasal, camiada politikacılara 33. derecenin nasıl verildiğini hatırlatarak, yakın zamanda yapılacak Türkiye Genel Seçimleri ile Masonluğun yine politikaya karışacağını dile getirmiştir. Bu çerçevede herkesin kendi vicdanının sesini dinlemek suretiyle Türk Masonluğunu kurtarabileceğini sözlerine eklemiştir.

İzmir'den Kamil Türeç ise felsefe dereceleri ve Yüksek Şûra ile bir ilgisi olmadığını vurguladıktan sonra, belge olayı ile ilgili olarak Daimi

Heyet'ten konunun takip edildiğine ilişkin levhalar gelmesine karşılık tatmin edici bir gelişme olmadığını, Mayıs Genel Kurulu'na sunulan raporda ise "*nahoş bir hadise*" diyerek meselenin geçiştirildiğini, Masonlar arasında infial yaratan bu konunun Genel Kurul'da tartışılmadığını, o gün yapılmayan tartışmaların şimdi yapılmakta olduğunu, şahsen Egeran'a *"namzetliğinizi koymayınız, haysiyet divanından temiz çıktıktan sonra sizi tebrik edelim*" dediğini hatırlattı. Ardından bu toplantının Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki sorunların değil, Büyük Loca meselelerinin halledildiği yer olduğunu belirtti ve Egeran'ın, hakkında verilecek karara kadar görevinden uzaklaşması gerektiğini söyledi.

Selami Işındağ, Demirel'e belgenin Büyük Üstat tarafından verilmediyse veren kişinin suç işlediğini, bu vesile ile de Masonluğun siyasetin içine itildiğini belirtti. Bu sebeple Büyük Loca'nın Haysiyet Divanı'na verilmesi gerektiğini ama bunun yapılmadığını, seçimin anti Masonik bir şekilde yapıldığını, dağıtılan metinde ve tersimatta da sadece Egeran'ın lehine konuların yer aldığını, seçimlerin iptal edilmesini isteyenlerle seçimde ısrar edenlerin iki ayrı cephe oluşturduğunu ve Masonluğa bir fenalık gelecekse bu ikinci cepheden geleceğini vurguladı.

Orhan Alsaç, bu belge ile Masonluğun siyasete girmediğini, belgenin aslında Masonluğun siyasete girmesinin bir sonucu olduğunu ifade ederek, Masonluğun kendisini anlatamadığı müddetçe siyasete girmeye mecbur olacağını dile getirdi ve yapılan seçimin tam ve mükemmel olduğunu söyledi.

Galib Dolun, Devrim Locası delegeleri olarak söylentilerin tahkik edilerek meselenin açığa çıkarılması için Daimi Heyet'e yazı yazdıklarını, ardından Daimi Heyet toplantısına davet edildiklerinde Daimi Heyet'i konunun önemine binaen yaptıkları açıklamalarla *"tatmin ettiklerini"*, sonuçta bir teftiş heyetinin kurulduğunu, fakat ardından yapılan açıklamalarla konunun kapatılmak istendiğini, seçimde ise vazife alınmayacağının bildirilmesine rağmen vazife alınmasının huzursuzluğun asıl sebebini oluşturduğunu ifade etti.

İsmail Paya, yapılmış seçimin zamanında işlenmiş bir suçu ortadan kaldırmayacağını hatırlatarak, Yüksek Şûra konusunu öne çıkartarak bu konunun ikinci plana itildiğini ifade etti.

Celadet Akyüz, Büyük Üstatlık makamının kutsal, şaibeden uzak olması gerektiğine değinerek, belge konusuyla ilgili Büyük Üstat tarafından verilen izahatların birbiriyle çelişkili olduğundan bahisle bu ihtilafın çözülmesinin bu aşamada Egeren'a bağlı olduğunu, yapılacak tetkikin sonucuna herkesin saygı göstereceğini belirtti.

Rauf Meleksoy ise, belge olayından ziyade bu yıkıcı tutumların kardeşliği zedelediğini vurgulayarak Masonluğun siyasete bu belge ile girmediğini ifade etti. Siyasete Masonluğun Şükrü Kaya ile Tevfik Rüştü'ye ve Hasan Saka'ya "*alelacele"* verilen derecelerle ve Hakkı Şinasi Paşa'nın müdahalesi yoluyla girdiğini hatırlattı.

Hayrullah Örs, Mason Dergisi'nde "*Başvekili ilahlaştıran*" Büyük Üstat yazısını 27 Mayıs İhtilali döneminde kendisinin toplattığını hatırlatarak o dönemde siyasi bir makaleyi dergiye almakta sakınca görmeyen makamın Yüksek Şûra olduğunu unutmamak gerektiğini ifade etti. O tarihlerde kimsenin bu konuyu umursamadığını, şimdi ise içinde bulunduğumuz şartlar nedeniyle bir bardak suda fırtına koparıldığını söyledi. Selami Işındağ'ın toplantı öncesinde, Şura'lara yazı yazacaklarını, onların da Büyük Loca'larına yazı yazarak bizim Büyük Locamız ile ilişkilerini kesmelerini isteyeceklerini söylediğini ancak bunun günümüz Masonluğunda gerçekleşecek bir şey olmadığını ifade etti ve "*31 Mart Olayı'ndan sonra siyasi tazyiklerle bir prens Şurayı Ali'yi ve Şurayı Ali de Büyük Loca'yı kurmuştur, o zamandan beri bunun ızdırabını çekiyoruz"* diyerek sözlerini tamamladı.

Fikret Çeltikçi, Genel Kurul'da Egeran'ı *"hürmet ettiği kimselerin mütalaalarını alarak"* kendisinin aday gösterdiğini hatırlattı. Seçimden sonra her şeyin bitmesi lazım geldiğini ve dışarıdan müdahale edilmemesi gerektiğini belirterek *"seçilmiş olan bir Biraderin elinden çekici almanın"* onun hakkına tecavüz etmek anlamına geleceğini ilave etti.

Galip Menteşe, Büyük Loca'da yapılan tartışmaların dışarıda bir dergide yayınlanmasının Masonluğun ketumiyetiyle nasıl izah edileceğini sorarak, Büyük Üstatlık makamının sürekli tecavüz ve saldırı altında kaldığını vurguladı. Eskiden locasına bir Yüksek Şûra mensubu geldiğinde Üstadı Muhterem'den çekici alarak toplantıyı dilediği gibi yönettiğini, isterse teftiş ve tenkit ettiğini hatırlatarak, Büyük Loca ve Yüksek Şûra'nın artık ayrı iki kuvvet olduğunu sözlerine

ekledi. İki ayrı Masonik kuvvetin oluşmasında Fikret Çeltikçi ve Zühtü Velibeşe'nin oynadığı rollere de değindi. Büyük Loca'dan ilişkisi kesilen bir Masonun Yüksek Şûra ile ilişkisinin de kendiliğinden kesileceğini ancak bunun tersinin mümkün olamayacağını sözlerine ekledi. Önceki Büyük Üstat Ekrem Tok'a Yüksek Şûra tarafından ceza verilmesinin aslında Masonik bir suç olduğunu belirtti. Yüksek Şûra ile ilişkilerin düzenlenmesinin önemli olduğunu, belge konusunun ise Büyük Loca içinde çözümlenebileceğini söyledi.

Reşat Atabek, Büyük Ada grubu adına yaptıkları ara bulucu faaliyete değinerek, söz konusu ihtilafın üç başlık altında toplandığını ve buna istinaden Hâkim Büyük Âmir ve Yüksek Şûra'nın Büyük Loca işlerine karışmasına, Yüksek Şûra'nın kendi localarını açmasına ve Büyük Loca'nın konkordatoyu feshetmesine karşı olduklarını vurguladı. Masonların bugün ya Yüksek Şûra ya da Büyük Loca'yı seçmek veya üçüncü yol olarak uykuya girmek zorunda bırakılmamaları gerektiğini söyledi.

Şekür Okten ise, yapılan seçimde tartışmalar bittikten ve seçim yapıldıktan sonra seçim sonucuna uymak gerektiğini hatırlattı. Masonlar arasından sızdırılan bir resimli sayfanın farklı siyasi görüşler tarafından kullanılmasından şikâyet etti ve asıl meselenin bu albümü sızdıranlar üzerinde durulmamasından kaynaklandığını belirtti. Söz konusu belgenin *"Bir parti kongresinde parti başına seçilecek bir zatın seçilmemesi ve onun yerine bir gericinin seçilmesi için"* dağıtıldığını vurgulayarak, *"Kardeşlerim, bu memleket gericilerin değil ilericilerin elinde olmalıdır"* diye seslendi. Yapılan seçimin sonucu bozulursa bunun locaları da etkileyeceğini belirterek *"Bundan sonra ne Üstad-ı Muhterem ne de muvazzafin kalır*" demek suretiyle endişelerini dile getirdi. Görev süresinin sonunda yeniden seçim yapılması ile bu konunun kendiğinden çözümleneceğini ifade etti.

Halit Tüzüner ise, kullanılan üsluba dikkat çekerek Masonluğun esnaf dernekleri veya cemiyetlerle karıştırılmaması gerektiğini hatırlattı. Toplantıya katılan herkesin kendisini Büyük Loca üyesi olarak görmesi ve ona göre değerlendirmesi gerektiğini ifade ederek, söz konusu tartışmalı konuda kararı Büyük Üstadın alması gerektiğini sözlerine ekledi.

Necip Alaiyeli, kullanılan üslubun kötü bir gelenek haline gelmemesini dileyerek, belge konusunda Büyük Üstadı hatalı

bulduğunu, aday olmaması gerektiği kendisine söylendiğinde kabul ettiğini ancak o seçim sırasında adaylığına da kimseden bir itiraz gelmediğini hatırlattı. Bununla beraber daha sonra Yüksek Şûra'dan yazılan seçimlerin yenilenmesi gerektiği ile ilgili yazının ve Büyük Üstadın Yüksek Şûra tarafından cezalandırılmasının birer müdahale anlamına geldiğini, o itibarla Yüksek Şûra'ya karşı Büyük Üstadın desteklenmesi gerektiğini ifade etti.

Orhan Alpyörük, belge verilmesi nedeniyle Büyük Üstadın zan altında olduğunu düşünenler ile Büyük Üstadın yaptığının normal olduğunu ve seçime uyulmasının da Masonik "*bir terbiye"* olduğunu düşünenler arasında "*nötr bir hat"* olduğunu, o nedenle her iki tarafı da tatmin edecek şekilde konunun çözümlenebileceğini söyledi. Son hadisenin, Yüksek Şûra'nın konkordatoya uymaması anlamına geldiğini, ancak bunun eski bir zihniyetin anısı, "*tarihi bir vesika olarak*" değerlendirilmek suretiyle artık kapatılması gerektiğini belirtti ve Yüksek Şûra'nın zamanında Türk Masonluğu'na çok hizmet etmiş bir kurum olduğunu vurguladı. Bu aşamada gerekli kararın bir tarafın diğerinden kalabalık olması ve çoğunluk oluşturması dikkate alınmadan Büyük Üstat tarafından bir an önce verilmesini istedi.

Tarık Ziyal ise, Büyük Üstadın seçildikten sonra belge meselesi ile ilgili olarak hadisenin bir daha tekrarlanmayacağını söylemek yerine aynı şartlarda bir talep olursa aynı belgeyi tekrar vereceğini söylemesinin başlı başına bir sorun olduğuna işaret etti. Masonlukta otoritenin korunması gerektiğine değinerek içinde bulunulan şartlarda Büyük Üstadın istifa etmesinin iyi olacağını söyledi.

Reyan Erben, konuşmacıların bazı hislerin ve bazı sabit fikirlerin etkisi altında kaldığına ilişkin tespitlerini paylaştı. Konkordatonun varlığına karşın toplantı dışında Selami Işındağ'dan farklı şeyler işittiğini ifade ederek, iki taraftan birinin dediğinin yapılması ile diğer tarafın kırılacağına işaret etti ve Masonluğun selameti için feragat gösterilmesinin faydalı olacağını söyledi.

Vahdet Gün ise, kendisinin muhalefet partisine mensup olduğuna da değinerek Mason camiasının bugünlere kadar bunca şeye yetki sorgulaması yapmadan müdahil olduğu halde, şimdi söz konusu belge olayı ile birden bire yetki arayışına giriştiğine dikkat çekti.

Dursun Bayraktaroğlu, belge verilmesi olayının altında "*bir topluluğun başına ilerici bir Biraderin*" geçirilmesinin sağlanması gibi bir iyi niyetin olduğunu, bunun da önemli bir hata sayılamayacağını ifade etti.

Halit Arpaç, bu toplantının üyelerin temayüllerini anlamak için yapıldığını, o itibarla hemen kesin bir karara varmak gerekmediğini dile getirerek, bu kararı verecek olan Daimi Heyet'in de Genel Kurul'un kendilerine itimadı sürdüğü müddetçe görevde kalacağını belirtti.

Aleko Hacopulos ise, seçimin belge olayından sonra yapıldığını hatırlatarak, belge olayının bilinmesine rağmen oy verilerek gerçekleştirilen seçimden şimdi geri adım atılmaması gerektiğini söyledi.

Fethi Erden, söz konusu tartışmaların daha önce birlikte çalışmış Masonlar arasında cereyan etmesinin üzüntü verici olduğunun altını çizerek, belge olayını soruşturacak kurumun Yüksek Şûra yerine Büyük Loca olması gerekirken Yüksek Şûra'nın bu işe soyunduğunu ve konkordato hükümleri hilafına Ekrem Tok'a verdiği cezanın tüm üyeler üzerinde şok etkisi yarattığını belirtti. Bu noktadan sonra artık Genel Kurul'da verilecek kararın Yüksek Şûra'nın bu müdahalesinin kabul edilip edilmeyeceği ile ilgili olması gerektiğini vurguladı.

Konuşmaların ardından Büyük Üstat toplantının başında dile getirdiği hususlara dönerek, o noktalarda artık karara varmak istediğini ifade etti. O hususlar şunlardı:

"1. Muntazam masonluğa ulaşmak için şimdiye kadar yapılmış olan mesaiye devamı uygun buluyor musunuz?

2. Yüksek Şuranın Büyük Loca üzerinde hakimiyet kurmasına meydan verilmeyerek, kendi hakimiyetimizi korumak için Masonca mücadelede devam etmemizi tasvip ediyormusunuz?"

Ancak bu esnada Büyük Birinci Nazır olarak görev yapan Halit Arpaç tekrar söz alarak,bu toplantıda tartışmalı konularda görüş alışverişinde bulunulmasının yeterli olduğunu, bu aşamada oylamaya gidilip karar alınmaması gerektiğini bir kez daha dile getirdi.

Toplantıya katılan üyelerin bir kısmının da bu hususlarda bir oylama yapılmaması yönünde görüş belirtmesi üzerine Egeran, *"Ne bugün ne de yarın Yüksek Şura'nın Büyük Loca'ya hâkim olmasını asla*

kabul etmemek lâzımdır" diyerek ve zamanı gelince en doğru kararı vereceğini belirterek toplantıyı kapattı.

3 Ekim 1965 tarihinde yapılan ve tersimata göre beş saat süren Genel Kurul toplantısının kurumsal bellekte iz bırakan yönlerinden birisi de toplantının başında Genel Kurul'a sunulan bazı dilekçelerin işleme alınmamasıdır. Egeran, bunu, olağanüstü toplantı gündeminin ve usulünün önceden belirlenmiş olmasına dayandırmıştır. Böylelikle bir grup İzmirli üyenin hazırladığı ve söz konusu Genel Kurul toplantısının Egeran yerine başka bir üye tarafından yönetilmesi teklifi görüşülememiştir. Buna mukabil toplantı sonunda Egeran'ın bazı üyeler tarafından geleneklere uymayacak şekilde ağır sözlerle protesto edilerek, açıkça istifaya davet edilmesi toplantının iz bırakan bir başka yönünü teşkil etmiştir.[202] Tüm bunlara ilaveten Daimi Heyet'in İzmirli üyesi Halit Arpaç'ın son anda söz alarak, Egeran'ın yapmak istediği Yüksek Şûra ile ilgili oylamaları durdurması dikkat çekici bir gelişme olarak kabul edilebilir. Netice itibarı ile Egeran'ın giderek yalnızlaştığını söylemek mümkündür.

Bu toplantının localardaki yankılarının bir göstergesi olarak Yıldız Locası'nın iki delegesi olan Galip Menteşe ile Sadun Çançar'ın imzasıyla 8 Ekim 1965 tarihinde Büyük Loca'ya gönderilen yazı ele alınabilir. Bu yazıda önce şu tespitlere yer verilmiştir:

1. Türk Masonluğunun dünyaca tanınmaya başladığı bu dönemde yaşanan ve kasten çıkarıldığı anlaşılan bu rahatsızlığın yakın gelecekte daha da büyüyeceği ve bir kısım locaların ayrılması veya Yüksek Şûra tarafından yeni Locaların teşkil edilmesi ile sonuçlanacağı anlaşılmaktadır.

2. Büyük Üstadın şahsı ile ilgili konular, Büyük Loca çerçevesinde ve Masonik mevzuata uygun bir usulde yetkili bir merci tarafından bertaraf edilmedikçe, Büyük Üstatlık makamı daha çok saldırı altında kalacak ve zedelenecektir.

3. Büyük Üstadın Genel Kurul toplantısının idaresini başka birisine bırakması ile ilgili tekliflerin müzakereye konmamasının, Büyük Üstatlık mevkii ile yakışmayacak küçük bir hesap olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Böyle değerlendirilen üyeler azınlıkta kalsalar da sayıları önemli bir seviyededir. Bu üyeler

202 Rüstem, Nuri H., "Kemal Muhterem Locası'ndan Namık Kemal Muhterem Mahfili'ne", a.g.e., s.9.

üzerinde oluşan kanaat Büyük Üstatlık makamına yakışacak büyüklükte bir jestle giderilmelidir.

4. Haklarında yetkisizce karar alınmış olsa da, her iki Büyük Üstat ile ilgili olarak Yüksek Şûra tarafından alınan bir karar mevcuttur. Bu kararlarla ilgili olarak sessizlik içinde kalmak sorunu çözmeyecektir.

Söz konusu yazıda, yapılan bu tespitlerin ardından özetle şu tedbirlerin alınması önerilmektedir:

1. Yüksek Şûra'nın her iki Büyük Üstatla ilgili aldığı kararların ve Büyük Loca seçimlerine müdahalesinin konkordato hükümlerine aykırı olduğu bir Genel Kurul protestosu ile bildirilmeli ve Yüksek Şûra tarafından alınan kararların hukuken geçersiz olduğu duyurulmalıdır.

2. Yüksek Şûra üyelerinin Türkiye Büyük Locası'na bağlı locaların üyeleri olmalarına ve esasen Büyük Loca'nın jüridiksiyonuna tabi olmalarına istinaden, gerek yetkisiz yargılama ve gerekse hakaretamiz ifadeler kullanma suretiyle işledikleri Masonik suçlar yüzünden Haysiyet Divanı'na sevk edilmeleri gereklidir.

3. Büyük Üstat görevdeyken yargılanamaz ama kendisi arzu ederse tahkikatın icrasına emredebilir ve Haysiyet Divanı'nı harekete geçirebilir. Bu durumda çekicini yardımcısına vererek Haysiyet Divanı'nı harekete geçirdiğini localara duyurmak suretiyle kendisini ithamlardan kurtarabilecektir. O itibarla Büyük Üstatlık makamının büyüklüğüne yakışacak bir jestin hiç vakit geçirmeden yapılması önemlidir.

1965 yılı Ekim ayı içinde yapılan loca toplantılarında 3 Ekim 1965 tarihli Genel Kurul ile ilgili olarak loca delegelerinin kendi localarını bilgilendirdiği ve konunun localarda müzakereye açıldığı görülmektedir. Nitekim bu müzakereler daha sonra 7 Kasım 1965 tarihli Daimi Heyet gündemine de gelecek, hatta tersimatların toplanıp incelenerek Büyük Üstat aleyhinde konuşanların cezalandırılması da teklif edilecektir.

30 Ekim 1965 tarihine gelindiğinde, Yüksek Şûra'dan Hâkim Büyük Âmir Hazım Atıf Kuyucak ve Büyük Umumi Katip Muhiddin Osman Omay imzalı bir mektup gönderilmek suretiyle Yüksek Şûra tarafından

iki Büyük Üstada verilen cezalar Büyük Loca'ya resmen duyurulmuştur. Bu tarihi mektup şöyledir:

"Pek Muhterem Kardeşler,

1. *Siyasetten uzak kalması icab eden Mason topluluğumuzun, siyasî cereyanlara sürüklenmesine kayıtsız kalmak, Masonluğun temel umdelerine, mevzuatına ve mukaddes geleneklerine aykırı fiil ve hareketlerde bulunmak ve binnetice biraderler arasında huzursuzluk ve endişe yaratmak suretiyle Masonik suçlar işlemiş bulunduğu, bir biraderin şikâyetnamesinde bildirilen, Yük. Şûramız üyelerinden 33 dereceli Ekrem TOK B. hakkında, Umumî nizamnamemiz hükümleri uyarınca seçilen bir Heyet tarafından ilk tahkikatı yapılarak mumaileyhin muhakeme edilmesi lüzumuna ittifakla karar verilmiştir.*

   Bunun üzerine, 13 Haziran 1965 tarihinde toplanan Yüksek Şûra, şikâyetnameyi, tahkik heyeti raporu ile şikâyet edilenin müdafaanamesini tetkik ettikten ve hadiseleri bizzat gören tanıkların ifadelerini birer birer dinledikten sonra, Bü. Umumi Hatibin kanuni mütalâasını da alarak Umumî Nizamnamemizin 204ncü maddesinin B. fıkrası gereğince Ekrem TOK'a bir yıl müddetle 'Masonluk hak ve hizmetlerinden mahrumiyet' cezası verilmiştir.

2. *ETİLER Areopajı üyelerinden 29 dereceli Enver Necdet EGERAN B.'in de:*

   Kendi locasında eski bir üye olan bir Siyasi Parti yöneticisine, sırf politik davranışında başarısını sağlamak maksadiyle ve bilhassa Mason olduğunu yakinen bildiği halde, 14 Kasım 1964 tarihinde, selâhiyeti dışında, yani meriyette bulunan Mason nizam ve teamülleri hilâfına, ortada bir Büyük Üstat ve o zaman meşru olan bir Daimi Heyet mevcut iken, onlara hiç danışmadan gûya teşkilâtımızda kaydı bulunmadığına dair tek imzasiyle sahte bir vesika vermiş olması suretiyle irtikâp ve binnetice topluluğumuzu siyasete sürüklemiş olduğu; bundan başka, Türkiye Büyük Locasının 1 ve 2 Mayıs 1965 tarihlerinde yapılan ve bir çok yönlerden muallel olduğu belirtilen toplantıları sonunda seçim neticesini de, teemmülsüz kabullenerek Büyük

Üstatlığı haksız yere işgal ettiği yolunda bir takım Masonik hata ve suçları işlemiş bulunduğu, iki birader tarafından usulü veçhile Yüksek Haysiyet Divanı Başkanlığına ihbar ve şikâyet edilmiştir.

Bu şikâyetler üzerine, Umumî Nizamnamemiz hükümlerine uygun olarak Yüksek Haysiyet Divanınca teşkil olunan Mahkeme Heyeti muhtelif tarihlerde toplanarak şikâyetleri tetkik etmiş, fakat mumaileyh Mahkemenin selâhiyetsizliğini ileri sürerek bir müdafaaname yerine kendisinin tek imza ile Remzî Localara yollamış olduğu 7 Haziran 1965 tarihli olup Masonik edebiyatta hiç eşine rastlanmıyan ve totaliter bir zihniyetin anti-masonik ifadelerini taşıyan bir mesajı birkaç satırlık not ilâvesiyle yollamıştır.

Yüksek Mahkeme Heyeti Enver Necdet EGERAN B.'in selâhiyetsizlik iddiasını ittifakla reddederek gıyabında muhakemesine devam etmiş, şahitlerin ifadelerini ve müddei umuminin iddianamesini dinledikten sonra, 25 Ağustos 1965 tarihine aktettiği gizli oturumunda Enver Necdet EGERAN B.'in masonik suçlar işlemiş olduğunu sabit görerek Umumî Nizamnamemizin 204 ncü maddesinin C fıkrası gereğince Masonluktan tard ve ihracına temyizi kabil olmak üzere ittifakla karar vermiştir. İşbu mahkeme kararı karşı tarafa tebliğ edilmiş ve Enver Necdet EGERAN B. tarafından da süresi içinde temyiz edilmiştir. Mazkûr temyiz lâyihası dahi Umumi Nizamnamemizin 114 ncü maddesine uygun olarak Yüksek Şûra İdare Encümeninin temyiz heyeti sıfat ve selâhiyetiyle yaptığı 20.9.1965 tarihli toplantısında tetkik edilmiş ve lâyihada serdedilen müdafaaların yanlış tefsirlere ve tevillere dayanan mesnetsiz bir takım mütalâalardan ibaret olduğu tesbit edilerek bunlardan hiç biri kabule şayan görülmediğinden, Yük. Haysiyet Divanı Mahkemesinin mumaileyh hakkında vermiş olduğu, Masonluktan tard ve ihraç kararı İdare Encümeni tarafından ittifakla tasvip ve tasdik edilmiştir. Bu suretle kesinleşen ve ilgililere tebliğ edilmiş bulunan işbu kararları aramızda mün'akit 21 Nisan 1957 tarihli Konkordato uyarınca üzüntü duyarak bilgilerinize arzediyoruz.

Bilvesile Kardeş sevgi ve saygılarımızı sunarız."

Bu yazı Daimi Heyet'in 7 Kasım 1965 tarihli toplantısında ele alınarak tartışmaya açılmıştır. Bu tartışma sırasında Genel Kurul'un iyi düzenlenmediği ve güvenoyuna başvurmak yerine, sadece Yüksek Şûra ile ilgili meselelerin gündeme getirilmesi yüzünden tatmin edici sonuç alınamadığı eleştirileri dile getirilmiştir. Ayrıca Yüksek Şûra'nın müdahalesini haklı gören bir grubun da varlığına değinilmiş, Büyük Üstadın bir an önce kararını vermesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Buna ilaveten Yüksek Şûra ile ilgili hususların Büyük Üstat ile ilgili meselelerin çözümlenmesinden sonraya bırakılması, hukukçuların görüşlerine başvurulması üzerinde durulmuştur. Tüm hadiselerin aslında Büyük Loca'nın bağımsızlığı konusunda düğümlendiğine de değinilmiştir. Dile getirilen pek çok hususun yanı sıra Büyük Hazine Emini Cemal Gücü dikkat çekici bir saptamada bulunmuş ve locaların çoğunluğunun aidat ödemeyerek Yüksek Şûra tarafından kurulması muhtemel yeni Büyük Loca'ya veya gelişmelere göre hareket etmek üzere beklediklerini dile getirmiştir. Bu toplantı sırasında heyet üyesi Saffet Rona da bir dilekçe vermiştir. 7 Kasım 1965 tarihli dilekçe şöyledir:

"Saygıdeğer Büyük Üstadım ve kıymetli Üstadlarım,

Büyük Loca seçimlerinden sonra bazı localarda başlıyan kaynaşma ve konuşmalarla Masonluk prensipleri ihlal edilmekte, Büyük Üstadın şahsına ve Büyük Üstadlık makamına karşı yapılan tecavüzkâr davranışlar devam etmektedir. Bu duruma artık bir son vermek lâzımdır. Bunun için:

1. *Bölge locaları dahil, seçimlerden sonraki tersimatlar elde edilerek Büyük Üstad hakkında ve aleyhinde konuşan biraderlerin tecziy edilmeleri cihetine gidilmesini,*

2. *Localarda huzursuzluk yaratan ve masonik suç mahiyetinde olan konuşmaların devamına müsamaha edilmemesi hususunun localara temin edilmesini,*

3. *Genel Kurul toplantısı sonunda Büyük Üstad delegelere: 'Düşünüp bir karar vereceğim' demiştir. Bir hal tarzı bulunmuş ve bir karar verilmiş ise, bunun da açıklanmasını arz ve rica ederim."*

Yapılan müzakereler ışığında daha sonra 14 Kasım 1965 tarihinde tekrar toplanarak Yüksek Şûra'nın yazısına cevap verilmesi kararlaştırılmıştır.

7 Kasım 1965 tarihli toplantıda ele alınan bir başka husus da, İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'ndan gelen ve Süleyman Demirel'in cemiyet üyesi olup olmadığının bildirilmesini isteyen yazıdır. Bu yazının ekinde meşhur fotoğraflı loca kitapçığı sayfası bulunmaktadır. Bu resmi yazıya verilecek cevap ile ilgili olarak Daimi Heyet tarafından alınan ve tersimata geçen karar son derece çarpıcıdır:

"Keyfiyet müzakere edildi. Süleyman Demirel'in Bilgi Muhterem Locası tarafından kaydı silinmiş olup olmadığına göre cevap verilmesine karar verildi ve aşağıdaki metinler tespit olundu:

Kaydı silinmiş olduğu takdirde: Süleyman Demirel'in 1956 yılında Türk Yükseltme Derneğine bağlı bir kola kaydı yapılmış, fakat devamsızlığı ve vecibelerini yerine getirmediği sebebiyle …..… tarihinde kaydı silinmiştir. Merkez ve şubelerimizde kaydı yoktur.

Kaydının silindiğine dair malumat elde edilemediği takdirde: Süleyman Demirel'in 1956 yılında Türk Yükseltme Derneğine bağlı bir kola kaydı yapılmış ve devam etmediği ve vecibelerini yerine getirmediği anlaşılmıştır. Derneğimiz Merkezinin İstanbula nakli tarihi olan ……. tarihinden beri tutulan yeni aza defterimizde kaydı yoktur."

Görülmektedir ki, Türk Masonluğunun en önemli meselelerinden biri olarak aylarca süren tartışmalara, çekişmelere, tetkiklere ve yapılan onca toplantıya karşılık Daimi Heyet konuya verilecek cevabı hâlâ bilememektedir.

Nitekim 14 Kasım 1965 tarihli bir sonraki Daimi Heyet toplantısında da Savcılığa verilecek cevap tekrar gündeme gelmiş ve tersimata şu şekilde geçmiştir:

"Bahis konusu zatın kaydının Bilgi Locasınca kesilmiş olduğunun tutanaklardan tespit edildiği anlaşıldı. Bu suretle verilecek cevabın '2 Kasım 1965 tarih ve 965/1773 sayılı tezkerenize cevaptır. İşbu tezkerenize ekli fişte yazılı Süleyman Demirelin, Türk Yükseltme Cemiyeti (Türkiye Büyük Locası) merkezinin İstanbula nakli tarihi olan Nisan 1961 den sonra tanzim olunan matrikül defterinde ismi yoktur. Keyfiyeti derin saygılarımızla arzederiz' şeklinde olmasına, Mansur Sayın Birader'in, …… tarihte girmiştir, fıkrasının ilâvesi gerektiği yolundaki muhalif oyuna karşı çoğunlukla karar verildi"

Burada ismi geçen Mansur Sayın, Daimi Heyet'te o tarihte Büyük Harici Muhafız olarak görev yapmaktadır.

Öte yandan Daimi Heyet'in 14 Kasım 1965 tarihinde toplanmasının asıl sebebi, Yüksek Şûra'dan gelen ve her iki Büyük Üstad'a verilen cezaları bildiren yazıya verilecek cevabın görüşülmesidir. Ancak Egeran, heyet üyeleriyle önceden yaptığı görüşmelere istinaden belirlenmiş gündeme geçmeden önce, Daimi Heyet'in göreve devam edip etmeyeceği hususunda bir müzakere açar. Tüm heyetin istifası ile sonuçlanacak bu müzakerede üyeler görüşlerini özetle şöyle dile getirmişlerdir:

Sacit Öncel, istifanın hiçbir şeyi düzeltmeyeceğini aksine yeni karışıklıklara sebep olacağını ifade etmiştir.

Nuri Pere, şu anda gelinen durumun başlangıca göre çok değiştiğini, artık Masonluğun dağılmasını önlemek adına ya Büyük Üstadın şahsen istifa etmesi ya da heyetin toplu olarak veya ayrı ayrı istifa etmesinin gerektiğini dile getirmiştir.

Orhan Alsaç, mücadelenin yeni bir safhaya girdiğini ve bu aşamada istifa edeceklerin bu istifaları ile neyi halledeceklerini açıklamasını istemiş ve şayet on sene geri gidilecekse, kendisinin heyetten değil Masonluktan istifa etmeyi düşüneceğini sözlerine eklemiştir.

Cevat Memduh Altar, artık şartların değiştiğini ifade ederek, konkordatonun ruhuna ve metnine aykırı hükümler barındıran Yüksek Şûra tüzüğü değişmeden bu sıkıntıların hiç bitmeyeceğini söylemiştir.

Bunun üzerine Orhan Alsaç tekrar söz alıp mevcut konkordatoya imza atanlardan biri olarak, Yüksek Şûra tüzüğünde konkordatoyu ihlal eden tüm hükümlerin konkordatonun imza tarihinden sona lağvedilmiş olması gerektiğini, şayet lağvedilmemiş ise, bunun ancak kötü niyetin delili olarak kabul edilebileceğini, bugün konkordatonun feshi ile de Büyük Loca'nın değil Yüksek Şûra'nın gayrimuntazam duruma düşeceğini belirtmiştir.

Halit Arpaç, Yüksek Şûra'nın kendi nüfuzunu koruması söz konusu olduğunda hiçbir hareketten çekinmediği için 1956 yılında Büyük Loca'nın tam bağımsız bir şekilde kurulamadığını dile getirmiştir. Şimdi ise Egeran'ın zayıf tarafından yararlanarak giriştikleri mücadelede

taraftar da bulduklarını görerek, bu noktadan sonra Egeran'ın istifası ile Yüksek Şûra'nın amacına ulaşacağını ifade etmiştir. Bu safhadan itibaren Yüksek Şûra ile mücadele edilse de, bu huzursuzluk içinde bunun mümkün olmadığını, o itibarla hem heyetin hem de Egeran'ın birlikte çekilmesinin daha uygun olacağını söylemiştir.

Saffet Rona, yapılan *"amansız"* mücadele neticesinde localarda kaynaşmanın halen sürdüğünü, Büyük Üstat aleyhinde pervasızca konuşmaların devam ettiğini, locaların Daimi Heyeti baskı altında tuttuğunu, üstelik iki Büyük Üstadın da yetkisizce cezalandırıldığını belirterek, bu vaziyet karşısında mücadele için seçime gidilmesinin şart olduğunu ve bu nedenle de heyetin birlikte istifa etmesinin daha uygun olduğunu söylemiştir.

Nafiz Ekemen ise, intizam ve tanınma konusunda gelinen noktayı elde edebilmek için herkese "*yüzlerce kez"* Yüksek Şûra'nın hiçbir müdahalesi olmadığını, Büyük Loca'nın hür ve müstakil olduğunu söylediklerini, şimdi ise mevcut tabloya bakarak, örneğin İskoçya Locası'ndan gelecek bir soruya ne cevap verileceğini şahsen bilemediğini söylemiştir. 3 Ekim 1965 tarihli Genel Kurul'dan sonra da yaşanan rahatsızlığın arttığına değinerek, toplu olarak istifa etmek suretiyle bundan sonrası için kararın Genel Kurul'a bırakılması gerektiğini ifade etmiştir.

Galip Kardam ise Nafiz Ekemen'in anlattıklarına katıldığını, ancak istifa ederek bu işin bitmeyeceğini, o nedenle ayrılıp dünyanın anladığı anlamda Masonluğu icra etmenin de göze alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Necdet Egeran, meselenin aslında Yüksek Şûra hâkimiyetini kabul edip etmemekle ilgili olduğunu, 3 Ekim 1965 toplantısında kendilerini destekleyenlerin gücünü görmek istediğini, ancak Halit Arpaç'ın müdahalesiyle hem toplantının *"iflas ettiğini*", hem de sonraki reaksiyonları doğurduğunu söylemiştir. Ardından kendisine en yakın kişilerin bile artık onu yalnız bıraktığının altını çizmiştir. Maruz kalınan bunca hakarete kimsenin sükunetini kolay kolay koruyamayacağını da sözlerine eklemiştir. Neticede toplu olarak istifa ederek seçime gidilmesini ve bundan sonra izlenecek yol konusunda kararı Genel Kurul'a bırakmayı heyetin oylarına sunmuştur. Oylamada çekimser kalan Fikret Çeltikçi haricinde üyeler toplu olarak istifa etmeyi kabul etmişlerdir.

Büyük Üstat ve Daimi Heyet'in istifa kararı aynı gün 14 Kasım 1965 tarih ve 2080 nolu tamim ile localara duyurulmuş ve seçim için 5 Aralık 1965 tarihinde Genel Kurul toplantıya çağrılmıştır.

Yine aynı gün yani 14 Kasım 1965 tarihinde Egeran bir "*Veda Mesajı*" yayınlayarak Masonluktan istifa ettiğini açıklamıştır. Bu sert veda mesajında istifa kararının sebeplerini özetle şöyle sıralamıştır:

Ketumiyet ve Masonik disipline uyulmaması, dürüst davranılmaması, düşüncelerini iyiye ve doğruya yöneltmeyenlerle *"asîl insiyaklarla doğmaktan mahrum olanların"* Masonik adalet prensibini yok etmeleri, hakikate erememiş ve vicdanı teessüs etmemiş kişilerin davranışları, bir aksiyon adamı olarak hareket etmesine haksızca saldırılması, batıl fikirlerini zorla kabul ettirmeye çalışanlar, hile ve kurnazlıkla hareket edenler, Yüksek Şûra'nın Büyük Loca'nın bağımsızlığını zedelemesi, prensip olarak İskoç Riti hâkimiyeti altındaki bir büyük locanın *"değil başında, içinde bile*" yer almak istememesi, haysiyet ve şerefinin daha fazla zedelenmesini önlemek... 14 Kasım 1965 tarih ve 2079 sayılı "Büyük Üstad'ın Veda Mesajı" şöyledir:

"Muhterem Kardeşlerim,

Oylarınızla ve meşru olarak Büyük Üstatlık vazifesini bana tevdi ettiğiniz 2 Mayıs 1965 tarihinden beri vukubulan ve şahsımı hedef tutan nahoş olayları hepiniz bilmektesiniz. Vakıa, bu haksız ve değil Masonluğa, insanlığa sığmayan agresif hareketlerin ızdırabı bana şahsan olgunluk yolunda bir çok mesafeler kazandırmıştır. Ancak antimasonik olayların sürüp gitmesi, kesin bir karar vermekliğimi gerektirmektedir.

Kararımı verirken dikkate aldığım hususları bütün açıklığile sizlerin de bilgilerine sunmakta Türk Masonluğunun geleceği bakımından fayda umuyorum:

1. *Bazı Kardeşlerimiz tarafından ketûmiyete ve masonik disipline riayetsizlik gösterilmiştir, ve bu hal devam etmektedir. Hatırlatmam lâzımdır ki, ketûmiyetle karakter yapılır, disiplinle de dayanışma kurulur.*

2. *Bazı Kardeşlerimiz dürüstlük faziletini ortadan kaldırmıştır. Benim bildiğim mason ise, daima sözüne sadık, muamelelerinde dürüst olacak ve kendi zararına da olsa vaadlerini mutlaka yerine getirecektir.*

4. [203] *Masonik adalet ulvî prensibi bazı kardeşlerce yok edilmiştir. Mason, muhakeme ve murakabe kudretile her şeye kendi şahsî hislerini katmaksızın, tarafsızlıkla hükme varmasını bilmelidir. Bu muhakemesinde istical göstermeden, peşin hükümlere kapılmadan gayet muvazeneli olarak hareket etmesi gerekir. Yanlış gibi görünen bir hareket üzerinde hüküm verirken sebebini ve müsebbibini de düşünmek lâzımdır. Masonlukta iki türlü haksızlık ve adaletsizlik yapmak mümkündür. Biri, bir kardeşin diğerine yaptığı direkt haksızlık, diğeri de başkalarının bir kardeşe yapmakta olduğu haksızlığı önlemeğe çalışmaktır. Ne yapalım ki, bazı insanlar asîl insiyaklarla doğmuş bulunurlar, bazıları ise bundan tamamen mahrumdurlar.*

5. *Düşüncelerimizin ve dikkatlerimizin derinliklerini localardaki merasimlerin değil, Masonluğun hak ve hukukunun, irfan ve ahlakiyatının teşkil etmesi larttır. Bizler nur arayanlarız ve bu dünyadaki hayatımızı, asîl hareketlerimizin tatbikat sahası, ve ölümsüzlüğün bir parçası kabul etmemiz ve ona göre davranmamız lâzımdır. Topluluğumuzda hakikate ermemiş, vicdanı bile teessüs etmemiş bazı kimselere rastlamak en büyük üzüntü kaynağım olmuştur.*

6. *Masonluk dinamizmdir; daimî harekettir. Mensuplarını, bütün kardeşleri yararına, ve vatanı hayrına faal olarak ciddiyetle çalışmağa sevkeder. Sadece düşünmek kâfi değildir. Bu düşünceleri tatbik sahasına koymak gerekir. Uyuşuk bir düşünür değil, fiiliyata geçen bir aksiyon adamı olmamız gerektiğini Masonluk bize telkin eder. Benim böyle bir hareketim haksız hücumlara uğramağa sebep olmuştur.*

7. *Masonlukta fikren ve ruhan aydınlamaya gayret olunur. Masonik musamaha, her kardeşin kendi fikrini ifadeye hakkı olduğunu kabul eder ve hiç bir kimsenin sadece kendisi tarafından hakikatin bilindiği iddiasını reddeder. Her hangi bir kimse samimî olarak vicdanen kendisince bir şeyin hakikat olduğu inancına sahipse, bunu ancak müsamahalı bir aydınlatma ve eğitim yolu ile değiştirebilir. Bazı kardeşler, maalesef batıl fikirlerini zorla kabul ettirme yoluna sapmışlardır.*

---

203 Orijinal metindeki numaralama aynen korunmuştur.

8. *Masonların mensuplarına verdiği ödevlerin başında ciddiyet, doğruluk, güvenilir olmak ve samimiyet gelir. Hile, kurnazlık, ve faziletten yoksun davranış üzerine bina edilmiş bir topluluk dağılmağa ve yok olmağa mahkûmdur.*

9. *İskoç Riti Türkiye Yüksek Şûrası, Büyük Locamızın istiklâlini zedelemiştir. İskoç Riti hakimiyeti altında bir Büyük Locanın değil başında, içinde kalmayı bile prensiplerime aykırı bulmaktayım. Müstakil ve muntazam Türkiye Büyük Locası topluluğunu tahakkuk ettirmek için vaki on senelik mücadelemizin devamını genç mason kardeşlerimizden beklemekteyim.*

Büyük Mason Oswald Wirth'in Masonluk hakkındaki eserinde (1963 baskısı III ncü cildin 235 nci sayfasında) Yüksek Dereceler için düşüncelerini dikkatinize arzetmeği de bir borç bilirim:

'Üstatlığa erişmeği arzulayanlar ve fakat Orta Hücrede kendi kendilerine üstatlık mertebesine yükselmeği bilmeyenlere yüksek dereceler tavsiye edilmektedir. Bu gibilere yardım etmek için İskoç Riti, tekrarlama dersleri vermeğe amadedir. Bu tekrarlamaların kıymeti vardır, fakat mutlaka lüzumlu değildir.

Yüksek olduğu iddia edilen bu derecelerin bazıları ise, temaları itibarile hakikatte masonlukla ilgisi olmıyan acınacak derecede aşağıdır.

Mason hiç bir zaman intikam almaz. Fenalığa karşı şifa dağıtan hakim gibidir. Mason, yıkılanı yeniden inşa eder; kin ve nefret dolu cehaletle ancak bol bol nuruziya saçmakla mücadele eder ve kör taassuba ancak tam aydınlık müsamahasile mukabele eder. Ve haris dalalet müşterek, huzuru tehdit ettiği anda mason, sağlam iradeleri birleştirerek kargaşalıktan daha mükemmel bir nizam çıkarmasını bilir. Mason, toplulukların kıymet ifade etmeleri için muhtac oldukları idealleri sağlar.

Hülâsa, masonlukta esas olan üç derece ölü metinler halinde kalmadığı müddetçe yüksek derecelere hiçbir zaman ihtiyaç duyulmaz. Localar hakikî üstatlar yetiştirecek kapasitede olduğu takdirde yüksek derecelerin mevcudiyetlerinin sebebi hikmeti kalkar.'

İşte kardeşlerim bu 9 maddelik müşahadelerim müvacehesinde Türk Masonluğunun karışıklık içinde ve Yüksek derecelerin fuzulî hakimiyeti

altında bulunduğu neticesine varmamak mümkün değil.

Bu düşünce ile haysiyet ve şerefimi daha fazla zedelenmekten korumak maksadile Masonluktan istifa ediyorum.

Hakikî Mason kardeşlerime Kâinatın Ulu Mimarının yardımcı olmasını diler, sevgi ve saygılarımı sunarım. İstanbul, 14 Kasım 1965

Büyük Üstat

Dr. Enver Necdet Egeran"

Tam da bu dönemde 18 Kasım 1965 tarih ve 2086 sayılı tamim ile 2 Mayıs 1965'ten bu yana resmen tanışma muameleleri tamamlanan Büyük Localar şu sırayla duyurulmuştur:

"Connecticut, Mississippi, Montana, Ohio, South Carolina, Utah, New Mexico, California, Hindistan, Costa Rica, Panama"

19 Kasım 1965 tarihine gelindiğinde çok önemli bir gelişme daha olmuş ve Yön Dergisi, kapakta *"Türkiye'de Masonların Meydan Muharebesi"* başlığı ile yayınlanmıştır. Bu önemli bir gelişmedir çünkü Yön Dergisi, o dönemde sol muhalefet tandanslı haftalık bir siyasi dergi olarak hayli ün kazanmış bir dergidir. Yön Dergisi, Doğan Avcıoğlu'nun yönetiminde yayınlanmakta, özellikle askeri ve bürokratik çevre ile üniversite dünyası tarafından yakından takip edilmektedir. 19 Kasım 1965 tarihli sayısında yer alan, içeriği ve üslubu itibarı ile Mason dünyasındaki gelişmeleri bilen bir kalem tarafından ancak imzasız olarak yayınlanan; Büyük Loca tamimlerinden, Yüksek Şûra ile Büyük Loca yazışmalarından, hatta Büyük Loca tersimatlarından da alıntılar içeren bu detaylı yazıda yer alan bazı bölümler oldukça dikkat çekicidir:

"Masonluğa siyaset ve ticaret karıştıranların yenilgisi

Anglosakson Temsilcisi Mobilci Necdet Egeran büyük üstadlığı kaybetti.

Adalet Partisi Genel Başkan adayı Süleyman Demirel'e, mason olmadığına dair sahte vesika verilmesiyle başlayan ve sahte vesikayı veren Necdet Egeran'ın Türkiye Büyük Locası Büyük Üstadlığına seçilmesiyle şiddetlenen masonlararası buhran, Büyük Loca Daimi

Heyetinin geride bıraktığımız Pazar günü İstanbul'da yaptığı toplantıda çözülmüşe benzemektedir.

(…)

Başlangıçta Büyük Üstad Necdet Egeran'ı destekleyen Daimî Heyet, özellikle iş çevrelerinin dışındaki genç masonlardan gelen ve Türkiye Yüksek Şûrasında yankı bulan baskılar karşısında Egeran'ı bırakmıştır. Son İstanbul toplantısında, Daimî Heyet'in 15 üyesi, Egeran'ı kabul etmediklerini belirtmişler ve istifalarını vermişlerdir. Büyük Üstad Egeran istifaları kabule yanaşmıyarak kritik anı atlatmaya çalışmıştır. Fakat 1965 mayısında Egeran lehine adaylıktan feragat ederek onun seçilmesini kolaylaştıran Büyük Üstad Kaymakamı, Yapı Kredi Bankası Umum Müdürlerinden Nuri Pere, bu sefer Egeran'a çekilmesi gerektiğini sert bir dille hatırlatmıştır. Aylardır her türlü metoda başvurarak koltuğunu korumak için meydan muharebeleri veren Egeran, bu durumda çaresiz, istifa zorunda kalmıştır. Şimdi Türkiye Büyük Locası Genel Kurulu toplanarak yeni Büyük Üstad'ı seçecektir. Masonluğun en yüksek organı olan Türkiye Yüksek Şûrası ile girişilen şiddetli mücadele ve Masonların ikiye bölünmesi tehlikesi, böylelikle, hiç değilse şimdilik önlenmiş görünmektedir.

(…)

Yakın dostu Süleyman Demirel'in Başbakanlığa gelmesine rağmen, Necdet Egeran'ın yenilgiye uğraması, Türk Masonluğu bakımından önemlidir. Zira Egeran, Türk Masonluğunu, Dünya Masonluğunun Vatikanı sayılan İngiltere Birleşik Büyük Locasına bağlayacak adam olarak ün kazanmıştır. Kendisi İskoçya Büyük Locasının Fahrî İkinci Büyük Nâzırı ve Türkiye Temsilcisidir. Mobil şirketinin bir çok yetkilileri, Anglosakson Masonluğunun önemli kişileri arasındadır. Egeran, Mobil'deki mevkiinden yararlanarak, ünlü milletlerarası petrolcülerle dostluk kurmuş ve bunlar sayesinde İskoçya Büyük Locasında Fahrî İkinci Büyük Nâzırlığa gelebilmiş ve Türkiye temsilcisi olabilmiştir.

Egeran bu durumundan faydalanarak Türk Locasını, İngiltere Büyük Locasına sokacak adam propagandasını başarıyla işlemiştir.

Türk Masonlarının 1909'dan beri rüyası 'Vatikan'a girmek' yani İngiltere Birleşik Büyük Locasınca kabul edilmekti. 1909'da kurulan Türk Yüksek Şûrasını, Fransa ve Belçika gibi Avrupa Yüksek Şûraları

tanıdığı halde, İngiltere tanımamıştı. 1964 yılı 8 Nisan'ında yapılan son bir müracaat, İngiltere Birleşik Büyük Locası Kâtibi J. W. Stubbs'ın sert bir cevabı ile reddedilmişti.

(…)

1959 yılında İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı Lord McDonald ile Büyük Kâtibi Dr. Buchan Ankara'ya gelmişlerdir. Bu ziyarette Dr. Buchan bir formül ortaya atmıştır. Formüle göre, İskoçya Büyük Locası, Türkiye Büyük Locasını konsakre edecek, yani tanıtacaktır. Böylece 'menşeini intizama getiren' Türkiye Büyük Locasının, İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından tanınması sağlanabilecektir.

(…)

İskoç Locasının kabulü üzerine, Türkiye Büyük Locasının dış itibarı büyük ölçüde artmıştır. 1962'den önce Türk Locasını ancak Hollanda ve Amerikan Kansas Büyük Locası gibi birkaç örgüt tanımıştı. 1962'den sonra Texas, Pennsylvania, Ohio, New-York da aralarında bulunan 36 Amerikan Büyük Locası ile Türkiye Büyük Locası tanışmaktaydı. Başkan Johnson'un ve Amerikan kapitalistlerinin çoğunun mason olduğu düşünülürse, İskoç Büyük Locası yoluyla kurulan 'tanıma'nın önemi anlaşılır.

(…)

İşte böyle nüfuzlu milletlerarası ilişkiler kurmanın, Türk Masonluğunun kariyerist ve kapitalist kanadını teşkil eden Egeran grubu için önemi anlaşılır. Nihayet her yerde olduğu gibi Türkiye'de de Masonluğun barış, kardeşlik, doğruluk, dayanışma gibi ilkelerine inanarak örgüte giren, çıkarcı olmıyan, dürüst kişilerin yanı sıra, onu 'hayatta kolay kazanç ve başarı sağlama aracı' yapmaya kalkışan çıkarcılar eksik değildir. Masonluğu, milletlerarası kapitalist ilişkileri güçlendirme aracı sayan Egeran için, milletlerarası bağlar özellikle önemlidir. İçte ve dışta, bu sayede büyük nüfuz sağlanacak ve kapitalist ilişkiler geliştirilecektir. Sabık Büyük Üstad Ekrem Tok; 'Dünya Muntazam Masonluğunun manevî müzahereti olsaydı, 1935'de kapatılmazdık' derken bu gücü belirtmektedir. Ayrıca çıkarcı olmıyan kişiler de Masonluğun Vatikanına bağlanma cazibesine elbette hissiz kalmamaktaydılar. Ama buna rağmen, Türk Masonluğunu Anglosakson Masonluğuna bağlamakta hayli emeği geçen Büyük Üstad Egeran'ı, bir kısım Masonlar

başlarından atmakta tereddüt etmediler. İstenmiyen Büyük Üstad, yerinde kalmak için sonuna kadar diretti. Egeran 'tarihî mesajım' adını vererek, localara ve bütün kardeşlere yolladığı 7 Haziran 1965 tarihli Büyük Üstad mesajında 'Ben gidersem, milletlerarası alanda yıkılırız' tehdidini bile savuruyordu.

(…)

Egeran'a göre, Türk Masonluğunun haysiyet ve şerefi, bile bile sahte belge düzenleyen, yabancı petrol şirketlerinin savunuculuğunu çok şeyin üstünde tutan ve ahlâk dışı kulis oyunları ile kendini Büyük Üstadlığa seçtiren bir adamın iş başında bırakılmasıyla korunacaktı! Mobilci Egeran giderse, Dünya Masonluğu da Türkiye'yi bırakırdı! Masonluk yıkılırdı! Bir Büyük Üstad bunları rahatlıkla, yüzü kızarmadan söylüyor ve böylece mevkiini koruyabileceğini ümit ediyordu! Mason çoğunluğu, bu baskı ve tehditlere saldırış etmiyerek Egeran'ı istifaya zorladılar ve böylece örgütlerinin son derece sarsılan itibarını korudular.

(…)

Gerçeğe aykırı bir belgenin politik amaçlarla verilmesi, üstelik bu belge vesilesiyle masonların dinsizlikle suçlanması, masonlar arasında bir bomba gibi patladı. Olay tahkik konusu yapıldı. Dernek Müfettişleri, Hikmet Turat'ı sorguya çektiler. Turat, Büyük Loca'nın ve Egeran'ın olaydan haberi bulunduğunu bildirdi.

Masonlar meselenin Haysiyet Divanı'na getirilmesini bekliyorlardı. Ama yetkililer, Türkiye'nin kaderinde rol oynayacak büyük bir siyasî parti liderinin yarının başbakanı olabileceğini düşünerek Demirel'i cezalandırma yoluna gitmediler. 'Bizden olmadığını söyleyen, bizden değildir' gerekçesiyle dosyanın Demirel sayfasını kapattılar. Yalnız Hikmet Turat'ı cezalandırdılar. O zamanın Büyük Üstad Kaymakamı ve İskoçya Locasının Türkiye Temsilcisi olan Necdet Egeran'a da dokunmadılar! Büyük Üstad Ekrem Tok, Kaymakamını açıkça korudu.

(…)

Egeran'ın aday olmıyacağını, Büyük Üstadın ve bizzat Egeran'ın ağzından işiten Egeran'a karşıt delegelerin pek çoğu ertesi gün seçime katılmaya bile lüzum görmediler. Necmettin Sahir Sılan'ın seçileceğinden emindiler. Ne var ki Nâsır Zeytinoğlu, Demirel, Dâniş

Koper, İhsan Doğramacı gibi nüfuzlu birçok masonun desteğiyle Ankara delegelerinin büyük kısmının oylarını elinde tutan Egeran, cür'etli bir seçim oyunu tertiplemişti.

(…)

Seçimle beraber kıyamet koptu.(…) Çoğunluk, Egeran aleyhindeydi. Nitekim Türkiye Yüksek Şûrası, localardan gelen ve Yüksek Şûrada sözü geçen Avukat Galip Taş tarafından da desteklenen büyük infial üzerine harekete geçti. Egeran'ın seçim sonuçlarını bildiren 7 Mayıs tarihli yazısına, 28 Mayısta Yüksek Şûra, masonik hitap cümlesi ile selâm ibaresini dahi reddederek Büyük Üstadı tanımadığını belirten bir cevap verdi.

(…)

Her iki Mason teşekkülü arasında çatışma böylece başladı. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de Masonluk iki ayrı kuruluşta toplanmıştır. (…) 21 Nisan 1957 tarihli bir konkordato ile her iki teşekkül birbirlerinin yetki alanlarını ve bağımsızlıklarını tanımışlardır. Ne var ki Yüksek Şûra, masonluğun vahdeti ve masonluk prensip ve geleneklerinin korunması bahis konusu olunca hareketsiz kalamadı.

Her halde iç ve dış dostluklarına güvenen Büyük Üstad Egeran, Masonluğun en yüksek organı olan Yüksek Şûranın 13 Haziran 1965 tarihine kadar seçim durumunu düzeltme teklifini sert bir dille reddetti.

(…)

Büyük Üstad Egeran aynı gün, Muhterem Localara ve bütün kardeşlere 'tarihî mesaj'ını göndererek, isim vermeden Ali Galip Taş'a ve dolayısıyle Yüksek Şûraya ateş püskürüyor, tehditler yağdırıyordu.

(…)

Arkadaşı Demirel'i Genel Başkan yapmak için gerçeğe aykırı belge düzenleyerek siyaseti Masonluğun tâ can evine sokan sanki Egeran değildi! Egeran, masonların en yüksek organı önünde hesap vermek zorunda kalınca da 'Bilgiç gibi bir gerici seçilmesin diye yaptım' diyerek Demirel ve 'Demirel'i çok aşan büyük kuvvetler' hatırına politika bataklıklarına nasıl saplandığını açıkça itiraf etmektedir:'Böyle bir vesikaya sahip olmasaydı, Demirel, AP lideri olamıyacak ve büyük

bir partinin başına, ırkçı, koyu muhafazakâr bir lider geçecekti. Lâik zihniyetli, medenî bir insana yardım etmekle, mensubu bulunduğum Mason Cemiyetine de hizmet ettiğim kanaatindeyim.'

Ne var ki yaz başında işler, bu safhaya henüz gelmiş değildi. Egeran, henüz yüksekten atıyordu. Daimî Heyet de Egeran'ı destekliyordu. Daimî Heyet 25 Temmuz'da, Yüksek Şûra Egeran aleyhindeki faaliyetlerine son vermediği takdirde konkordatoyu feshetmeye ittifakla karar vermişti.

(…)

Hukukî açıdan Yüksek Şûra'nın üstünlüğünü ve Şûranın azimli tutumunu ortaya koyan 31 Temmuz tarihli sirküler etkisini göstermekte gecikmedi. Başta Büyük Üstad Kaymakamı Nuri Pere olmak üzere Daimî Heyet üyelerinde tereddütler başladı. Yüksek Şûra, azimli tutumunu sürdürerek, yetkili organında 22 nci derecede mason Necdet Egeran'ı masonluktan ihraç kararı aldı ve bunu Büyük Locaya bildirdi. İhraç, seçimle Büyük Loca Büyük Üstadlığına gelen Egeran'ın bu mevkiini kaybetmesi için yeterli değildi. Büyük Locanın yetkili organları da bir karar almak durumundaydılar. Nihayet Yüksek Şûranın ve localardaki genç masonların ağır baskısı altında Daimî Heyet, Egeran'ı istifaya zorladı.

Masonluğu, milletlerarası bir politika oyununa âlet eden Egeran böylece cezalandırılmış oldu. Fakat masonluğun bazı Anglosakson çevrelerinden destek gören ve nüfuzlu komprador grubunu bir araya getiren 'business' kanadının yenilgiyi kolay kabulleneceği sanılmamalıdır. Egeran yenilse de, masonluğun milletlerarası kapitalizme yaslanan 'business' kanadı yenilginin intikamını almaya çalışacak ve yeni yeni Egeranlar sahneye çıkaracaktır. Fakat yine de kabul etmek lâzımdır ki toplumcu görüşlü genç masonlar ile Egeran tipi lider imâl edici bir kapitalizme ayak uyduramıyan bazı klâsik masonlar, İskoçya Büyük Locası İkinci Fahrî Nâzırı ve Türkiye Temsilcisi Büyük Üstad Necdet Egeran'ı yere sermeyi başararak önemli bir iş görmüşlerdir."

Bir sonraki gün yani 20 Kasım 1965 tarihinde çok şaşırtıcı bir gelişme oldu ve Egeran, üyesi bulunduğu Bilgi Locası'na Masonluktan istifasını geri aldığını bildirdi. Söz konusu yazı şöyleydi:

"Üstad-ı Muhterem ve Aziz Kardeşlerim,

Masonluktan istifamı arz ettiğim mesajım okunduktan sonra Locamızda vaki müzakerelerinizde hakkında gösterilen sevgi tezahürlerini ve istifamın kabul olunmadığı hususunda ittifakla verilen kararınızı Üstad-ı Muhterem bana tebliğ etti. Birlikte geçirdiğimiz uzun kardeşlik yıllarını karşılıklı sevgi ve itimat havasının sıkıntılı zamanlarda daha da kristalleştiğini görmek beni çok mütehassis etti.

Bu atmosferin bana verdiği heyecan içinde ve Yüksek Şûra'ya karşı Büyük Locamızın istiklâl mücadelesi anında saflarınızdan ayrılmak durumuna düşmemek için Masonik kararınıza uyarak birlik ve beraberlik zincirinden ayrılmadığımı ve Masonluktan istifamı geri aldığımı arz ederim. Bütün Kardeşlerime en derin sevgi ve saygılarımı sunarım"

Egeran'ın istifasını geri alışından bir kısım locaların haberinin olmadığı, 5 Aralık 1965 tarihli Genel Kurul'a gelip de oturumu Necdet Egeran'ın yönettiğini gördüklerinde gösterdikleri tepkilerden anlaşılmaktadır. Bu nedenle Egeran toplantının hemen başında Bilgi Locası'ndan Büyük Loca'ya yazılan 29 Kasım 1965 tarih ve 34 numaralı şu yazıyı okumuştur:

"Muhterem Türkiye Büyük Locası Büyük Daimi Heyeti'ne – İstanbul

Localar Umumi nizamnamesinin 153 üncü maddesine uyularak Necdet Egeran Kardeşimizin Masonluktan istifasını geri alması Locamızca kendisinden rica edilmiş ve bu ricamız üzerine 20 Kasım 1965 tarihli yazısı ile sözü edilen Kardeşimiz, Locamız isteğine uyarak istifasını geri aldığını Locamıza bildirmiş bulunmaktadır.

Keyfiyeti bilgilerinize arz ve bu vesileyle Kardeşçe sevgi ve saygılarımızın kabulünü rica ederiz. "

Yazı, Bilgi Locası Üstadı Muhterem'i olan Şekür Okten ve Loca Sekreteri tarafından imzalanmıştır. Şekür Okten, bu Genel Kurul'da yapılan seçim sonucu Büyük Üstad Kaymakamı olacak ve ileride 1984-1986 döneminde de Büyük Üstat seçilecektir. Söz konusu yazıda bahsi geçen 153 nolu madde, o tarihte geçerli olan Localar Genel Tüzüğü'nde şöyledir:

"Madde 153 – Âmil aza, yazılı bir levha ile, Locasından istifa talebinde bulunabilir. Sözü geçen levhada istifa sebebi açıklanır.

Loca münasip gördüğü takdirde, istifa eden Biraderin nezdine, istifasını geri almasını istemek vazifesiyle görevli üç kişilik bir heyet gönderir.

Heyetin teklifini kabul etmiyen Biraderin istifası kabul edilmiş olur. Heyetin teklifi kabul edilirse istifa levhası verilmemiş addolunur.

İstifa eden Biradere, istifasını geri alması için, bir ay mühlet kabul olunur. Bu müddet zarfında istifasını geri almayan Biraderin siciline keyfiyet işlenir."

Uzun zaman sonra, 1986 yılında Sevenler Locası'nda verdiği bir konferansta Egeran, o dönemi ve istifadan geri dönüşünü şöyle anlatmıştır:

"Huzursuzluğu devam ettiren bütün tahriklere ve hatta tehditlere benim 8 ay diretmemin asıl sebebi? Bunu açıklıyorum. Konsekrasyondan sonra Büyük Locamızın düzenli olarak kabul ve tescilini de aksatmayı önlemekti. Bu kadar gayretten sonra, bu kadar çabadan sonra ben o anda ayrılmış olsaydım ve eski hale dönülmüş olsaydı, yapılmış olan bütün gayretler boşa çıkacaktı ve düzenli olarak kabul edilme imkanımız olmayacaktı. Onun için direttim. Vakta ki tescil kesinlik kazanmıştır. Ben de Masonluğumuzun layık olduğu yeri almasından duyduğum huzur içinde ve ayrılmaları önlemek için 14 Kasım'da istifa ettim. Bu istifam, yani Masonluktan ayrılma isteğim, nizamlarımıza göre üyesi bulunduğum kendi Locamda müzakere edildi ve fakat kabul olunmadı. Bunun üzerine Mason olarak camiada kalınca Büyük Kurul üyeleri ile birlikte toptan görevden çekilerek 5 Aralık 1965'te seçime gittik."

Egeran 5 Aralık 1965 tarihli Genel Kurul'da istifasını geri aldığını duyurduktan hemen sonra şu açıklamada bulunmuştur:

"Sizleri kısa bir müddet sonra yeniden toplantıya davet etmek mecburî olmuştur. Bu zaruretin nedenleri veda mesajında anlatılmış bulunmaktadır. Bilmediğimiz bazı detayları da gazetelerden hep birlikte öğrenmiş bulunuyoruz.

Ne acıdır ki, bundan evvel de Yüksek Şura tarafından hakkımda alınmış olan kararları evvelâ gazetelerden öğrenmekte idim. En

çok üzücü olan cihet de budur. Ben şahsen, bana yapılmış olan manasız ve doğruluktan ve dürüstlükten mahrum hücumları ve haksız davranışları tamamen affediyorum. Zira benim masonluğum hayatım gibi tertemizdir ve her şeyin üstündedir. Bu yüzden, kimseye kırgın değilim. Esasen, masonluk tarihimizin, şahsım hakkında ileri sürülen ithamların yersizliğini ve hareketlerimin masonik ulvî prensiplere tam uygunluğunu tesbit edeceğinden emin bulunuyorum. Bu itibarla vazifesini yapmış olanların vicdan huzuru içindeyim. Ancak masonluğun esaslarına ve bilhassa ketumiyete vurulan darbeleri affetmek ne benim ve ne de sizlerin elindedir. Masonluk bu şekilde hareket edenleri asla affetmiyecektir.

Bana vermiş olduğunuz Büyük Üstadlık vazifesini, en ulvî hislerle ve sizlere ve dolayisile memleketimize hizmet etmek heyecanile büyük işler görmek üzere kabul etmiştim. Benimle birlikte seçmiş olduğunuz Büyük daimî Heyetle hüsnüniyetle ve samimiyetle Türk Masonluğunu yükseltmeye ve Dünya Muntazam Masonluğundaki şerefli mevkiini almaya götürecek yolda çalışmaya da başlamıştık. Bu çalışmaların yapılmasına maalesef mâni olundu. Bu yüzden emaneti bugün devretmek beni cidden bahtiyar edecektir. Bunu yürekten samimiyetle ifade etmekten büyük memnunluk duymaktayım.

Bu itibarla her şeyden evvel Daimî Heyet olarak hepimizin istifasını Türk Masonluğunun en yüksek mercii olarak sizlerin kabul buyurmanızı ve usulüne uygun olarak oylarınızla belirtmenizi bilhassa rica ederim. Şunu da belirteyim ki Daimî Heyetin istifası kabul edilmediği takdirde dahi ben şahsan vazifemde devam etmiyeceğim."

Daimi Heyet'in istifası Genel Kurul'da bulunan 109 üye tarafından gizli oylama ile oylandı ve sonuçta 68 kabul ve 39 ret oyu ile kabul edildi.

Seçimlere geçilmeden önce söz alan Nafi Ziya Başak dikkat çekici bir teklifte bulundu. Yaşanan kırıcı hadiselerden dolayı bundan sonra her iki Masonik kurumun görevlilerinin yerlerini başkalarına devretmesi gerektiğini ifade etti. Yüksek Şûra için bir beyanda bulunmasına imkân olmadığını ama şimdi yapılacak seçimlerde eski Daimi Heyet'ten hiç kimsenin görev almamasını teklif etti. Ancak bu teklif ilgi görmedi.

Seçimlere geçildiğinde, yapılan oylama sonucu Hayrullah Örs 59 oy ile Büyük Üstat seçildi. Bu seçimde Reşat Atabek'e 43, Nuri Pere'ye 8

ve bir de boş oy verilmişti. Hayrullah Örs Büyük Üstat olarak görevini 1973 yılındaki Genel Kurul'a kadar sürdürecekti.

Bilgi Locası Üstadı Muhterem'i Şekür Okten ise yapılan oylama sonucu Büyük Üstat Kaymakamı seçilmiştir. O da daha önce belirtildiği üzere 1984-1986 döneminde Büyük Üstat seçilecektir.

Birinci Nazırlığa önceki heyette iken istifa eden İzmir Locası'ndan Celal Olcay, İkinci Nazırlığa ise yine önceki heyetten fakat karşı görüşten Orhan Alsaç seçilmiştir. Orhan Alsaç da ileride, 1988 yılında Büyük Üstat seçilecek ve vefat ettiği 25 Şubat 1991 tarihine kadar bu görevi sürdürecektir.

Önceki dönem heyetinden bu dönemde de görev alanlara mukabil, bu dönemde heyete İzmir'den Celal Olcay'ın yanı sıra tüm bu süreç boyunca sert muhalefeti ile iz bırakmış olan Kemal Locası'ndan Fahri Nişli'nin de seçilmiş olması dikkat çekicidir.

Seçimler sırasında yeni dönemde de Büyük Sekreterlik görevine seçilen Nafiz Ekemen, bu görevi önce kabul etmek istememiştir. Buna gerekçe olarak yaşanan süreç boyunca çok yıprandığını ve sağlığının bozulduğunu, Büyük Localar arası tanışma işlemleri sırasında yapılan yazışma ve görüşmelerde Dünya Masonluğuna karşı yalancı durumuna düştüğünü, *"şevk ve masonluğa olan imanını kaybettiğini"* dile getirmişse de Hayrullah Örs'ün, kurulan tanışma zincirinin kopmaması için bu kritik dönemde kendisine ihtiyaç duyduğunu söyleyerek ısrar etmesi ve oyların çoğunluğunu alması sebebiyle aynı göreve tekrar seçilmiştir.

Öte yandan yeni Büyük Üstat Hayrullah Örs, sert bir üslupla yaptığı teşekkür konuşmasında, bundan sonraki dönemde nasıl bir yol izleyeceğinin ipuçlarını şu şekilde dile getirmiştir:

"Bir insan ya masondur, ya değildir. Hem mason görünmek hem de olmamak iyi bir şey değildir: fakat bu ma'lesef vardır. Ketumiyete gelince, bu o şekilde ihlâl edilmiştir ki, müsebbiblerini aramak, bulmak ve cezalandırmak temel vazifemizdir. (…) Hiçbir sebep yok iken, sırf dediğim olsun, diye müesseseyi yıpratmaktan, onu kendi düşüncelerine uygun aşırı açılardan teşhir etmekten çekinmeyen zavallıların aramızda yaşadıklarını, yüzümüze bakarak, bize kardeşim diye hitap ettiklerini müşahade ediyoruz. Bu suçluları bulup Haysiyet

Divanına sevketmek için hep beraber çalışacağız. Büyük Üstad için söylenen ağır sözler bile söyliyenleri, en hafifinden Üstadlık yeminine hanis olmak zilletinden kurtaramaz. Artık buna son vermek, vaki bütün müdahaleleri de önliyecek tedbirleri almak emelinizin ifadesi olarak bugün bizler vazifeye çağrılmış bulunuyoruz. Bu gaye uğrunda elbirliği ile çalışacağız. Ben de hata edebilirim, Büyük Üstad lâyuhti değildir. Fakat bir Büyük Üstad hakarete uğramaz, aksi takdirde ona yapılan hakaret Türkiye Büyük Locasına, hepinize yapılmış demektir. Büyük Daimî Heyetiniz, buna karşı duracaktır.

Bu vesile ile bütün Kardeşlerime şunu hatırlatmak isterim ki, hülyalar peşinde koşmıyacağız. Masonluk üç dereceden ibarettir. Bundan sonrası keyfe kalmış, arzuya kalmış bir takım heveslerdir. Bizde yalnız 33 dereceli İskoç Yüksek Şurası var, başka obedyanslarda muhtelif ritler, muhtelif başka yüksek derecelere ait idare mercileri vardır. Bunlar birbirlerinin işlerine karışmadıkları gibi Büyük Localaların işlerine de hiç karışamazlar ve aynı Biraderler Büyük Loca sinesinde kardeş kardeş yaşarlar. Büyük Locanın, sizin burada toplu bulunan Heyetinizin üstünde hiçbir Masonik kuvvet tanımıyorum ve tanımadığımı bilerek beni bu vazifeye seçtiğiniz için sizin de vaki müdahaleleri reddettiğinizi, buna karşı lâzımgelen tedbirleri almamızı uygun gördüğünüzü kabul ediyorum. Verdiğiniz bu vazifeyi, Büyük Daimî Heyet Kardeşlerimle birlikte ifa etmeğe bütün kuvvetimle gayret edeceğim"

Bu açıklamadan Egeran'ın Büyük Üstatlık döneminin bittiği, ama Egeran'ın başlattığı Yüksek Şûra'ya karşı mücadelenin kaldığı yerden devam edeceği anlaşılmaktadır.

Böyle bir değerlendirmenin izlerinden birine, son olaylarda muhalif bir tutum izleyen İzmir Locası'nın 9 Aralık 1965 tarihli toplantı tersimatında rastlıyoruz. Toplantının davetiyesinde yer alan gündem maddelerinden biri de *"5 Aralık 1965 tarihli Büyük Loca Umumî Hey'et toplantısı hakkında açıklama"* olup bu toplantıda söz alanlar, istifa etmiş ve istifası bir tamim ile tüm localara duyurulmuş bir heyetin istifasının oylanması üzerinde durarak, bunun arka planı üzerine müzakere etmişlerdir. Bir başka örnek olarak Kemal Locası'nda da seçim sonuçları üzerinde benzer endişelerin dile getirilmesi gösterilebilir.

Nitekim 26 Aralık 1965 tarihinde toplanan yeni Daimi Heyet'in ilk icraatları bu tartışmalara açıklık getirmiştir. Heyette alınan ilk

kararlardan biri seçim sonuçlarının Yüksek Şûra'ya duyurulmasına gerek olmadığıdır. Bu karara gerekçe olarak, zaten böyle bir yazışmaya Kemalettin Apak döneminden önce rastlanmaması, mevcut şartlar altında böyle bir girişimin Yüksek Şûra'dan bir tasdik beklendiği düşüncesine yol açabileceği ve ayrıca telafisi çok zor bir yeni reddedilme ile karşılaşılma riski dile getirilmekteydi. Daimi Heyet'te bu karar oylanırken, üyelerden sadece Celal Olcay ve Fahri Nişli seçim sonuçlarının Yüksek Şûra'ya bildirilmesi yönünde oy kullanmıştır.

Bu toplantıda ele alınan bir başka husus ise, iki Büyük Üstat için Yüksek Şûra tarafından verilen cezalara ilişkin Yüksek Şûra'ya yazılacak cevaptır.

Yine aynı Daimi Heyet toplantısında görevlendirilen komisyon üyeleri arasında Dış Münasebetler Komitesi'nde Necdet Egeran'ın ismi hemen dikkati çekmektedir. Oluşturulan yeni komisyon üyeleri 4 Ocak 1966 tarihli ve 2166 nolu tamim ile localara duyurulmuştur. Egeran'ın bu önemli göreve getirilip yine vitrine çıkması karşıtlarına verilen bir karşılık olarak değerlendirilebilir.

26 Aralık 1965 tarihli toplantıda, aynı yol haritasına uygun olarak ele alınan bir başka konu da, mücbir sebeplerle uzun süredir yürütülemeyen Anglosakson ritüellerinin tercümesinin tekrar başlatılması olmuştur.

Keza *"ketumiyet kaidesine uymıyan, çeşitli menfaat hissi ile camiamızda cereyan eden konuları muhtelif siyasî açılardan matbuata aksettiren şahısların*" tesbiti için bir tahkik heyetinin kurulması da aynı toplantıda kararlaştırılmıştır.

Bu çerçevede 3 Ocak 1966 tarih ve 2165 numara ile hazırlanıp localara gönderilen tamim şöyledir:

"Camiamıza girdikleri halde, sonradan topluluğumuzdan ayrılan veya kayıtları silinen bazı Biraderler'in şahsî menfaatleri iktiza ettirdiği zaman, mesleğimize mensubiyetlerini inkâr ettiklerini ve bu hususta pervasız ve fütursuz bir şekilde gazeteler vasıtasiyle tekzipler yayınladıklarını, son günlerde üzüntü ile görmekteyiz.

26 Aralık 1965 tarihinde toplanan Büyük Daimî Heyet'iniz konunun üzerine lâyık olduğu önemle eğilmiş ve bundan böyle, Camiamızı küçültücü tekzip yazıları yayınlatan Biraderler'in hakikate uymayan beyan ve yayınlarını, aynı vasıtalarla tekzip etmeğe karar vermiştir.

Büyük Daimî Heyet'iniz, ketûmiyet ve ahlak kaidelerine aykırı olan bu hareketleri ile, aramıza girmeğe lâyık olmadıkları halde, her nasılsa sızmağa muvaffak olmuş şahısların, bundan böyle, aramıza girmeğe cesaret edemeyeceklerini ummaktadır."

Tüm bu olup biten dışarıdan nasıl görünmektedir? 1965 yılının sonuna gelindiğinde İskoçya Büyük Locası Büyük Sekreteri'nden Ekemen'e yazılan bir mektup, yaşananların dışarıdan nasıl göründüğüne ilişkin bizlere bir fikir vermektedir. Buchan 22 Aralık 1965 tarihli mektubunda Ekemen'e, büyük locaların tanınma meseleleri üzerine Amerika'da önemli bir Mason olarak bilinen Massachusetts'ten Dr. Roy ile görüşmelerine değinerek şu görüşleri dile getirmektedir:

"Türkiye'de olup bitenleri ona tafsilen bildirdim ve o da tıpkı benim gibi, dosdoğru ve hiç çekinmeden ikaz edilmesi gereken bazı Kardeşler var ise, bunların Türkiye Yüksek Şurası azaları olduğu kanaatine varmış bulunmaktadır. Mamafih bu husus bizlerin tamamen yetkilerinin dışındadır ve Büyük Loca'nızın mutlak ve hakim durumunun muhafazası ve Büyük Locanızın hattı hareketi başka bir Masonik otoritenin diktasından masun kalması hususlarını sizlerin hüsnü muhakemenize bırakıyoruz. Yalnız sizlere şunu temin edebilirim ki, biz İskoçyalı Kardeşleriniz Türkiye Büyük Locası'nın dünyanın bulunduğunuz köşesinde muntazam Masonluğun tatbikat sahasında büyük ve ehemmiyetli bir rol oynamasını şiddetle arzu etmekteyiz. Bertaraf edilmesi gereken ne gibi müşküllerle karşı karşıya bulunduğunuzu pekâlâ müdrikim, fakat iş başında sizin gibi Kardeşler bulundukça bu sene başınızdan geçen müessif hadiseler kabilinden müşkülatın tekerrürüne mahal verdirmeyeceğinizi ümit ederim."

Bir başka mektup ise New York Büyük Locası Büyük Üstadı Froessel tarafından 29 Aralık 1965 tarihinde yazılmıştır. Froessel, Ekemen'e yazdığı bu mektupta son gelişmeleri kısaca şöyle değerlendirmektedir:

"Egeran Biraderin Büyük Üstatlıktan istifasını teessürle öğrenmiş bulunuyoruz, çünkü bu Biraderin şahsına karşı büyük bir saygı beslemekteydik. Bununla beraber, mektubunuzdan, Büyük Locanızın remzi üç derece masonluğun en yüksek ve nazım otoritesi olduğu hakkındaki haklı iddialarınızı okumakla cidden bahtiyarım, ve yeni Büyük Üstadınız, Pek Muhterem Örs biradere olduğu gibi bütün vazifelilere mesut ve başarılı bir idare yılı temenni ederim."

1965 yılı Aralık ayı içinde localarda yapılan Üstadı Muhterem ve Görevli seçimlerinden sonra Ocak ayında da İs'ad Törenleri icra edilmiştir. Ancak bu törenlerde bazı istenmeyen hadiselerin cereyan ettiği 30 Ocak 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısında gündeme gelmiştir. Hatta is'adların artık zarar verecek bir durum arz ettiği vurgulanmış ve bu amaçla Yüksek Şûra üyelerini törenlerde daha etkisiz hale getirecek yeni bir İs'ad Ritüelinin hazırlanması da çözümler arasında dile getirilmiştir.

30 Ocak 1966 tarihinde İzmir'de yapılan bu toplantıya 2 Mayıs 1965 tarihinden beri hiçbir Daimi Heyet toplantısı veya Genel Kurul'a katılmayan Ekrem Tok'un da katılması dikkat çekicidir.

Bu toplantıda ayrıca İskoçya Büyük Locası'nda kullanılan eşarp ve önlüklerin numunelerinin Robert Sime'dan temin edildiği ve bunların ya İstanbul'da yaptırılması ya da yurt dışından sipariş edilerek temin edilmesi konusu da ele alınmış ve karara bağlanmıştır. Bu gelişme de konsekrasyon sonrası yapılan önemli değişiklik kararlarından biri olarak değerlendirilmelidir.

Öte yandan 30 Ocak 1966 tarihli toplantıda ele alınan en önemli konu hiç şüphe yok ki Yüksek Şûra ile ilişkilerdir. Yaşanan son gelişmeler üzerine yapılan görüşmeler tersimata şu şekilde aktarılmıştır:

"Büyük Üstad, 2 Mayıs 1965 tarihindeki seçimlerden beri cereyan eden ve remzî locaların is'at celselerindeki Şura temsilcilerinin tutumuna kadar değinen geniş bir hatırlatma yaptı.

Türkiye Yüksek Şurasının, eski Büyük Üstadlarımız Ekrem Tok ve Necdet Egeran Biraderler'e ceza tertip ettiğini bildiren 30 Ekim 1965 tarih ve 531.00/294 sayılı levhasına, bu kararın masonik bir zuhul olduğunu belirten bir cevap verilmesine oybirliği ile karar verildikten sonra Nafi Başak Birader tarafından hazırlanan metin üzerinde görüşüldü ve bu metnin aynen bir levha olarak Yüksek Şuraya gönderilmesine oybirliği ile karar verildi.

Bu müdahaleler silsilesi ile konkordatoyu lagvedilmiş saydığımızı belirten bir levhanın da Türkiye Yüksek Şurasına gönderilmesi lüzumuna oybirliği ile karar verildikten sonra Sahir Akev tarafından hazırlanmış metin müzakere konusu yapıldı, gerekli tashihler icra edildikten sonra da bu levhanın derhal gönderilmesine oybirliği ile karar verildi.

Bu konu hakkında Localara çeşitli haberlerin sızmasını önlemek için, 'Kritik safhalar geçirmiş olan münasebetlerin Türkiye Büyük Locasının vakar ve haysiyetinin muhafazası ile görevli Büyük Daimî Heyetçe düzeltilmesi çarelerinin arandığını, söylenileceklere inanılmamasını, ancak Büyük Üstad tarafından açıklamalar yapılacağını, ve keyfiyetten Muhterem Locaların haberdar edileceğini müneyyin bir tamimin Büyük Üstad tarafından Muhterem Localara gönderilmesine oybirliği ile karar verildi.

Yüksek Şura tarafından müzakere icrasına memur edilecek temsilcilerin sayısına ve vazifelerine göre ve her halde eşitliğe riayet etmek şartiyle temsilcilerimizin tayini hususunun bil'ahara düşünülmesine oybirliği ile karar verildi."

Tersimatta yer alan bu önemli ifadelerin sonucu olarak Türkiye Yüksek Şûrası'na 7 Şubat 1966 tarihli iki yazı gönderilmiştir. Bunlardan ilki Ekrem Tok ve Necdet Egeran'a verilen cezalara ilişkin olup söz konusu yazı şöyledir:

"30 Ekim 1965 tarih ve 531.00/294 sayılı levhanız Türkiye Büyük Locası Büyük Daimi Heyetince lâyik olduğu ehemmiyetle incelenmiştir.

İttihaz edildiğine bu levhanız ile muttali olunan kararlar, Türkiye Büyük Locasının selâhiyetine dahil bulunan hususların Yüksek Şûranızca tetkik ve tahkik konusu yapılmış olduğunu göstermektedir. Bu tarzı hareketi Türkiye Yüksek Şûrası ile Türkiye Büyük Locası arasındaki münasebeti düzenleyen 1957 tarihli Konkordato hükümleri ile bağdaştırmaya imkân yoktur.

Bu sebeple, eski Büyük Üstatlarımız Dr. Ekrem Tok ve Dr. Enver Necdet Egeran BB: hakkında Türkiye Büyük Locası dahilindeki faaliyetlerinden dolayı Yüksek Şûranızca ittihaz olunan kararlar bir masonik zuhul olarak mütalâa edilmiş ve Türkiye Büyük Lcası açısından hükümsüz ve keenlemyekûn addolunmuştur.

Bu hususun Yüksek Şûranızda da teyidi ve bu suretle iki büyük masonik otorite arasındaki hüsnü münasebetin devamı imkânını sağlamanızı rica eder, K.çe saygı ve sevgilerimizi sunarız."

7 Şubat 1966'da Yüksek Şûra'ya gönderilen ikinci yazı ise yaşanan tüm bu gelişmelerin yeni seçilmiş Büyük Üstat ve Daimi Heyet

tarafından nasıl yorumlandığını gözler önüne sermektedir. Ancak bu metinde, 30 Ocak 1966 tarihli toplantı tersimatında yer aldığı şekilde konkordatonun feshedildiği ifade edilmemiş, fakat yeniden ele alınıp düzenlenmesi teklif edilmiştir. Yüksek Şûra'ya gönderilen Hayrullah Örs ve Nafiz Ekemen imzalı ve 7 Şubat 1966 tarihli söz konusu yazı şöyledir:

"5 Aralık 1965 tarihinde toplanan Türkiye Büyük Locası tarafından seçilen Büyük Daimî Heyet, 26 Aralık 1965 ve 30 Ocak 1966 tarihlerinde aktettiği toplantılarında, 2 Mayıs 1965 tarihinden bu yana Türkiye Yüksek Şûrası ile Türkiye Büyük Locası arasında cereyan eden yazışmaları ve Büyük Loca Umumî Heyetinde BB. tarafından izhar olunan düşünce ve temennileri göz önünde tutarak, Türkiye Yüksek Şûrası ile Türkiye Büyük Locası arasındaki mevcut münasebetlerin hali hazırdaki durumunu müzakere etmiş ve aşağıdaki sonuç ve kararlara varmıştır:

A. 2 Mayıs 1965 tarihinden bu yana cereyan eden muamelelerin ve Yüksek Şûranızın Türkiye Büyük Locası işlerine müdahalesi yüzünden, bu münasebetlerin kritik bir safhada bulunduğu ve eski Büyük Daimî Heyetin istifası ile Masonluğun temel ilkelerine, intizamına ve istikbaline taallûk eden bu meselelere halledilmiş nazariyle bakılamayacağı ve bunların bütün önem ve aktüalitesini muhafaza ettikleri müşahade edilmiştir.

B. Her şeyden önce, birlik ve beraberliğin hâkim olması gereken mukaddes mesleğimizde, bu müdahaleler yüzünden, KK.'in iki ayrı kampa ayrıldığı ve birlik ve beraberlik ve tesanüt ve itimat ruhunun zedelendiği ve hattâ kuvvetle sarsıldığı inkâr edilemez bir vakıadır. Bu müessif halin bir an önce zail olmasında Masonluk için sayısız faydalar bulunduğunu Türkiye Büyük Locası Büyük Daimî Heyeti de takdir etmektedir ve bu maksatla prensip ve ideallerinden taviz vermemek ve Masonluğun temel kaidelerini ihlâl etmemek kaydiyle, her türlü fedakârlığı yapmağa, gerekli bütün anlayışı göstermeğe hazırdır ve Türkiye Yüksek Şûrasını teşkil eden kıymetli Üs.'ların da aynı feragati göstereceklerinden şüphe etmemektedir.

C. Büyük Daimî heyetin düşünce ve kanatlerine göre meselenin çözüm yolu, Hür ve Bağımsız Büyük Loca mefhumunun tespit

ve tefsirinde bulunmaktadır. Filhakika, 21 Nisan 1957 tarihli Konkordatonun her iki âkit tarafı da Türkiye Büyük Locasının hür ve bağımsız olmasını ve Çırak, Kalfa ve Üstat derecelerinin yegâne hâkim ve nazımı olduğu hususunu kabul etmektedirler.

Ancak, 2 Mayıs 1965 tarihinden bu yana cereyan eden uygulamada, Türkiye Yüksek Şûrasının kabul etmek istediği bağımsız ve hâkim Büyük Loca fikri ile hakikî manasında hürriyet ve bağımsızlık arasında azîm farklar bulunduğu açıkça görülmektedir.

Nitekim, 3 Ağustos 1965 tarih ve 531.00/255 sayılı levhanız ile tarafımıza tebliğ edilen Ha. Bü. Â. Hazım Atıf Kuyucak B.'in 31 Temmuz 1965 tarihli yazısı, bu tezadın aşikâr bir ifadesidir.

Mezkûr yazıda, Yüksek Şûranın meşru Türkiye Büyük Locasının işlerine müdahale etmiyeceği bildirilmekte, ancak Yüksek Şûranın remzî Loca kurmakta serbest olduğu, mevcut Locaların büyük kısmının Yüksek Şûra tarafından kurulduğu ve Yüksek Şûranın Büyük Loca seçimlerini tanıyıp tanımamakta muhtar bulunduğu ifade bulunmakta ve neticede, Türkiye Büyük Locasının idarî işlerinin, dolayısiyle dahi olsa, Türkiye Yüksek Şûrasının murakabesine tabi olduğu ima edilmektedir.

Bütün bunlardan istihraç olunacak netice şudur ki, Türkiye Yüksek Şûrasının hür ve bağımsız Büyük Loca anlayışı bir nevi idarî muhtariyet, seçimlerini kendi kendine yapabilme ve Localarla doğrudan doğruya muhabere etme gibi şeklî bir bağımsızlık anlayışıdır.

Bu görüşün dar bir görüş olduğu ve Masonluğun temel ilkeleri ile mutabakat halinde bulunmadığı muhakkaktır. Filhakika, bazı remzi Localarımızın Yüksek Şûra tarafından tesis edildiği tarihî bakımdan doğru olmakla beraber, bu kuruluşun Büyük Locamızın tanınmasına en büyük engeli teşkil ettiği ve İskoçya Büyük Locası tarafından icra kılınan "tanzim/consecration" merasiminden sonra, ancak bu nakisenin izale edilebildiği, keza tarihi bakımdan, her türlü belge ile tevsiki kabil bir olaydır.

Türkiye Büyük Locası Büyük Daimî Heyetinin, hür ve bağımsız Büyük Loca mefhumunu bu şekilde anlamasına imkân yoktur.

Ha. Bü. Â., 31 Temmuz 1965 tarihli sirkülerinde iki masonik kuvveti birer devlete ve aralarındaki münasebeti de Devletler arası bir münasebete benzetmektedir. Bu kıyas bir bakıma doğrudur; ancak Devletler Hukukuna hâkim olan temel ilkenin, Devletlerin karşılıklı olarak, birbirlerinin iç işlerine müdahale etmemeleri prensibi gözden uzak tutulmamalıdır. Bu kıyas bir bakıma da yerinde değildir, zira, sirkülerde de işaret edildiği gibi, Yüksek Şûra mensubu her B., aynı zamanda Türkiye Büyük Locasının üç derecesine sahip bir kardeştir ve bu sıfatı ile, Türkiye Büyük Locasının remzî üç derecenin yegâne hâkim ve nazımı olduğuna, defalarca yemin etmiştir ve bu yemini ile bağlıdır.

Bunlardan çıkan sonuçlar şunlardır:

1. *Türkiye Büyük Locası remzî üç derecenin yegâne hâkim ve nazımıdır.*
2. *Türkiye Büyük Locası bu vadide kendine üstün veya eşit hiçbir masonik otorite tanımaz.*
3. *Türkiye Büyük Locası bu sahada tamamen hür ve bağımsızdır ve hiç kimsenin müdahalesini kabul etmez.*
4. *Türkiye Büyük Locasının idarî işlerinde aksaklıklar varsa, bunlar ancak Türkiye Büyük Locası bünyesi içinde ve mason kaide ve geleneklerine uygun olarak halledilebilir.*
5. *Bunun bu şekilde kabülü, Türkiye Yüksek Şûrası mensupları dahil olmak üzere bütün masonların eda ettikleri sadakat yeminlerinin kaçınılmaz bir şartıdır.*
6. *Yüksek Şûraya ait atölyelerde eda edilen yeminlerle bu yemin arasında bir çatışma söz konusu olamaz, zira her iki yemin kendi sahalarında cari ve muteberdir ve bu sahalar ile hudutludur.*
7. *Hür ve Bağımsız bir Büyük Loca ancak bu şartların mevcudiyeti ile kaim olabilir ve bu, intizamın temel şartıdır.*
8. *Türkiye Büyük locası kendi sahası içinde mutlak bir şekilde hür ve bağımız olduğu gibi, Türkiye Yüksek Şûrası da kendi*

sahasında aynı kuvvet ve derecede hürdür ve bağımsızdır, ve Türkiye Büyük Locasının işlerine bir müdahalesi düşünülemez.

9. *Üstat derecesini haiz olan her Biraderi, Yüksek Şûra, dilediği dereceye terfi ettirmekte serbesttir, ve Büyük Loca Yüksek Şûranın bu yetkisine asla müdahale edemez ve hattâ her hangi bir soru soramaz. Nitekim Türkiye Büyük Locası Disiplin Tüzüğü hükümlerine göre Haysiyet Divanına sevkedilmiş bir B:'in, Haysiyet Divanı kararı beklenmeksizin ve Konkordatonun gerektirdiği karşılıklı saygı düşüncesinden uzak olarak, tesrian terfi ettirilmek suretiyle nev'ama mükafatlandırılması hadisesi, Türkiye Yüksek Şûrasının iç bünyesine taallûk edebileceği düşüncesiyle Büyük Locamız tarafından, zamanında, protesto edilmemiştir.*

D. *Bu izahatın ışığı altında, 2 Mayıs 1965 tarihinden beri geçmiş muameleler tahlil edildiği takdirde, Türkiye Yüksek Şûrasının aşağıdaki şekillerde Türkiye Büyük Locası işlerine müdahale ettiği anlaşılmaktadır:*

1. *Türkiye Yüksek Şûrasının 28 Mayıs 1965 tarih ve 531.00/182 sayılı yazısı:*

   a. *Bu yazıda, Büyük Locanın 2 Mayıs 1965 tarihinde yapılan seçimlerinin usulü dairesinde yapılmadığı bildirilmekte ve bunun bu hususta vaki şikayetlere istinat ettiği bildirilmektedir.*

   b. *Bir kere, 2 Mayıs 1965 tarihli seçimler usulüne uygun olarak cereyan etmiş ve neticesi zamanın Büyük Üstadı tarafından ilân edilmiş ve mesainin tam ve mükemmel olduğu Büyük Hatip B. Tarafından beyan olunmuştur.*

   c. *Esasen Yüksek Şûranın bu seçimleri tetkik ve tahkik hususunda hiçbir yetkisi mevcut değildir ve Ha. Bü. Â.'in 31 Temmuz 1965 tarihli sirkülerinde belirttiği gibi bazı Yüksek Şûra mensuplarının gösterdiği infial sadece üç dereceli birader sıfatlarından ileri gelmişse, Yüksek Şûranın teşekkül olarak, bu infale vasıta olmaması gerekirdi.*

   d. *Kaldı ki, Yüksek Şûranın sözü geçen yazısında, usulsüzlüklerin ne olduğu izah olunmamış, her hangi bir*

açıklamada bulunulmamıştır. Yüksek Şûra mensubu KK:'in, gayrı resmî olarak, muhtelif vesilelerle söylediklerine itibar edilecekse, bu usulsüzlük beş beyaz oy çıkmasından ileri gelmektedir. Bu mevzuda, hukukî bakımdan uzun bir tahlile girişecek değiliz, fakat sui niyet sahibi bir K.'e, hayatının sonuna kadar beyaz oy vermek suretiyle seçimleri ilânihaye muallel kılmak hakkını bahşeden bu görüşe iltifat edilemeyeceği aşikâr olduğu gibi, bu konuda her hangi bir nizamî hükmün mevcut bulunmadığı da muhakkaktır. Böyle bir görüş, istinkâfın caiz olmadığına müteallik bir gelenekle de izah olunamaz, zira keseden çıkan oy pusulası adedi, reylerini kullanan BB.'in adedine uygun düştüğü taktirde, her K.'in oyunu kullandığı da kendiliğinden anlaşılmaktadır.

Netekim, operatif masonluğu kuran ve bütün dünya muntazam Obediyanslarının kendilerinden iktibas ettiği muntazam Obediyanslar ki, dünya masonluğu içinde lâyık olduğumuz mevkii almak için vaz'ettikleri esasları kabul etmek zorunda olduğumuz, geç olmakla beraber, bu kere tesbit olunan İngiltere, İskoçya, New York, Massachussetts ve saire, ve saire ve saire Büyük Locaları "Anayasalarında" bu hususu derpiş etmişler ve "beyaz oy pusulaları" zuhur ettiği takdirde ne gibi muamele yapmak lâzım geldiği hususunu, sarahatle, ifade etmişlerdir. Hatırlatmak için bunu kısaca arzetmek isteriz ki, bütün muntazam Obediyanslarca tayin olunan hüküm, Türkiye Büyük Locasının 2 Mayıs 1965 tarihli tatbikatının aynıdır.

e. *Yukarıda da izah edildiği gibi, Türkiye Yüksek şûrası, bu mevzudaki şikâyetlerin mercii değildir; zira şikâyet üst makamlara yapılır, halbuki Türkiye Yüksek Şûrası Türkiye Büyük Locasının hiçbir suret ve şekilde üstü değildir. 31 Temmuz 1965 tarihli sirkülerdeki kıyasa başvurduğumuz takdirde, şu neticeye varmak kabildir: bir devletin dahildeki seçimleri başka bir devletin makamlarına şikâyet edilmiştir ki, böyle bir şikâyetin Devletler Hukukunda misli görülmemiştir.*

Şu hale göre, bu seçimlerde bir an için bir aksaklık bulunduğu kabul edilse dahi, itirazların yegâne merciinin Türkiye Büyük Locası olduğu şüpheden uzaktır ve Türkiye Yüksek Şûrasına müracaat eden KK., yeminlerine hanis olmuşlardır.

f. Keza aynı yazıda bildirilen Mason esas nizamlarına ve ilkelerine aykırılıktan ne kastedildiği anlaşılamadığı gibi, 13 Haziran 1965 tarihine kadar durumun düzeltilmesinin bir ultimatum şeklinde talep edilmesi de müdahale isteğinin ve iddiasının bariz bir tezahürüdür.

2. Türkiye Yüksek Şûrasının idarî bakımdan bu yetkileri bulunmadığı aşikâr olmakla beraber, Türkiye Yüksek Şûrasına tabi, idarî bir fonksiyonları bulunmıyan, esas vazifeleri Masonik initiation'un üst derecelerini KK.'e anlatmak olan felsefî atölyelerde bu konuların müzakere edilmesi ise, müzakere eden BB. bakımından Büyük Locaya olan yeminlerinin açık bir ihlâli, buna musamaha eden ve hattâ teşvik eden Türkiye Yüksek Şûrası tarafından da Konkordatonun açık bir ihlâlini teşkil etmektedir.

3. Türkiye Yüksek Şûrasının 3 Ağustos 1965 tarih ve 531.00/255 No.lı levhası ve ona bağlı H. Bü. A. sirküleri

Yukarıda izah edildiği gibi, bu sirküler Türkiye Yüksek Şûrasının müdahale arzusunun bulunmadığını izah gayesini gütmekte ise de, dolayısiyle bu müdahale hakkının mevcut bulunduğu ve Yüksek Şûraca, Konkordato ile münhasıran Türkiye Büyük Locasına tanınmış remzî loca kurmak salâhiyetinin istimali tehdidinin ileri sürüldüğü, Dünya masonluğunun asla kabul ve terviç etmediği bu yolun ileri sürülmesi suretiyle Masonluğun parçalanmasına fiilî adımlarla tevessül edildiği esefle müşahade olunmaktadır.

Ayrıca, 2 Mayıs 1965 tarihinde Büyük Loca Büyük üstatlığına seçilen B.'in dürüstlük umdelerinden uzak olduğu ifade edilmek suretiyle zamanın Büyük Üstadı tahkir edilmekte ve yetkisiz dahi olsa, Yüksek Şûraya bağlı Haysiyet Divanı tarafından henüz hakkında bir karar verilmemiş olmasına rağmen, peşin bir hüküm olarak, ilân olunmaktadır. Yüksek Şûra nizamlarına göre Temyiz Merciinin bizzat Yüksek Şûra olduğu düşünüldüğü takdirde bu sirkülerdeki beyanın ne kadar bağlayıcı mahiyette olduğu da gözden kaçmamaktadır.

4. Türkiye Yüksek Şûrasının 30 Ekim 1965 tarih ve 531.00/294 nolu yazısı:

Türkiye Büyük Locasının işlerine müdahalenin ta kendisini teşkil eden ve yukarıdaki yazınızın konusu olan mesele hakkında Türkiye Büyük Locasının görüşü 7 Şubat 1966 tarih ve 2273 sayılı yazımızda bildirilmiş olduğundan burada ona istinat etmekle yetineceğiz.

E. Yukarıda tafsilâtiyle izah olunan meseleler, Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasında mün'akit "Konkordato"nun iyi işlemediğini, mana ve mahiyetinin iyi anlaşılmadığını göstermektedir.

Bu durum karşısında, karşılıklı gayret ve anlayışla bu meselelerin bir hal tarzına bağlanması Masonluğun âtisi ve intizamı bakımından zaruridir.

Buna göre, Türkiye Büyük Locası Büyük Daimî Heyeti, Konkordatonun 7.nci maddesine uygun olarak ve murahhas heyetler marifetiyle aşağıdaki mevzularda müzakere açılmasını talep etmektedir:

1. Türkiye Yüksek Şûrasının, Türkiye Büyük Locası seçimlerine ve iç işlerine müdahale mahiyetinde sayılacak ve yukarıda tahlil edilen yazılarının geri alınması ve bunların, bir levha ile, yazılmamış sayılmasının istenmesi;

2. Türkiye Yüksek Şûrasına tabi atölyelerde, Büyük Loca işlerinin müzakere mevzuu edilemeyeceği hususunun açıkça kabulü, bunun alâkalı atölyelere tebliği ve keyfiyetin Konkordatoyu tavzih eden bir anlaşma olarak tesbiti;

3. Konkordato ile Türkiye Büyük Locasının münhasır salâhiyeti olarak kabul edilen remzî Loca kurmak yetkisinin Türkiye Yüksek Şûrasında nevcut bulunmadığının, bu yola başvurulmayacağının teyidi ve keyfiyetin ek anlaşmaya geçirilmesi, Şûra dahilî nizamlarında buna ait tadilâtın icrası.

Konkordatonun 7. maddesine göre, bu yazımız tarihinden itibaren en az üç ve en geç altı ay sonra toplantı tarihinin tesbiti, toplantıların münavebe ile bir defa Yüksek Şûrada, bir defa Büyük Locada yapılmasını ve taraflarca seçilecek murahhas heyetlerin karşılıklı olarak bildirilmesi lüzumunu arzeder, bu vesile ile K.'çe saygılarımızı sunarız."

Bunun hemen akabinde Hayrullah Örs tarafından tüm localara gönderilen 9 Şubat 1966 tarihli bir yazı vasıtasıyla, bundan böyle iki kurum arasındaki anlaşmazlıklara ilişkin hiçbir beyanatta bulunulmaması ve sadece Büyük Üstat tarafından yapılacak açıklamalara itibar edilmesi gerektiği duyurulmuştur.

Yüksek Şûra'ya gönderilen bu iki yazıdan ilkine 4 Mart 1966 tarihinde cevap verilmiştir. Tok ve Egeran'ın cezalarına ilişkin Büyük Loca'nın yazısına Yüksek Şûra tarafından verilen karşılık şu şekildedir:

"Dr. Ekrem Tok birader ile Dr. Enver Necdet Egeran hakkında verilen kararların, Mason teamül, nizam ve usullerine tatmiyle uygun olarak ve bu zâtların Yüksek Şûranın birer üyeleri bulunmalarına müsteniden verildiğini ve işlenen suçun mahallinin bahis konusu olamayacağını Kardeşçe sevgi ve saygılarımızla arzederiz."

Yüksek Şûra'dan gönderilen bu karşılık Daimi Heyet'in 20 Mart 1966 tarihli toplantısında okunmuş ve *"sırası gelince cevaplandırılmak üzere şimdilik hıfzına*" oybirliği ile karar verilmiştir.

Aynı toplantıda 22-24 Nisan 1966 tarihlerinde yapılacak Genel Kurul gündemi de belirlenmiştir. Bu gündemde Egeran'ın Haysiyet Divanı'na verilme teklifinin müzakeresinin de yer alması dikkat çekicidir. Gündem, 28 Mart 1966 tarihli Genel Kurul toplantı davetiyesi ile birlikte üyelere gönderilmiştir.

9 Nisan 1966 tarihine gelindiğinde Yüksek Şûra, Büyük Loca'nın ikinci mektubuna da cevap vermiştir. Konkordatonun feshedildiğini bildiren bu tarihi metin şöyledir:

"7 Şubat 1966 tarih ve 2274 sayılı yazınız üzüntü ile okundu. Bu mektubunuzla, 1964 yılının ikinci yarısından beri Türk Masonluğuna gölge düşüren sebeplerin aslını ihmal ederek Yüksek Şûrayı Büyük Locanın iç işlerine karışmak, üyeleri hakkında yetkisiz kararlar almış olmakla itham etmekte ve tashihini talep etmektesiniz. Binnetice, aramızdaki Konkordatonun da yeniden düzenlenmesini teklif etmektesiniz.

Yüksek Şûranın kendi teşkilâtına dahil üyeler hakkında aldığı kararların geri alınması bahis konusu olamaz. Yüksek Şûra kararına mesnet teşkil eden fiilin bir Masonik suç olduğu 28 Aralık 1964 gün

ve 1473 sayılı Türkiye Büyük Locası sirküleriyle de kabul ve ilân olunmuştur.

Konkordato konusundaki teklifinize gelince; Yüksek Şûra, yakın zamanlardaki hadiselerden sonra bu Ahitnameyi işlemez bir hale getirdiğinizi büyük bir üzüntü ile müşahade ve tesbit eylemiş ve feshine karar vermiştir.

Saygılarımızla tebliğ olunur."

Yüksek Şûra'nın yazısında bahsedilen 28 Aralık 1964 gün ve 1473 sayılı sirküler, Demirel ile ilgili mektup hadisesi gündeme geldiğinde Büyük Sekreterlik tarafından yapılan ilk açıklamadır. Hatırlanacağı üzere bu açıklamada, söz konusu belgenin verilip verilmediğinin henüz bilinmediği ancak şayet böyle bir belge verilmişse bu işlemin Büyük Üstat ve Daimi Heyet bilgisi dışında ve yetkisizce yapılmış olabileceği vurgulanarak Masonluğu böyle politik tartışmaların içine çekilmesine yol açan üyelerin tasvip edilemeyeceği ifade edilmişti.

Yüksek Şûra'nın gönderdiği konkordatonun fesih bildirimi gerçekten dikkat çekici bir gelişmedir. Bu kararın Yüksek Şûra'da nasıl alındığı hep merak edilen bir konu olmuştur. Bu konuda, o dönemde 33 dereceli bir Yüksek Şûra üyesi olarak Mukbil Gökdoğan'ın tanıklığı şaşırtıcıdır. Mukbil Gökdoğan bu tanıklığını o tarihte yazıya da dökerek Hâkim Büyük Âmir Kuyucak'a göndermiş ve istifa çağrısında bulunmuştur.

Söz konusu mektupta ifade edildiğine göre, Yüksek Şûra'da konuyla ilgili toplanan sekiz kişilik idari kurulda altı üyenin oyu ile Büyük Loca'dan gelen konkordatonun tadili teklifine meyil gösterip diyalog teklif edilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak bu istikamette hazırlanan yazıya sonradan konkordatonun feshi ifadesinin eklendiği ve Büyük Loca'ya bu şekilde cevap verildiği anlaşılmıştır. Mukbil Gökdoğan, bu işin sorumlusu olarak Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı Galip Taş ile Büyük Umumi Katip Muhiddin Osman Omay'ı işaret etmektedir. Ardından Hâkim Büyük Âmir Kuyucak ile adı geçen üyelerin istifa etmesini önererek mektubuna son vermiştir. Mukbil Gökdoğan'ın Yüksek Şûra'nın tüm aktif ve agraje üyeleri ile paylaştığı 13 Nisan 1966 tarihli mektubu şöyleydi:

"Son zamanlarda sık sık denecek kadar teaddüt eden bu yazılı müracaatlarımdan ve vaki tekliflerimden dolayı beni mazur göreceğinizi umuyorum. Bunların yegâne saiki mesleğe ve kanunlara olan bağlılığım

ve O'nu bilmeyenlere karşı gösterilmekte olan lüzumsuz müsamaha ve binnetice had safhasına vardırılmış bulunan umumî huzursuzluktur.

Malûm-u-âlileri olduğu veçhile Y.Ş.'nın Şubat 1966 toplantısında tekarrür etmiş olan prensip, 31 Mart 1966 tarihinde toplanan ve zat-i-âlilerinin riyaset etmiş bulunduğu idare encümeninde, Y.Ş. toplantısında hazır bulunanlarca da izah edildikten sonra, tekrar tezekkür edilerek bazı yollar tesbit edilmiş ve B.L.'ya yazılacak cevap metnini hazırlamak ve size imzalattıktan sonra sevketmek üzere iki Birader vazifelendirilmiş, B.U. Kâtip te (iki muhaliften biri olduğu için metni yazmakta değil, vazifeten evrak v.s. vermek maksadıyla) bu komisyona üye olmuştu. Bu husus müzakere sırasında açıkça beyan edilmiştir ve tavzih sizin tarafınızdan yapılmıştır.

Komisyona verilen vazifede, B.L.'ya gönderilecek yazıda Konkordato'nun feshi ibaresi bulunmayacaktı; tâdil teklifine temayül edilecek ve konuşma teklifimiz olacaktı.

5 Nisan 1966 tarihli Rotary toplantısında, yan yana oturduğumuz bir sırada ve ben bu hususta hiçbir şey sormadığım halde, hazırlanmakta olan cevabın kat'î metnini 'bana da okuyup öyle göndereceğiniz' lütufkâr teveccühünü de göstermiştiniz.

Dün akşam 12 Nisan 1966 İstiklâl toplantısının umumî menfaatlerinde yine muhterem Kaymakamınızın ihtarı ile BB. Konuşmağa teşvik edildi. Ekseriyyetle İTTİHAT ve İTTİFAK üzerinde duruldu ve buna Y.Ş.'nın yumuşak hareketlerle önayak olması temennisinde bulunuldu. Bir B. de bölünmeden başka çare yoktur, dedi. Konuşmalar sonunda B.U. Kâ. B. 'B.L. münfesihtir.' beyanında bulundu; müteaddit BB. Hayretlerini gizleyemediler, fısıltılar oldu ve bu sözün zapta geçirilmesi istendi. Areopajın B. Üs. bunun, bu B.'in şahsî fikri olduğunu bildirdi; ayrıca B. U. Kâ. B. de söz alarak 'şahsî fikrimdir' beyanında bulundu.

Yanımızda oturan Em. F. B. ise komisyonca hazırlanan ve H.B. Âmire tevdi edilen metnin Kaymakam ve B. U. Kâ. BB. Yardımıyla tâdil edilerek ve son kısmına da '...nun feshine karar verilmiştir' gibi bir ibare yazılarak B.L.'ya sevkedilmiş olduğunu bildirdi.

Muhterem H.B. Âmir, idare encümeni üyesi ve bu işle görevli iki B.'in; evinde hasta yatmakta olan B. Hat: B.'in; (hiçbir zaruret yokken) lütufkâr vaadinize rağmen benim hiçbir şeyden haberimiz olmadan,

alelacele, böyle bir yazıyı encümen kararı hilafına ve 2/8 muhalif kalanlarla istişare ve fikir birliği ederek tâdil, imza ve sevketmeniz, hakikaten hayret edilecek ve üstünde durulacak esef verici, garip bir vakıadır.

Bir Âmirini riyaset ettiği mes'ul bir organın yetkisini ve azasının şahsiyetlerini hiçe sayarcasına, hele böyle nazik ev sütünde aylardır hassasiyetle durulan canalıcı bir meselede uluorta hareketi hüzün vericidir; ümit kırıcıdır. Sizin çapınızdaki bir Âmir'e hiç yaraşmamıştır.

Benim nâçizane görüşüme göre, şimdi siz yakışacak şey: başta zat-ı-âlileri olmak üzere, muhterem Kaymakam ve B. U. Kâ. BB.'le beraber bu vazifelerinizden, hemen, istifa etmenizdir.

Şimdiye kadar, her vesile ile, en sıkıntılı hallerde bizi bırakıp işin içinden sıyrılmak, istifa etmek istediğiniz zaman ben size karşı koydum ve size yazılı olarak bu düşüncemi taa Avrupa'dan da bildirdim; çünkü böyle kritik bir durumda işi devir alacak olana büyük mes'uliyetler yüklenir ve altından kalkamaz diye düşünüyordum.

Fakat, bu son olayla da, apaçık ortaya çıktığına göre, herkeste şu kanaat tebellür etmiştir ki bu işlerle meşgul olabilmek için onbeş günde onbeş dakikadan daha fazla vakit verebilecek ve bu yükleri daha iyi, ilgi ve bilgi ile taşıyabilecek BB. mevcuttur."

O günler içinde 18 Nisan 1966 tarihinde Yüksek Şûra Büyük Umumi Katibi Muhiddin Osman Omay, atölyelere bir yazı göndererek konkordatonun feshini duyurmuştur. Bu yazı şöyledir:

"Bildiğiniz gibi 1964 yılının son aylarında bir siyasi partide (Liderlik) mücadeleleri yapıldı. Namzetlerden biri rakibinin "Ma:." olduğunu teşkilâtına yaydı, o da Türk Yükseltme cemiyetinde kaydı olmadığını açıklayan bir mektup sureti dağıttı. Karşısındakiler, Muhterem Bilgi Locasındaki matrikülde bulunan kaydının ve resminin fotokopisini gazetelerde yaydılar ve dağıttılar.

Bu hal, bir çok BB:.i heyecana getirdi. Büyük Locaya yazılı, sözlü müracaatlar oldu, Muh. Localarda münakaşalarda bulunuldu. Büyük Loca 1965 senesi Aralık ayında localara gönderdiği Levhada (Böyle bir mektup vermeye kimsenin selâhiyeti olmadığını, bunun Ma:.luğa siyaset sokmak olduğunu ve suç sayıldığını) bildirdi, Ankaraya tahkik heyeti gönderdi.

Galeyan ve heyecan devam etti. 1 Mayıs 1965'te Büyük Loca senelik toplantısını yaptı. O zaman Büyük Üstad Kaymakamı olan Enver Necdet Egeran B:. söz konusu mektubu bir Mason kardeşe yardım maksadıyla kendisinin verdiğini beyan ve itiraf etti. Büyük Üstad Ekrem Tok B:. 'Kimseye söz vermiyorum, bu konuda konuşulmasını istemiyorum, konuşursanız buradan benim ölüm çıkar, ellerinizi yanaklarınızı öpeyim' dedi ve oturumu kapadı.

2 Mayıs 1965 de 91 delegenin huzuru ile toplantı açıldı. Heman seçime geçilerek 44 reyle Necdet Egeran B:.in Bü:. Üstadlığa seçildiği ilân ve kendisi görülmemiş bir sür'at ve telaşla is'ad edildi.

Bu usulsüz durumu protesto makamında bir çok delege, hiçbir merasim yapmaksızın oturumu terk ettiler, Localarda münakaşalar, müzakereler, protestolar, galeyanlar başladı.

Bu durum karşısında Büyük Loca 3 Ekim 1965 de olagan üstü toplandı. Birkaç saat neticesiz bir konuşmadan sonra dağıldı. Heyecan devam ettiğinden Daimî Büyük Hey'et istifa etti. 5 Aralık 1965'te Büyük Loca yine olagan üstü toplandı. İstifa 69 oyla kabul edildi. Büyük Üstad ve Daimî Büyük Hey'et seçildi. Bu suretle huzursuzluk giderildi sanıldı.

Ekrem Tok ve Necdet Egeran BB:. Yüksek Şura teşkilâtında da üye olduklarından Yüksek Şurada haklarında kavuşturma açılmış, yaz aylarında Ekrem Tok Biraderin bir sene müddetle Mason hak ve hizmetlerinden mahrumiyetine, Necdet Egeran'ın Masonluktan tardına karar verilmiş ve karar o zaman kendilerine tebliğ edilmiş ve kesinleşmiştir.

Yeni Büyük Üstad ve Daimî Büyük hey'et seçildikten sonra bu seçimin sonucu Yüksek Şuraya bildirilmemiş, Remzî Localarca Yüksek dereceye geçmek isteyen BB:.in inhaları Yüksek Şuraya gönderilmemiştir.

Daimî Hey'et, Yüksek Şuraya gönderdiği iki Levha ile yaz aylarında Ekrem Tok ve Necdet Egeran BB:. Haklarında Yüksek Şura ve Haysiyet Divanı tarafından verilmiş olan kararların kaldırılmasını ve keyfiyetin yazı ile kendilerine bildirilmesini ve Yüksek Şura nizamnamesinde tadilât yapılması esası göz önünde bulundurularak Konkordatonun gözden geçirilmesini istemiştir. 2 Mayıs 1965 den beri Büyük Loca vazifelilerinin Yüksek Şuraya karşı takındıkları tavrı ve bunun bir ifadesi

olan bu iki levhayı ve bunlara ilâveten Amerika Birleşik Devletlerindeki Büyük Localar arası tanıma komitesine Türkiyedeki durum hakkında hakikate uymayan bilgi verilmesini Mason ananelerine ve Kardeşlik prensiplerine aykırı göre Yüksek Şura Türkiye Büyük Locası ile arasında mevcut olan konkordatoyu fesh ettiğini Büyük Loca Daimî Hey'etine bildirmiş bulunmaktadır.

Keyfiyet kardeş sevgi ve saygılarla bilginize sunulur."

Bu yazıda bahsi geçen Kuzey Amerika Masonları Büyük Üstatları Meclisi Tanışma İstihbaratı Komisyonu'nun raporu, gelişmelerin yurt dışındaki yankılarını bize göstermesi açısından önemlidir. Komisyonun çeşitli ülkelerdeki Masonik faaliyetlerle ilgili hazırladığı raporun Türkiye ile ilgili kısmında şu bilgiler yer almaktadır:

"Türkiye Büyük Locası geçen sene zarfında çeşitli olaylarla karşılaştı. İskoçya Büyük Üstadı Lord Bruce ve Büyük Kâtibi Dr. Alex. Buchan BB. bu Büyük Locayı şereflendirdiler. Lord Bruce B. İskoçya Büyük Locasının eski ritüeline göre Türkiye Büyük locasının 'Consecration' törenini idare etti. Böyle Türkiye Büyük locasının muntazamlığı hakkındaki bütün şüpheler ortadan kalkmış oldu.

Sene içinde, oradaki eski ve kabul edilmiş İskoç Riti Türkiye Yüksek Şurası ile nahoş bir ihtilâf geçti. Türkiye Yüksek Şurası Hakim Büyük Amiri Hazım Atıf Kuyucak, Birleşik Amerika Yüksek Şuralarına ve muhtemelen dünyanın diğer bütün Yüksek Şuralarına gönderdiği bir mektubunda Türkiye Büyük Locası eski Büyük Üstadı Ekrem Tok'u (33) Yüksek Şurasının Masonluktan bir yıl için muvakkaten tarda tabi tuttuğunu ve Büyük Üstad Enver Necdet Egeran'ı da Masonluktan ebediyen tarda mahkûm etmiş olduğunu haber vermekte idi.

Biz Türkiye Yüksek Şurası ile Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Türkiye Yüksek Şurası arasındaki konkordatonun şartlarını bilmemekteyiz. Olabilir ki, her iki organa ait bir üye, birinden tard veya muvakketen tard edilince her ikisinden de tard edilmiş sayılmıştır. Eğer böyle ise bu yanlıştır. Çünkü her hangi bir paralel yan organizasyonun hakim organı, ne olursa olsun, hiç bir sebeple bir Biraderi Masonluktan muvakkaten veya daimî olarak tard edemez. Bu, daima ve her yerde remzî Büyük Locanın Büyük üstadına tanınmış bir hak olagelmiştir.

Bu cezalar, yukarıda adı geçen Biraderlere Hakim Büyük Amir tarafından verilmiştir. Detaylara girmeksizin şunu söylemekle

yetineceğiz ki, tamamiyle inanılır kaynaklardan aldığımız habere göre, cezalar, Büyük Locanın selâhiyetli bir komitesi tarafından dikkatle incelenmeğe tabi tutulmuş ve her iki Birader de bu yükten kurtarılmışlardır.

Zorluklar, halen Büyük Loca ile Yüksek Şuranın geçmişteki münasebetlerinden dolayı büyümüş bulunuyor. Uzun yıllar boyu Büyük Loca, müstakil bir organ olmayıp Yüksek Şuranın hakimiyetinde idi. Birkaç yıl önce, bu bağlantıya son verildi ve her iki taraf birbirinin istiklâlini ilân etti. Buna rağmen, Yüksek Şura kendi vazifelilerinden birinin daima Büyük Üstat seçilmesini temin suretiyle Büyük Locanın işlerini kontrol edici bir tesir elde etmeğe çalışmıştır. Son defa, Büyük Loca tarafından daha müstakil olma yolunda belirli bir gayret sarfedilmiştir, idareciler ritüeli Franmasonluğun dünyadaki tatbikatına uygun bir düzene sokmak istemişlerdir. Bu, Yüksek Şura idarecilerine hoş görülmemiştir. Bunun için, Büyük Locanın bazı vazifelilerini gayrı muntazamlıkla itham ederek onlara ceza vermeğe ve bunu dünyaya ilân etmeğe kalkışmışlardır. Yüksek Şuranın vazifelilerinin bu hareketlerinin hakiki sebebi 5 Aralık 1965'te Türkiye Büyük Locasında geçen kararda bildirildiği gibi, Büyük Locanın tam bir istiklâl elde etmek için yaptığı gayretler karşısındaki memnuniyetsizliktir. İstanbul'da (Masonic Hall) da yapılan bu toplantıda yetkili Loca delegelerinden 130 unun 111 i hazır idi. Aşağıdaki karar ittifakla alınmış bulunmaktadır:

'Şu prensipler tekraren teyid olunur ki, Türkiye Büyük locası, Türkiye Masonluğunun ilk üç sembolik derecesinin yegâne, taksim kabul etmez ve en yüksek otoritesidir ve bu hudutlar içerisinde buna eşit veya daha yüksek hiçbir masonik kuvvet yoktur. İskoçya Büyük Locası tarafından konsakre edilen Türkiye Büyük Locası hiç bir şart altında, Türkiye Yüksek Şurasının kendi hükümranlığına el atmasına, müdahale etmesine müsamaha gösteremez; ayrıca, Türkiye Büyük Locası, dünya kardeşliği sinesinde almak istediği yeri ve sırayı kuvvetlendirmek için ceht ve gayretini her vasıta ile ve gücünün yettiği kadar arttırmak, kendini daha çok tanıtmak, bu hakları muhafaza etmek ve yeni dostluk bağları kurmak azmindedir.'

Bu toplantıda Büyük Üstat seçilmiş ve is'ad edilmiştir. Bu, İstanbul Müzeler müdürü Pek Muh. Hayrullah Örs Biraderdir. İşaret etmek yerinde olur ki, kendisi Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Ritinin üyesi değildir.

Görevinde kalan Büyük Kâtip Nafiz Ekemen Birader şu cesaret verici beyanda bulunmuştur:

Kısacası, kat'iyetle denebilir ki Türkiyede bu son çatışmadan sonra Masonluk ruhu, muntazam Büyük Localarda kabul ve tatbik edildiği şekilde ve şimdiye kadar olandan daha da kuvvetli olarak muzafferane bir tarzda ortaya çıkmıştır."

İleride görüleceği üzere bu rapor kısa süre içinde Yüksek Şûra'da yankı bulacaktır.

Bu arada Büyük Loca'nın 22-24 Nisan 1966 tarihli Genel Kurulu için hazırladığı Faaliyet Raporu basılmıştır. Basılan raporda "Yüksek Şûra ile Münasebetlerimiz" başlığı altında Türkiye ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:

"Geçen devrenin başlıca üzücü olayı, Mason gelenek ve mevzuatına ve aramızda mevcut Konkordato'ya rağmen, Türkiye Yüksek Şûrasının muayyen tarihler tayin ederek 'durumun düzeltilmesini' istemek, remzî Loca kurma yetkisinden bahsetmek, Türkiye Büyük Locasının kaza yetkisine giren hususlar hakkında Büyük Üstatlarımıza, masonluktan tarda kadar giden ve masonik bir zuhul olduğunda asla şüphe bulunmayan cezalar tertip etmek ve bu kararlarında direnmek, dış münasebetlerimizi kökünden sarsacak ve Türkiye Büyük Locasının hakimiyetinden şüphe ettirecek ihbarlarda bulunmak, gibi hareketlerle Türkiye Büyük Locasının işlerine, yetkilerine ve kararlarına müdahale ve bu suretle bahsi geçen Konkordato'yu ihlâl etmiş olmasıdır.

Türkiye Büyük locası konuyu Kardeşlik havası içinde halletmek çarelerini aramak için, iyi niyetli dahi olsa, hiçbir tavassuta ihtiyaç olmadığını, ve yegâne söz sahibi Büyük Üstat bulunduğunu ilân ve tebliğ ettiği, aradaki yazışmaların tefsirlere mahal vermemesi için bunları hususî bir itina ile muhafaza ettiği halde, Türkiye Yüksek Şûrasına mensup atelyelerden birinin davetiyesinde 'fevkalade durum vardır, mutlak teşrifiniz rica olunur' ibaresinin ilâvesi suretiyle vaki toplantıda Büyük Locanın gönderdiği levhaların aynen okutulmasına cevaz verilmesindeki derin manayı Kardeşlerimizin aklı selimine ve takdirine bırakıyoruz.

Bin bir dertle malûl sevgili Vatanımızın bu yaralarına ilâç olması beklenen ve netice itibariyle, bir avuç insandan mürekkep olan Türk Masonluğunun, bütün dünyaca asırlarca evvel halledilmiş bu 'sen ben' sataşmalarına sahne olması cidden yürekler acısı bir keyfiyettir.

Yegâne arzusu Türk Masonluğunun daima birlik ve beraberlik içinde ahenkle çalışmasını ve yükselmesini sağlamak, bütün çabası ise, dünya muntazam masonluğu içinde Türk Masonluğuna lâyık olduğu itibarlı mevkie ulaşmak olan Türkiye Büyük Locası, ancak bu şekilde kuvvetlendikten sonradır ki memleket dertlerine çare bulacak bir müessese olmak niteliğini kazanacağından eminiz.

Bu düşüncelerin neticesi olarak ve esasen 3 Ekim 1965 ve 5 Aralık 1965 tarihli toplantılarımızda beliren umumi arzuya uyarak aradaki münasebetlerin düzeltilmesi için Yüksek Şûrayı, fiil ve hareketleri ile ihlâl edilmiş olan Konkordatonun yeniden göz geçirilmesine ve münasebetlerin tanzimine davet etmiş bulunuyoruz.

İnkişaflardan, Kardeşlerimiz, Büyük Üstat mesajları ile haberdar edilecektir."

Yüksek Şûra'nın konkordatoyu feshetme kararını bildirmesinden sonra Büyük Üstat, bu önemli gelişme nedeniyle localara bir yazı daha göndererek, ekinde Yüksek Şûra ile aralarındaki yazışmaları ve önemli gördüğü bazı evrağı paylaşmıştır. Gönderdiği yazıda Hayrullah Örs önce gelişmeleri özetlemiş ve ardından şu sözlere yer vermiştir:

"Bu itibarla, bu mesajımın yazıldığı güne kadar, olayın geçirmiş olduğu safhaları gösteren yazışmalar ile, bin bir emek mukabilinde tesisi başarılmış olan tanışma muamelelerini kökünden yıkmaya mâtuf olan müdahalelerin dış masonluk dünyasına aksettiriliş tarzını ve orada uyandırdığı tepkileri gösteren yazıların bir kısmını teksir ve tercüme ettirerek bilgi ve takdirlerinize takdim ediyorum.

Kendi toplantılarında, Türkiye Büyük Locasının münfesih bulunduğunu beyan etmeye varan bir cesaret ve o nisbette masonik prensiplerde habersizliği ifade eden bir zihniyetin neticesi olan bugünkü durumun müsebbiblerini, karar ve kaderleriyle baş başa bırakarak, Yüksek Şûranın bu kararının Türkiye Büyük Locasının intizam, çalışma ve âtisi üzerinde her ne şekil ve surette olursa olsun en ufak bir tesiri olamayacağını belirtmeği de yine vazifem icabı telakki ediyorum.

Esas gayesi, İnsanlık Mabedinin inşa sebeplerini araştırmak olan mesleğimiz müntesiplerinin çalışmalarını bu gayeye tevcih ederek bu olaylara artık lüzumundan fazla ehemmiyet vermemelerini rica ve bu vesile ile K.'çe sevgi ve saygılarımı teyid ederim."

22 Nisan 1966 tarihli Genel Kurul'a işte bu atmosfer içinde gidilmiştir. 136 temsilcinin 87'si ile açılan toplantıda üyelerden Tarık Ziyal'in sunduğu takrir uzun süre tartışılmıştır. Bu takrirde özetle, bu Genel Kurul'da söz konusu olaylarla ilgili hiç müzakere açılmaması, hadiselerin dondurulmuş kabul edilerek tatbikatın önceden olduğu şekliyle devam ettirilmesi, her iki kuruluştan seçilecek temsilcilerle oluşturulacak bir heyetin konuyu tetkik ederek dahli bulunanların cezalandırılması, şayet bu heyet başarıya ulaşmazsa bir Büyük Loca veya Yüksek Şûra'nın hakemliğine başvurulması ve uygun iklim oluştuğunda konkordato ile ilgili müzakerelerin tamamlanması dile getirilmiştir. Bu öneri Genel Kurul'da oylanıp reddedilmiştir.

Öte yandan yapılan müzakerelerde konkordatonun feshinin Büyük Loca çalışmalarına engel teşkil etmeyeceği, ancak Sembolik Localardaki sıfatını kaybedenlerin artık yüksek derecelerde Muntazam Mason sıfatı ile çalışmaya devam edemeyecekleri, meselenin basına yansımasının olayları alevlendirip çözümü güçleştirdiği üzerinde durulmuştur.

Genel Kurul'da Necdet Egeran'ın Yüksek Haysiyet Divanı'na verilip verilmeyeceği de oylanmıştır. Genel Kurul tersimatına göre yoklamada tespit edilen 81 üyenin 49'unun oyu ile Egeran Haysiyet Divanı'na verilmemiştir.[204] Oylama öncesi Egeran'ın tersimata geçen sözleri şöyledir:

"Partilerle ve politika ile aslâ ilgili değilim, bunun aksi ittihamları reddederim. Masonca yapılan bir hareketin Masonluğa yakıştırılmaması mevzuu vardır. Bir Büyük Üstat der ki 'Masonik kutsal dili okuyup yazmayı öğrenen Üstatlar yetiştikçe ve bu dil okunup yazıldıkça sembollerin yanlış tefsirinden masonluk kurtulacaktır.'

Benim hareketim bir masonik davranıştır; yanlış tefsirlerin ıstırabını benden fazla çeken olmamıştır; beni dünya masonluğu önünde hacil vaziyete sokmağa çalışılmıştır: bu itibarla, aranıza lâyık olup olmadığım kararını vermek bana düşer. Ben Masonluktan manevî çok şey aldım, maddî hiç bir şey almadım, bil'akis pek çok şey verdim.

Vicdanlarınızla karşı karşıya gelip gerekli kararı vermenizi ve bu ıztıraba son çekmenizi rica ederim."

---

204 Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin 1966 yılında yayınladığı "Türk Masonluğu İçinde Bir Olay ve Tahlili" başlıklı kitapçıkta ise 32 oya karşı 44 oyla bu kararın alındığı yer almaktadır.

Bu Genel Kurul tersimatına göre ayrıca, aradaki konkordatonun feshedilmiş olması nedeni ile localarda Yüksek Şûra mensuplarına uygulanan tören ve protokol uygulamalarının kaldırılması, Yüksek Şûra "*gayrı muntazam ve gizli (clandestin) telakkisine giren remzî loca faaliyetine girişmediği müddetçe*" üyelerin Yüksek Şûra atölyelerine devam edebileceği oybirliği ile kararlaştırılmıştır.[205] Alınan bu karar 26 Nisan 1966 tarih ve 2450 sayılı tamim ile localara duyurulmuştur.

Öte yandan Yüksek Şûra tarafından bildirilen fesih kararının Genel Kurul'da tescil ve teyit olduğu Yüksek Şûra'ya 26 Nisan 1966 tarih ve 2448 sayılı şu yazı ile bildirilmiştir:

"Türkiye Yüksek Şûrası ile Türkiye Büyük Locası arasında münakit 1957 Konkordatosunun, daha işler bir hale getirilmesi ve bunu temin sadedinde müzakerelere girişilmesi yolundaki talebimizin cevaplandırılmayarak Konkordatonun feshedildiğinin bildirilmiş olması suretiyle hasıl olan durum kaydü işaret edilmiştir.

Fesih keyfiyetini bildiren yazınız, Türkiye Büyük Locası'nın 23 Nisan 1966 tarihindeki umumi heyet toplantısında Temsilci Kardeşlerimizin bilgilerine arzedilmiş ve bu suretle olay Türkiye Büyük Locasınca da tescil ve teyid olunmuştur.

Bu vesile ile Kardeşçe saygılarımızı sunarız."

Bu Genel Kurul'da dikkati çeken bir önemli gelişme de, Genel Kurul'un son günü olan 24 Nisan 1966 tarihinde yeterli çoğunluğun sağlanamaması ve gündemin tamamlanamamasıdır. Bu nedenle toplantıya katılmayan üyelere Nafiz Ekemen imzalı birer yazı gönderilmiştir. İçeriği itibarı ile tarihe geçen bu yazı şöyledir:

"22 ve 23 Nisan 1966 tarihinde toplanan ve çalışmalarına 24 Nisan 1966 tarihinde de devam etmesi mütesavver bulunan Türkiye Büyük Locası, matlup nisabın hasıl olmaması yüzünden gündemini tamamlıyamadan dağılmıştır.

Siz K:.'imin de bu toplantılara ya hiç veya ancak bir kısmına iştirak etmek suretiyle, temsilcilik vazifenizi lâyikiyle yapmadığınız tesbit olunmuştur.

---

205 Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin 1966 yılında yayınladığı "Türk Masonluğu İçinde Bir Olay ve Tahlili" başlıklı kitapçıkta 31'e karşı 39 oyla bu kararın alındığı yer almaktadır.

Bu acı durumu tesbit eden Umumi heyet, buna sebebiyet vermiş olan K:.imize Türkiye büyük Locasının teessür ve teessüflerinin bildirilmesi lüzumuna karar vermiştir.

Nahoş olan bu vazifeyi üzüntü ile ifa ederken, K:.çe sevgi ve saygılarımı teyid ederim."

Bu genel tablo değerlendirilirken, Genel Kurul'da iki kurum arasındaki ilişkilerle ilgili yapılan müzakerelerin, konkordato feshinin duyurulmasının, atölyelere devam konusundaki tartışmaların veya Egeran'ın Haysiyet Divanı'na verilip verilmemesi ile ilgili olarak yapılan oylamanın tesirleri üzerinde ayrı ayrı durulabilir. Ancak şurası açıktır ki bu Genel Kurul'un ardından tercihini bölünme yolunda kullananlar harekete geçmişlerdir.

Aynı günlerde Kuzey Amerika Masonları Büyük Üstatları Meclisi Tanışma İstihbaratı Komisyonu'nun raporu ile ilgili olarak Yüksek Şûra cevap verir. 26 Nisan 1966 günü Hâkim Büyük Âmir Kuyucak, söz konusu komisyonun sekreteri Thomas S. Roy'a uzun bir mektup yazarak, bu raporda kullanılan ifadelerden duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Bu mektup aynı zamanda Yüksek Şûra'nın tüm sürece ilişkin değerlendirmelerini de içerdiği için tarihi öneme sahiptir. Kuyucak'ın cevabında konuyu tasvir ederken vurguladığı ana unsurlar, Egeran'ın politik bir amaçla yetkisini aşarak kamuoyuna mal olacak bir belge verdiği; üstelik bu belgenin bilerek yanıltıcı bir şekilde tanzim edildiği; ardından bu konuyla ilgili gerçekleri uzun süre sakladığı; Masonluğun politika ile ilişkilendirilerek gündemde kötü bir şekilde yer almasına ve tartışılmasına sebep olduğu; işlediği suçtan dolayı Büyük Loca nezdinde soruşturulup cezalandırılmadığı ve olayın örtbas edildiği; bu olayların ardından aday olmayacağını söylediği halde Büyük Üstat Seçimlerinde adaylığı kabul ettiği; Büyük Üstat seçildikten sonra gelen baskılardan dolayı önce istifa edip, daha sonra hileli bir şekilde istifasını geri almak suretiyle bir sonraki Genel Kurul'a katılarak yeni seçimlerin de tartışmalı hale gelmesine sebep olduğu şeklindedir. Kuyucak'a göre, Büyük Loca'ya hiçbir zaman müdahalesi olmayan Yüksek Şûra, Masonluğun selameti için söz konusu cezaları vermiştir. Öte yandan Kuyucak'ın mektubunda Egeran'ın seçim celsesi ile ilgili eleştirilerine yer vermediği dikkati çeker. Bu mektupta ayrıca, Thomas Roy'un ifade ettiğinin aksine yeni Büyük Üstat Örs'ün felsefi atölyelerin de üyesi olduğuna dikkat çekilmektedir. Söz konusu mektup şöyledir:

"Çok Muhterem ve Aziz Kardeş,

Ben, aşağıda vaz-ül-imza Türkiye Yüksek Şurası Ha. Bü. Âmiri, bir az yukarıda anılan raporda Türkiyeye müteallik malûmatın, ilgili bir grup tarafından verilmiş bir taraflı ifadeler üzerine istinat ettirilerek yayınlanmış olduğunu ve bu sebeble mezkûr neşriyatın kısmen düzeltilmeğe ve kısmen de açıklanmağa muhtaç bulunduğunu esefle kaydediyorum.

Her şeyden önce, eski ve kabul edilmiş İskoçya Riti Türkiye Y. Şurası ile Türkiye Büyük locası arasında "Müessif bir ihtilâf"ın tehadddüs etmiş bulunduğu hususundaki müşahedeleriniz üzerinde sizinle mutabık bulunduğumu ifade etmek isterim. Bununla beraber, şu husus üzerinde dikkatinizi çekmek istiyorum ki; bu gerginlik, Y. Şuranın, 'Büyük Loca işleri üzerinde bir kontrol tesiri' muhafaza etmek arzusunun bir neticesi olmayıp, ancak; Büyük Locanın eski Bü. Üs. Kaymakamı tarafından irtikâp edilmiş olan çok önemli ve teessüfe şayan bir Masonik suçun tamamiyle örtbas edilmesini arzulayan Türkiye Bü. Locasının bir kaç azasının musammim kararı sonucudur.

Şunu da ifade eylemekle müteessirim ki, 'kesin olarak emin bir kaynak' diye raporda işaret edilen mehaz çok muhtemel olarak suçlandırılmış olan şahıs ve arkadaşları olup onu, aleyhindeki aşikâr olan delillerle rağmen masum göstermek kasdındadırlar.

Y. Şura ile Büyük Loca arasında mevcut bulunan gerginlik gerçekten teessüfü mucipdir. Bu yalnız Büyük Locayı veya 'Yanında çalışan her hangi bir organizasyonun yönetici heyeti'ni alakadar etmeyip bilhassa, aşağıdaki satırlarda izah ve isbat edilmiş olduğu gibi umumiyetle Fran-Masonluğu ilgilendirmektedir.

Mevzuun teferruatına girmeden önce, bir kaç madde üzerinde durarak 'Katiyen emin kaynak'dan yapılan iddiaları tamamiyle reddeder ve bunların kâmilen yalandan ibaret olduklarını beyan ederim.

1. *Y. Şura ile Büyük Loca arasındaki münakit 1957 konkordatosundan sonra, Büyük Locanın işlerine müdahalede bulunulduğu doğru değildir. Bilakis Y. Şura, Büyük Locanın tam istiklâline kavuşmuş olmasından dolayı mutlu idi ve dostluk münasebetlerinde bulunduğu Y. Şuralar vasıtasiyle onların ülkelerindeki Bü. Locaların Türkiye Büyük locasını tanımaları hususunda mezkûr Y. Şuralar nezdinde desteklenmiştir.*

Son defa, İskoçya Büyük Üstadı Lord Bruce'un Türkiye Büyük Locasını tanımak üzere İstanbula geleceği anlaşılınca bu hadise, Y. Şuraca sevinçle karşılanmış ve fakat bu önemli tanınma (Konsekrasyon) olayı münasebetiyle bir çok üyelerin tam olarak sevinmeleri, şimdi size izah edeceğimiz çok esef verici hadiseler üzerine frenlenmiş oldu.

Kısa bir zaman önce, İskoç Ritine mensup beş birader, Büyük Locada tehaddüs eden vekayi üzerine görüş ve düşüncemin neden ibaret bulunduğunu bir mektupla benden sormaları üzerine, 31 Temmuz 1965 tarihinde onlara, konkordatonun akdinden beri 'Y. Şuranın Büyük loca işlerine asla müdahale etmemiş olduğunu ve böyle bir niyetinin de hiç bulunmadığını' kat'iyetle ifade etmiştim.

Hülâsa, Mayıs 1965 tarihinden beri, Y. Şuranın Büyük Loca işlerine karıştığı hakkındaki iddialar, sırf bu suç telakki edilen hadiselerden Biraderlerin dikkatlerini başka yana çevirmek için tevessül edilmiş politik bir manevradan ibarettir.

2. *'İki birader hakkındaki ithamların, Büyük Locanın selâhiyetli bir komitesi tarafından tetkik edilerek mezkûr biraderlerin ibra edilmiş bulunduklarına mütedair kat'iyen emin bir kaynaktan' diye yazılan havadis tamamiyle yalandır. Böyle bir hal olsa idi, Y. Şura kendi juridiksiyonuna dahil bulunan bu iki birader hakkında tedbir ittihazına esasen lüzum görmez idi. Halbuki, Y. Şura ümitlendi, rica etti ve Büyük Locanın bizzat harekete geçmesini 8 ay beklemiş oldu. Vaktaki, Büyük Locanın, bu meselenin tahkikini dahi düşünmediği müşahade olundu; o zaman, Mason prensiplerinin temamiyetini muhafaza maksadıyla Y. Şura harekete geçmek zorunluluğunu hissetmiştir.*

   Gerçekten, hadisenin aydınlanması hususunda Büyük Loca tarafından ciddi hiçbir gayret gösterilmemiştir. Eğer iddia olunduğu gibi, bir komite tahkikat yaparak neticede suçluyu beraat ettirmiş olsa idi, o zaman Büyük Locanın bu sonucu ilân ev tamim etmesi iktiza eder idi. Bir çok Biraderler meyanında mevcut bulunan gerginlik ve infial karşısında bu açıklamanın yapılması zaruri idi.

Bu haleti ruhiye hakkındaki izahım şudur ki; Büyük Locanın İdare heyetini kontrol etmekte bulunan birkaç şahıs, bu gecikmeyi suçun örtülmesi hususunda bir vasıta olarak kullanmışlardır.

Filhakika, her ne suçlu, bu sahte vesikayı vermiş olduğunu alenî olarak kabul etmiş ise de, yine onlar mumaileyhi Büyük Üstat seçtirmeğe muvaffak olmuşlardır.

3. *'Y. Şura, Büyük Loca işlerini kontrol için onun üzerindeki nüfuzunu idame etmek üzere her zaman büyük üstatlık makamına kendi vazifelilerinden birinin seçilmesine yeltendiği' de doğru değildir. Büyük Loca seçimleri daima her türlü haricî tesirden azade olarak yapılmakta idi.*

   Gerçi, geçmişte 33 dereceli biraderlerin Büyük Üstat seçilmiş oldukları ekseriya olmuştur. Bu keyfiyet, Büyük Loca Heyeti umumiyesinin kıdemli ve tecrübeli biraderlerin tecrübelerinden faydalanmağı daha pratik bulmuş oldukların gelmiştir. Umumiyetle bilindiği gibi, Türkiyede Masonluk Mavi localarda 13 yıl (1935-1948) faaliyetini tadil etmişti. Bu zaman zarfında Y. Şura faaliyetine ara vermemiş idi. Ve Mavi localarda yeniden çalışabilecek bir politik durum belirdiği sırada, pratik olarak, bütün denenmiş ve saygı görmüş Masonlar Yüksek Şuranın kadrosu içinde idiler. Buna rağmen ve ezcümle Konkordatonun akdinden itibaren 9 yıllık kısa bir devrede, dört Büyük Üstat meyanında iki Büyük Üstat Y. Şura azası değildiler. (Şükrü Hazım Tiner 32 ve Ahmet Salih Korur 22° li idiler)

4. *Büyük Locanın 'Ritüeli Masonluktan daha alemşümul olarak kullanılan bir şekle ifrag etmek maksadının Y. Şura yöneticileri tarafından iyi karşılanmadığı' hakkındaki haber de doğru değildir. Hakikat şudur ki; Ritüelde Büyük Loca tarafından yapılması maksadıyla derpiş edilen değişikliğin mahiyeti hakkında Y. Şura bilgi edinmemiştir. Bu itibarla, ortada bir sebep bulunmadığı gibi bir hoşnutsuzluk tevlit edebilecek bir vesile de yoktur.*

5. *Halen Büyük Üstat olan Pek Muh. Hayrullah Örs B.'in eski ve kabul edilmiş İskoçya Ritine mensup olmadığı hakkındaki haber de yanlıştır. Çünkü mumaileyh 27 inci derecede ve İstiklal Areopajında öteden beri kayıtlı bulunan bir üyedir. Matrikül numarası da H 33'tür.*

Yukarıda belirtilen izahat, 'Kesin olarak emin kaynak'ın hakikatleri ne kadar noksan şekilde aksettirmiş olduğunu ve aksine olarak komisyonu da ne derece yanlış istikâmete sevketmiş bulunduğunu açıkça gösteriyor. Şimdi, size hâdiseleri hikâye etmek ve olayların tevlit ettiği neticeleri izah eylemek bana düşüyor.

1964 sonuna doğru, başlıca siyasî partilerimizden birinin Başkanının ölümü üzerine, her biri bu partinin şefi olmak isteyen iki aday arasında sert bir mücadele olmuştu. Öyle ki, bu partinin yöneticiliğini elde etmek ile, 1965 yılında yapılacak olan seçimlerde, parti çoğunluğu kazandığı takdirde Başbakanlık postuna konmak mümkün olacaktı. Namzetlerden birisi genç bir mühendis, diğer ise yaşlıca ve muhafazakâr bir şahıs idi. Mühendis olan, partide terakki perverler grubunu temsil ediyordu. Diğeri ise dindar mutaasıplara dayanıyordu. Şef olabilmek için her iki grubun oylarını alması lâzım idi. Böylece muhafazakâr grup genç adayı Mason olmakla itham etti; bu ise muhafazakâr ve fanatik olanlarca politik anlamda ate ve dinsiz demek idi.

Parti kurultayı toplandığı zaman, genç aday, kendisinin hiçbir zaman Mason olmadığını ve her sabah kahvaltıdan önce, abdest alıp namazını kılmadan yemeğe dokunmayan dindar bir aileye mensup bulunduğunu resmen beyan ve ilân etti. Bu beyanatını desteklemek için de, Büyük Locanın resmî olarak tescil edilmiş bulunduğu 'Türk Yükseltme Cemiyeti'nin antetli kâğıdı üzerinde, Cemiyetin sicil kayıtlarında isminin bulunmadığına dair bir vesika tedarik etmiştir. Halbuki, muarızları, daha önceden bu zatın (BİLGİ) locasında tekris edilmiş bir Mason olduğunu isbat eden bir broşürdeki fotokopileri bulunan vesikaları neşir etmişlerdir. Broşürün bu sahifesinde, mumaileyhin fotografisi, ismi, mesleği ve doğum tarihi 43 sıra ve 48 matrikül numarası ile kayıtlı bulunduğu yazılıdır. Şu halde genç namzedin takdim ettiği vesikanın sahte olduğu aşikâr idi. İlk önce, bütün Masonlar, bu gibi sahte bir vesikanın kimin tarafından verilebilmiş olduğunu kendi kendilerine sorarak şaşırmış ve mütehayyır kalmışlardı. Sonra bu vesika faili anlaşıldı ve nihayet bunun Büyük Üs. Kaymakamı olan Enver Necdet EGERAN tarafından

yazılıp imzalanmış olduğu kabul olundu. Çünkü bizzat suçlu da; BİLGİ locasının azası bulunduğu için, her halde Locasının aza isimlerini muhtevi broşürün bir aynının kendisinde de bulunması tabii olacağından genç siyasi parti namzedinin Mason olduğunu bilmemiş olması mümkün değildi.

İşte böyle siyasi parti namzedinin Mason olmadığına dair vesika vermiş olan Enver Necdet EGERAN:

a) *Sahte bir vesika imzalamakla,*

b) *Vesika muntazam olsaydı bile, Bü. Üs. Kaymakamlığı selâhiyetini tecavüz etmiş olmakla,*

c) *Fran-Masonluğu siyasete sürüklemiş bulunmakla,*

Masonluk kanunlarını fiilen ihlâl etmiştir.

Çeşitli siyasi temayüllerdeki gazetelerle dergiler bu mevzu hakkında bu siyasî parti liderinin ve Bü. Üs. Kaymakamının fotoğrafları ile beraber heyecanlı makaleler yayınladılar. Bazıları, Masonluk teşkilâtının politikada önemli ve kat'i bir rol oynadıklarını iddiaya kadar ileri gittiler. (Birkaç misal olarak: Milliyet Gazetesinin 15 Mart 1965, Cumhuriyet Gazetesinin 21 Mart 1965, yine Milliyet Gazetesinin 18 Mart 1965 ve 2 Ekim 1965 tarihli ve (KİM) dergisinin 347 numaralı 11 Mart 1965, 359 numaralı 3 Haziran 1965 tarihli ve YÖN dergisinin 138 numaralı 19 Kasım 1965 tarihli nüshalarını gösteririz.)

Büyük Loca, bir çok masonların talep ve tazyikleri altında kalarak 1473 Numara ile 28 Aralık 1964 tarihinde bütün Localara hitaben bir sirküler yayınlayarak bir şeyler yapmak lüzumunu his etmiştir. Büyük Üstadın emrile ve Bü. Kâtibin imzası altında yayınlanan bu tamim ile, nahoş hâdisenin yarattığı tesirin hafifletilmesine teşebbüs edilmiştir. Bu sirkülerim, bahis konusu meseleye nisbetle önemi olan son kısmı aşağıya derç edildi:

'Adı geçen zâta, Büyük Üstadın ve Büyük Daimî Heyetin malûmatı altında olmak üzere hiçbir belge verilmemiştir..... bunu bütün kardeşlerimize duyurmanızı ehemmiyetle ve Büyük Üstatın kat'î emirleri olarak duyuruyorum.' Bunun üzerine, sahte vesikayı veren şahsın B. Üstat Kaymakamı Enver Necdet

EGERAN olduğu hakkındaki şüpheler hasıl olmuş ve rivayetler dolaşmağa başlamıştır. Bu hâdisenin tetkiki için Ankaraya bir tahkik komisyonu gönderilmiştir. Fakat, hâdisenin hakikatini öğrenmek isteyen Mason camiasına, mezkûr komisyonun raporundan hiçbir bilgi verilmemiştir. Bir çok kardeşlerde, bu hâdisenin Büyük Loca tarafından kapatılmak istenildiği duygusu hasıl olmuştur. Bü. Locanın bu arzusunu, o zaman Büyük Locamızı konsekre etmek üzere, İstanbul'a gelmeğe hazırlanmış bulunan İskoçya Büyük Locası delegasyon heyetinin başında bulunan Lord Bruce biraderden bu nahoş hâdiselerin saklanması icap ettiği mülâhazasına atfeylemek suretiyle tefsir etmek mümkündür. Aynı maksatla, Büyük Locamızın mutat olarak Nisan ayında toplanması icap eden Umumi Heyet toplantısı da, 1 Mayıs 1965 tarihine, yani yukarıda anılan konsekrasyonun yapılacağı tarihten sonraya ertelenmiştir. Bu konsekrasyon 29 Nisan 1965 de fevkalâde merasim ile yapılmış ve bu seremonide bulunanları çok derinden mütehassıs etmiştir.

1 Mayıs 1965 de yapılacak seçimlerden evvel, Büyük Üstat Ekrem TOK B.den izahat isteyen bir çok delege ve Loca Üstadı Muhteremleri kendisinden bu hâdisede suçlunun kim olduğunu kat'î ve sarih olarak beyan etmesini, çünkü bunu yapılacak seçimde, intihab edilmeye layık olmayan bir şahsa rey verilmemesi için istediklerini bildirmişlerdir. Dr. Ekrem TOK B., suçlu olan şahsın namzedliğini koymayacağı gibi bunu da kabul etmeyeceğini delegelere ve Üs. Muhteremlere Masonluk sözü vererek taahhüt ettiğini bildirdi. (Bu suretle, sahte vesika mesülünün kim olduğunu Büyük Üstadın bildiği anlaşılıyordu.)

Bü. Loca Umumi Heyet toplantısında, söz isteyen Bü. Üs. Kaymakamı Enver Necdet EGERAN (7 ay sonra) mezkûr vesikayı kendisinin imzalayarak vermiş olduğunu itiraf etmiş ve bunu bir kardeşe yardım etmek maksadıyla yaptığını ifade etmiştir. (Halbuki kardeş dediği şahsa kardeş olmadığına dair vesika vermiştir.) Necdet Egeran ayrıca, namzetliğini koymayacağını ve başkasının teklif edeceği hiçbir vazifeyi de kabul etmeyeceğini bir Mason sıfatiyle vadetmiştir.

Bununla beraber, seçim sırasında Enver Necdet EGERAN skrütenin ilk turunda Büyük Üstatlık için 15 rey almış idi. Enver

Necdet EGERAN, Büyük Üstatlık için adaylığını koymayacağını evvelce resmen vait etmiş bulunduğu halde, bunun üzerine ayağa kalkarak, bazı kardeşlerin vazife almasını istemiş olduklarından böyle bir şerefli görevi reddetmeyeceğini ilân etmiştir. Diğer turlarda beliren oylar da, namzetlerden hiç birinin kazanmasını sağlayamadığından nihayet en çok rey alan iki aday arasından balotaja başvuruldu. Neticede Enver Necdet EGERAN rakibinden iki rey fazla almış oldu. Bu seçim biter bitmez, vazife başındaki Bü. Üstat Dr. Ekrem TOK derhal büyük üstatlık çekicini teslim ederek onu makamına oturttu.

Bir siyasi parti adayına sahte vesikayı tasmim ederek yazıp vermiş olduğunu ikrar eden Sabık Bü. Üs. Kaymakamının bu suretle Büyük Üs. seçilmesi, bir çok Masonlar için hakiki bir sürpriz teşkil etmiş ve mumaileyhin istifa etmesini ve bu ithamlar hakkında bir tahkikat yapılmasını istemişler ve şahsen ve kolektif olarak protestoda bulunmuşlardır.

Fakat, itham olunan kendisi Büyük Locanın başında bulunduğundan, hiçbir harekete teşebbüs edilmediği gibi, kendisi de istifa etmeği düşünmemiştir.

İşte o zaman ve Büyük Loca tarafından bir davaya geçilmesi beklendiğinden ve buna benzer hiç bir harekete teşebbüs edilmediği görülünce, Yüksek Şura, Türk Masonluğunun iffet ve istikametini korumak maksadıyla, kendi nizamnamesinin 202-204 üncü maddelerinin bahşettiği selâhiyete istinaden, Ekrem TOK biraderle Necdet EGERAN hakkında vaki şikâyetler üzerine her ikisinin de İskoçya Riti azası bulunmaları hasebiyle jüridiksiyonuna dahil bulunduklarından harekete geçmeğe karar vermiştir.

Bunlardan birisinin Masonik vazifelerini yapmamış olması ve diğerinin ise bir sahte vesika imzalayarak selâhiyetini kötüye kullanmış bulunması sebepleriyle Masonik suçlar işledikleri anlaşıldığından muhakemeye tabi tutulmuşlardır.

Daha sonra, Enver Necdet EGERAN, bütün Localara, Büyük Üs.lıktan istifa ettiğini bildiren bir sirküler gönderdi. Bu sirkülerle beraber, Fran-Masonluktan istifa etmiş bulunduğunu resmen

ilân etti. (14 Kasım 1965 tarih ve 2079 numara ile Büyük Üstat'ın veda mesajı) Büyük İdare Komitesi de vazifelerinden istifa etmekte onu takip etmişlerdir.

Büyük Locanın 5 Aralık 1965 de olağan üstü toplanan Umumi Heyet oturumunda bulunanlar, (Bir Mason olmayan) Enver Necdet EGERAN'ın fran-Masonluktan istifasının locası tarafından kabul edilmemiş bulunduğu bahanesiyle, celseye riyaset ettiğini görünce, büyük bir sürpriz ile karşılaştılar. Böylece bu günkü daimi heyetin seçimi Mason olmayan bir şahsın başkanlığında yapılmış oldu.

Yukarıdan beri sıralanan bütün bu hâdiseler, mümkün olduğu kadar kısaca ve yalnız umumi hatları içinde izah edilmiştir. Bunlardan başka, şaşırtıcı, bulandırıcı ve ahengi bozan daha bir çok olaylar olmuş olup bütün bu hâdiseler, dokümanları ile, neşriyatlarıyle ve bandlar üzerine zabt ve tesbit edilmiş şahitlerin ifadeleriyle tahkik edilebilecek durumda olup bütün bunlar, sathî ve bir taraflı beyanlarla iktifa etmek istemeyerek ciddi şekilde bu halleri tetkik etmek isteyen herhangi bir Masonik otoritenin emrine amade tutulmuş bulunmaktadır.

Ha. Bü. Âmir sıfatiyle beyanatımı neticelendirmek için, size resmen ve alenen temin etmek istiyorum ki:

1. *Türkiye 33 üncü ve sonuncu derece Yüksek Şurası, Büyük Locanın istiklâline gıbtakeş ve müdahaleye arzukeş değildir. Aksine olarak, onu tamamiyle bağımsız görmekten ve bütün dünya Büyük Locaları tarafından tanınmış olmasından ötürü mutluluk duyuyor. Büyük Locanın İskoçya Büyük Locası tarafından konsakre edilmesi de Yüksek Şu. için bir sevinç fırsatı olmuştur. Bununla beraber, bütün Masonik kudretlerin, tanınmaya namzet olan bir büyük locanın, herşeyden önce Masonik vazifelerine karşı bilinçli ve dikkatli olmasını ve bunun bir kardeşlik şerefi teşkil etmesi icap ettiğini kabul etmeleri tabiidir.*

2. *Konkordatonun akdi tarihi olan 1957 den beri Yüksek Şura büyük locanın işlerine asla karışmamıştır.*

3. *Yüksek Şûra, Büyük Loca Büyük Üstatlarının 33 üncü dereceli biraderlerden olmasını bilhassa istememiştir. Daha*

aşağı derecede bir biraderin Büyük Üstat seçilmesinde, Yüksek Şûra hiçbir kin ve garez duymamıştır.

4. *Yüksek Şûranın en büyük arzusu, Masonik ahlaka ve geleneklere saygı gösteren bir Türkiye Büyük Locasiyle el ele verip kardeşçe çalışmaktan ibarettir.*

5. *Türkiye Yüksek Şûrası, bu günkü Büyük Locaya, bütün kardeşçe sevgi, hürmet ve tesanüt duygularını göstererek ve bizce malûm olan insanî maksatlara matuf olarak kardeşlerin ahlakî ve manevî yükselmelerini sağlamak için onunla sıkı bir iş birliği yapmak arzusundadır.*

Fakat, Yüksek Şûra, politik maksatlarla ve şahsi menfaatlerini temin veya hudutsuz ihtiraslarını tatmin için Büyük Locanın kumanda mevkilerine nüfuz etmek isteyen, hile ve entrikalara başvuran, dürüstlük, iffet ve namuskârlık zihniyetini sabote eden ve kardeşleri müessesemizin ideallerine taban tabana muhalif yollara sevkeden karıştırıcı elemanlara daima karşı duracağını katiyetle beyan eder.

Bütün bu izahatin, Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki ihtilâfların, tahakküm, ihtiras, iktidar gibi alelâde bir takım duygulara dayanmadığını ve fakat Masonluğun bütünlüğünü ve esprisinin safiyetini korumak gibi hayatî bir meseleye matuf bulunduğunu ve bunlar olmaksızın ise, localardaki ve yüksek kârgâhlardaki her türlü faaliyetin verimsiz ve faidesi kalacağını size açıkça isbat etmiş olacağından emin bulunuyorum.

Bu itibarla, bu meselenin ilk önce Türkiye Mason ailesinin bütün kardeşlerini ilgilendirdiği gibi binnetice dünyanın bütün Masonik teşkilâtını alâkadar eder. İşte size işaret etmek istediğim budur.

Masonluğun hak ve hakikat esprisi mucibince, yıllık raporunuzda size verilmiş olan metnin yayınlanmış olması gibi, bu izahat ve beyanatımın da, gerek ilgili teşkilâtlara bildirilmesini ve gerekse çıkarmakta bulunduğunuz broşürde yayınlanmasını aynı veçhile sizden rica ederim.

Bu hususlaki teşriki mesailerinizden dolayı size peşinen teşekkür eder ve kardeşçe samimi selâmlarımı sunarım."

Kuyucak'ın bu yazısına 9 Mayıs 1966 tarihinde Thomas S. Roy'dan hızlı ve hayli sert bir cevap gelmiştir. Bu cevaptan anlaşıldığına göre söz konusu rapor, Yüksek Şûra'nın Egeran ve Tok'un cezalandırılmalarına ilişkin yurt dışına gönderdiği levhalardaki iddialara bir karşılıktır. Roy, sert bir üslupla verdiği cevapta bu hususu hatırlatmakla kalmamış, Yüksek Şûra'nın Büyük Loca'ya müdahalede bulunmadığı ifadesini inanılır bulmadığını açıkça şu şekilde belirtmiştir:

"Pek Münevver Aziz Kuyucak Birader;

26 Nisan tarihli mektubunuza teşekkür ederim. İtiraf etmeliyim ki bu bana yazılmış şahsî bir mektup olduğu halde kopyalarını gönderdiğiniz kimselerin isimlerini bildirmek nezaketini benden esirgiyorsunuz. Bunun mazur görülmesi mümkün değildir. Bununla beraber ben cevaplarımın suretlerini mektubunuzun kopyalarını kendilerine gönderdiğinize emin bulunduğum Şimalî Amerika Yüksek Şûraları Hâkim Büyük Âmirlerine gönderiyorum.

Komisyonun raporu 'Alâkalı grubun tek taraflı iddialarına' isnad ettirilmemiştir. Bu rapor kısmen Şimal Jüridiksiyonu Hâkim Büyük Âmirine yazdığınız mektuplarda Türkiye Büyük Locası Büyük Üstadı ve sabık Büyük Üstadı aleyhinde yaptığınız tek taraflı iddialara dayanmakta ve bu sebeple yazılmış bulunmaktadır.

Türkiye Büyük Locasını bütün dünya huzurunda bühtane uğratan bu Loca vazifedarları aleyhindeki ithamları Amerikaya yaymak şeklinde olan hareketinizi ve Âmir Büyük Hâkim sıfatiyle kendi Büyük locanızın Büyük Üstadını Masonluktan ihraç hususundaki teşebbüsünüzü Türkiye Yüksek Şûrasının Türkiye Büyük Locasına hiçbir suretle müdahale etmek arzusunda bulunmadığı hakkındaki iddialarınızla kabili telif görmüyorum.

Aynı suretle Yüksek Şûranın Büyük Locaya tahakküm etmek istemediği hakkındaki ısrarınızla 'Türkiye Büyük Locasının, Türkiyedeki üç derece sembolik franmasonluk üzerinde yegâne, gayrikabili tecezzi ve süprem otorite bulunduğu ve bu saha içinde buna eşit veya bunun üstünde hiçbir mason kudreti bulunmadığı prensibini yeniden teyid eylediği' hakkında Büyük Loca'nın 5 Aralık 1965 de ittifakla ittihaz eylediği kararı kabili telif görmüyorum. Türkiye Büyük Locasının Donkişotvari muhayyel düşmanlara karşı mücadele ettiğine inanmak mümkün değildir.

Raporda yeni büyük Üstadın Yüksek Şûra Âzası olmadığını da söylemeniz lâzımdı.

Eğer Birader Egeran'ın bu hususstaki müdafaasını da gönderirseniz sizin beyanatınızı memnuniyetle neşrederiz.

Türkiyedeki müşkilâtın Türkiye Masonluk ailesi içinde halledilememiş olmasına çok müteessirim."

Kuyucak'ın mektubunu, Thomas S. Roy'un yazısında bahsettiği şekilde başkalarına da gönderdiğini gösteren bir işaret, Amerika Birleşik Devletleri Güney Jüridiksiyonu Hâkim Büyük Âmiri A. Luther Smith'in yazısıdır. A. Luther Smith, Kuyucak'ın mektubunu almış ve 4 Mayıs 1966 tarihinde kendisine şu cevabı göndermiştir:

"Pek Muhterem ve Münevver Hâkim Büyük Âmir :

Yüksek Şûra ile Türkiye Büyük Locası arasındaki ihtilâfa dair mektubunuzu aldık.

Şimalî Amerika Masonları Büyük Üstatları Konferansı tanıma hakkında malûmat komisyonu Umumî Kâtibi Thomas S. Roy Birader'e yazdığınız mektubun suretini çok dikkatle okudum. Mektubunuzu okumadan evvel meselenin doğmasına sebep olan hâdiseleri anlamamıştım. Fakat mektubunuz meseleyi tavzih eylemiştir. Bu işi kütüphane üstadımız Dr. Jamer D. Carter 33 ile de görüştüm.

Vardığımız netice şudur ki evvelâ, Yüksek Şûranın Türkiye Büyük Locası Büyük Üstadına karşı harekete geçmesi, kanaatimizce Büyük Locaya düşen bir vazife olması ve Büyük Locanın da Büyük Üstada karşı hareket eylememiş bulunması dolayisiyle, bir hatadır. Yüksek Şûranın bu hareketi Büyük Loca işlerine müdahale eylediğinden dolayı tenkit edilmesine sebep olmuştur. Bu nokta bizim için çok sarihtir, çünkü isnad olunan suç İskoç Riti seviyesinde değil sembolik loca seviyesindedir ve bir sahte belge verilmesidir.

Kanaatimizce, mademki Yüksek Şûranızın hareketini müdafaa bakımından tam ve hâdiselere uygun bir beyanda bulundunuz, artık mesele kendi haline bırakılmalı ve mevzu bademe bilhassa Büyük loca seviyesinde Türkiyede veya başka yerlerde hiçbir kimse ile görüşülmemelidir. Çünkü Büyük Locanın Yüksek Şûraya karşı mukabelei bilmislide bulunmak hususunda tam selâhiyeti vardır ve bu da bir felâket olabilir.

Büyük Üstat, anlaşıldığına göre hiçbir vicdanî kayda tâbi olmadan yaptığını yaydıktan sonra gayet kolaylıkla düşmanlarına karşı misilleme hareketlerine geçebilir. Meselâ, Büyük Loca Yüksek Şûra âzalarından bazılarını tard edebilir yahut bunlara karşı ithamlarda bulunur – bu da Fransa'daki hareket gibi bir durumla neticelenebilir.

Kanaatimizce, tahriklere son verilmeli ve mesele her iki tarafca da unutularak her iki teşekkül arasında sulh esas gaye olmalıdır. Tahrikât devam ettiği takdirde Türkiyedeki Masonluk için zararlı olabilir. Şu hususta bilhassa endişeliyiz ki Türkiyedeki İskoç Ritinin başta gelen vazifesi, Büyük Loca Büyük Üstadı ne derse desin ve ne yaparsa yapsın bu hususta her türlü mütalaâ serdinden çekinmektir. Amerika Birleşik Devletlerinde Büyük Localarla iyi münasebetler tesis etmenin faidelerini idrâk eylemiş bulunuyoruz ve memleketteki Masonluk sulh ve âhengini muhafaza hususundaki başta gelen gayretimiz budur. Büyük Localaın jüridiksiyonuna giren işlere müdahale etmemek hususunda fevkalâde dikkatli davranmaktayız."

Smith'in yazısı bir uyarı niteliğinde değerlendirilebilir. Çünkü Smith, hem Yüksek Şûra'nın söz konusu cezalarla Büyük Loca'nın işlerine müdahale ettiği sonucunu çıkarmakta ve bunu hatalı bulmaktadır hem de konu tırmandırıldığı takdirde Büyük Loca tarafından yapılacak bir mukabelenin daha büyük bir zarara yol açabileceğini düşünmektedir. O nedenle gerek Türkiye'de gerekse yurt dışında bu tartışmalı konularda görüş belirtmeden meselenin bir süre kendi haline bırakılmasını tavsiye etmiştir. Smith'in, Büyük Loca tarafından verilebilecek karşılığın Yüksek Şûra'yı zor durumda bırakacağına ilişkin Kuyucak'a yaptığı uyarının ne kadar yerinde olduğu kısa sürede anlaşılacaktır.

Ancak Türkiye'den bakıldığında görünen tablo farklıdır. Çünkü Smith'in mektubu kaleme aldığı tarih olan 4 Mayıs 1966'da İstanbul'da farklı bir obediyans kurmak üzere ilk adımlar atılmıştır. Bir araya gelen on üye (Osman Edip Seydi, Orhan Hançerlioğlu, Ali Ülgezen, Hayri Çakaloz, Muhsin Türen, Şevket Beşe, Abdullah Arif Atasagun, Özcan Onat, Avni Teoman ve Affan Kırımlı) Uyanış Dönemi'nde yapılan yeminleri çağrıştıran bir yemin metni imzalayarak yeni bir büyük loca kurma yoluna çıkmışlardır.

Hemen üç gün sonra, 7 Mayıs 1966'da ise ilk locanın temelleri Tepebaşı 111 numaralı binada atılmış ve Helikon ismi verilen bu ilk

locanın kuruluş toplantısı gerçekleştirilmiştir. Locanın kurucuları arasında Orhan Hançerlioğlu da yer almış, Üstadı Muhteremliğe ise Muammer Yenerman seçilmiştir.

Bu dönemde yeni locaların kuruluşu ile ilgili ilk girişimler Yüksek Şûra atölye toplantılarında hayata geçirilmiş ve üye kayıt formaları burada alınmaya başlamıştır. [206]

Bir bölünmenin hayata geçirilmeye başladığı bu dönemde bir grup Üstadı Muhterem'in İstanbul'daki girişimi üzerinde dikkatle durulmalıdır. Bölünmeye engel olabilecek son bir girişimde bulunmak üzere 10 Mayıs 1966 tarihinde bir araya gelen bir grup Üstadı Muhterem, aralarında mutabakata vararak 16 Mayıs 1966'da imzaladıkları şu protokolü hazırlamışlardır:

"Biz aşağıda imzaları bulunan İstanbul Vadisinde çalışan Localar Üstadı Muhteremleri 10 Mayıs 1966 Salı günü saat 18'de lokalde toplanarak görüş birliğine vardık.

1. *Localar Üstadı Muhteremlerinin bu toplantısı resmi bir vazifenin ifası maksadına matuf olmayıp hasıl olan çok ciddi durumun süratle izalesi ıstırarına dayanmaktadır.*

2. *Toplantıya katılan 19 Loca Üstadı Muhteremi, Türk Masonluğunun ikiye ayrılması ihtimali karşısında gerek kendilerinin gerekse Localarının büyük çoğunluğunun ızdırab içinde olduklarını belirttiler.*

3. *Taraflardan;*

    a. *İhtilafı bulunduğu noktadan ileriye götürecek hiçbir harekette bulunmamasını,*

    b. *Mutedil tanınmış kardeşlerden eşit sayıda murahhaslar seçerek Türk Masonluğunun birlik ve bütünlüğünü sağlamak maksadıyla şartsız olarak görüşmelere başlanmasını,*

talep etmeye ittifakla karar verildi.

4. *Bu kararımızın üçer kişilik heyetler vasıtasıyla Büyük Loca Büyük Üstadı Hayrullah Örs Biradere ve Hâkim Büyük Âmir Hâzım Âtıf Kuyucak Biradere arz edilmesi uygun bulundu."*

---

206 Aksoy, Suha, "1965-1966 Olayları", a.g.e., s: 111.

Sadece Şefkat ve Müsavat Locaları Üstadı Muhteremleri tarafından imzalanmayan bu girişimin camiada olumlu bir etki yarattığı kuşkusuzdur. Çünkü protokolde bahsedilen heyetlerin oluşturulması sonrasında hem Yüksek Şûra hem de Büyük Loca tarafında yapılan görüşmeler hemen olumlu netice vermiş ve 19 Mayıs 1966 günü taraflar bir araya gelebilmiştir. Kısa sürede elde edilen bu olumlu hava, daha sonraki gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda düşündürücüdür.

Hazım Atıf Kuyucak ve Ertuğrul Kemal Eyüboğlu Yüksek Şûra adına, Hayrullah Örs ve Nafi Ziya Başak Büyük Loca adına bu görüşmeye katılmış ve Büyük Loca lokalinde gerçekleşen görüşmede bir ön mutabakat sağlanmıştır. Hatta bu görüşmelerin mimarlarından olan Suha Aksoy, Hâkim Büyük Âmir'in Yüksek Şûra'nın ilk üç derecede remzi loca kurma yetkisinin olmadığını kabul ettiğini de ifade etmiştir.[207]

Öte yandan görüşmeye Yüksek Şûra adına Hâkim Büyük Âmir Kuyucak ile birlikte katılan Ertuğrul Kemal Eyüboğlu'nun tuttuğu toplantı notları bize biraz daha farklı ve detaylı bilgi sunmaktadır:

"İki taraf anlaşmazlık sebeplerinin tarihçesini özetledi. B. Üstad H. Örs, yeni faaliyetlerden kaynaşmalardan; İsviçreli bir zatın dergide çıkan yazısından; Helikon Locasından bahsetti. Nafi Ziya B., bu Locanın B. Locaya müracaat ettiğini, fakat evrakı eksik olduğundan karar alınamadığını açıkladı. Arada yeni Büyük Daimi Heyetin seçim neticesini Şûraya bildirmemiş olması hakkında iki Büyük Üstad arasında şöyle bir muhavere geçti.

Kuyucak B. – Büyük Loca Daimî Heyeti son seçim sonucunu bize bildirmemiştir.

H.Örs B. – Bunun samimî sebebi Daimî Heyetin, Şûradan gelecek reaksiyondan korkmasıdır. Birinci mektubun cevabı Daimî Heyeti böyle bir tereddüde düşürdü.

Karşılıklı samimî ve nazikâne görüşmelerden sonra H. Örs Üstadın teklifi şöyle bir formül ile ifade edildi:

H.Örs B. – 1) Büyük Loca ve Yüksek Şûra kârgâhlarında bu ihtilafın dedikodusu üzerine konuşmalar men edilsin. 2) Yüksek Şûra kendi himayesi altında kendi camiası içinde yeni Localar kurulmasını önlesin. İhtilaflar kendiliğinden çözülür, hiçbir mesele kalmaz.

---

207 Aksoy, Suha, "1965-1966 Olayları", a.g.e., s: 117.

Kuyucak B. – Bu takdirde teati edilen mektuplar ne olur?

H.Örs B. – İki taraf birleşerek muhabereyi yakarız.

Kuyucak B. – Yüksek Şûranın Büyük Loca ile münasebeti kestiğine dair kararı size tebliğ edildi mi? Bu karar Şûraya bağlı kârgâhlarda okunmuştur.

Bu sırada Nafi Ziya Başak B. dosyayı getirip mektubu aradı. Henüz tebliğ edilmediği anlaşıldı.

Kuyucak B. – Böyle bir kararı (Muhabereyi yakma kararını) biz Yüksek Şûradan almalıyız. Siz Büyük Locayı mı toplarsınız?

H.Örs B. – Hayır, biz Büyük Loca heyetinden bu meseleyi halletme selâhiyetini almış bulunuyoruz. Kendi aramızda karar verip tatbikata geçebiliriz. Böylece geçmiş muhabere hükümsüz addedilince konkordato kendiliğinden yürürlüğe girer ve iki taraf bugün aradaki anlaşmazlığa sebep olan maddeleri, başka memleketlerin tecrübesinden faydalanarak aralarında düzeltirler.

Kuyucak B. – Muhaberenin gayri vaki olduğuna karar verildiği takdirde iki Birader hakkında verilmiş kararlar ne olur?

H.Örs B. – Şûranın tard kararı ile cezalandırdığı Birader, Büyük Locada 17 oy fazlası ile muhakemeden kurtuldu. Bu kurtuluş sırf Biraderlerin acıma duygusu eseridir. Artık ona ait kararların iç dereceyi ilgilendiren kısmına üç dereceliler karışsın.

Kuyucak B. – Bizim tard kararı verdiğimiz Biradere siz Harici Münasebetler Encümeninde vazife verdiniz.

H.Örs B. – Bu, İskoç Locasının konsekrasyon için gelen heyeti tarafından, kendi vazifeli üye sayılarını üçe çıkarmak için ona verdikleri fahri vazife dolayısiyle, İskoçlara bir cemile olarak verilmiş idi.

Kuyucak B. – Anlaşma hususundaki düşüncelerimiz uygun bir sonuca varırsa, Egeran tekrar Büyük Üstad seçilerek karşımıza çıkmaz mı?

H.Örs B. – Egeran B. Büyük Locada çok yıprandı, kusurları yüzünden gözden düştü. O namzetliğini koyarsa, ben de namzetliğimi koyar ve vesika konusundaki hatasını tekrar açıklayarak mani olmaya çalışırım.

Kuyucak B. – Bir de dış memleketlerdeki Şûra ve Büyük Localara yazılmış mektuplar meselesi vardır. Biz böyle bir anlaşmaya vardığımız takdirde aramızdaki ihtilâfların halledildiğini bildirmekle iktifa ederiz.

H.Örs B. – Biz hiçbir yere bu konuda bir tebliğ yazmadık. (Thomas S.) Roy'a yazılanı da biz yazmadık."[208]

Bu toplantı notlarında bahsi geçen Yüksek Şûra'nın Büyük Loca ile münasebeti kestiğine dair kararın tebliğ edilip edilmediği hususu dikkat çekicidir. Tutulan notlara göre Yüksek Şûra tarafında münasebetin kesilme kararının 19 Mayıs 1966 tarihinden önceki bir tarihte alındığı ancak tebliğ edilmediği anlaşılmaktadır. Ancak bu kararın hangi aşamada kimler tarafından alındığı ve Büyük Loca'ya gönderilip gönderilmediği ya da bu konunun bir müzakere stratejisi olarak mı gündeme getirildiği bugün için bilinememektedir.

Toplantı notlarında dikkati çeken bir başka husus ise Helikon Locası ile ilgilidir. Buna göre Helikon Locası müracaatını Büyük Loca'ya yapmış ancak evrak eksikliği nedeni ile Daimi Heyet gündemine gelmemiştir. Öte yandan Helikon Locası'nın 4 Mayıs 1966'da temelleri atılan yeni obediyansın ilk locası olarak 7 Mayıs 1966 tarihinde, Tepebaşı 111 numarada kurulduğu bilinmektedir. Bu, ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur.

Tüm bu hususlara karşılık görüşmenin genel havasının olumlu olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu olumlu havanın hemen camiaya da yansıdığı gözden kaçmaz. Artık sıra görüşmelerin muhtemelen çözümle sonuçlanacağı ikinci aşamaya gelmiştir, ikinci aşama Yüksek Şûra'nın binasında yapılacak toplantıdır.

19 Mayıs 1966'da her iki tarafın yetkilileri ile gerçekleşen ve olumlu bir havanın esmesine sebep olan görüşmenin Yüksek Şûra tarafına nasıl yansıdığını anlamak için, Yüksek Şûra üyesi Mukbil Gökdoğan'ın tanıklığına müracaat edebiliriz:

"20 Mayıs 66 akşamı İdare Encümeni, telefonla toplantıya çağrıldı. Hollanda Yüksek Şurası Hâkim Büyük Âmiri P. Muk. Ve P. Mün. W.B. Hofman B.'in 17 Mayıs 66 tarihli mektubu sunuldu; bu da Amerikadan gelenler gibi idi, ayrıca, yeni Loca kurma çalışmalarının önlenmesini tavsiye etmekte, aksi halde Türkiye Yüksek Şurası için zor durumlar

208 Umur, Suha, "1965 Olayları", Mimar Sinan Dergisi, No:84, s:40-42.

ortaya çıkabileceğini hatırlatmakta idi. (Bu toplantıda da Necmettin Sahir Sılan B. dinleyici idi.) Hemen sonra Kuyucak B., buluşma intibalarını anlattı; Eyüboğlu B. de tamamlamalar yaptı ve Örs ve Başak BB.'inde üstünde ittifak ettikleri özet metni okudu. Gördükleri hüsnükabul sulhüsükûn havası içinde varılan güzel teklif önerileri çok memnunluk yarattı. Bu yolun iyi bir neticeye ulaşacağı belirtildi; Galip Taş ve Muhiddin Osman Omay BB.'den gayrisi çalışmanın devamını ve durumun Yüksek Şura'ya arzını istediler. Bazı BB.'e, Enver Necdet Egeran (B.)'in yeni görev almamasını daha esaslı şartlara bağlamak lüzumuna dokundular. Ve Kuyucak B. de Taş ve Omay BB.'i göstererek 'Ben Kardeşlerimle görüşürüm ve Şura davetiyesini yazarız' dedi ve celse kapandı."[209]

İstanbul'da 10 Mayıs 1966 tarihli protokolle başlayan ve 19 Mayıs 1966 tarihli toplantı ile olumlu bir yönde ilerlediği izlenimi veren temasların Büyük Loca tarafındaki yansımaları, 22 Mayıs 1966 tarihli Daimi Heyet toplantı tersimatında şu şekilde görülmektedir:

"İstanbul vadisinde çalışan 21 Muh. Lo. dan 19 Muh. Locanın Üstadı Muhteremleri tarafından tanzim olunup Büyük Üstada tevdi olunan 10 Mayıs 1966 tarihli protokol okundu. Bu protokola nazaran, Yüksek Şura ile Türkiye Büyük Locası arasındaki gerginliğin izalesi için her iki kuvvetin başkanlarının bir araya gelmesi için yapılacak teşebbüsler için müsaade ve muvafakat istenmekte olduğu anlaşıldı.

Büyük Üstat, bu protokolün tanzimini takip eden 11 Mayıs 1966 akşamı, İstanbul vadisindeki Üstadı Muhteremlerle kendisinin de bir toplantı yaptığını, Türkiye büyük Locasının haklarından, şerefinden ve otoritesinden hiç bir fedakârlığı tazammun etmemek kaydiyle Yüksek Şura Başkanı ile görüşmeğe hazır olduğunu bildirdiğini, 19 Mayıs 1966 tarihinde Heyetimizden Nafi Ziya Başak B. ile kendisinin Hazım Atıf Kuyucak ve Ertuğrul Kemal Eyuboğlu BB.i Büyük Loca lokalinde kabul ettiklerini, iki buçuk saat görüştüklerini, Hazım Atıf Kuyucak B.in, Yüksek Şuranın yanlış hareket ettiğini kabul ettiğini kabul ve itiraf ettiğini ve bunun izalesi için lâzımgelen hareketi yapmağa amade olduğunu, remzî loca kurmak yetkileri olmadığını, kendilerine mensup atelyelerde Büyük Loca hakkında her hangi bir konuşma yapılmasına cevaz vermiyeceğini bildirdiğini, Büyük Üstad da buna mukabil remzî

209 Ekemen, Nafiz, "Arşivlerimiz İçinde 1965 Olayları", Mimar Sinan Yayınları, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1978, s:353.

localarımızda Yüksek Şura hakkında konuşma yapılmaması için gerekli tedbirleri alacağını söylemiş olduğunu bildirdi.

Velit İsfendiyar, Orhan Alsaç BB. İle Şekür Okten B., anlaşmazlığın izalesi için müzakerelerin yapılması faydalıdır. Yalnız, bugüne kadar Yüksek Şura ile münasebetlerimizde acı tecrübelerimizi olmuştur. Yine bir hatalı hareket yapmaktan kaçınmalı, çok dikkatli olmalıyız: uzatılan eli tutacağız, müzakereleri zabıtlarla tevsik edeceğiz, aramızda geçen muhaberenin imhası bahis konusu olamaz, bir tutanakla bunların keenlemyeküm sayılması mümkündür ve ancak bu mümkündür, zira bu yazışmalar Localara, temsilcilere dağıtılmış, neşredilmiş, bir çok localarda okunmuş, gerek locaların ve gerekse Büyük Locanın tutanaklarına geçmiş tarihe mal olmuştur. Bunları imha etmek caiz olmadığından sarfı nazar etmek mümkün de değildir.

Necdet Egeran, Abdullah Ecemen ve Nafiz Ekemen, Nafi Ziya Başak, Sahir Akev BB.le aynı mealde mutalâa ve ihtisaslarını bildirdiler.

Netice itibariyle:

1. *Haklarımızdan hiçbir fedakârlık yapılmadan uzanan elin sıkılmasına,*
2. *Bundan sonraki konuşmaların iki taraftan aynı adette olarak devamına ve her defasında zabıtla tesbit ve tevsikine,*
3. *Cereyan eden muhaberenin imhası mümkün olmadığından bunun keenlemyekün sayıldığının bir tutanakla ifade olunması,*
4. *Yapılacak anlaşmanın hiç bir tereddüde meydan vermiyecek şekilde ve tam hukukî olarak tesbitine,*
5. *Yapılacak anlaşmanın aynı günde iki taraftan da tamimine ve bunun dışında hiçbir şekilde konuşulmamasına,*
6. *Gerek müzakerelerin icrası gerekse konkordato müzakerelerine sıra gelince murahhas heyetin tayini için Büyük Üstada tam yetki verilmesine oy birliği ile karar verildi."*

Ancak aynı günler içinde başka gelişmeler de yaşanmaktadır. Bir taraftan çözüme doğru bu adımlar atılırken, diğer taraftan da bölünme süreci hızla ilerlemektedir. Örneğin İzmir'de Kemal Locası, Genel Kurul sonrası bir olağanüstü toplantı yapmak üzere hem kendi üyelerine,

hem de İzmir'deki diğer localara, Nuri Rüstem imzası ile şu davetiyeyi göndermiştir:

"Aziz Kardeşim,

22 ve 23 Nisan tarihlerinde İstanbulda yapılan Umumi Heyet toplantısında alınan kararlar, 28/4/1966 gün ve 2462 sayılı Büyük Loca levhası ile Locamıza tebliğ edilmiştir.

Bu kararlar ile Locamızın mahut sahte belge ve eski Büyük Üstat Necdet Egeran hakkında yaptığı teşebbüsler tezat teşkil etmektedir.

Büyük Locanın, Egeran hadisesinden çıkan problemleri belli açıdan, dış Obediyanslara yaptığı Jurnallara gelen cevaplar da elimize geçmiş bulunmaktadır. Yukarıda bahsi geçen Büyük loca levhası ve Dış Obediyans yetkililerinden gelen cevapların tetkik ve müzakeresi ile gerekli kararın alınması için fevkalade bir toplantı yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Konunun önemine binaen 13/Mayıs/1966 tarihinde bilinen hendesi noktada yapılacak toplantıya bütün kardeşlerimin katılımlarını rica ederim."

Nuri Rüstem bu toplantı hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Bu toplantıda Kemal Muh:. Loc:. KK:. aklın yol göstericiliğinde konuyu tartışarak, Kemal Loc:.'ndan olmayan KK::'e de geniş söz hakkı tanıyarak ikibuçuk – üç saat kadar süren müzakereler sonunda; Hür ve Kabul Edilmiş Mas:.'ı Büy:. Loc:. içinde savaşarak bir yere varmanın artık mümkün olamayacağına olan inançlarını dile getirip ayrılmaya karar verdiler. Amacımız bu çirkin ortamın dışına çıkmaktı. O günlerde benimsediğimiz bir deyimle: "Masonculuk oynamaktansa, masonca yaşamaktı!..."

O günlerde üyeler arasında nasıl bir düşünce iklimi olduğu hakkında daha iyi fikir edinebilmek için, İzmir'de 13 Mayıs 1966 tarihli toplantıda söz alarak bir konuşma yapan Kemal Locası Sekreteri Turgut Birecikli'nin konuşma metninden alıntı yapmak faydalı olabilir:

"(...) Hadiseleri az çok bir sıra intizamı içinde anlatmış bulunuyorum. Bu hadiseleri gözler önüne serdiğimiz zaman ortada bir Büyük Loca ve Yüksek Şura ihtilafı olmadığı meydandadır. Buna mukabil masonlukta, sahtekârlığın, yalancılığın, tezvirin, nizam ve kanunları çiğnemenin, bölücülüğün bir temel ilke gibi yerleşmiş olduğunu görüyoruz.

Onaltı aylık demokratik mücadele neticesinin hüsranla neticelendiği meydandadır. Artık normal seçim yollariyle teşkilatın her kademesine dal budak sarmış bu kudretli ekibi yerinden oynatmayı düşünebilenler fazla iyimserdirler ve hayal peşindedirler. Bunun hamlelerimizi mücadelelerimizi bir sene daha ileriye atmaktan başka bir faydası olmayacaktır.

Kardeşlerim. Dikkatli olalım, uyanık bulunalım. Masonluğun bizden istediği, haksızlığa ve adaletsizliğe karşı olmamızı istediği gerçek manada mücadele şimdi başlamaktadır. Bu mücadele sessiz sessiz oturup boyun eğmekle olmaz. Mücadele lugat manasiylede karşı karşıya gelmektir. Bizim mücadelemiz pek tabii silah değil fikir mücadelesidir. Elele verelim, hür Masonluğun tesanüdünü gösterelim. Onları suçluluklariyle baş başa bırakabildiğimiz anda hem onlara en büyük manevi cezayı vermiş oluruz hem de masonluğu zafere ulaştırmanın şerefini paylaştırmış oluruz.

Ben şahsen suçlulukları tescil edilmiş bu kimselerin tahammül ve acz göstereceğini kabul edemediğim için umudunu yitirmeyen bir kardeşinizim. Nitekim Türk Masonluğunun düşürüldüğü bu çirkin ortamdan kurtarıp alnı açık ve başı dik tertemiz ve fazilet dolu bir yola sokmayı şeref sayan bunun Masonluğa en büyük hizmet olduğunu idrak etmiş bulunan kardeşlerin bir çığ gibi çoğalmakta, her geçen gün ittihat zincirimizin daha büyük bir imanla kenetlenmekte olduğunu gördüğüm için mutluyum.

Başı eğik, utanç içinde yaşamaya tahammülleri kalmamış kardeşlerimizi bir an evvel yanımda görmek için sabırsızım. Kendinizi tereddütlerden kurtarıp Masonluğu hedeflerine yaklaştırmayı gaye eden ve gayret sarfeden kardeşlerin yanında yer alarak onlara kuvvet verin. Yalan, dolan, sahtekârlık ve kanunsuzluklarla el ele vererek mi aradığımıza varacağız. Masonluğu böyle yöneticilerin elinde bırakırsak bu yüce ideale en büyük kötülüğü yapan kimselerden olmak korkusu içindeyim.

Beni benim gibi düşünen ve duyabilenlerle el ele vermek istiyorum. Ben gine Masonları eskiden olduğu gibi şerefli insanlar manzumesi olarak görebilmek için sizlerden kuvvet ve yardım istiyorum. Sizi de bu hizmet yarışına çağırıyorum. Ben ancak böyle hedefe varılabilineceğine inanıyorum.

Eğer yanlış bir düşünce ve yolda isem masonluk beni sinesinden koparıp atsın. Gel kardeşim seni bekliyorum."

Bu atmosfer içinde Kemal Locası üyeleri 13 Mayıs 1966 tarihinde, yeni kurulacak Büyük Loca bünyesinde yer almak üzere bir loca kurmaya karar vermiş ve ismini Feza Locası koymuşlardır. Feza Locası'nın kurucuları Mahmut Yalay, Mustafa Sakarya, Mehmet Gürsel, Cahit Tüner, Z. Rıza Şahinoğlu, Muvaffak İyimen, Ahmet Akdamar, Kemal Umur, Selahattin Kütükbaşı ve Özcan Onat'tır.

16 Mayıs 1966 tarihinde de Kemal Locası'ndan Türkiye Büyük Locası'na şu yazı gönderilmiştir:

"İlişik gündemdeki konuyu müzakere eden KEMAL locası amil azaları 13 Mayıs 1966 tarihinde saat 18.30'da başlıyan müzakereler neticesinde Hatip biraderin:

'Bu celse ruznamesine göre müzakere olunan konuların ışığı altında Kemal Locası amil azalarına, yeni ve müstakil bir Loca kurmak amacı ile, amil azalıktan topluca istifa etme hususundaki tavsiyesinin reye vazı"nı talep etmesi üzerine, rey'e vazedilen işbu mütalaa matrikülü 33 üyeden ibaret olan Locanın 21 amil azasının iştiraki ve ittifakı ile kabul edilmiştir. Keyfiyet bilgilerinize arzolunur."

18 Mayıs 1966 tarihinde ise İstanbul'da Tepebaşı 111 nolu binada üç ayrı locanın kurulma kararı birden alınmaktadır. Bu localar Ar, Özgür ve başta ismi belirlenmeyip sonradan Nar ismini alacak localardır. Bu localaların kurucuları arasında Ali Galip Taş, Muhiddin Osman Omay, Necmeddin Sahir Sılan, Hüsameddin Sunol, Tahsin Hamdi Yazıcıgil, Lütfi Nazım Dorman, Cemal Kıpçak, Cemil Sena gibi Mason camiasında tanınmış isimler de bulunmaktadır.

Bir başka ifade ile, 19 Mayıs 1966 tarihinde Üstadı Muhteremlerin girişimiyle Büyük Loca lokalinde her iki taraf yöneticileri arasında yapılan ilk olumlu görüşme başlamadan önce yeni localaların arka arkaya kurulmuş olduğu söylenebilir.

Buna ilaveten 19 Mayıs 1966 tarihinden sonra da bölünme sürecine ilişkin gelişmeler hızla devam etmiştir. Örneğin İzmir'de Kemal Locası'nın yaptığı toplantının bir benzerini İstanbul'da İdeal Locası tertip etmiş ve son hadiselerden sonra locanın geleceği tartışmaya açılmıştır.

Yüksek Şûra ile Büyük Loca'nın arasında yapılacak ikinci buluşmanın gerçekleşmesi beklenen günlerde İdeal Locası'nda yaşananlar Suha Aksoy'un tanıklığında şu şekilde anlatılmaktadır:

"Biz ikinci görüşmeyi beklediğimiz sırada, İdeal Locasının, Büyük Loca ile münâsebetlerini konuşmak üzere bir Âile Celsesi yapacağı duyuldu. İdeal Locası, Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı Gâlip Taş B'in katılmış üye olduğu bir Locadır. Önceki Büyük Üstad Ekrem Tok K de olaylar sırasında bu Locanın Aslî Üyesidir. Bu yüzden Loca KK'i çeşitli etkiler altında kalmış bulunuyorlardı. Gelişmeler karşısında Loca bir Âile Celsesi yapmaya karar vermişti. Âile Celsesinin amacının İdeal Muhterem Locasının, Büyük Locamızdan ayrılıp Yüksek Şûrâ'nın kuracağı Büyük Locaya katılması konusunun görüşülmesi olması ihtimâli vardı.

Durum çok önemliydi. Çünkü Yüksek Şûrâ'nın görüşlerine yakın olan KK'in İdeal Locasından ayrılıp Yüksek Şûrâ'nın kurduğu yeni Localara birey olarak katılmaları her zaman olabilecek bir şeydi. Böyle bir ayrılma için Âile Celsesi yapılmasına gerek yoktu. Âile Celsesi yapılmasına lüzum görüldüğüne göre her halde Loca KK'i birbirlerinden ayrılmak istemiyor, hep birlikte hareket etmeyi uygun buluyorlardı. Bu toplantıda, Loca kardeşlerinin hep birlikte Loca hâlinde ayrılma kararı almaları olasılığı da vardı.

Aslında bir Locanın, Büyük Loca ile ilişkilerini görüşmek üzere toplantı yapması alışılmış bir şey değildi. Fakat zaman, her şeyin olabileceği karanlık bir zamandı. İdeal Locasında da durumun çok kritik bir aşamada olduğu anlaşılıyordu. Üstâdı Muhterem Enver Bakırcı K'in düşünceleri, diğer Üstâdı Muhteremlerin düşüncelerinden farksızdı. Biz hepimiz aynı şekilde düşünüyorduk. Birlik ve berâberlikten yanaydık. Durumu Enver Bakırcı K ile görüştük. Âile Celsesinin yapılacağı gün benim de toplantıya gelmemin ve KK'le görüşmemin uygun olacağına karar verdik.

Toplantının yapılacağı gün Mabede geldim. Toplantı normal celse olarak açıldı. Toplantıya İdeal Locası üyeleri dışında, sâdece Locanın Büyük Müfettişi Reyyan Erben K ile ben katılıyordum. Locanın Katılmış üyesi olan Hâkim Büyük Âmir Kaymakamı Gâlip Taş Üstat da toplantıda hazır bulunuyordu. Tersîmâtın kabûlünden sonra Enver Bakırcı Birâder, Âile Celsesi'ne geçmezden evvel menfaatlere (yararlara) söz

vereceğini bildirdi. Gâlip Taş Üstat ve ben söz istedik. Enver Bakırcı Üstad, Gâlip Taş üstâda, "Siz Âile Celsesine katılacaksınız, orada konuşabilirsiniz. Şimdi Suha Aksoy K'e söz vereceğim." dedi.

Ben, İstanbul Vâdisi Üstâdı Muhteremleri olarak barış girişiminde bulunduğumuzu, bu girişimin taraflardan iyi kabûl gördüğünü, Büyük Üstadla, Hâkim Büyük Âmir'in görüştüklerini ve yakında ikinci görüşmenin yapılacağını anlattıktan sonra, "siz şimdi Büyük Loca ile münâsebetlerinizi görüşeceksiniz; bu görüşmeden Büyük Loca'dan ayrılma kararı çıkmamalıdır. Çünkü Büyük Loca ile Yüksek Şûrâ anlaşamazlar ve Masonluk ikiye bölünürse, bölünmeyi siz başlatmış, siz öncülük etmiş olacaksınız. Öyle olmaz da Büyük Loca ile Yüksek Şûrâ anlaşırlar ve bölünme olmazsa, o zaman da siz tek başınıza Büyük Loca'dan ayrılmış durumda kalacaksınız." şeklinde bir konuşma yaparak toplantıdan ayrıldım. Aşağıya giriş salonuna indim. Orada KK ile konuştuk. Bâzı KK böyle bir toplantının yapılmaması gerektiğini söylüyorlar, eleştiriyorlar, üzüntülerini açıklıyorlardı. Onlara, karışıklık çıkmaması için anlayışlı davranılmasının zorunlu olduğunu anlatıyordum. Daha sonra yukarı çıkıp beklemeye başladım.

Âile Celsesi bitince dışarıda bekleyenleri içeri aldılar. Yapılan oylamada İdeal Muhterem Locası KK'inin Büyük Loca'dan ayrılmamaya karar verdikleri anlaşıldı. Bu durumda Gâlip Taş Birâder hem Loca'dan hem de Büyük Loca'dan istifâ ettiğini söyleyerek, toplantı bitmeden Mabedden ayrıldı."[210]

Şüphesiz ki bu genel tablo bir belirsizliği işaret etmekte, girişimlerin uzlaşma ile mi sonuçlanacağı, yoksa sert bir bölünmenin mi yaşanacağı tüm camia tarafından dikkatle takip edilmektedir.

Öte yandan planlanan yeni Büyük Locaya dahil olmak üzere İzmir'deki ikinci loca da 21 Mayıs 1966 tarihinde kurulmuştur. Feza Locası'ndan sonra kurulan bu yeni locanın ismi Namık Kemal Locası'dır. 21 Mayıs 1966'da kuruluş kararı alınan locanın kuruluş tutanağı ise, lokal binasında yapılan 1 Haziran 1966 tarihli toplantıda imzaya açılacaktır

Bu itibarla gelişmelerin hızının anlaşma şartlarını güçleştirdiği söylenebilir. Örneğin 22 Mayıs 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısında bir taraftan Yüksek Şûra ile uzlaşma arayışlarına devam kararı alınırken

210 Aksoy, Suha, "1965-1966 Olayları", a.g.e., s: 118-120.

diğer taraftan da toplu olarak istifa eden İzmir'deki Kemal Locası'nın durumu karara bağlanmak durumunda kalmıştır. Tartışmalar tersimata şu şekilde yansımıştır:

"Nafiz Ergeze B., İzmir vadisindeki BB.in durumu hakkında izahat verdi, Mustafa Sakarya B.in, Alpina Büyük Locasından berat alarak yeni bir Büyük Loca kurulacağından bahisle BB.i istifaya teşvik ettiğinin İzmirde mütevatır olduğunu, birkaç B. hariç bu rivayetlere iltifat eden bulunmadığını, cezrî hareket edilmesi yerime mülâyemetle yürüdüğü takdirde hem Kemal Muh. Lo.sının disiplin dışı hareketinin müsebbiblerinin cezalanması hem de İzmir muhitinde çözülmeleri önlemek mümkün olacağını söyledi.

Sahir Akev, Sait Penbecioğlu, Şekür Okten BB.ler mütalâalarını söylediler. Netice itibariyle, Kemal Muh. Locasının muvakkaten kapatılmasına, evrak ve parasına el konmasına, Şekür Okten, Celâl Olcay ve Sahir Akev BB.in gerek bu kararı infaz ve gerekse gerekli tahkikatı yapmak ve ifadeleri almak hususu ile tavziflerine, kendilerinin bu maksatla İzmire gönderilmesine ve yapılacak muamelenin bu tahkikata ait rapor geldikten sonra tayinine, bu kararın Heyet tarafından İzmire götürülüp tebliğ edilmesine ve daha evvelden işaa olunmamasına, ancak heyetin geleceği günün Nafiz Ergezen B. tarafından Celâl Olcay B.e duyurulmasına oybirliği ile karar verildi."

24 Mayıs 1966 tarihine gelindiğinde Hayrullah Örs, Yüksek Şûra'ya 2529 numara ile bir yazı göndererek Kuyucak'tan davet beklediğini hatırlatır. Yazı şöyledir:

"Pek Münevver ve Pek Muktedir Ertuğrul Kemal Eyüboğlu Kardeşimizle birlikte 19 Mayıs 1966 tarihinde Türkiye Büyük Locasına vaki nazik ve ümit verici ziyaretinize karşı şükranlarımızı bir kere daha ifade etmek isterim.

Türkiye Yüksek Şûrası ile Türkiye Büyük Locası arasındaki anlaşmazlığı gidermeğe matuf bu yapıcı ziyaretinizi iade etmek ve başlamış olan görüşmelerimizi hayırlı bir sonuca bağlamak arzusundayım.

Sizce uygun olan gün ve saatin bildirilmesini rica ve en derin kardeş sevgi ve saygılarımla teyid ederim."

Buna cevap ertesi gün gelir. Kuyucak, 25 Mayıs 1966 tarih ve 531.00/146 sayılı bir yazı ile ilişkilerin kesildiğini şu şekilde bildirmektedir:

"1 Mayıs 1965 tarihinden beri Büyük Locanın durumu ve davranışları, Mason nizamlarına, temel prensip ve geleneklerine tamamiyle aykırı bulunduğundan, Türkiye Yüksek Şûrası Türkiye Büyük Locası ile her türlü münasebetleri kesmeğe ittifakla karar vermiştir. Keyfiyeti bildirir ve bilvesile saygılarımızı sunarız."

Bu gelişme kimi üyeler arasında şaşkınlığa sebep olur. Bunların arasında Yüksek Şûra üyesi Mukbil Gökdoğan da vardır. Bu şaşkınlığın sebebi, Kuyucak'ın gönderdiği yazıda "münasebetleri kesme" kararının ittifakla alındığını belirtmesidir. Mukbil Gökdoğan Yüksek Şûrası'nın İdari Encümeni'nin 33 dereceli bir üyesi olmasına mukabil bu karardan haberdar değildir. Gökdoğan şaşkınlığını Kuyucak'a yazdığı 27 Mayıs 1966 tarihli mektupta şu şekilde ifade etmiştir:

"24 Mayıs 66 Salı günü Büyük Loca Büyük Üstadı Hayrullah Örs B., öğleden evvel bana telefon edip Kuyucak B.'in 19 Mayıs ziyaretini iade etmek istediğini bildirmiş ve tavassutumu rica etmiştir. O gün Rotary toplantısında saat 12.45'te bunu kendilerine bildirdim. Aynı masada yemek yedik; saat 14.00'te ayrılırken 'bana bir emriniz olacak mı?' diye sordum ve bana 'İdeal L. Üs. Muh. Enver Bakırcı ile B.le görüşeceğim, ondan sonra ben kendilerini ararım' dediler ve misafirlerimle beraber oradan ayrıldık. Bu mesajı o gün Hayrullah Örs B.'e bildirdim.

Olaylar böylece SULH yoluna sokulmuşken 25 Mayıs 1966 tarihli ve Kuyucak ve Muhiddin Osman Omay BB:'in imzalarını taşıyan bir levha Türkiye Büyük Locası ile her türlü münasebetin kesilmiş olduğuna Yüksek Şura'ca ittifakla, karar verildiğini bildiriyor?

Kardeşim, bu nasıl ORDO AB CHAO? Nereye gidiyoruz?

İdare Encümeninin ve Yüksek Şura'nın haberi olmaksızın bir takım klandesten kuruluşların 111 numarada remzî derece faaliyetlerinde bulunduklarını biliyor musunuz? Ben de bina müdürü C. Kıpçak B.'den 20 Mayıs günü sorarak öğrendim. 'Kimden izin aldın Kardeşim, nasıl böyle bir şeye müsaade edersiniz?' dedim; cevap yerine sükûtu tercih etti.

Garip, pek iptidaî, masonik geleneklere ve nizamlara hiç uymayan, aykırı, şahsi, asabî, inatçı heveslere kendini kaptırmış birkaç Kardeşe

bu işleri bırakmakta devam edersek Yüzüncü yaşını geçmiş olan 'Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Türkiye Yüksek Şûrası'nın kısa zaman sonra bu ellerle gömülmesine şahit olacağız.

Beklediğimiz şey her halde bu olmamak gerekir. Lûtfen iş başına geliniz."[211]

10 Mayıs 1966 tarihinde bir araya gelerek aralarında bir protokol hazırlamak suretiyle barış girişimini başlatan Üstadı Muhteremler, son gelişmeler üzerine 27 Mayıs 1966 tarihinde tekrar toplanarak, gelinen noktayı tüm üyelere duyurmak üzere şu metni kaleme almışlardır:

"Biz aşağıda imzaları bulunan İstanbul vadisinde çalışan locaların Üstadı Muhteremleri ve temsilcileri 27.5.1966 günü lokalde toplanarak aşağıda yazılı hususlarda görüş birliğine vardık:

1. *10.5.1966 tarihli protokolle tesbit edilen esaslar çerçevesinde giriştiğimiz barış teşebbüsünün sonucunun biraderlere bildirilmesi ittifakla uygun bulundu.*

2. *Barış teşebbüsü aşağıda anlatılan şekilde sonuçlanmıştır:*

    a. *10.5.1966 tarihli protokol taraflara seçilen temsilciler vasıtasiyle tevdi edilerek şartsız olarak görüşmelere başlanması talebinde bulunulmuştur.*

    b. *19.5.1966 günü Nuruziya Sokağı 25 numarada saat 10'da Yüksek Şûra Hâkim Büyük Âmiri Hâzım Atıf Kuyucak birader ve Ertuğrul Kemal Eyüboğlu biraderle, Büyük Loca Üstadı Hayrullah Örs ve Nafi Ziya Başak Kardeşler görüşmelere başlamışlardır.*

    c. *Görüşmelerin olumlu bir istikâmette cereyan ettiği sırada Yüksek Şûranın görüşmelerden vazgeçtiği; Yüksek Şûra Hâkim Büyük Âmiri tarafından Büyük Loca Büyük Üstadına nakledilmek üzere, temsilci kardeşimiz Suha Aksoy'a bildirilmiş ve görüşmeler tek taraflı olarak kesilmiştir.*

Keyfiyeti bütün kardeşlere duyurulmak üzere tesbit için bu protokol tanzim edilmiştir."

---

211 Ekemen, Nafiz, "Arşivlerimiz İçinde 1965 Olayları", a.g.e., s:353-354.

Diğer taraftan, İzmir'deki gelişmeler için 22 Mayıs 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısında alınan kararlar yürürlüğe konmuştur. Önce 25 Mayıs 1966 tarihinde İzmir Bölge Mahfili'ne Hayrullah Örs imzalı şu yazı gönderilir:

"İzmir Bölge Mahfiline

Muhterem Üstad ve Aziz KK:.,

Mensup bulundukları Muhterem Localardan istifa eden bazı BB:. in, vadinizde gayrı kanunî ve gayrı nizamî topluluklar kurmak suretiyle lokalimiz dahilinde bir araya geldikleri ve masonik çalışmalar yapmağa yeltendikleri istihbar olunmuştur.

Bu toplantılara imkan verilmemesini, ikaz ve muhalefetinize rağmen toplanmağa devam ettikleri takdirde fail ve mütecessirlerinin bir zabıtla tesbitini, bundan evvel bu mahiyette toplantılar vaki olmuş ise, bu toplantılara ait durum ve olayların da bir zabıtla tesbitini,

Bu hususstaki tedbirleri ittihaz ve gerekli kararları infaz etmek üzere şimdilik Büyük 1. Nazır Celâl Olcay B:.e, Türkiye Büyük Locası Anayasasının 18.ci maddesi gereğince yetki verildiğini,

3 Haziran tarihi için, Bölgenize gelecek olan tahkik heyeti ile mülâki olmak üzere, Bölgenizdeki Localar Üstadı Muhteremleri ile Büyük Müfettiş ve Bölgeniz İdare Heyeti azasının münasip görülecek en erken saat için hazır bulunmalarının sağlanmasını,

Rica eder, K:.çe sevgi ve saygılarımı teyid ederim."

30 Mayıs 1966 tarihine gelindiğinde, İzmir'le ilgili olarak Büyük Üstat Hayrullah Örs imzalı ikinci bir levha gönderilir. İzmir'de görev yapacak özel komisyonun yetkilerini anlatan ve Masonluk tarihimizde ender görülecek tarzda yazılmış bu levha şöyledir:

"Bütün İlgililere

İzmir vadisindeki bazı Muhterem Localaın ve bazı mensuplarının TÜRKİYE BÜYÜK LOCASI'nın kararlarını tanımamak, gayrı muntazam teşekküller halinde toplanarak usul kanun ve nizamlarımıza aykırı hareketlerde bulunmak suretiyle Anayasamızı, masonluk gelenek, prensip ve disiplinini ihlâl etmek ve yeminlerini tutmamak yolunda gittiklerini öğrenmiş bulunuyorum.

Türkiye Büyük Locası Anayasasının nam verdiği salâhiyetlere dayanarak, evvel emirde Kemal Muhterem Locası'nın, ve lüzum gördükleri takdirde, İzmir vadisindeki bütün Muhterem Locaların ve Bölge Mahfilinin bilcümle evrakına, dosyalarına ve parasına el koymak, diledikleri Biraderlerin ifadelerini almak, lüzum gördükleri Muhterem Locaların çalışmalarını muvakkaten durdurmak, velhasıl, gayrı nizamî toplanmaları da men'etmek hususu dahil olmak üzere, Masonluk Prensiplerinin ve Türkiye Büyük Locası karar ve emirlerinin yerine getirilmesi için diledikle bilcümle karar, tedbir ve işleri ittihaz etmek ve görmek üzere, Büyük Üstad Kaymakamı Dr. Şekür Okten, Büyük Birinci Nazır Celâl Olcay ve Büyük Birinci Muhakkik Sahir Talât Akev Biraderlere, gerek Anayasanın gerekse Büyük Daimî Heyetin bana verdiği salâhiyetlere müsteniden, tam yetki verdiğimi bildirir ve muntazam bütün Kardeşlerimden bu vazifelerinde kendilerine yardımcı olmalarını beklerim."

31 Mayıs 1966 günü Tepebaşı 111 numaralı binada yeni bir loca daha kurulur. Bu, Murad Locası olup, kurucuları arasında Burhanettin Develioğlu, Jak Eseyan, Osman Edip Seydi, Orhan Ünsaç, Halit Şevki Akyüz ve Feridun Sevil yer almaktadır.

Bu kuruluştan bir gün sonra 1 Haziran 1966 tarihinde İzmir lokal binasında tutulan bir tutanak ise, üyeler arası rahatsızlıkların geldiği noktayı göstermesi açısından dikkat çekicidir. Tutanak şu şekildedir:

"1.6.966 tarihine müsadif Perşembe günü saat 18 de Bölge Encümeni, Üstad Celadet Akyüz, Birinci nazır Osman hısım, Katip Osman Ertörer, Hazine Emini Ezel Baltalı, Efesus müfettişi Nafiz Ergezen ve Ümit Locasından Fazıl Oran Biraderlerin iştirakile toplanmak için Bölge mahfiline geldiler. Kemal Locasından Nuri Rüstem, Turgut Birecikli, Kemal Soydam, Nuri Savacı, Hayrettin Öngülşen, Ümit Locasından Mahmut Yalay, İzmir Locasından Mustafa Sakarya, Muvaffak İymen, Nur Locasından Özcan Onat ve daha bir çok biraderler (ki bunların localarından istifa ettikleri haricen öğrenilmiştir) kendi aralarında kütüphanede toplanmışlardır. Bu arada kalem Odasından Kâtip Osman Ertörer kütüphanedeki çalışma masasından bir dosya almak için kütüphanenin kapalı kapısını çalınca dahili muhafızlık yerinde oturan Reha Aysay biraderin içeri girilemiyeceğini bildirmesi üzerine kapıyı kapayıp çıkmıştır. Bilahare Reha Aysay Birader dosyayı almak için içeri girebileceğimizi bildirmesine rağmen içeri girişmemiştir.

Keyfiyeti tespit eden işbu tutanak imza kılındı. 1.6.966 Saat 19"

Burada sözü edilen toplantı, Namık Kemal Locasının 21 Mayıs 1966 tarihli kuruluş tersimatının imzaya açıldığı toplantıdır. Toplantıya çok sayıda üye katılmakla birlikte, locanın asıl kurucuları Hayri Çakaloz, Fahri Nişli, Şevket Beşe, Turgut Birecikli, Kemal S. Aysay, Kemal Soydan, Hayrettin Öngünsen'dir. Bu toplantıda aynı zamanda İstanbul'da kurulacak yeni obediyansın kuruluş toplantısı için delege seçimi yapıldığı da anlaşılmaktadır.

Tüm bu hararetli tartışmalar arasında 2 Haziran 1966 tarihinde Hâkim Büyük Âmir Kuyucak'ın Büyük Üstat Örs'e bir nezaket mektubu gönderdiği görülmektedir. O günlerin ikliminde şaşırtıcı bulunabilecek bu mektup şöyledir:

"24 Mayıs 1966 tarihli kardeş levhaları karşılığıdır.

19 Mayıs 1966 tarihinde Türkiye Büyük Locasına vaki ziyaretimizde durumu bütün açıklığı ile ve tam bir samimiyetle ifade ve izah buyurmuş olmanızdan dolayı teşekkürlerimi tekrar ederim.

O görüşmede, yine tamamiyle samimi olarak ifade eylediğim gibi, Türkiye Büyük Locası ile Türkiye Yüksek Şûrası arasındaki anlaşmazlık umumî masonluk prensiplerini ihlâl eden bir harekete her iki tarafın başka açılardan bakmasından doğmaktadır.

Görüştüğümüz günden beri bu noktayı düşündüm ve kardeşlerimle de istişarede bulundum. Bahis konusu hareketi biz masonik suç telakki ettiğimiz halde, izahınıza göre, Büyük Loca şayanı muaheze bile bulmamıştır.

Bu durum karşısında anlaşmazlık hakkında görüşmelere devam etmenin fayda vermeyeceği neticesine vardım.

Nâzik davetinize bilhassa teşekkür eder ve sizinle tekrar görüşme zevkinden mahrum kaldığımdan dolayı üzüntümü bildirir ve en derin kardeş sevgi ve saygılarımı sunarım."

Bu nezaket mektubunda, Örs'ün gönderdiği ve Kuyucak'tan davet beklediğini hatırlatan 24 Mayıs 1966 tarihli mektuba karşılık olduğunun belirtilmesi sonradan bazı spekülasyonlara sebep olmuştur. Buna göre Kuyucak'ın, Yüksek Şûra'nın ilişkileri kestiğini bildiren 25 Mayıs 1966

tarihli yazısından önce Örs'ün davet beklediğini ifade eden mektubunu henüz almamış olabileceği üzerinde durulmuştur. Ancak başta Suha Aksoy olmak üzere arada irtibatı sürdüren üyelerin tanıklıkları, ilişkileri kesme kararının zaten birkaç gün önce alınmış olduğunu işaret etmektedir.[212]

Öte yandan aynı günlerde İzmir'deki heyet görüşmelerini sürdürmektedir. Örs tarafından özel olarak yetkilendirilmiş heyet, Haziran ayının ilk haftası içinde değerlendirmelerini tamamlayarak Daimi Heyet'e raporunu hazırlamıştır. Şekür Okten, Sahir Akev ve Celal Olcay tarafından hazırlanan detaylı raporda özetle şu hususlar belirtilmektedir:

1. İzmir'de Kemal Locası üyeleri dışında, Mason camiası içinde tanınmış isimlerden olan Mahmut Yalay ve Mustafa Sakarya'nın da bu yeni girişimin içinde yer aldığı,
2. Ancak genel olarak İzmir'deki üyelerin ayrılmayı veya bir süre için çalışmalara katılmayarak uykuya girmeyi düşünmedikleri,
3. Getirilen eleştirilerin merkezinde Egeran ile ilgili hadiselerin ve Daimi Heyet'in bu hadiselerle ilgili tutumunun yer aldığı,
4. Bunun duygusal bir tepki yarattığı, bu duyguda olanların gayrı nizami bir çalışmada yer almaktansa, uykuya girmeyi tercih edebileceklerini ifade ettikleri,
5. Buna ilaveten *"siyasi görüş ve kanaatlerin şuur üstünde ve şuur altında"* üyeleri etkilediğinin muhakkak olduğu,
6. Genel Kurul toplantılarında yaşananların Mustafa Sakarya tarafından hakikate aykırı bir şekilde üyelere aktarıldığı,
7. Mustafa Sakarya'nın yeni kurulacak localar için önce İsviçre Alpina Büyük Locası'ndan patent alınacağını söylediği, ancak sonra bunun geçerli olmadığını üyelerle paylaştığı,
8. Yüksek derecelerde olağanüstü toplantılar yapılarak, Büyük Loca ve Daimi Heyet'e ağır ithamlarda bulunulduğu ancak üyelerin çoğunlukla bunlara itibar etmediği,
9. Gayrinizami olarak kurulan Feza Locası'nın bir toplantısının bir emrivaki ile lokal binasında yapıldığı,

212 Aksoy, Suha, "1965-1966 Olayları", a.g.e., s:120-121.

10. Ayrıca 1 Haziran 1966 tarihinde de hem Feza hem de Namık Kemal Localarının lokal binasındaki kütüphane odasında ortak toplantı yaparak İstanbul'da kurulacak yeni obediyans için delege seçimi yaptıkları,

11. Büyük Birinci Teşrifatçı olarak Daimi Heyet'te yer alan Fahri Nişli'nin de Kemal Locası ile üyeleri ile birlikte hareket ettiği,

12. Görüşülen üyeler tarafından, gayrinizami loca kurma girişimlerinde bulunanların Masonik usul ve kurallara göre cezalandırılırken buna karşılık olarak Egeran'ın da bu hadiselerin merkezinde yer alması nedeniyle bazı fedakârlıklarda bulunması gerektiğinin dile getirildiği,

13. Kemal Locası'ndan istifa edenlerle ilgili muamelenin usul ve nizama uygun bir şekilde yapılmadığı için, bu loca üyelerinin durumlarının "muallâkta" olduğu, Loca evrakı da teslim alınamadığı için, radikal tedbirlere başvurmadan önce bu konunun biraz daha zamana bırakılması, en azından Temmuz ayındaki Daimi Heyet toplantısına kadar beklenmesinin uygun olacağı,

14. Kemal Locası ile ilgili işlem yapılacaksa, locanın üyelerine teker teker yazı yazılıp cevap alınmasından sonra gerekli işlemlerin yapılmasının daha doğru olacağı belirtilmiştir.

Aynı günler içinde 4 Haziran 1966 tarihinde İstanbul'da 111 nolu binada saat 15.00'te toplanan Feza, Namık Kemal, Helikon, Ar, Nar, Özgür ve Murad Localarının delegeleri yeni obediyansın Türkiye Büyük Mason Mahfili ismiyle kuruluş toplantısını gerçekleştirmişlerdir. Mustafa Sakarya ve Orhan Hançerlioğlu'nun aday oldukları Büyük Üstat seçimini Orhan Hançerlioğlu kazanmış ve ardından Büyük Mahfil'in görevli seçimleri yapılmıştır.

Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin kuruluşu 4 Haziran 1966 tarihli şu yazı ile duyurulmuştur:

"Aziz Kardeşim,

Masonluk, şahsi menfaat endişelerinin dışında bulunmak ve samimi olmak şartıyla her türlü düşünce ve inanç ayrılıklarını kapsayarak insanların birbirlerini sevmelerini gerçekleştirmeye çalışan âlemşümul

bir müessesedir. Masonluğun yüzyıllardan beri süregelen dünya çapındaki salâbeti, siyaset ve inanç tartışmalarının dışında kalmakta sağlanmıştır. Türk Masonluğu da bu temel prensiplere titizlikle sadık kalmak zorundadır.

14 Kasım 1964 tarihinde Büyük Üstad Kaymakamının işlediği Masonik bir suç neticesinde Büyük Loca'nın maalesef takibettiği aykırı tutum, bu temel prensipleri sarsmıştır. Büyük Loca, o tarihten beri almakta bulunduğu Mason kanun ve nizamlarına aykırı kararlarıyla Büyük Üstad Kaymakamının bizzat itiraf ve ikrariyle sabit olan suçuna iştirak etmiş bulunmaktadır. Bu itibarla, siyasetin ve her türlü düşünce ayrılıklarıyla şahsi menfaat endişelerinin mutlak surette üstünde kalması gereken Türk Masonluğunu, tarihin derinliklerinden gelen üstün safiyetiyle muhafaza edebilmek, muntazam Masonlar için zaruri bir vazife olmuştur.

Bu gaye ile İstanbul ve İzmir vadilerinde birleşen kardeşler her türlü kanuni formaliteleri tamamlayarak (Türkiye Büyük Mason Mahfili)'ni kurmuş bulunmaktadırlar.

Keyfiyeti kardeşce sevgi ve saygılarımla arzederim.

Türkiye Büyük Mason Mahfili Büyük Üstadı, Orhan Hançerlioğlu"

Bu duyuru daha sonra 11 Haziran 1966 tarihli Ekonomi Gazetesinde de yayınlanacaktır.

4 Haziran'dan sonraki günler, Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin ritüel ve tüzüklerinin hazırlanması, Yüksek Şûra ile gerekli yazışmaların tamamlanarak hem 111 numaralı binada çalışma izni alınması, hem de tanzim edilecek konkordato için hazırlıkların başlaması ile geçecektir.

Gelinen noktayı 10 Haziran 1966 tarihinde yapılan Yüksek Şûra toplantısında söz alan Ertuğrul Kemal Eyüboğlu şu ifadelerle anlatmıştır:

"Büyük Locanın sulh teklifini red eden Hâkim Büyük Âmir ve varsa onun bu mesuliyetini paylaşan Biraderlere hitap ediyorum. (...)

Üstadlarım, 12 Mayıs'ta bize sulh teklifi geldi; 13 Mayısta İdare Encümenini topladınız, Büyük Locanın Büyük Üstadı ile görüşmeyi bir muhalife karşı dokuz oyla kabul ettiniz. Bu müzakerede bulunmaya beni de memur ettiniz. 19 Mayıs günü Büyük Locada birleştik; oradan

ümitli görüşmelerle döndük. Hâkim Büyük Âmirin de, o gün Büyük Locadan ümitle ayrıldığına eminim. Çünkü ertesi günü derhal Encümeni toplayarak istişareye tehalük ile lûzum gördü.

20 Mayıs'ta Encümen toplandı. O gün Encümende okuduğum 19 Mayıs görüşmeleri özetini hatırlarsınız. En kısa zamanda Yüksek Şûrayı davet kararı, iki muhalife karşı sekiz oyla alındı. Hâkim Büyük Âmirimiz, bu karara muhalif kalan Kaymakam ve Büyük Umumî Kâtip Birader ile görüşüp davet mektuplarını hazırlayacağını söyleyerek celseyi kapadı.

Netice ne oldu?

25 Mayıs tarihli yazı ile Yüksek Şûranın Büyük Loca ile münasebetleri kestiğine dair yazı Büyük Locaya gönderildi."

Aynı toplantıda söz alan Selâmi Işındağ ise şunları söylemiştir:

"(...) 24 Mayıs'ta Hâkim Büyük Âmirin Yüksek Şûra-Büyük Loca müzakerelerini kestiği kararını duyduk. Bu karar Yüksek Şûrada muhtemelen alınacaktı. Fakat Encümende bile alınmasının ihtiyatlı olmayacağı düşünülen bu karar, Encümene hele Yüksek Şûraya arz edilmeden yani bir müzakere ile alınmadan nasıl ve niçin tebliğ edildi? Bu karar bildirilecek idiyse niçin Encümen 20 Mayıs'ta toplantıya çağrıldı. Niçin Encümene Büyük Loca ile yapılan müzakereleri anlatmak lûzumu hissedildi? Niçin Encümende barışa muhalif iki oya karşı mülâyim tutumu olanlar hesaba katılarak Yüksek Şûranın acele toplanması kararlaştırıldı? Madem ki, Yüksek Şûra – Büyük Loca'nın 19 Mayıs görüşmelerinde uygun bir hava görülmedi, Encümende niçin Yüksek Şûradan karar ve yetki alınacağı söylendi, niçin şahsi kararlar alınıp tebliğ edildi?

Sonuç olarak kanılarımı arzediyorum:

Ben de Büyük Loca ile barışmanın, bu şartlarda, pek mümkün olmayacağına inanıyorum. Fakat safhalarını arzettiğim olmuş ve olacak müzakereler yapılmadan bu kararın iki veya en çok üç kişinin bilgisi içinde verilip tebliğ edilmesini, İdare Encümeni ve Yüksek Şûra üyelerinin hiçe sayılmasını, Ritimizin gelenekleri ve Otuzüçler meclisinin vakur ve demokratik nizamlarıyla gayr-ı kabil-i telif ve nihayet diktatörce yapılmış bir hareket olarak görüyorum. Tenkidim bu yüzdendir.

4 Haziran 1966'da 'Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin kurulduğuna dair sirkülerler neşredildi. Böylece birkaç Kardeşin anlaşılmaz tutumu yüzünden Türk Masonluğu ikiye bölünmüş oldu."

Selâmi Işındağ, bu muhalif görüşlerine rağmen ilerleyen günlerde Yüksek Şûra ile yollarını ayırmayacak, hatta daha sonra Hâkim Büyük Âmir seçilerek 24 Aralık 1972 ile 26 Aralık 1987 tarihleri arasında on beş yıl boyunca bu görevi sürdürecektir.

Bu toplantıya katılamayan Yüksek Şûra üyelerinden Mukbil Gökdoğan'ın gönderdiği 11 Haziran 1966 tarihli mektupta aynı süreçle ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

"(...) Masonluğun aksiyomlarına göre Büyük Locaları Büyük Localar tanır ve bir memlekette bir Büyük Loca olur. Yüksek Şuralar Yüksek Şuraları tanır ve yine bir memlekette yalnız bir Yüksek Şura olur.

(...) Bir Büyük Loca'nın muntazam –regulier olması ve tanınması için muayyen usuller vardır. Şimdi, kurulduğunu öğrendiğimiz (Türkiye Masonları Büyük Mahfeli) kendi kendine (yegâne) ve (muntazam) sıfatlarını vermiş bulunuyor. Aynı yazıda Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Ritinden de bahsediliyor. Bütün bunlar kesin esaslara bağlı olan ve İntizam-Regularité ile sıkısıkıya alâkalı hususlardır. Herhangi bir teşekkül kendi kendine böyle isimler veremez. Yüksek Şuraların muntazam olmaları azasının muntazam M. olmalariyle kaimdir. Her B. Um. Müf. ve daha doğrusu her İskoç Riti M.'u bir muntazam remzî L.'nın azası olmak şarttır. Bu şart olmazsa muntazam İskoç Riti M.'luğu bahis konusu olamaz. Bu itibarla ehemmiyetle ve dikkatle üstünde durulmasını temenni ettiğim nokta şudur:

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş M.'ı B. L.'sı mevcuttur; muntazamdır ve halen dünyaca tanınmaktadır. Konkordatosunun feshedilmesi, münasebetlerinin kesilmesi bu hali bozamaz. Şu halde masonik usullere göre her hangi nam ile olursa olsun başka bir B. L. muntazam B. L. olamaz. Onun için, birkaç Kardeşimizce düşünüldüğü gibi, Y. Ş.'ya bağlı felsefî kârgâhlara bu yeni kurulmuş Clandestin-kaçak teşekkülden aza almağa başlar; ve bu kaçak teşekküle, istedikleri gibi, mabedimiz içinde çalışma izni verirsek bütün Y. Ş. kârgâhları ve bu yeni teşekküle aza olacak B. U. Müfettişler gayrı-muntazam – irregulier M. olurlar. Bu suretle de Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Masonluğunu,

böyle bir kararın verildiği anda ve o kararı verenlerle beraber gömmüş oluruz."[213]

Bu toplantıda söz alan Kemal Eyüboğlu ve Mukbil Gökdoğan'ın Kuyucak'la yolları bir süre sonra ayrılacaktır. Özellikle Kemal Eyüboğlu'nun bu süreçte baştan beri Kuyucak ile birlikte hareket edip, zaman zaman Yüksek Şûra'yı Büyük Loca'ya karşı temsil ederken süreç içinde yollarını bu şekilde ayırması dikkate değerdir.

Öte yandan Ankara da gelişmelerin dışında kalmamıştır. Ankara Vadisi Üstadı Muhteremleri 14 Haziran 1966 tarihinde bir araya gelerek, Türkiye Büyük Locası'na bağlılıklarını şu metinle deklare etmişlerdir:

"14 Haziran 1966 Salı günü saat 18.30'da biz aşağıda imzaları bulunan Ankara vadisinde kâin onbir locanın Üstadı Muhteremi, Büyük Üstat Kaymakamı Şekûr Okten, Daimî Heyet üyesi Sait Penbecioğlu ve Ankara vadisinin eski altı Üstadı Muhteremi, bina haricinde toplanarak ve üç saat devam eden geniş ve açık müzakereler sonunda:

1. *Türk Masonluğunun bugün karşı karşıya bulunduğu meselelerin millî Türk Masonluğunu parçalayıcı yönde geliştiğine;*
2. *Bu parçalanma ihtimalinin sebeplerini ortadan kaldırmak ve bütün imkânlara baş vurarak bu ihtimali önlemek için elbirliği ile çalışılmasına;*
3. *Ankara vadisinde mevcut kardeşlerin bütünü ve bütünlüğüyle, kanunlarımıza, geleneklerimize ve yeminlerimize uygun olarak, Türkiye Büyük Locasına bağlılıkta sebat edilmesine;*
4. *Bilerek veya bilmeyerek ayrılığa doğru yönelen kardeşlerimizin masonik hukuk ve teamüllere uymayarak işbu hareketlerinin neticeleriyle kendilerine kardeşçe anlatılmasına mutlak ihtiyaç olduğuna oybirliğiyle karar verdik."*

Aynı günde Büyük Loca, hazırladığı 14 Haziran 1966 tarihli bir sirküler ile çeşitli obediyanslara yaşanan son gelişmeleri duyurur. Bu sirkülerde özetle;

---

213 Ertuğrul Kemal Eyüboğlu ve Selâmi Işındağ'ın 10 Haziran 1966 tarihli Yüksek Şûra konuşmaları ve Mukbil Gökdoğan'ın 11 Haziran tarihli mektubu için bkz. Umur, Suha, 1965 Olayları",Mimar Sinan Dergisi No:84,s: 44-46.

1. Yüksek Şûra ile sıkıntıların, Büyük Locanın bağımsız bir şekilde kurulduğu 16 Aralık 1956'dan beri yaşanmakta olduğu,

2. Yüksek Şûra'nın Büyük Loca üzerindeki kontrolü sağlamak üzere kendi üyelerinden birisini Büyük Üstatlığa seçtirmek için girişimlerde bulunduğu, ayrıca gücünü göstermek adına örneğin Büyük Loca'da Haysiyet Divanı'na verilmiş bir üyenin hakkında henüz karar verilmeden rit bünyesindeki atölyelerde üst derecelere yükselttiği,

3. İskoçya Büyük Locası tarafından gerçekleştirilen Konsekrasyon Töreninde Kuran'dan bir bölüm okunmasının, ilk defa 33 dereceli olmayan bir üyenin Büyük Üstat seçiminde Yüksek Şûra'nın 33 dereceli adayını geçerek seçilmesinin ve İskoçya ritüelinin adaptasyon hazırlıklarının Yüksek Şûra baskılarının artmasına sebep olduğu,

4. Bu olayı Yüksek Şûra'nın istediği şekilde yönetmediği için 33 dereceli bir üye olan Önceki Büyük Üstadın Masonluktan bir süre uzaklaştırma, yeni seçilen Büyük Üstadın ise ihraç cezasına çarptırıldığı,

5. Büyük Loca'nın aldığı kararların rit atölyelerinde tartışılmaması, aleyhinde kararlar almaması, gayrinizami Sembolik Localar kurmaması veya desteklememesi, ihtilafla ilgili karşılıklı yazışmaları hiç yapılmamış gibi kabul ederek, yok etmesi talepleri karşılığında Yüksek Şûra'nın konkordatoyu feshettiği,

6. Tartışmalara konu olan Büyük Üstat ile ilgili meselenin demokratik bir şekilde Genel Kurul'da yapılan gizli oylama ile reddedildiği,

7. Şimdi Yüksek Şûra tarafından desteklenen gayrinizami localarla gayrinizami bir büyük locanın kurulduğuna ilişkin duyumlar alındığı,

8. Buna mukabil Büyük Loca üyelerinin, söz konusu gayrinizami loca üyeleri katılmadığı müddetçe Yüksek Şûra atölyelerine devam edebileceğinin duyurulduğu,

9. Kimi Yüksek Şûra üyelerinin, yüksek derecelerde bulunan yaklaşık 85 üye ile birlikte Büyük Loca'ya bağlı localardan istifa

etmesi nedeni ile Yüksek Şûralar nizamına göre muntazam bir Yüksek Şûra olarak çalışmalarına nasıl devam edeceğinin sorulduğu,

10. Kimi olgun ve tecrübeli Masonların daha çok anlayış ve hoşgörü ile çözüm üretmek yerine, böyle bir davranış içine girmeleriyle ortaya çıkan talihsiz tablonun Masonlukta daha önce de karşılaşıldığı ve daha sonra da karşılaşılacağı,

11. Yüksek Şûra ile yaşanan bu bölünmenin üzüntü verici olmasına mukabil Büyük Loca'nın sembolik dereceler üzerindeki bağımsız ve hakim otoritesini kesinleştirdiği vurgulanmıştır.

Öte yandan Büyük Loca, Yüksek Şûra tarafından yeni kurulan locaların Alpina İsviçre Büyük Locası'ndan patent alacaklarına ilişkin iddiaya 15 Haziran 1966 tarih ve 2601 nolu duyuru ile cevap vermiş ve Alpina İsviçre Büyük Locası'ndan gelen 8 Haziran 1966 tarihli yazıyı tüm localarla paylaşmıştır. Ekemen imzalı duyuru şöyledir:

"Dalâlet içinde bulunan bazı kimselerin, masonik nizamları ve gelenekleri hiçe sayarak kendilerince localar hatta Büyük Loca kurmağa yeltendikleri ve konular üzerinde fazla eğilmemiş Biraderleri bu nizamsız ve merdut topluluklara çekmek için çabalar sarfettikleri hepimizce malûmdur.

Muntazam masonluk camiası ile ilgilerini kaybetmiş, yeminlerine hanis olmuş bu kimseler hakkında Türkiye Büyük Locası içinde en şiddetli tedbirlerin alınacağı tabiidir.

Ancak, bazı Kardeşlerimizin safiyetinden istifade etmek ümidiyle, kurmağa yeltendikleri gayrı muntazam, usulsüz ve 'clandestin-gizli' teşkilâta, nev'ima masonik bir meşruiyet havası vermek için, hiçbir tertipten de geri kalmamaktadırlar. Netekim, bu meyanda, Alpina İsviçre Büyük Locasından gûya patent aldıklarını ve masonik intizam için birinci şart olan menşe konusunu bu şekilde hallettiklerini ilân etmekten de çekinmemektedirler.

Bu iddianın, hakikatlerden ne kadar uzak olduğunu belirtmek için, Alpina İsviçre Büyük Locasından Türkiye Büyük Locasına gelen cevabî yazının sureti aşağıdadır. Bu yazının foto-kopileri de her Bölgede Divanhaneye asılmıştır.

Gelen cevabî yazının tercümesi şudur:

'Pek Muhterem Büyük Kâtip Birader,

Alpina İsviçre Büyük Locası İdare Encümeni dün akşamki toplantısında bir suretini Daimî Kitabete de göndermiş olduğunuz 27 Mayıs 1966 tarihli mektubunuza muttali olmuştur.

Türkiye Büyük Locası ile tanışmış olduğumuz 1958 yılından beri, münasebetlerimiz daima çok samimi olmuş ve her zaman Sembolik Masonluk seviyesinde kalmıştır.

Alpina İsviçre Büyük Locası, hiçbir zaman Türkiye Yüksek Şurasına sembolik loca kurma yetkisini vermemiştir, buna, Anayasası gereğince hakkı yoktur ve tamamiyle dahili olan bu münazaalara karışmak istemez

Büyük Locanıza sulh ve ahenk getirmesi için müşkillerinizi yenme imkânını bulmanızı bütün kalbimizle temenni ederiz.

Pek Muhterem Büyük Kâtip, Kardeşçe selâmlarımın kabulünü dilerim.

İdare Encümeni asına Büyük Kâtip Gilbert Jomini'

Kardeşlerimizin uyanık davranmalarını, muntazam olan Büyük Locamız dışındaki bütün sembolik kuruluşların Masonluk âlemi için hiçbir mana ifade etmediğini ve yapacakları yanlış hareketlerin neticelerinin bil'ahara kendileri için tamiri mümkün olamıyacağını iyice düşünmelerini hatırlatır, bu vesile ile Kardeşçe sevgi ve saygılarımı teyid ederim."

15 Haziran 1966 tarihinde İdeal Muhterem Locası'ndan Büyük Loca'ya yazılan bir yazı ile locadan istifa edenler bildirilmiş ve bundan duyulan üzüntü paylaşılmıştır. Örs, buna 17 Haziran 1966 tarihinde doğrudan Loca Üstadı Muhteremi Enver Bakırcı'ya bir mektup yazarak şöyle cevap vermiştir:

"Muhterem Locanızdan vaki bazı istifalardan dolayı üzüntü duymanızı tabii görürüm, fakat, Türk Masonluğunun bütün enerji kaynaklarını birlik ve beraberlik içinde memleket hayrına ve Masonluğumuzun tealisine sarf edecekleri yerde şahsi münazaalar yüzünden bu birlik ve beraberliği bozmakta tereddüt göstermeyen Biraderlerin aramızdan ayrılmalarındaki üzüntüyü de izam etmemek lâzımgeldiği kanaatindeyim.

İdeal Muh:. Locasının bundan sonraki çalışmalarına gelince, kudretli idareniz altında yedi Üstad Birader kalıncaya kadar size tevdi edilmiş meş'alenin bütün parlaklığı ile nur ve ziya saçmakta devam edeceğinden eminim, Muh:. Locanıza kayıtlı Üstad sayısı buna lüzum gösterdiği takdirde, sütunları ayakta tutmak için şahsen Muh:. Locanıza Tebenni etmeğe amade olduğunu bildirmeği de vazife telakki ederim."

Bir başka toplu istifa ise Ülkü Locası'nda yaşanmıştır. Bu konu Suha Aksoy'un tanıklığında şöyle anlatılmaktadır:

"23 Haziran 1966 Perşembe günü normal çalışmamızı yapmak üzere toplandık. Birinci Nâzır Necip Alsan K. gelmemişti. Eski Üstâdı Muhteremlerimizden Edip Seydî Üstatdan Birinci Nâzırlık yapmasını ricâ etmiştim. Tersîmât okunduktan sonra Edip Seydî Üstat söz istedi ve ayağa kalkarak, kendisinin ve kendisiyle birlikte 22 Kardeşimizin Locamızdan ve Büyük Loca'mızdan istifâ ettiklerini bildirdi. Daha sonra da 23 adet istifâyı kürsünün üzerine bırakıp görevini terk ederek, çok muntazam bir selâm verip Mabedden ayrıldı. Sonradan, Edip Seydî Üstatla, Hâlit Şevki Akyüz, Vedat Yeğinsu ve Abdullah Ârif Atasagun KK'in yeni kurulan gayrı muntazam Büyük Locanın Kurucuları arasında olduklarını öğrendik."[214]

İzmir için durum farklı zorluklar içermektedir. Örneğin 28 Haziran 1966 tarihinde İzmir Bölge ilan tahtasına Bölge Üstadı Celâdet Akyüz imzalı şu yazı asılmıştır:

"Kardeşlerimize,

Vadimizde faaliyette bulunan muhterem localara mensup bazı BB:. lerin istifa ettikleri bu istifaları nizamlarımıza göre katiyet kesbetmeden ve usulü dairesinde yetki alınmadan kendi aralarında toplanarak loca tesis ve mabette çalıştıkları üzülerek öğrenilmiştir.

Türkiye Büyük Locası Anayasası ve Localar Umumi Nizamnamesi hükümlerine göre Masonik kurallara aykırı bu kuruluşların cemiyetimiz binasında faaliyette bulunması Türkiye Büyük Locasının 25/5/966 tarihli levhası ile men edilmiştir.

Mason, her şeyden evvel masonik kanun ve nizamlara uymak zorunda olduğuna göre kardeşlerimizin gayrı kanuni yapacakları

214 Aksoy, Suha, "1965-1966 Olayları", a.g.e., s:128-129.

bu toplantılardan tevakki etmelerini ve her hali kârda bölge binası ve mabedinde toplanmamalarını, bölge encümenince ittihaz edilen 28/5/966 tarihli karara istinaden kardeşçe sevgi ve saygılarımla rica ederim."

3 Temmuz 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısı açıldığında genel görünüm bu şekildedir. Toplantıda önce Daimi Heyet'ten de istifa eden Kemal Locası üyesi Fahri Nişli'nin istifası kabul edilmiş, ardından diğer localardan gelen istifalar okunmuştur.

Fahri Nişli'nin Ekemen'e hitaben, aslında yaşanan sürece bakıldığında geç kaldığı söylenebilecek bir tarihte, 28 Haziran 1966'da yazılmış istifa yazısı şöyledir:

"İçinde bulunduğum ve bugüne kadar da müsbet inkişafını beklediğim bazı hareketler maalesef arzulamadığım yolda ilerlemektedir. Bu durumda büyük daimi heyetteki vazifemde kalmamın doğru olmayacağı kanısıyla Büyük Daimi Heyetteki ve buradaki görevlerimden affedilmemi istirham eder, başta Büyük Üstadımız olmak üzere bütün kardeşlerime kalbi sevgi ve saygılarımı iletmeniz recasıyla İzmirden samimi selamlar yollarım."

İlerleyen günlerde Türkiye Büyük Mason Mahfili Kurucuları olarak Ekonomi Gazetesi ilanında adı geçen üyelerle ilişkilerin derhal kesilmesi ve bu hususun localara duyurulması Daimi Heyet'te konuşulmuşsa da, bu duyuru ancak bir aydan daha uzun bir süre sonra 9 Ağustos 1966 tarih ve 2650 nolu tamim ile yapılmıştır.

3 Temmuz 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısında ayrıca Yüksek Şûra ile yapılan müzakereler sırayla hatırlatılarak evrakın arşivde muhafazası ve ilgili yazışmaların İngilizceye tercüme edilerek bütün muntazam obediyanslara gönderilmesine de karar verilmiştir. Bunun etkisi ilerleyen günlerde görülecektir.

Aynı toplantıda ele alınan dikkat çekici bir başka husus da, Yüksek Şûra atölyelerinin Ankara ve İzmir'deki binaları kullanmaya devam edip etmeyecekleridir. Buna belli şartlar altında izin verilmesi dikkat çekicidir. Bu hususta tersimata geçen ifade şöyledir:

"Yüksek Şuranın kurulan clandestin Büyük Loca ile konkordato yapmasına değin ve atelyelerinde Türkiye Büyük Locası aleyhine

tamim okunmaması ve konuşulmaması kaydiyle müsaade edileceğinin bu vadilerdeki Şura temsilcilerine duyurulmasına ve bu hususlarla Ankarada Şekûr Okten ve İzmirde Celâl Olcay BB.in vazifelendirilmesine oybirliği ile karar verildi."

1966 yılının Temmuz ayında İzmir'deki Kemal Locası ile ilgili belirsizliği ortadan kaldırmak amacıyla loca üyelerine tek tek mektup gönderilerek istifa edip etmedikleri sorulmuştur. Ancak konunun çözümü pek kolay olmayacaktır. Yapılan yazışmalar sonucu üç üyenin istifa etmediğine ilişkin bilgi toplanarak, asgari yedi üyesi bulunamayan bu locanın 25 Eylül 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısında kapatılmasına karar verilecektir. Ancak elde edilen bilginin sağlıklı olup olmadığı tartışmalıdır. Çünkü 30 Ekim 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısında Kemal Locası'ndan istifa etmeyen üye sayısının üçten fazla olabileceği belirtilmiştir. Kemal Locası'nın emanetlerinin geri alınması da ayrı bir sorun olmuş ve sonunda locanın berat ve mühürü, hazine defteri ile bazı hesapların devir işlemi ancak 19 Ocak 1967 tarihinde yapılabilmiştir. Matrikül kayıtları ve tersimatlarının devredilmediği bu toplantıda, Kemal Locasından üç değil aslında yedi üyenin istifa etmediği anlaşılacaktır. Bunlardan beş üyenin (Hikmet Aksu, Şahap Göksel, Ali Ulvi Ege, Necip Demircan ve Mustafa Saim Evren) son toplantıda bulunmadığı ve dolayısı ile istifa etmediği, iki üyenin ise (Melih Gürsoy ile Josef Biberoğlu) son toplantıda bulunmasına mukabil istifa dilekçesini imzalamadığı anlaşılacak ve bu durum tutulan zabıtla tespit edilecektir. Aslında durumun bundan daha üzüntü verici olduğu söylenebilir, çünkü ismi geçen üyelerden Necip Demircan'ın, ağır hastalığı sebebi ile yaşanan hadiselerden haberi olamadan zaman içerisinde vefat ettiği ancak 1967 yılının ortasında öğrenilebilecektir. Benzer şekilde Ali Ulvi Ege de 1967 yılının Mart ayında vefat etmiştir. İsmi geçen diğer Kemal Locası üyelerinden Mustafa Saim Evren 1968 yılında, Melih Gürsoy ve Josef Biberoğlu ise 1971 yılında Büyük Loca bünyesindeki diğer localarda çalışmalara dönecektir.

Öte yandan 26 Temmuz 1966 tarihinde İzmir Bölge Mahfili Kâtibi sıfatıyla Osman Ertörer, Ekemen'e bir mektup yazarak, yaz tatiline girilmesinin alınacak bazı kararlara yardımcı olabileceğini hatırlatarak, yaşanan sükunetin geçici olduğunu ifade etmiş ve mektubuna şu ifadelerle son vermiştir:

"Türk Masonluğunun birlik ve beraberliği başta Bü:. Üs:.dımız olduğu halde daimi hey'etimizin toleranslı ve yaraya neşter vuran kararlarına

bağlıdır. Hareketleri tasvip edilmeyen bir biraderin müdafaası için bir camianın parçalanmasına gönlümüz razı olmamaktadır. Hissiyatımı bu vesile ile özetlediğim için affınızı rica eder, bu vesile ile kardeşçe sevgi ve saygılarımı teyiden arzeylerim Üstadım."

1966 yılı Temmuz ayı içerisinde yaşanan bir başka gelişme de Güney Jüridiksiyonu Hâkim Büyük Âmiri Luther A. Smith'in Örs ve Kuyucak'a mektup göndermesidir. 19 Temmuz 1966 tarihli mektubunda Smith, daha önce İstanbul'u ziyaret ederek, bu iki kurumun ileri gelenleri ile tanışmış olmasını da vurgulayarak, Türk Masonluğunun içinde bulunduğu durumdan duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir.

Örs, bu mektup vesilesi ile Kuyucak'a 1 Ağustos 1966 tarihinde bir yazı göndermiş ve görüşmeye davet etmiştir. Bu yeni bir barış hamlesi olarak değerlendirilebilir. Söz konusu mektup şöyledir:

"Cenup Jüridiksiyonu Hâkim Büyük Âmiri Luther A. Smith Biraderin size ve bana göndermiş olduğu müşterek mektubun, aslının elinize geçmemiş olma ihtimaline karşı, fotokopisini ekli olarak takdim ediyorum.

Bu mektuptan anlaşıldığı gibi, Türkiye'deki bir avuç Mason arasında çıkan ve çok çirkin safhalar arz eden hadiseler artık memleketimizin sınırları dışına kadar intikal etmiş bulunmaktadır.

İki eski Mason olarak bunun, beni olduğu kadar sizi de müessir edeceğinden eminim. Bu teessürü mucip sebeplerin izalesi yolunda, bundan sonra da, şahsen gayret sarf etmekten vazgeçecek değilim.

Sizin de düşünceniz bu yolda ise, bu hususu lütfen bildirmenizi, Türk Masonluğunun şerefi adına bir kez daha rica ederim."

Ancak bu girişim karşılık bulmayacaktır.

7 Ağustos 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısının "Umumi Menfaatler" kısmında söz alan Örs, Haziran ayında kurulduğu deklare edilmiş olan Büyük Mahfil'in kurucularının ihracına karar verdiğini heyet üyelerine bildirmiş ve Daimi Heyet oybirliği ile bu kararı tasvip etmiştir. Bu karar iki gün sonra localara duyurulmuştur. 9 Ağustos 1966 tarih ve 2650 sayılı "Büyük Üstad Mesajı" şöyledir:

"11 Haziran 1966 tarihli Ekonomi gazetesinde yayınlanan ilândan "TÜRKİYE BÜYÜK MASON MAHFİLİ DERNEĞİ" isimli gayrı nizami bir teşekkülün kurulduğu kesin olarak öğrenilmiştir.

Türkiye Büyük Locasının ilk toplantısında Umumi heyetinin tasdikine sunulmak üzere, Ana yasamızın (18) inci maddesinin bana verdiği yetkiye müsteniden, bu teşekkülün kurucuları olarak görülen:

İDEAL MUH:. Lo:.DAN: (Avni Teoman), (Edip Kantemir), (Mecdi Devrim)

ÜLKÜ MUH:. Lo:.DAN: (Abdullah Arif Atasagun), (Osman Edip Seydi), Halit Şevki Akyüz), (Vedat Yeğinsu)

İZMİR MUH:. Lo:.DAN: (Mustafa Sakarya)

KARDEŞLİK MUH:. Lo:.DAN: (Orhan Hançerlioğlu)

HÜRRİYET MUH:. Lo:.DAN: (Ali Ülgezen), (Cemil Sena), (Muhsin Türen)

SEVGİ MUH:. Lo:.DAN: (Affan Kırımlı)

NUR MUH:. Lo:.DAN: (Cahit Tuner), (Özcan Onat)

KEMAL MUH:. Lo:.DAN: (Hayri Çakaloz), (Kemal Salih Aysay), (Şevket Beşe)

ERENLER MUH:. Lo:.DAN: (Cemal Kıpçak), (Hikmet Feridun Arda), (Muhiddin Osman Omay)

İsimli zevatın teşkilât ve camiamızla ilgilerinin kesilmiş ve kendilerinin harici âleme iade edilmiş olduklarına karar verdiğimi bildiriyorum.

Kuruculuk sıfatından gayrı şekilde, bu gayrı nizamî teşekküle iltihak edecek olan Biraderler hakkında da aynı muamelenin yapılacağına bilgi edinilmesini rica ediyorum.

Bu vesile ile Kardeşçe sevgi ve saygılarımı teyid ederim."

Böylelikle 25 Ağustos 1965'te Necdet Egeran'ın Yüksek Şûra'nın Yüksek Haysiyet Divanı tarafından Masonluktan ihracının üzerinden yaklaşık bir yıl geçtikten sonra bu kez Büyük Üstad'ın verdiği ihraç kararları gündeme gelmiş oluyordu. Bu ihraç kararlarına ileride yenileri de eklenecekti.

Masonluk tarihimizde bu yetkinin daha önce kullanıldığı olaylara örnek olarak "Yavuz-Havuz Davası" sonrasında Fikret Takıyiddin'in veya Azim Locası Olayları'ndan sonra bazı loca üyelerinin ihraçları gösterilebilir. Bir başka ifade ile bu yetkinin çok nadir kullanıldığının altını çizmek gerekmektedir.

Localara gönderilen 9 Ağustos 1966 tarihli yazıda bahsedilen ve ihraç kararına mesnet teşkil eden o tarihte geçerli Anayasa'nın 18. maddesi şöyledir:

"MADDE 18 – Büyük Üstadın Vazife ve Selahiyetleri:

Büyük Üstad, teşkilâtın umumî reisi ve masonların en yüksek üstadıdır. Fran Masonluğun eski nizam, âdet ve geleneklerinin muhafızı ve bunların kendisine verdiği selâhiyet ve imtiyazların bihakkın sahibidir.

Türkiye Büyük Locasına ait bilumum teşkilâtın, locaların tabiî âzası olup bütün localara, heyet, komite ve komsiyonlara riyaset hakkını haizdir. İşbu Anayasa ve İçtüzük ve Localar Umumî Nizamnamesi ile kendisine verilen vazifeleri yerine getirir ve yetkisini kulalnır.

Teşkilâtı her yönden teftiş, şikâyetleri tahkik ve tetkik eder ve bunların neticesine göre, ileride Büyük Locaya arzedilmek üzere, lüzumunda her türlü geçici tedbrileri alır; tatbik eder; bu selahiyetleri gerek kendisi bizzat ve gerekse memur edeceği heyet, organ veya münferid bir mason üstadı vasıtasiyle kullanır;

Bölgelerde birer (Büyük Üstad Murahhası) bulundurmak selâhiyetini de haizdir."

Burada da belirtildiği üzere, alınan ihraç kararının Büyük Loca tarafından görüşülüp karara bağlanması gerekmektedir. Nitekim 22 Nisan 1967 tarihinde yapılan Genel Kurul'da bu kararın ve ileride 9 Ocak 1967 tarihinde duyurulmuş ihraç kararı ile birlikte ele alınarak uzun süre müzakere edildikten sonra onaylandığı görülecektir.

Öte yandan bu dönemde, hem kendi locasında hem de kurulan yeni localarda çalışmalara katılan üyeler de vardır. Bunlarla ilgili olarak 7 Eylül 1966 tarihinde "Envara Mahsus" bir yazı yayınlanmıştır. Ekemen imzalı bu yazı şöyledir:

"İstanbul Beyoğlu Meşrutiyet Caddesi 111 Numarada kâin binada gayrı nizamî-clandestin bir kuruluşun çalışmakta olduğu malûmunuzdur.

Çeşitli yollardan vaki istihbarata nazaran, muntazam localarımız matrikülünde kayıtlı bazı biraderler bu gayrı muntazam teşekküle iltihak etmektedirler.

Durumu iyice tesbit etmek, buna göre matriküllerimizi kanunların aradığı şekilde günü gününe işleyebilmek ve münhasıran Türk Yükseltme Cemiyeti azalık sıfatını her türlü şaibeden uzak olarak muhafaza eden biraderlere hizmet etmek için kurulan iki yardım sandığımızın çalışmalarının arızasız yürütmek gerektiğini kabul edeceğiniz şüphesizdir.

Bu durum karşısında, Büyük Üstadımız Hayrullah Örs Biraderin talimatı dairesinde:

1. *Localarımıza usulü dairesinde vaki istifa taleplerinin bir an evvel intaç edilerek neticelerinin sür'atle Büyük Katipliğe bildirilmesini, ve bu istifa bildirilerinin tebliğinde gecikmelere mahal bırakılmamasını,*

2. *Localarımıza istifa talebinde bulunmadıkları halde –yani Türk Yükseltme Cemiyetindeki azalık sıfatlarını muhafaza eder görünür oldukları halde– bazı Biraderlerin bu gayrı muntazam teşekküllerde de çalışmakta olduğu duyulduğundan,*

   Muhterem Locanız seviyesinde ve uygun göreceğiniz tarzda matrikülünüzde kayıtlı biraderlerin kâffesine müracaat suretiyle bir anket yapmanızı ve istifalarını bildirmedikleri halde diğer teşekküle devam edenler varsa isimlerinin tesbiti ile keyfiyetini azamî süratle Büyük Kâtipliğe bildirilmesini,

3. *Gayrı muntazam teşekküle devam eden Biraderlerin Türk Yükseltme Cemiyetindeki azalık sıfatını kaybedeceklerini, tereddüdü olan Biraderlere açıkça anlatmanızı rica eder, bu vesile ile Kardeş sevgi ve saygılarımı teyid ederim."*

15 Eylül 1966 tarihinde Türkiye Büyük Locası tarafından bütün obediyanslara İngilizce bir sirküler gönderilerek, yeni kurulan ve Yüksek Şûra binasında çalışmaya başlayan Büyük Mahfil'in kurucularının Mason sıfatlarını artık kaybettikleri ve ihraç edildikleri duyurulmuştur. Bu iki Yüksek Şûra üyesi kurucu Muhiddin Osman Omay ve Mustafa Sakarya'dır. Bununla beraber sözü edilen kurucuların yanı sıra, dokuz

Yüksek Şûrası üyesinin de localarından istifa ettikleri, bu durumda onların da Mason sıfatlarını kaybettikleri hatırlatılmıştır. Bu dokuz Yüksek Şûra üyesi Burhan Develioğlu, Cafer Ergin, Jak Eseyan, Selâmi Işındağ, Hazım Atıf Kuyucak, Necmeddin Sahir Sılan, Hüsameddin Günol, Veli Necdet Süngütay ve Ali Galip Taş'tır. Söz konusu yazıda ayrılanların toplam sayısının sadece seksen sekiz olmakla birlikte, açılan duygusal yaranın büyüklüğüne temas edilmiş ve Büyük Loca'nın muntazam büyük localar ailesi bünyesinde doğru olduğuna inandığı yolda çalışmaya devam edeceği vurgulanmıştır.

20 Eylül 1966 tarihinde Büyük Loca'dan Hazım Atıf Kuyucak'a, Selami Işındağ'a ve Mahmut Yalay'a birer yazı yazılarak, Dostluk Kefili oldukları büyük locaların beratlarını iade etmeleri istenmiştir. Kuyucak'a yazılan Ekemen imzalı 20 Eylül 1966 tarihli yazı şöyledir:

"Türkiye Büyük Locasının Kardeşçe münasebette bulunduğu Büyük Localar meyanında, Newyork Büyük Locasını, Büyük Mümessil ve dosluk kefili sıfatiyle temsil etmeniz hakkında Büyük Üstadımızın vaki ricası üzerine size bu şerefli vazife tevcih edilmiş ve buna ait olmak üzere Kardeş Büyük Locanın gönderdiği berat size emanet edilmişti.

Bu şerefli vazifenin bundan böyle uhdenizde kalamayacağı aşikâr bulunduğundan, merciine iade edilmek üzere bahis konusu beratı iade etmenizi rica ederim."

Bu berat 1967 yılı Mart ayı içinde Kuyucak tarafından iade edilmiştir.

25 Eylül 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısında, kurulan Büyük Mahfil'in bastırdığı bazı belgelerde Türkiye Büyük Locası'nın ambleminin bulunduğu ifade edilmiş ve müzakere sonucu Örs'e bu konuda gerekli işlemleri yapmak üzere yetki verilmiştir.

Bu toplantıda en çok dikkat çeken husus, Yüksek Şûra atölyelerinin İzmir ve Ankara'daki lokal binalarında aynı çatı altında çalışmaya devam etmesinin yarattığı sıkıntılardır. Tersimata bu konu son derece çarpıcı şekilde aksetmiştir:

"Münasebetlerimiz kesilmiş bulunan Yüksek Şuraya mensup atelyelerin Ankara ve İzmirdeki binalarımızda çalışmalarına devam etmesinden dolayı hasıl olan ve çelişmeyi mucip durum görüşüldü. Büyük Kâtip, kendisine pek çok müracaatin vaki olduğunu, BB.in

Yüksek Şura atelyelerine devam edip etmemeleri lüzumu hakkında Büyük Daimî Heyetin mütalâasını öğrenmek istediklerini, kendisinin, bu BB.'e 'keyfiyeti bana değil vicdan ve idrakinize danışın, masonluktan tardedilmiş veya çekilmiş bir kişinin idrak ettiği bir toplantıya mason sıfatiyle devam etmekte mahzur görürseniz veya görmezseniz, kararınızı buna göre verin' dediğini, keyfiyetin İstanbul için bu suretle, geçici de olsa, bir sureti halle bağlanabileceğini, fakat özellikle İzmir için bunun mümkün olmadığını, ve kararımızı yürütmek ve bunu muta kılmak için ciddî bir yol tutmamız gerektiğini söyledi.

Velit İsfendiyar B., Dikmen Muh. Locasında bu konudan mütevellit bir olayın cereyan ettiğini, Kardeşlerimizi sarahatle bu atelyelere devamdan menetmemiz ve lokallerimizde bu atelyelerin toplanmasına mesağ bırakmamamız gerektiğini söyledi.

Sahir Akev B., bir iki gün evvel İzmirde olduğu sırada, orada toplanan tekemmül mahfilinin reisi harici âleme iade olunan Özcan Onat B. olduğu için bir çok BB.in, bu meyanda o mahfilin Hatibi olan İzmir Bölge Üstadı Celâdet Akyüz B.in celseye katılmadıklarını gördüğünü, bunun o gün için BB.in kendi kendilerine aldıkları bir karar olup meseleye Büyük Heyetimizin ışık tutarak gerekli kararı verip tebliğ etmesi lüzumuna kendisinin de inandığını söyledi.

Nafiz Ergezen B., İzmirde bu hususta cereyan eden olayları anlattı, bu meyanda geçen sene 'liyakatleri henüz yoktur' diye terfi ettirilmiyen BB.in bu sene birer üst dereceye atandıklarını, ve bu hadiselerin hakikaten haricî âleme iade edilen Özcan Onat'ln reisliğindeki celsede cereyan ettiğini, BB.in olumlu bir karar beklediklerini söyledi.

Büyük Üstad ve Şekûr Okden B., Yüksek Şuranın 5 Ekim 1966 tarihinde fevkalade bir celse aktedeceğini yakinen bildiklerini, devamdan men kararının bazı BB. Üzerinde ağır tepki yaratacak mahiyette olduğunu ve bu BB.in sayısını katiyetle kestirmek mümkün olmadığı cihetle bu men kararının Şuranın 5 Ekim toplantısından evvel alınmamasının maslahata daha uygun düşeceğini, maahaza çelişmeyi önlemek gerektiğini de söylediler.

Bu müzakerenin neticesinde:

Mustafi ve Harici âleme iade olunan zevatın, hiçbir sıfat ve suretle binalarımıza giremiyecekleri ve ne olursa olsun hiç birisinin çalışmaya

katılmıyacakları, buna tevessül ettikleri takdirde lokali ve mabedi terk etmeğe davet olunmaları, bu davete icabet etmedikleri takdirde bu zevatın katıldıkları mesainin derhal tatil edilmesi veya vukuuna mahal bırakılmaması hususunun tamimen Muhterem Localara ve özellikle Bölge Mahfillerine bildirilmesine oybirliği ile karar verildi."

Bu karar 27 Eylül 1966 tarih ve 2708 sayılı yazı ile localara duyulmuştur ancak kararın uygulanma zemini bulunamamıştır. Bu durum 30 Ekim 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısında dile getirilecek, hatta bir müddet daha uygulanmaması üzerinde mutabık kalınacaktır. Bunun gerekçesi tersimata şöyle yansımıştır:

"Büyük Kâtip B., haricî âleme iade olunan veya istifa eden BB.in binalarımıza hiçbir surette alınmamaları hakkındaki tamimim İzmir Bölgesince anlaşılamadığı, ve lokallerimizden müsamahamız yüzünden ve misafir sıfatiyle istifade etmekte olan Yüksek Şura atelyelerinin çalışmalarına sari olup olmadığı hususunun kendisinden sorulduğunu bildirdi. Celâl Olcay B. bazı açıklamalarda bulundu. Netice itibariyle bütün loca ve kârgâhlarda seçimlerin yapılması yaklaşmış olduğundan bu seçimler neticesinde hasıl olacak duruma göre karar ittihaz etmek üzere, bu yasağın sözü geçen atelyeler için de cari olduğu hususunun şimdiden tavzihan açıklanmasının yapılmamasına, ve devam keyfiyetinin, eskiden olduğu gibi, KK.in idrak ve vicdanlarına bırakılmasına oybirliği ile karar verildi."

Aynı konu 4 Aralık 1966 tarihli toplantıda da ele alınmış ve bu kez de Yüksek Şûra'nın 25 Aralık 1966 tarihli toplantısının beklenmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararlar, tarafların birbirini keskinleştirmeye devam etmesi nedeni ile eleştirilmeye müsaittir. Konu tersimata şu ifadelerle geçmiştir:

"Büyük Üstad, Yüksek Şura ile münasebetlerin ölü bir noktada olduğunu, durumun Şura içinden düzeleceği ümidiyle, obediyansımıza mensup BB.in Şura atelyelerine devam edip etmemeleri hakkında kesin bir karar alınmadığını hatırlattıktan sonra, Şuranın 25 Aralık 1966 tarihinde yapacağı yeni vazifeliler seçiminde, durumun ıslâhına ümit verecek bir netice alınamadığı takdirde, hem devam konusunun hem de İzmir ve Ankara binalarımızdaki toplanma konusunun nihaî ve kesin bir karara bağlanması lâzımgeleceğini izah etti. Söz alan BB. de aynı mütalâaya iştirak ettiklerini bildirdiler."

Mevcut uygulama 1967 yılı Nisan ayında yapılacak Genel Kurul'a kadar bu şekilde devam edecektir.

Tüm bu gelişmeler arasında Yüksek Şûra ile yeni kurulan Büyük Mahfil arasında konkordato da hazırlanmış ve bu konkordato Yüksek Şûra'da 2 Ekim 1966, Büyük Mahfil'de de 15 Ekim 1966'da onaylanmıştır. Buna ilaveten ilk Tekris Töreni İstanbul'da Helikon Locası'nda 1996 yılı Kasım ayında icra edilmiştir.

Bu dönemde istifa eden üyelerden eski locasına geri dönenler de olmuştur. Nitekim bu konu 30 Ekim 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısında ele alınarak, harici aleme iade edilenler dışında istifalarını geri almak isteyen olursa bu konuda kararın ilgili locaya bırakılması, ancak gelişmelerin davetiyelerden takip edilerek, gerektiğinde müdahale edilmek üzere Daimi Heyet'e getirilmesine oybirliği ile karar verilmiştir.

30 Ekim 1966 tarihli Daimi Heyet toplantısında ise, uzun bir aradan sonra ilk defa İngiltere Birleşik Büyük Locası ile ilişkiler konusu tekrar gündeme gelmiştir. 17 Eylül 1966 tarihli Ekemen imzalı bir referans mektubu vasıtasıyla Büyük Sekreter Stubbs'ı ziyaret eden Sadi Aral, bu vesile ile Stubbs'ın şahsi değerlendirmelerini öğrenmiş ve yurda dönüşünde izlenimlerini Ekemen ile paylaşmıştır. Konu tersimata şu şekilde yansımıştır:

"Büyük Kâtip B., Sadi Aral B.in kendisine, İngiltere Büyük Kâtibi ile iki saate yakın görüştüklerini, mumaileyhin İskoçya Büyük Locasının yaptığı Consecration muamelesini nakâfi gördüğünü, en azından 21 B.in muntazam bir Büyük Locada tanzim edilerek üç Loca kurmaları, bu üç Locanın da bir geçici Büyük Loca teşkil etmeleri, bu Büyük Loca içinde bütün mensuplarımızın tanzimi gerektiği yolunda tavsiyede bulunduğunu, Sadi Aral K.imizin bu işin bazı zorluklar yaratacak nitelikte olduğunu, maahaza bir formül bulunması için karşılıklı çalışmalara devam edilmesini teklif ettiğini, ve Stubbs B.in de 'esasen bu benim şahsî mütalâamdır, resmî dileğimiz yazışmalardan sonra belirtilebilir' dediğini nakletmiş olduğunu söyledi.

Büyük Kâtip B., Belçika Büyük Locasına mensup ve mezkûr Büyük Locada önemli vazifeler ifa etmekte olan BB.in bu yaz mevsiminde İstanbul'a vaki ziyaretlerinde kendileriyle bu konuyu konuştuğunu, ayniyet ifade eden durumun Belçika için nasıl halledilmiş olduğu

hakkında bu KK.e mektup yazdığını ve cevabın vüruduna intizar ettiğini, bu hususta cevabı aldıktan sonra İngiltere Büyük locasına gerekli müracaatin yapılması gerektiği kanaatinde olduğunu ilâve etti. Büyük Kâtibin bu mütalâası uygun görüldü, ve gerekli işlemin alınacak cevaba göre yapılmasına oybirliği ile karar verildi."

Ancak beklenen cevaplar gelmemiştir. Bunun üzerine Ekemen, İstanbul'da tanıştıkları ve Freedom Locası'nda birlikte toplantıya katıldıkları Belçika Büyük Locası Büyük Birinci Nazırı Charles Wagemans'a bir kez daha yazarak yol göstermesini rica etmiştir. Mektubunda Ekemen özetle, Sadi Aral ile Stubbs'ın arasındaki diyaloğu anlatarak yapılan önerinin imkânsızlığını vurgulamış ve Stubbs'ın aslında sözü edilen sorunla ilgilenmediğini dile getirmiştir. Buna ilaveten Belçika Büyük Locası'nın kökeni ve yaşadıkları ile Türkiye Büyük Locası'nın içinde bulunduğu durumun benzerliğini hatırlatarak, Hollanda Büyük Locası'nın tanıdığı Belçika locaları vasıtasıyla, İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından muntazam kabul edilip tanınmayı nasıl başardıklarını sormuştur. Halihazırda İskoçya Büyük Locası ve şu anda Büyük Loca ile dostluk ilişkisi kurulmuş 65 büyük locaya dikkat çeken Ekemen bir çözüm yolu aradığını net bir şekilde dile getirmiştir. Öte yandan İngiltere Birleşik Büyük Locası Büyük Kurul üyelerinden Alexandre Frère'nin Türkiye Büyük Locası'nın çok yakında İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından tanınacağına ilişkin bir beyanından bahisle bunun bir anlamı olup olmayacağını sormuştur. Wagemans bu kez mektubu cevapsız bırakmayacaktır.

Öte yandan Ekemen, Belçika Büyük Locası Büyük Sekreteri'ne gönderdiği 15 Mart 1966 tarihli mektubun da cevapsız kalması üzerine, kendisine yeniden yazmış ve İstanbul'da tanışıp birlikte toplantıya katıldıkları Büyük Loca vazifelilerini de hatırlatarak, tanışma taleplerinin akıbetini merakla beklediklerini belirtmiştir.

Wagemans'ın önerisi ile Örs, 25 Kasım 1966 tarihinde Fransa Milli Büyük Locası'ndaki mevkidaşı Ernest Van Hecke'ye ayrıntılı bir mektup yazarak, kendisinden aracı olmasını rica etmiştir. Bu tarihi mektup şöyledir[215]:

"Sevgili Van Hecke Kardeşim,

Büyük Locamın aşması gereken bir sorunu halletmek üzere yardımınıza ihtiyacım var.

---

215 Layiktez, Celil, "Türkiye'de Masonluk Tarihi", Cilt.3, a.g.e., s: 335-338.

Masonluk uzun yıllardır Türkiye'de var olmuştur; Osmanlı İmparatorluğu zamanında obediyansların ülkenin sathına saçılmış locaları bulunuyordu. 1909 Jön Türk hareketinden sonradır ki ecdatlarımız bir milli obediyans kurmaya karar verdiler. Ancak bu kararlarını yerine getirirken işledikleri hatalar nedeniyle, yarım asrı aşkın bir süreden sonra, hâlâ bir çözüm şekli bulunamamıştır.

1909 yılında, Türkiye'de önce bir Yüksek Şura kuruldu. Nasıl mı kuruldu? Kuruluş muntazam mıydı? Hiç bilmiyorum. Ancak bu kuruluşun, Mısır Yüksek Şurası'nın tahsisi ile vuku bulduğunu hep duyduk. Bu Yüksek Şura da, o tarihte Türkiye'de, muhtelif obediyanslara bağlı olarak (Fransa Grand Orient'i, İtalya, Yunanistan, Polonya, vs. Büyük Locaları) çalışan locaların katılımı ile, bir Büyük Maşrık kurdu. İngiltere ve İskoçya Büyük Localarına bağlı localar bu kuruluşta yer almadılar ve kendi yöntemlerine göre çalışmalarını sürdürdüler.

Birinci Dünya Savaşı, rejim değişiklikleri gibi birçok çalkantıdan sonra, gayrı muntazam durumumuzun farkında olan ve ne pahasına olursa olsun, onu düzeltmeye çalışan genç kardeşlerimizin çabasıyla, 1956'da Türk Masonluğu yeni bir şekle girdi.

İşte bu hareket, artık Türkiye Yüksek Şurası'nın şemsiyesi altında çalışmayı reddeden, özerk ve muhtar büyük locanın kurulmasını teşvik etti. Bu çetin mücadele 1956'da meyvelerini verdi ve o tarihte çalışan locaların temsilcileri tarafından Türkiye Büyük Locası kuruldu. O tarihten bu yana, yeni Büyük Locanın verdiği beratlarla da yeni localar kuruldu. Olay, Büyük Locayı kuran locaların, zamanında Yüksek Şura tarafından kurulmuş olmalarında düğümlenmektedir.

Büyük Locanın kurulduğu 1956'dan bu yana, dünyadaki masonluk zincirinin bir halkası olabilmek için her türlü gayret sarfedilmiştir. Şu anda 65 muntazam Büyük Loca ile kardeşlik ilişkileri içindeyiz. (...)

Mayıs 1965'de İskoçya Büyük Üstadı, Lord Bruce K., refakatinde Büyük Sekreteri Buchan K. ve bu Büyük Locanın bir başka Büyük Görevli Kardeşi, İstanbul'a şahsen gelerek Büyük Locamızı tahsis ettiler.

Yolun ucuna geldiğimizi sanırken, 1909'dan beri sürdürdüğü egemenliğin tümüyle elinden kaçacağını hisseden Yüksek Şura, bize ve Büyük Görevlilerimize karşı, hiç de masonik veya kardeşçe

olmayan, nitelemek istemediğim vasıfta bir kampanya sürdürmüştür. Bu konuda size bir fikri verebilmek için, tüm muntazam obediyanslara göndermek zorunda kaldığımız bir broşürün kopyasını bu yazının ekinde sunuyorum. Şu anda yeniden kurduğu, birkaç gayrı muntazam locayla aynı binada çalışmakta olan Yüksek Şura'dan kesin kopmuş durumdayız. Yüksek Şura'nın 11 üyesi bu locaların da üyesidirler.

Bize gelince, biri araştırma locası olmak üzere 44 loca obediyansımıza bağlıdır. Bu localar İstanbul, İzmir ve Ankara olmak üzere üç vadide çalışmaktalar, üye sayısı da yaklaşık 2500'dür. Klandesten Büyük Locaya katılan üyelerimizin sayısı ise 100 kadardır. İşte Türkiye'deki Masonluğunun hali budur.

Bana göre elzem olan böyle bir girişten sonra, konunun esasına giriyorum:

Zincirimizi tamamlamak üzere İngiltere Büyük Locası tarafından tanınmak istiyoruz. Şu noktayı önemle işaretleyeyim; Türkiye'de Masonluğa kabul edilmek İngiltere ve Amerika'dan çok daha zordur. Bizler Evrensel Kardeşliğin sancağını şerefle yücelten inançlı masonlarız.

İngiltere Birleşik Büyük Locası, haklı ve adil bir tarzda, bizleri kaynağımızın gayrı muntazam olmasıyla suçlamaktadırlar. Sorumluluğunu taşımadığımız, ancak sonuçlarına katlandığımız bu hatanın düzeltilmesi için elden ne gelirse yapmaya hazırız.

Sadi Aral Kardeşi nezaketle kabul eden Stubbs Kardeşe yolladım; kendisine ad hoc kişisel önerilerde bulundu. Sadi Aral K.in bana rapor ettiğine göre, Stubbs K., muntazam büyük locaları tarafından muntazam kabul edilen 21 Kardeşin bulunarak, onlarla Türkiye'de muntazam beratlara sahip olacak üç locanın kurulmasını önerdi. Türkiye'nin dışında muntazam obediyanslardan aldıkları beratlarla kurulacak bu localar İngiltere'nin tanıyacağı yeni bir Büyük Loca kuracaklar ve Türk Kardeşler bu yeni obediyansa üye olmak için başvuracaklar, böylece intizamlarına kavuşarak 3 derecede çalışacaklar.

İş bana kalsa, sizi temin ederim ki, obediyansımda çalışan 2.500 kardeşimle birlikte Stubbs K.in önerilerine uymakta bir dakika bile tereddüt etmezdik. Ancak konu o denli karmaşık ki: Bizi tahsis eden İskoçya Büyük Locası'nın tutumu ne olur? Bizlerle kardeşlik

münasebetine giren 65 Büyük Loca ne der? Önce bizim yerimize geçecek, sonra da bizim onun yerine geçeceğimiz büyük locanın çekirdeğini teşkil edecek üç locanın kurulması için gerekli 21 yabancı muntazam kardeşi nereden bulacağız?

Sorunlar burada tükenmiyor. Harice dönük olarak, hükmü şahsiyetimiz Medeni Kanuna göre kurulmuş bir cemiyettir. Menkul ve gayrı menkul tüm varlıklarımız bu cemiyetin malıdır. Bu cemiyetle yeni kurulacak Büyük Loca'yı nasıl birleştireceğiz? Yeni kuruluş bir yabancı kuruluş olarak bambaşka yasalara tabi olacaktır. Her halde müşküllerimize şu anda aklıma gelmeyen başkaları da eklenecektir.

Şimdi Sevgili Kardeşin Van Hecke, bu duruma bir hal çaresi bulmak üzere size müracaat ediyorum. Stubbs K.in, arkasından anlaşmalar yapmaya çalıştığımı da sanmasını istemiyorum. İstediklerini istemekte olan hakkını tartışmıyorum, bunu kabul ediyorum. Ancak, bizler, Türk Mason olarak, ecdadımızın intizam hakkında yapmış oldukları bir hatanın cezasını ömür boyu çekecek miyiz? Tabiidir ki bu tür konular duygusal söylemlerle halledilmez, gerçek ve gerçekçi çözüm yolarlı bulunmalıdır. Ben de sizden bunu rica ediyorum. Stubbs K.i gücendirmeden, konuyu kendisi ve İngiltere Büyük Locası diğer yöneticileriyle görüşebiliri misiniz? Bana başka bir öneride bulunabilir misiniz?

Her halükarda, ben ve tüm Türk Masonluğu önerileriniz için size müteşekkir kalacağız.

İki halkımız arasında her devirde bir yakınlık olduğundan size bu mektup yazma cesaretini buldum; kaldı ki, her şeyden önce, anlayış ve tolerans duygularına sahip bir Fransız yönetici ile konuşmak bana kolay geliyor.

Bu vesileyle Büyük Görevlilerimizden Nafi Ziya Başak Kardeşi size takdim etmek istiyorum. Kendisi zaten Paris'te bulunacağından, Aralık ayındaki Genel Kurulunuzda Büyük Temsilcimiz Baylot K.le birlikte bizleri temsil edecektir.

Bizler için yapabileceğiniz yardımlara şimdiden teşekkür ederek, kardeşçe sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Hayrullah Örs, Büyük Üstat"

Ekemen'in 21 Aralık 1966 tarihinde Robert Sime'a yazdığı mektup ise, bize bu dönemde yaşanan gelişmelerle ilgili daha detaylı bilgiler vermektedir. Ekemen mektubunda Wagemans ile ilgili olarak şu bilgileri paylaşmıştır:

"Yaz ayları esnasında birçok Belçikalı Kardeş bizleri ziyaret etmişti, aralarında Belçika Büyük Locası Büyük Birinci Nazır ve aynı zamanda İngiltere Dostluk Kefili olan Charles Wagemans K. de vardı.

Wagemans K., Türkiye'ye varmadan birkaç gün önce İngiltere Birleşik Büyük Locası Büyük Kurul üyelerinden Alexandre Frère K.e rastladığını ve bu Kardeşin de kendisine Türkiye Büyük Locası'nın tanınmasının an meselesi olduğunu söylediğini ifade etmişti.

Bu bilgiye dayanarak, Sadi Aral K. ile Stubbs K.in kişisel temaslarının tanımayı çabuklaştıracağı varsayımı il, Sadi Aral K.i Stubbs ve Frère K.lerle temas etmek üzere görevlendirdik. Maalesef Alexandre Frère K. Londra dışındaydı ve Aral K. doğrudan Stubbs K. ile görüşebilmişti.

Stubbs K. Aral K.i çok güzel karşıladı ve bir saat kadar görüştüler. Toplantının sonunda gayet dostane bir tarzda ayrıldılar."

Ekemen mektubunda daha sonra Stubbs'ın önerisini açıklamış, Sadi Aral'ın önerinin yaratabileceği muhtemel sıkıntıları sıraladığını anlatmış, tüm gelişmeleri Wageman'a yazdığını ve Wagemans'ın da Fransa Milli Büyük Locası Büyük Üstadı Hecke'den yardım almayı önerdiğini ifade etmiştir.

Nova Scotia dışında tüm Kanada, Avustralya büyük localarının Türkiye Büyük Locası'nı tanımak için İngiltere'nin tanımasını beklediklerini, o nedenle İngiltere tarafından tanınmaya ihtiyaç duyduklarını dile getiren Ekemen, Örs'ün Hecke'ye yazdığı mektup da dahil olmak üzere tüm yazışmaların birer kopyasını Sime ile paylaşmıştır. Öte yandan Ekemen'in paylaşmak istediği bir fikri de vardır:

"Bu düğümü nasıl açacağız?

Pratik olup olmadığını henüz bilmediğim bir fikrim var, gene de söyleyeceğim.

İskoçya Büyük Locası'nın Türkiye'de birçok locası vardı, bunlardan biri 1938'e kadar faaldi. Bu locanın kardeşlerinden ikisi hâlâ aramızdalar.

Diğerleri Türkiye'den ayrıldılar veya ebedî huzura kavuştular. İskoçya Büyük Locası Türkiye'deki localarından üçünü uyandırabilir mi? Büyük Kurul üyesi 16 Kardeş bu üç locanın üyesi olacaklar ve böylece 21 rakamına kolayca ulaşabileceğiz. Bu fikir gerçekleşirse, İskoçya Büyük locasını ve bizleri tanımış olan diğer büyük locaları kırmadan Stubbs K.in önerilerini yerine getirebilir miyiz? Ben şahsen bu suale cevap veremiyorum, bunun sağlam bir temel olmadığını da görüyorum; başka bir önerin var mı?"

Böylelikle eski tarihlerde kurulmuş muntazam kabul edilmiş localar ve bu locaların yaşayan üyeleri vasıtasıyla Büyük Loca'nın menşe intizamını temin etme konusu yavaş yavaş gündeme gelmiş olmaktadır.

1966 yılı içinde yapılan idari toplantıların bir kısmında, üyelerin intizam kavramı, Masonluğun kurumsal yapısı ve tarihi üzerine yeterince bilgi sahibi olmadığı üzerinde durulmuş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu konu Örs'ün 1967 yılı yeni yıl mesajında şu şekilde yer almıştır:

"(...) Bizlere içeriden ve dışarıdan yönelen her türlü hücumu, her türlü kırıcı hareketi ve hücumu bu suretle başarı ile def'ettikten sonra, bu tarizlerin, bu hücumların sebepleri üzerine eğilmemiz ve bunların niçin ve nasıl doğduğunu iyice araştırmamız gerektiğinde bütün Kardeşlerimin benimle aynı fikirde olduklarından bir an şüphe etmemekteyim.

Çok genel bir bakışla, bu sebebi, bazılarımızın "İNTİZAM", "MASON TEŞKİLÂTI", "GENEL MASON TARİHİ" ve özellikle "TÜRK MASON TARİHİ" hakkında kâfi bilgi sahibi olmadıklarında görmek ve bulmak mümkündür.

Yeni çalışma yılımızın eşiğinde, bütün vazifeli Kardeşlerimden, idaresi ile vazifeli bulundukları Muhterem Locaların mesai programlarını tanzim ederken, bu konulara özel bir önem vermelerini, bilhassa camiamıza yeni katılan ve İNSANLIK NURU MEŞALESİ'ni bizden devralmağa hazırlanan genç Kardeşlerimizi bu bilgilerle teçhiz etmelerini rica ederim."

Daha önce 9 Ağustos 1966 tarihli bir yazı ile ihraç edildiği duyurulanlara 9 Ocak 1967 tarihli ve 2935 sayılı bir "Büyük Üstad Mesajı" ile yenileri eklenmiştir. Burada dikkat çekici olan, bu listede yer

alıp daha önce istifa ettikleri localara duyurulmuş olanların da dernekten ihraç edildiğinin duyurulmasıdır. Örs imzalı ihraç yazısı şöyledir:

"9 Ağustos 1966 tarih ve 2650 sayılı mesajımla, Türkiye Büyük Locası'nın ilk toplanacak Umumi Heyetin tasdikine sunulmak üzere, Anayasamızın (18)nci maddesinin bana verdiği yetkiye müsteniden, 'TÜRKİYE BÜYÜK MASON MAHFİLİ DERNEĞİ' adiyle kurulan gayrı muntazam ve 'gizli-clandestin' teşkilâtın Kurucularının teşkilât ve camiamızla ilgilerinin kesilmiş ve kendilerinin haricî âleme iade edilmiş olduklarına karar verdiğimi bildirmiştim.

Bu kere mensup oldukları Localar ve isimleri aşağıda yazılmış kimselerin de bu gizli teşkilât içinde vazife aldıkları tesbit olunmakla, bunların da isimlerini ve haklarında aynı kararı alıp kendilerinin teşkilâtımız ve camiamızla alâkalarının kesilmesine ve haricî âleme iade olunmalarına karar verdiğimi bildiriyorum. Bunların bir kısmının istifa ettikleri de esasen, buna ait tamimlerle ayrıca bildirilmektedir. İsimleri tamim edilmiş olanlar varsa, bunlar hakkında da aynı muamele tatbik olunacak, ve Umumî Heyetimizce haklarında her hangi bir karar verilene değin, uyanma veya intizama avdet gibi talepleri, Muhterem localarımızca nazarı itibara alınmayacaktır.

ÜLKÜ Muh. Locasından: (Necip Alsan), (Mehmet Ülger), (Nahit Hamarat)

KARDEŞLİK Muh. Locasından: (Zareh Nagar), (Baha Çalt), (Ayhan Çilesiz), (hayati Budak), (Hikmet Baykal)

HÜRRİYET Muh. Locasından: (Ethem Fikrig), (Tahsin Hamdi Yazıcıgil), (Şevket Ergörül)

SEVGİ Muh. Locasından: (Turgut Övünç), (Mahmut Ataman), (Hamit Ören), (Halit Babacan)

ERENLER Muh. Locasından: (Fevki Gürel), (Lûtfi Nazım Dorman), (Enver Şazi Sirel)

DELTA Muh. Locasından: (İsmail Otar)

ÜLKE Muh. Locasından: (Sarkis Torosyan)

ŞEFKAT Muh. Locasından: (Muammer Yenerman)

DEVRİM Muh. Locasından: (Bünyamin Sobran), (Agop Sıvacıyan)

Bu vesile ile Kardeş sevgi ve saygılarımı teyid ederim"

1967 yılı başında Mason kimlik belgeleri farklı renkte basılmış ve localarda muntazam üyelere hemen dağıtılması ve ziyaretçi üyelerde bu kimlik kartlarının aranması hususu da yine 9 Ocak 1967 tarihli bir levha ile localara duyurulmuştur.

5 Şubat 1967 tarihinde Ekemen'e bir mektup yazan Sime, İskoçya Büyük Locası Büyük Sekreteri Buchan'dan aldığı önemli bilgileri paylaşmıştır. Buna göre Buchan, önceki yazışmalarda adı geçen Alexandre Frère'nin İngiltere Büyük Locası'nda önemli bir konumda olduğu ve tanışma konularında da etkili olduğunu bildirmiştir. Öte yandan Buchan, Kanada ve Avustralya'daki büyük locaların Büyük Loca'yı tanınması konusunda kendisinin yardımcı olacağını ifade etmiştir. Bu amaçla son dönemde Türkiye Masonluğunda yaşanan tarihi gelişmeleri anlatan bir dokümanın kendisine faydalı olacağını hatırlatmıştır. Sime, gelinen noktada 1967 Genel Kurul'unda ritüeller ve regalya konularının da onaylanmasını beklemenin daha doğru olacağını önermiştir. Öte yandan Buchan'ın "İs'ad Edilmiş Üstadı Muhteremler Derecesi" ritüelinin tercüme edilmesinden büyük memnuniyet duyduğunu eklemiş ve bu ritüelin Türkiye'de Sime aracılığı ile uygulanması için İskoçya Büyük Locası'na resmi bir yazı ile talepte bulunulmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. Buchan'ın Sime aracılığı ile ilettiği son mesaj ise Türkiye'deki Masonların etkinliğini göstermek açısından ne gibi sosyal yardımlarda bulunulduğunun bildirilmesinin önemi olmuştur. Buchan Büyük Loca ile ilgili dışarıda yapılacak girişimlerinde bu tür bilgilerin kendisine yardımcı olacağını Sime aracılığı ile iletmektedir.

Nitekim 12 Şubat 1967 tarihli Daimi Heyet toplantısında bu mektup okunmuş ve konu tersimata şu şekilde yansımıştır:

"İskoçya Büyük Locasının vaki müracaati üzerine, yapılan sosyal yardımların mahiyetini, İngiltere Büyük Locası ile tanışma işlerinin tekemmülü bakımından, fayda görüldüğünden, bu hususun 'Mahrem Kaydiyle' Üstadı Muhteremlerden sorulmasına oybirliği ile karar verildi"

Söz konusu yazı, 15 Şubat 1967 tarih ve 2978 sayılı "Zata Mahsus" olarak tüm locaların Üstadı Muhteremlerine gönderilmiştir.

12 Mart 1967'de Ekemen, Buchan'a bir mektup yazarak sipariş verilen regalyanın Türkiye'ye ulaştığını, derece ritüellerinin tercümelerinin

tamamlandığını, öte yandan tercüme edilen Anayasa'nın bu yıl uyarlanması amacıyla müzakereye açılacağını ve ancak 1968 yılı Genel Kurul'u gündemine alınmasına gayret edileceğini, tüm bu gayretlerle de *"Evrensel Kardeşlik zincirindeki eksik halkanın tamamlanmasını ümit ettiğini*" ifade etmiştir. Ayrıca o tarihte dostluk münasebeti kurulan 67 büyük locanın listesi ile cevap alınamamış veya olumsuz cevap alınmış büyük locaların listesini mektubuna eklemiştir. Ayrıca Ekemen, "İs'ad Edilmiş Üstadı Muhteremler Derecesi"nin kurulması ile ilgili desteklerinden dolayı Buchan'a şükran borçlu olduklarının da altını çizmiş, paha biçilmez katkıları, yönlendirme ve yardımlarının Türkiye'deki Kardeşleri tarafından unutulmayacağını vurgulayarak mektubuna son vermiştir. Aynı tarihte İskoçya Büyük Locası'na resmi bir yazı yazılarak Sime'ın "İs'ad Edilmiş Üstadı Muhteremler Derecesi"nin Türkiye'ya tanıtımı ve uygulanmasında yardımcı olması rica edilmiştir.

2 Nisan 1967 tarihli Daimi Heyet toplantısı, ritüellerin tarihçesi açısından önemli bir dönüm noktasını işaret eder. Çünkü yıllardır üzerinde konuşulan İskoçya Büyük Locası ritüellerinin tercümesi en sonunda tamamlanabilmiştir.[216] Konu tersimatta şu şekilde yer almıştır:

"Müzakereye başlamazdan evvel 1. 2., ve 3. Derece ritüellerinin tercümelerini yapmış olan İbrahim Hoyi Birader, ritüellerin esası hakkında Heyete etraflı izahat verdi. Büyük Üstad, Hoyi Biradere hem sebkeden hizmetlerinden hem de bugün verdiği izahattan dolayı teşekkür etti ve Büyük Locanın 22/23 Nisan 1967 tarihindeki toplantısında hazır bulunarak aynı izahatı orada da tekrar etmesini rica etti."

Aynı toplantıda İbrahim Hoyi "*Installed Master derecesine ait tercümenin de yapılması*" ile görevlendirilmiştir.

6 Nisan 1967 tarihinde Ekemen'e bir mektup yazan Buchan, temasları sırasında Türkiye Büyük Locası'nın Kanada'daki çoğu büyük loca tarafından çok yakından tanınacağı izlenimini edindiğini paylaşmıştır. Bunun yanı sıra aynı mektupta, Norveç, İsveç, Danimarka, Finlandiya ve İzlanda büyük locaları ile de tanışma ilişkileri kurmak üzere girişimde bulunulmasını tavsiye etmiş ve bu girişimlerde ritüellerin İskoç ve İngiliz ritüellerine benzer şekilde adapte edildiğinden ile Büyük Loca'nın

216 Bu ritüel metni ve önceki ritüellerden farkları için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller, Çırak Derecesi, 1909-2004", a.g.e., s:569-628.

İskoçya Büyük Locası tarafından konsekre edildiğinden bahsedilmesini faydalı gördüğünü ifade etmiştir.

22 ve 23 Nisan 1967 tarihinde toplanan Umumi Heyet'e sunulan Faaliyet Raporu'nda ritüeller bahsinde İbrahim Hoyi'nin yanı sıra Robert Sime ve Galip Kardam'a da teşekkür edilmiştir. Aynı raporda ritüellerle ilgili olarak şu hususlara yer verilmiştir:

"(...) Hemen hemen bütün muntazam obediyansların tümünce tatbik edilegelmekte olan 1., 2., ve 3. Derecelerin ritüellerinin tercümeleri tamamlanmış, ve 1967 senesi Türkiye Büyük Locası Umumi Heyetimizin toplantısı gününden evvel, yetkili Kardeşlerimizin tetkikine sunulmuştur.

Bu ritüellerin özelliği, bir çok yerlerindeki remizlerin anlaşılması için gerekli anahtarın hiçbir suretle yazılmaması ve tamamiyle hafızada saklanması lüzumuna dayanmasıdır ve bunları iktibas ettiğimiz zaman, bizim de, bütün Dünyanın riayet ettiği bu icabı yerine getirmemiz icab edecektir. Bu itibarla tercümeleri çoğaltmak yetkisini kendimizde göremedik.

Ancak İngilizce metinlerin, bu dilde çalışan Localarımız, ve bunu takiben, her bölgede tayin edilecek birer 'pilot' Loca tarafından da Türkçe metinlerin tatbik edilmesi suretiyle bu ritüellerin bir an evvel kullanılmasını sağlamak mümkün olacağı kanaatindeyiz. Bu mümarese sayesinde, gerekli bilgi elde edildikten sonra, yeni ritüellere kolaylıkla intibak edileceği ve tedricen bütün camiamızda tatbiki sağlanacağı tabiidir.

Bu vesile ile şu hususu da belirtmek isteriz ki, bu ritüeller manzumesi ile, bugüne kadar olan alışkanlıklarımızda bazı değişiklikler olacaktır. Netekim, bizim 'İs'at Ritüeli'miz icabınca vazifesini deruhte eden yeni Üstadı muhteremin, bunan böyle 'Installed Master' derecesini haiz – yani Üstadı Muhteremlik yapmış Biraderlerden mürekkep- bir mecliste özel bir ritüele göre is'at edilmesi gerekecektir. Bu icabın yerine getirilmesi için, 'Consecration' töreni ile menşe intizamımızı sağlanmış olan İskoçya Büyük Locasından gerekli yardımın esirgenmemesini istedik."

22 Nisan 1967 tarihli Umumi Heyet toplantısında bu konu tartışmaya açılmış ve önce Büyük Kâtip sıfatıyla Ekemen, ritüellerle ilgili yaşanan

süreci özetleyerek artık *'dış münasebetlerde yalan söylemekten'* kurtulmak üzere bu yeni ritüellerin neden uygulamaya girmesi gerektiğini anlatmıştır. Bu tarihi açıklama tersimata şu şekilde geçmiştir:

"Türkiye Büyük Locasının merkezi daha Ankarada iken, ve dış münasebetlerimiz ancak Fransa'nın gayrı muntazam iki teşkilâtı ile Almanya ve Colorado Büyük Localarına münhasır iken, incelemelerde bulunmak üzere gelen İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı MacDonald ve Büyük Kâtibi Buchan Biraderlerimize, bütün mevzuatımızın ve bu meyanda 1., 2., 3.cü derece ritüellerimizin tercümeleri verilmişti. Tanışma muamelesinin tekemmülü için bu Kardeşlerimizin aradıkları husus, Türk Masonluğunun 'ALLAH' fikri ve 'RUH'un ÖLMEZLİĞİ' konusundaki durumunun tesbiti idi. O zamanki mevzuatımız ve ritüellerimiz, maalesef, dünya muntazam masonluğunun aradığı umdelerden ziyade 'matérialiste' düşünceleri aksettirmekte idi. Bu kardeşlerimize ritüellerimizin ve mevzuatımızın aranılan esaslara göre değiştirileceği hususu daha o zaman vaad edilmişti. Aradan seneler geçti, bu hususstaki vaadlerimizi kısmen tuttuk, kısmen, bir çok iç sebeplerden ve iç müdahalelerden dolayı tutamadık. Arada, Türkiye Büyük Locasının merkezi İstanbul'a geldi. Dış münasebetlerimizi genişletmek için yeni bir hamle yaptık. İngiltere, İskoçya, İrlanda ve Nuyork ile Massachuessetts Büyük Locaları adına durumumuzu incelemek, ve vaadlerimizi tutup tutmadığımızı görmek için Nuyork eski Büyük Üstadı Charles Froessel Birader İstanbul'a geldi. O zaman Büyük Üstad Kemalettin Apak'ın direktifleri ile hazırlanmış bir takım metinler vardı. Kendisine, değiştirme hazırlıklarının tamamlandığını, ilk konvanda bunların müzakere ve kabul edileceğini söyledik. Froessel B. bize itimat etti, avdetinde lehimize rapor verdi, Nuyork ve Massachussetts Büyük Locaları, onların arkasından Kuzey Amerikanın 40 küsur Büyük Locası bizimle dostluk münasebeti kurdu; İskoçya Büyük Locasının bize karşı tutumu lehte inkişaf etti, önce bizi tanıdı, bu tanımanın İngiltere ve İrlanda Büyük Localarınca tanınmaya kâfi gelmediğini görünce, Consecration-Tanzim muamelesi ile 'menşe'deki sakatlığı halletmek yoluna gitti, ve en büyük temsilcileri gelip bizi bu Mabet'te 'consacré' ettiler. Sordukları sual, mevzuatın ve ritüellerin ayarlanıp ayarlanmadığı hususu idi. Kendi yaptığımız ritüeller bize kâfi görünmedi, İskoçya Büyük Locasının mevzuatını inceliyoruz, tercüme ettirdik, ilk Konvanda müzakere edeceğiz dedik. Binaenaleyh, burada her hangi bir tereddüde mahal yoktur. Türk Masonluğu kuruluşundan,

bundan birkaç sene öncesine kadar dünya masonluğu içinde inziva halinde kalmış ise, günün icaplarına göre söylenen oyalayıcı sözlerin, bil'ahara tutulmamasından ileri geldiğini samimiyetle söylemeliyiz. Bugün Türkiye Büyük Locası, geçirdiği çeşitli fırtınalara rağmen, dış münasebetlerini selâmetle koruyabilmiş ise, bizi incelemek için gelmiş olan yabancı otoritelere itimat telkin etmiş olmamıza borçluyuz. Bu itibarla, esasen umde ve prensiplerimize uymıyan, senelerin yıprattığı ritüelleri ve mevzuatı değiştirip en son tanzim edilmiş olan İskoçyanın MODERN RITUALS'ının kabulünden başka imkân olmadığına kanaat getirdik. Bu düşüncelerimizi bundan evvelki Konvanlara arzettik, ve 1963 senesi Nisan ayında toplanan Konvanımız bu tercümelerin bir an evvel yapılıp tatbik sahasına konmak için Büyük Daimî Heyetinizi vazifelendirdi. Bu tercüme işi dört sene sürdü. Nihayet bugün neticelendi ve tamamlandı. Metin itibariyle ritüellerde sivrilikler olabilir, bunları türpülemek, genel prensipleri bozmaksızın geleneklerimizle ayarlamak mümkündür. Fakat artık dış münasebetlere muhatap olan Kardeşlerinizi, yalan söylemekten kurtarın."

Tartışmalar sırasında söz alan üyeler, her locanın başka ritüelle çalıştığı İsviçre örneğini hatırlatmış, taklit ederek kendi ritüellerimizin güzel taraflarının kaldırılmaması gerektiğine işaret etmiş, pilot localarda yapılacak uygulamalar nedeni ile localar arasındaki yeknesaklığın kalkacağı üzerinde durmuş, intizam için bu değişikliğin şart olup olmadığını tartışmıştır.

Netice olarak, *"Tercümesi biten ritüellerin her vadide İngilizce çalışan localar ile Büyük Daimî Heyetin tayin edeceği pilot localarda tatbikine, bu tatbikat sırasında tesbit edilecek durumlara göre metinler üzerinde gerekli ayarlamaların yapılarak ritüellere nihâî ve kesin şeklinin verilmesine, ve bu şekliyle ritüellerin KONVAN'ın tasdikine arzolunmasına"* oybirliği ile karar verilmiştir.

Bu toplantıda oybirliği ile karara bağlanan bir başka konu da eşarp, önlük ve kordonların İskoçya örneğine göre değiştirilmesidir. Nitekim Genel Kurul'da bu karar alındıktan sonra oturuma kısa bir süre ara verilmiş ve görevliler regalyelerini değiştirerek toplantıya katılmışlardır.

1966 yılına ait Faaliyet Raporu'nda "İç Konularımız" başlığı altında Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasında yaşanan hadiseler de ana hatlarıyla paylaşılmıştır. Buna ilaveten Yüksek Şûra'nın yeni kurulan

locaları sinesinde barındırması ile kendi üyelerinin ve yöneticilerinin bir kısmının bu localarda görev almalarına izin vermesi üzerinde durulmuştur. Özellikle bu yeni oluşumla beraber intizam konusunda ve dış ilişkilerde olumsuz tesirler uyandıracak girişimlerle karşı karşıya kalındığından bahsedilmiştir. Çizilen bu genel tabloya karşılık bir iyi niyet göstergesi olarak Yüksek Şûra atölyelerinin İzmir ve Ankara lokallerinde çalışmalarına müsamaha gösterildiğinin vurgulanması dikkat çekicidir. Raporda ilgili bölüm şu ifadelerle son bulmaktadır:

"Türkiye Büyük Locası, bugün, ancak iki yaşını dolduran İNTİZAM fidesini, tarih karşısındaki sorumluluğunu göz önünde bulundurarak, her türlü baskıda korumak ve olayları, objektif ve realist bir görüşle mütalâa etmek mecburiyetindedir.

Büyük Daimî Heyetinizin kanaat ve içtihadına göre, bugün karara bağlanması gerekli olan hususlar şunlardır:

1. *En azından yeminlerine hanis olmuş, Türkiye Büyük Locasını içerden ve dışarıdan çökertmeğe azmetmiş, bunun için fiilen çalışmış – ve çalışmakta olan - ve isimleri de yazılı eski müntesiplerin haricî âleme iadeleri hakkında Büyük Üstad tarafından vaki tasarrufun tasdiki;*

2. *Türkiye Büyük Locasına mensup muntazam Localardan istifa etmekle, intizamlarını kaybetmiş kimselerin yönetiminde olan, ve gayrı muntazam ve 'gizli-clandestin' Mason teşkilâtını sinesinde barındıran Yüksek Şuraya mensup atelyelerin Ankara ve İzmir lokallerimizde çalışması, ve haricî âleme iade olunmuş (veya istifa etmek suretiyle camiamızdan ayrılmış) olanların, bu toplantılara iştirak bahanesiyle, intizamımız ile çelişme, ve intizamımız için tehlike teşkil ettiğinden, Yüksek Şura atelyelerinin bundan böyle İzmir ve Ankara lokallerimizden istifade etmelerine imkân ve cevaz olup olmadığının; cevaz görülmediği takdirde, bununla ilgili murtabik diğer muamelelerin tayini."*

Konu Genel Kurul'da gündeme geldiğinde, hemen kabul edilmeyerek üyeler arasında bir süre müzakere edilmiş, özellikle geri dönmek isteyeceklere ilişkin "af" konusunun nasıl çözümleneceği üzerinde görüş alışverişinde bulunulmuştur. Sonunda söz konusu ihraçlar

onaylanmış, geri dönmek isteyenlere "af" için de Büyük Üstada yetki verilmesi bu karara eklenmiştir.

Yüksek Şûra ile ilgili ilişkilerin konuşulduğu sırada, daha Genel Kurul'dan bir gün önce iki kurum arasında yeni bir uzlaşma girişiminin yapıldığı öğrenilmiştir. Buna göre bir değerlendirme yapmak üzere hafta içinde çağrılan yirmi dört loca Üstadı Muhtereminden on dokuzu bir araya gelmiş, bazı delegelerin de katıldığı bir toplantı yapılmış ve uzlaşma gayreti için istekli olanlar arasından bir heyet seçilmiştir. Fasih İnal'ın gayreti ile Genel Kurul öncesi yedi üye Yüksek Şûra'da bir görüşme yapmış ancak görüşmede bulunan Galip Taş'ın uzlaşma kabul etmeyen tutumu nedeniyle, söz konusu girişim arzu edildiği şekilde neticelenememiştir. Refet Hakul, Nuri Akyol ve Reyan Erben'in verdiği bilgiye göre Yüksek Şûra'dan gelen mesaj "*Önce seçimlerinizi yapın, yumuşak başlı insanları başa getirin, bizim müessese ile ihtilâfımız yok, ferdler mugber olarak sizden ayrıldılar, onlarla yeni vazifelileriniz görüşür, ihtilâfları halledersiniz*" şeklinde olmuştur.

Bu ifadelerin Genel Kurul'un tutumunu sertleştirdiği düşünülebilir. Çünkü tartışmalar sonunda, Örs tarafından tayin edilecek tarihten sonra üyelerin Yüksek Şûra atölyelerine devam edemeyeceğine, yeni kurulan loca ve Yüksek Şûra atölyelerinin Ankara ve İzmir lokal binalarını kullanamayacaklarına karar verilmiştir.

Bu Genel Kurul'da dikkat çekici bir başka gelişme de tekris ve terfi yeminlerindeki "Türkiye Büyük Locasını remzî üç derece Masonluğun en yüksek otoritesi olarak tanıdığıma..." ifadesinin oybirliği ile değiştirilerek "Türkiye Büyük Locasını Türkiyede Masonluğun en yüksek otoritesi olarak tanıdığıma..." şekline getirilmesidir.

Genel Kurulda alınan bu kararlar 24 Nisan 1967 tarih ve 3108 numaralı tamim ile localara duyurulmuştur.

Öte yandan 22 ve 23 Nisan 1967 tarihlerinde yapılan Genel Kurul'a sunulan Faaliyet Raporu'nda dostluk münasebetleri kurulan büyük loca sayısının 66 olarak verildiği dikkatten kaçmaz.

Aynı raporda dikkati çeken bir başka husus 31 Mart 1967 itibarı ile matrikül sayısının 2.336 olmasıdır. Bir yıl önce, yani 31 Mart 1966 tarihinde bu sayı 2.401'dir. Bu dönemde 199 tekris gerçekleşmiş ve uyanma, intizama dönüş ve başka obediyanslardan tebenni yoluyla

da 13 üye Büyük Loca'ya katılmıştır. Yani üye artış sayısı 212'dir. Öte yandan aynı dönemde yani 31 Mart 1966 ile 31 Mart 1967 tarihleri arasında 30 üye vefat etmiş, 70 üye gayrimuntazam ilan edilmiş, yurt dışına gitmesi sebebiyle 22 ve diğer sebepler başlığı altında da 155 üye Büyük Loca'dan istifa etmiştir.

Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin kurulduğunda İstanbul'da beş, İzmir'de iki locasında toplam 125 üyesi mevcuttur. 1966 yılı sonunda ise üye sayısı 153'e çıkacaktır. Toplam yedi locanın çalışma düzenini sağlarken aynı kişilerin birden çok locada kurucu üye olduğu ve görev aldığı bilinmektedir. [217]

Bu Genel Kurul ile birlikte Türk Masonluğunda yeni bir dönemin başladığı öne sürülebilir. Öncelikle yeni ritüellerle çalışma yapacak pilot localar 23 Mayıs 1967 tarih ve 3152 sayılı duyuru ile bildirilmiştir. Bunlar İngilizce çalışan Freedom, Dikmen ve Ephesus Locaları ile İstanbul'da Fazilet, Ankara'da Çankaya Localarıdır. 4 Haziran 1967 tarihli Daimi Heyet toplantısında bu localara ilaveten İstanbul'da Kardeşlik ve Müsavat, İzmir'de Gönül, Ankara'da Üçgül Localarının da yeni ritüellerle çalışmasına karar verilmiştir.

Bir taraftan pilot localarda İskoçya Büyük Locası'nın kullandığı ritüeller uygulamaya girerken, diğer taraftan da İskoçya Büyük Locası mevzuatının tercümesi devam etmektedir. Nitekim 4 Haziran 1967 tarihli Daimi Heyet toplantısında bu konu gündeme gelmiştir. Örs, Ekemen ve tercümeyi yapan Galip Kardam söz konusu metinlerin uyumsuzluklarını dile getirmişlerdir. Bunun üzerine bir komisyon kurularak, bu mevzuatı incelemesi ve Daimi Heyet'i bilgilendirmesi kararlaştırılmıştır.

Tüm bu hareketli gündem içerisinde Ekemen'in Buchan'a Büyük Sekreter imzalı olarak yazdığı 2 Mayıs 1967 tarihli mektup dikkat çekicidir. Ritüellerin ve regalyanın Genel Kurul'da kabul gördüğünü bildiren bu mektupta Ekemen, İskoçya Büyük Locasının Disiplin Tüzüğü'nün bir kopyasının da gönderilmesini rica etmiştir. Ayrıca, 250. Kuruluş yıldönümünü kutlayacak olan İngiltere Büyük Locası'na hediye göndermenin iyi bir fikir olup olmadığını danışmıştır. Buchan, cevap olarak, böyle bir süreç içindeyken hediye göndermenin yanlış anlaşılacağını yazacaktır. Öte yandan İskoçya Büyük Locası'nın anayasa dışında ayrıca bir disiplin tüzüğünün olmadığı bilgisini paylaşacaktır.

---

217 Murat Özgen Ayfer, "Özgür Masonlar Büyük Locası Nereden Nereye?", Mason Dergisi, Sayı: 127, Şubat 2004, sayfa: 48-65.

Aynı dönemde 22 Mayıs 1967 tarihli bir mektup yazan Sime, Ekemen'e Buchan'dan önemli bir mesaj taşımaktadır. Bu mektuba göre İrlanda Büyük Locası'na tanışma ilişkisi için başvuruda bulunmanın zamanı gelmiştir. Buchan, bu müracaatta İskoçya Büyük Locası tarafından tanınmış olmanın, Lord Bruce'un konsekrasyon törenini yönettiğinin, İrlanda Büyük Locası'nı tanıyan 65 kadar büyük locanın Türkiye Büyük Locası'nı da tanıdığının, regalyanın ve en önemlisi yeni ritüellerin kullanıma girdiğinin ve hatta Büyük Üstat regalyasının bizzat Lord Bruce tarafından hediye edildiğinin vurgulanması gerektiğini hatırlatmıştır.

Öte yandan 30 Mayıs 1967 tarihinde Ekemen'e mektup yazan Buchan, Büyük Loca'nın İrlanda Büyük Locası'na yaptığı başvurunun mükemmel olduğunu ve olumlu netice vereceğini umduğunu belirtmiştir. Bununla beraber, Büyük Mahfil'in tüm büyük localara olduğu gibi kendisine de ulaşan yazısının genel olarak önem taşımadığını, ancak İrlanda ve İngiltere Büyük Locası üzerinde olumsuz tesir yaratabileceğinden endişelendiğini belirtmiştir. Nitekim yapılan müracaata İrlanda'dan olumlu cevap gelmeyecektir.

4 Haziran 1967 tarihli Daimi Heyet toplantısında üyelerin Yüksek Şûra atölyelerine devamıyla ilgili olarak hazırlanan şu metin oybirliği ile kabul edilmiştir:

"Hangi derecede olursa olsun, Masonik mesainin münhasıran mason sıfatını iktisap etmiş ve bu sıfatı devam ettiren Mason Kardeşler arasında mümkün olduğu masonluğun esaslı prensibi olduğuna göre, Türkiye Büyük Locasiyle Konkordato şartlarına göre evvelden müesses irtibatı tek taraflı kesen Türkiye Yüksek Şurası, aynı zamanda klandesten bir teşekkülle de işbirliği yapmış ve onunla konkordato da aktetmiş olduğuna, ve klandesten teşekkülde üye addettikleri kimselerle de müşterek mesaimize, her hangi bir derecemizde imkan olmadığı gibi, esasen Türkiye Büyük Locası Umumi Heyetinin, müntesiplerimizce de tatbiki ve riayeti zarurî olan son kararı ile de çelişme teşkil ettiğine binaen, son Konvanca Büyük Üstada verilen yetkiye müsteniden Türkiye Büyük Locasının muntazam azasının her hangi derecede olursa olsun Yüksek Şura atelyelerinde mesaiye katılmamaları gerektiği kararlaştırıldı."

6 Haziran 1967 tarih ve 3176 sayılı tamim ile localara bu karar duyurulmuşsa da konu kapanmayacaktır. Çünkü bir grup üyenin

29 Haziran 1967 tarihinde İstiklal Areopajı toplantısına katıldıkları öğrenilmiştir. Katılan bu üyelere sorulduğunda ilgili tamimin bir Büyük Üstat emri değil, bir temenni olarak değerlendirildiği anlaşılmıştır. Bunun üzerine yeniden bir tamim tanzim edilerek durum tekrar hatırlatılmıştır.

Genel Kurul'da alınan, istifa edip de sonra geri dönmek isteyenlere ilişkin Büyük Üstada verilen af yetkisinin nasıl kullanılacağına dair kararlar 12 Haziran 1967 tarih ve 3187 nolu tamimle şu şekilde duyurulmuştur:

"Yurd dışına gitmek suretiyle camiamızdan istifa etmiş olan biraderler hariç olmak üzere,

2 Mayıs 1965 tarihinden itibaren istifa etmiş olan biraderlerle, Büyük Üstadımız tarafından haricî âleme iade edilmiş olanlardan tekrar camiamıza avdet etmek isteyenler olursa, bunlar mensup oldukları Localara müracaat edeceklerdir. (İstifanın vaki olduğu Muhterem Locadan gayrı Localarımıza vaki olacak müracaatların nazara alınmasına Nizamnamelerimiz gereğince mesağ yoktur.)

Müracaatlar Muhterem locanın "ENVAR"ınca tetkik edilecek ve "ENVAR"ın mütalâası ile birlikte Büyük Üstadımıza sunulacaktır;

"ENVAR"ın mütalâası müracaatçi lehinde olduğu, ve müracaat Büyük Üstadımız'ın da affına mazhar bulunduğu takdirde, son ve kesin kararı vermek üzere keyfiyet Muhterem Loca'ca taktik edilecek ve neticelendirilecektir."

2 Mayıs 1965 tarihli olaylı Genel Kurul toplantısında Büyük Üstatlık koltuğunu Egeran'a bıraktıktan sonra, İzmir'e yerleşen ve uzun müddet gündemden uzak durmayı tercih eden Ekrem Tok'un ismine 24 Nisan 1967 tarihli bir tamimde rastlanmaktadır. Bu levhada Ekrem Tok'un bir süre sonra İzmir'den taşınıp tekrar İstanbul'a yerleşeceği duyurulmuştur. Tartışmalı bir yıllık uzaklaştırma cezasına mukabil Ekrem Tok 33 dereceli bir Yüksek Şûra üyesidir. Tok'un İzmir'de bulunduğu süre zarfında, Kuyucak'ın tutumuna karşı muhalefeti ile dikkat çeken Mukbil Gökdoğan ile zaman zaman mektuplaştıkları bilinmektedir.[218] Konsekrasyon döneminde Büyük Üstat olan Ekrem Tok'un İstanbul'a geri döndükten sonra Yüksek Şûra'da Kuyucak yönetimine karşı muhalif duran diğer Yüksek Şûra üyelerinin en kıdemlisi olarak muhalif grubun başına geçtiği görülecektir.

---

218 Ekemen, Nafiz, "Arşivlerimiz İçinde 1965 Olayları", a.g.e., s:443-445.

Öte yandan Yüksek Şûra'nın 1 Ekim 1967 tarihli toplantısı tarihi dönüm noktalarından birisini teşkil etmektedir. Bu toplantıda Yüksek Şûra, on üyesine (Ekrem Tok, Mehmet Ali Haşmet Kırca, Mecit Duruiz, Mukbil Gökdoğan, Kemal Eyüboğlu, Yakup Çelebi, Arif Anıl, Mesut Gün, Zühtü Berke ve Alâettin Mizanoğlu) Büyük Loca'dan ayrılarak yeni kurulan Büyük Mahfil'e katılmalarını istemiş, on beş gün içinde katılmadıkları takdirde Yüksek Şûra'daki Masonik haklarından mahrum bırakmaya karar vermiştir. Kararın 9'a karşı 11 oyla alınması çok dikkat çekicidir.

Bu gelişme üzerine, on üye 24 Ekim 1967 tarihinde tüm Yüksek Şûralara bir mektup yazarak durumu şu şekilde bildirmiştir:

"Aziz Kardeşler!

1965 yılının Mayısından beri çevremizde devam eden rahatsızlığın sebeplerini bilirsiniz. Bütün ayrıntıları ile şimdi bunun izahına girişmemiz gereksizdir. Birkaç B. arasında baş gösteren bir anlaşmazlığın zaman ile guruplara yayıldığını, bir prensip buhranına düşmüş gibi çalışmalarımızı telinden sarstığını üzüntü ile izlediniz. Böyle bir ortam içinde sürüp giden gerginlik, en sonunda Yüksek Şura üyeleri arasında bölüntüye yol açtı; ve bu üç yıl devamınca ideallerimize ve nizamlarımıza uygun bir düzeni yeni baştan yerleştirmek gayretindeki Kardeşlerimizin Yüksek Şura'daki öncüleri şimdi yeni bir tertiple karşılaştı. Bu tertibin sonuçlarını bu bildiri ile size açıklamaktayız.

Kardeşlerimiz! Türkiye Yüksek Şura Heyeti 1 Ekim 1967 Pazar günkü son toplantısında aşağıda isimleri yazılı on Kardeşimizi üyesi bulundukları Türkiye Büyük Locası'nı terk ederek kendi kurdukları yeni Büyük Mahfil'e, onbeş günlük bir mühlette katılmadıkları takdirde, (9) a karşı (11) oyla hem devamdan men etmeğe hem M.ik hukukundan mahrum bırakmaya karar verdi; ki bu mühlet de 15 Ekim tarihinde bitmiştir.

Niteliği ve niceliği bakımından törelerimize, geleneklerimize aykırı bulduğumuz bu kararın asıl sebep ve hedefini şimdi size açıklamak borcumuzdur. Sözü geçen toplantının tarihinden bir süre önce İdare Encümeninin bir oldu-bitti acelesi içinde hazırlayarak dağıttığı gündeminde sayı çoğunluğuna dayanan bir tasfiye tâbiyesinin tertiplenmiş bulunduğu açıkça görülmekte idi. Bu acelenin temel

gerekçesi üç yıldan beri ayırıcı ve bölücü gayretlere engel olmak çabasından ısrar eden Kardeşlerin tazyikinden kurtulmaktı.

Gerek Ritin yüzlerce yıl saygı ile uygulanan yazılı ve yazısız kanunları, gerekse her jüridiksiyonun özel nizamları bu önemde bir tasarrufa hiçbir zaman hak vermez. Çünkü Yüksek Şura üyeliği ad vitam'dır; hayat boyu devam eder. Bundan başka her kazaî karar için yürürlükteki yazılı usullere de bağlıdır. Bu bakımdan sözü geçen bu karar da hükümsüzdür. Bundan başka adı geçen toplantıda karar lehine oy kullanan on bir üyenin bir kısmı, nazari olarak gayrı muntazamdır; bir kısmı da Türkiye Büyük Locası'ndan ve Türk Yükseltme Cemiyeti kayıtlarından çıkarılmış üyelerdir.

Kardeşlerimiz! Böylesine bir kararla Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti Yüksek Şurası İdare Heyetinin aslında kendi kendisini tasfiye etmiş olduğuna inanan biz Kardeşleriniz, 106 yıllık tarihi ile Türkiye Yüksek Şurası'nın itibarını kurtarmak emelinde, Rit'e bağlı Kardeşlerimizin şimdi her zamandan daha yoğun bir ilgi ile emanete sahip olmaları gerektiğine inandılar; ve bu açıklamayı, kurulun şeref ve haysiyeti namına, kendilerine borç bildiler.

İsimleri Türkiye Yüksek Şurası defterinde yazılı 910 biraderin, yüzde doksana yakın çoğunluğu bir yıldan beri felsefi kârgâh çalışmalarına katılmakta müteredddid, iki birlik arasında haklı haksız davasının yatışmasını beklemekte; ve düşüncelerine değer verilmediğinden, üç yıldan beri hiçbir ortak toplantıda fikrileri sorulmadığından üzgün ve şikayetçi olduklarını da biliyoruz.

Bu gerçeğe dayanarak, biz, aşağıda isimleri yazılı Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti Yüksek Şurası üyesi Kardeşler, Barış ve Birleşme gayretlerimizi yoğunlaştırmak; çoğunluktaki Kardeşlerin ilgisizlik sebeplerini araştırma lüzumunda ısrarla durmak; haksız tasarrufları baskı derecesine ulaştığı konusunda idareci mesulleri her celsede tenkid etmek ve nihayet taşıdıkları sorumluluk derecesini madde madde beyan etmek suretiyle Yüksek Şura kararlarına muhalefet gerekçesi ile suçlu gibi gösterildik.

Masonluk prensiplerine tamamen aykırı ve usulsüz bulduğumuz bu kararın hükümsüzlüğünü ilân eder ve sizlere bildirirken Rit nizamları, Türk Mason Derneği statüsü ve Cemiyetler Kanunu açısından

Kardeşlerin konu üzerinde ilgi ile durmaları gerektiğine dikkatinizi çekiyor; ve Yüksek Şura'nın bu tasarrufu ile Masonik hüviyetini de yitirdiğini üzülerek bildiriyoruz.

NEMO EST SUPRA LEGES; KİMSE KANUNDAN ÜSTÜN OLAMAZ"

Bu yazı rit üyesi olup Büyük Loca bünyesindeki localarda çalışan üyelere de "iç sirküler mahiyetinde" gönderilmiştir. Ancak bu sirküler yurt dışında da bir tesir yaratmıştır. Amerika Güney Jüridiksiyonu Hâkim Büyük Âmiri Luther A. Smith'in bütün Yüksek Şûralara gönderdiği 20 Kasım 1967 tarihli yazı bu açıdan çok önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir.

Söz konusu yazıda Smith, Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasında Türkiye'de yaşanan anlaşmazlıklara değinerek; süreç içerisinde Yüksek Şûra'nın iki üyesinin Sembolik Masonluktan ihraç edilmesi, dokuz üyesinin ise Muntazam Sembolik Localarından istifa etmesi nedeni ile, o tarihten yani 15 Eylül 1966'dan sonra bu on bir üyenin ritten de çıkmış olacağını ve Yüksek Şûra adına yaptığı hiçbir şeyin geçerli olamayacağını belirtmiştir.

Buna mukabil 24 Ekim 1967 tarihinde Türkiye'den kendisine bir yazı ile başvuran intizamını yitirmemiş on Yüksek Şûra üyesinin Yüksek Şûrayı yeniden organize etme düşüncesinin ise soruna çözüm getirebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca 33 dereceli on Hakim Umumi Müfettişin başka bir Yüksek Şûradan veya makamdan yardım almaksızın, 1786 Anayasası'na istinaden gerekli işlemleri yapabileceğinin, Yüksek Şûrayı 15 Eylül 1966 tarihinde kaldığı yerden devam ettirebileceğinin altını çizmiştir.

Smith'in çözüm için önemli bir rehberlik vazifesi yaptığı söylenebilir. Söz konusu yazıda Smith'in bütün anlaşmazlıkların en az iki veçheli olduğunu hatırlatarak, Kuyucak'ı destekleyenlerin moral bakımdan doğru hareket ettiklerini düşünseler de, bu hareket tarzının Masonik Hukuk bakımından doğru olamayacağını ifade etmesi ayrıca dikkatten kaçmamaktadır. Smith'in, zamanında Galip Kardam tarafından tercüme edilmiş yazısı şöyledir:

"Kardeşlik münasebetinde bulunduğumuz bütün YÜKSEK ŞURALARA

Türkiyede sembolik masonluğun Büyük Locasiyle Skoç Ritinin Yüksek Şurası arasındaki uyuşmazlığın hakkında bilgi sahibi olduğunuzu tahmin ederim. Bu uyuşmazlık bir iç sorun durumunda kaldığı ve temel Skoç Riti yasasına aykırı davranışlar yaratmadığı sürece Bizim Yüksek Şuramız bu konuyla ilgilenmemiştir. Kaldı ki, Yüksek Şuraların, sembolik masonluğun işlerine karışmak hususunda ne güçleri ne de yetkileri vardır.

Türkiye Yüksek Şurasının on Hakim Büyük Müfettişi tarafından gönderilen 24.10.1967 günlü genelge, dünyadaki muntazam Yüksek Şuraların artık Türkiyedeki duruma karşı ilgisiz kalamıyacaklarını göstermektedir. Düşünülebilecek üç hareket tarzı vardır:

1. *Türkiye Yüksek Şurası ile bağlantıları kesmek;*
2. *Aralarındaki uyuşmazlığı gidermeleri için Türk Kardeşlerimize başvurmak;*
3. *Türkiye Yüksek Şurasının durumunun düzeltilmesini desteklemek.*

Büyük Loca ile uyuşması için Hakim Büyük Amir Hazım A. Kuyucak'tan Mayıs 1966 dan beri birkaç kere ricada bulundum, ama bunların hiç biri netice vermedi; bu itibarla, bu yola başvurmanın artık faydası kalmadığı kanısındayım.

Eylül 1966 başlarında Hakim Büyük Amir Kuyucak'ı uyararak tuttuğu yolun Yüksek Şurasının intizam dışına çıkmasına yol açacağını ev Kardeşlik bağlarının kesilmesi ihtimalini doğuracağını söyledim, ve 31 Ekim 1967'de böyle bir çareye başvurmayı ciddi olarak düşünmekte olduğum bir sırada 24 Ekim 1967 günlü mektup geldi. Bu durum karşısında ise Kardeşlik bağlarının kesilmesinin ancak pasif bir tedbirden ibaret kalıp hiç kimseye bir fayda sağlayamıyacağına inanıyorum.

24 Ekim 1967 günlü genelgede şu beyan vardı: 'Aşağıda imzaları bulunan bizler, Türkiye Yüksek Şurası'nın baştan aşağıya düzenlenmesi işine girişilmesinin kaçınılmaz bir zorunluluk olduğuna her zamandan çok inanmış bulunuyoruz....' benim fikrimce bu çözüm şekli, Türkiyenin Skoç Ritinde intizamı tekrar tesis için bir umut kapısı açmaktadır.

Yüksek Şuranın durumunun düzeltilmesi hakkındaki kararlar düşünülürken Skoç Riti Yasasının şu ilkelerinin uygulanması şarttır:

1. *Sebebi her ne olursa olsun, tanınmış muntazam bir sembolik locadaki üyeliğin kaybı üzerinde, masonik mensubiyete dayanan bütün örgütlerdeki üyelikler son bulur.*

2. *Bir Yüksek Şuranın görevlilerinin veya hatta Büyük Müfettişlerinin çoğunluğunun eksikliği o teşekkülü yok etmez sadece kargaşalığa sokar.*

3. *Muntazam bir Yüksek Şuranın son muntazam Hakim Büyük Müfettişi bir yetki alanında heyette kaldığı sürece kendisi, Yüksek Şurayı düzenleme yetkisine sahiptir, ve bu yetki başka hiç kimsede yoktur. Bir yetki alanlında, 1786 Büyük Anayasasında öngörüldüğü şekilde bir yetersayı değil de birkaç Büyük Müfettiş varsa, Yüksek Şurayı düzenlemek yetkisi en kıdemli Büyük Umumi Müfettişe aittir. Bir yetki alanında, hiçbiri Hakim Büyük Amir veya Hakim Büyük Amir Kaymakamı olmıyan beş veya daha fazla Büyük Müfettiş varsa en kıdemli Umumi Müfettiş bir yeniden düzenleme oturumu için çağrıda bulunur, ve bu oturumda da Yüksek Şuranın düzenlenmesi, ya dağılmış olan Yüksek şuranın son geçerli Tüzüğüne veya düzenleme oturumunca kabul edilecek Tüzüğe göre yapılır.*

Bu ilkeler Türkiye Yüksek şurasının durumuna uygulanırsa aşağıdaki sonuçlara varılır:

Benim Yüksek Şuramın çevresi içindeki otuzbir Büyük loca tarafından tanınmış olan Türkiye Büyük Locasından 15 Eylül 1966 da alınan resmi bir bildiride, Türkiye Yüksek Şurasının iki üyesinin sembolik masonluktan tardedilmiş ve aynı Yüksek Şuranın diger dokuz üyesinin de 'muntazam sembolik localarından istifa etmiş oldukları bildirilmiştir.

15 Eylül 1966'dan, ve belki de birkaç gün önceden beri Türkiye Yüksek Şurasının bu onbir üyesi artık teknik olarak Skoç Riti Masonları değillerdir; hele Yüksek Şuranın üyeleri ve görevlileri hiç değillerdir. Bu itibarla Türkiye Yüksek Şurası namına o zamandan beri yaptıkları her şey hükümsüz ve geçersizdir.

Oysa ki 24 Ekim 1967 günlü mektupta isimleri bildirilen ve Türkiye büyük Locasındaki üyeliklerini muhafaza eden on adet Hakim Büyük Müfettiş, aynı zamanda, Skoç Ritindeki rütbelerini de muhafaza ediyorlar, bir çok Büyük Loca tarafından muntazam ve meşru

Genel Müfettişler olarak tanınıyorlar. Buna rağmen, Türkiye Yüksek Şurasından çıkarılmış veya istifa etmiş onbir üye ile birlikte girişmiş oldukları herhangi bir hareket de hükümsüz ve geçersizdir.

On tane tanınmış Umumi Müfettişin mevcut olmasına rağmen 15 Eylül 1966dan beri Türkiye Yüksek şurasının muntazam ve meşru bir oturumu yapılmamıştır.

Türkiyenin Skoç Riti yetki alanında, çok sayıda muntazam Büyük Loca tarafından muntazam Sembolik Mason olarak, ve ayrıca çok sayıda muntazam Yüksek Şura tarafından da Skoç Ritindeki rütbeleriyle tanınan on adet Hakim Büyük Umumi Müfettişin mevcut olduğu kesindir. 1786 yılındaki Büyük Anayasanın Madde V Bölüm II. hükmüne göre, bu on adet Umumi Müfettiş, Türkiye Yüksek Şurasının yeter sayısından fazlasını teşkil etmektedirler. Oysa ki, bunların hiçbiri 15 Eylül 1966 da Hakim Büyük Âmir veya onun kaymakamı olmadığından, on tanenin en kıdemli Umumi Müfettişi, Hakim Büyük Müfettiş ve diğerlerinden daha kıdemli olması sıfatlarının yetkisine dayanarak, Türkiye Yüksek Şurasına bir oturum çağrısında bulunabilir, ve bu oturumda Yüksek Şura, 15 Eylül 1966 da geçerli ve etkili olan Yüksek Şura Yasasına göre yeni baştan düzenlenebilir.

Ek düşünceler

24 Ekim 1967 günlü genelgeyi yazmış olan on genel Müfettişin, her hangi bir Yüksek Şuranın veya Yüksek Şuralar Grubunun onayı veya yardımı olmadan Türkiye Yüksek Şurasını düzenlemeğe bol bol yetkisi vardır. Böyle bir düzenleme işlemi, yeni bir Yüksek Şura teşkili anlamında olmadığından başka bir Yüksek Şura tarafından konsakre edilmesi de gerekli değildir.

Yeniden düzenlenen Türkiye Yüksek Şurası bu yeni şeklini derhal dünyadaki muntazam Yüksek Şuralara bildirir, görevlilerinin listesini, ve muntazam oturumlar neticesinde kararlaştırılmış olan yeni düzene ait bildiriyle birlikte normal olarak verilen diğer bilgileri de gönderir. Ancak bu bildiride bir tanınma dileği veya temsilci değiş dokuşu söz konusu olamaz, çünkü ekser durumlarda bu ilişkiler esasen mevcuttur.

Bütün anlaşmazlıklar daima en azından iki veçhelidir, ve Hakim Büyük Amir Kuyucak ile donu destekliyenlerin, girişikleri hareketin moral bakımdan doğru olduğuna inandıklarına şüphe yoktur. Ancak masonik hukuk bakımından haksız oldukları da mutlaktır.

Kendi moral kanıları uygulayacak kadar karakter gücüne sahip insanlar, şerefli adamlara gösterilmesi gereken her türlü saygıya hak kazanmışlardır. Hiç şüphe yok ki, Türkiye'nin sembolik Localarından ayrılmış olanlara, gerek sembolik masonlukla gerekse Skoç Ritiyle tekrar intizam durumuna dönmeleri için bir fırsat daha tanınmalıdır. Her halde Türkiye Büyük Locasının ve Yüksek Şurasının Yasalarında, kötü niyetleri olmadan yanılanların bu yanlışlıklarını düzeltebilmelerini sağlıyan hükümler de vardır. Bununla beraber, bu gibi hususlar ilgili örgütlerin kendi iç işleridir ve her hangi bir örgütümüz tarafından her hangi bir tasarrufa tabi değildir. Türkiye Büyük Locası tarafından tardedilmiş iki kişinin ise eski durumlarına getirilmelerine hiçbir imkân yoktur."

Hatırlanacağı üzere, burada sözü edilen iki Yüksek Şûra üyesi Muhiddin Osman Omay ve Mustafa Sakarya'dır.

Böylelikle Yüksek Şûra'nın reorganizasyonu için gerekli adımlar atılabilir hale gelmiştir. Bu amaçla ilk olarak 1 Aralık 1967 tarihinde Ekrem Tok bir davetiye yayınlamıştır. Davetiye şöyledir:

"P.M. Kardeşim,

Türkiye'de Muntazam Sembolik Masonluğun yegâne nazım ve hakimi olan Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası'nın Eylül 1966'dan beri Muntazam üyeliğinden ayrılmış olmaları dolayısıyla;

Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin Türkiye'de yegâne nazım ve hakimi olan Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti sonuncu ve otuzüçüncü derecesi Yüksek Şurası'nın, eski nizamlarımıza göre, o tarihten beri herhangi bir karar (Masonik) yetkisi kalmadığını biliyorsunuz.

24 Ekim 67 tarihli sirkülerle bütün ilgililere bildirilen bu duruma son vermek;

Sayısı sekiz yüzü aşan Muntazam Skoç Riti üyelerini yeniden çalışmaya başlatabilmek ve Rit'in Türkiye'de intizamını yeniden tesis;

Ve Yüksek Şura'nın reorganizasyonunu temin;

Maksadiyle halen Muntazam olan Hakim Büyük Umumi Müfettiş'i 1786 Anayasası'nın 5. Maddesi II. fıkrası hükmüne uyarak, Rit'in Hakim Büyük Umumi Müfettişi ve bu on Kardeş arasında en kıdemlisi olmak şerefiyle Ben, aşağıda imzası bulunan Ekrem Tok, sizi 9 Aralık 1967 tarihinde saat 16.00 da aşağıda ekli adreste toplantıya davet ediyorum."

9 Aralık 1967'de yapılan toplantıda reorganize edilen Yüksek Şûra, 15 Aralık 1967 tarihinde rit üyelerine şu bildiriyi yayınlamıştır:

"Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti Masonlarına

Ritin reorganize edilen sonuncu ve otuzüçüncü derecesi Türkiye Yüksek Şurası'nın bildirisi.

Sevgili Kardeşler,

"Muntazam Remzî Localarla ilgileri tülü sebeplerle kesilmiş olan vazifelilerden ve üyelerden teşekkül etmesi dolayısıyla teşevvüşe uğrayan; ve Eylül 1966 dan beri Masonik karar yetkisini kaybetmiş bulunan Yüksek Şura'nın;

Türkiye'de 1861'de başlayan mazisi ve o tarihten beri feragatle çalışmış, gelmiş geçmiş BÜYÜK'lerin aziz hatıraları;

Ankara, İzmir, İstanbula yayılmış, Muntazam, sekizyüze yakın ve eli kolu bağlı kalarak çalışamaz hale gelmiş Kardeşler;

1786 Anayasasının Rit'in Hakim Büyük Umumi Müfettişlerine yüklediği görevler;

göz önünde bulundurularak geride kalan ve Muntazam Remzi Localarına bağlı kalmış Muntazam Hakim Büyük Umumi Müfettişlerce reorganize edilerek faaliyetine devamının 9 Aralık 1967'den itibaren temini karar altına alınmıştır.

Eski Ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin sonuncu ve otuzüçüncü derecesinin reorganize edilmiş Türkiye Yüksek Şurası'nın seçilmiş vazifelileri:

H.B.A.	*P.M. Ekrem TOK B.*
H.B.A.K.	*P.M. Mehmet Ali Haşmet KIRCA B.*
M.B.U.Mf.	*P.M. Mecit DURUİZ B.*
B.U.Kâ.Şansölye	*P.M. Mukbil GÖKDOĞAN B.*
B.U.Ha.	*P.M.Kemal EYÜBOĞLU B.*
B.U.Haz.E.	*P.M.Yakup Çelebi B.*
B.Ev.Md. ve K.Muh.	*P.M. Arif ANIL B.*
B.Ms.Ü.	*P.M. Mesut GÜN B.*
B.Muhz.	*P.M. Zühdi BERKE B.*
B.Muh. ve Sc.	*P.M. Alâeddin MİZANOĞLU B.*

Buna göre, türlü sebeplerle faaliyeti sekteye uğramış felsefi Localar mevcut ve merî dahilî nizamnamenin, kendilerine verdiği yetkilere dayanarak çalışmalarına devam edebilirler; eksik vazifelileri, muayyen müddet içinde intizama asiller avdet etmedikleri takdirde, muntazam üyeler arasından tamamlayabilirler.

Masonluk geleneklerinin ve Kardeşlik sevgisinin vazgeçilmez bir vazifesi olarak Muntazam Remzi Localarından, ne sebeple olursa olsun ayrılmış, her dereceden, bütün Kardeşlere, aradan nizamnamelerin emrettiği bir yılık süre de geçmiş bulunduğu cihetle, bir an önce Muntazam Remzi Localarına dönmelerini ve Türkiye'de Masonluğun bölünmez bir ruh bütünlüğü içinde genişlemekte olduğunun isbatına yardım etmelerini, bu vesile ile hatırlatmak istiyoruz.

Kainatın Ulu Mimarı'ndan hepimizi, AKL-Ü HİKMET'in rehberliğinde ve aydınlattığı yolda yürütmesini niyaz etmekteyiz.

Muhabere adresi şimdilik: GÖKDOĞAN – P.K. 73 – BEYOĞLU – İSTANBUL'dur."

Yine aynı tarihte, 15 Aralık 1967'de Hâkim Büyük Âmir Ekrem Tok imzasıyla bu kez Büyük Loca'ya şu mektup gönderilmiştir:

"Muntazam Remzî Localarla iki seneye yakın bir zamandan beri türlü sebeplerle ilişkilerini kesmeleri dolayısiyle Gayrı Muntazam hale gelen E. ve K. E. S. R. Masonlarının Ritin sonuncu ve otuz üçüncü derecesi T.Y.Ş.nda da mevcut olmaları yüzünden adı geçen meclis de Eylül 1966'dan beri konfüzyona uğramış ve karar yetkisini kaybetmiş bulunmakta idi.

Bu hal devam ederken, son defa, Muhterem Büyük Locanın üyelerini Gayrı Muntazam üyelerle bir arada bulundurmamak gayesiyle, felsefî Localara devamdan men'ettiği, buna nazire olarak ta adı geçen Yüksek Şura'nın Muntazam Büyük Loca'ya bağlı Yüksek Şura üyelerini bu meclise devamdan mene karar verdiği malûmu üstadaneleridir.

Sayısı sekiz yüzü aşan Muntazam Skoç Riti Masonunun bu eli kolu bağlı duruma son vermek; 1861'den beri Türkiyede Masonluğun ve Skoç Masonluğunun gelişmesine kaderince büyük hizmetler görmüş ve büyük İNSAN'lar yetiştirmiş olan riti kaybolup gitmekten kurtarmak maksadiyle ve 1786 Anayasasının Hakim Büyük Umumi Müfettişlere

tanıdığı haklardan istifade ederek mevcut ve muntazam Hakim Büyük Umumi Müfettişlerin yardımıyla E. Ve K.E.S.R.nin sonuncu ve otuz üçüncü derecesi Türkiye Yüksek Şurası bu konfüzyondan kurtarılarak reorganize edilmiş bulunmaktadır.

9 Aralık 1967 günü yapılan usulüne uygun seçim sonundaki vazifeliler listesi eklidir. Geleneksel münasebetlerin devamı için hiçbir engel kalmamış bulunmaktadır.

Mahallî ve kanunî formalitelerin ikmaline ve Skoç Riti Masonlarının müşterek malı olan ve hâlen en çok 130 kadar Gayrı Muntazam Biraderin istifadesine bırakılan binanın, umumun istifadesine tahsisine kadar Muhterem Büyük Loca asıl üyeleri olan Kardeşlerimizin Büyük Loca merkezlinde, muvakkaten bize tahsis edilecek bir hacımda çalışmalarına, idarî işler için de küçük bir odanın buna eklenmesine yüksek müsaadelerini rica ederim.

Karara yardımcı olmak üzere gereken bilgileri vermeğe hazır olduğumuzu, Kardeş Sevgi ve Selâmlariyle arzederim Pek Muazzez Büyük Üstad."

Söz konusu mektupların kaleme alındığı 15 Aralık 1967 günü, Büyük Loca'nın çalışmakta olduğu 25 numaralı binanın zemin katındaki toplantı salonunda bir toplantı yapılmış ve Tepebaşı 111 numaralı binanın akıbeti tartışmaya açılmıştır. Bu tartışma sırasında Suha Aksoy söz alarak, 111 numaralı binanın mülkiyetine Yüksek Şûra'nın resmi derneği olan Türk Mason Derneği'nin sahip olduğunu hatırlatmıştır. Ardından Türk Mason Derneği'nin genel kurulunu toplantıya çağırarak yönetim kurulunun değiştirilmesi teklifini sunmuştur. Bu teklife göre rit üyelerinin çok büyük bir kısmı istifa etmediği, yani Büyük Loca'nın safında kaldığı için yönetim kurulu genel kurulda arzu edildiği şekilde değiştirilip binanın mülkiyet sorunu kolaylıkla çözümlenebilecektir.

Ancak buna karşı çıkan Mukbil Gökdoğan, *"Hakkımızda ve aleyhimizde gazetelerde her gün bir yığın haber çıkarken mahkemelere düşmemiz doğru olmaz"* diyerek konuyu kapatmıştır.[219] Bundan sonra Tepebaşı 111 nolu bina ile ilgili bir girişimde bulunulmamıştır.

7 Ocak 1968 tarihli Daimi Heyet toplantısında Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki anlaşmazlıklara ilişkin olarak Texas ve California

219 Aksoy, Suha, "1965-1966 Olayları", a.g.e., s: 143.

Büyük Localarından gönderilen iki levha gündeme gelmiştir. 1967 yılı Aralık ayı içinde gelen bu mektuplarda Büyük Loca'nın tutumunun Masonik icaplara uygun olduğu ve intizamın korunması adına bu yoldaki çabalara devam edilmesi gereği vurgulanmaktadır.

7 Ocak 1968 tarihli aynı Daimi Heyet toplantısında Ekrem Tok'tan gelen yazı üzerine müzakere açılmıştır. Ekrem Tok, Büyük Loca'nın Önceki Büyük Üstadı olmasına, Konsekrasyon döneminde Büyük Loca'nın başında yer almasına, yaşanan tartışmalı hadiselerde Yüksek Şûra karşısında tutum almasına, hatta bu sebeple Yüksek Şûra tarafından ceza almasına karşın bu yeni konumunda tahmin etmediği güçlüklerle karşılaşacaktır. Konuyla ilgili 7 Ocak 1968 tarihli aynı Daimi Heyet toplantısında yapılan görüşmeler tersimata şu şekilde geçmiştir:

"İntizamını gaybeden Türkiye Yüksek Şurasından ayrılan, ve Büyük Locamıza mensup Muhterem Localardaki intizamlarını muhafaza eden on biraderden ibaret olarak yeni bir şura idare heyeti seçildiğini, bu yeni heyetin 1861 senesinden beri Türkiye'de mevcut olan Türkiye Yüksek Şurasının devamı olduğunu, ve vazifelilerinin ismini bildiren, aynı zamanda Büyük Loca merkezinde idarî işleri ve masonik çalışmaları için bir yer tahsisini isteyen Ekrem Tok imzalı 15 Aralık 1967 tarihli yazı okundu.

Büyük Kâtip Nafiz Ekemen B., Büyük Üstaddan istihsal ettikleri müsaadeye binaen, Mukbil Gökdoğan ve diğer birkaç Biraderin İstanbul merkez lokalinin büyük salonunda 4 ilâ 33 Biraderler için tertipledikleri toplantıda hazır bulunduğunu, bu toplantının icrasına müsaade istihsali için Büyük Üstada, ve gayrı resmi olarak Büyük Daimî Heyete müracaatte, 1965 seçimlerinden beri Yüksek Şura sinesinde cereyan eden dış ve iç olayların izahı olduğu halde, sözü geçen toplantıda ancak Büyük Locanın yazdığı ve aldığı levhaların okunduğunu, Şura içinde cereyan eden ve hem şuranın ikiye bölünmesini, hem de gayrı muntazam obedyansın kurulmasını intaç eden olaylar hakkında ve bu kerre ayrılarak muntazam şura çalışmalarına devam ettiklerini iddia eden on biraderin tutumlarını ve çalışmalarını gösteren hiçbir izahatta bulunulmamış olduğunu, mezkûr toplantıda, müzakere mihverinin 111 numaralı binanın istirdadı etrafında döndüğünü, gerekirse dava yoluyla bile mezkûr binanın alınması düşünüldüğünü, kendisinin dayanamıyarak söze karıştığını, ve meselenin bina konusu olmayıp başta büyük locamızın intizamı olmak üzere masonik intizamın önemli

olduğunu, ve çıkar yolun yeni şura heyeti üyesinin yeni bir dernek kurmak lâzımgeldiğini o toplantıda ifade ettiğini söyledi.

Büyük Kâtip bu izahatından sonra Ekrem Tok Biraderin imzasını taşıyan mektup hakkında düşüncelerini söylemek için söz istedi. Kardeşlerimizin felsefî derecelerde de çalışmak istedikleri bir gerçektir, biz buna karşı değiliz. Yegâne endişemiz Büyük Locamızın dış münasebetlerinde elde ettiği başarıları idame etmek, ve intizamımız üzerine gölge düşürebilecek her türlü olaydan ve durumdan kaçınmaktır. Şuranın devamı olduklarını iddia eden Kardeşlerimiz 111 Numaralı bina üzerindeki iddiaların kaybetmemek için yeni bir dernek kurmağa lüzum görmüyorlarmış, ve bazı hukukçu Kardeşlerimiz de yeni bir dernek kurmak lüzumu olmadığına, ve felsefi dereceler çalışmalarının da Türk Yükseltme Derneği çerçevesi içinde yapılması mümkün olduğuna dair kendilerine tavsiyede bulunuyorlarmış. Bu talep başlı başına Büyük Locanın intizamını yok edecek bir durum yaratacağı gibi bugüne kadar Yüksek Şuranın dairesinde ve himayesinde olmadığımız yolundaki çabalarımızı da bir anda tarumar edeceğini, gerekirse Yüksek Şuraya para yardımında bulunalım, hatta hibe edelim, fakat binamızda, hatta Ankara ve İzmir binalarımızda da kendilerine yer vermeyelim. Derneklerini kursunlar, bu dernek kira ile tutar, satın alır, ne isterse yapar bina sahibi olur, çalışmalarına devam eder. Biz Kardeşlerimizin oraya devamına müsaade etmekle kendilerine hizmet etmiş oluruz. Ve Kardeşlerimizin bizden bekledikleri de bundan fazla olmamalıdır. Kendisi, 3 seneden beri bütün dünya obedyansları ile muhabere halinde olduğunu, Büyük Locanın Yüksek Şuradan ayrı mahiyet taşıdığını ve tamamen müstakil olduğunu ifade ettiğini, muntazam obedyansları buna ikna etmeğe muvaffak olduğunu, bundan sonra, aksi istikamette gelecek bir soruya cevap vermekten aciz olacağı gibi böyle bir sorumluluk ta taşımayacağını, ve bu düşünce ve kanaatini Büyük Heyete bildirmeği vazife telâkki ettiğini söyledi. Nihayet böyle bir kararın camiamız içinde lehte ve aleyhe çok dalgalanmaları mucip olacağını, ve konu hakkında Daimî Heyetin karar vermek yetkisini haiz olup olmadığının da düşünülmesi gerektiğini ilâve etti.

Nafi Başak Birader, Yeni Şura idarecilerinden Mukbil Gökdoğan ve Kemal Eyüboğlu Biraderlerin, bir hukukçu olması itibariyle, kendi mütalâasına da müracaat ettiklerini, hatta Reşat Atabek ve Sahir Erman Biraderlerle müşterek birkaç toplantı yaptıklarını, bu toplantılarda Türk

Mason Derneği Umumi heyetini teşkile hukukan imkân göremediklerini, bu itibarla 111 Numaralı bina hakkında hiçbir işlem yapılmasını mümkün görmediklerini, ancak Büyük Kâtip tarafından bahsedilen davete icabet edemediğini, bu davette Reşat Atabek tarafından verilen izahatın kendisini ilzam eder mahiyette olduğunu, ancak bu hususu bilhassa Büyük Daimî Heyet üyesi sıfatiyle tavzih ve tashih etmek zorunda olduğunu söyledi, ve konuyu şöyle telhis edebiliriz:

Konunun iki cephesi vardır, başta bizim intizamımız gelir, bunu uzaktan yakından zedeleyecek hiçbir harekette bulunamayız. Bu hususu böylece tesbit ettikten ve bu fikre sadık kalmak şartiyle Kardeşlerimizin felsefî derecelere devam arzularını göz önünde tutabiliriz. Fakat kanaatimce, ve ileride her hangi yeni bir ihtilâfa mahal vermemek için evvel emirde Yeni Şuranın gerek haricî, gerekse masonik âlemlerde şahsiyet iktisab etmesi, çekişmelere ve kopmalara mahal vermiş olan mevzuat aksaklıklarını bertaraf etmeliyiz. Verilecek cevabın bu nitelikte olması lâzımgeldiği kanaatindeyim.

Şekûr Okden Birader, Nafi Başak B.in fikirlerine tamamiyle iştirak ettiğini, intizamımıza gölge düşürmemek kaydiyle kardeşlerimizin felsefî derecelerde çalışmalarında imkân sağlamalıyız, ve bu husus için evvel emirde Büyük Üstad tarafından konmuş olan devam yasağının kalkması ve bu imkânı sağlamak için de Nafi Başak B.in fikrilerine uygun bir tarzı hareketin Yüksek Şura idarecilerinden istenmesi gerektiği düşüncesindeyim dedi.

Büyük Üstad, ben de aynı fikirdeyim. Bugün ben, yarın bir başkası Büyük Üstad sıfatiyle bu bina içindeki masonik çalışmalardan da sorumluyuz. Bu sorumluluk çalışmalar üzerinde haiz olduğumuz murakabe ve gerekirse veto hakkının icabıdır. Yarın Dernek halinde kurulmadan burada felsefî derecelere ait çalışmalar yapılacak olursa, ben ve benim haleflerim, mesaisine katılamadığımız, ritüellerini bilmediğimiz felsefi atelyelerin gerek ritüellerinden gerekse çalışmalarından dolayı Hükûmete karşı sorumlu durumda oluruz ki buna göz yummak mümkün değildir. Binaenaleyh yeni şuranın, iddiası ne olursa olsun, Dernek olarak teşekkül etmesi ve Hükûmete karşı sorumlularını tayin etmesi lâzımdır. Bizim Şura ile ihtilâfımız mevzuatından ötürüdür, şahıslarla mücadelemiz yoktur. Binaenaleyh yeni Şura bizimle dostluk münasebeti kurmak istiyorsa ve bizim azamızın oraya devamına lüzum görüyorsa, bizim isteklerimiz

dairesinde mevzuatını ayarlamak mecburiyetindedir. Bir de, niçin Türkiyede yalnız Eski ve Kabul edilmiş Skoç Riti felsefî atelyeleri olsun, dünyada başka ritler de var. Bu rit mensupları da aynı şekilde Türkiye Büyük Locası azası arasından 'recrutemen' yapabilmelidir. Bunu da prensip olarak göz önünde tutmalıyız.

Macid Erbudak Birader, Almanya ve Avusturya Büyük Locaları binbir müşkilât ile kurulmuş ve kendilerini muntazam mason obedyanslarına binbir müşkilât ile tanıtabilmişlerdir. Hal böyle iken, Almanya ve Avusturya Yüksek Şuraları temsilcileri, gayrı muntazam bir yüksek şuranın muntazam şuralar toplantısına katılması için Türkiye Yüksek Şurası ile paralel çalışmışlar, ve kendi açılarından haklı gördükleri konuda Büyük Localarının intizamını rencide edip etmediklerini düşünmemişlerdir. Büyük Kâtip B.in az evvel okuduğu iki Amerika Büyük Locasından gelen levha dünya muntazam obedyanslarının konuyu Alman ve Avusturya ve binnetice eski Türkiye Yüksek Şurası gibi düşünmediğini göstermektedir. Biz Kardeşlerimizin felsefî derecelere devam etmesine, her şey tamamlandıktan sonra izin verelim. Fakat Yüksek Şura idare merkezinin bizimle aynı çatı altında olmasına, ve felsefî atelyeler çalışmalarının yine burada yapılmasına izin vermekte istical edelim. Evvelâ aramızda, sonra Şura temsilcileri ile görüşelim, positif neticeler alınırsa konuyu tekrar müzakere ederiz, gerekirse umumî heyetin tasvibine sunarız.

Sahir Akev Birader, Dernek meselesi ile masonik intizam meselesini ayırmak lazımdır. Masonik bakımdan onların intizamı tanınmadan, ve bize bu hususta tatminkâr belgeler ibraz edilmeden bu kararı vermek için zaman çok erkendir. İzmir ve Ankarada ve İstanbulda Kardeşlerimiz felsefî derecelerde çalışmak istiyorlar, amma Şuranın intizamı halledilmeden, ve bizim ileri sürdüğümüz mevzuat değişiklikleri yapılmadan bu konu hakkında acele karar veremeyiz. Meseleleri onların temsilcileri ile görüşmek, halletmek, ondan sonra karara varmak gerektiği mütalâasındayım.

Avni Karabece Birader, bugüne kadar kardeşlerimizin öğrendikleri, bildikleri, yanlış veya doğru masonluğun 1 den 33 e kadar gittiğidir. Yanlış ta olsa bu kanaati değiştirmek zordur. Binaenaleyh intizamımızı zedelemeden bu işi halletmek, ve felsefî derecelere devam için gerekli teşebbüsleri yapmak zorundayız.

Abdullah Ecem Birader, Büyük Heyetimizin bütün azası bazı nuance farkları ile aynı fikirdedir. Binaenaleyh Büyük Üstadımız dilediği iki Biraderle birlikte yeni Şuranın üç temsilcisini davet edip noktai nazarımızı anlatmalı, ve müzakerelere bugünkü konuşmaların ışığı altında yürütmelidir, fikrindeyim. Bu teklifimin reye konmasını rica ediyorum.

Netice itibariyle, Büyük Üstadın, Nafi Başak ve Macit Erbudak Biraderle birlikte Mukbil Gökdoğan ve daha iki temsilci ile temas kurup Büyük Daimî heyetin görüşünü izah etmesine, ve alacağı sonuçları Büyük Daimî heyetin gelecek toplantısına bildirmesine oybirliği ile karar verildi."

Bu arada Ankara'da çalışan on locanın Üstadı Muhteremi bir araya gelerek felsefi çalışmaların bir an önce başlayabilmesi için bir yazı kaleme almışlardır. Sembolik Loca Üstadı Muhteremlerinin bu girişimi Türk Masonluğunun kültürel kodları açısından not edilmeye değerdir. Kaleme alınan 1 Şubat 1968 tarihli yazı şöyledir:

"Aşağıda imzaları bulunan bizler, Yüksek şûranın istenilen yolda reorganizasyonunu tamamladığı cihetle, kendimizi adamış olduğumuz Masonluğun derinliğine inebilmek, onun felsefesini öğrenebilmek, faziletleri etüd edebilmek, hakikî Mason olabilmek ve bu yoldaki bilgilerimizi arttırmak için felsefî derecelerde, kârgahlarda çalışmanın faydalı olduğu düşüncesindeyiz.

Büyük Daimî heyetimizin bu reorganizasyonu kabul ve tasvip etmesi şartiyle, kanunî pürüzler ve formaliteler karşılıklı işbirliği ile halledilirken yukarıda arzedilen felsefî derecelerde çalışma imkânları verilmesi – bilmediğimiz büyük bir mahzur yoksa- uygun olur kanaatindeyiz."

İlerleyen sürece ilişkin 11 Şubat 1968 tarihli Daimi Heyet toplantısında şu bilgileri ediniyoruz:

"Büyük Üstad, bundan evvelki toplantıda kendisine verilen vazifeye müsteniden, Yüksek Şura temsilcileri ile temas ettiğini, kendilerine gerek binamızın istiabının buna imkân vermemesi, gerekse ileride yeni yaralanmalara sebebiyet vermemesi endişesinin her an mevcut olması hasebiyle binalarımız dahilinde çalışmalarına imkân göremediğimizi, ancak maddî yardımda bulunmağa amade olduğumuzu bildirdiğini,

para yardımı istemediklerini, arzularının Büyük Loca bizi tanıyor diye harice tebligat yapma imkânının kendilerine sağlanması olduğunu söyledi.

Galip Kardam B., Ankara Bölgesindeki Muhterem Localar Üstadı Muhteremlerinin müşterek imzalarını taşıyan bir levha getirdiğini söyledi, ve Şura atelyelerine devam müsaadesinin verilmesi hakkındaki bu levha okundu.

Hulûsi Selek ve Avni Karabece Biraderler, İzmirde kendilerinin vazifeli bulundukları Şura atelyesini davet ettiklerini ve çalışmaya başladıklarını söyledi.

Büyük Kâtip Birader, bize gelen Ekrem Tok Büyük Üstad'ın Hakim Büyük Âmir sıfatiyle imzaladığı levhada, kendilerinin Şura vazifelilerinin intizamlarını gaybetmiş olmaları hasebiyle, o Şuranın devamı olarak vazifeye devam ettikleri hususunun yazılı olduğunu, bu yazıdan çıkan mananın, yeni Şuranın şahsiyeti hükmiyeyi haiz olmayan gizli bir cemiyet hüviyetinde bulunduğundan sarfı nazar, eski şuranın devamı olduğuna göre, Büyük Locanın varlığına tecavüz taşıyan eski nizamnameye göre amel etmekte oldukları yolunda bulunduğunu, bu şartlar altında İzmirli Kardeşlerin Büyük Locayı küçük düşürecek harekette bulunduklarını ve hiç olmazsa kabahat işlediklerini kendi kendilerine kabul etmeleri gerektiğini, Ankaralı Kardeşlerin ise bizden müsaade isteyip bizi tazyik edecek yerde, derneklerini kurmaları ve Nizamnamelerini münhasıran İskoç riti faaliyetine inhisar ettirecek ve Büyük Locanın şahsiyetine, hakimiyetine, hareket ve icraatına uzaktan yakından gölge düşürebilecek mahiyette olan hükümlerden ayıklayarak geçmiş olayların tekerrürüne meydan vermiyecek şekilde tanzim etmeleri gerektiğini söyledi. Halit Arpaç, Sahir Akev, Nafi Başak, Nuri Akyol ve Abdullah Ecemen Biraderler de bu mütalâaya iştirak ettiklerini bildirdiler. Oylarda tesavi bulunduğu görüldü. Büyük Üstad, bu kardeşlere hak verdiğini, ancak felsefî atelyelerde çalışmakta hahişkâr Biraderlerin aynı zamanda müracaatlerini de göz önünde tutmak istediğini söyledi, ve Ekrem Tok Büyük Üstada, bu hususlardan bahis bir yazının gönderilmesinde fayda gördüğünü söyledi. Büyük Üstadın, Daimî Heyetimizin bugünkü görüşünü belirten mütalâasını, cevaben Ekrem Tok Büyük Üstada bildirmesine oybirliğiyle karar verildi."

Ankara'dan Üstadı Muhteremlerin yaptığı müracaata 19 Şubat 1968 tarihli ve Ekemen imzalı şu yanıt gönderilir:

"Ankara Bölge Mahfili Üstadı eliyle Ankaradaki Üstadı Muhteremlere

Aziz Kardeşlerim,

Topluca imzaladığınız 1 Şubat 1968 tarihli yazı, Büyük Daimî Heyetimizin 11 Şubat 1968 tarihli toplantısında okundu.

Yazınızda ifade edildiği veçhile, Yüksek Şûranın 'reorganizasyonu' hakkında Büyük Locamızın bilgileri, Hakim Büyük Âmir sıfatiyle Ekrem Tok Büyük Üstadımız tarafından imzalı ve intizamını kaybetmiş Yüksek şûranın devamı olarak çalışmağa başladıklarını belirten, ve İstanbuldaki merkez lokalimizde, kendilerine gerek idarî gerekse masonik çalışmalarını ifa edecek bir mahallin gösterilmesini rica eden 15 Aralık 1967 tarihli mektup münderecatından ibarettir. Filhakika, bu yazının vürudundan sonra, başta Ekrem Tok Büyük Üstadımızın izam ettiği üç Kardeşimizle başta Büyük Üstadımız olmak üzere Büyük Daimî Heyetimizin iki üyesi arasında birkaç toplantı yapılmış ve fikir teatisinde bulunulmuş ise de, gerekli belgelerin ne alınması, hattâ ne de görülmesi bugüne kadar mümkün olamamıştır.

Binaenaleyh, Büyük Daimî Heyet olarak, bütün kararlarımızı Ekrem Tok Büyük Üstat tarafından imzalanmış belgeye isnat etmek mecburiyetindeyiz. Nitekim Ekrem Tok Büyük Üstat imzasiyle gelen yazıda, kendilerinin başkanlık ettikleri teşkilâtın 'intizamını kaybetmiş Yüksek Şûranın devamı olduğu' bildirilmektedir.

Halbuki, Türkiye Büyük Locası, bir Yüksek Şûranın nasıl muntazam olduğu, ve nasıl intizamını kaybettikten sonra bunu tekrar nasıl iktisap edebileceği hakkında karar vermek mevkiinde olmadığı gibi bunu araştırmak zorunda da değildir. Ancak, Türkiye Büyük Locasına mensup muntazam Kardeşlere, Masonluğun muayyen bir cephesi hakkında bilgi vermekle vazifeli olan bir teşkilâtını gerek harici hukuk, gerekse masonik hüviyet bakımından mahiyetini ve niteliğini bilmek Büyük Daimî Heyetinizin, başlıca görevidir.

Reorganize edildiği bildirilen Yüksek Şûranın, intizamını kaybeden Yüksek Şûranın devamı olduğu sarahatle bildirildiğine göre, bu yeni Teşkilâtın, hukukî bünyesi Türk Mason Derneği, masonik hüviyeti de,

eski Şûranın Nizamnamelerini ve ritüellerini aynen kabul etmiş ve tatbike hazır bir toplum olmaktan ibarettir.

Kardeşlerimizin tasvibiyle yürütülen mücadele, eski Şûrayı teşkil eden şahıslarla değil, Nizamnamelerinde ve Mevzuatında, Türkiye Büyük Locasının, Masonluğun yegâne ve mutlak hakimi olan bir otorite vasfını inkâr eden hükümleri ihtiva etmesinden ileri gelmekte idi. Reorganize teşkilât, bunun aksini ifade eden Mevzuatını Türkiye Büyük Locasına tevdi etmediği, bunun aksine, eskisinin devamı olduğunu bildirdiğine göre, bugün için Türkiye Büyük locasının reorganize olduğunu beyan eden Yüksek Şûra ile münasebet kurmasına imkân yoktur.

Kaldı ki, harici âleme karşı sorumluluk deruhte eden Türk Yükseltme Cemiyeti idarecileri, mesaisine katılamadığı, ritüellerini ve yönetimini murakabe edemediği bir teşkilâtın bütün icraatından dolayı, memleket kanunlarına göre muhatap olmak istememektedir; zira müstakil bir Dernek kurmak zorunda olan reorganize Yüksek şûra, bu vecibeyi yerine getirmediği müddetçe ya 'gizli bir cemiyet' hüviyetinde kalacak, veya Türk Yükseltme Cemiyeti sinesinde çalışacaktır.

Binaenaleyh, Kardeşlerimizin bütün arzusuna rağmen, Dernek olarak, teşkilâtlanmalarına, Dahilî Nizamnamelerinde Türkiye Büyük Locasının, Türkiyede Masonluğun yegâne ve mutlak Hakim ve Nazımı otorite olduğu hususuna uzaktan yakından gölge düşürecek hükümleri çıkardıklarını ve kendilerine has usul ve nizamlara göre emsalince muntazam tanındıklarına dair kesin delillerini Büyük Locamıza vermelerine intizaren, Türkiye Büyük Locası Umumî Heyetinin vazetmiş olduğu devam yasağının kaldırılmasına imkân görülememektedir.

Türk Masonluğunu yönetmek ve Türkiye Büyük Locasının otoritesini ve hakimiyetini korumak vazife ve sorumluluğunu kendilerine tevdi ettiğiniz Büyük Vazifeli Kardeşlerinizin, umumun, ve bilhassa gelecek nesillerin menfaatlerine dayanan bu tutumlarının ciddiyet ve samimiyetinden şüphe etmeyeceğinizden eminiz.

Şu kadar varki, İskoç Riti dahilinde çalışmak hususundaki samimi arzunuzun yarattığı heyecanı, Türkiye Büyük Locasının haklı olarak istediği ve aradığı noksanların bir an evvel telâfi edilmesi için Reorganize Yüksek Şûra mensuplarına karşı ifade etmenizde, muhakkak ki, -neticeyi tacil edeceğinden- sonsuz faydalar vardır.

Büyük Daimî Heyetimizin görüşünü belirten bu cevabî levhanın dilediğiniz kardeşlerimize bildirilmesinde de fayda mülâhaza edildiğini bildirir, bu vesile ile Kardeşçe sevgi ve saygılarımı teyid ederim.

Mahsus selâhiyetle, Büyük Kâtip Nafiz Ekemen"

Öte yandan Daimi Heyet toplantısında alınan karar gereği hazırlanan yazı 20 Şubat 1968 tarihinde Örs imzalı olarak Ekrem Tok'a gönderilmiştir. Yazı şöyledir:

"Ekrem Tok Büyük Üstadım,

Reorganize edildiğini bildirdiğiniz, eski ve kabul edilmiş Skoç Riti Yüksek Şurasının Başkanlığına seçildiğinizi bildiren, ve benden gerek idarî işleriniz, gerekse masonik çalışmalarınız için lokallerimizde bir yer tefviz edilmesini isteyen 15 Aralık 1967 tarihli mektubunuzu aldım, ve derhal Büyük Loca Daimi Heyetine intikal ettirdim.

Başta sizin çok sevgili varlığınız ve şahsiyetiniz olmak üzere, Türkiyede Skoç Riti çalışmalarının, Büyük Locamız misillû, dünyaca kabul edilmiş muntazam bir şekilde cereyan etmesi hakkında kardeşlerimizin benimle aynı fikirde olduklarını sevinerek gördüm.

Bu konuyu vuzuha kavuşturmak için izam buyurduğunuz Temsilci Kardeşlerime de bildirdiğim veçhile ve başta en fazlasiyle, siz sevgili Büyük Üstadımız olmak üzere, hepimizin çektiği azap ve ıztırabı göz önünde tutarak, meseleyi şahıslardan tecrid ederek müesseseler açısından mütalâa etmek hususunda bütün kardeşlerimle aynı fikre sahip olduğumu görmekle de fevkalade mutlandım.

Yegâne temennim, Temsilcileriniz Kardeşlerimizle de mutabık kalındığı gibi, reorganize edilmiş Yüksek Şuranın, müstakil bir dernek hüviyeti ile şahsiyet iktisap etmesi, çelişmelere ve ayrılmalara sebebiyet veren eski nizamnamelerdeki, Türkiye Büyük Locasının, Türkiyede masonluğun yegâne hakim ve nazım otoritesi olduğuna gölge düşüren hükümlerin çıkarılmasıdır.

Bu hususun bir an evvel teminini bilhassa rica ederim. Kardeşlerimin bir çoğu Skoç Riti atölyelerinde çalışmak istemektedirler. Bu Kardeşlerimin arzularında kendilerini tatmin etmek ve aynı zamanda, Skoçya Büyük Locasının 'Consecration-Tanzim' muamelesini temin eden Büyük Üstadımız olarak Türk masonluk tarihine parlak bir şekilde

geçen Zatı Üstadanelerinin, geçmiş mücadelelerin tekrarına mahal bırakmıyacak şekilde karşılıklı hürmet ve sevgi esasına dayanan müesseselerin de kurucusu olmaları için, Büyük Locamızın aramak zorunda olduğu bu noktaların istikmaline gayret sarfetmelerini rica ederim.

Bu vesile ile kardeşçe sevgi ve saygılarımı teyid eylerim."

7 Mart 1968 tarihinde Ekrem Tok imzalı bir yazı ile gelişmeler Örs'e şu şekilde aktarılmıştır:

"15 Aralık 1967 tarihli mektubumuza atfen, 20 Şubat 1968 tarihli ve P.M. Ekrem TOK B.e yazılmış mektubunuza teşekkür ederiz. Vazifelendirilmiş Kardeşlerimizin de Zat-ı Üstadaneleriyle yaptıkları iki buluşmadan sonra, ilgili diğer Kardeşlerine bildirdikleri gibi ve uzun zamandan beri gayet olumlu şekilde tekrarlanmasına rağmen, Büyük Loca merkez binasında, muvakkaten de olsa, bize yer tahsisinsin hemen mümkün olmadığı ve bazı şeylerin bizden beklenmekte olduğu kendini göstermektedir.

Pek Muazzez büyük Üstad, gerçek –meşru ve muntazam-masonluk üniversal bir BÜTÜN'dür; bütün gerçek, masonik teşekküller onun kopmaz parçalarıdır; onun için de biz birbirimize kardeş diyoruz. Bu memleketteki gerçek Masonluk ta, kendi içinde, bir bütündür. Nitekim, bu anlayışta olan ve bu anlayışla hareket eden ve Muntazam Büyük Loca'ya bağlılıklarını, ne bahasına olursa olsun, muhafaza edebilen Kardeşler, bu BÜTÜN'ün bozulmamasını sağlayabilmişler ve ancak bu sayede, ünversel Masonluk zincirinde 1861 den beri yaşayan değerli bir halkanın, oradan koparılıp atılmasına engel olmuşlardır.

Bu bütün içinde yer almak, bütünü teşkil eden parçaların istiklaline ve Hükümranlığına halel getirmez; getirmemelidir. Gerçek Masonik teşekküllerin bir birinden kuşkulanması Masonik anlayışa aykırı düşer. Vukuat bunun aksine cereyan ederse, kabahati, her halde, şahıslarda ve idarecilerde aramak gerekir; acı tecrübelerini, maalesef biz de geçirdik.

Gelecek için her türlü kuşkuları, sürtüşme ihtimallerini ortadan kaldırmak çarelerini üç yıldan beri araştıran ve zaman zaman harekete de geçmiş fakat başarısız kalmış kardeşleriniz, en nihayet 18 Şubat 68 tarihli, Yüksek Şuranın yeni, ikinci oturumunda bu işi en iyi şekilde

sona erdirmişlerdir: Dahili Nizamnamemizin Jüridiksiyonumuzla ilgili solmayan bütün maddeleri meriyetten kaldırılmıştır.

Ayrıca Gayrı Muntazam eski kardeşlerin ekseriyeti HİÇ'e sayan, AKLÜ HİKMET'e uymayan, inatçı hareketleri, reorganize edilen teşekkülümüzü, KANUN önünde tekrar tescil ettirmek zaruretini ortaya çıkarmıştır. Bu mesele de teemmül edilerek o da çözülmüş, bir DERNEK tüzüğü hazırlanmıştır; en geç önümüzdeki hafta içinde Vilayete sunulmak üzeredir.

Bütün bu didinmelerin ana kudret kaynağı, hepimizin meşru ve MUNTAZAM Büyük Locamıza bağlı meşru ve MUNTAZAM SEMBOLİK LOCA'ların MUNTAZAM üyeleri oluşumuzdur.

Bu gerçek gözden kaçırılmazsa, sadık ve devamlı üyelerimiz olan SKOÇ RİTİ MASONLARI'nın, daha fazla bekletilmeden, Merkez ve Şube Binaları Localarında –bir çok obediyanslarda olduğu gibi- mütevazıane çalışmalarında, ESAS bakımından ne türlü bir SAKINCA olabileceğini Yüksek TAKDİR'inize sunarız.

Kardeş sevgi ve saygılarımla,
Bağlılığımızı teyit ederek
Ekrem Tok"

Bu konudaki gelişmeler 17 Mart 1968 tarihli Daimi Heyet tersimatında şöyle yer almaktadır:

"Türkiye Yüksek Şurası Hakim Büyük Âmiri Dr. Ekrem Tok B. imzasiyle gelen 7 Mart 1968 tarihli levha okundu. Bu levhadan reorganize edilmiş Yüksek Şuranın, eski Şura Nizamnamesinin Türkiye Büyük locasının Masonluğunun Türkiyede yegâne nazım ve hakim otoritesi olduğu hususuna gölge düşürecek bütün hükümlerinden temizlendiğini, isteğimiz gereğince, ayrıca bir Dernek kurarak haricî âleme karşı da kanunî sorumluluğu yüklenecek Derneklerini kurduklarını bildirdikleri görüldü.

Büyük Kâtip B., reorganize edilmiş Yüksek Şura Büyük Kâtibi Mukbil Gökdoğan B.in, tashihli nizamnameyi imzalı olarak kendisine tevdi ettiğini, ayrıca Dernek Statüsünün de daimî kâtibimiz Fuad

Ramazanoğlu Biraderle birlikte İstanbul Bölge Mahfili idare memuru Cevat Erbakan Birader tarafından müştereken ilgili mercilere tevdi edildiğini bildirdi.

Bu durum karşısında, Kardeşlerimizin Skoç Riti atelyelerine devam edemiyeceklerini mucip olan sebeplerin ortadan kalkmasına oybirliği ile karar verildi. Yasağı bir mesajı ile vazetmiş olan Büyük Üstadın yine bu yasağın kalktığı hususunu bir mesajla bildirmesi uygun görüldü. Büyük Üstad her ne kadar bu mesaj kendi imzasiyle gidecekse de metnin Heyet tarafından müştereken hazırlanmasını tercih ettiğini söyledi. Hazırlanan mesaj metninin Büyük Üstad mesajı adiyle Localara tamim olunmasına oybirliği ile karar verildi.

Aynı konuyla ilgili olarak, Büyük Kâtip, remzî Localar çalışmalarile tedahül etmemek kaydiyle ve kendilerine münasip bir yer bulunana kadar, Cumartesi ve Pazar günleri, skoç riti atelyelerinin İstanbuldaki lokallerimizde çalışmalarına müsaade olunmaları hakkındaki müracaatı hatırlattı. Bu esaslar dairesinde olmak, ve masarife iştirak payını Bölgelerle kararlaştırmak üzere, sözü geçen atelyelerin lokallerimizden geçici olarak faydalanabilecekleri hususuna oybirliği ile karar verildikten sonra, her iki konunun gerek cevab teşkil etmek üzere Ekrem Tok Büyük Üstada, gerekse lüzumlu tedbirleri almaları için Bölge Mahfillerine bildirilmesine oybirliği ile karar verildi."

Konuyla ilgili olarak 18 Mart 1968 günü 3601 numara ile yayınlanan Örs imzalı Büyük Üstat Mesajı şöyledir:

"Son on yıl içinde dünya, ve özellikle Fransa Masonluğunda olup bitenler göz önünde tutularak muntazam Kardeşlerimizin, usulüne uygun olarak kurulmamış bir Büyük Loca ile işbirliğinde bulunmak ve ayrıca 33. Dereceli üyelerinin çoğunluğunun Türkiye Büyük Locasından çekilmek suretiyle intizamını yitirmiş olan Yüksek Şura ve ona bağlı atelyelere devamdan alıkonulmaları ileri bir görüşle 22/23 Nisan 1967 günü toplanan Konvanca karar altına alınmış ve bu kararın uygulanması için bana yetki verilmişti.

6 Haziran 1967 gün ve 3176 sayılı mesajımla yerine getirilmiş bulunan Konvanın bu isabetli kararının olumlu neticesi, bugün elde edilmiş bulunmaktadır.

Uzun bir bekleyişten sonra Ana Yüksek Şura, ilişkilerini Türkiye Büyük Locası ile kesmiş olan Türkiye Yüksek Şurası konseyi (yönetim

kurulu) üyelerinin gayrı muntazam olduklarını, buna karşılık Türkiye Yüksek Şurasının, Fransada olduğu gibi yeniden kurularak konsakre edilmesine lüzum kalmadan, eski Büyük Üstad EKREM TOK Biraderin başkanlığında Türkiye Büyük Locasına bağlı 33 dereceli muntazam üyeleriyle faaliyetine devam ettiğini, muntazam bütün Yüksek Şuralara bildirmiştir.

Bu suretle Türkiye Masonları arasında özlenen birliğin sağlanması yolunda yeni bir ümit ışığının belirmiş olduğunu müjdeler, değişen şartların ışığı altında kanun ve nizamlarını gözden geçirerek Türkiye Büyük Locasının otoritesine gölge düşürecek maddeleri yürürlükten kaldırmak suretiyle kendini reorganize etmiş bulunan Türkiye Yüksek Şurası ve ona bağlı atölyelerin çalışmaların katılmakta, artık bundan böyle sakınca kalmadığını, çalışmaların belirli günlerde Ankara ve İzmirdeki lokallerimizde, ve remzî localar çalışmaları ile tedahül etmemek kaydiyle, geçici olarak İstanbuldaki lokalimizde de yapılacağını bildirir, bu yeni dönemin Türkiye masonluğu için hayırlı ve verimli olmasını dilerim."

Aynı tarihte Örs 18 Mart 1968 gün ve 3604 sayılı bir yazı ile durumu Ekrem Tok'a bildirmiştir. Söz konusu yazı şöyledir:

"Pek Muazzez Hakim Büyük Amir

Ekrem Tok Birader

7 Mart 1968 tarihli kardeş levhanız, Büyük Daimi Heyetimizin 17 Mart 1968 tarihli celsesinde okunmuş, ve organize edilmiş Yüksek Şuranın, dernek kurarak tüzel kişilik iktisap ettiği ve İçtüzüğünde Türkiye Büyük Locasının otoritesine gölge düşürecek maddeleri yürürlükten kaldırdığı hususları memnuniyetle tespit olunmuştur.

Türkiyede Masonluğun birlik ve beraberliğini sağlamak maksadile, ve esasen, ihdasındaki sebebler de bu suretle ortadan kaldırılmış bulunduğuna göre, 22/23 Nisan 1967 tarihli Konvanca bana verilen yetkiye müsteniden aldığım tedbirleri kaldırmış ve keyfiyeti bugünkü mesajımla Muhterem Localara ve bütün kardeşlere duyurmuş bulunuyorum.

Skoç Riti çalışmalarına tahsis edilecek lokalleri tedarik etmenize değin, çalışmaların sekteye uğramaması için, atelyelerinizin geçici

olarak İstanbul, Ankara ve İzmir lokallerimizde toplanabilecekleri hususunu da Bölge Mahfillerimize tebliğ ettim. Bu toplantılardan dolayı Bölgelere terettüp edecek fazla masarifin miktarını ve sureti tediyesini tespit etmek için de Bölge Mahfillerime yetki verdim. Şurası tabiidir ki, Skoç Riti atelyelerinin çalışmalarından dolayı, remzi Localarımız çalışmaları sekteye uğramayacak ve burada her hangi bir tedahüle meydan verilmeyecektir. Aramızda şifahen tespit edilmiş olduğu veçhile, İstanbuldaki Skoç Riti çalışmaları cumartesi ve pazar günleri yapılacaktır.

Bu yeni dönemin Türkiye Masonluğu için hayırlı ve verimli olmasını diler, bu vesile ile Kardeşçe Sevgi ve Saygılarımı teyit ederim.

Büyük Üstad Hayrullah Örs"

Bu yazıya cevap 6 Nisan 1968 tarihinde Hâkim Büyük Âmir Ekrem Tok ve Büyük Umumi Kâtip Mukbil Gökdoğan imzalı olarak şu şekilde verilmiştir:

Pek Muazzez Büyük Üstat, Muhterem Kardeşim,

18 Mart 68 tarihli ve Türkiye'de gerçek Masonluğun gelişmesi yönünden evrensel değerde bir belge olan yazınız, önce benim ve sonra 5 Nisan 68 tarihinde toplantıya çağrılmış olan Yüksek Şura İdare Encümeni Kardeşlerimin büyük takdir ve tebrikine mazhar olmuştur.

Pek Muhterem Büyük Loca'ya bağlı Muhterem Sembolik Locaların Muntazam üyeleri olan ve sayıları sekizyüzü aşan Skoç Riti Masonları, yukarıda adı geçen yazınızdaki kararlarınızla, yıllardan beri, istemeye istemeye içine düşürüldükleri sıkıntıdan, yüz akı ile kurtulmuş ve çalışma rahatına kavuşturulmuş bulunuyorlar.

Pek yakında -27 Nisan- başlayacak olan çalışmaların feyizli sonuçları Türkiye'deki bütün Muntazam Kardeşleri, şüphesiz bahtiyar edecektir.

'Hayırlı ve faydalı İnsan' olmaktan başka hedefi bulunmayan bu müşterek yolumuzda bize uzanan bu Kardeşlik elini ebediyete kadar bırakmamak azmi ile, ışıklı yolda ve diğer ülkelerdeki milyonlarca 'İyi İnsan'la beraber, GERÇEK NURU'na doğru ilerlemek kararındayız.

Bu vesile ile Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti Türkiye Yüksek Şurası İdare Encümeni, Pek Muazzez Üstada ve Daimî Heyetine, bu Masonik hizmeti dolayısıyla Rit mensupları adına en candan şükranlarını sunar.

Kainatın Ulu Mimari'ndan Ahengimizi ebedî kılmasını niyaz ederiz."

Ayrıca bu süreç ile ilgili olarak Genel Kurul toplantısı hemen öncesinde yapılan 20 Nisan 1968 tarihli Daimi Heyet toplantı tersimatında şu ifadeler bulunmaktadır:

"Cenup Jüridiksiyonu Hakim Büyük Amiri Luther Smith B.in evvelce Büyük Üstada vaki müracaatine cevap olarak Türkiye Yüksek Şurasının reorganize edilmiş, ve statü aksaklıkları tashih edilmiş olarak çalışmalarına müsaade edildiğinin bildirilmiş olduğuna bilgi edinildi."

Diğer taraftan 20 Nisan 1968 tarihli Genel Kurul'a sunulan Faaliyet Raporu'nda Yüksek Şûra'nın reorganize edilmesi ile ilgili tüm gelişmelerin özetlenerek aktarıldığı görülmektedir. Raporda Büyük Üstat Örs'ün ihraç ettiği üyeleri yabancı obediyanslara duyurduğu 15 Eylül 1966 tarihinden itibaren Yüksek Şûra'nın Masonik karar yetkisini kaybettiği, Smith'in mektubu referans gösterilerek anlatılmıştır. Daha sonra gayrimuntazam Yüksek Şûra'dan ayrılan muntazam üyelerin yeni bir reorganizasyon yaptığı ve bu suretle oluşturulan Muntazam Yüksek Şûra'nın başkanlığını ise, Büyük Loca'nın Konsekrasyon Töreninin yapılması sırasında Büyük Üstat olan Ekrem Tok'un yürüttüğü vurgulanmıştır. Bu vurgunun özenle seçilerek yapıldığı dikkatten kaçmaz.

20 Nisan 1968 tarihli Genel Kurul öncesi süreçte dikkat çekici bazı gelişmelerin yaşandığı unutulmamalıdır. Örneğin 3 Aralık 1967 tarihli Daimi Heyet toplantısında gündeme gelen bir konu bu gelişmeler arasında sayılabilir. Bu, Necdet Egeran'ın Ankara'da Ankara Bölge Mahfili'ne ait beş adet antetli kağıdı alması ile ilgilidir. Ankara'dan Bölge Mahfili'nin müracaatı üzerine konu gündeme gelip tersimata şu şekilde geçmiştir:

"Necdet Egeran B.in halen temsil yetkisi olup olmadığını soran ve aynı zamanda bu Kardeşimizin Ankara Bölge Mahfiline ait 5 adet resmî kağıdı aldırdığını bildiren Ankara Bölge Mahfilinin 414 sayılı levhası okundu.

Temsil yetkisinin münhasıran Büyük Üstad ile Büyük Kâtibin uhtesinde olduğu hususunun tamimine ve cevaben Ankara Bölge Mahfiline bildirilmesine, resmî başlıklı kâğıt konusuna gelince bunun tahakkuku halinde yapılması düşünülebilecek disiplin tatbikatının icrası

Egeran Kardeşimizin mensup bulunduğu Bilgi Muhterem Locasının yetkisi cümlesinden olmakla gelen levhanın bir suretinin sözü geçen locaya ve bilgi edinmesi için Necdet Egeran B.e gönderilmesine oybirliği ile karar verildi."

Daha sonra aynı konu 7 Ocak 1968 tarihli Daimi Heyet toplantısında da gündeme gelecek ve şu cümlelerle tersimata geçecektir:

"Necdet Egeran biraderin bazı başlıklı kağıtları aldırdığına dair Ankara Bölge Mahfilinden vaki bildiri üzerine yapılan inceleme sonunda, Necdet Egeran Biraderin bu kağıtları vazifeten dışarıya gönderdiğimiz Şevki Kayaman Biraderi şahsan tanıdığı bazı Büyük Üstad ve Büyük Kâtiplere takdim etmek için kullandığı anlaşılmakta, konunun tasnifine, ancak bu yolda ihtiyatlı olması gerektiği hususunun Büyük Kâtip tarafından özel olarak kendisine bildirilmesine oybirliği ile karar verildi."

Aynı Daimi Heyet toplantısında İskoçya Büyük Locası Büyük Üstat ve Büyük Sekreteri'nin Türkiye'ye davet edilmesi hususu da şu dikkat çekici üslupla kayda geçirilmiştir:

"İskoçya Büyük Locasının, vazifeli olarak gönderdiğimiz Şevki Kayaman B.e gösterdiği hüsnü kabulden ve kendisine tevcih ettiği 'installed Master' derecesinden dolayı İskoçya Büyük Locasına teşekkür olunmasına, ve Büyük Kâtip Buchan B.in izhar ettiği arzuya binaen, Türkiyedeki ikamet masrafları Büyük Locamız tarafından Büyük Üstadı ile birlikte kendisini, dilediği tarihte Türkiyeyi ziyarete davet olunmasına, seyahat tarihini tayinde kendilerinin muhtar olduklarına, ancak Haziran ayı içinde Ankara binamızın temel atma törenini yapmağı düşündüğümüzden ziyaretlerinin bu tarihe isabet ettirilmeleri halinde sevincimizin artacağına mütedair bir levhanın İskoçya Büyük Kâtibine gönderilmesine oybirliği ile karar verildi."

22 Ekim 1967 tarihli Daimi Heyet toplantısında Üstadı Muhterem'lerin ilk defa yeni usulde is'adı gündeme gelmiştir. Robert Sime "*İskoçya Büyük Locası tarafından Üstadı Muhteremlerin is'adına ait (INSTALLED MASTER) derecesi ritüeli ve bu dereceyi Türkiye Büyük Locası dahilinde tevcih etme yetkisi"*ni almıştır. Söz konusu ritüeli Sime, 11 Kasım 1967 tarihinde İstanbul'da uygulamıştır.

Ardından aynı konu 3 Aralık 1967 tarihli Daimi Heyet toplantısında şu şekilde ele alınmıştır:

"Obediyansımız dahilinde Installed Master - Eski Üstadı Muhteremlik derecesinin kullanılmasına imkân veren İskoçya Büyük Locasına gerekli teşekkür levhasının yazıldığına, bu derecenin 11.11.1967 tarihinde İskoçya büyük Locasına izafetle Sime B. tarafından İstanbul vadisindeki eski Üstadı Muhteremlere tevcih olunduğuna ve bir de diploma suretinin İskoçya büyük Locası tarafından gönderildiğine bilgi edinildi. Sözü geçen diplomanın tercümesi ve projesinin hazırlanarak Heyete sunulması hususu ile Büyük Kâtip vazifelendirildi."

Bununla beraber daha sonra gönderilen tamimlerle İs'ad Törenlerinin eskiden alışıldığı şekilde eski ritüellere göre yapılacağı belirtilmiştir.

Öte yandan ortada bazı sorunlar vardır; örneğin İskoçya'dan tercüme edilmiş yeni ritüellerin pilot localardaki uygulamaları öngörüldüğü gibi gitmemektedir. Nitekim 11 Şubat 1968 tarihli Daimi Heyet toplantısında yeni ritüellere gösterilen tepki ile ilgili olarak şu bilgiler verilmiştir:

"Büyük Kâtip B., yeni ritüeller hakkında gayet sinsi ve metodik bir mücadelenin açıldığını, pilotluk vazifesini gönüllü olarak üstlerine alan bazı Locaların bu işi hiç benimsemediklerini, buna mukabil bazı muhterem Locaların da tatbik için müsaade istediklerini söyledi. (...) Netice itibariyle, aksak taraflar varsa bunun daha kolaylıkla tesbitini mümkün kılmak üzere, isteyen Muhterem Localarımızın yeni ritüelleri tatbik edebilecekleri hususunun tamimine oybirliği ile karar verildi."

20 Nisan 1968 tarihli Konvan'a sunulan Faaliyet Raporu'nda yeni ritüel çalışmaları ile ilgili olarak şu bilgiler yer almaktadır:

"*22/23 Nisan 1967 tarihinde toplanan KONVAN'ımız, 27 Nisan 1963 tarihindeki Konvan'ca o zamanki Büyük Daimî Heyete verilmiş, sonradan her sene teyid ve tecdit edilmiş olan yetkiye müsteniden nihayet hazırlanabilmiş olan RİTÜEL tercümeleri üzerinde gerekli kararını verebilmişti.*

Hafızaları tazelemek için şu hususu hatırlatmakta fayda vardır ki, ötedenberi kullanılagelen, menşe itibariyle Türkiye Büyük Locasının prensiplerini benimsediği Masonluk camiasınca intizam şartı olarak ileri sürülen umdelere uymıyan, tercümedeki değişiklikler ve zaman zaman yapılan ilâve ve çıkarmalar yüzünden mehazile de irtibatını kaybeden eski ritüellerin, prensip itibariyle, değiştirilmesine, en yeni ritüel olan İSKOÇYA Büyük Locası'nın 'MODERN RİTUALS'ının hazırlanmış olan

tercümelerinin derece derece tatbikına, bu tatbikatta görülecek sivri noktaların düzeltilerek, Anayasamız uyarınca, ilerideki bir Konvanca kesin metninin kabulüne karar vermiş idiniz.

Bu direktifinize uyularak, her vadimizde ingilizce çalışan Muhterem Localar ile, bu ritüelleri kullanmak istediklerini bildiren Muhterem Localarda, bir sene müddetle, bu tatbikat yapılmıştır. Yalnız, bu tatbikat bizleri tam bir fikir sahibi etmeğe yetecek genişlikte ve nitelikte olmamıştır. İlk yadırgamalardan sarfı nazar, II. ve III. derecelere ait ritüellerin bastırılması da, başka sebeplerden dolayı bir süre, durdurulmuş olduğundan Kardeşlerimiz, geçen devre zarfında, ritüellerin umumi felsefesi hakkında tam bir bilgi sahibi kılınamamışlardır. Ancak şu hususu derhal belirtmek yerinde olur ki, 2. ve 3. derece ritüellerinin de baskısı tamamlanmıştır ve Muh.Localarımızın 1968 yılı vazifelilerinin seçimlerinden sonra, yeni ritüelleri tatbik için müsaade isteyen Localarımızın sayısı artmıştır. Bu hususu göz önünde tutan Büyük Daimî Heyetiniz de, bu konudaki istekleri memnuniyetle karşılamış ve Muhtrem Locaları bu hususta serbest bırakmıştır.

Yeni ritüelleri iyice anlamak, esas prensiplerine ilişmeksizin, varsa, sivrilikleri yumuşatmak için bu ritüellerin kabil olduğu kadar fazla sayıda Locamız tarafından daha bir sene müddetle devam etmek gerektiği kanaatindeyiz. Şu hususu açıkça belirtmek gerekmektedir ki, metin bakımından kesin kabulü tazammun etmemekle beraber, bu tatbikat bir GÖSTERİ değil, ritüeller bu haliyle masonik netice doğuracak, yani bu ritüellere göre yapılacak TEKRİS'ler ve TERFİ'ler tamamiyle muteber sayılacaktır.

Bu itibarla, sözü geçen RİTÜELLER'in 1967 senesi Konvanınca verilmiş karar uyarınca daha bir sene süre ile tatbikine müsaade olunmasını rica ve teklif ediyoruz.

(...) Şurasını sevinerek bildirelim ki, muntazam obedyanslarda tatbik edilmekte olan:

'ESKİ ÜSTADI MUHTEREMLER – INSTALLED MASTER' derecesi, İskoçya Büyük Locası tarafından Türkiye Büyük Locasına tevcih ve bu dereceye ait işaret, kelime ve ritüeller tevdi olunmuştur."

20 Nisan 1968 tarihli Genel Kurul'da yeni ritüeller üzerinde uzun tartışmalar yaşanmıştır. Genel Kurul üyelerinden bazıları ritüellerin

değiştirilmesi ile ilgili olarak konsekrasyon sürecinde gizli taahhütler verilip verilmediğini sormuş ve bunun üzerinde Büyük Kâtip sıfatıyla Ekemen tersimata geçen şu çok önemli açıklamayı yapmıştır:

"Öteden beri konunun etrafında dönüp esasına girmiyoruz. İşin hakikatini bilmek ve ona göre hareket etmek zorundayız: Türkiye Büyük Locası, Yüksek Şuranın himayesinden çıkıp müstakil hüviyet aldığı ve merkezinin Ankarada bulunduğu sırada dış münasebetlerimiz gayrı muntazam iki Fransız obedyansı, Colorado Büyük Locası, ve kendisini henüz tanıtamamış Almanyanın eski Büyük Locası ile dostluk kefilleri teatisinden ibaret idi. O zaman yapılan müracaatlar üzerine, İskoçya Büyük Üstadı MacDonald ve Büyük Kâtibi Buchan biraderler Ankaraya geldiler. Öteden beri aleyhimizde kullanılan menşe intizamsızlığından maada, mevzuat ve ritüellerimizin matérialiste bir felsefeye dayandığına iliştiler. Esas konu, Türkiye Büyük Locasının, 'Allah' ve 'Ruhun ölmezliği' konusundaki durum ve düşüncesinin tesbiti idi. O zamanki Büyük Üstad ve diğer Büyük Vazifeliler, bu Kardeşlerimize, mevzuatın ve ritüellerin çok yakın bir zamanda değişeceğini söylediler. Netekim, aradan kısa bir zaman geçtikten sonra, ritüellerimizde bazı değişiklikler yapıldı ve şimdiki ritüellerimiz tatbike başlandı. Bunların tercümelerinin yapılıp kendilerine gönderildiğini, bu tashihlerin kâfi bulunmadığını, Büyük Kâtiplikteki evrak bize gösteriyor. Bunun üzerine o zaman Büyük Üstad Kaymakamı olan Kemalettin Apak Birader, İstanbul'da bir 'Mevzuat Komisyonu' kurdu. Bu komisyona, Türkiye Büyük Locasının 'Allah'ın varlığına' ve 'Ruhun ölmezliğine' inandığını açıkça belirtecek şekilde mevzuatımızı ve ritüellerimizi gözden geçirmek, noksanları tamamlamak vazifesi verildi. Bu komisyonda, o zamanki Yüksek Şuranın belli başlı vazifelileri ile bugün burada hazır bulunan bir çok Kardeşimiz vazifeli idik. Pek çok toplantı yaptık, fakat çalışmalarımız bir türlü ilerileyemedi. Samimî olarak söyleyeyim ki, benim gibi bir çoğumuz, o zaman İskoçya Heyeti ile konuşulanlardan habersizdik, ve muntazam masonluğun 'Allahın varlığına ve Ruh'un ölmezliğine' atfettiği önem hakkında da tam bilgimiz yoktu. Apak Üstadımız da bizi bu konuda hiçbir surette ikaz etmemişti. Anayasa, Büyük Loca İçtüzüğü , Localar Umumi Nizamnamesi, 1., 2., ve 3. derece ritüelleri ile Disiplin Tüzüğü ve Tören Ritüellerini hazırladık, ve Ankara'ya gönderdik. Bir süre sonra, Büyük Locamızın merkezi İstanbula geldi ve Apak Birader Büyük Üstad seçildi. Konu, 1960 senesi Konvanının gündeminde vardı, fakat o toplantıda, müstacelen ihtiyacımız olan Disiplin Tüzüğü

ile Tören Ritüellerini öncelikle ele alalım, bunlara kesin şeklini vererek yürürlüğe koyması için Büyük Daimî Heyete yetki verelim, mevcut komisyonu takviye dip diğer mevzuları bir daha göz geçirmesini bu komisyondan isteyelim, önümüzdeki konvanda bu hususu müzakere ederiz dendi, ve öyle yapıldı. Büyük Daimî Heyet, Disiplin Tüzüğü ile Tören Ritüellerini de aynı komisyona revize ettirdi, aslından çok farklı olarak gelen metinleri yürürlüğe koydu: halen tatbik ettiğimiz metinler bunlardır.

Takviyeli komisyonun hazırladığı metinler, 1962 senesi Konvanına getirildi. 'Büyük Daimî Heyet bunları benimsiyor mu? Noktai nazarı nedir bildirsin'mucip sebebile bütün metinler yeni baştan Büyük Daimî Heyete iade edildi. Bütün sene Büyük Daimî heyet bu metinler üzerinde çalıştı, o zaman ki heyeti teşkil eden ve bir çoğu bugün burada hazır bulunan Kardeşlerimiz, Allah'ın varlığı ve Ruh'un ölmezliği konusunda Büyük Daimî Heyetin ne çeşit baskılara maruz kaldığını bilirler.

Konu 1963 senesi Konvanının gündemine alındı ve Konvandan evvel, Apak Büyük Üstad, metinler kabul edilmezse kendisinin hem Yüksek Şuradan, hem de Türk Yükseltme Cemiyetinden, istifa edeceğini söyledi, ve bu hususta hazırladığı vesikaları da Daimî Heyet toplantısında okudu. Fakat ne oldu ise, Konvanda, Apak Büyük Üstad, yetkisine dayanarak, bütün metinleri çekiç altı etti, ve Konvandan her hangi bir muntazam obediyansın bütün mevzuatını kül olarak kabul edelim yolunda bir karar çıkardı.

Büyük Daimî heyet, çeşitli obedyansların mevzuatını getirtti, bunları inceledi, ve en son yapılan ritüel olması itibarile, ve asrın görüşlerin en çok cevap verdiği için İskoçya büyük Locasının 'Modern Rituals'ı üzerinde karar kıldı, durumu müteakip Konvanlara arzetti, tercüme işine girişti, her sene Konvan'a sunulan raporlarında tercüme işleri hakkında izahat verdi, ve çalışmaların tamamlanması için yetki ve süre istedi. İskoçya, İrlanda, Nuyork ve Massachussetts Büyük Localarının temsilcisi olarak eski Nuyork Büyük Üstadı Froessel B. Büyük Locamızı ziyaret etti.1963 Konvanına takdim edilmek üzere hazırlanan metinlerin tercümelerini yaparak kendisine verdik, ve önümüzdeki Kovanda müzakere edilecek, ve tabii olarak kabul edilecek dedik. Bu teminatımız üzerine belli başlı Büyük Localar bizi tanımağa başladı.

1965 te 'consecration' için gelen Heyete, hazırladığımız metinlerin tatbikinden vazgeçerek, ve bir çok incelemelerden sonra en uygun bulduğumuz 'Modern Rituals'ı tercüme ettiriyoruz, onun tatbiki yoluna gideceğiz dedik, ve ritüellerimizden matérialiste felsefeye delâlet eden kısımları değiştirerek arzuları üzerine Freedom Muhterem Locasında bir üstad derecesi tertip ettik.

Bu kere tatbikine giriştiğimiz ritüellerin, Türkiye Büyük Locası için, böyle bir tarihçesi vardır. Bize hiçbir obedyans şu ritüeli alın, şu ritüeli tatbik edin diye bir tavsiyede bulunmadı, bize sadece, muntazam obedyanslar ile münasebette bulunmak istiyorsanız, onların, Allahın varlığına ve Ruhun ölmezliğine mütedair olan prensiplerini belirtecek şekilde bir mevzuata sahip olmalısınız dendi. Bugün 1956 dan beri süren bu çabalama ve oyalamadan vazgeçmek, samimî olarak, prensiplerimizi belirtmek mecburiyetindeyiz."

Aynı konuda söz alan Egeran da tarihi öneme sahip bir açıklamada bulunmuştur. Egeran'ın tersimata geçen ifadeleri şöyledir:

"Büyük Kâtip B.in verdiği izahat geçmiş olaylara tamamiyle uygundur, ve dosyalarımızdaki belgelere dayanmaktadır. Bahis konusu müzakerelerin bir çoğunu ben yaptım, yazıların bir çoğunu da Büyük Kâtip olmaklığım hasebile, ben imzaladım. Taahhütlerimiz olmuştur, fakat bu taahhütlerin gizli tutulduğu varit değildir. Büyük Kâtibin bahsettiği tercümeler Ankarada alenen yapılmıştır ve Dikmen Muhterem Locası tarafından yapılmıştır. Büyük Kâtip endişelerinde haklıdır: Büyük Locamızın bu kadar senden beri, yapılmış diye ilân ettiği bir hususun daha çekişme safhasında oluşu, hem Büyük Locamızın dış münasebetlerini kökünden sarsar, hem de camianın faydası için Büyük Kâtibin giriştiği müzakerelerde onun şahsî durumunu bütün dünya masonluğu önünde nahoş bir hale getirir ki, bunu yapmağa hiç birimizin hakkı yoktur.

Konunun esasına gelince, ritüeller masonluğun esaslarını ve telkinlerini, remiz ve işaretlerle formüle ettiği felsefesini hafızaya kolaylıkla nakşetmek için yapılan merasimi düzenliyen kitaptır.

Bizim halen kullandığımız ritüeller, eski ve kabul edilmiş İskoç ritinin, yani Yüksek Şuranın ritüelleridir. Yüksek Şuranın hâkimiyeti ve idaresi altındaki obedyanslarda tatbik edilmektedirler. Buna misal,

gayrı muntazam Fransız obedyanslarıdır. Biz de evvelce bu nitelikte bir Büyük Loca durumunda idik. Kaldık ki bizde ritüeller aslına da mutabık değildir. Bir çok değişikliğe maruz kalmış, masonik işaretler bile esas mahiyetini kaybetmiştir. Yemin işareti buna en bariz delildir, ne olduğu belli olmıyan bir selâm işareti şeklini almıştır. Bu aksaklık ve bozukluk içinde şimdiye kadar eski ve kabul edilmiş İskoç riti ritüeli diye Yüksek Şura tarafından yapılmış ritüelleri tatbik ettik. Bugün münasebetlerimizi muntazam masonluğa yönelttiğimize göre, onların ritüellerini almakta lüzum ve fayda vardır. Bu ritüeller hiçbir ritle ilgili olmadan masonluğun bütün felsefesini sadece üç derecede toplamıştır, masonluğun bütün esasları bunlarda vardır. Yeni kabul ettiğimiz ritüellerde fevkalade parlak cümleler bulunmıyabilir, tercümeleri hatalı olabilir; fakat, bunları düzeltmek ve hatta esaslarına dokunmadan bunları genişletmek ve güzelleştirmek te mümkündür. Muntazam Büyük Localarda kullanılan değişik ritüeller var: bugün kabul ettiğimiz ritüelleri isminin gösterdiği gibi, hurafe denecek, eskiden kalma dinî tesirler denecek bütün izlenimlerden arıklanmış Modern Ritüeller'dir. En elverişlisi olduğu için birbirini takip eden Büyük Daimî Heyetler yaptıkları incelemelerden sonra bu ritüeller üzerinde durmuşlardır. Ankarada kurulacak Komisyonlarda ben de çalışmak isterim."

Bu toplantıda söz alan diğer üyeler ise farklı obediyanslarda uygulanan ritüel serbestisi üzerinde durmuşlar, yeni ritüellere geçmek yerine mevcut ritüeller üzerinde bazı düzenlemeler yapılarak sorunun aşılabileceği düşüncelerini paylaşmışlar ve tüm ritüellerde bir dil uyumluluğunun şart olduğunu vurgulamışlardır. Bazı üyeler ise daha ilk derece ritüeli üzerinde tartışmalar sürerken, diğer derece ritüellerinin basılmasını yadırgadıklarını ifade etmiş, bazı üyeler ise söz konusu yeni ritüelin beğenilmediğini açıkça dile getirmişlerdir. Tartışmaların sonunda söz alan Büyük Üstat Örs ise şunları söylemiştir:

"Kardeşlerime cevap vereceğim. Bizim öteden beri kullandığımız ritüeller Fransa Yüksek Şurasının idaresi altında olan gayrı muntazam Fransız obedyanslarının ritüellerinden iktibas edilmiştir: menşei ile de irtibatını kaybettiği için bunlar ne idüğü belirsiz bir şekil almıştır.

Fransa millî Büyük Locasının kullandığı ritüeller 'émulation riti' ritüelleridir ki, ne bizim remzî masonluk anlayışımızla, ne de bundan sonra düzenlenmiş Yüksek Şura münasebetlerimizle ahenkli değildir.

Almanyada ve İsviçrede ritüel serbestisi vardır: bizim için, bugün böyle bir ritüel serbestisi rejimini uygun görmem, çok karışıklığa sebep olacağına inanıyorum.

Almanyada, İsviçrede ve İsraelde, bugünkü Büyük localar kurulmazdan evvel, muhtelif obedyanslarca kurulmuş Localar ve hatta Büyük Localar mevcut idi. Bu memleketlerde 'territorialité' esasına göre birer muntazam Büyük Loca kurulduktan sonra da, bu obedyansı teşkil eden Muhterem Localar eski ritüellerini, daha doğrusu eski ritlere göre hazırlanmış remzî localar ritüellerini aynen muhafaza etmişlerdir: bu tarihi gelişime karşı bir saygı olduğu gibi, bu memleketlerde muhtelif yüksek dereceler teşkilâtı da yan yana çalıştıklarından, bu durumun korunması için de başvurulmuş bir çaredir. Meselâ yalnıza Almanya birleşik büyük Locaları içinde Schroeder ritinden, İsveç Masonluğundan, hatta emülasyon ritinden ritüeller tatbik edilmektedir. Yalnız, dünya muntazam masonluğunun, 'ALLAH ve RUH'un ÖLMEZLİĞİ' umdelerini bütün bu ritüeller kabul etmişlerdir. Bugün elimizdeki yamalı ritüele yeni bir yama vurmaktansa, yeni bir kap almayı, yep yeni bir ritüeli ve mevzuat manzumesini tanzim etmeyi sizin heyetiniz, daha çok sene evvelinden teklif etti, ve bu konuda hazırlıklar yapmak hususu ile birbirini takip eden Büyük Daimî Heyetleri vazifelendirdi. Büyük Daimî Heyetler bu konuda çalıştılar. Şerefli vazifeyi bana verdiğiniz zaman, bu kazırlık çalışmaları bitmiş, ve en uygun görülen modern rituals'ın tercümesi işine başlanılmıştı. Konu her sene yüksek heyetinizin ıttılâına sunuldu, çalışmaların neticelenmesi için yeniden süre istendi, ve Yüksek Heyetiniz de bu konuyu bilerek Büyük Daimî Heyeti bu vazifenin ifasında teşçi etti. Bugün konu sanki yep yeni olarak huzurunuza getiriliyormuş gibi bir eda ile 'Konu gizli tutulmuştur' veya 'ben bunu sevmedim' demekte isabet olmadığı kanatindeyim.

Ritüellerimizi değiştirerek muntazam masonluğun ısrarla üzerinde durduğu şekilde 'ALLAH' fikrini, ve 'RUH'un ÖLMEZLİĞİ' prensibini kabul ettiğimizi açık kalple ilân edeceğiz.

Her üç derece bir arada tetkik edilmezse, bu ritüellerin güttüğü felsefeyi anlamak mümkün değildir; bu sebeple her üç derece ritüelini de bastırmak mecburiyetinde idik. Neden bastırdınız diye değil, neden geç bastırdınız diye hitaba maruz kalmağı beklerdim.

Bazı Kardeşlerin teklif ettiği veçhile, her vadide gerekli komisyonları kuralım, sivrilikler varsa onları tesbit edelim, dil ahengini sağlıyalım ve gelecek sene bu işi kapatacağımızı göz önünde tutarak çalışmalarımızı sona göre ayarlayalım. Büyük Daimî Heyetinizin bu seneki çalışması bilhassa bu nokta üzerinde tekâsüf edecektir."

Örs'ün sözlerinin ardından alınan karar tersimata şu şekilde geçmiştir:

"Tercümesi yapılan ritüellerin, evvelki Konvan kararı gereğince, daha bir sene müddetle localarda tatbikine, her Bölgede teşkil edilecek birer Komisyon tarafından, gerek bu tatbikat sırasında görülecek sivriliklerin, gerekse dil bakımından ahenksizliklerin tesbitine, ve bu Komisyonlardan gelecek mütalâalara göre, ritüellerin kesin şeklini tayin edip gelecek Konvan' ın tasdikine sunulacak duruma getirmek üzere Büyük Daimî Heyetin vazifelendirilmesine, ve bu husus için bu Heyetin istediği süreye ait yetkinin kendisine verilmesine, iki muhalif oya karşı çoğunlukla karar verildi."

Bu karar 29 Nisan1968 tarih ve 3654 sayılı tamim ile localara duyurulmuştur.

26 Mayıs 1968 tarihli Daimi Heyet toplantısında, artık Söke'deki çalışma hayatını sonlandırarak Türkiye'yi terk edip memleketi İskoçya'ya yerleşecek olan Robert Sime'ın veda mektubu okunmuştur. Kendisine yaptığı hizmetlerden ötürü Büyük Loca tarafından hediyeler eşliğinde bir teşekkür levhasının hazırlanmış olduğu tersimata kaydedilmiştir.

Robert Sime'ın 1950'li yılların başından itibaren Square and Compass Masonic Club çatısı altında İzmir civarında ikamet eden yabancılarla başlayan ve İzmir'li Türk Masonları ile tanışmasından sonra hızlanan çalışmaları Masonluk tarihimizdeki son derece önemli bir yer teşkil etmektedir. Sime'ın İskoçya Büyük Locası ile Türkiye Büyük Locası arasında ilişkilerde oynadığı tarihi rol üzerinde dikkatle durulmaya değerdir. Robert Sime 5 Haziran 1968 tarihinde Ephesus Locası'ndan istifa etmiş ve istifası 22 Temmuz 1968 tarih ve 3820 sayılı duyuru ekinde gönderilen 50 numaralı istifa listesinde tüm localara duyurulmuştur. Ancak Büyük Loca ile ilişkileri devam edecek ve önemli gelişmelerdeki katkısı sürecektir.

Öte yandan 26 Mayıs 1968 tarihli Daimi Heyet toplantısında yeni ritüellerin uygulamasında pilot loca olarak görev yapan Çankaya ve Dikmen Locaları'ndan gelen raporlar üzerinde de durulmuştur. Bu raporlarda *"yeni ritüellerin bu haliyle tatbikinden ötürü bazı alerjiler duyulduğunu, meselâ tekris muamelesinin göğüs açık, yeminlerin diz çökmüş olarak yapılmasının hoşgörülmediğini ve bunların ıslâhının gerektiği temennisi*" ele alınmıştır.

21 Temmuz 1968 tarihli Daimi Heyet toplantısında İngiltere Birleşik Büyük Locası'ndan gönderildiğini beyan eden önemli bir ziyaretçi hakkında görüşmeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Konu, tersimata şu şekilde yansımıştır:

"İngiltere Birleşik Büyük Locasına mensup M. A. R. Muschamp B.in mezkûr Büyük Loca tarafından çalışmalarımızı izlemek amaciyle gönderildiğini beyan etmek suretiyle Büyük Locamızı, İzmirdeki Ephesus, İstanbuldaki Freedom ve Humanitas Muhterem localarını ziyaret ettiğini, kendisine İstanbulda Büyük Kâtip, Ankarada Büyük Üstad Kaymakamı Şekûr Okden ve Galip Kardam ve eski Büyük Üstad Necdet Egeran tarafından gerekli izahların verildiği, belgelerin gösterildiği bu kardeşimizin samimî olarak çok iyi intibalar edindiğini, ancak Humanitas Muhterem Locasının çalışmalarında, orada tatbik edilen ritüelin, kendisinin bir Grand Orient de France locasında olduğu hissini verdiğini gizlemediğini Büyük Kâtip B. bildirdi."

26 Ağustos 1968'de Hâkim Büyük Âmir Ekrem Tok ve Büyük Umumi Katip Mukbil Gökdoğan, felsefi atölyelerin daha rahat çalışabilmesini temin etmek üzere Büyük Üstat Örs'e bir mektup yazmıştır. Bu mektup sayesinde felsefi atölyelerdeki çalışmaların hem hangi şartlarda yapıldığı hem de kısa süre içerisinde ne kadar hızlı bir şekilde geliştiğini anlamak mümkündür. Ekrem Tok, bu mektupta taleplerini şöyle dile getirmiştir:

"Pek Muazzez Hayrullah Örs Kardeşim,

Daha önceki yazımda da belirttiğim gibi, zamanında uzanan KARDEŞ ELİ, Türkiye'de, Skoç Masonluğunu, gerçekten, ölümden kurtarmıştır. Bunu söylemek bizim için vazifedir: Her Sembolik Loca'nın, ortalama %40'a yakın muntazam üyesi RİT'in muntazam üyelerini teşkil etmektedir. 27 Nisan 68'den yaz aravermesine kadar Merkez

ve Şubelerde, cem'an 30 çalışma toplantısı yapılmış ve 211 Kardeş Sınıf veya Kol değiştirmiştir. Ondokuz atelyeden, İstanbul'da olan 12'si, ancak, cumartesi-pazar gibi hiç müsait olmayan günlerde çalışmasına rağmen, elde edilen netice ne kadar sevindiricidir.

Bu sonuçta en büyük sevinç payı, bizimki kadar, şüphesiz, Reisi bulunduğunuz Muhterem Daimî Heyeti'ndir. Bu satırların, hissî ve haricî âlemde alışılagelen, mutat teşekkürlerden olmadığı yüksek takdirinizden kaçmayacaktır.

Pek Muazzez Büyük Üstat, bu güzel başlangıcın daha feyizli sonuçlara doğru gelişmesi için, çalışma şevki içindeki genç, yaşlı, bütün iyi niyetli Kardeşlere yol açmak, ufuk sağlamak vazifedir. Bu itibarla, muhterem Heyetinizin prensip kararlarını zedelemeden, mümkün olan şu hususların teminine delâletinizi rica ediyoruz:

İstanbul'da ve Şubelerde 68-69 Büyük Loca çalışma programı belli olduktan sonra, hafta içi boş kalacak çalışma hacimlerinden Skoç Riti ÜYELERİNİZİN istifade – Bu husus, pek tabiî, ay ay programa bağlanacak ve şimdiye kadar olduğu gibi Büyük Umumi Kâtipliğe, zamanında tevdi edilecektir.

21 No.daki yeni ek binamızın tamiri sona ermekte olduğuna göre, bizim, bir özel lise müdürü Kardeşimizin, kendi binasında lûtfen tahsis ettiği bir koridor köşesinden, Kardeşlerin rahatça gelip gidebilecekleri ve haricî gözlerden uzak bir çalışma odası'na naklimizi, her halde gönülden temenni edersiniz. Hazırlamakta olduğumuz muntazam aza arşivi ve diğer bilgiler sizi de sevdirecektir.

Muhterem Büyük Loca İstanbul merkez ve şubeler üyelerinin tam bir liste veya kitabının;

Gayrımuntazamlar sirkülerlerinin;

Yeni kabul edilenler listelerinin;

Ebedî Meşrık'a intikal edenler listelerinin;

Bize de, muntazaman yollanmasını rica ediyoruz.

Bu suretle, kurtuluşu sağlanan, organizmanın devamlı ve sıhhatli yaşaması için de ilk yardımları, muhterem DAİMİ HEYET'in kendi

Kardeşlerinden esirgemeyeceğine inanarak, yüksek şahsınızda bütün üyelerini Kardeşçe selâmlıyoruz.

p.s. Merkez ve Şubelerde bina masraflarına iştirak için emirleriniz beklenmektedir."

Ancak Örs anlaşıldığı kadarı ile bu konularda farklı düşünmektedir. Nitekim mektubu alınca hemen cevap vermemiştir. 18 Eylül 1968 tarihinde verdiği cevapta ise yeniden çalışmaya başlayan felsefi atölyelerin bir an önce kendi ayakları üzerinde durması gerektiğine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Pek Muazzez Ekrem Tok Büyük Üstadım,

Gerek şahsım ve gerekse Büyük Locamız hakkında ibzal buyurduğunuz iltifatlara en samimî şükranlarımı sunarım.

Türkiye Masonluğunun geçirdiği kritik, hattâ tehlikeli günlerin sona ermiş olması ve bütün muntazam masonik çalışmaların iyi bir yolda yürümeğe başlaması, elbette, bütün gerçek masonları sevindireceği gibi bu neticenin istihsalinde başta Zatı Üstadaneleri olmak üzere, bütün Kardeşlerimizin iyi niyetinin ve aklı seliminin büyük rolü olmuştur.

Ancak, Yüksek Şûra ile acaba tek bir binada çalışmış olsaydık bu mesut neticeye varabilecek miydik? Varsak bile bu bize son durumdan daha ağır fedakârlıklara mal olmayacak mıydı? Burasını kestirmek gerçekten güçtür.

Pek Muazzez Üstadım,

1908 den bu yana Türk Masonluğunun geçirdiği, bazan acıklı ve çoğu zaman çok çirkin bâdireleri göz önüne getirirsek, bunda, gayrı ihtiyarî, iki masonik teşekkülün lüzumundan çok fazla içli dışlı olmasının, ve sınırlarının belirtilmemiş bulunmasının büyük rol oynadığını düşünmek zorunda kalırız.

Bugün Zatı Üstadanelerinin büyük bir kiyasetle riyaset ettikleri Skoç Riti Büyük Müfettişleri Heyetinden bu şekilde davranışların geleceği asla düşünülemez. Nitekim, Büyük Locamız ve Büyük Daimî Heyeti de, Teşkilâtınıza karşı, sevgi ve saygıdan başka bir hisle mütehalli değildir. Amma, 10 sene, 20 sene, 50 sene sonrası için bu bir garanti teşkil edebilir mi? Hiç şüphe etmem ki zamanın Hakim Büyük Âmiri Prens Aziz

Hasanla Büyük Üstat Talât Paşa arasında da Kardeşçe duygulardan başka bir duygu mevcut değildi; fakat bunun sonu, hepimizin bildiği ve unutmak istediği çeşitli hadiseler oldu. Bizler, daha doğrusu Siz, Büyük Üstadımla ben, başka âlemlere göçeceğimizi daima göz önünde bulundurmak zorundayız. Onun için atılacak her adımın gelecekte Türk Mason kuşakları tarafından hayırla anılmasını sağlamak en büyük vazifemizdir ve bu vazifeyi önce, Siz, Büyük Üstadım, sonra da ben, şimdiye kadar ihmal etmedik sanıyorum.

Bu sebeple, Türk Masonluğunun âtisi bakımından, Skoç Riti atelyelerinin ve bürolarının, bir an önce kendine yakışır bir binaya naklinin, özellikle İstanbul için, bir zaruret olduğunu üzülerek, Zatı Üstadanelerine arzederim. Bunda, Türk Masonluğunun hayrını düşünmekten gayrı bir maksadım olmadığını izaha, bilmem ki, lüzum var mıdır?

Mektubunuzdaki diğer hususlara gelince, Büyük Umumî Kâtibiniz Kardeşimiz daima Büyük Locamız Büyük Kitabetinden gerekli bilgileri alabilir.

Ankara ve İzmir atelyelerinin bina masraflarına iştirak hususu da adı geçen Bölge Mahfilleri tarafından tesbit olunacaktır.

En derin saygılarımın kabulünü rica ederim, Pek Muazzez Büyük Üstadım."

Daha sonra Örs, 13 Ekim 1968 tarihli Daimi Heyet toplantısında heyet üyelerine konu ile ilgili bilgi vermiştir. Gelinen durum bir özet halinde şu şekilde tersimata yansımıştır:

"Yüksek Şuraya mensup atelyelerin Cumartesi ve Pazardan gayrı günlerde de İstanbulda serbest mabetlerden faydalanması imkânının verilmesi, bütün üyelerimizin birer listesinin, gayrı muntazam ve istifa ve yeni kabul edilenlerle ebedî meşrika intikal edenlerin listelerinin muntazaman Yüksek Şuraya da gönderilmesi hakkında Ekrem Tok ve Mukbil Gökdoğan imzasiyle kendisine gelen 26.8.1968 tarihli levha ile, bu taleplerin is'afına lüzum ve imkân görmediğini, Yüksek Şuranın geçici olarak Cumartesi ve Pazar günleri mabetlerimizden istifade etmesi yolunda verilen müsaadenin geçicilik şartının unutulmaması ve Yüksek Şuranın kendine lâyık bir lokale sahip olması gerektiğini bildiren, istenilen listelerin gönderilmesine imkân olmadığını, bununla

beraber bu konuda isteyecekleri bilgileri Büyük Kitabetimizin kendilerine her zaman vereceğini belirten 18 Eylül 1968 tarihli cevabı okundu. Bilgi edinildi, ve Büyük Üstadımızın bu cevabındaki isabet oybirliği ile muvafık görüldü."

Öte yandan localarda yeni kurulan Büyük Mahfile bağlı localar ve Yüksek Şûra ile ilgili kimi hususların hâlâ daha çözülemediği 3 Eylül 1968 tarih ve 3878 sayılı Ekemen imzalı "Envara Mahsus" levhadan anlaşılmaktadır. Yazıda şöyle denmektedir:

"Gayrı muntazam teşkilât içinde çalışan bazı eski üyenin, istifa işlemlerinin, Muhterem Localarca yürütülmediği, ve matriküllere işlenmek üzere Büyük Locamıza bildirilmediği, kesretle görülmektedir.

Localarına devam etmedikleri halde bu zevatın ya ziyaretçi olarak başka Localarımızın, veya binalarımızda çalışmasına izin verilmiş olan Felsefî Atelyelerin toplantılarına katılmak imkânını da, bu yüzden, sağladıkları bildirilmektedir.

Bu itibarla, Muhterem Localarımızdan, bundan önce de rica edilmiş olduğu üzere:

a. *İstifa muamelelerinin süratle neticelendirilip hemen Büyük Kâtipliğe tebliğini;*

b. *İstifalarını Muhterem Localarına bildirmedikleri halde gayrı muntazam teşkilatın –ve ona murtabit organizasyonların – çalışmalarına katılan Biraderler varsa hüviyetlerinin tesbiti ile haklarında gerekli disiplin takibatının yapılmasını Büyük Locamızın, ve öncelikle ilgili Localarımızın intizamını korumak amaciyle, ve Büyük Üstadımızın özel talimatları gereğince, rica ediyorum."*

Diğer taraftan 20 Nisan 1968 tarihinde yapılan Genel Kurul'a sunulan Faaliyet Raporu'nda dostluk münasebetleri kurulan büyük localara dört yeni büyük locanın daha eklendiği bilgisi verilmektedir. Bu hususta ayrıca şöyle bir not düşülmesi de dikkat çekicidir:

"Diğer muntazam obedyanslarla bu konudaki yazışmalara devam olunmaktadır. Ancak, 1965 senesi vazifeliler seçiminden evvel yapılan 'Consecration-Tanzim' muamelesinin meyvalarını idrak etmemize mani olanların işledikleri ağır hareketlerinin hesaplarını kendi

vicdanlarına karşı nasıl verecekleri her halde düşünülecek bir konudur. Raporumuzda işaret ettiğimiz veçhile, 'ESKİ ÜSTADI MUHTEREMLER – INSTALLED MASTER' derecesinin Türkiye Büyük Locasına tevcih edilmesi keyfiyeti, bu hususstaki çalışmalarımızın olumlu ve gerçekçi yolda bulunduğunun açık delilidir."

Aynı raporda dikkati çeken bir başka husus 31 Mart 1968 itibarı ile matrikül sayısının 2.444 olmasıdır. Bir yıl önce, yani 31 Mart 1967 tarihinde bu sayı 2.336'dır. Bu dönemde 214 tekris gerçekleşmiş ve uyanma, intizama dönüş ve başka obediyanslardan tebenni yoluyla da 7 üye Büyük Loca'ya katılmıştır. Yani toplam üye artış sayısı 221'dir. Bir önceki yıl bu sayı 212 olmuştur. Öte yandan aynı dönemde yani 31 Mart 1967 ile 31 Mart 1968 tarihleri arasında 36 üye vefat etmiş, 45 üye gayrimuntazam ilan edilmiş, 32 üye ise Büyük Loca'dan istifa etmiştir.

Türkiye Büyük Mason Mahfili'nin yedi locasında çalışan üye sayısı ise 1967 yılı sonunda 153'ten 220'ye yükselmiştir.[220] 1967 yılının Aralık ayında da Fransa Büyük Locası, Büyük Mason Mahfili'ni tanıma kararı almıştır. Bu gelişmeden yola çıkarak safların belirlenmeye başladığı söylenebilir. Bir başka önemli gelişme olarak 1968 yılı başında yapılan seçimde, Mason Mahfili'nin Büyük Üstatlığına Osman Edip Seydi'nin seçildiği kaydedilmelidir.

16 Ekim 1968 tarihinde Sime'ın Ekemen'e gönderdiği mektup Masonluk tarihimizde yeni bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Sime, İngiltere ve İrlanda Büyük Localarına tekrar başvuruda bulunulması gerektiğini söylemekle kalmamış, ayrıca gönderilecek yazıların taslağını da hazırlayıp Ekemen'e iletmiştir.

Söz konusu taslak metin 6 Aralık 1968'de Ekemen imzalı olarak aynen tanzim edilerek, İngiltere Büyük Locası Büyük Sekreteri Stubbs'a gönderilmiştir. Bu tarihi yazıda Türk Masonluğu hakkında özetle:

1. 1909 öncesi pek çok Masonik kuruma bağlı çok sayıda locanın faaliyet gösterdiği,
2. 1909'da ise muntazam bir Masonik kuruluş olan Mısır Büyük Locası'nın bir temsilcisi rehberliğinde Türk Masonluğunun kurulduğu, ancak muhtemelen o tarihlerde yeterli sayıda ve nitelikte Türk Masonun mevcut olmaması sebebiyle Masonluğun bütün derecelerinde birden kurulduğu,

---

220 Murat Özgen Ayfer, "Özgür Masonlar Büyük Locası Nereden Nereye?", Mason Dergisi, Sayı: 127, Şubat 2004, sayfa: 48-65.

3. 1956'da yeterli loca sayısına ulaşınca sadece sembolik dereceler için müstakil bir Büyük Loca kurulması yoluna gidildiği,

4. Türkiye Büyük Locası'nın çalışmalarının 1958'de İskoçya Büyük Locası namına Lord MacDonald ve Alex F. Buchan tarafından değerlendirildiği ve mesleğin eski ilkeleri ile landmarklarına, Masonluk geleneklerine ve eski ritüellere uygunluğunun bu sayede tespit edildiği,

5. 1963 yılında İskoçya Büyük Locası ile dostluk ilişkilerinin kurulduğu,

6. O tarihten bu yana, İngiltere Birleşik Büyük Locası ve İskoçya Büyük Locası tarafından da tanınmış sayısı 70'ten aşağı olmamak kaydıyla, dünyada pek çok büyük loca tarafından resmen tanındığı,

7. Hindistan Büyük Locası örneğindeki gibi kurulup konsekre edilmemiş olmasına mukabil Türkiye Büyük Locası'nın Nisan 1965'te Türkiye'ye gelen İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı Lord Bruce tarafından, Genel Kurul huzurunda gerçekleşen bir törenle asalet ve ciddiyetle konsekre edildiği,

8. Konsekrasyon sonrası Türkiye Büyük Locası'ndan berat almış tüm localardaki Masonik çalışma usullerinin İskoçya Büyük Locası'nda olduğu gibi yapılması amacıyla genel duyurunun yapıldığı ve bunun şimdi hayata geçtiği,

9. Geçen sene bir adım daha atılarak, İskoçya Büyük Locası'nın rehberliğinde İs'ad Edilmiş Üstadı Muhterem Töreninin de tanıtımının yapıldığı ve söz konusu uygulamanın İskoçya Büyük Locası'nın tam desteği ile ve onun bir temsilcisi tarafından gerçekleştirildiği,

10. Bahsedilen ayrıntılardan anlaşılacağı üzere Büyük Loca'nın, içinde yer aldığı Masonik zincirin "İngiltere Büyük Locası" tarafından da tanınacak şekilde genişlemesini sağlamak üzere, mesleğin kadim landmarklarına sahip çıkmak üzere her türlü gayreti sarfettiği,

11. Resmi tanıma için diğer büyük localardan istenenlerin farkında olarak, şimdi Türkiye Büyük Locası'nın tam bir tanınma için

gerekli yedi şartı sağladığının yerinde görülmesi için şahsi bir ziyaret veya bir temsilcinin ziyaretini talep etmekte olduğunu,

12. Sözü edilen temsilcinin tam bir serbesti içinde hareket etmesini sağlamak, istediği locada çalışmalara katılıp istediği kaydı değerlendirmek üzere inceleyebileceği şekilde her türlü yardımın yapılacağı,

13. Tüm bunların dışında tek bir konu olarak menşe intizamının kaldığı vurgulanarak, Büyük Loca'nın kuruluşunun yeni büyük locaların kuruluşundan farklı olmakla birlikte geçen on iki yıl boyunca gösterdiği çalışmalarla kendini ispatladığı ve 1965 konsekrasyonunun da bunun bir nişanesi olduğu,

14. Bunun yanı sıra her üyenin intisap etmeden önce tahkikatının tam olarak yapıldığı, her locanın bünyesine alacağı her üyenin fotoğraflı ve detaylı kimlik bilgilerini Türkiye'deki localara duyurduğunu, ilerleyen aşamalarda locadan sonra Büyük Loca'nın da onay vermesi ile localarda tekrislerin gerçekleştiğini,

15. Dereceler arasında en az bir yıl geçtikten ve üyenin Masonluktan ne öğrendiğini içeren bir konuşmayı çalışan locada herkesin huzurunda sunduktan ve kardeşleri tarafından yeterli bulunduktan sonra Sembolik Localarda nafakasının arttırılabildiğini,

16. Son olarak eğer gerekirse daha ileri seviyede bir teyid için, beşten aşağı olmamak kaydı ile tarafınızdan tanınmış, muntazam ve bağımsız büyük locanın bilgi vermesinin sağlanabileceği bildirilmiştir.

Bu yazı yollanmadan önce 22 Ekim 1968'de Sime'ın Ekemen'e gönderdiği mektup çok dikkat çekicidir. Çünkü Sime, hazırladığı taslağın en altında kendi ismini ve taslağı hazırladığı tarihi de yazdığını, bunun kesinlikle İngiltere'ye veya İrlanda'ya gönderilecek mektupta bulunmaması gerektiğini vurgulamakta ve ayrıca gönderilen mektubun bir nüshasının da Buchan'a gönderilmesini rica etmektedir.

30 Aralık 1968 tarihinde Ekemen'e bir mektup yazan Buchan, Nisan ayında İngiltere, İskoçya ve İrlanda Büyük Localarının yapacağı ortak toplantıda Türkiye Büyük Locası'nın durumunu gündeme getireceğini ifade etmiştir. Bu mektupta Japonya Büyük Locası'nın da aynı durumda

olduğuna işaret etmesi gözden kaçmamalıdır. Çünkü o tarihte Japonya Büyük Locası İskoçya tarafından tanınmış, ancak İngiltere ve İrlanda tarafından tanınmamıştır.

5 Ocak 1969 tarihli Daimi Heyet toplantısında İskoçya ve İngiltere ile ilişkiler konusunda yaşanan son gelişmeler tersimata şu şekilde yansımıştır:

"İskoçya Büyük Kâtibi Buchan B.den alınan 30.12.1968 tarihli levhada, İngiltere ve İrlanda Büyük Locaları ile Nisan 1969 tarihinde yapılacak müşterek toplantı gündemine, Türkiye Büyük Locasının bu iki Büyük Loca tarafından tanınması konusunun konmuş olduğu hususunun bildirildiğine bilgi edinildi."

Aynı toplantıda ritüellerle ilgili çalışmaların vadilerde devam ettiği bilgisi de ele alınarak şu bilgilere yer verilmiştir:

"Şekür Okden B., ritüeller hakkında Ankarada yoğun çalışmalar yapıldığını, İstanbulda da bu çalışmaların aynı ciddiyetle tamamlanmış olduğunu duyduğunu söyledi ve bu ritüel metinlerinin Nisanda toplanacak Konvana yetiştirilmesi için bir program tanzimi gerektiğine işaret etti. Avni Karabece B. İzmir vadisinde de aynı paralel dahilinde çalışmaların tamamlanmak üzere olduğunu bildirdi.

Biraderler mütalâalarını bildirdiler. Neticede:

Ritüelleri hazırlamakla meşgul komisyonlara verilmek üzere her üç vadi bölge mahfillerine bir levha gönderilmesine, ve Komisyonların 10 Mart 1969 tarihine kadar hazırladıkları metinleri göndermeleri istenmesine, ve masarifi Büyük Loca Hazinesinden ödenmek suretiyle her vadiden iki B.in 15/16 Mart 1969 tarihlerinde İstanbulda toplanarak metinlere son şekleri vermelerine, İstanbuldaki Komisyona Büyük Üstad, Büyük Kâtip ve Macit Erbudak BB.in de Büyük Daimi heyet adına katılmalarına oybirliği ile karar verildi."

Tam da bu gelişmeler arasında 22 Şubat 1969 tarih ve 4158 sayılı tamim ile İskoçya, Almanya ve Fransa Milli Büyük Locası yetkililerinin Büyük Loca'yı ziyaret edeceği tüm üyelere duyurulmuştur. Buna göre İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı, Önceki Büyük Üstadı, Büyük Sekreteri ve Büyük Hazine Emini ile Almanya Birleşik Büyük Locaları Önceki Büyük Üstadı ve Fransa Milli Büyük Locası Büyük Üstat

Yardımcısı ve Önceki Birinci Nazırı İstanbul'a 6 Mart 1969'da gelerek ziyarette bulunmuş, localarda toplantılara katılmış ve 9 Mart 1969 tarihinde de ülkelerine dönmüşlerdir. Aslında söz konusu heyetin bu ziyareti İran seyahati dönüşünde gerçekleşmiştir. İran seyahatlerinde, İskoçya Büyük Locası görevlileri tarafından İran Büyük Locası'nın konsekrasyon töreni yapılmış, Almanya ve Fransa da bu törene temsilen katılmıştır.

Heyetin Türkiye ziyareti sonrası, bu konuyla ilgili olarak tüm localara 10 Mart 1969 tarih ve 4176 sayılı bir "Büyük Üstad Mesajı" gönderilmiştir. Örs'ün hem tarihi hem de duygu yüklü mesajı şöyledir:

"Sevgili Kardeşlerim,

Türkiye Büyük Locasının 'consecration-tanzim' töreninden sonraki çalışmalarını yakinen görmek üzere vadimizi şereflendiren İskoçya, Almanya ve Fransa Millî Büyük Localarının en Büyük Vazifelilerinin bu ziyaretleri, Masonluğumuzun geleceği hakkında, çok mutlu neticeler verecek şekilde son bulmuştur.

Başta Sadık Dostlar ve Freedom Muhterem Localarımızın, üst üste tertipledikleri toplantılar, muntazam masonluğun kabul etmiş olduğu ve intizam şartı olarak üzerinde ısrar ettiği yeni anlayışın ifadesi olan yeni ritüellerin tatbikinde çok başarılı olmuştur.

Bu toplantıların, Türk Masonluğunun gerçek durumunu ifade edecek mahiyette vaki olması hususunda, tatil günlerini feda ederek bir çok kıymetli Kardeşlerimiz de bu iki Muhterem Locanın çalışmalarına katılmışlar ve sütunlarımızı süslemişlerdir.

Rahat rahat evlâdım olacak yaşta bulunan bu iki Muhterem Locamızın vazifelileri, uhtelerine düşen işi vakar, ciddiyet ve sevgi ile başarırken, bugünkü kuşakların, Masonluğu, benim mensup olduğum kuşaktan kat kat iyi bildiğine, iyi anladığına ve iyi tatbik ettiğine dair olan inancım bu toplantılarda gördüklerim ile perçinlenmiştir: Masonluğumuzun geleceği parlaktır, ve benim mensup olduğum kuşak, meşaleyi sağlam ellere geçireceğinden dolayı mutludur.

Misafirlerimizi, geleneksel Türk konukseverliğine uygun şekilde ağırlamak, onlara evlerinde oldukları hissini vermek için çaba sarfetmiş olan bütün Kardeşlerime, ve eşleri sevgili hemşirelerime de, bu vesile ile, bütün Kardeşlerim adına, teşekkürlerimi sunarım.

Kardeşlerim, yeni bir kuşak yetişmiştir; Masonluğumuzu sağlam ellere bırakacağımızın emniyeti ve inancı içinde hepinizi bütün kalbimle selâmlarım."

Tam da bu dönemde Ekemen'in 6 Aralık 1968 tarihinde yolladığı mektuba Stubbs'dan cevap gelmiştir. Stubbs, gönderdiği mektupta, yazılanların dikkatle değerlendirilmiş olmasına mukabil menşe intizamı açısından değişen bir şey olmadığını vurgulamış ve Konsekrasyon Töreninin meseleyi çözümlemeye yetmeyeceğini hatırlatmıştır. Ancak bu moral bozucu mektuba rağmen Nisan ayında İskoçya, İrlanda ve İngiltere Büyük Localarının yapacağı ortak toplantıdan çıkacak netice beklenmektedir.

Öte yandan 5 Ocak 1969 tarihinde alınan karar gereği, ritüellerle ilgili her üç vadi temsilcilerinden kurulu komisyon 15 Mart 1969'da toplanmış ve birbirinden farklı olan metinleri birleştirmek üzere bir alt komisyon kurulmuştur. Bununla beraber Genel Kurul tarihi de yaklaşmıştır. Tüm bu gelişmeler Daimi Heyet'in 30 Mart 1969 tarihli toplantısında şu şekilde kaleme alınmıştır:

"Birbirinden farklı olan metinlerin birleştirilmesi için Macit Erbudak, Reyan Erben, Sabahattin Yolaç, Şevki Kayaman ve Abdurrahman Erginsoy BB.den müteşekkil bir komisyon kurulduğuna, bu komisyonun bir metin tesbit edebildiği takdirde asıl komisyonun tekrar toplanmasından sarfı nazar edilerek bu metnin Büyük Daimî Heyetin tetkikine sunulmasına, ve bu maksatla, Büyük Daimî Heyetin, gerektiği takdirde, Konvandan evvel olağanüstü bir toplantıya çağrılmasına ve Konvan'dan Büyük Daimî Heyetçe uygun görülecek şekilde ritüellerin kabul edilip yürürlüğe konması için yetki istenmesine, ve idare raporunun ve konvan gündeminin bu şekilde tanzimine oybirliği ile karar verildi."

26 ve 27 Nisan 1969 tarihlerinde toplanan Genel Kurul'a sunulan Faaliyet Raporu'nun ritüellerle ilgili bölümünde gelişmeler şu şekilde özetlenmiştir:

"*Büyük Locamızın, prensiplerini benimsediği muntazam masonluk camiasınca, intizam ve tanışma şartı olarak öne sürülen umdelere uygun ritüellerle çalışması gerektiği, ta 1956 senesinden – yani Büyük Locamızın kuruluşundan – beri anlaşılmış ve kararlaştırılmış bulunmaktadır.*

Birbirini takip eden Konvanlar ve Büyük Daimî Heyetler, bu uğurda büyük çabalar harcamışlar, 27 Nisan 1963 tarihindeki Konvanımız, anglo-sakson mason camiasına ait büyük obedyansların ritüel ve mevzuatının dilimize çevrilmesine karar vermiş, senelerce süren çalışmalardan sonra İskoçya Büyük Locasında kullanılan 'Modern Rituals' üzerinde durulmuş, tercüme edilerek Localarımıza ve Temsilci KK.imize dağıtılmış ve 22 Nisan 1967 Konvanımız aynen şu kararı vermiştir:

'Büyük Üstadın teklifi dairesinde, tercümesi biten ritüellerin her vadide ingilizce çalışan Localar ile Büyük Daimî Heyetin tayin edeceği pilot Localarda tatbikine, bu tatbikat sırasında tesbit edilecek durumlara göre, metinler üzerinde, gerekli ayarlamaların yapılarak ritüellerie nihaî ve kesin şeklinin verilmesine ve bu şekliyle ritüellerin Konvanın tasdikine arz olunmasına karar verilmesini...'

20 Nisan 1968 Konvanı'nda da şu karar alınmıştı:

'T*ercümesi yapılan ritüellerin, evvelki Konvan kararı gereğince, daha bir sene müddetle localarda tatbikine, her Bölgede teşkil edilecek birer Komisyon tarafından, gerek bu tatbikat sırasında görülecek sivriliklerin, gerekse dil bakımından ahenksizliklerin tesbitine, ve bu Komisyonlardan gelecek mütalâalara göre, ritüellerin kesin şeklini tayin edip gelecek Konvan' ın tasdikine sunulacak duruma getirmek üzere Büyük Daimi Heyetin vazifelendirilmesine, ve bu husus için bu Heyetin istediği süreye ait yetkinin kendisine verilmesine, iki muhalif oya karşı çoğunlukla karar verildi*.'

Hafızaları tazelemek, özellikle zikzakları, sonu gelmeyen münakaşaları önlemek ve bu ritüel işinin, Büyük Locamızın kuruluşundan beri bütün Kardeşleri uğraştırmış bir konu olduğunu göstermek için, 1956 yılından başlayarak Konvan ve Büyük Daimî Heyet tutanakları ile her sene Konvanlara sunulan idare raporlarının ritüellerle ilgili yerlerinin suretini ekli olarak takdim ediyoruz."

"*20 Nisan 1968 tarihindeki Konvan kararı uyarınca, konunun her üç vadide ayrı ayrı incelenmesi sağlanmış, ancak eskiden olduğu gibi, tekelci bir zihniyet altında, hemen hemen aynı Kardeşlerin teşkil ettikleri komisyonlara benzer komisyonlar kurmaktansa, toplantıların bütün Kardeşlerin eleştirmesine açık tutulması yolu tercih olunmuştur. İstanbul vadisindeki çalışmalar bu şekilde ve bu zihniyetle yapılmıştır.*

Komisyonlar, geç te olsa, çalışmalarını tamamlamışlar ve raporlarını Büyük Daimî Heyete vermişlerdir. Büyük Daimî Heyet, bu üç komisyondan gelen rapor ve metinleri birleştirmek üzere nihaî bir Komisyon kurmuştur; kesin metni bu komisyon hazırlayacaktır. 1956 senesinden beri süregelen ve dış münasebetlerimiz bakımından bir an evvel tatbiki zaruret haline gelmiş olan bu tasarı hazırlandıktan sonra Büyük Daimî Heyetin tetkikine gelecektir.

Arzettiğimiz gibi bu konu artık müstaceliyet kesbetmiştir; bu sebeple yeni bir Konvan'ın toplanması için vakit; veya özel bir Konvan toplantısı için para kaybına mahal bırakmayarak, bugün seçilecek yeni Büyük Daimî Heyete, nihai komisyondan gelecek metine göre Ritüellere son şeklini vermek ve yürürlüğe koymak yetkisinin verilmesini teklif ediyoruz."

Diğer taraftan, 26 ve 27 Nisan 1969 tarihlerinde toplanan Genel Kurul'a sunulan Faaliyet Raporu'nda tanışılan Büyük Loca sayısının 76'ya çıktığı belirtilmiş ve Büyük Loca'nın dış ilişkileri konusunda şu bilgilere yer verilmiştir:

"Yine aynı devre zarfında, Büyük Locamızı temsilen Nuri Pere, Şekûr Okden ve İsmail İşmen Kardeşlerimize ziyaret ettikleri obedyanslarca çok samimî ve yakın ilgi gösterilmiştir; Nairobiye yerleşmiş olan Tanju Koray Kardeşimiz oradaki Localarda çalışma imkânını bulmaktadır. Bir çok yabancı Kardeşlerimize mensup oldukları obedyanslara niyabetle, Muhterem Localarımızda dereceler verilmiştir. Camiamız içinde tekris edilip de bilahara yurd dışına giden kardeşlerimiz, oradaki Localara tebenni etmek imkânını bulmuşlardır. Hülâsa, Türkiye Büyük Locası, muntazam masonluk içinde kendine lâyık yere erişmiştir. (...)

6, 7 ve 8 Mart 1969 tarihinde İskoçya Büyük Üstadı Ronald Orr Ewing, eski Büyük Üstadı Earl of Elgin and Kinkardine – eski adı Lord Bruce-, Büyük Katibi Alexander Buchan, Büyük Hazine Emini Byers, Almanya Büyük Üstadı Theodor Vogel, Milli Fransız Büyük Üstad naibi Parker ve eski Büyük 1. Nazırı Vivrel BB. Büyük Locamızı ziyaret etmişler, yeni ritüellere göre türkçe ve ingilizce çalışan iki Locamızın çalışmalarını görmek istediklerini söyleyerek, kendileri için tertiplenmiş bu çalışmalara katılmışlardır.

Bu Kardeşlerimiz, "consecration-tanzim" töreninden sonra geçirdiğimiz çeşitli yolları nasıl aştığımızı, ritüeller hakkındaki

tavsiyelerine ne derece itibar ettiğimizi tesbit; bizimle gelecekteki münasebetlerini tayin, ve bizi henüz tanımamış olan önemli obedyansları, tanışma yolunda ikna etmek için ağırlıklarını koyup koymamağı takarrur etmek maksadiyle geldiklerini açıkça söylemişlerdir.

Bunu samimiyetle ve açıkça ifade etmek mecburiyetindeyiz ki, RİTÜELLER, Türkiye Büyük Locasını muntazam masonluk âlemi içine yerleştirmek amacının tahakkukunu sağlamak için geçilmesi zarurî olan bir geçidi teşkil etmektedir. Bugüne kadar, Büyük Locamızı temsil etmek, ve işlerimizi, size izafetle yürütmek şerefli vazifesini kendilerine verdiğiniz bütün Kardeşleriniz, bu dar geçitten ilerlemişler, şahsî münasebetlerinde, sizlerden aldıkları direktiflere dayanarak, kendilerini bu hususta "engagé" etmişlerdir. İşte bu sebeple, Ritüeller konusunun artık sürüncemede bırakılmıyarak, bu raporumuzun mezkûr konu ile ilgili bahsinde ileri sürülen teklif dairesinde karara bağlanmasını rica etmekteyiz."

Bu teklif Genel Kurul'da kabul görmüş ve Daimi Heyet'e gerekli yetki verilmiştir.

26 ve 27 Nisan 1969 tarihlerinde toplanan Genel Kurul'a sunulan "1968 Senesi Mali Raporu"na göre 31 Aralık 1968 tarihi itibarı ile Büyük Loca'ya kayıtlı toplam 2.499 üye mevcuttur.

Öte yandan Büyük Mahfil'de 1968 yılı sonu itibarı ile toplam 8 locada 266 üye çalışmaktadır. Büyük Mahfil'in Büyük Üstadı Osman Edip Seydi'nin 1968 yılında yurt dışında Lübnan, Fransa ve İtalya'da Mason toplantılarına katıldığı görülmektedir. Buna ilaveten 1968 yılı, Büyük Mahfil ile Belçika Grand Orient'i arasında karşılıklı tanışma işlemlerinin tamamlandığı yıldır.

26 ve 27 Nisan 1969 tarihlerinde toplanan Genel Kurul'un ardından, alınan kararlar 30 Nisan 1969 tarih ve 4252 sayılı bir duyuru ile localara duyurulmuştur. Duyuruda ritüellerle ilgili olarak alınan kararlar şu şekilde yer almaktadır:

"Büyük Daimî Heyetin, mevcut üç çalışmayı nazarı itibara alarak gelinmiş noktadan itibaren yeni bir metin hazırlamak üzere, her Bölgeden en az üç kişi olmak üzere dokuz kişilik yeni bir heyet kurmasına, bu Heyetin altı ay sonra toplanacak olagan üstü Konvanda görüşülüp karara bağlanacak şekilde raporunu tanzim edip tevdi etmek

hususu ile vazifelendirilmesine, ve bu işlerin tamamlanması ile Daimî Heyetin görevlendirilmesine (...)"

Büyük Daimi Heyet'in 18 Mayıs 1969 tarihli toplantısında Buchan'ın Ekemen'e yazdığı 23 Nisan 1969 tarihli mektup heyecanla okunmuş ve tersimata şu şekilde geçmiştir:

"*İskoçya, İrlanda ve İngiltere Büyük Localarının yaptıkları müşterek toplantıda, Büyük Locamızın İngiltere Büyük Locası tarafından tanınması konusunun tekrar ele alındığını, İskoçya Büyük Üstadı'nın diğer vazifelilerle birlikte Türkiye Büyük Locasını ziyareti sırasındaki müşahadelerinin ve özellikle İskoçya Büyük Locası ritüellerinin tatbikinde gösterilen başarının ışığı altında verdiği izahatın çok olumlu bir hava yarattığını, İngiltere Büyük Locasının, Fransa Grand Orient'inden başka o tarihlerde muntazam tanınan obedyanslar tarafından kurulmuş Locaların Türkiye'deki millî masonluğun kuruluşu sırasında faal rol oynadıkları, ve bugün camiamız içinde bu kabil Localar bulunduğu isbat edildiği takdirde, keyfiyeti yeniden ve müsbet şekilde incelemeğe hazır olduğunu bildiren İskoçya Büyük Locasından gelen 23 Nisan 1969 tarihli levha okundu.*

Resne Muhterem Locasının durumu, bu Locaya mensup bir çok BB.in uyanmadan sonra çeşitli Locaların kurucuları olarak çalıştıklarını ve halen de çalışmakta olduklarını belirten bir levhanın İskoçya Büyük Kâtibine iletilmesine, 1908 de İngiltere Büyük Locasınca tanınan BB. Tarafından bir Büyük Mahfil kurulduğunu belirten o zamanki gazete kupürlerinin de Büyük Üstad tarafından tedariki halinde İskoçya büyük Locasına gönderilmesine oybirliği ile karar verildi."

Buchan'ın mektubunda doğrudan doğruya Mısır Büyük Locası'nın ismini zikretmesi kayda değerdir. Bu tarihten itibaren Resne Locası ile ilgili bilgi toplanmaya ve locanın hâlâ faal üyelerin tespiti ile bu üyelerin eski diplomalarının temini üzerinde durulmuştur.

Öte yandan yine aynı toplantıda Robert Sime'dan gelen ve gelişmeler karşısındaki memnuniyetini dile getiren mektup da, Daimi Heyet'in 18 Mayıs 1969 tarihli toplantısında şu şekilde görüşülmüştür:

"İskoçya Büyük Locası'nın 1 Mayıstaki Konvanında Büyük Locamızı temsil eden Dostluk Kefilimiz Robert Sime B.in 5 Mayıs 1969 tarihli levhası okundu. İskoçya büyük Locası Konvanındaki diğer konular

meyanında, Büyük Üstadın Türkiyeyi ziyareti sırasında ve bilhassa İskoçya Büyük Locası ritüellerinin tatbikindeki başarıları müşahade etmekle duyduğu sevinci belirten cümlelerin de bulunduğu tesbit edildi."

18 Mayıs 1969 tarihli Daimi Heyet toplantısında Genel Kurul'da kurulması kararlaştırılan yeni ritüel komisyonunun tespiti de şu şekilde ele alınmıştır:

"Konvan kararları gereğince, her vadiden alınacak temsilciler ile teşkili gereken Ritüel Komisyonuna İstanbuldan Mukbil Gökdoğan, Sadi Aral, Salim Rıza Kırkpınar ve Can Arpaç, Ankaradan Alaeddin Mizanoğlu, Cevad Memduh Altar, Ferdi Özmen ve Abdurrahman Erginsoy BB. seçildiler. İzmir Vadisinden seçilecek BB.i Heyetimizin İzmir'de çalışan üyeleri, oradaki istişarelerinden sonra bildireceklerini söylediler. Bu heyet azasına, her üç vadide hazırlanmış olan metinlerin gönderilmesine, ve heyeti 14 Haziran 1969 Cumartesi günü toplantıya çağırmak hususu ile Büyük Kâtip görevlendirildi. Büyük Hatip Macid Erbudak B.in de Daimî Heyetimiz temsilcisi olarak bu Heyet çalışmalarına katılmasına oybirliği ile karar verildi."

Ancak mazereti nedeni ile komisyon toplantılarına katılamayan Mukbil Gökdoğan'ın yerine ilerleyen günlerde Nafi Ziya Başak bu göreve tayin olmuştur.

Ritüellerle ilgili çalışmaların tamamlanmasından sonra 24 Ağustos 1969 tarihinde konu Daimi Heyet'in gündemine getirilmiştir. Bu toplantıda ritüellerin Genel Kurul'a sunulmasından önce yapılacaklar ele alınarak müzakere edilmiş, örneğin ritüellerle ilgili olarak eklenen yeni loca görevlileri gibi konular nedeniyle, Localar Genel Tüzüğü'nde de bazı değişikliklerin yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Yapılan görüşmelerin neticesi toplantı tersimatına şu şekilde yansımıştır:

"Konvan kararına müsteniden toplanan KOMİSYON'un Ritüelleri tamamlayıp mütalâa serdetmeksizin Büyük Daimî Heyete iade ettiğine, ancak bu ritüellere mütevazi olarak ihdası gerekli yeni vazifelilerinin seçimine imkân vermek için Localar Umumi Nizamnamesinde bazı değişiklikler teklif ettiğine dair bilgi edinildi.

Hulusi Selek ve Şekûr Okden BB., bu Ritüeller üzerine Büyük Daimî Heyetin tasarruf edemiyeceği gibi leh ve aleyhte bir mütalâa serdine de yetkisi olmadığını, Ritüellerin bu haliyle yeni toplanacak Konvana

havalesi gerektiğini, ancak bu işleme girişilmezden evvel Ritüelleri hakkında bilgi sahibi olması gerektiğinden bunları teksiri ile gelecek oturumdan evvel Heyet üyelerine tevzii gerektiğini söylediler. Büyük Üstad, Büyük Kâtip, Raşit Temel, Galip Kardam ve Nafiz Ekemen BB. bu konudaki fikirlerini söylediler ve neticede:

1. Büyük Daimî Heyetin Ritüelleri okuduktan sonra, Konvan'ı olağan üstü toplantıya çağırmasına,

2. Ritüeller hakkında Büyük Daimî Heyetin leh ve aleyhte mütalâa serdine yetkisi olmadığına ve esasen buna lüzum da bulunmadığına,

3. Ancak Ritüeller Konvanca kabul edildikten sonra bunların tatbikata göre ilâve veya çıkarma suretiyle gerektireceği değişiklikleri yapabilmesi için Büyük Daimî Heyetin Konvandan yetki istemesine,

4. Localar Umumi Nizamnamesinde, gerek Ritüeller bakımından, gerekse bugüne kadar rastlanan aksaklıklar bakımından yapılması gerekli değişikliklerin de aynı Konvan gündemine alınmasına oybirliği ile karar verildi."

Öte yandan 24 Ağustos 1969 tarihli Daimi Heyet toplantısında, Bölge Localarının durumu tekrar tartışmaya açılmış ve dış obediyanslarla yazışmaya varan yetki aşımları olduğu ileri sürülerek, ortaya çıkan rahatsızlıkların önlenmesi, gerekirse mevzuatta buna yönelik bazı tedbirlerin alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu konu daha sonra tekrar tekrar gündeme gelecektir.

İzmir'de yeni hizmete giren lokal binası münasebeti ile 21 Eylül 1969 tarihinde İzmir'de yapılan Daimi Heyet toplantısında yeni ritüellerle ilgili olarak Genel Kurul'un çağrılması kararı tersimata şu şekilde kaydedilmiştir:

"*Ritüellerin müzakeresi için Konvan kararına uyularak Konvanın 8 Kasım 1969 Cumartesi günü saat 10.30da toplantıya çağrılmasına; Gündemin ritüelin temsil suretiyle gösterilmesi, tatbikatta görülecek noksan ve fazlalıklara da şâmil olmak üzere her türlü değişikliğin yapılması için Büyük Daimi Heyete yetki verilmesi, ve Localar Umumi Nizamnamesinin loca vazifelilerinden söz konusu maddelerin değiştirilmesi ve Komisyonun teklifi dairesinde yeni vazifeliler ilavesi suretiyle tanzimine; ve keyfiyetin Muhterem Localara ve Delegelere*

tebliğine, bir taraftan da teksir işlerine devam edilerek, imkân olduğu takdirde, Konvan' dan evvel metinlerin delegelere tevziine, oybirliği ile karar verildi."

8 Kasım 1969 tarihli Genel Kurul'da, bu genel çerçeve kabul edilmiştir. Aynı gün toplanan Daimi Heyet toplantısı tersimatında da ilerleyen günlerde ne yapılacağı şu şekilde yazılmıştır:

"*Yeni ritüellerin Türkçe çalışan localarda is'adlarını takip eden ilk resmi celselerinde, Türkçe' den gayrı lisanlarda çalışan localarda, tercümeler hazırlanana kadar ve altı ayı geçmemek üzere, halen kullanmakta oldukları ritüellerin tatbikine ve keyfiyetin tamimine, oybirliğiyle karar verildi*."

Alınan kararlar localara 15 Kasım 1969 tarih ve 5001 sayılı tamim ile duyurulmuştur. Bu duyuruda Localar Genel Tüzüğü'nde yapılan değişiklikler liste halinde sunulmuştur. Bu değişiklikler çerçevesinde öncelikle loca görevlileri yeniden belirlenmiştir. Buna göre "Önceki Üstadı Muhterem" ve "Kutsal Kitap Emini" görevlilere eklenmiş, görevli isimlerinde bazı değişiklikler yapılarak "Teşrifatçı" yerine "I. Tören Üstadı", "Teşrifatçı Muavini" yerine "II. Tören Üstadı", "Dahili Muhafız" yerine "İç Koruyucu" "Ziyafet Memuru" yerine ise "Şölen Üstadı" görevli unvanları getirilmiştir. "Muhakkik Muavini" kaldırılmış, Mühürdar, Arşiv ve Kitaplık Memuru ve İdare Memuru görevlileri Yardımcı Görevliler kategorisine alınmıştır. Hatip'in, çalışmaların tüzüklere uygunluğa göre Üstadı Muhterem'in üzerindeki kontrol ve denetim yetkileri kaldırılarak görev tanımında bazı değişiklikler yapılmıştır. Bunlara ilaveten seçim ve karar celselerinin Üstat derecesinde yapılması, getirilen bir başka önemli değişikliktir. Çırak ve Kalfaların, "önderinin" teklifi ve Üstat celsesinde karar alınmasından sonra, Önceki Üstadı Muhterem başkanlığında bir komisyon tarafından sınava tabi tutulması ve başarılı oldukları takdirde üst dereceye geçirilmesi de yapılan önemli değişiklikler arasında sayılabilir. Tüm bunlara ilaveten derece çalışmalarının açılış ve kapanış düzeninin değişimi de bu genel kurulda karara bağlanmıştır. Son olarak yeni İs'ad Ritüeli kabul edilene kadar eskisinin yürürlükte kalacağı bildirilmiştir. Bunların hepsi Masonik işleyişi etkileyen önemli kararlardır.

Bunlara ilaveten aynı tamimde ritüellerle ilgili sürecin nasıl işleyeceğine ilişkin bilgiler de şu şekilde duyurulmuştur:

"8 Kasım 1969 tarihinde toplanan Türkiye Büyük Locası Konvanı:

Yeni hazırlanmış Ritüelleri kabul etmiş ve bu ritüellerin peyder pey, fakat 1970 vazifelilerinin is'adından sonra behemehal bütün localarımızca tatbikine karar verilmiştir.

Ritüeller teksir ettirilmekte olduğu gibi gerekli işaretler de film iraesi suretiyle Kardeşlerimize öğretilecektir.

Türkçeden gayrı bir dilde çalışan Muh. Localarımız -konuştukları ve çalıştıkları dile göre bir araya gelip – bu ritüelleri en geç altı ay içinde tercüme edeceklerdir. Bu süre içinde, bu Localarımız dilerlerse Türkçe yeni ritüellere göre, dilerlerse çalıştıkları dilde halen kullanmakta oldukları ritüelleri tatbik edebileceklerdir. Yapılacak tercümeler tatbik safhasına konmadan, Büyük Loca tarafından tasdik olunacaktır. (...)

Muhtemel Localar, tatbike başlıyacakları bu yeni ritüellerde görecekleri aksaklık, fazla ve noksanlıkları, 1971 Nisanında toplanacak ve yeni vazifelileri seçecek olan Konvan gündemine alınmasını sağlamak için 1970 senesi sonuna kadar Büyük Katipliğe bildireceklerdir."

Alınan karar gereği Aralık 1969' da üç dereceye ait yeni ritüeller bir araya getirilmiş ve Ankara'da teksir edilerek çoğaltılmıştır. [221] Bu ritüellerin ne şekilde dağıtılacağına ilişkin olarak 6 Aralık 1969 tarih ve 5033 sayılı Ekemen imzalı duyuruda şu bilgiler verilmektedir:

"8 Kasım 1969 tarihli KONVAN'ca kabul edilmiş olan 'RİTÜELLER' Ankarada 'Şapirograf'la teksir edilmiştir.

Bu ritüellerden her loca için (15 nüsha) ayrılmıştır; gerek tatbikatı, gerekse 1971 Konvanı için yapılacak tadil tekliflerinin incelenmesi için Loca vazifelilerinin bu metinleri koruması gerekmektedir.

Ankara ve İzmir Vadilerindeki Localar için gerekli olan metinler, Ankarada doğrudan doğruya o vadideki Bölge Mahfili Üstadlarına tevdi edilecek, ve her Locanın Üstadı Muhteremi (15) nüshayı, imza mukabilinde, Bölgesi Muhterem Üstadından alacaktır.

İstanbuldaki tevziat, Büyük Kitabet Daimî Kâtibi Fuad Ramazanoğlu B. tarafından yapılacaktır.

---

221 Bu ritüel metni ve önceki ritüellerden farkları için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller, Çırak Derecesi, 1909-2004", a.g.e., s:629-684.

Ritüeller, 1970 senesi vazifelilerinin is'adını takip eden ilk resmî celseden itibaren tatbik edilecektir."

Yayınlanmayan ancak teksir edilmek sureti ile çoğaltılan bu ritüeller 1971 yılında yeni ritüeller yayınlanana kadar tatbik edilecektir. Ancak teksirle çoğaltılan bu ritüeller, Anglosakson ritüellerinde olduğu gibi, çok sayıda Masonik kısaltma kullanılarak yazılmıştır. Bunun bir güçlük doğuracağından ve ritüelin anlaşılmasını zorlaştıracağından hareketle 1970 yılı Ocak ayı sonunda, her locaya *"Yalnız Üstadı Muhteremler tarafından kullanılmak ve muhafaza edilmek üzere*" bir kısaltma anahtarı gönderilmiştir.

Ancak bu yeterli görülmemiştir, 11 Ocak 1970 tarihli Daimi Heyet toplantısında yeni ritüellerin uygulamaları ile ilgili olarak "Eğitim ve Öğretim Locaları" kuruluncaya kadar alınacak diğer tedbirler ele alınmış ve bunlar tersimata şu şekilde yansımıştır:

"Her üç derecenin işaret ve yürüyüşlerini gösteren bir film yapılmasına ve bu filimin birer kopyasının vadilere gönderilmesine ve Üstad derecesinde – veya ilgili derecelerdeki KK.e- gösterilmesine,

Eğitim ve öğretim Locaları olmamakla beraber, İstanbulda Büyük Üstad, Ankarada büyük Üstad Kaymakamı ve İzmirde Büyük 1. Nazır tarafından bilgili ve liyakatli ve hevesli BB.den müteşekkil birer kurul tertibine ve ritüellerin bu kurullar tarafından gösterilmesine ve tatbikatın Locaları ziyaret etmek veya Locaları bu tatbikata katılmağa mecbur etmek suretiyle yapılmasına oybirliği ile karar verildi."

Bununla beraber sözü edilen filmlerden beklenen neticelerin alınamadığı birkaç ay içinde anlaşılacak ve film gösterimi ile eğitimden vazgeçilecektir.

Yine 11 Ocak 1970 tarihli toplantıda çok önemli bir karar daha alınmıştır. Bu toplantıda Bölge Locaları konusu gündeme gelmiş ve İstanbul Bölge Locası Hazinesi ile Büyük Loca Hazinesi arasında çıkan anlaşmazlıklar tartışmaya açılmıştr. Bu tartışma başka rahatsızlıkların da dile getirilmesine zemin hazırlamış ve Bölge Locaları'nın kapatılması kararı ile neticelenmiştir. Böylelikle Büyük Loca bünyesinde gerek ritüeller, gerekse mevzuat üzerinde yürütülen değişim çalışmalarının idari yapılanmaya da etkisi yansımış gözükmektedir. Söz konusu görüşmeler tersimata şu şekilde geçmiştir:

"Büyük Hazine Emini, İstanbul Bölge Mahfilinin Büyük Hazineye karşı tutumunu, binalar için sarfedilmiş olan paraların, bölgenin özvarlığını teşkil ettiği ve Büyük loca tarafından İstanbul Bölgesine ödenmesi gerektiğini mütezammın olarak gönderdiği levhaları izah etti.

Şekûr Okden ve Galip Kardam, Orhan Alsaç KK. Ankaradaki Bölge Mahfilleri seçimleri ile ilgili kulis çalışmaları hakkında açıklamalarda bulundular. Orhan Alsaç K., Büyük Loca merkezinin İstanbuldan Ankaraya taşınması sırasında, bir nevi 'rüşveti kelâm' olarak İstanbulda Bölge Büyük Mahfili adiyle bir Loca kurulduğunu, buna mümasil bir teşkilâtın İzmirde de vücuda getirildiğini, Büyük Loca merkezinin bulunduğu yerde Bölge Mahfili teşkilâtına lüzum olmadığını, esasen görevleri itibariyle, bu Mahfillerin ritüelik çalışmalar yapmamaları lâzımgeldiğini, bu çalışmaları yaptıkları için kendilerinde bir takım yetkiler tevehhüm ettiklerini, ve bu teşkilâtın tüm olarak kaldırılması lâzımgeldiğini ve bu suretle toplanacak paraların Büyük Hazinede lüzumunu belirtti.

Büyük Üstad, konuyu daha gerilere götürmek, Yüksek Şura himayesinden uzak bir Büyük Loca kurmamak için, masonluk dünyasında misli görülmemiş olan 'Ünite'lerin kurulduğunu, bunlara bil'ahara müstakil Büyük Loca karşısında 'Bölge Büyük Mahfilleri' adı verildiğini, ve bugünkü Bölge Mahfillerinin de bu zihniyetin son izleri olduğunu hatırlattı.

Raşit Temel, Sahir Akev, Sait Penbecioğlu ve Hulûsi Selek KK. de aynı nitelikteki mütalâalarını bildirdiler, ancak Türk Yükseltme Cemiyeti açısından vadilerde birer Şube teşkilâtının mevcut olması lüzum üzerinde durdular.

Türkiye Büyük Locası Anayasasının, Bölge Mahfilleri ile ilgili 21. Ve Büyük Daimî Heyetin görevleri ile ilgili 10.ncı maddesi, Türk Yükseltme cemiyeti Nizamnamesi ve Bölge Mahfilleri Tüzüğü incelendi, ve yapılan görüşmeler sonunda:

1. *Bölge Mahfillerinin kaldırılmasına,*
2. *Binaların bakımı ve idaresi ile mabetlerin tahsisi işlerinin doğrudan doğruya Büyük Daimî Heyet – veya görevlendireceği şahıs - tarafından yürütülmesine,*

3. *Aidat ve harçların, şimdilik, yine Localara tarafından toplanarak, Localara tahsis edilmiş olan miktarlar alıkonduktan sonra bakiyesinin tamamen ve doğrudan doğruya Büyük Daimî Heyetin göstereceği mahallere yatırılmasına,*

4. *Bölge hesapları ile paralarının derhal Büyük Hazine Emini Cemal Gücü Üstada tevdiine, ve kendisine bu hususta lâzımgelen işlemleri yapmak ve talimatı vermek yetkisinin itasına,*

5. *Vadilerde Loca Üstadı Muhteremleri ile her Locanın iki temsilcisinin derhal toplanarak yedi kişiden ibaret Türk Yükseltme Cemiyeti şube daire heyetini seçmelerine, İstanbuldaki şubenin kaldırılmasına ve Şube idare heyetlerinin masonik fonksiyonları olmadığının belirtilmesine,*

6. *Şube İdare heyetlerinin derhal toplanarak 1970 yılı için vadilerine ait gelir/gider bütçe tekliflerini, tasdik olunmak üzere, Büyük Daimî Heyet göndermeleri lüzumuna,*

7. *Harcamaların, vadilerin fiilen göndermeleri lüzumuna orantılı olarak Büyük Daimî Heyetçe yapılmasına,*

8. *Vadilerdeki personel kadrosunun şimdilik göreve devam etmesine,*

9. *Bu hususları bildiren bir mesajın Büyük Üstad tarafından Muhterem Localara tamim olmasına oybirliği ile karar verildi."*

Bu karar 15 Ocak 1970 tarih ve 5102 sayılı "Büyük Üstad Mesajı" ile localara duyurulmuştur.

Öte yandan Büyük Loca ile Büyük Mahfil arasındaki tartışmalı konuların 1970 yılında da gündemdeki yerini koruduğu görülmektedir. Bu dönemde Büyük Loca'dan ayrılan bir kısım üyenin geri dönüşlerini sağlamak amacıyla, üyeler arasında müstakilen bazı görüşmelerin ve toplantıların yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle 2 Şubat 1970 tarih ve 5134 sayılı Ekemen imzalı bir tamim localara gönderilmiştir. Bu tamimde geri dönüşlerle ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

"Son zamanlarda, bazı Kardeşlerimizin, camiamızdan masonik gelenek ve usullere aykırı olarak ayrılmış olan bazı eski mensuplarımızın tekrar aramıza avdet etmeleri imkânlarını sağlamak –ve bu meyanda

'klandesten' Loca hüviyetinden başka masonik sıfatı olmıyan teşkilâta sonradan iltihak edenlerin de camiamıza katılmalarını mümkün kılmak – amaciyle lokallerimiz dışında çeşitli toplantılar tertip ettikleri öğrenilmiştir.

22/23 Nisan 1967 tarihli Türkiye Büyük Locası Umumi heyeti bu konuyu inceden inceye müzakere ederek ancak aşağıdaki şekilde neticelenebileceğine karar vermiştir:

Büyük Üstad tarafından haricî âleme iade olunanların camiamıza, her ne suretle olursa olsun, girmeleri imkânsızdır;

Diğer teşkilâta sonradan kabul edilenlerin, ancak herhangi bir haricinin giriş usulleri uygulanmak suretiyle camiamıza girmeleri mümkündür;

Camiamızdan, şu veya bu sebeple, istifa edip te ayrılarak diğer teşkilâta katılanlar hakkında, 22/23 Nisan 1967 tarihli Umumi Heyetçe verilen kararın uygulanması zaruridir:

'... doğrudan doğruya sorumlu olmayıp iğfal edildiğine ve kusurunu kabul ederek samimiyetle avdet etmek isteyenler hakkında AF hakkını kullanmak için Büyük Üstada yetki verilmesine ve bu hakkı dilediği gibi kullanmak yolunda kendisinin muhtar olmasına...'

Büyük Üstad, bu yetkisini Localardan gelecek müsbet mütalâalara göre kullanacağını da tamim etmiş bulunmaktadır.

Şimdiye kadar bu konuda, karşı tarafa iltihak edenler tarafından kayda değer bir teşebbüs tespit edilemediği halde Kardeşlerimizin, şahsî ve samimî hislerle yapılmış olsa dahi, camiamızın içte ve dıştaki mutlak otoritesini, intizamını ve huzurunu binnetice ihlâl edebilecek münferit veya toplu teşebbüslerden sakınmalarını Büyük Üstadımız bütün Kardeşlerimizden beklemektedir."

Her iki tarafta üye olanların çeşitli vesilelerle bir araya gelişleri 14 Şubat 1970 tarihli Daimi Heyet toplantısında da görüşülmüş ve konu, tersimata şu şekilde yansımıştır:

"Büyük Kâtip B.in verdiği izahattan, Hürriyet Muh. L.sından Zülfü Sami Özgen ve Adil Atakan, Kardeşlik Muh. L.sından Reşat Atabek, Delta Muh. L.sından Albert Bilen, Metin Hotinli, Halid Kemal Elbir,

Orhan Cemal KK.'in gayrı muntazam ve klandesten teşkilâtla temasa geçtikleri, çeşitli toplantılar tertip ettikleri ve 31 Ocak 1970 Cumartesi günü için Veremle Savaş Derneğinde, diğer tarafın gûya Üstadı Muhteremlerini, Nazırlarını ve Büyük loca temsilcilerini davet ettiklerini öğrenmemiz üzerine, 29 Ocak 1970 tarihinde Büyük Üstadın talebi üzerine, Büyük Üstad Kaymakamı ve Büyük 1. Nazır da davet edilmek suretiyle İstanbulda bulunan Büyük Daimî Heyet üyelerinin, yukarıda isimleri yazılı KK.i çağırdıkları, kendilerinin teşebbüslerinin akamete maruz kalmağa mahkûm olduğunun anlatıldığı, esasen yapılabilecek işlemin Konvanca kararlaştırılmış olduğunun izah edildiği ve buna dayanılarak bir tamim yapıldığı, ve gayrı ciddi olan bu teşebbüsün akamete uğradığının kuvvetle muhtemel bulunduğu anlaşıldı.

Büyük Üstad, bu yolda çalışmalara devam edildiği takdirde, haiz olduğu yetkiyi kullanacağını bildirdi"

Benzer konuda bir başka gelişme 5 Nisan 1970 tarihli Daimi Heyet toplantısında şu şekilde gündeme gelmiştir:

"Klandesten Büyük Loca kurucularından olduğu için Büyük Üstad tarafından haricî âleme iade edilmiş olanlar arasında bulunan bulunan eski Erenler Muh. L.sı mensuplarından Hikmet Feridun Arda tarafından, yanıldığını, ıstırap içinde olduğunu, ve ölmeden evvel avdet etmek istediğini ve af talebinde bulunduğunu bildiren levha (29.3.1970 tarihli) okundu. Bu K.in çok yaşlı olması, ve nedametinde samimî olduğunda şüphe bulunmaması itibariyle dileğinin olumlu karşılanmasına, ancak tard keyfiyeti Konvanca tasdik edilmiş ve bunların affı hakkında Büyük Üstada yetki tanınmamış olması hasebiyle, keyfiyetin Konvan'ın kararına sunulmasına, ve daha önceden bu müracaatin Erenler Muh. L.sınca nasıl karşılanacağı hususunun tesbiti ile Büyük Katibin görevlendirilmesine oybirliği ile karar verildi."

Hikmet Feridun Arda'nın affedilmesi konusu 27 Nisan 1970 tarihli Genel Kurul'da gündeme gelmiş ve tartışmaya açılmıştır. Bu tartışmalarda, af yetkisinin Büyük Üstat'ta olması nedeni ile Erenler Locası'nda konunun görüşülmeden "*tetkik edilmek üzere*" Genel Kurul'a gönderildiği, adı geçen kişinin Büyük Mahfil hareketinin kurucularından olduğu ve kendisinin ihraç kararının da Genel Kurul tarafından verildiği hatırlatılmıştır. Bu hareketin zamanında 150 üyeyi değil de, 1500 üyeyi etkilemesi halinde neler olacağı üzerinde durulmuş ve neticede Hikmet Feridun Arda'nın af müracaatı kabul edilmemiştir.

Bu arada 9 Mart 1970 tarihinde Stubbs'a bir mektup yazan Ekemen, Resne Locası ile ilgili bilgilendirmeyi şu şekilde yapmıştır:

"Türkiye Büyük Locası'nın İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından tanınmasına hizmet eder düşüncesiyle, bu hususta size Sadi Aral Kardeşimiz tarafından sözlü olarak iki kez verilmiş izahata ilaveten aşağıdaki hususları da bilginize sunuyorum.

Türkiye'de Grand Orient of Turkey ismiyle 1909 senesinde kurulan ilk hakim otoritenin kurucuları arasında o tarihte muntazam olan Mısır Büyük Locası'na mensup Resne (halen Yugoslavya'da bir şehir Muhterem Locası da vardır.

Bu loca, Grand Orient of Turkey'in 1935'te faaliyetini durdurmasına kadar 5 numaralı loca olarak çalışmıştır.

O tarihte bu loca, Mısır Büyük Locası'nca İngiltere Birleşik Büyük Locası ritüellerinden Arapça ve Türkçe'ye tercüme edilmiş ritüelleri kullanmıştır.

1948'de, Türkiye'de masonik çalışmalar yeniden resmen başladığında, eski localar aynı isim ve matrikül numaralarını muhafaza etmeyerek yeni isim ve numaralar almışlar ve halen mevcut olan Türkiye Büyük Locası'nda çalışmaya devam etmişlerdir.

Mısır Büyük Locası orijinli Resne Muhterem Locası'ndaki Kardeşler hala hayatta ve çalışmalarımıza katılmaktadırlar. Bu Kardeşler 1948'den beri obediyansımız bünyesinde şu locaları doğrudan kurmuşlardır

İdeal Muhterem Locası No.1

Kültür Muhterem Locası No.2

Ülkü Muhterem Locası No.3

Uyanış Muhterem Locası No.5

Hürriyet Muhterem Locası No.7

Atlas Muhterem Locası (Fransızca çalışmaktadır)

Yazıyı daha uzatmadan tamamlarken, size en uygun zamanda Türkiye'de ağırlamaktan onur duyacağımızı belirtmek isterim. Bu sayede sizi Resne Locasından bu Kardeşlerle tanıştırmak ve çalışmalarımız

ve teşkilat yapımız hakkında genel bir değerlendirme imkanı sağlamak mümkün olabilecektir. Kişisel temasların her çeşit yanlış anlamaları önlediği kanaatiyle bunun sadece bir değerlendirmeden ibaret olduğunu ifade etmek isteriz."

Bu mektubun tercüme edilmek üzere Sadi Aral'a verilen Türkçe taslağının üzerinde Ekemen'in el yazısı ile yazdığı şu not görülmektedir:

"Şu herifi münasip bir lisanla da çalışmalarımızı görmek üzere davet et, masarifi bize ait"

İngiltere Birleşik Büyük Locası Büyük Sekreteri Stubbs'a gönderilen mektubun bir sureti aynı tarihte İskoçya Büyük Locası Büyük Sekreteri Buchan'a da gönderilmiş ve görüşü sorulmuştur. Bu mektupta ayrıca Buchan'a, çizdikleri yolu takip etmek üzere Türkiye Büyük Locası'nın muntazaman çalıştığı belirtilerek, yaptıklarından ötürü kendisine şükran borçlu olunduğu ifade edilmiştir.

Stubbs, bu mektuba 15 Mart 1970 tarihinde bir cevap vererek, Resne Locası ile ilgili bilgileri özellikle tetkik ettiklerini ve neticeyi Dış İlişkiler Komitesi ile Genel Kurul'a sunacaklarını bildirmiştir. Bu çok önemli bir gelişme olarak kaydedilmelidir.

5 Nisan 1970 tarihli Daimi Heyet toplantısında, İngiltere Birleşik Büyük Locası ile Resne Locası üzerinde başlatılan girişim konusunda İskoçya Büyük Locası'ndan bildirilen görüş şu şekilde paylaşılmıştır:

"İngiltere Büyük Locasının Büyük Locamızı tanıması için gönderilen, ve menşeimizi eski Mısır Büyük Locasından eski Türkiye Büyük Meşrikına muntakil Resne Muh. L.sına bağlıyan levhasının bir suretini alan İskoçya Büyük Kâtibi Buchan K.in bu müracaati olumlu gördüğünü bildiren 12 ve 17 Mart 1970 tarihli levhaları münderecatına bilgi edinildi."

Öte yandan ortaya çıkan tereddütlü uygulamalar nedeni ile 23 Şubat 1970 tarih ve 5158 sayılı "Envara Mahsus" levhada Gönye, Pergel ve Kutsal Kitaplar ile Kılıcın nasıl konumlanacağı localara tekrar tarif edilmiştir. Söz konusu levha şöyledir:

"Sembollerimizden en önemlisini teşkil eden ve ÜÇ BÜYÜK NUR'dan biri olan Gönye ve Pergel'in bazı Muhterem Localarımızda, usulüne uygun olarak, ve ifade etmesi gereken manayı göstermiyecek şekilde, açıldığı ve kullanıldığı, vaki müracaatlerden anlaşılmaktadır.

Mukaddes kitaplar açıldıktan sonra,

Üzerlerine, açık olarak ve başı Şarka, ayaklar garba müteveccih bulunmak suretiyle pergel konulur.

Pergelin üzerine, köşesi Garba ve iki ucu kuzey ve güneye müteveccih olmak üzere gönye,

Ve bunların üzerine de kılınç yerleştirilir."

Ancak bu tarif de değişecektir. 5 Nisan 1970 tarihli Daimi Heyet toplantısında ritüel uygulamalarıyla ilgili olarak şu kararların verildiği tersimata geçmiştir:

"Yeni Ritüellere göre, Kutsal Kitaplar üzerine Kılıç konmasına mahal olmadığından bu hususun bir tamimle Muh. Localara bildirilmesine,

Yine yeni ritüellere göre, Üstadı Muh.lerin bulunmadığı celselerde, en sonuncusundan başlıyarak ve kıdem sırasiyle geriye doğru giderek önceki Üstadı Muhteremlerin celseyi idare etmek yetkisini haiz olduklarını, 1. Nazırın ve sairenin vekâlet etmek salâhiyetini haiz bulunmadıklarını belirten bir tamimin Muh. L.lara gönderilmesine oybirliği ile karar verildi."

Söz konusu tamim 7 Nisan 1970 tarih ve 5240 sayı ile Ekemen imzasıyla localara gönderilmiştir.

26 ve 27 Nisan 1970 tarihli Genel Kurul'a sunulan Faaliyet Raporu'nun ilk satırlarında, "*8 Kasım 1969 da toplanan olağanüstü Konvanda, yeni Ritüellerin kabul edilmesi, ve eski Konvanlardan devrolunan görevlerden önemli bir kısmının yapılması ile, geçen çalışma yılı türk masonluğu için bir ilerleme ve yeni bir davranış dönemi olmuştur*" denmiştir.

Bunu müteakip, "Eski Konvanlarca Verilen Görevler" bölümünde, "Ritüeller" başlığı altında şunlar yazılmıştır:

"*Yeni çalışma ritüelleri, 1970 senesi başından beri türkçe çalışan Localarımızın tümünde tatbik olunmaktadır.*

Başka dillerde çalışan Localarımızda, 8/11/1969 Konvanının tayin ettiği süreye yetişmek amaciyle, tercüme işlerine gayretle devam olunmaktadır.

Localarımızda yapılmakta olan geniş tatbikat, teferruat ve dil bakımından bazı ufak tefek aksaklıklar göstermiştir. Bunlar, 8 Kasım 1969 Konvanının öngördüğü süreler ve esaslar çerçevesinde düzeltilecektir.

Bu hususu açıklıkla ve şükranla belirtmek yerinde olur ki, on dört senelik çabalar – en demokratik esaslar ve usuller içinde – başarı ile sonuçlanmıştır."

26 ve 27 Nisan 1970 tarihli Genel Kurul'a sunulan Faaliyet Raporu'nda Bölge Mahfilleri'nin kaldırıldığı şu dikkat çekici üslupla ifade edilmiştir:

"Sultası altında tutmak istediği Büyük Locayı ve Kurullarını, bir türlü normal olan Hürriyet ve İstiklâline kavuşturmak istemeyen eski 'Zihniyet' Türkiye Büyük Locasının kurulması keyfiyetinin önlenemez bir zaruret halini alması üzerine, önceleri, dünya masonluğunda ne yeri ne de benzeri olan 'ÜNİTE' adlı, tamamen uydurma birer ara-otorite kurmuş, bunun yersizliğini kendisi de görmüş olacak ki, sonradan, her vadide birer 'Bölge Büyük Locası' adı altında, hakim ve nazım otorite olması lâzımgelen hakikî Büyük Locanın otorite sahibi olmasına engel teşkil edecek birer başka kuvvet tesis etmiştir.

Sonraları, Bölge Mahfilleri adını alan bu teşkilât, bu zihniyetin son yaşantısı idi, ve haddi zatında masonik hiçbir hüviyeti olmadığı ve görevleri, sadece binalarımızın bakım ve dairesinde ve mabetlerin tahsisinde ibaret bulunduğu halde, seçilme tarzları ve bütün Üstadı Muhteremlerin hazır bulundukları Umumi Heyetlerle karşılaşmak durumunda olmaları yüzünden, bu Kurullar, vakit vakit, kendilerinde mevcut olmıyan yetkiler ve kudretler tevehhüm etmişlerdir.

Bundan evvelki Konvanların temenni ve direktiflerine uyarak, Büyük Daimî Heyetiniz, bu Kurulları kaldırmış ve bunların yapmakta oldukları işleri, zaruretlerin göstereceği lüzuma gerekli olacak organizasyonu yapmak üzere, kendi üstüne almıştır."

Bölge Localarının kaldırılması ile ilgili olarak Daimi Heyet'in aldığı karar oybirliği ile tasdik edilmiştir.

Aynı Faaliyet Raporu'nda, yaşanan ayrılıklarla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

"Türkiye Büyük Locası, halen, belli başlı problemi olmıyan, mesut bir Kardeşlik topluluğudur. Varlığımıza kastedercesine aramızdan kopanların hareketleri hüsrana uğramıştır. Bazı Kardeşlerimiz, aramızdan ayrılanların avdet etmeleri çarelerini, kendi başlarına aramak yoluna gitmişlerse de, bu konuda Yüksek Heyetinizin, aklı hikmetle, Kardeşlik duygusunu ve Sevgi'yi rehber ittihaz ederek vermiş olduğu kararların isabeti bir kere daha sabit olmuştur.

Yüksek heyetiniz, aldatılmış olduğuna samimî surette itiraf ve kabul eden, nedamet duyduğuna (...) veren Kardeşlerin, mensup oldukları Locaların uygun mütalâası alınmak suretiyle, Büyük Üstada (AF) yetkisi tanınmıştı. Bu kararınızla, en geniş müsamahanın, en geniş sevgi ve kardeşlik hislerinin tercümanı olduğunuz meydandadır."

Büyük Üstat Örs'ün bu Genel Kurul kapanışında yaptığı konuşma, geçmiş dönemin kısa bir özeti halindedir. Bu tarihi konuşma şöyledir:

"Büyük Locamız çok çetin bir sınavdan geçmiş, aklı selim sayesinde bu sınavda başarı göstermiştir. Aklı selim diyorum, çünkü bilgimiz çok noksandır: eğitim ve öğretim localarımızı daha kuramadık, araştırma locamız olan Mimar Sinan Muhterem Locası senede iki nüshayı zorla zarla çıkarıyor, bunu da Kardeşlerimiz okumuyor. Son çareyi, onlara dergiyi parasız vermekte arıyoruz.

Dil bilen Kardeşlerimizin ve Mimar Sinan Locasının ön ayak olarak dünyada klasikleşmiş mason eserlerini dilimize çevirmelerini gönül arzu ediyor. Büyük Kâtibin bu hususta ki didinmesinin ben şahidiyim: kimseyi ikna edip te bir eserin tercümesine koyulmasını sağlayamadı.

Çok ileri gitmeyelim: masonlukta intizam, Büyük Locanın intizamı ne demektir? Bunu içimizde kaç kişi derinliğine biliyor. Eskimiş, camiamızda sorumlu görevler almış kardeşlerimiz, kalkmışlar, kendi kendilerine, klandesten teşkilatla görüşme yapmışlar, müzakerelerde bulunmuşlar. Kendilerini çağırdım ve sordum: Barışı sağlamak, ayrılanları tekrar camiaya getirmek için çalıştıklarını söylediler. Bunun nasıl tahakkuk edeceğini, yeni iltihakları camiamıza nasıl alacaklarını, böyle bir birleşme olursa Büyük Locamızın intizamının ve güçlükle elde ettiği tanışmaların ne olacağını sordum. Gördüm ki, iyi niyetlerinden başka dağarcıklarında bir şey yok. Okumamışlar, okutmamışız.

Bir an için disiplin takibatı yapayım mı diye düşündüm. Baktım ki bu konudaki mevzuatımız da ihtiyaca cevap vermiyor. Çok şükür ki, bu boşluğu gören Büyük Heyetiniz bütün mevzuatın elden geçmesine karar verdi, ve sizden aldığı yetki ile Daimî Heyetiniz çalışıyor.

Bütün bunlara rağmen, camiamıza çok değerli, bilgili, mesleğe tam anlamıyla gönül vermiş genç kardeşler aldık ve alıyoruz: önümüz açıktır, ve görevini yapmış olan biz yaşlı masonlar, meşaleyi temiz ve parlak olarak tevdi edeceğimiz kuvvetli kolların mevcut olduğunu görmekle bahtiyar ve müftehiriz."

31 Mart 1970 itibarı ile Büyük Loca'da üye sayısı 2499'dan 2724'e çıkmıştır. O tarihte tanışılan toplam Büyük Loca sayısı ise 79'dur.

Büyük Mahfil'de ise üye sayısı 266'dan 303'e çıkmıştır. Büyük Mahfil'in Fransa Büyük Locası (Grand Loge de France), Belçika Grand Orient'i ve Lübnan Grand Orient'i ile tanışma işlemleri bu dönemde tamamlanmıştır.

Öte yandan İngiltere Birleşik Büyük Locası ile ilgili gelişmeler de yakından takip edilmektedir. 26 Nisan 1970 tarihli Daimi Heyet toplantı tersimatında bu konuda şu ifadeler mevcuttur:

"Tanışma işlerimizle ilgili olarak İngiltere Büyük Locasına gönderdiğimiz levhanın, mezkûr Büyük Locanın Haziranda toplanacak dış münasebetler komisyonunda görüşüleceğini bildiren 15 Nisan 1970 tarihli levhası okundu."

24 Mayıs 1970 tarihli Daimi Heyet toplantısında da aynı konu şu şekilde ele alınmıştır:

"Resne Muhterem Locasının Türkiye Büyük Meşrıkının kurucularından olduğu hakkındaki bildirimimizin İngiltere Büyük Locası tarafından ilgi ile karşılandığını ve tanışma konusunun, bu açıdan Haziran 1970 de toplanacak Dış Münasebetler Komisyonu gündemine alındığını bildiren 15 Nisan 1970 tarihli levha okundu, bilgi edinildi."

2 Haziran 1970 tarihinde Ekemen, Stubbs'a bir mektup daha yazarak, "Türkiye'de Masonluğun Kısa Tarihçesi" başlığıyla kısa bir açıklama metni ve Resne Locası hakkında özet bilgi notu göndermiştir. Mektupta ek olarak eskiden Resne Locası'nın kullandığı ritüel metninden örneklerin de gönderildiği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra ülkenin

1922'ye kadar üst üste geçirdiği savaşlar ve baskı dönemleri yüzünden arşiv kayıtlarını düzenli tutamadığının da göz önünde bulundurulması istenmiştir. Bu mektubun bir suretinin de alışıldığı üzere İskoçya'ya Buchan'a gönderildiği görülmektedir.

14 Ağustos 1970 günü Buchan, Ekemen'e bir mektup yazarak İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın üç aylık sirkülerinde Türkiye Büyük Locası'nın tanınması üzerine bir teklif verildiğini gördüğünü bildirmiştir. Buchan'a göre bu aşamadan sonra çok alışılmadık bir şey olmadığı takdirde tanıma kararı üç hafta içinde duyurulacaktır. Lord MacDonald ile Ankara'da Büyük Loca'yı ziyaret etmelerinin üzerinden on bir yıl geçtiğine inanmanın zor olduğunu belirten Buchan, 1970 yılı başlarında Belçika'da Stubbs ile yaptığı görüşmeden sonra bu işin gerçekleşeceğini anladığını eklemiştir. Buchan'ın bu mektubun şahsi bir bilgilendirme olduğunu ve bu aşamada İngiltere Büyük Sekreterliği'ne bir şey yazmamalarını Ekemen'e öğütlediği dikkatten kaçmaz.

Buchan'ın haber verdiği, 21 Temmuz 1970 tarihli Dış İlişkiler Komisyonu şöyledir:

"Senelerce evvel Türkiye Büyük Locası tanınmak maksadı ile En Muhterem Büyük Üstadımıza müracaatta bulunmuştu.

Bir müddet uykuda kalan ve 1948 yılında tekrar uyanan, faaliyetinin ilk zamanlarında tanınmamış bulunan bu Büyük Loca'nın menşei hakkında Dış İlişkiler Komitesi, gayet uzun süren tafsilatlı bir araştırma yapmıştır. İlk nazarda gözüken bu Büyük Loca'nın tamamıyla gayrı muntazam olan Fransa Grand Orient'inden neşet ettiği idi, ancak son aylarda bu Büyük Loca'nın Mısır Büyük Locası tarafından desteklenerek kurulduğu ve o zamanlar Mısır Büyük Locası'nın İngiltere tarafından tanınmakta olduğu hususunda bazı deliller ortaya çıkmıştır.

Komite bu iddianın doğruluğu hususunda ikna olmuş ve 1935 yılında veya o civarda uykuya dalan Büyük Loca ile 1948'de uyanan Büyük Loca arasında sıkı bir bağ olduğu hususunu da kabul etmiştir.

1936 yılında Türkiye Büyük Locası'na bağlı locaları Mısır Büyük Locası tarafından Arapça'ya ve Türkçe'ye tercüme edilen bir İngiliz ritüeli kullanmakta olduklarını belirtmek ilgi çekicidir.

Bu çalışma programının 8'ci maddesinde Türkiye Büyük Locasının tanınması için bir teklif mevcuttur. A.S.FRERE "

Bu raporun altında Alexandre Frère'nin imzasının bulunduğu dikkatten kaçmaz. Hatırlanacağı üzere Frère bu yorumu Wagemans'a daha 1966 yılında yapmıştır.

28 Ağustos 1970'de Ekemen, Buchan'a bir cevap yazarak şayet söz konusu tanıma kararı alınırsa, bu işte en büyük payın İskoçya Büyük Locası'na ait olduğunu, en başından beri gösterilen rehberlik ve yardımın Türk Kardeşleri tarafından unutulmayacağını vurgulamıştır.

6 Eylül 1970 tarihli Daimi Heyet toplantısında ise aynı konuyla ilgili olarak tersimata şu bilgilerin kaydedildiği görülmektedir:

"Tanışma işlerinin tamamlanması için İngiltere Büyük Locasına son defa vaki müracaatimiz üzerinde gönderilen belgelerin alındığını, Dış münasebetler Komisyonuna havale edildiğini bildiren Büyük Kâtip Stubbs B.in 10 Haziran 1970 tarihli levhası okundu, bilgi edinildi.

Bu konu ile ilgili olarak ve müracaatimizin bu sefer olumlu karşılanacağını umduğunu bildiren İskoçya Büyük Kâtibi Buchan B.in 14 Ağustos 1970 tarihli levhası okundu, bilgi edinildi.

Belçika eski Büyük Üstadı Charles Wagemanns'dan alınan 19 Ağustos 1970 tarihli levha ile İngiltere Büyük L.sının 9 Eylül 1970 tarihli Genel toplantısı gündemine, Türkiye Büyük locasının tanınması hususunun gündem maddesi olarak alındığını bildiren ve mucip sebeplerini gösteren metnin fotokopisini de ihtiva eden yazısı okundu, bilgi edinildi.

Gerek Buchan gerekse Wagemanns KK.lere ilgilerinden ve bu hususta sarfettikleri emeklerden dolayı teşekkür levhalarının gönderildiğine bilgi edinildi."

Uzun yıllardır beklenen mektup sonunda ulaşır. 11 Eylül 1970 tarihini taşıyan ve Stubbs'ın ilk defa "*Kardeşim*" diye hitap ederek başladığı mektupta şu bilgiler yer almaktadır:

"Sevgili Büyük Sekreter Kardeşim,

9 Mart ve 2 Haziran 1970 günlü mektuplarınız ve Büyük Locanız hakkındaki ek bilgileri ve özellikle kaymağını kapsan destekleyici belgeler, bu sırada Dış İlişkiler Komitemize ve genel Amaçlar Konseyine sunuldu ve bu kuruluşlar tarafından dikkatle incelendi; söz

konusu inceleme sonunda da tanımayı destekleyen bir önerinin Büyük Locaya sunulması mümkün görüldü. Bu öneri üzerine İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın, üç ayda bir toplanan 9 Eylül 1970 tarihli Genel Kurul'unda Türkiye Büyük Locası'nın tanınmasına oybirliği ile karar vermiş olduğunu size bildirmekten sevinç duyarım. Bu münasebetle iki jürisdiksiyonumuz arasında bu suretle kurulmuş olan kardeşçe işbirliğinin uzun müddet süreceği umudunu belirtmek isterim."

Konu 4 Ekim 1970 tarihli Daimi Heyet toplantı tersimatına da şu şekilde aksetmiştir:

"İngiltere Büyük Locasının, 9 Eylül 1970 tarihli toplantısında oybirliğiyle Türkiye Büyük Locası ile tanışmaya karar verdiğini bildiren 11 Eylül 1970 tarihli levha okundu.

Buna karşı Büyük Kâtibin İngiltere Büyük Locasına, ve bu hususta yardımları sebkeden Belçikalı Wagemanns, İskoçyalı Buchan ve Sime, Nuyorklu Frossel KK.e gönderdiği teşekkür levhaları ile karşılığında aldığı samimi cevaplara bilgi edinildi."

Bu arada ritüellerle ilgili sorunlar devam etmektedir. Yeni ritüellerin uygulanmasında ortaya çıkan sorunlarla ilgili olarak 23 Ekim 1970 tarih ve 5570 sayılı ve Ekemen imzalı "Üstadı Muhteremlere Özel ve Mahrem" bir levha yayınlanmış ve bu levhada uygulama ile ilgili yardımcı metinlerin Üstadı Muhteremlere verileceği belirtilmiştir. Anglosakson Masonluğu'nun derece sırlarının yazılı olamayacağı ve çoğaltılamayacağı konusunda gösterdiği bilinen özen de göz önünde bulundurularak, yeni intikal etmiş ritüelik uygulamalarda aynı hususa -şartlar elverdiğince- özen gösterilmeye çalışıldığı dikkatten kaçmamaktadır. Söz konusu levha şöyledir:

"Yeni Ritüellerin tatbike başlamasından beri, selâm, yürüyüş ve kelimelerin Muhterem Localarımızda gereği gibi kullanılmadığı ve yanlışlıklara mahal verildiği müşahade olunmaktadır.

Buna çare olunmak üzere, bu hususları belirtmek üzere bu kerre özel olarak teksir ettirilen levhaları Üstadı Muhteremlerin şahıslarına kısa bir süre için emaneten tevdi ediyorum. Bu levhaların ışığı altında, gerekli tedrisatı Muhterem Localarınızda yapmanızı, ve 30 Ocak 1971 tarihine kadar bu levhaları Büyük Kâtipliğimize iade etmenizi rica ederim.

Not: Bu levhaların Üstadı Muhteremlerden gayrı kimsenin eline geçmemesi ve hiçbir surette teksir olunmaması gerektiğini önemle rica ederim."

Yeterli çoğunluk sağlanamadığı için 26 ve 27 Nisan 1970 tarihli Genel Kurul'da Anayasa ve mevzuat ile ilgili hükümler müzakere edilememiş ve oylanamamıştır. O nedenle 14 Kasım 1970 tarihinde toplanan Genel Kurul, Anayasa ve mevzuat üzerinde çalışmış, madde madde tartışarak bir taslak hazırlamış ve hazırladığı taslağı oybirliği ile kabul etmiştir. Bu taslakta pek çok konu ve tabir yanı sıra 'Kâinatın Ulu Mimarının Yüce Şanına' yerine 'Evrenin Ulu Mimarını Anarak' ifadesinin kullanılmasının kararlaştırıldığı görülmektedir. Necdet Egeran'ın *"Kurucu Meclis"* olarak tanımladığı bu toplantı Masonluk tarihimizde bir başka dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

Söz konusu Genel Kurul'da alınan kararlar 21 Kasım 1970 tarih ve 5612 sayılı bir yazı ile tüm localara duyurulmuştur. Bu çerçevede kabul edilen Anayasa'ya göre Localar Genel Tüzüğü'nü hızla hazırlamak ve uygulamaya koymak üzere Daimi Heyet'in yetkilendirildiği bildirilmiştir. Yine aynı şekilde Büyük Loca Tüzüğü, Masonik Yargı Tüzüğü ve Teftiş Tüzüğü de hazırlanıp Genel Kurul toplantısına getirilecektir.

13 Aralık 1970 tarihli Daimi Heyet toplantısında Robert Sime aracılığı ile, hazırlanan ritüel tercümeleri hakkında İskoçya'dan bildirilen görüş tersimata şu şekilde kaydedilmiştir:

"Ritüellerimizin tercümelerinin İskoçya Büyük Kâtibi ile görüşüldüğüne, ve esaslardan ayrılmamış olması hasebiyle bunların şayanı kabul bulunduğunu bildiren Sime B.'in 3 Aralık 1970 tarihli yazısı ile buna verdiğimiz cevap okundu, bilgi edinildi."

Aynı toplantıda hazırlanan ritüeller ve ritüel uygulamalarıyla ilgili olarak şu kararlar oybirliği ile alınmıştır:

"Ritüeller hakkında kelime ve ibare değişiklikleri için yapılması gerekli tadil tekliflerinin Şubat'ın ilk haftasına kadar gönderilmesi, bundan sonra gelecek tekliflerin nazara alınmayacağı yolunda eski tamimin tekidine,

Üç Kutsal Kitabın da çalışmalarda açık bulundurulması Anayasa hükümlerinden olduğu hususunun bir tamimle Localara duyurulmasına,"

Bu hususlar 21 Aralık 1970 tarih ve 5643 sayılı levha ile localara duyurulmuştur. Aynı tarihte 5644 sayılı bir levha ile ritüellerle ilgili değişiklik önerileri ve düzeltmelerin Nisan ayında yapılacak Genel Kurul öncesinde Şubat ayının ilk haftasına kadar bildirilmesi şu şekilde ifade edilmiştir:

"8 Kasım 1969 Konvanında kabul edilen RİTÜELLER'imizde kelime ve ibare bakımından, değişiklik ve tashih yapılması hakkındaki teklifler Nisan 1971 tarihinde toplanacak Genel Kurulumuzda müzakere edilecek ve Ritüeller kesin şeklini alacaktır.

Büyük Daimî Heyetimiz, 13 Aralık 1970 tarihindeki toplantısında, bu hususla ilgili olarak:

Evvelce vaki tamimleri tekiden, Muhterem Locaları, nihayet Şubat ayının ilk haftasına kadar bu hususstaki mütalâalarını bildirmeğe davet etmek ve bu tarihten sonra gelecek mütalâaların nazara alınmayacağını hatırlatmağa karar vermiştir."

Yeni ritüellerle ilgili yaşanan tartışmalardan birisi Mimar Sinan Dergisi'nde yayınlanan bir yazı ile su yüzüne çıkmıştır. Konu, önce Daimi Heyet'in 10 Ocak 1971 tarihli toplantısında gündeme şu şekilde gelmiştir:

"Büyük Üstad, Mimar Sinan Muh. Locasının 2 Ocak 1971 tarihinde yapılan toplantısında, 10 Numaralı Derginin basılmış olduğunun Fikret Çeltikçi K. tarafından tebliğ edildiğini, bu nüshanın ilk sahifelerinde Türkiye Büyük Locasının yeni Anayasa ve Ritüellerle belirtilen genel prensiplerine aykırı olarak 'bir panel düzenlendiğinden bahis' bir yazının Çeltikçi K. tarafından kendi initiative'i ile bastırılmış olduğunun görüldüğünü bildirdi, ve Büyük Üstad, bu nüshanın dağıtılmadığını ve bu yazının Mimar Sinan Muh. L.sı tarafından çıkartıldığını, 10.ncu nüshanın bu suretle dağıtılacağını söyledi.

KK. ayrı ayrı söz aldılar ve Panel tertibi ile Büyük Locamızı ve Derneğimizi çeşitli zorluklarla karşı karşıya getirmenin ağır sorumluluğu üzerinde durduktan sonra yetkili organlara danışmadan onlara bilgi dahi vermeden Büyük Locamızın yayın organı olan bir ergi üzerinde ne yetki ile tasarruf edildiğinin Fikret Çeltikçi K.den sorulmasına, kendisine cevap için bir hafta mehil tanınmasına, ve gelecek cevaba göre muamele tayinine, ve konunun önümüzdeki toplantıda görüşülmesine oybirliği ile karar verildi."

14 Şubat 1971 tarihli Daimi Heyet toplantısında aynı konu tersimata şu şekilde yansımıştır:

"Fikret Çeltikçi K.in, Büyük Üstadın 14 Ocak 1971 tarihli levhasına verdiği 22 Ocak 1971 tarihli cevapları okundu. Bu yazılardan, yaptığı yanlışı anladığı ve camiamıza hizmet etmek istediği manası çıktığından konunun kapanmış sayılmasına oybirliğiyle karar verildi."

Mimar Sinan Dergisi'ndan çıkartılan bu yazıda genel olarak, mevcut ritüellerin başka kurumların ritüellerine uyum sağlayacak şekilde büyük değişikliğe uğratılması, bu amaçla doğrudan tercüme yoluna gidilmesi, kullanılan dil özellikleri ve terimlerin değiştirilmesi ve özellikle ritüel içindeki Tanrı ve Kutsal Kitaplar'la ilgili kısımların ağırlığı gibi hususlarda üyelerden gelen eleştiriler dile getirilmektedir. Özellikle laikliğe göndermede bulunarak dini özelliklerin ritüellere katılmasına karşı çıkan görüşler bu yazıda öne çıkmaktadır.

Aslında bu yazı, 17 Mart 1970 tarihinde Pınar Locası'nda ve 9 Haziran 1970 tarihinde Fazilet Locası'nda gerçekleştirilen iki panelde görüşülenlerin bir özeti niteliğinde olup, Fikret Çeltikçi tarafından kaleme alınmıştır. Bu panellerde dile getirilen görüşlere örnekler vermek gerekirse:

"*Ritüel merasim kılavuzu manasına gelmektedir, herşeyden evvel şekille ilgilidir. Ritüeller Masonik esaslara aykırı olmamak kaydıyla istedildiği gibi tanzim edilebilir, ancak obediyansların bulundukları memleketin yasalarına, örf ve adetlerine ve müşterek inançlarına uygun olması gerektiğini izah etmiş ve toplumun hukuk kuralları dikkatle incelenmeden hazırlanan merasim kılavuzlarının anlamsız kalacağı....*"

"*Şimdi tatbikine çalışılan ritüeller Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Ritinden mülhem kısımlarla York tipi ritüellerin bir karışımıdır*."[222]

"*Rite uygun ritüel, Anderson nizamnamesine aykırı olmamak, landmarklarla çelişmemek şartıyla, mahalli örf ve adetlere, kanun ve nizamlara uygun hale getirilebilir*"

"*Tercümeler, metne ne kadar sadık kalırlarsa kalsınlar, muhtevanın bütün allegorilerini, renklerini canlandırmaktan uzak kalırlar*."[223]

---

222 Bu iki görüş Fikret Çeltikçi tarafından dile getirilmiştir. Bkz. Layiktez, Celil, "Türkiye' de Masonluk Tarihi", Cilt:3, İstanbul, 2003, s: 23-24.

223 Bu görüşler Esat Güven tarafından dile getirilmiştir. Bkz. Layiktez, Celil, "Türkiye' de Masonluk Tarihi", Cilt:3, a.g.e. s: 25, 31.

Keza bu panellerde “tekris” yerine “eriştirme”, “mazeret” yerine “özür” kelimelerinin kullanılması, “Dış Muhafız”ın hep dışarıda kalması nedeni ile her toplantıda farklı bir üyenin bu göreve tayin edilmesi, ritüelde “tüm insanlar için” toplanıldığı belirtilmiş olduğu halde; kapanışta, Evrenin Ulu Mimarı’nın sadece Masonlara yardım etmesi yolundaki temenni, tekris sırasında Masonluğun herkesi inancında serbest bıraktığının söylenmesinin hemen ardından “Tanrıya inanır mısınız?” diye sorulması, ritüelde yurttaş olarak ilk görevin yasalara saygı olduğunun belirtilmesinin ardından mükellefiyetlerin Kutsal Kitaplar’da bulunacağının söylenmesinin laikliğe aykırı olduğu, eski ve yeni ritüelde kullanılan dillerden kaynaklanan rahatsızlıklara daha dengeli bir çözüm getirilmesi gerektiği, senelerce sadece bu konu ile uğraşmanın büyük bir zaman kaybı olduğu gibi hususlara da değinilmiştir.

Ritüel tercümesinden sorumlu olan İbrahim Hoyi de katıldığı panelde eski ritüellerden birinde Tekris Töreninde adaya, Allah deyince ne anladığının da sorulduğunu hatırlatarak; “*Bu ritüel tabiatıyla dini noktadan hareket ediyor. Eğer Masonluk 1717’de İngiltere’de başlayacağına Türkiye’de başlamış olsa idi, ritüeller tabiatıyla fıkıh ve Kuran’a istinat edecekti*” demiştir.

Halit Arpaç da ritüel işinin 1957’den beri sürdüğünü hatırlatarak, bu tartışmaların bir yere bağlanması gerektiğini vurgulamış ve “*Bu konuşmalar fikir mücadelesinden gövde mücadelesine dönerse, zannederim Masonluk Türkiye’de bir daha açılmamak üzere kapanır.*” diyerek uyarmıştır.

Panellerle ilgili yazının netice bölümünde özetle; Operatif Masonlardan intikal eden yazılı bir ritüel bulunmadığı, bu itibarla bütün obediyanslarda tek bir ritüelin kullanılmasının mümkün olmadığı, ritüellerin memleket mevzuatına aykırı olamayacağı, Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti’ne ait ritüellerde Masonik esaslara aykırı bir durum olmadığı ve istenirse gözden geçirilebileceği, tartışılan yeni ritüel metninin içerisinde tekris bölümünde geçen Tanrı vurgusunun laikliğe aykırı olduğu, “Kâinatın Ulu Mimarı” deyiminin tüm Masonları birleştirdiği, esas olanın ritüel değil rit olduğu, yeni ritüellerin York ve Skoç Riti’nden mülhem kısımları ihtiva eden karma bir ritüel olduğu, dil açısından tatmin edici olmadığı, aslında tercüme yerine adaptasyonun daha uygun bir teknik olduğu, ritüel metni içinde çelişkilerin olduğu, tatbikinin güçlüğü hususları belirtilmiştir.

Bu dönemde Türk Masonluğu'nun yön değişimi ile ilgili süreci tamamlamak üzere olduğu düşünülebilir. Ancak bu süreç üzerinde ve temel konular üzerindeki tartışmalar sürmeye devam edecektir. Buna ilişkin bir örnek 7 Mart 1971 tarihli Daimi Heyet toplantı tersimatında şu şekilde görülmektedir:

"Hulûsi Selek K., İzmir'de bir Locanın isadını takip eden resmî agapta, üstadı muhteremlik yapmış bir Kardeşin Üstadı Muhteremin kendisine söz vermemesine rağmen RUHUN ÖLMEZLİĞİ hakkında Büyük Locamızın felsefesine uygun olmayan bir konuşma yaptığını, bil'ahara yapılan incelemeden bu olayın klandesten teşkilâtın tahriki neticesi olduğunun tespit edildiğini, konunun bazı Kardeşler üzerinde şaşırtıcı tepkiler yaptığından bu mevzuun ne gibi zaruretler altında kabul edildiğinin açıklanmasında fayda gördüğünü söyledi.

Büyük Sekreter, bu konunun İstanbulda da bazı KK. tarafından bahis konusu edilmekte olduğunu, fakat buradaki konuşmaların münferit vakalar olmaktan ileri gitmediğini, bir tamimle bunu anlatmanın güçlüğü bir tarafa, böyle bir tamim gönderildiği takdirde hem münakaşaları tahrik edeceği hem de dış tanışmaları gereği gibi kurmak için vaki suallere verilen müsbet cevaplara rağmen konunun hala tartışma mevzuu olduğunun duyulması halinde bu münasebetlerimizin de bundan müteessir olacağından endişe ettiğini, ve kısaca bu konu hakkında konuşulamayacağı yolunda yasaklayıcı bir tamimin ise büsbütün işi alevlendireceğini söyledi. Açıkça 'biz ruhun ölmezliğine inandığını ilân eden bir obedyansız, beğenmiyen gider' demekten başka yol göremediğini, bu suretle belki daha 150 kişi gider amma, biz de rahata kavuşuruz, klandesten teşkilâtın tahriklerine cevap vermekle onu kendimize muhatap saymış oluruz, ve bu işin sonu gelmez dedi.

Büyük Üstad, Macit Erbudak, Şekûr Okten KK. aynı mütalâaya iştirak ettiklerini bildirdiler. Konu hakkında hiçbir karar alınmadı."

Bu arada, 12 Mart 1971 tarihinde Türkiye'de muhtıra verilmiş ve yeni bir siyasi rejim başlamıştır. 26 Mart 1971 tarihinde de yeni hükümet Nihat Erim Başbakanlığında kurulacaktır.

4 Nisan 1971 tarihli Daimi Heyet toplantısında bir büyük locanın gayrimuntazam obediyanslarla ilişkileri nedeni ile nasıl zor durumda bırakıldığına ilişkin bir örnek gündeme gelmiştir. İngiltere Birleşik Büyük

Locası tarafından gayrimuntazam ilan edilmesi söz konusu olan İsviçre Büyük Locası ile ilgili gündem tersimata şu şekilde yansımıştır:

"İngiltere Büyük Locasının, gayrı muntazam obedyanslarla münasebetlerini ikazlara rağmen devam ettirmekte ısrar eden İsviçre Büyük Locasını gayrı muntazam ilân ettiğini bildiren 15.3.1971 tarihli levhası ile Büyük Sekreterin bu hususta İsviçre Büyük Locasından aydınlatıcı bilgi istediğini bildiren 27 Mart 1971 tarihli levhası okundu. Büyük Sekreterin, bu konu hakkında ne gibi bir işlem yapmakta olduklarını Fransa, Almanya, Belçika ve Hollanda Büyük Localarından sormasına, tarafımızdan verilecek kararın bu cevapların ışığı altında alınması için intizara karar verildi."

24 Nisan 1971 tarihli Genel Kurul'a sunulan İdare Raporu'nda ritüellerle ilgili olarak şu bilgilere yer verilmektedir:

"Yeni Çalışma Ritüelleri artık bütün Localarımızda uygulanmaktadır. Localarımızda yapılan geniş tatbikat sırasında rastlanan bazı noksanların tamamlanması yolunda Localarımızca ileri sürülen teklif ve mütalâaların ışığı altında Muhterem Kurulunuz ritüellerimize son şeklini verecektir. Umarız ki, uzun yıllar için bu konuya halledilmiş gözüyle bakmak mümkün olacaktır.

Gelen mütalâalar ve teklifler Büyük Daimî Heyetçe ve bu Heyetin kurduğu özel komisyonca incelenmiştir. Bu komisyon gerçekten çok yoğun bir çalışma yapmış ve esas metinleri, Konvanca kabul edilen Türkçe ritüelleri ve Localardan gelen düşünceleri birer birer incelemiş ve değerlendirmiştir. Bu Komisyonun sunduğu raporu bilgilerinize sunuyoruz."

Sözü edilen komisyon raporu şöyledir:

"Saygı Değer Büyük Üstad

13.2.1971 günlü toplantıda bize verilen görevi yerine getirerek ritüellerimizin son şeklini vermek üzere çeşitli LL.dan gelen teklifleri inceledik:

1. Tekliflerden biri, ritüelleri genel olarak eleştirmekte, gerek dil ve gerekse muhteva bakımından yamalı bir bohçaya benzettikten sonra, Umumi Heyette bir komisyon teşkil edilerek bu işin yeniden ele alınmasını istemektedir. Bu teklif, ritüeller Umumi Heyet tarafından

esas itibariyle kabul edilmiş ve bir senelik deneme süresinde, sadece dil ve hareketler bakımından iyi anlaşılmasına ve akıcılığına engel olan yerleri görülürse bunların düzeltilmesi kararlaştırılmış olduğundan Komisyonumuzca nazarı itibara alınamamıştır.

2. Tekliflerden biri de, konuyu sadece dil bakımından ele almış ve hemen her eski, Arapça ya da farsça kelimede bir özel mana, bir kudsiyet ve bir güzellik görerek, buna karşılık her öz Türkçe yeni kelimede bir anlam yetersizliği, bir kakofoni ve bir bayağılık olarak bütün bunların eski halleri ile kalmasını öngörmektedir. Bu teklif te, şimdi vereceğimiz örneklerden ve dosyada mevcut tam teklifin incelenmesinden de anlaşılacağı veçhile, en azından mübalağalı bulunduğu ve ritüellerde kullanılan öz Türkçe kelimelerin %99u, teklifte iddia edildiği gibi uydurma ve anlamsız olmayıp, Türkçe bilen her yaşta insanın kolayca anlayıp kullandığı ve dilimizde tutan, yavaş yavaş yerleşen kelimeler olduğu için nazarı itibara alınmamıştır. (...)

3. Diğer iki teklif Umumi heyet kararına uygun bulunduğundan nazarı itibara alınmış, yapılan öneriler tartışılarak ya kabul edilmek suretiyle bir nüsha eski metin üzerine geçirilmiş, ya da reddedilmiştir.

4. Tekliflerin tartışılmasında ve ritüellere son şeklin verilmesinde, bilhassa şu hususlar göz önünde tutulmuştur:

a. İfade noksanlığı veya karışıklığı yüzünden manası anlaşılmayan ve hatta anlaşıldığı görülen kısımlar anlaşılır hale getirilmiştir.

b. Herkes tarafından henüz bilinmiyen bilgiler, kısaltmalar ve bundan dolayı da yanlış yapılan hareketler gereken yerlerde açıklayıcı ilâveler de yapılarak açıklığa kavuşturulmuştur. (Bilhassa hazırlık ve seremoni ile ilgili bölümlerde)

c. Terim kesinliği ve yeknesaklık sağlanmıştır.

d. Hareketlerin karışıklığı giderilmiştir.

e. Evvelce gözden kaçmış cümle düşüklükleri ve gramer yanlışlıkları düzeltilmiştir.

f. Her üç ritüelde bir birine paralel kısımlardaki benzersizlikler giderilmiştir.

g. Burada yeri olmayan, tüzükte bulunması gerekli kısımlar çıkarılmıştır.

Bu suretle bizce son şeklini almış üç ritüeli ekli olarak sunuyoruz."

24 Nisan 1971 tarihli Genel Kurul'a sunulan İdare Raporu'nun ekleri arasında Robert Sime'ın ritüellerle ilgili olarak gönderdiği 21 Ocak 1971 tarihli mektup da yer almaktadır. Söz konusu mektup şöyledir:

"Sevgili Kardeşim Ekemen,

Her şeyden önce, Türkiye Localarında kullanılmak üzere önerilmekte olan Birinci ve İkinci Derecenin tasarı kopyalarını iliştirerek gönderdiğiniz sevindirici mektubunuza karşılık vermekteki gecikmem dolayısiyle özür dilerim.

Bunları ilgiyle okudum, dikkatle inceledim ve bu ritüel tasarılarının bütün Masonik Amaçlar için hem uygun hem de tamamen elverişli olduğu kanısına vardım. Ayrıca İskoçya Büyük Locasının Büyük Sekreteri Dr. Alex Buchan'ın da bu kanıma tamamen katılmakta olduğunu size bildirmekle kıvanç duymaktayım, ve her ikimiz de bu ritüellerin uygulanmasında size başarı dileriz.

Yeni çalışmalarınızın, Locanın standard açılış ve kapanışını, her derecedeki çalışma araçlarının sunulmasını, derecenin sonundaki yükümlülüğü, ve tabii olarak resim tablolarını da kapsamakta olduğu not edilmiştir. Bunlar ana temellerdir, ve sizin mevcut kendi ritüellerinizin, özellikle Hazırlık Hücresini, Üç geziyi ve Aynanın kullanılması gibi son derece mükemmel bölümleri de ritüele koymuş olmanıza gerçekten sevindim; bunların hepsi çok etkilidir ve ilerideki adaylarınız için çok büyük değerler taşıdıkları muhakkaktır.

Gerek sizi gerekse Türkiyedeki Kardeşleri, bu eserlerin toparlanması için hazırladıkları zaman ve çaba için en içten şekilde kutlar ve bunların kabulünde başarıya ulaşmasını dilerim.

Sırası geldiğinde, benzeri bir inceleme yapmak üzere Üçüncü Derecenizin de bir kopyasını gönderirseniz memnun olurum, ve bu meyanda çok kolaylıkla uygulayabileceğiniz İs'adedilmiş Üstad Derecesinin veya Töreninin de kabul edilmesinin tarafınızdan ciddî olarak incelenmesini tekrar öneririm. Bu önerinin kesin olarak kabul edilmesi halinde size yardımcı olmaktan büyük kıvanç duyarım."

24 Nisan 1971 tarihli Genel Kurul'a sunulan İdare Raporu'na göre 31 Mart 1971 itibarı ile Büyük Loca'da toplam üye sayısı bir önceki yıla

göre 2724' den 2809'a çıkmıştır. O tarihte tanışılan toplam Büyük Loca sayısı ise 82'dir. Aynı dönemde Büyük Mahfil'de kayıtlı üye sayısı ise 303'den 364'e çıkmıştır.

24 ve 25 Nisan 1971 tarihlerinde yapılan Genel Kurul'da Localar Genel Tüzüğü ve Masonik Yargı Tüzüğü kabul edilmiştir. Ritüellerle ilgili son rötuşların yapılması için ise Daimi Heyet yani yeni adıyla Büyük Kurul yetkilendirilmiştir. Bu husus tersimata şöyle geçmiştir:

"*I., II., ve III., Derece Ritüellerinin son retuşlarını yaparak, ve bunun için dilerse bir komisyon kurmakta muhtar olmak üzere, Büyük Kurulun Ritüelleri bastırmasına ve yürürlüğe koymasına oybirliği ile karar verildi*."

1971 yılı Haziran ayında Türk Masonluğu tarihinde önemli rol oynamış şahsiyetlerden biri daha sahneden çekilmiş ve İskoçya Büyük Locası Büyük Sekreteri Buchan emekli olmuştur. Büyük Kurul'un 20 Haziran 1971 tarihli toplantısında ise ritüellerle ilgili son karar şu şekilde tersimata geçmiştir:

"*Ritüeller okundu, gerekli son tashihler yapıldı, bastırılmasına ve baskı işleri ile Büyük Sözcü*[224] *Ziya Umur K:.in görevlendirilmesine oybirliği ile karar verildi*"

Daha sonra 11 Ekim 1971 tarih ve 6119 sayılı levha ile de localara "*kesin şeklini almış olan yeni ritüellerin"* bastırılıp gönderildiği bilgisi verilmiştir.[225] Bu, Türk Masonluğunda yeni dönemin konsolide edildiğinin göstergelerinden biri olarak kabul edilebilir.

Büyük Üstat Örs'ün Mimar Sinan Dergisi'nin 10. sayısında yer alan mesajı, hem gelinen noktayı hem de o günlerde içinde yaşanan düşünce iklimini göstermesi açısından önemlidir. Örs'ün mesajı şöyledir:

"Kardeşlerim,

Bugün, dünyaca muntazam sayılmalarını isteyen Büyük Localaların aşmak için çok uğraştıkları en büyük merhaleyi iyi niyetimiz, sebatımız

---

224 14 Kasım 1970 tarihli Genel Kurul'dan sonra mevzuatta yapılan değişiklikler çerçevesinde bazı görevlilerin unvanları değişmiştir. Bu unvan değişikliklerinin bir kısmı daha sonra eski haline çevrilmiştir. Bu dönemde bir yıl kadar "Büyük Sözcü" unvanı kullanılmış sonra tekrar eski haline çevrilerek "Büyük Hatip" yapılmıştır.

225 Bu ritüel metni ve önceki ritüellerden farkları için bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller, Çırak Derecesi, 1909-2004", a.g.e., s:689-730.

ve istisnasız bütün kardeşlerimizin yılmak bilmez tutumları ile aşmış bulunuyoruz.

İngiltere Büyük Locasının bir Büyük Locayı muntazam olarak tanımasının ne demek olduğunu size uzun boylu açıklamam gerekmez. 253 sene önce kurucusu olmak sıfatiyle İngiltere Büyük Locası, Masonluk göğünde kutup yıldızı gibi şaşmaz bir yol gösterici gibidir. Büyük Loca olarak kurulan her müesseseyi kolay kolay tanımaz. Hele gayrımuntazam Localarla ilişkisi olan veya kökenini bunlara bağlayan Büyük Locaları asla. Bizim iyi niyetimizin sonucu olarak bu iş de tamamlanmış oldu. Daha 1956 yılında, dünya intizamsız Büyük Locaları listesinde adının yanında 'menşei belli olmayan ve eğemenliği bulunmayan bir kurul' kaydını gördüğümüz Büyük Locamız için bu, gerçekten sevinçli bir durumdur.

14 Kasım 1970 tarihinde toplanan Büyük Loca Umumi Heyeti yıllardan beri sürüp gelen bir meseleyi de bir günde, büyük yorgunluk ve emek pahasına sona erdirdi: muntazam bir Büyük Locaya yaraşır bir Anayasayı kabul etti. Artık kendimizi tamamiyle, gerçek masonca faaliyetlere vermeliyiz.

Size Localarda her sefer tekrarlanan bir sözü hatırlatarak bu mesajıma son vereceğim:

Kardeşlerim,

Uyanık ve dikkatli olunuz, yüreklerinizi kardeşlik duygu ve güvenine açık bulundurunuz. Birlikte geçireceğimiz vakitler bizler ve bütün insanlık için ancak böylelikle yararlı olacaktır."

5. Aslında Ne Oldu: Kardeşlikte Kırılmanın Bir Tahlili

Kimi hassas konular vardır ki o konularda yeni ve farklı şeyler söyleyebilmek güçtür. Hele aradan geçen zamana rağmen söz konusu hassasiyetler etkilerini hâlâ sürdürmeye devam ediyorsa, objektif bir değerlendirme yapmak gerçekten zorlaşır. Bir başka ifade ile o konuyu daha iyi kavrayabilecek mesafeye çekilmek kolay olmaz. Çünkü zaman geçtikçe meseleleri çözümlemekten ziyade üstünü örten kolaycı açıklamalar, hazır sorulara üretilmiş hazır cevaplar ve kalıplaşmış yargılar yeni bir analizin önündeki engelleri büyütür. İşte Masonluk Tarihimizde 1965 Olayları böyle bir konu olarak değerlendirilebilir.

Masonluk Tarihimizde 1965 Olayları'nın tarihsel süreç içerisinde bir dönüm noktası teşkil ettiği muhakkaktır. Ancak sadece tarihsel bir dönüm noktası olma özelliği taşımaz, kardeşlikte kırılmayı temsil etmesi nedeniyle travmatik bir yönü de mevcuttur. Birbiri ile kardeş olanların derin kırgınlıkları ve ayrılıklarının yarattığı travma, olayların etkisini daha geniş; kişi ve kurumlar arası zıtlaşma ve ayrılıklardan daha önemli kılmıştır.

Bunun aşikâr bir göstergesi sayısal verilerle önümüzde durmaktadır. Bölünme, Büyük Loca'dan 125 üyenin ayrılması ile gerçekleşmiştir. Bölünmenin gerçekleştiği 1966 yılının sonunda ise Büyük Loca'da 2400, Büyük Mahfil'de 153 üye mevcuttur. Dolayısı ile sayısal bir karşılaştırma yapıldığında, ilk bakışta bu ayrılığın önemli bir tesirinin olmadığı düşünülebilir. İlerleyen süreçte de bu tablo oransal olarak değişmemiştir, mesela 1970 yılına gelindiğinde Büyük Loca'nın üye sayısı 2724, Büyük Mahfil'in ise 303 olmuştur. Halbuki yaşanan travma, bu sayısal tablonun yansıttığından çok daha etkileyici ve derindir. Ayrılmalar kurumsal açıdan üst yapıda ve az kişi ile kalsa da, yaşanan tartışmalar tüm camiayı etkilemiştir. Gerekçeleri her ne olursa olsun, bu olaylardan sonra belki 30-40 sene boyunca birbirine "Kardeş" olarak hitap edenler birbirine sırtlarını dönmüş ve irtibatlarını kesmeye karar vermişlerdir. Bu, üzerinde dikkatle durulması gereken bir husustur.

1965 Olayları'nın sebepleri üzerine bir genel değerlendirme yaptığımızda konunun Dünya Masonluk tablosu ve genel siyasi konjonktür ile ilgisi olduğu kadar kurumlar arası ilişkiler, bireyler arası ilişkiler ve yönetimsel tercihlerle de ilgisi olduğu görülmektedir. Bunların çatısını da en genel manada Masonik Kültür oluşturmaktadır.

Önceki bölümlerde belgeler üzerinden Masonluk tarihimizde yaptığımız kısa seyahat, her şeyden önce Masonluğun siyaset ile ne kadar yakın bir etkileşim içinde bulunduğunu bize göstermiştir. Kardeşlikte kırılmanın arka planında yer alan unsurlardan biri de budur. Büyük Loca'nın kurulduğu ilk günden başlayarak siyasetle etkileşim her devirde belirli ölçüde sürmüştür. Cumhuriyet öncesi dönemde Büyük Loca'nın Jön Türk hareketi ile yakın ilişkisi, kısa sürede hükümet ve yabancı ülkeler arasındaki çekişmeyi bünyesine yansıtmıştır. İlerleyen günlerde iktidar ve muhalefet arasındaki çatışmanın Büyük Loca içinde sarsıcı sonuçlara yol açtığı görülmüş ve bir tasfiye işlemi ile sonuçlanmıştır. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise, Büyük Üstat seçimlerine doğrudan müdahaleye kadar giden bir tablo gözler önüne serilmektedir. Hızla yüksek derecelere yükseltilen etkili politikacılardan Masonluk aleyhtarı politikacılara kadar uzanan çekişme, Masonluğun Türkiye'de kapanması ve sahip olduğu mülklerin devredilmesi ile karşı karşıya kalınmasının sebepleri arasındadır. Masonluğun tekrar çalışmaya başlamasına izin verilmesi de, 2. Dünya Savaşı'nın ardından dünya siyasi konjonktürünün yarattığı dalgadan bağımsız değildir. Bu dönemde Türkiye'de çok partili siyasete geçişin sancıları da yine Mason camiasını etkilemiştir. Yaşanan toplumsal dönüşümle birlikte güncel siyasetin Masonlukla etkileşiminin izleri tersimatlarda görülmektedir. 1950'li yıllar Büyük Üstad'ın aynı zamanda Başbakanlık Müsteşarı olarak görev yaptığı ve bürokrat kimliği taşıyan üyelerin arka arkaya tekris edildiği bir dönemi işaret eder. Büyük Loca merkezinin de bu çerçevede Ankara'ya taşınması bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Esasen, 1950'den itibaren güçlenen Muntazam Masonluğa geçiş fikrinin de Türkiye'nin siyasi ikliminden tamamen bağımsız olduğunu öne sürmek zordur. Bilhassa 1950'lerin ikinci yarısında Büyük Loca yönetiminde Demokrat Parti'nin önde gelen isimlerinin ağırlığı ve bu isimlerin Muntazam Masonluğa geçişi destekleyiş üslupları, bu geçişin, Demokrat Parti'nin Türkiye'yi Anglosakson dünyayla yakınlaştıran dış siyasetiyle ilintili olabileceğini düşündürmektedir. 27 Mayıs 1960'tan sonra Demokrat Partili Kardeşlerin Büyük Loca yönetiminden tasfiyelerine paralel olarak Muntazam Masonluğa geçiş sürecinin de artarak sorgulanmaya başlanması, bu düşünceyi destekleyebilecek olgulardır. Zaten politika ile etkileşimin daha çarpıcı bir şekilde açığa çıkması 1960 İhtilali ile olmuştur. İhtilalle birlikte Büyük Üstad'ın ve siyasette isim yapmış bazı Masonların tutuklanması çarpıcı bir

gelişmedir. Aynı şey ihtilalin kurumsal olarak Masonlar tarafından desteklenme çabaları için de söylenebilir. Bu dönemde yaşanan tartışmaların Masonluğu ikiye ayırmak üzere olduğu, önceki bölümlerde örnekleriyle ele alınmıştır. İhtilal sonrası yeniden kurulan politik arenada çok güçlü bir figür olarak ortaya çıkan Süleyman Demirel, Masonlar açısından bir başka önemli tartışma konusu olmuştur. Çünkü 1964 yılında Adalet Partisi Genel Başkanlığı'na aday olan Süleyman Demirel 1956 yılında Bilgi Locası'nda tekris edilmiş bir Masondur. Demirel, hakkındaki Masonluk iddialarını yapılacak parti kurultayında yalanlamak amacıyla bir belge istemiş ve kendisine kurum adına böyle bir belge verilmiştir. Bu, büyük bir fırtına koparmıştır. Bu dönemde yapılan tartışmaların kamuoyu önünde ve basında yaygın bir şekilde yer alması Mason camiasında yeni rahatsızlıklar yaratmıştır. Anlatılan bu tablonun 1965 Olayları'nın zemininde yer almaması düşünülemez. Öte yandan o yıllarda iki parti arasındaki çekişmenin Büyük Loca ve Yüksek Şûra'da ayrı yansımalara sahip olduğu unutulmamalıdır.

Zaten kardeşlikte kırılmanın arka planında yer alan bir diğer önemli unsur Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki ilişkilerdir. Milli Masonluğun kuruluş döneminden itibaren bu iki kurum arasında bir ast üst ilişkisi oluşturulduğundan şüphe yoktur. Bu, Büyük Loca'nın yetkilerinin Yüksek Şûra'dan "sudur ettiğini" açıklayan ilk konkordato metninden itibaren kendisini göstermiştir. Ast üst ilişkisinin özellikle 1930'lu yıllarda iki kurum arasındaki gerilimi nasıl tırmandırdığı tüm çıplaklığı ile önceki bölümlerde anlatılmıştır. O dönemde yaşanan sıkıntılar karşılıklı konkordato feshine kadar gitmekteyken son anda önlenmiştir. Hatta Sembolik Locaların daha 1930'lu yıllarda Yüksek Şûra'dan ayrılıp farklı bir ritte mi çalışacağı endişesi konkordato hükümlerinin değiştirilmesine ve iki kurum arasında en üst seviyede ağır tartışmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Bu çekişme, daha 1933 yılında her iki derneğin resmi isim tescili müracaatlarını bile sorun haline getirmiştir. Öte yandan Yüksek Şûra ve Büyük Loca arasındaki çekişme Uyanış Dönemi ile birlikte başka bir safhaya taşınmıştır. Bu yeni safha çok çarpıcıdır. Çünkü eskisinden farklı ve yeni bir Masonik kurum oluşturmak üzere yeni localarda başlatılan Uyanış'ın uygulayıcısı Yüksek Şûra'dır. Uyanış'ta planlanan bu girişim Büyük Loca'nın bağımsızlığı açısından 1909 kuruluşundan bile geri bir noktayı temsil etmektedir. Çünkü Uyanış'ta Sembolik Locaların başında bir kurum olarak Büyük Loca yoktur, sadece Yüksek Şûra vardır. Üstelik yeni

çalışma düzeni, elenerek alınmış eski üyelerle oluşturulmaktadır. Yani bir grup üye dışarıda bırakılmıştır. Üstelik bu karar günlük bir strateji değildir, bilinçli bir tercihtir ve bu tercihin kararı yıllar önce verilmiştir. Kurulan locaların arşivlerinde yer alan ilk belgelerin *"uyandırılmasında mahzur olmayan biraderler"* ile *"uyandırılması muvafık görülmeyen biraderler*"in listeleri olması, kapatma kararından sonra aradan geçen on üç yıllık uyku döneminin bile zamanında açılan yaraları kapatmaya yetmediğini göstermektedir. Masonik hukuk açısından hiçbir zemine oturmayan bu tasfiye uygulaması, Yüksek Şûra'ya tabi olarak sonradan kurulan Büyük Loca döneminde de devam etmiştir. Bu eleme düzeninin Masonluk kültüründe iz bırakmadığı iddia edilemez. Bunun yanı sıra Uyanış döneminin en başında yapılan toplantılarda bile, önce iki kurum arasında zamanında çıkan ihtilaflara değinilmesi dikkat çekicidir. Çalkantılı granlojlar döneminde de rit-ritüel konuları ile Yüksek Şûra'nın Sembolik Localar kurup kuramayacağı hep tartışılan konular arasındadır. Yüksek Şûra'dan bağımsız bir Büyük Locanın 1956 Aralık ayında kurulması ve yeni bir konkordatonun tanzimi de kurumlar arası ilişkileri yeterince düzeltmeye yetmemiştir. Büyük Üstadın genellikle 33 dereceli Yüksek Şûra üyeleri arasından seçilmesi yani Büyük Loca seçimlerinde Yüksek Şûra'nın kendi adayının ve kendi listesinin olması, iki kurum arasındaki ilişkileri muhakkak ki etkilemiştir. Tam da bu dönemde Büyük Loca'nın alışılmış Masonik çalışma düzenini yavaş yavaş değiştiren farklı uygulamalarla Dünya Masonluk dünyasında yeni bir aileye yakınlaşması ve ritüel değişikliklerinin gündeme gelmesi iki kurum arasındaki ilişkilerdeki sorunları büyütmüştür.

Sorunların büyümesi ve tırmanan gerginlikte süreç içerisinde Masonluk kültürümüze yansıyan "Anglosaksonlaşma"nın özel etkisi olduğu bellidir. İntizam ve tanışma kavramlarını birbirinden ayıran ince çizginin görülmesi, 50 yıl öncesinin ikliminde kolay değildi. Nitekim, dönemin resmine bakıldığında, yaşanan dönüşümdeki esas gayenin muntazam olmak mı yoksa Muntazam Masonlukla tanışmak mı olduğu sorusunun çok sarih bir cevabı görünmemektedir. Kardeşler arasındaki, "Muntazam olmanın İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından tanınmak" olduğuna dair algıları, sadece 1965 Olayları esnasında değil, bu olayların etkilediği Masonluk kültürümüzde bıraktığı bir iz olarak yıllar sonra dahi gözlemlemek mümkündür. İngiltere'nin bu algının oluşmasına katkıda bulunacak davranışlar içerisinde bulunduğu şüphesizdir. Bu davranışların kastiliğini iddia

etmek çalışmamızın konusu olmasa da neticesinde İngiltere'nin yol gösterici, hatta intizama dair belirleyici olduğu bir Masonluk fikri, uzun yıllar, kurum kültürümüzün göz ardı edilemeyecek bir unsuru olmuştur.

Bu unsur, Muntazam Masonluk prensiplerini benimsemekle Anglosakson Masonluk kültürüne sahip olmak arasındaki ayrımın görülmesini de güçleştirmiştir. Muntazam Masonlukla tanışma sürecimizde ana desteği yine Anglosakson kültürüne sahip İskoçya Büyük Locası'ndan almış olmamız da bu güçlüğü perçinlemiştir. Böylece, Tanrı'ya inanç şartının dinsel yorumları -muntazam olmak için gerekmemesine rağmen- muhtelif zeminlerde öne çıkartılmıştır. Türk Masonluğunda o zamana kadar hiç mevcut olmamış bu yorumlayış, kültürel bir doku uyuşmazlığına yol açmış ve geçiş sürecine duyulan tepkileri şiddetlendirmiştir. Bu noktada laiklik vurgusuna ayrı bir yer vermek gerekmektedir. Çünkü laikliğin o dönemde, 1960 İhtilali'nin de etkisiyle çok hassas bir konu olarak günlük hayatın içinde yer aldığı açıktır ve yeni Masonik yönlenmede dikkati çeken kimi dinsel ögeler muhakkak ki yeni tartışmalara zemin hazırlamıştır.

Dolayısıyla, kardeşlikte kırılmada uzun yıllardır Türkiye'de yaşanan alışılmış bir gelenekten adım adım uzaklaşmanın da bir tesiri olduğu muhakkaktır. Bu tesirin, inisiyatik ezoterik bir kurumda özellikle ritüel değişiklikleri ile büyüdüğü ifade edilebilir. Bir ömür boyu belli bir gelenekte Masonik çalışmaları sürdüren binlerce üyenin, bu değişimi basit bir teknik konu gibi bir anda kabul etmesini, kayıtsız şartsız içine sindirmesini beklemek anlamlı değildir.

Belge olayı, kültürel ve siyasi unsurlarla şiddetlenen gerginliğin kırılma vesilesidir. Anglosakson dünya ile yakın ilişkilerinden aldığı destekle bilhassa 1960 sonrasında Muntazam Masonluğa geçişin lideri ve sembol ismi konumuna gelen Necdet Egeran'ın Büyük Üstat Kaymakamı ve Ankara Şube Başkanı sıfatıyla Süleyman Demirel'e verdiği gerçek dışı belge camiada -Muntazam Masonluğa geçişe itiraz eden kardeşlerle sınırlı kalmayan- bir infial yaratmıştır. Egeran'ın, belge olayından kısa bir süre sonra gerçekleşen Büyük Üstat Seçimlerinde aday olmayacağını ilan etmesine rağmen Büyük Üstat seçilmesi infiali isyana dönüştürmüş; isyan Egeran'ın istifası ve Hayrullah Örs'ün Büyük Üstat seçilmesiyle yatışsa da, bir kardeş grubunun belge olayı zemininde ama aslında Muntazam Masonluk ilkelerini benimsememe ekseninde ayrılmalarıyla neticelenmiştir.

Yaşanan kırılmayı kurum içi idari yapılanma ve yönetim şekilleri açısından değerlendirmemek eksiklik olur. Yüksek Şûra atölyelerindeki yetkililerin işin en başından beri Büyük Loca'ya bağlı localardaki protokol öncelikleri, localardaki teftiş ve müdahale güçleri iki kurum arasındaki ilişkilerin sevk ve idaresinde bazı hassasiyetler yaratmıştır. Bu hassasiyetler zamanında ve uygun şekilde çözümlenememiştir. Ayrıca konkordato metinleri üzerindeki uzlaşmazlıklar da hep sürüncemeye bırakılmış, çözüme kavuşturulmamıştır.

Localaların Büyük Loca ile ilişkileri de üzerinde durulması gereken bir başka sahadır. Yine 1930'lu yıllardan başlayarak, Loca-Büyük Loca çekişmeleri de gerilimi arttıran unsurlardan sayılabilir. 1965 Olayları'nda da benzer hadiseler çokça yaşanmıştır. Hem Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasındaki ilişkilerde hem de Localarla Büyük Loca arasındaki ilişkilerde yaşanan sorunlar, sıkıntılar zaman zaman dile getirilmişse de uygun çözümler yaratılamamıştır. 1930'lu yıllarda Masonik mevzuata dayanmayan cezalandırmaların ve soruşturmaların sonradan zaman içine yayılarak geçiştirilmesi, bazen yok sayılması da sorunların büyümesine sebep olmuştur. Muhakeme bile olmadan hayata geçirilen cezalandırmalar ya da etki sahası dışında verilen cezalar üyelerin adalet ve aidiyet duygularını muhakkak ki yaralamıştır. Nitekim 1965 Olayları'nın bir cephesi de Haysiyet Divanlarına verilen üyelerle ilgilidir. Bunlar yeni reaksiyonların doğmasına sebep olmuştur. Esasen, kurumlar arası veya kurum içi idari mekanizmaların yeterince iyi çalıştırılamaması, üyelerin ve Localaların kendi çarelerini üretmelerine sebep olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde Localarla Büyük Loca arasında irtibat kurmak üzere Ünite, Granloj, Bölge Büyük Locası ve Bölge Locası gibi idari yapılanma denemelerinin hep başarısızlıkla sonuçlanması bir başka zafiyet sahası oluşturmuştur. Öte yandan büyük tabloda Genel Kurul toplantılarında delege katılım yüzdelerinin genellikle düşüklüğü de dikkatten kaçmaz. Yine de idari tasarrufların kullanılması ile ilgili en önemli meselenin üslup sorunu olduğu söylenebilir. Çok sert tonda ve üslupta yapılan yazışmalar sadece kurumlar arası değil, kişiler arası ilişkilere de çok zarar vermiştir.

1965 Olayları'nda kardeşlikte yaşanan kırılmanın en önemli unsurlarından birisi de kişisel tutum ve hesaplaşmalardır. Tespit edilebildiği kadarı ile söz konusu dönemde Türkiye Masonluğu idari açıdan çok geniş kadroların karar sahibi olduğu bir kurum değildir.

Zaten bütün olaylı seçimlerde oy kullanan üye sayısı 100'ün altındadır. Herkesin birbirini tanıdığı, uzun yıllar beraber hareket eden, sayısı belli bir grubun kendi aralarındaki hesaplaşmalarının hızla geniş çevrelere aksetmesi bir vakıadır. Davranış kalıpları açısından yüksek yetki ile donatılmış kişilerin kısa sürede zıt tutumlar içine girmeleri, taraf değiştirmeleri ikna edici şekilde anlamlandırılamamıştır. Bu nedenle bireysel tutum sorunlarının ve fevri kararların kardeşlikte kırılmaya etki ettiği kolayca söylenebilir. Daha önceki bölümlerde çok sayıda örneğe yer verilmiş olmakla birlikte, birkaç hatırlatmada bulunmak bu aşamada faydalı olabilir.

Örneğin Mim Kemal'in Büyük Üstat görevindeyken 1930'larda yürüttüğü çok sert Yüksek Şûra karşıtı tutuma mukabil 1948 uyanışında, organizasyonu kayıtsız şartsız Yüksek Şûra üzerinden planlaması düşündürücüdür. 1930'ların büyük sorunlarında ve tartışmalarında ismi geçen üyelerin önemli bir kısmının 1965 Olayları'nda da yer alması bu açıdan şaşırtıcıdır. Bu Masonların çoğu aynı localarda aynı kardeşlik zinciri içinde yer almış, birbirini tanıyan kişilerdir. Bunların yeri geldiğinde Yüksek Şûra, yeri geldiğinde de Büyük Loca'da görev aldıkları da dikkatten kaçmaz. Bir başka örnek olarak 1965 Olayları'nda adı çokça geçen Hazım Atıf Kuyucak ve Ali Galip Taş'ın Sembolik Locaların özgürlüğü veya Yüksek Şûra ile Büyük Loca'nın hiyerarşi tipolojisi gibi konularda 1930'da savundukları ilkelere zıt olarak 1965'te bu kadar sert cephe almaları verilebilir. Öte yandan ünlü Masonlardaki bu cephesel değişiklikler üzerinde rakipleri dahil hiç kimsenin durmaması şaşırtıcıdır. Necdet Egeran'ın da bu açıdan çok eleştiri alacağı muhakkaktır. Belge olayında önce inkâr edip ardından kabul etmesi, sonra da bu kararını savunması ve nihayet ilerleyen günlerde olayın tekrarı durumunda aynı şekilde davranacağını söylemesi, muhakkak ki o günlerde çok kişiyi hayal kırıklığına uğratmıştır. Buna ilaveten Büyük Üstatlığa aday olmayacağını söylemekle birlikte aday olarak teklif edildiğinde, adaylığı için ısrarlı olması hatta gerekirse Ankara'dan kendi aracı ile bir masraf talep etmeden İstanbul'a düzenli olarak gidip gelerek Büyük Üstatlık yapabileceğini söylemesi son derece şaşırtıcıdır. Önce Büyük Üstatlıktan ve Masonluktan istifa edip sonra Masonluktan istifasını geri alarak halefinin belirleneceği Genel Kurul'u yönetmedeki ısrarı üzerinde de durmak gerekir. Bu davranış modeli, ne siyaset ile, ne Yüksek Şûra-Büyük Loca ilişkileri ile ne de Anglosakson Masonluğuna yönleniş ile sorunu olmayan üyelerin de büyük tepkisini almıştır. Özetle

kişisel tutum ve idari tercihler sorunları tedavi etmemenin ötesinde tam tersine sorunları hızla büyütmüş ve yaymıştır.

Gerek bu olayların gelişim süreci içerisinde, gerekse sonrasındaki yıllarda izlenen yaklaşımların uzlaştırmacı veya hata düzeltici politikalardan çok, tarafları keskinleştirici bir tarzda yürütülmüş olması ve bir değişme göstermemesi çok çarpıcıdır. Hangi taraftan bakılırsa bakılsın, belirli kriz dönemlerinde yönetim kademesinin hızla aldığı kimi keskin kararların sonradan telafisinin çok güç olduğu ve çok sayıda üyeyi birden etkilediği unutulmamalıdır. Tarihçemiz içerisinde farklı dönemlerde sık sık rastladığımız istifalar ve ardından vazgeçmeler, hep bu yönetimsel sıkıntıların ve anlık duygusal çıkışsızlıkların tezahürü olarak da değerlendirilmeye müsaittir.

Bu yönetimsel sıkıntıların ve duygusal çıkışsızlıkların, yapılan uzlaştırmacı girişimleri sonuçsuz bıraktırdığı ileri sürülebilir. Yine de olayların nasıl bir neticeye doğru sürüklendiğini önceden gören kimi üyelerin inisiyatif alarak harekete geçmiş olmaları göz ardı edilmemelidir. İlk bakışta yapılan tüm girişimlerin başarısız olduğu söylenebilir. Ancak bu husus üzerinde acele karar vermemek gerekir, çünkü idari mekanizmada çözümsüzlükler ve kişisel engellemelerle karşılaşan bu girişimler aslında localar zemininde büyük bir karşılık bulmuştur. Ciddi itirazlara, muhalefete ve hatta yer yer sert karşı çıkışlara karşılık Büyük Loca'dan kopmaların beklenenin aksine çok az sayıda olmasında bu girişimlerin yatıştırıcılığının etkisi muhtemelen vardır. Bu girişimlerin bir kısmında çok sayıda locanın temsilcilerinin yer alması localardaki geniş tabanın hislerine tercüman olduğu şeklinde de değerlendirilebilir.

Bu noktada Büyük Loca ile Yüksek Şûra'nın örgütlenme modellerinin farklılığına dönüp bir kez daha işaret etmekte fayda olabilir. Büyük localarda örgütlenme, ritlerdekinin aksine localar ve delegeler yoluyla tabandan tavana gerçekleşir. O yıllarda böyle bir örgütlenme modelinin Büyük Loca'da ne kadar sağlıklı bir şekilde gerçekleştiği tartışılır olsa da, sonuçta Yüksek Şûra örgütlenmesiyle arada bir fark olduğu da inkâr edilemez. Sayısal tablonun neticede beklenenden farklı çıkmasında bu hususun da rol oynamış olduğu söylenebilir. Çünkü neticeye bakılacak olursa, localar tabandan gelen tepkiyi yukarıya yansıtmak suretiyle beğenmedikleri ve sahip çıkmadıkları yönetimi bir şekilde değiştirmeyi başarmışlardır.

Kardeşlikte kırılma sürecinde üyelerin kimi zaman tereddüt içinde kaldıkları da bir gerçektir. Büyük Mahfil'in Büyük Loca'dan ayrılanlar tarafından kurulmasından sonra, iki kurum ve iki grup arasındaki ihtilafların en ileri seviyeye ulaştığı bir dönemde, Ankara ve İzmir'de Yüksek Şûra Atölyeleri ile Localaların aynı binada çalışmaya devam etmesi ayrıca üzerinde durulması gereken bir olgudur. 1965-1966 döneminde bir taraftan ciddi bir geçiş ve kırılma yaşanırken, kimi üyelerin her iki organizasyonun da çalışmalarına katılmaları, kimi üyelerin bir taraftaki loca çalışmaları ile diğer taraftaki atölye çalışmalarına katılmaları, kimi üyelerin de istifa edip saf değiştirmeleri ama daha sonra tekrar geri dönmeleri hep o dönemde kardeşler arasındaki tereddüt ve sıkıntıyı göstermektedir.[226]

1965 Olayları'nın genel değerlendirmesini yaparken, dönemin temel konularından olan menşe intizamı meselesini üzerinde durmaya değer buluyoruz. Osmanlı Maşrık-ı Azamı'nın kuruluşunun, İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın 1929 beyannamesindeki menşe intizamı şartına uygun olmadığı aşikârdır. Ayrıca, 1948'de, uykuya yatan localaların yok sayılıp doğrudan Yüksek Şûra'ya bağlı yeni localarla gerçekleşen uyanış da bu uygunsuzluğu perçinlemiştir. Dolayısıyla, İskoçya Büyük Locası'nın bu konuda Türkiye'ye verdiği destek esas olarak stratejiktir, yani başta İngiltere olmak üzere menşe intizamı konusunu engel olarak çıkartan büyük localara geri adım attırmaya yöneliktir. [227]

Bu stratejinin önemli unsurlarından biri Konsekrasyon (Tahsis) Törenidir. 1965 yılında gerçekleşen bir törenin 1909 yılındaki bir

226 *1965 Olayları'nda kardeşlikte kırılmanın ne kadar travmatik bir hadise olduğuna ilişkin dikkat çekici saptamalardan birisi de aralarında kan bağı olan üyelerin, hatta "Baba-Oğul Kardeşlerin" bile ayrılarak ayrı ayrı müesseselere devam eder hale gelmeleridir. Mahmut Yalay ve Ayhan Yalay bu açıdan önemli bir örnek teşkil etmişlerdir. Her ikisi de Türkiye Masonluğu'na yaptığı katkılarla tanınmış olan bu baba oğulun seçimleri birbirinden farklı olmuştur. Yalay ailesi, Robert Sime'ın önce İzmir sonra da Türk Masonluğu ile irtibatını sağlayanlardandır. Baba Mahmut Yalay, hem Daimi Heyet'te hem de Bölge Locası'nda görev almış İzmir Mason camiasında saygın bir üye olarak tarihe geçmiştir. Oğul Ayhan Yalay, İzmir'de Ephesus Locası'nın kuruluşunda Robert Sime'ın Loca Sekreteri'dir, aynı zamanda Konsekrasyon Töreninin hazırlığının sorumluluğu başta olmak üzere İskoçya Masonluğu'nun ritüel ve mevzuatının Türkiye'de tanınmasında birinci derecede rol oynamıştır. Ancak bu iki isim tercihlerini farklı yönlerde kullanmışlardır.*

227 *İskoçya'nın Türkiye'ye verdiği güçlü desteğin sebebini ararken, İskoçların genel İngiliz siyasetine bakmak faydalı olabilir. Ayrıca, İskoçya Büyük Locası'nın 1961 yılında yayınladığı tanışma şartlarında menşe intizamının bulunmaması dikkate değer bir husustur.*

kuruluşu değiştiremeyeceği ortadadır. Zaten İskoçlar da bu töreni "reconsecration" yani "yeniden tahsis" olarak adlandırmışlardır. Bu ifade, Türkiye Büyük Locası'nın aslında usulünce tahsis edilmiş olduğunu ama Muntazam Masonluğun dışına çıktığı bir sürecin sonunda yeniden tahsis edildiğini çağrıştırır. Törenin gerçek karşılığı ise İskoçya'nın İngiltere'ye karşı Türkiye'nin yanında olduğunu dünyaya resmen ilan etmesidir.

Nitekim, töreni müteakip 25 Büyük Loca Türkiye Büyük Locası'nı tanımıştır. Bu törenle Türkiye Büyük Locası'nın menşei değişmiş olamayacağına göre, bu gelişmenin altında İskoçya'nın Türkiye lehine ağırlık koymasının Dünya Masonluğunda etkili olmasının yattığını düşünmek makuldür.

Konsekrasyonun Türkiye'nin tanınmasına dair olumlu etkisi İngiltere'nin direncini kırmış ve bu büyük loca menşe intizamı konusundaki ısrarının arkasında duramadığı bir noktaya gelmiştir. Resne Locası, İngiltere'ye itibarlı bir geri çekilme yolu bulmanın formülüdür. Resne Locası'nın Osmanlı Maşrık-ı Azamı'nın kuruluşunda bulunmasıyla menşe intizamı şartının sağlanmayacağı açıktır. Ne var ki bu konu, İngiltere'yle kapanmış olan diyaloğu yeniden açan bir dostluk eli işlevini görmüş, İngiltere de bu eli 1970 yılında tutmuştur.

Bu değerlendirmeler ışığında, Türkiye Büyük Locası'nın Muntazam Masonluğa geçiş tarihini temel ilkelerinde bu yönde yaptığı değişikliklerin tamamlandığı 1959 yılı olarak görmek mümkündür. İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın 1929 Beyannamesindeki menşe intizamı şartı ise hiçbir zaman sağlanmamıştır. Kardeşler arasında yaygın olarak telaffuz edilen "Türkiye Büyük Locası'nın İngiltere dışında beratsız tek büyük loca olduğu" ifadesini de bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Bir büyük locaya kuruluş beratı verilmesi, bu büyük locanın menşe intizamını tescil için kullanılan bir modern zaman yöntemidir. Bu manada, Türkiye Büyük Locası'nın beratının olamayacağı tabiidir. Diğer yandan, bu beratsızlık hali, berat verme suretiyle menşe intizamı tescili yönteminin yaygınlaşmasından evvel kurulmuş yahut menşe intizamı şartını sağlamadan tanınan bütün büyük localar için geçerlidir.

Yine bu değerlendirmeler ışığında, 1967 senesinde Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti temelindeki eski ritüellerimizi ortadan kaldırıp, İskoçya Büyük Locası'nın Modern Ritüel'ini kullanma teşebbüsümüzün

Muntazam Masonluğa geçiş için gerekmediği de açıktır. Anglosakson anlayışın Masonluk kültürümüze yansımasının güçlü tezahürlerinden biri olan bu adımın sebeplerini biraz o dönemde Yüksek Şûra'dan bağımsızlaşma çabamız dolayısıyla, Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nden uzak durma arzumuzda, biraz da İskoçya'yla yakınlaşma siyasetimizde arayabiliriz. 1950'li yılların ikinci yarısında başlayan bu serüven, İskoçya Büyük Locası tarafından 1965 yılında gerçekleştirilen konsekrasyondan ve 1970 yılında İngiltere Birleşik Büyük Locası ve İrlanda Büyük Locası'nın tanışma kararlarından sonra rayına oturmuş gözükmektedir. Bu kapsamda Büyük Loca ritüelleri, İskoçya Büyük Locası'nın kullandığı Modern Ritüel ile öncesinde kullanılan ritüellerin bir sentezi şeklinde derlenmiş ve 1971 tarihinden itibaren basılarak kullanılmaya başlanmıştır. Ancak üzerlerinde yapılan redaksiyonlar 2012 yılına kadar sürmüştür. Masonik mevzuat da aynı şekilde bu süreçte yeniden kurgulanmıştır.

Büyük Mahfil ise, 16 Aralık 1968'de Fransa Büyük Locası (Grand Loge de France) tarafından tesis beratı almış ve Liberal Masonluk başlığı altında derlenen ilkeler çerçevesinde ritüel ve mevzuat yeniden derlenerek yeni mevzuat 1974, ritüeller ise 1976 yılında kullanıma girmiştir. Daha sonra 1988, 1995 ve 2003'te tüzüklerde, 1993 ve 2003'te ise ritüeller üzerinde önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bundan sonraki süreçte ise redaksiyonlar yapıldığı görülmektedir. Dikkat çekici bir örnek olarak Yemin Kürsüsü'ndeki Kutsal Kitaplar'ın kaldırılmasının iki aşamada gerçekleştiği söylenebilir. Önce 1976'da Kutsal Kitaplar yerine 1723 tarihli Anayasa veya Büyük Mahfil Tüzüğü konmuş, 1980'li yılların sonunda da Genel Kurul kararı ile Yemin Kürsüsü'ne boş sayfalı bir kitabın konması kararlaştırılmıştır. Bu değişikliğin ritüellere yansıması ise daha sonra olmuştur.

Böylelikle dünyada Muntazam Masonluk kavramı ekseninde mevcut olan ayrımın Türkiye'de de gerçekleştiği söylenebilir. Bu manada ulaşılan netice dünya normlarıyla uyumludur. Diğer yandan, bu neticeye ulaştıran süreç çok kendimize hastır. Çünkü Türkiye'de Masonluğun kendine özgü kültürel genleri bu sürecin incitici, yıpratıcı ve derin iz bırakıcı bir şekilde gerçekleşmesine yol açmıştır. Bu kendisine haslık, uzun yıllar boyunca Türkiye'de farklı anlayışlara sahip büyük localar arasındaki ilişkiyi de etkilemiştir. Kitabın takip eden son bölümü, bu ilişkinin bugünü ve yarınına dair düşüncelerimizi içermektedir.

6. Bugün ve Yarına Dair Düşünceler

1965 Olayları, Türkiye'de Masonluk kültürüne bıraktığı derin izlerin yanı sıra, kurumsal ilişkilere de yeni bir boyut getirmiştir: muntazam olan ve olmayan Masonluk ayrımının gelmesiyle, birbiriyle tanışmayan Mason örgütleri kavramı ortaya çıkmıştır. Bu bölümde, bu örgütler arasındaki kurumsal ilişkilere dair düşüncelerimizi paylaşacağız.

Dünyada, muntazam olan ve olmayan büyük localar arasındaki ilişkinin temel bir normu vardır: Muntazam Büyük Localar, olmayanlarla tanışmazlar. Bu durumun sonucu olarak, bu iki ayrı anlayışın Masonları, locaların ritüelik çalışmalarında bir araya gelemezler. Bundan başka da ilişki kısıtlayan bir evrensel norm mevcut değildir.

Bu temel normun ne yöne evrileceği Dünya Masonluğunun genel dinamikleri ve ortak aklıyla belirlenecektir. Diğer yandan, bu norm altında dahi, ayrı anlayışlara ve birbirini tanımayan büyük localara mensup Masonlar, dünyanın her yerinde, ritüelik çalışmalar dışında, Masonik olan ya da olmayan birçok husus vesilesiyle bir araya gelmektedirler. Bu birliktelik, büyük locaların aynı mabedi paylaşmaları gibi kurumsal nitelikli ve Masonik konularda olabileceği gibi; sadece Masonları üye alan işadamları derneklerinin kurulması gibi bireysel nitelikli ve harici konularda da olabilmektedir.

Muntazam-Gayrimuntazam Masonluk ayrımı Türkiye'ye nispeten geç geldiğinden ve dünya örneklerinin aksine, tek bir kurumun içinde yaşanan kavgalı bölünmeyle gerçekleştiğinden, Türkiye'deki Muntazam-Gayrimuntazam Masonluk ilişkileri, dünya normlarının dışında bir tansiyonla başlamış ve sürmüştür. Bu duruma bir de konuyu dünya normları çerçevesinde değerlendirmeme hali eklenince, ortaya dünyanın başka bir yerinde örneğini bilmediğimiz bir tablo çıkmıştır: Özgür Masonlar Büyük Locası mensuplarının Mason olup olmadıkları; kendilerine "kardeş" denip denemeyeceği; yazdıkları Masonik kitapların kurumsal dağıtımını yapıp yapamayacağımız; harici alemin örgütlü zeminlerinde bir araya gelip gelemeyeceğimiz; Kadın Masonların Hemşiremiz sıfatıyla açık celselerimize girip giremeyecekleri; ve buna benzer sayısız soru, Türkiye Büyük Locası'nın çok da uzak olmayan tarihini yaşamış olanların hatırlayabilecekleri anekdotlardır.

Dünya Masonluğunun büyük resmi içerisinde kendimize özel tarihimizin yansımasını teşkil eden bu durumun kalıcı olamayacağı aşikârdır. Nitekim son yıllar, gerek kişiler gerek kurumlar arası ilişkilerde bu atipik halin geride kalma yoluna girdiğine dair muhtelif örneklerle doludur. Büyük Üstatlar arası düzenli görüşmeler; harici alım süreçlerinde Büyük Sekreterlikler arası işbirlikleri; müşterek arşiv çalışmaları, Türkiye'de farklı Masonluk anlayışları arasındaki ilişkilerin normalleşmesi sürecinin burada zikredeceğimiz bazı unsurlarıdır. Esasen, Türkiye Büyük Locası bünyesinde evvela 2012 yılında Mimar Sinan Dergisi'nde yayınlanan; 2013 yılında da localarla paylaşılan ve aşağıya alıntıladığımız Büyük Üstat Mesajı, bu normalleşme sürecinin güçlü bir tezahürü ve resmi beyanı olarak görülebilir:

"Sevgili Kardeşlerim,

Masonluk, insan aklının ürünüdür. Masonluğun ritüellerini, temel ilkelerini, değişmez addedilen kurallarını hep insan aklı üretmiştir. İnsan aklı ise üretir ve çeşitlendirir. Dolayısıyla, masonluğun doğuşundan bugüne geçen asırlar içerisinde birbirinden farklı masonluk anlayışlarının ortaya çıkmış olması gayet doğaldır.

Anlayışlarına farklılaşan mason örgütleri arasındaki ilişkilerin mahiyeti, kısmen yerel tercihler, kısmen de dünyadaki gelişmelerle alakalıdır. Muntazam masonluk anlayışını benimseyen Büyük Locaların konuya ortak yaklaşımı, kendi temel ilkeleri dışında faaliyet gösteren mason örgütlerinin üyeleriyle, Loca çalışmalarında bir araya gelinmemesidir. Öte yandan, bu kurala uyulduğu müddetçe, bu örgütlere mensup masonlarla kurulacak ilişkilere getirilen herhangi bir kategorik kısıt yoktur.

Dünya ölçeğinde kabul gören bu yaklaşım, muntazam masonluğun Türkiye'deki yegane hakimi ve temsilcisi olan Büyük Locamız tarafından da benimsenmiştir. Yasalarımız, temel ilkelerimiz dışında faaliyet gösteren mason örgütlerinin üyeleriyle Loca çalışmalarında bir araya gelinmesine izin vermemektedir. Diğer yandan bu durum, ülkemizde bizden farklı temel ilkelerle çalışan mason örgütleriyle ortak değerlerimizi güçlendirmeye yönelik işbirliklerine mani değildir. Bilhassa, bir asrı aşkın tarihimizin yarısından fazlasının ortak olduğu Özgür Masonlar Büyük Locası ile dostane ilişkiler içerisinde olmamamız düşünülemez. Bu Büyük Loca ile yıllar önce haricîlere dair kritik bilgilerin paylaşılması

ile başlayan ve son zamanlarda ortak arşiv çalışmaları ile devam eden karşılıklı ilişkinin, önümüzdeki yıllarda gelişerek süreceğini umuyorum.

Yeri gelmişken, Türkiye'de kadın masonluğu konusunu da değerlendirmek isterim. Kadınların tekris edilmeleri temel ilkelerimizin dışındadır. Dolayısıyla, kadın masonluğunu temsil eden mason örgütleriyle ilişkilerimiz, Loca çalışmalarında bir araya gelmeme kuralımıza uygun olmak zorundadır. Ancak bu durum, Cumhuriyet Türkiyesi'nde masonluk yolunda yürümek isteyen kadınları yok saydığımız anlamına gelemez elbette. Aksine, bize yakışan, bu varlıktan mutluluk duymak ve kadınlarımıza bu imkanı sağlayan mason örgütlerine saygıyla bakmaktır.

Sevgili Kardeşlerim,

Muntazam olan ve olmayan masonluk ayrımı Türkiye'ye nispeten geç gelmiş ve dünya örneklerinin aksine, tek bir kurumun içinde yaşanan kavgalı bölünmeyle ortaya çıkmıştır. Bu da, ülkemizdeki farklı masonluk anlayışları arasındaki ilişkilerin, dünya normlarının dışında bir gerginlikle başlamasına ve sürmesine yol açmıştır. Tarihimizin kendimize özel şartlarından kaynaklanan bu durum artık geçmişte kalmıştır. Bugünden geleceğe baktığımda, Türkiye'deki farklı mason örgütlerinin kendi anlayış ve kurallarıyla kendi yollarında yürüdükleri, ancak birbirleriyle dostça ilişkiler içerisinde oldukları; Nazımca söyleyecek olursak "bir ağaç gibi tek ve hür, ve bir orman gibi kardeşçesine" var oldukları bir Türk Masonluğu görüyorum.

Kardeş sevgi ve saygılarımla

M. Remzi Sanver

Büyük Üstat"

Her ne kadar bu bölümü, Türkiye'de birbiriyle tanışmayan Mason örgütleri arasındaki kurumsal ilişkilere dair düşüncelerimize ayırdıysak da tarihimize dair araştırmalarımızın bize gösterdiği resmin yapmamızı sağladığı değerlendirmeler, örgütsel ilişkileri çok aşan bir kapsama sahip. Esasen, Büyük Loca-Yüksek Şûra ilişkilerinden Dünya Masonluğuyla ilişkilerimize; ritüellerimizle kurduğumuz ilişkiden tüzük değişiklik süreçlerimize; toplumsal meselelere yaklaşımımızdan yakın tarihte yaşanan yönetim krizlerine kadar birçok hususu, Türk

Masonluğunun tarihselliği içerisinde daha iyi tahlil edebildiğimizi hissediyoruz. Neticede, Masonluk da bir toplumsal olgu ve her köklü toplumsal olgu gibi bugünü, tarihsel kültürünün etkisiyle şekilleniyor.

Şüphesiz bu kitap, Türk Masonluğuna dair her türlü tahlilimizi paylaşmak için uygun zemin olmayabilir. Diğer yandan, tarihimizin gerginliklerle dolu dönemlerini anlatmaya çalıştığımız böyle bir çalışmanın son sözü olarak, Türkiye'de Masonluğun kurumsal bilgi birikimi ve olgunluğunun, bir gelenek kurumunun kendisine has ritmi içerisinde de olsa, arttığı ve Türk Masonluğunun en parlak devirlerinin dünde yahut bugünde değil ama yarında olduğuna dair inancımızı paylaşmak isteriz.